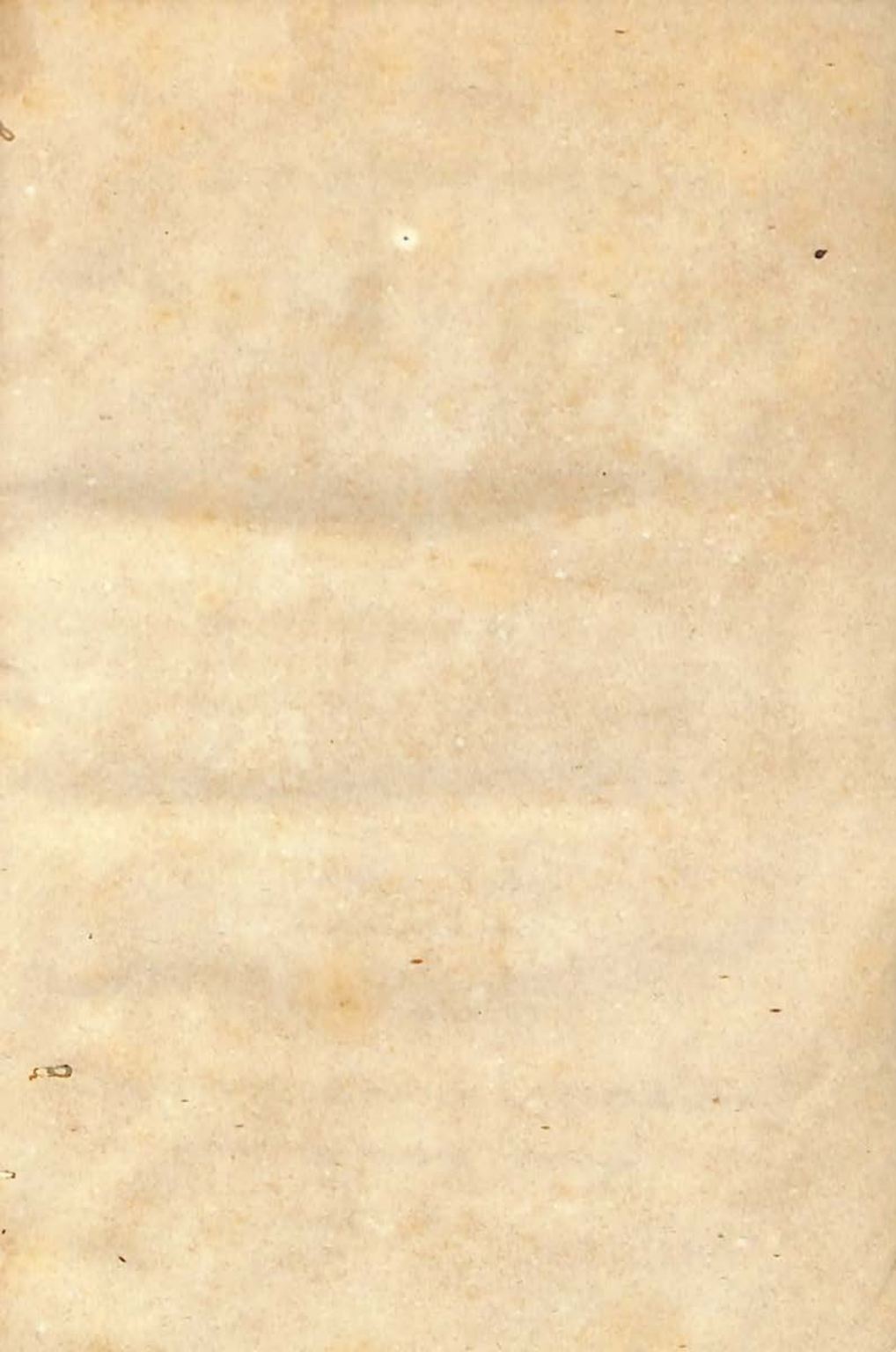

267

No. 5

6

7

Ք Ր Ի Ս Թ Ի Ա Ն

Ք Ի Լ Ի Ս Է Ս Ի Ն Ի Ն

Մ Ո Ւ Խ Թ Ա Մ Ա Ր

Թ Է Վ Ե Ր Ի Խ Ի

ԻՆՄԻ ԻԼԱՆԻ ՄԻԿՏԷՐՐԻՍՒԼԵՐԻՆՏԷՆ Ք. Ս. ՊԱՐԹ ՆԱՄ Ա՛ԼԻՄ
ՄԻԿԷԼԼԻՓԻՆ ՆԷՄՉԷ ԼԻՍԱՆԸՆՏԱ ԹԷԼԻՓ ԷԹՏԻՅԻ ՔԻ-
ԹԱՊ ՏԸՐ. ՔԻ ՓՐԱՆՍԸՁՈՍՏԱՆ ԼԻՍԱՆԸ ԹԻԿՐ-
ՔԻՅԷ ԹԷՐՁԻԻՄԷ ՕԼՈՒՆՈՒՊ

Ի Բ Ի Ն Ճ Ի Տ Է Փ Ա

Ս Թ Ա Ն Պ Օ Լ Տ Ա

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԸՆ ՄԱԹՊՈՒՂԱՍԸՆՏԱ

ԹԱՊ՝ ՈՒ ԹԷՄՄԷԼ ՕԼՈՒՆՏՈՒ

— 1 8 6 2 —

M

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

THIS BOOK IS THE PROPERTY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
AND IS LOANED TO YOU BY THE LIBRARY
IT IS NOT TO BE REPRODUCED OR TRANSMITTED IN ANY FORM
WITHOUT THE WRITTEN PERMISSION OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

UNIVERSITY OF CHICAGO

UNIVERSITY OF CHICAGO

UNIVERSITY OF CHICAGO

UNIVERSITY OF CHICAGO

— 1882 —

Մ Ո Ի Ք Ա Տ Տ Է Մ Է

Մ ու ս ի ւ Պ ար թ ի շ ա ու ք ի թ ա պ տ ա ան ճ ա գ Ա լ լ
լ ա Տ ը ն ճ է մ ա ' ա թ ը ն ը ն թ է վ ար ի խ ի ն ի ն ի ն ա գ լ է տ ի պ ,
պ ու ն ու է օ յ լ է պ ի ր ա չ ո գ ք է լ ի մ է լ է ր վ է թ ա ' պ ի ր -
լ է ր ի լ է է տ է ր ք ի Տ է ր ք է ս ' տ է ր ի ն ի լ լ լ է ր է ա շ -
ն ա օ լ մ ա ղ ա մ ի ւ Տ թ ա ճ օ լ մ ա յ ար ա գ ' օ գ ու յ ու պ գ օ լ ա յ
ա ղ ն ա յ ա պ ի լ ի ն : Ա է տ ա խ ի Վ ր ի ս թ ի ա ն ի ղ ղ ը ն
ս ա փ տ ր ղ ը Ե ա ն ղ ը ը շ թ ար ի գ է ր ի , վ է պ ա թ ը լ ի -
թ ի գ ա տ լ է ր ի ն օ ն ա Ե թ ա ի յ ի ք է տ է ր լ է ր ի վ է պ է օ -
յ ի ւ ք ղ ու լ լ ա ր ը մ ա խ ս ու ս ի շ ար է թ է տ է ր , ք ի
ա ս ը լ տ օ ղ ր ու վ է ս ա Տ ի Տ Վ ր ք ի Բ ի ա ն Վ ր ի Ե ս է ս ի ն ի
մ է յ տ ա ն ա չ ո գ ար ը պ ' օ ն ու թ ա ' ր ի Փ է թ ս ի ն , Ե ա ' ն ի
օ լ Վ ր ի լ ի ս է յ ի ք ի Ե ա ղ ը ն ը ղ պ ու մ ա Տ լ է ղ է շ ա յ Ե ս -
թ է տ ի ր , վ է պ ի ն ս է ք ի ղ Ե ի ւ ղ պ ու գ ա տ ար ս է -
ն է տ է ն պ է ր ու կ է օ ն ա կ է օ ն գ օ լ վ ա յ ա ղ ղ ա ր վ է ու -
գ ու պ է թ լ է ր չ է ք ի պ ' կ է ր չ է ք ի ք Ե օ ղ ու ն տ ա ն շ ա շ -
մ ա յ ար ա գ ի լ է ր լ է մ ի շ տ ի ր : Պ ու ս ու ր է թ ա է պ ու ք ի -
թ ա պ ը ն մ է ր ա մ ը ' Տ է ր շ է յ տ է ն ղ ի յ ա տ է Յ ի ս ու ս ա
թ ա պ ի ' օ լ ա ն ա ' ս ք է ր ի ն ' Ե ա ' ն ի ք է ն ա ի լ է ր ի ն ի ն Ե է ք -
թ ա պ ա շ ը Վ ր ի ս ա տ ո ս ա ս ա տ ր գ գ ա լ ը շ օ լ ա ն
Վ ր ի ս թ ի ա ն լ է ր ի ն թ է վ ար ի խ ի ն ի պ ի ղ է պ է յ ա ն Ե թ -
մ է ք տ ի ր : Ա է պ ու ս է պ է պ տ է ն Է օ թ ի ւ ր ի ւ Վ է մ -
չ է է յ ա լ է թ լ է ր ի ն տ է փ է ք չ ո գ ա տ է մ Տ ա գ գ ճ ա պ ու
ք ի թ ա պ ա ի թ ի պ ար է տ ի պ ' օ ն ու Ե ա ի ն մ է յ է վ է օ -
գ ու մ ա ղ ա թ ա լ ի պ օ լ մ ու ղ ա ր տ ը ր : Ա է մ է ղ ք ի ւ ր
մ ի ւ է լ լ ի Փ պ է օ յ լ է պ ի ր ք ի ւ չ ի ւ ք ք ի թ ա պ ը ն ի չ ի ն ա է
պ ու ն տ ա ն ղ ի յ ա տ է թ է ս ի ր լ ի Տ ի ք Ե ա յ է լ է ր ' վ է

Թէքմիլ վէ մէֆհուսու վէ մուխթասար նագլի-
 յէթլէր սրղտորամագըտը . զիրա պու թէվարիս՝
 պաշգա մուխթասար թէվարիսլէր կիպի՝ պիր
 թագըմ թարիսլէրտէն վէ ֆաթիհ վէ նամտար
 գրալարըն վէ իմիերաթօրլարըն իսմլէրինտէն ի-
 պարեթ տէյիլ տիր . իլա՝ հէր տէվրտէ պուլու-
 նան Խնճիլի (Մուտարանահան) Վրիսթիանլարըն
 է՝օմրիւնիւն նագլիյէթի տիր , քի պիզի ույան-
 տորմագ իչիւն վէ պիզէ ի՛պրեթ վէրմէք իչիւն
 պուրատա պիզէ՝ օնլարըն ըուհանի զալէպէլէ-
 ըի վէ ա՛մէլէրի նագլ օլունուր : Ա շ պու
 թէվարիսի օգուտուգտա , Վրիստոսուն Վի-
 լիսէսինին գատիմլիյի հագգընտա՝ վէ կերէք օ-
 նուն ճէնքլէրինին՝ սէվինճլէրինին վէ աճըլարընըն
 հագգընտա՝ պիր տօղըու զեւ՛մ վէ պիր սահիհ ըլըգ
 էտինէպիլըրիզ : Ա շ պու քիթապ զայէթ մուխ-
 թասար վէ թէքմիլ օլուղունտան , վալիտէլէրէ՝
 փէտէրլէրէ՝ խօճալարա՝ կէնճլէրէ վէ պէօյիւք
 քիթապլար օգումագա իգթիտարը օլմայանլարա ,
 վէ Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալինի էօյրէն-
 մէյէ իհթիյաճը օլան ճէմի՝ Վրիսթիանլարա
 սունարըզ : Ա շ մէզքիւր մի՛ւէլիֆին՝ Մուգատ-
 տէս Վիթապլարըն հայաթպախշ թա՛լիմաթլարը-
 նա վէ քէլամլարընա օլան սրտօր՝ վէ քէնտինին
 պիզգաթ մէմուհ ի՛պատէթքեարլըզ՝ վէ խայլի
 զէմանտէն պերու Մուհհըն փատիշահլըղընըն ի-
 լէրլէմէսինէ էթտիյի տէրէճէսիզ զայրէթ՝ պու
 թէվարիսին տօղըու օլմասընա վէ տէրունինտէ
 մէվճուա օլան թէմիզ վէ թամ ֆիքրլէրէ շէ-
 հատէթ վէ քէֆայէթ էտէրլէր : Է՛մ նէ հա-
 ճէթ , պու թէվարիսի օգույան պիլէ անիտէ
 ֆէրգինէ վարըօ քի պու թէ՛լիֆ՝ Մուհհը սէ-

վէն պիր ատէմին գալէմինտէն չըգմը շ տըր . վէ պու ատէմ Վրիսթիանըղըն ալլահանի պաշլան-կըճընա ի՛թիգատ էթտիյինտէն մա՛տա՝ օնուն հայաթպախշ թա՛լիմաթլարընը տախի գալպտէն գապուլ էթմիշ տիր :

Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիխինի պիլ-մէնին պէջիւք Փայիտալարընը պուրատա Փասլ ու մէահ էթմէք լուզումսուղ պիր շէյ կէօրիւ-նիւր : Չիւնքի պու թէվարիս՝ Վրիսթիանըն զիհ-նինի աչըպ՝ օնա չօգ ըըգ վէրիր , վէ մեղճէպէ միւթէ՛ալլըգ մատտէլէր հագգընտա տօղըու միւլա-հաղա էթմէյէ գատըր էտէր , վէ տինի ա՛մէլ իլէ իճրա էթմէյէ տէրսլէր վէրիր , վէ Մուգատտէս Վի-թապլարտա մէվճուտ օլան պիր թագըմ փէյլամ պերլիքլէրին թէքմիլ օլմասընա սայըսըղ իսպաթ-լար կէօսթէրիր . օնուն իչիւն Վրիսթիան հագ-գընա պունտան զիյատէ Փայիտալը վէ մէֆ-հումլու թէվարիս օլապիլըր մի . վէ պու թէ-վարիխին հէր քէսէ մա՛լիւմ օլմասընը արզուլէ-մէլի տէյիլմիյիլ : Ա է եագըընգսըղ շէյ տէյիլ մի տիր քի չօճուգլար մէքթէպտէ քէնտի վա-թանլարընըն թէվարիխինի էյրէնսինլէր տէ՝ Յի-սուս Վրիստոսուն Վիլիսէսինին թէլարիխինի օ-գումասընլար , վէ պու խուսուստա ահմագ վէ ճահիլ գալընլար : Ա է նի՛չիւն պու իլմ՝ եպ-լստ թէվարիս՝ սալթ իլմի իլահի խօճալարընա վէ աշըգլըսընա մախսուս պիր մատտէ կիպիւսա-յըլըյօր : Պիղ պունուն սէպէպինի փէք էյի աղնամըըղ՝ քի շու օլույօր . պու իլմ՝ իլմի իլա-հի խօճալարընը պիրի պիրինտէն այըրան վէ Փըր-գա Փըրգա էտէն քէօթիւ միւճատէլէլէրէ սէ-պէպ վէրիյօր . եա՛նի՛ օլ միւճատէլէլէրէ սէպէպ

օլույօր քի չօգ զուհրաթլարտա՝ կերչէքլիյին
 իլէրլէմէսինէ զիյատէսինճէ եարարմ էթտիլէր :
 Ենճագ էյէր պու մատտէ իւղէրինէ Ս՝ . Պարթ
 միւէլլիֆին՝ եախօտ պաշգա պիր Ինճիլի միւէլլ
 լիֆին քիթապընը օգույաճագ օլուրսան , չափուդ
 իսքեաթ օլուրսուն քի Վրիսթիան Վիլիսէսի-
 նին թէվարիխի՝ Փափալարըն վէ Մինադոսլարըն
 Տիքեայէսի տէյիլ իմիշ : Աէօրիւնիւր քի՝ պու իլ-
 մին խուսուսունտա՝ Նէմէ Վրիսթիանյարը Տէր
 միլէթտէն զիյատէ մա՛լիւմաթ էտինմիշէր . զիրա
 ճէմի՝ սընֆը էվվէլ մէթէպլէրտէ չօճուգլարա
 Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիխիսի օգութ-
 մալարընտան մա՛տա՝ Վիլիսէ խօճալարը տախի
 օնու տին թա՛լիմինէ ի՛լավէ էտիպ՝ Վրիսթի-
 անյարա էօյրէտիրլէր :

Են փեատէրլէր վէ վալիտէլէր վէ սիւպեան
 խօճալարը , Ելլահըն ճէմա՛աթընըն թէվարիխի-
 նէ պիր գաչ տագրգա սարֆ էթմէքտէն չէքին-
 մէյին : Սիզ Վրիսթիան կիւղէլ իամինի թաշըր-
 սընըզ , Փագաթ պագմայըն քի եալընըզ իամինի
 թաշըյասընըզ . իլլա ճահտ էտին քի , օ իամէ
 եագրշանըն իճրասընտա տախի պուլունասընըզ :

Նագլ էտէճէյիմիզ թէվարիխ սիզ պէյան
 էատէճէք տիր քի , ճէմի՝ տէվլէրտէ տինին ճէն-
 կինի ճէնքլէշէն պինլէրճէ պին Վրիսթիանյար
 պու իամի սատէճէ թաշըմամըշար : Ա է պու
 թէվարիխի օգումսնըզ իլէ , օլ կիւղէլ վագթլարա
 վարաճագսընըզ քի օնլարտա Վրիսթիան Վի-
 լիսէսինին ճէմի՝ ա՛զալարը պիր Փիքրտէ վէ պիր
 արղուտա՝ եա՛նի քէնտիլէրին Գուրթարըճրսընա
 վէ Ելլահընա շիւքր վէրմէքտէ իտիլէր :

Ք Ր Ի Ս Թ Ի Ա Ն

ՎԻԼԻՍԻՍՍԻՆՆԻՆ ԹԻՎԱԼՐԻԻԻ

Ի Լ Ք Տ Է Վ Ր

Պէնտէկոստէ՝ Ի՞նչ է Լ Վոստանն Վերտարան է՞
վէլէնպէն Կոստանդնուս Ինքերաթորա հարար:

Թարիի Ի՞սաւկէնին 33 սենեակներն՝
324 սենեակներէ:

Փ Ա Ս Լ Ա

ՎԵԼԵՆԵՆԻՆ ԿԱՂԱՆԿԸՆԸ:

(Սենե 33 — 35)

ՅԻՍՈՒՍ Վրիտոս Լճֆէնտիմիզ տիւնեա իւ
ղէրինստէ քէնտի մուհապպէթ իշինի թէքմիլ իտէ-
րէք՝ չօղարըն սէլամէթի իշինն քէնտի է՛օմրիւ-
նիւ ֆիտա էթմիշ, վէ թէնի մէզարա գօնուլ-
տուգտան սօնկրա՝ էօլիւմիւն պէնտլէրինի գըրմըլ
օլուպ՝ ի՛ղղէթ ու ճէլալ իլէ գըյամ էթտիքտէն
գըրգ կիւն սօնկրա՝ քէնտի Փէտէրինէ՝ պիր աղ
վազթտան պերի թէրք էթտիղի մահալէ տէօն-
մէքտէ օլտուղու էսնալէրտէ, քէնտի շայիրալէրի-
նէ շու թէնպի՛ճի էյլէտի. «Ղ արըպ հէփ թա-
յիֆէլէրէ թա՛լիւմ վէրին. օնլարը՝ Փէտէրին վէ

() զուլուն վէ Րուհէլ Գուտսուն խամնտէ վաֆ-
 թիզ էտին” : Այլէ իսէ օնլար օնուն Խնճիլնի
 միլէթլէրէ կէօթիւրմէյէ՝ վէ օնուն խաչընը
 պիւթիւն տիւնեայը գափլայան փութփերեսթլի-
 յին երգընթըլարընըն իւզէրինէ տիքմէյէ պօրձ-
 լու օլտուլար . վէ Ասաչա չըգմըչ Յիսուսու՝ ին-
 սանլարտան րէտտ օլունմուչ Յիսուսու՝ եէ+Բա
 Գուրթարըճը տըր տէյու վա՛ղ էթմէք՝ օնլարըն
 Փարիզէի զիմմէթլէրի օլմուշուտու : Գալար քի՝
 օնլար պու պէյիւք մասլահասթը նամըլ թէքմիլ
 էտէճէքլէր իտի : Այլընըլ պու էմր ու թէնպիհ
 օնլարա եէթիշի՞րմի իտի : () Նլարա պիր րուհանի
 ըչըգ տախի լազըմ տէյի՛լ մի իտի , քի օնլարըն
 գալպլէրինի եէնիլէթսին , վէ ճէմի՛ կերէքլիյի
 օնլարա էօյրէթսին , վէ օնլարա՝ աթէշի վէ էօ-
 լիւմիւ սայմամաղա գուվվէթ վէրսին : () Նլարա
 “Ալիտին” տէյէն՝ օնլարա պունու տախի տէմիշ ի-
 տի . “Աէօքտէ վէ եէրտէ ճիւմլէ հիւքիւմէթ պա-
 նա վէրիլտի” . հէմ “վէ իշթէ պէն տայիմա տիւն-
 եանըն սօնունատէք սիզին իլէ իմ” : Յիսուս
 տահա քէնտի շայիրտլէրի իլէ պերապէր իքէն ,
 օնլար պէլքի սահիպսիլ վէ Փագըր էօքսիւզլէր
 կիպի սայրլապիլիլիլէր իտի : Յիսուս օնլարը պրա-
 ղըպ կէօյէ չըգտըգտան սօնկրա՝ օնլարա քէնտի
 վա՛տընճա եօլլատըղը Րուհէլ Գուտսուն վասի-
 թասը իլէ օնլար իլէ պերապէր իտի : Ահհուտիլէրին
 Պենտէկոստէսինին կիւնիւ կէլտի . վէ Արուսաղէմին
 իչինտէ պիր չօգ ճէմասա՛թ պիրիքմիշ իքէն , Յի-
 սուսուն շայիրտլէրի “Լ՛փանսըղ հէփիտի
 Րուհէլ Գուտս իլէ տօլուպ՝ զայրի տիլէր իլէ սէյ-
 լէմէյէ պաշլատըլար , նիճէ քի Րուհ օնլարա
 թէքէլլիւմ էթմէյէ գուտրէթ վէրիւր իտի” :

Ղարթ . Բ . 2 , 3 , 4 : Օլտեմ Րէսուլար տէր
 ա՛գապ քէնտի խրղմէթլէրինի պաշատըլար , վէ
 քէնտիլէրինի Եօլլայանը ճիւմէյէ պէյան էթ-
 տիլէր . վէ անիտէ օնլարըն սէօղիւ իլէ իւչ պին
 կիւնահքեար Վրիստոս տէօնտիւ . վէ պիր գաչ
 կիւնտէն սօնկրա՛ իման էտէնլէրէ իքի պին քի-
 շի տահա իլավէ օլուպ՝ Յիսուսուսն Վրիստոս
 օլտուղունու սերպէսթ իգրար էթտիլէր : Վրիս-
 թիան Վիլիսէսինին պաշանկըճը պէօյէճէ վու-
 գու՛ա կէլտի . Երուսաղէմին իւք Վրիսթիանլարը-
 նըն սայըսը կիտէ կիտէ արթըպ՛ պիր ա՛ղիզ վէ
 սաֆտէրուն Վրիսթիան ճէմաա՛թը օլտու . վէ քէն-
 տի էյի է՛օմլէրի իլէ կէօսթէրիլէր իտի քի
 քէնտիլէրինտէ պիր պէօյիւք վէ եէնի թէպտիլ-
 լիք վագի՛ օլմուշուտու : Ա է իման էթմէյէն
 Եէհուտիլէր պիլէ՛ եվվէլա օնլարա պա՛ղը մեր-
 թէպէ ըի՛այէթ էտիպ՛ օնլարը ինճիթմէյէ ճէսա-
 րէթ էթմէղէր իտի : Պիւթիւն պու ճէմաա՛թ
 պիր գալպ վէ պիր ճան ըար . վէ պիրիպիրլէրի
 իլէ պիր գարտաշ մուհապպէթի իլէ պիրլէշմիշ
 իտիլէր , շէօյէ քի հէր քէս քէնտի վարիյէթին-
 տէն քէնտի գարընտաշընըն էքսիքլիյինի տօլտուր-
 մաղա՛ վէ լաղըմ՛ օլան շէյի վէրմէյէ հազըր ըար :
 Լշվէրի վէ միւլքլէրի օլանլար սաթըպ՛ ագչէսինի
 պիր օրթա սանտըղընա գօրլար իտի . քի օ՛ Րէ-
 սուլարըն ըէյինէ վէ իտարէսինէ իհայէ օլ-
 մուշուտու , թա քի պու խրղմէթ իչիւն մախսուս
 ատէմլէր մէմուր օլուպ՛ օնլարա Սաբիտապ տէ-
 նիլտի :

Երուսաղէմին Վրիսթիանլարը պիրիպիրլէրինի
 էյի ի՛պրէթ վէ նասիհաթ իլէ մա՛մուր էթմէք
 էչէւն՝ հէր կիւն պիր եէրէ ճէմ՛ օլուրլարըտը .

վէ չօգ քէրրէ մուհապպէթ թա'ամը զիյաֆէթլէրի էտէրլէր իտի, վէ վազթ պէ վազթ Ա'շայը Ռապպանիյէ (Տէրունական Ր'նթրիք) իլհազ օլուրլար ըտը: Ա' է ճէմաա'թըն ա'ղալարընտան պիրի' պու գուրուլմուշ գանունու վէ շուրութու գապուլ էթմէյէ իսթէմէտիյի' եախօտ օնա մուղայիր պիր հարաքէթ վէ թագսիրաթտա պուլունտուղու թագսիրտէ, օնա թաթլօլըղիլէ կիւղէլ նասիհաթլար վէրիլլէր իտի. վէ էյէր օլ նասիհաթլար օնա ֆայիտէ էթմէզսէ իտի, օնու Քիլիսէտէն' եա'նի օլ ա'ղիլ ճէմաա'թտան տըշարը չըգարըրլար ըտը: Ա' է տըշարտան պիրի պու ճէմաա'թա կիրմէյէ վէ պունուն իչիւն վաֆթիլ օլմաղա արղուլէտիյի թագսիրտէ, օնա եալընըղ շու սիւալը էտէրլէր իտի. Յիսուսուն Քրիստոս' եա'նի Սեսիա վէ վա'տ օլունմուշ Վուրթարըքը օլտուղունու ինանը'րմըըն. վէ էյէր օ' Պէլի ինանըրըմ տէյէրէք ճէվապ վէրիրսէ իտի, օնու վաֆթիլ էտէրլէր իտի: Ա' է պէօյլէ էթմէլէրի իլէ Նէհուտիլէրէ պու աշիքեար օլունուրուտու քի Րէսուլլար' տէյիլ պիր եէնի մէղհէպ' իլա Ռարայէլ միլէթիսին չօգտան պէրի պէքէտիյի շէյին թէքմիլ օլմասընը' վէ քէնտի տինլէրինին թէմէլինի վա'ղ էտէյօրլար:

Պագաթ' ասլա գօրգուլմաղ ըտը քի Յիսուսա գալպտէն ինանմատրգճա' սալթ պու գըսսա վէ գօլայ իգրար իլէ հէման րասթ կէլէն պու ճէմաա'թա կիրէճէք տիր. զիրա Քրիստոսու իգրար վէ գապուլ էթմէք իչիւն լաղըմ կէլեր իտի քի ատէմ քէնտիսինտէն վաղ կէչսին. վէ պու շէյի պիր Նէհուտի քէնտի թապիա'թընըն գուլվէթի իլէ եախամաղըտը: Վաղարէթլի Յիսուսու'

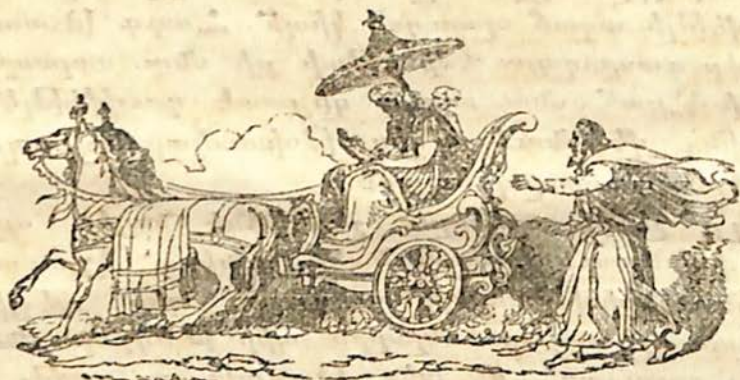
Խաչա չըգմը Յիսուսու՝ Սահիպ վէ Փատիշահ
 Թանրմագ, հէմէն ճէմի՝ Եհհուտիլէրին ինտինտէ
 փէք պէջիւք պիր Թէօքէզ իտի. պու Թէօքէզի
 եալընըզ Ելլահըն ի՛նայէթի տէֆ՝ էտիպ գալար-
 րապիլիր իտի: Պու րահասթլըզ վագթի չօգ սիւր-
 մէտի: Օ, իրա օլ Թագէ Ֆիտան պիր ուլու վէ
 գուվվէթլի աղաճ օլտուղու կիպի՝ Հագգ Թաա՛-
 լա պիր գասըրդայա էմր էթտի քի օնու սարսըն.
 Թաքի Ելլահ օնու տահա զիյատէ գուվվէթլէն-
 տիրսին, վէ օնունն ա՛ղիզ Թօխուվարընը ուզագ
 եէրլէրէ տաղըտըպ եայսըն:

Իւք շէհիտ օլմանըն շէրէֆինէ նայիլ օլան
 Ստեփաննոսուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ Երուսա-
 ղէմին Վրիսթիանչարընա գարը պիր պէջիւք
 գօվալայը չըգտը. օնլարըն պիր Թագըմը մահ-
 պուս օլտուլար, վէ պիր Թագըմը տա գաթլ օ-
 լունտուլար: Ղահանլար՝ էօմիւր քէլամընը՝
 եա՛նի ա՛ղիզ Ինճիլ՝ Եհհուտիսթանըն վէ Ղա-
 լիլեանըն ճէմի՝ շէհրլէրինէ՝ Սամարիայա՝ Փիւնի-
 կէյէ՝ Եսորեստանա վէ Ղըպըրս ատասընա գա-
 տար կէօթիւրտիլէր: Ա է պէջլէճէ Յիսուսուն
 պույուրտուղու քէլամ Թէքմիլ օլտու: Մարէ. Ժ.Օ.
 20: (Ն պիր Բէսուլար՝ վէ Հագգ Թաա՛-
 լանըն իրատէթի իլէ օնլարըն օայսընա խայըն
 Յուգանըն եէրինի տօլտուրմագ իչիւն* գաթըլան
 Մատաթիա՝ խըզմէթլէրինի էտա էթմէյէ պաշգա
 եէր արայարագ՝ օնլարըն չօղու Երուսաղէմտէն
 չըգտըլար: Ա է օնլարըն վա՛ղլարը՝ էթտիքլէրի
 միւ՛ճիզաթլար իլէ զիյատէսինճէ իսպաթ վէ Թաս-
 տիգ օլունտու*: Ա է օլ վագթլարտա ըտը քի

* Գործ. Ա. 15—26:

* Մարկ. Ժ. 20: Գործ. Ե. 12: ԺԴ. 3:]

Հապէշ մելքէսինին խաղնէտարը խատրմ՝ սույուն
 քէնարընտա պիւթիւն քէնտի պույուրտուղու խաղ-
 նէլէրտէն պին գաթ զիյատէ գըյմէթլի պիր խաղ-
 նէ պուլուպ՝ տերէճէսիզ սէվինճ իլէ քէնտի վի-
 լայէթինէ տէօնտիւ :

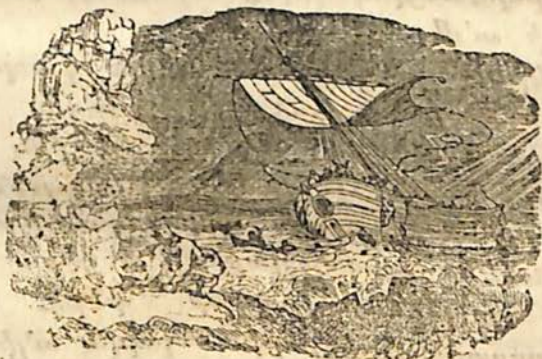

Փ Ա Ս Լ Բ

Պօղոս Բեասուէ:

(Սէնէ 35 — 67)

Պիղ օլ փութփէրէսթլէրին պէջիւք վա'իսի Պօղոս Բէասուու Վրիսթիանլարըն իլք գօվալայըշընըն վագասընտան թանըրըզ: Օնուն հիտա-յեթի դայէթ ա'ճայըպ տըր: Ալաճ օնու քէնտի-նէ ճէլպ էտիպ տեօնտիւրմէք իչիւն՝ Փէվգէլատէ պիր եօլ գուլլանտը: Ա է օլ վագթտան պաշ-լայարագ Ալաճըն պու սէչկին խըղմէթճիսի՝ Վրիստոսուն իսմի իչիւն, նիչէ նիչէ սըգընթըլար վէ էղեյեթլէր չէքտի: Պէշ տէֆա՝ Աէհուտիլէր-տէն՝ վէ իւչ տէֆա՝ Բօմալըլարտան տայագ եէ-տի, պիր տէֆա՝ թաշլանտը, վէ իւչ քէրրէ կէ-միսի ղարգ օլտու, վէ պիր կիւն պիր կէճէ տէ-

նիղին տալղալարը իլէ կիւրէշմէյէ մէճպուր օլ-տու*: Ա է հեր տիւրլիւ պէլայա վէ տէրտէ

* Բ Կորնթ. Ժ.Ա. 25:

Թէ՛համմիւլ էթտի : Էնճամ է'օմրիւնիւ քէնտի
Գոլթարըճըսընըն ուղուրունա ֆիտա էտիս' իդ-
րար էթտիյի կէրէքըլէյի քէնտի գանը իլէ
միւհըլէտի :

Ա է պախուսուս տիգգաթա շայան տըր Վրէսո-
տուն ֆաթիշահլըլընն իլըլէմիտի իլիւն նէ տիւրլի-
շայրէն իլէ շալըշալը : Եւամտա վաֆթիդ օլտուղու
կիպի' տէրա'գապ Նէհուտիլէրին Աինակօկասըն-
տա վա'ղ վէրմէյէ' վէ Յիսուսուն օլ վա'տ օ-
լունմոնշ օլան Սեսիա օլտուղունու օնլարա իս-
պաթ էթմէյէ պաշատը : Ա է մապէյնի չօգ
սիւրմէյիս' եօլանըտըղը խըղմէթինին իլք եօլ-
ճուլուղունա չըգտը . վէ Քանարաս իլէ պէրա-
պէր Գըպըսը վէ Մնատօլույու տօլաշտը . վէ պու
էսնատէ Նէհուտիլէր զիյատէսինճէ օնա գարշը
տուրտուղլարընտան , օ տախի օնլարա' փութփէ-
րէսթլէրէ կիտէճէյինի' վէ Նէհուտիլէրին բէտտ
էթտիյի պարըշ միւթտէսինի վէ էլչիլէյինի օնլա-
րա կէօթիւրէճէյինի պէյան էյլէյիս' տէտիյի
կիպի տախի ա'մէլ էյլէտի :

Փութփէրէսթլէր օնու սէվինճ իլէ գապուլ էթ-
տիլէր . վէ օնլարտան չօգ քիշի ա'զիլ Ինճիլէ
թապի' օլարագ' հէման հէր պիր շէհրին իչինտէ
պիրէր Վրիսթիան Վիլիսէսի Րէսուլուն եէտի
իլէ գուրուլտու : Օնլարըն պիր չօղու փութլարըն
ի'պատէթինտէն պըգմըշարըտը , զերա եանդ-
լըշըգտա պուլունտուղլարընը ֆէրգ էթմէյէ
պաշամըշարըտը : Ա է լաքին օնլարըն ա'լիմ ֆէյ-
լէսօֆլարը հէր նէ գատար ինճէ թէֆթիշլէր վէ
թէֆէքքիւրլէր էթտիլէր իսէտէ , պու ճիւմլէ ի-
լէ կէրէքըլէյի պուլամաղ օլտուլար . զերա Մլա-
հըն Վէլամընա վէ իլհամընա մալիք տէյիլ ի-
տիլէր :

Պալար քի՛ փութփերէսթլէր մապէյնինտէ պիր թագըմ էսկի վագթլարտան գալմա ըիվա-
յէթլէր խապէր վէրիրլէրտի , քի եագըն վագըթ-
տա պիր միլլէթլէր Վուրթարըճըսը չըգըպ՝ տիւ-
նեա իւզերինտէ եէնի պիր մէզՏէպ գուրաճագ .
վէ ալթուն տէվրի՝ սա՛ատէթ տէնիլէն տէվրի
թէքրար տիւնեայէ կէթիրէճէք . վէ պու սէպէպ-
տէն էօթիւրիւ օնա մունթազըր խիլէր : Պագաթ
ՆէՏուտիլէրէ թէօքէզ օլան նէսնէ՛ փութփե-
րէսթլէրին ինտինտէ տէ տէլիլք սայըտը : Նա՛նի
տիւնեանըն խէլասընըն՝ Տագարէթլէ խաչա չըգմը
օլան պիր ատէմտէն կէլէպիլէճէք խոյիլինի ինա-
նամատըլար : Պունտան էօթիւրիւ փութփերէսթ-
լէրին էպընըզ պիր մըգտարը՝ եա՛նի «էպէտի
է՛օմրէ թա՛յին օլանլար» ԲուՏէլ Վուստուն Տի-
տայէթի իլէ Յիսուս Վրիստոսա իման էտէպիլ-
տիլէր : Պօղոս Բէսուլ Ննատօլոյա վէ Բումէլիյէ
իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէՓա՛ եօլճուլուգ էթմէսին-
տէ , օրալարտա փէք չօգ եէնի Վիլիսէլէր գուր-
տու . եա՛նի՛ Պիլիպէտէ՛ Սէլանիքտէ՛ Բերիատա՛
Լթինատա՛ Կորնթոստա՛ Նփեստոստա՛ Տրոպ-
գատա վէ Մալթատա : Ա ՛է Նրուսաղէմէ սօն
եօլճուլուգ էթտիլինտէ , օրատա մաՏպուս օլտու .
վէ Սիւրիատա՛ Վայսերիտէ իքի սէնէ մաՏպուս
Տալինտէ գալտըգտան սօնկրա , եինէ օլ Տալտէ օ-
լարագ Կիրիտ վէ Մալթա ատալարը թարիգի ի-
լէ Բօմայա կէօթիւրիւլտիւ : Օլ վագըթլար եիր-
մի սէնէ օլմուշուտու Վրիստոսա տէօնէլի :

Բօմա՛ պիւթիւն տիւնեանըն փայլթաթլը ի-
տի . զիրա Տէմէն պիւթիւն տիւնեայա պույուրուր-
ուտու : Նւրոփանըն՝ Լֆրիգանըն վէ Լսիանըն
էն զէնկին միլլէթլէրի օնուն Տիւքիւմէթի ալ-

Թընտա խտիւէր : Պու պէջիւբ շէճը եէտի պայրը իւղէրինէ պինա օլմուշ օլուպ՝ իւչ միլիօն ահալիսի վարրտը : Օթուզ եէտի գափուսու, 424 սօգաղը, 46,000 էվի, 1780 սարայը վարրտը, քի էն միւբէլէֆի վէ մէշուրու Ներոնուն սարայը խտի : Իչինտէ 400տէն զիյատէ փութխանէ վարրտը, պաթըլ ալահլարա վագֆ օլունմուշ. վէ էն կիւղէլի Վաբիթօլ տէնիլէն փութխանէ խտի, քի տէրունինտէ փէք չօգ ատէմ ալըրտը . վէ իչինտէքի զիյնէթլէր վէ թագըմլար՝ Տիսապսըզ ագչէ իլէ մէյտանա կէլմիշ իտի : Պօղոս Բէսուլ պէջլէ պիր շէճէ՝ մահպուս վէ էսիր Տիյէթինտէ կիրտի, քի չօգտան պէրու օրայա կիթմէյէ արզու շէքէրիտի :

Բէսուլ պու սարայլարը վէ փութխանէլէրի վէ ֆանիլիյէ զարգ օլմուշ պիւթիւն օ ճէմա՛աթը կէօրտիւյիւնտէ՝ աճապա նէ տիւշիւնիւրիւտիւ տէյիւ զանն օլունա պիլիր : Սահիճէն օնուն էֆբեարը պիւթիւն Բօմայը Քրիստոս իչիւն ֆէթհ էթմէք խտի : Պաշգա պիր շէյէ արզուսու եօղ ուտու, իլա քի պիւթիւն պու շէճի Յիսուս Քրիստոսուն Տիւքիւմէթինին ալթընա կէչիւսին : Վ է օ պիլիր խտի քի օ շէճը՝ թէզ եա կէճ՝ քէնտի Սահիպ Ալահընըն Տիւքիւմէթինէ թապի՝ օլաճագ : Բօմանըն քիպիր զապիթլէրի՝ պու սէֆիլ չատըրճընըն եիւղիւնէ տօղրու տօղրույա պագմաղա պիլէ թէնէզղիւլ էթմէզլէրիտի . վէ Տիչ ումմաղարտը քի օ՝ Յիսուս Քրիստոս կիպի ֆաթիհ Փատիշահըն էլչիսի օլուն, քի աղ վագըթտէ օնուն իսմի պիւթիւն տիւնեայը տօլտուրաճաղըտը, վէ Բօմանըն ճէմի՝ փութլարը օնուն հուղուրունտա եէրէ գափանըպ ա

յաղընըն թիւրապի իլէ եէքսան օլաճագլարըտը :
 Պօղոս իզին ալտը քի շէհրին իչինտէ քիրա
 իլէ պիր էվ թու.թսուն , վէ քէնտի տավասը
 քէսիլինճէյէտէք օրատա օթուրսուն : Պագաթ
 քէնտի եանընտա տայմա պիր սօլտաթ պէքլէրի-
 տի , վէ պիր զէնճիր իլէ օնա պաղլըյըտը . պու
 ճիւմլէ իլէ՝ կերէք լիսանէն վէ կերէք թահրի-
 րէն էթտիյի վա՛ղլարա մանի՛ օլան եօղուտու :
 ()նուն վա՛ղընըն հավատիսի՛ թա խմիէրաթօ-

րուն սարայընտէք կիթտի , վէ սարայըլարտան
 պիր չօդ ատէմլէր՝ Ալահըն լու.թֆու իլէ Յի-
 սուսուն շայիրտլէրինին քիւչիւք ճէմա՛աթընա
 գաթըլտըար : Վապիլ տիր քի էյէր օնա Րօ-
 մանըն իչինտէ զեյատէ բուխսաթ վէ սերպէս-
 թիյէթ վէրիլէ իտի , օնուն ճէսարէթլի վա՛-
 ղընտան պիր գարըլըգլըգ վէ վէլվէլէ զուհր է-
 տիպ՝ կէօրտիւզիւ խայըլը իշ պիւսպիւթիւն
 մէքս օլունաճաղըտը : Ա է լաքին օլ հայինտէ
 օնու բահաթ պրագտըլար . զերա զէնճիր իլէ
 պաղլը պիր ատէմտէն գօրգուլաճագ պիր շէյ
 մէմուլ օլունամաղըտը :

Պօղոս Ռօմատա իբի սէնէ գալարդտան սօնկ-
րա, Խմիէրաթօրուն գարշարնա չոգար. վէ օն-
տան սօնկրա աղատ օլտու: Վապիլ տիր քի օլ
Թարիստէ՝ չօգտան պէրի արղուլէտիյինէ կէօ-
րէ, Սպանիայա «կիթտի, վէ պունու պիղէ՝ Պետ-
րոս Րէսուլուն շայիրաի Աղեմէս տախի իշա-
րէթ էտէր. վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ ի-
քինճի տէՏրէ գատար Սպանիատա պիր պէօ-
յիւք ճէմիյէթլի Քիլիսէ զուհուրէ կէլտի: Օն-
տան Արիիտ ատասընա տէօնտիւ. վէ օրատա՝
լազըմլը վէ էքսիք շէյլէրի Թէրթիւլ էթմէք ի-
չիւն՝ Տիտոսու մէմուր Բէթտի: Օնտան չօգ
սօնկրա քէնտիսինի Ալիբիանըն սինօրունտաքի՝ Աի-
կոպօլիտէ պուլուրուլ, քի մուգատտէմճէ օրատա
Խնճիլի վա՛ղ էթմիլ Գիտի. էնճամը Ռօմայա
տէօնտիւ. վէ օրատան Տիմոթէոսա իքինճի մէք-
թուպունու եազար: Ա է պիր էքրի ըիվայէթէ
նաղարէն՝ Աերոն փատիշահըն կիւնիւնտէ Յիսուս
Քրիստոսուն 67 Թարիսինտէ՝ օրատա գրլըճ իլէ
գաթլ օլունտու: Ա է քէնտինին չօգճա էյլէնէմէղ
իտիյի սէմթլէրտէ՝ էյրէթմէյէ գատիր վէ վու-
գուֆ վա՛ղճըլար՝ եա՛նի Ռաոնաբաս՝ Ը իղա՝ Սար-
կոս՝ Ղ ուկաս՝ Տիմոթէոս՝ Տիտոս վէ պունուն կիպի
քիմնէլէր Թա՛յին էտէր իտի, քի օնլարըն իսմլէրի
ճիւմլէյէ մաշիւմ տիւր: Պու պէօյիւք Րէսուլ Ան-
թաքիատա՝ Արիստոստա՝ Աորնթոստա՝ Ռօմատա վէ
օնլարըն ճիվարլարընտա տէրէճէսիղ սատըղըղըլա
վէ զայրէթիլէ չալըշարղը իչիւն, քէնտի Տապղը-
նա «Պէն օպիր Րէսուլարտան զէյատէ չա-
լըշարմ» Դտէյիւ սէրպէսթ սէյլէյէպիլտի:

« Հռովմ. ԺԵ. 23 :

« Հռովմ. ԺԵ. 17, 19

« Տիտ. Ա. 5 :

« Ա Կորնթ. ԺԵ. 10 :

Փ Ա Ս Լ Գ

Պօղոս Ռեսուլյան վե սայեր Ռեսուլեբին եւեբի :
Ինճիւն Ե Էրեթին Վեբուլարը :

(Սէնէ 35 — 67)

Պագաթ՝ օպիր Ռեսուլար տախի իշտիզ վե պօշ գալմամըշարըտը . վե եկերչի թեվարիտըր օնլարրն իշեբինի Պօղոսունքի գատար պիղե եերլի եերինճե վե էթրաֆըյըլա նագլ էթմեղլերսէ տէ , պու ճիւմլէ իլէ պիղ պուրատա օնլարրն պիր գաչընը զեբը էտէպիւրիղ :

Պեարոս՝ Ինճիլին իլք վա՛ղընա Նէհուտիւլերին վե փութիբերէսթլերին իչինտէ գափու աչմագ իչիւն Յիսուս Լ՛ֆէնտիմիգտէն սէչիլմիշ իտի : Օնուն իչիւն Ռեսուլար հէր նէ գատար վագրթ Նրուսագէմտէ գալտըլար իտէ , էքսերի սէօղ սահիպի օ իտի : Օնտան սօնկրա Ինճիլի՝ Սիւրիյատա վե Լ՛նատօղուտա տաղըլմըշ Նէհուտիլերէ վա՛ղ էթտի : Պատէհու պիր էյեամ էսքի Պաղտատ շէհրինտէ սաքին օլտու . վե օրատա պիր Քրիսթիան Վիլիսեսի գուրտու : Լ՛նճամը մէմուլ օլունուր (անճագ սահիհ պիլինմէյերէք) քի Րօմայա կիթմիշ վե օրատա խաչա չըգարըլմըշ տըր : Օկրեդէոսուն օղու Յակովբոս՝ շերովդէսին էմրի իլէ մէյտանտա գրըճ իլէ գաթլ օլունտու : Օնիքի Ռեսուլարրն պիրի՝ քիւչիւք Յակովբոս թէսմիյէ օլունան , Ինճիլի Սպանիատա վա՛ղ էթտի : Պիղիմ պու մատտէտէ պիր էյի վուգու ֆիյէթիմիղ եօգ տուր , զիրա օնու պա՛ղը

քերքէ Երուսաղէմ Եպիսկոպոսու օլան իւչինն-
 ճիւ Յակովբոս իլէ պերապէր գարըշտըրըլար :
 Պու սօնկրաքի՝ օնիքիլէրտէն տէյիլ իտի . իլլա
 Յիսուսուն գարընտաշը՝ եախօտ եէկէնի իտի : Պու-
 նուն իամի՝ Ե Կորնթ . Ժ . Ե . 7 , վէ Գաղ . Բ .
 9տա , վէ Բէսուլլարըն Ե՝ մէլէրինինն փէք չօգ եէրլէ-
 րինատէ զլէքր օլունմուշտուր : Յիսուսուն ազրապասը
 օլտուղունտան՝ Քրիսթիանլարըն մապէյնինտէ
 պէօյիւք իթիպարը վար ըտը , վէ Քիլիսէնին տի-
 րէքլէրինինն պիրի սայըլըրըտը . հէմ տախի օնա
 Սատրգ լաղըպը վէրիլտի : Երուսաղէմ Քիլի-
 սէսինտէ 33 սէնէ եպիսկոպոսըք էթտիքտէն սօնկ-
 րա , օ շէհրին իչինտէ շէհիտ օլտու : Ենդրէաս
 Բէսուլ Ինճիլի Գարա տէնիղ գըյըսընտա սա-
 քինն օլան թայիֆէլէրէ վա՛ղ էթտի . վէ Եքայի-
 անըն Պատրաս շէհրինտէ խաչա չըգարըտը :
 Փիլիպպոս Բէսուլ՝ քէնտի ա՛ղիղ խըզմէթի-
 նի Սկիւթիատա վէ Փուլգիատա էտա էթ-
 տի . վէ փիր իսթիարըղիլէ Յերապօլիստէ վէ-
 ֆաթ էթտի : Բարթուղիմէոս վէ Թուփմաս
 սէլամէթ միւժտէսինի Հինտիսթանատէք կէօ-
 թիւրտիւլէր . վէ հալա պու կիւնքի կիւն Սա-
 լապար գըյըլարընտա ճէմիյէթլի Քիլիսէլէրի օ-
 լան Քրիսթիանլար տախի՝ քէնտիլէրինինն պաշ-
 լանկըճընը թա Բէսուլլարըն վագըթլարընատէք
 չըգարըրըլար : Պիղ Սատթէոսուն՝ Քանանլը Սի-
 մոնուն՝ Յուգանըն՝ Թագէոսուն վէ Սատաթիա-
 նըն իլլէրինինն հագգընտա՝ սահիհ օլարագ պիր շէյ
 պիլմէղիղ . անճագ շիւպհէսիղ օնլար տա Յիսուս
 Քրիստոսունն «Պիլիսէն տիւնեայա վարըն , վէ
 Միւժտէյի ճիւմլէ մախլուգա վա՛ղ էտին» տէյի
 պոյուրտուղու թէնպիհէ իթա՛աթ էթմիլլէրտիք :

Մատթէոս՝ Մարկոս՝ Ղուկաս վե՛ Յովհաննէս՝
 Յիսուս Վրիստոսուն է՛օմբիւնիւն Տիբեայեթիւնի
 եազըյա ալըպ պիղէ պրագտըլար : Ա՛ է չիւնքի Րէ-
 սուլլարըն վա՛ղընըն թէմէլի Յիսուս ուտու , օնուն
 իչիւն Պաղեստինտէն տըշարը սաքին օլան Ա՛էհու-
 տիլէր վէ փուլթիւրէսթիլէր՝ պու Վրիստոս քիմ
 տիր , նէրէտէ վէ նէ՞ վագըթ եաշատը , վէ նէ՞
 իշէտի տէյիւ սիւալ էթմէյէ մէճպուր իտիլէր .
 վէ օնուն է՛օմբիւնիւն՝ մի՛ւճիզաթլարընը վէ իշ-
 լէրիւնի պիլմէյէ էլպէթ արզուլէրլէրիտի : Պու սէ-
 պէպտէն էօթիւրիւ Մատթէոս՝ քէնտի կէօրտիւ-
 յիւնիւ վէ իշիթտիյիւնի՝ Րուհ էլ Ղուտսուն իլհա-
 մը իլէ եազտը : Մարկոս վէ Ղուկաս՝ Ա՛ֆէն-
 տիմիզին Րէսուլլարընտան իշիթտիլէրիւնի եազ-
 տըլար : Մարկոս զալիպա Րօմանըն Վրիս-
 թիանլարը իչիւն եազտը . վէ Ղուկաս քէնտի Ան-
 ճիլնի թէօփիլոս իսմինտէ պիր զաթա թագտիմ
 էյլէտի : Հէփտի տէ՛ քէնտի Ա՛ֆէնտիլէրիւնին
 միւրատընա կէօրէ՛ հէր եէրին վէ հէր վագթըն
 պինլէրճէ պին Վրիսթիանլարընա թա՛լիմ վէր-
 մէք վէ ի՛պրէթ օլմագ իչիւն եազտըլար . վէ
 էյէր պու ա՛ղիզ Րէսուլլար պէօյլէ իհթիմամ
 իլէ վէ աչըգ սէօյլէյիշ իլէ պիղէ նագլ էթմէյէ-
 իտիլէր , պիզ Ա՛ֆէնտիմիզին սահիհ վէ սօղու
 Տիբեայեթիւնի նէրէտէն պիլէճէյիտիք :

Րէսուլլարըն՝ վէ պախուսուս Պօղոս Րէսու-
 լուն եէտի իլէ գուրուլան Վիլիսէլէր՝ էյէր
 Րէսուլլար տայիմա օնլարըն իչինտէ գալա-
 պիլէյիտիլէր , շիւպհէսիզ տահա էյի հալտէ օ-
 լուրլարըտը . վէ լաքին պու միւմքին տէյիլ իտի .
 զերա Րէսուլլարըն սայըսընտան չօգ զիյատէ
 Վիլիսէլէր վարըտը : Պօղոսուն վագթը օլմատըն

զընտան՝ հէր վարարըը եէրտէ անճագ Ինճիլին
 ա՛ղիզ թօխումունու եքէրիտի , վէ անտէն օյ
 տիքտիյի թագէ Ֆիտանլարը թէհլէքէլն ըիւղ-
 կեարլարըն վէ գասըրղալարըն գարշըսընա պրա-
 ղըպ՝ պաշգա թարաֆա կիթմէյէ մէճպուր օ-
 լուրուտու : Ա՛ է կորնթոստա պուլտուղու Ապօ-
 ղոս կիպի՛ հէր եէրտէ պիրէր քիշի տահա պու-
 լամատը քի օնլարա մուգայէտ օլուպ օնլարը սու-
 լասընլար : Ա՛ է գօրգուլուրուտու քի օլմայա օնլարըն
 արասընտա քէօթիւ Ֆիլիսլէր փէյտա օլտուն ,
 եախօտ գասըրղա օնլարը փարչալասըն : Իշթէ
 սատրգ պաղչէպանըն պէօյիւք գօյղոսը վէ տիւ-
 շիւնճէսի պրա Էտի . Քէնտի էլի իլէ տիքտիյի
 Ֆիտանլարը պէօյիւթմէք վէ գուվվէթլէթմէք ի-
 չիւն նիչէ զահմէթլէր վէ էլէմլէր չէքտի : Պիր
 չօգ Քիլիսէլէրէ՛ վէ քէնտի ըուհանի էվատալա-
 րընըն պիր գաչընա՝ օնլարը եանղըշըգտան
 հըթղ էթմէք իչիւն վէ կերչէքլիքտէ գավիլէմէք
 իչիւն մէքթուպլար եազտը : Օնուն Բօմա՝ կո-
 րընթոս՝ Գաղատիա՝ Նփեսոս՝ Փիլիպէ՝ կո-
 ղոս վէ Աէլանիք Քիլիսէլէրինէ , Տիմոթէ-
 ոսա , Տիտոսա , Փիլիմոնա վէ Իպրանիլէրէ եաղ-
 տըղը մէքթուպլար մա՛լիւմ տիւրլէր : Բեսուլ
 օ մէքթուպլարը Բուհ էլ Գուտսուն իլհամը
 իլէ եազտըղը վագըթ՝ շիւպհէսիղ պիղի տէ տիւ-
 շիւնմիւշ տիւր : Ա՛ է Պետրոս՝ Յովհաննէս վէ
 Յուգա Բեսուլար տախի քէնտի մէքթուպ-
 լարընը Նէհուտիլէրէ վէ Ինճիլի գապուլ էթ-
 միշ փուլթիէրէսթլէրէ՛ պու նիյէթ իլէ եազտը-
 լար : Ինճամը՝ Յովհաննէս Յայտնութիւնու
 եազտը , քի օնուն իչինտէ Ալլահ պիւթիւն քէն-
 տի թէտպիրինի հէր վագթըն Քրիսթիանլա-

ըրնա աշխարհար պէյան էտէր . վէ Ինճիլի Շէ-
րիֆին սօն քիթապը պու տուր : Պու Լ'զիզ
Քիթապար՝ քէնտի միւլլիֆլէրինին էօլլումիւն-
տէն սօնկրա՝ ազար ազար պիր ճիլտէ ճէմ՝
օլունտուլար : Ա է չիւնքի օ վագթլար տաճա
պասմա սանա՝աթը իճատ օլմամը ըտը , օնուն
իչիւն Տէր պիր եազընըն եախօտ քիթապըն
էօրնէյինի ալըպ՝ Քրիսթիանլարըն իչինտէ կէզ-
տիրիրլէրիտի , քի Աղոսլուլարա եազըլան մէք-
թուպ պու թարզ իլէ Աւուդիկէ Քիլիսէսինէ
իրսալ օլունտու * : Բէսուլար Տայաթտա պու-
լունտուգճա՝ Քրիսթիանլար օնլարա տայիմա
զիյատէսինճէ էմիյէթ վէ րայէթ էտէրլէրիտի ,
վէ Տէր պիր տա՛վա օնլարա թագտիմ օլունուպ՝
գարար վէ սիճիլլէրի օնլարտան դապուլ էտէր-
լէրիտի : Մէսէլա՝ ա՞ճապա փութիէրէսթլէրտէն
տէօնմէ օլանլար սիւննէթ օլմաղա վէ ԱէՏուտի
դանուլարընը թութմաղա պօրճը՞ մու տուրլար
տէյիւ շիւպՏէյէ վարտըզլարը զէման՝ պու պապ-
տէ տանըմագ իչիւն Արուսաղէմէ Բէսուլ-
լարա խապէր եօլլատըլար . վէ օնլար՝ «Վայըր»
տէյերէք ճէվապ վէրտիլէր : () Ը վագթլարտա
Քիլիսէսին իչինտէ տաճա փէք չօգ մասլաՏաթ
եօղուտու : Բէսուլարտան մա՛տա Սարկա-
ւազլար վէ Աւետարանիչէր վարըտը : Սարկա-
ւազլար՝ երքէրլէրտէն տէ տիշէՏիլլէրտէն տէ վար
ըտըլար . վէ պունլարըն խըզմէթի Ֆուգարալարը վէ
խասթալարը կէօղէթմէք վէ պագմագ ըտը . Աւե-
տարանիչէր՝ Ինճիլի վա՛ղ էթմէք իչիւն՝ եէնի Քի-
լիսէլէր գուրմաք իչիւն՝ վէ սապըգ գուրուլանլարը
զիյարէթ էթմէք իչիւն մաՏալտէն մաՏալէ կէ-

զերէրիտի : Պունլարը Արեցիկը իւն պերապեր
 «գարըշտորմամալըտըր . զիրա օնլար դատիմ պիր
 եհրտէ տուրուրլարըտըր վէ եալընըղ վա՛ղ վէրմէյի
 վէ ճանլարըն սէլամէթինի գայրմաղա մէմուր
 ուտուլար : Ինճիլի Շէրիֆին իչինտէ՛ Ապիսկո-
 պոս վէ Արեց խմի՛ պիրիպիրլէրինտէն Ֆերգ օլ-
 մայարագ զէքը օլունուրլար . վէ Ապիսկոպոսլար
 իւն Արեցլէրին պիրիպիրինտէն Ֆերգի՛ փէք
 չօգ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյղամպերլիք էթ-
 մէնին՝ եա՛նի կէլէճէք շէյի էվվէլտէն խապեր
 վէրէպիլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիսթի-
 անլար փէյղամպերլէր տէնիրլէր Բիտի : Ե՛ճնէպի
 լիսանլէր սէօյլէմէք վէ խասթալարը սաղալթմագ
 վէ սայիր կէօնակէօն միւ՛ճիզաթլար իշլէմէք՝
 Վիլիսէտէ պախուսուս Աորնթոստա ա՛լէսսէվի պիր
 շէյ խտի . վէ պունլար՝ Աէհուտիլէրի վէ փութ-
 փէրէսթլէրի Վրիսթիանըղա վէ Յիսուս Վը-
 րիստոսա ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչինն իգթի-
 զալը խտիլէր :

« Գործ . ԺԳ . 1 :

ԲԱ Կորնթ . ԺԳ . 1 :

զերէրիտի : Պունլարը Արեցիկը իւն պերապեր
 «գարըշտորմամալըտըր . զիրա օնլար դատիմ պիր
 եհրտէ տուրուրլարըտըր վէ եալընըղ վա՛ղ վէրմէյի
 վէ ճանլարըն սէլամէթինի գայրմաղա մէմուր
 ուտուլար : Ինճիլի Շէրիֆին իչինտէ՛ Ապիսկո-
 պոս վէ Արեց խմի՛ պիրիպիրլէրինտէն Ֆերգ օլ-
 մայարագ զէքը օլունուրլար . վէ Ապիսկոպոսլար
 իւն Արեցլէրին պիրիպիրինտէն Ֆերգի՛ փէք
 չօգ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյղամպերլիք էթ-
 մէնին՝ եա՛նի կէլէճէք շէյի էվվէլտէն խապեր
 վէրէպիլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիսթի-
 անլար փէյղամպերլէր տէնիրլէր Բիտի : Ե՛ճնէպի
 լիսանլէր սէօյլէմէք վէ խասթալարը սաղալթմագ
 վէ սայիր կէօնակէօն միւ՛ճիզաթլար իշլէմէք՝
 Վիլիսէտէ պախուսուս Աորնթոստա ա՛լէսսէվի պիր
 շէյ խտի . վէ պունլար՝ Աէհուտիլէրի վէ փութ-
 փէրէսթլէրի Վրիսթիանըղա վէ Յիսուս Վը-
 րիստոսա ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչինն իգթի-
 զալը խտիլէր :

« Գործ . ԺԳ . 1 :

ԲԱ Կորնթ . ԺԳ . 1 :

Ներոնոն Վալենտինոսի հովալայրը :

(Սէնէ 67)

Մեզքիւր Վիլիսէէրին պու մինվալ իւզրէ տինտէ գավիլէնմէլէրի իգթիզայի հալտէնիտի . չիւնքի օնլարըն տըշարրտան ըահաթըղը՝ վէ ասայիշի հալտէ պիրիպիրլէրինին ըուհանի Փաշիտէլէրի իչիւն չալըշմանըն տէվրի փէք աղ սիւրտիւ : Օլորա հէմէն ալթմըշ պէշ թարիսինտէն պաշայարադ օլ ուզուն գովալայրըշլարզուհըր էթտի , քի պաղէն աղ չօգ արա վէրէրէք տէօրտիւնճիւ տէհըէտէք սիւրտիւ : Նլք գովալայրըշ փուլթփէրէսթլիշին վէ տիւնեանըն փայլթախթը օլան Րօմատա փարլատը՝ Պօղոս Րէսուլուն Սպանիայա կիթմէք իւզրէ օրատան չըգտըղընտան աղ սօնկրա . շէջլէ քի Հագգ թա՛ալանըն ի՛նայէթի իլէ մէզքիւր Րէսուլ Վիլիսէյէ իքի սէնէ տահա պաղըշլանմըշ օլտու : Վէնտի խօճասընը՝ վայիտէսինի վէ գարըսընը էօլտիւրթէն մէրհամէթսիզիքտէ նամտար Ներոն Նմիէրաթօր՝ էվիլէլէրի Վրիսթիանլարտան չօգլուք թա՛ճիզլիք վէ սըգընթը տույմայօրուտու , վէ հէր նէ գատար.քէօթիւլիւքլէր էտէյօր իտի իսէտէ, օնլարա տօգանմայօրուտու . Փագաթ պու զալըմ՝ չափուճագ պիր վէսիլէ պուլտու , քի օնլարըն իւզէրինէ տէ զաղապընը տէօքսիւն : Հատ-

տէն տըշարը մաղրուր օլտուղունտան, տիվա-
նէճէ ֆիքրինէ գօտու՝ քի Րօմայը եագ-
սըն, վէ օնուն եէրինէ զիյատէ կիւզէլ պիր
շէճը պինա էտիպ՝ պէօյիք պիր իամ գա-
զանսըն : Պու եանղըն՝ Րօմանըն պինա օլ-
մասընըն 817 սէնէսինտէ՝ Յուլիսին ԱԳունտա
պաշատը . վէ խըղըլա աշաղըքի սօգագլարըն տիւք-
քեանլարընը սարըպ՝ իլէրիյէ եիւրիւտիւ , վէ
անտէն եօգարըլա չըգտը , վէ օնտան եֆնէ
աշաղա էնտի , վէ ճէմի՝ իմտատլարա գար-
ըը գօյուպ՝ էպքի Րօմանըն տար՝ չըրիլըսըղ
վէ էյրի սօգագլարըն իւսթիւնտէ պուլունան
հատտսըղ հիսապսըղ էվիէրի թէլէֆ էթտի :
Ա է մէմէքէթին ահալիսի փէրիշան օլուպ՝
չօղու զայ՝ օլտու , չիւնքի մուխաթարալը եէրի՝ վէ
սէլամէթ իլէ սըղընաճագ եէրի պիրի պիրին-
տէն ֆէրգ էտէմէտիքլէրինտէն՝ սօգագլարըն
իչինտէ երղըլմըշ վէ մէյտանլարտա եայըլ-
մըշ գալմըշարըտը . պիր թագըմը տա՝ վարի-
յէթլէրինի զայպ էթտիքլէրի իչիւն՝ ետիստ
քէնտի սէվկիւլիւլէրինի էօլիւմտէն գուրթա-
րամատըղլարը իչիւն , գահըլարընտան քէնտի-
լէրինի աթէշին իչինէ աթտըլըր : Անճամը
պու աթէշին էօնիւնիւ քէսմէք իչիւն պիր
չօգ պինալէր երգտըգտան սօնկրա՝ Ապրիլին
թէփէսի էթէյինտէ սէօնտիւ : Աըղըլմըշ էվ-
լէրին՝ սարայլարըն վէ փութխանէլէրին սայը-
սը գալէմէ կէլմէզ : Այալգ պու եանղըն Ամ-
փէրաթօրուն էլի իլէ օլտուղունու իշիտինճէ ,
նէ տէրէճէ գահըլանաճագլարը անկլամասը
կիւճ պիր շէյ տէյիլ տիր : Ամտի պու զա-
լմ գէնտի գապահաթընը էօրթմէք իչիւն՝

տասնայեցիւք պիր գապահաթ իշէտի , վէ շէհրի աթէշէ վերէնլէր Վրիսթիանլար տըր տէտի : Իմտի ճիւսլէտի Վրիսթիանլարըն իւսթիւնէ հիւսթիւմ էթտիլէր : (Նլարըն պիր թագըրընը թօրպալար իշինէ տիքիպ՝ էթրաֆլարընա իւսթիւսիւ վէ զիֆթ շէվիրէրէք՝ գաղըգ կիպի եէրէ տիքիպ թութուշտուրտուլար , վէ մաշալա կիպի կէճէ իլէ օլան մէյտան օյունլարընա ըղըգ վէրմէք իշինն եագտըլար : Պիր թագըրընը տա եագանի ճանավարլար թուլուլարը իշինէ գօյուպ՝ մէյտան օյունլարընտա քէօիէքլէրին էօնիւնէ աթտըլար քի օնլարը եէսինլէր : Չօղունու տա խաչա չըգարըպ՝ Ներունուն պաղէլէրինտէ սըրայըլա տիղտիլէր . եախօտ պաշգա գօրգուլու իսքէնճէլէր վերէրէք էօլտիւրտիւլէր : Պօղոսուն Բօմայա տէօնտիւսիւ պու վագթլարտա իտի , քի սաղ գալան Վրիսթիանլարըն քիւչիւք ճէմա՝աթընա թէսէլլի վերսին վէ գուվլէթլէնտիրսին . վէ Վըրիստոսուն իամի իշին քէնտի է՝օմրիւնի ֆիտա էտիպ շէհիտիք շէրէֆինէ նայիլ օլտուղու պու էսնատէ վուգո՛ւ պուլմոնշ տուր :

Իսլանտիանըն աթէշ ֆիշան տաղլարը աթէշ փիւսքիւրտիւքլէրի վագթլար՝ Իթալիանըն վէ Սիշիլեանընքիլէր տէ աթէշ փիւսքիւրիւրլէր . վէ պունտան ալնաշըլըյօր քի օնլարըն եէր ալթընտաքի աթէշ օճագլարը՝ պիրիպիրլէրի իլէ միւլճագ տըրլար : Վրիստոսուն Վիլիսէսինին շէքտիլի գօվալայը շարտա տախի պու միսիլլու պիր իլճագլըգ կէօրիւնտիւ : Բօմատաքի գօվալայը լարլատըլը կիպի՝ Նրուսաղէմտէ տախի Վրիստոսուն տիւշմանլէրի թէքրարէն

քէնտի զազապլարընը զահիրէ իխրաճ էտիպ՝
Յակովբոսուն իւղերինէ հիւճիւմ էթտիլէր,
քի օլ վագթ օլ շէհրին եպիսկոպոսու ի-
տի : Օնու տիվանա չըգարտըլար, վէ Յի-
սուս՝ Ալլահըն սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ
տուր, վէ կէջիւն (պուլուլթլարըլլա կէլէճէք
տիր տէյու իգրար էթտիլինտէ, օնու թու-
թուպ պիր եիւքսէք մահալտէն աշաղա աթ-
տըլար վէ թաշատըլար . օ իսէ պէջլէ տէր
իտի, «Աճ՝ Փէտէր՝ օնլարա ա՛ֆվ էյլէ,
ղերա նէ էթտիրլէրինի պիլմէղլէր» : Ինճամը
պաշընա պիր թօփուղ իլէ վուրուպ՝ օնու
էօլտիւրտիւլէր : Աէ լաքին պու Աէհուտիլէ-
րին Քիլիսէյէ գարշը էթտիլի՝ սօն զուլմ
օլտու . զերա Յիսուսուն աղգը իլէ սէջլէն-
միշ օլան օլ հէյպէթլի «զազէպ՝ հէմէն օն-
լարըն իւղերինէ տէօքիւլմէյէ պաշատը :

« Զու . ԺԹ . 43 , 44 :

Փ Ա Ս Լ Ե

Երոսասպէֆին Խարայ օլճաը, վէ Պօղոս Բե-
սուլուն վէֆալը:

(Սէնէ 70 — 100)

Եւհոստիլէր էօթէտէն պերու Բօմալըլա-
րըն հիւքիւմէթինէ զօռաքի պօյուն էյմիշլէր
իտի . վէ Ղ'էսսիոս Ֆյորոս նամ սօն վալի-
նին պէտ հարաքէթլէրինտէն օնլար զիյատէ-
սինճէ նէֆրէթ էտիպ' Բօմա հիւքիւմէթին-
տէն պիւթիւն պիւթիւնէ եիւզ չէվիւրտի-
լէր : Լնճամը մապէյնլէրինտէ ա'սըլըգ զուհը
էտիպ' պա'զըլարը պյազլանտըլար . վէ պու-
ֆիթնէ ազ վագթըն իչինտէ' պիր եանղընըն
շիտտէթլի ըիւզկեար մա'րիֆէթի իլէ պիւթիւն
պիր օրմանը թութուշտուրտուղու կիպի , պիւ-
թիւն միլէթին իչինէ եայըտը : Պու տիվա-
նէլէր' քէնտիլէրինի թէլէֆ էտէճէք ֆուր-
թունանըն հիչ պիր նիշանէսինի փէշին կէօ-
րէմէտիլէր : Սալթ Քրիսթիանլար' Յիսու-
սուն քէլամընըն միւճիպինճէ' թէզիյէ գաչ-
մաղա ճէհտ էթտիլէր : Լգրիպպաս փատի-
չաճ' Յորգանանըն էօթէ թարաֆընտա օլան
Բէլլա նամ քիւչիւք շէհրի օնլար իչիւն թախ-
սիս էյլէտի' քի օրատա սըղընսընլար : Պիր
թագըմը տա պաշգա թարաֆա շէքիտիլէր ,
զերա Քրիսթիանլար չօգլուգ օլտուգլարըն-

տան՝ Տէփսի պիր քիւչիւք շէճրէ սըղամազ-
լարըտը : Աէրտարը Աքրէմ՝ Ա Երպասիանոս
Րօմա ա՛սքէրի իլէ Արուսաղէմի մուհասէրէ
էթտի : Պատէհու քէնտիսի Իմիէրաթօր ին-
թիխապ օլտուղու կիպի՝ օղու Տիտոս պու
շէճրին էօնիւնիւ ա՛սքէր իլէ գուշաթար : Ա-
րուսաղէմ՝ կէրէք օլտուղու մահալին իգթի-
ղասընտան վէ կէրէք սանա՛աթ գուվլէթի
իլէ, մէթին վէ գալի՝ վէ սայքի ֆէթհ օ-
լունմազ պիր շէճր իտի : Տիտոս պու շէճ-
րին իւղէրինէ կէլիպ օնու մուհասէրէ էթտիյի
ղէմանտէն ազ էվլէլճէ՝ օրայա Աէհուտի պայ-
րամը սէպէպի իլէ սայըսըղ ճէմա՛աթ պիրիքմիշ
իտի : Աէհուտի թէվարիխինի Եաղան Յուլսեպոս
տէր՝ քի պու Եսնատէ պիր պուչուք միլիօն ճան-
տան զիյատէ պու շէճրէ գափանմըշտը :

Պու ա՛ղիմ շէճրին սօն սաա՛թը Եէթիշմիշ
իտի . պիր շէճր՝ քի թէվարիխճէ տիւնեա իւղէ-
րինտէ պինա օլմուշ շէճրէրին էն մէշուրու
տուր : Աքրահամ քէնտի էվլատընը գուրպան
սունմագ իսթէտիյի զէման՝ Տէյքէլին սօնկրա
օլ իւղէրինտէ պինա օլմուշ օլան Մօրիա տա-
ղը օ վագթ գուրու վէ իզսիզ պիր պայըր իտի :
Ա է օնտան չօգ սօնկրա Իսրայէլ միլլէթի Մը-
սըրտան չըգտըղը վագթլարտա, օ՛ պիր շէճր օլ-
մթշուտու, քի սօնկրա Քանան տիյարընըն Իս-
րայէլ սըպթլարընա թագսիմ վէ թախսիս
օլտուղու զէման Յուդա վէ Բենիամին սըպթ-
լարընըն Տիսէսինէ տիւշտիւ : Օլ տէմ պու
շէճր աթէշէ վէրիլիպ քիւլ օլտու . վէ լա-
քին Յեբուսլուլար օնու Եէնիտէն պինա Ե-
տիպ՝ զիյատէսինճէ օնա մէթանէթ վէրմիշ-

լէրիտի . վէ գըյաս էտէրլէր իտի քի օնու Ղաւ-
 ւիթին էլինտէն քէօրլէր վէ թօփալար պիլէ
 Տըֆզ էտէպիլէճէքլէր : Փագաթ Ղաւիթ պու
 ճիւմլէ իլէ օնու քէնտի զապթընա կէչիրտի , վէ
 քէնտինէ փայլթախթ էթտի : Աէրէք օնուն՝
 վէ կէրէք օղու Սողումնուն փատիշահլըղը վագ-
 թընտա՝ Արուսաղէմ զիյատէսինճէ շէրէֆ պուլ-
 մուշուտու . օրատա օգատար զէնկինլիք վար ք-
 տը քի «կիւմիւշ՝ սօգաղն թաշարը կիպի ատի
 վէ պայաղը պիր շէյ սայըլըրտը : Սողումն պու
 շէճրի չօգ զիյնէթլէ տօնաթտը , պախուսուս օլ
 մէշճուր վէ տիւնեանըն Տիքմէթլէրինին պիրի
 սայըլան Տէյքէլի պինա էտէրէք : Աարուգոդո-
 նոսոր Տէյքէլի երգտը : Պաղտատ էսիրլիյինտէն
 սօնկրա Աէճուտիլէր թէքրար եափտըլար . անճագ
 քէնտի էսքի փարլագըղընը վէ կիւղէլիյինի ա-
 լա պուլամատը : Մակարէլիլէրին վագթընտա պու
 շէճր վէ Տէյքէլ եաղմայա վէրիլտի : Պու գահ-
 րաման ճէնքճիլէր պիր պահատըրանէ ճէսարէթ
 իլէ օնլարը Տըֆզ էթտիլէր . վէ շագգ թա՛ա-
 լա պու նամտար շէճրի քիւլի խարապըլգտան
 խէլաս էյլէտի : Պէօյիւք շերուղէս Տէյքէլի
 սպքի պիւթիւն պիւթիւնէ էէնիտէն եափտը ,
 վէ իւղէրինէ քիւլիլէթլի ագչէ սարֆ էթտի .
 Յիսուս Քրիստոս օնուն իչինէ կիրտիյի վագթ՝
 Քըրոգ ալթը երը օլմուշուտու քի օնտա իշլէյօր-
 ւարըտը . վէ շէճրին մուհասէրէսի պաշատըղը զէ-
 ման իշլէր տահա Տէնուղ թէքմիլ օլմուշուտու :
 Պու մէշճուր Տէյքէլ իքինճի տէֆա՛տէ պիւ-
 թիւն տիւնեանըն թամաշասընա վէ մէտհինէ շա-

յեսթէ պիր «պինա օլտու . վէ Տիտոս չօգ արդու-
լէր իտի քի օնա տօղանըմասըն , վէ օնու սաղ
սէլիմ սագլասըն : Ա է լաքին Յիսուսուն քե-
լամլարը թէքմիլ իճրա օլմալըյըտը : Մուհասե-
րեատէ՝ աղ վագթըն մասպէյնինտէ եէյէճէք դա-
խիրէլէր տիւքէնտի . վէ էյլէ պիր էմսալըղ գըթ-
լըդ օլտու , քի ինսան էթի եէմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Ա է նագլ օլունուր քի պիր գաչ գա-
րըլար քէնտի էվլատլարընը քէսիպ եէմիշէր :
Տէր շէյ՝ տէրիյէ՝ Փարէյէ վէ քէտիյէ վարըն-
ճայա գատար տիւքէնմիշ իտի : Ա է էն պէյիւք
միւսիպէթ պու իտի քի շէհրին իչինտէքի ատէմ-
լէր իքի Փըրօգա օլուպ՝ պիրիպիրլէրինէ սիլաճ
չէքտիլէր , վէ գան սէլ կիպի եիւրիւտիւ : Պէյ-
լէ պիր գօրգունճլու ղաղէպ իլէ Ալաճըն հագ
շէրի՛աթը Աէհուտիլէրին իւղէրինտէ իճրա օ-
լունտու . չիւնքի օնլարըն սուչու փէք պէյիւք ի-
տի , օնուն իչիւն ղաղէպլէրի տէ պէյիւք օլմագ
կէրէք իտի : Անճամը Բօմա ա՛պէրի շէհրին իչի-
նէ կիրտի : Ա է Տէր քիմին էլինտէ գըլըճ վէ
սիլաճ պուլտուլար իտէ , Տէփսինի էօլտիւրտիւլէր .
վէ Տիտոսուն սահասպէթլիք էթմէսինէ գարըն գօ-
յուպ՝ Տէյքէլն աթէշէ վէրտիլէր . վէ թաշ թաշ
իւղէրինէ գալմատը : Պիւթիւն շէհր վէրան օլ-
տու . 97,000 Աէհուտի էսիր կիթտի . վէ մու-
հասէրեատէ պիր միլիօն վէ եիւղ պին ճան ղայ՝
օլտու :

Պու պէյիւք շէհրին սօնու պէյլէ օլտու . քի
օնա հալա պու կիւնէ գատար Բուտտի շէհր տէ-
նիլիր : Օնուն խարապ օլմասը՝ Քրիսթիան Քրի-
լիսէսինին հագգընա էյի օլտու : Չիւնքի՝ էկերչի
Քրիսթիանըղ Աէհուտիլէրտէն տօղմուշ իտի իտէ
« Խար . ԺԳ . 1 :

տէ, օ միւսթագիլ սյրըճա պիր մեզհէպ սայըւ-
 ճաղըտը, վէ Վրիսթիանլար՝ օ վագթա գատար
 օլտուղու կիպի, Նէհուտիլէր իլէ արթըգ գա-
 րըշմամագ կէրէք իտի: Նրուսաղէմին խարապ օլ-
 մասընտան սօնկրա՝ Վրիսթիան Վիլիսէսի Նէ-
 հուտիճէ ա՛յնլարտան պիր էյիճէ խէլաս օլտու-
 զիրա օ զէմանա գատար օնլարը թէքմիլէն իճ-
 րա էթմէյի՝ քէնտինէ վաճիպէ՛ի զիմմէթ սայա-
 յօրուտու: Մոպսէսին գանունլարը՝ օնուն սէր-
 պէսթ վէ բուհանի իլէրլէյիշինէ էնկէլ օլույօր-
 լարըտը: Լշէր Նրուսաղէմ խարապ օլմասայը-
 տը, շիւպհէսիզ Վրիսթիանլըզն փայիթախթը օ՛
 օլաճաղըտը. ֆագաթ սահիհ Վրիսթիանլըգ՝ Նէ-
 լահա բուհ իլէ վէ կէրչէքլիք իլէ սէճտէ գըլմագ
 էսասընըն իւզէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունտան,
 օնա նէ՛ Նրուսաղէմտէ վէ նէ տէ Բօմատա պու
 միսիլու փայիթախթ լազըմ տէյիլ տիր:

Նրուսաղէմին խարապ օլմասընտան սօնկրա՝
 Յովհաննէստէն մա՛տա պաշգա պիր Բէսուլուն
 սաղ գալըպ եաշատըզընը պիլմէյիզ: Պու Բէ-
 սուլ՝ պիրագ էվվէլ Նփեսոսա չէրիլիպ, պիւթիւն
 օ սէմթլէրին Վիլիսէլէրինէ Ինճիլին ըշըզընը
 եայտը: Ս է Գոմէտիանոս Իմիէրաթօրուն կիւն-
 լէրինտէ օթուղ սէնէ գատար Վիլիսէ բահաթըգ
 կէօրտիւքտէն սօնկրա՝ եէնիտէն Վրիսթիանլա-
 րա գարը գօվալայըշ զուհրունտա, Յովհաննէս՝
 Իմիէրաթօրուն հուզուրունա ճէլպ օլունտու:
 Տերտուղիանոս նագլ էտէր՝ քի Իմիէրաթօր պու
 Բէսուլու գայնար զէյթին եաղը գազանընա աթ-
 տըթտը, վէ օնուն իչինտէն սաղ սէլիմ չըգտը:
 Պատէհու Պադմոս ատասընա սիւրկիւն օլտու,
 վէ օրատա Յայտնութիւնու եաղտը:

ՕՐ վագթլարտա՝ Դոմեստիանոս Դաւիթին զԼԵՐՐԻԵԹԻՆՍՏԷՆ պագը գալան վար մը տըը տէ-
 յու արաթար . զերա իշխմիշխտի քի Դաւիթին
 նէսլինտէն պիր ՍՆԵՍԻԱ տօղաճագ , վէ օ պիւ-
 թիւն մէմէքէթլէրէ պոյուրաճագ : Իմտի օնու
 զայ՝ էթմէսինի իսթէր իտի , քի քէնտինին օն-
 տան գօրգաճագ պիր քէօշէսի օլմասըն : Յիսու-
 սուն գարընտաշը տէնիլէն Յուգանըն իքի թօ-
 րունլարընը Իմիէրաթօրուն գարշըսընա չըգար-
 տըլար . վէ օնլարըն էլէրի նասըր պաղլամըշ օլ-
 տուղունտան՝ քէնտի էլէրինին էմէյի իլէ կէչին-
 մէլէրի աշիքեար իսպաթ օլտու : Դոմեստիանոս
 պունու կէօրտիւլիւնտէ , Ֆուգարա վէ գօրգուլ-
 մաղ ատէմէր տիր տէյերէք օնլարա եօլ վերտի :
 ՕՐ էսնատէ Յովհաննէս Րէսուլուն իթլաղը չըգ-
 տը , վէ Նփեստոս տէօնտիւ : Ս է օրատա քէնտի
 Ինճիլինի վէ մէթուպլարընը եաղտը , քի օլ
 մէթուպլարըն իչինտէ՝ Քիլիսէնին իչինէ քէնտի
 եանկըշթըլարընը եայմաղա չապալայան պիր թա-
 գըմ եալանճը խօճալար իլէ ճէնքլէշիը : Յով-

Հաննէս Րէսուլ՝ պիրինճի տէհրին սօնլարընտա փիր
 ինթիյարըգտա վէֆաթ էյլէտի : Ե՛օմրիւնիւն
 սօն կիւնլէրինտէ տայիմա շու նասիհաթը թէք-
 րար պէ թէքրար սէօյլէրիտի, «Պէնիմ չօճուգ-
 լարըմ՝ պիրի պիւինիզի սէվին» : Պու նասիհաթ
 հէրնէ գատար գըստա վէ դօլայ պիր տէրս իսէ
 տէ, Օն սէքիզ տէհրտէն պէրու տուր Վրիսթի-
 անլար պունու էջրէնմէքտէ օլուպ հէնուզ թէք-
 միլ էտէմէմիշէր :

 Փ Ա Ս Լ Ձ

Ե՛նճէլէն՝ Բօլալարընտա Բարըն Կո-րարագ Պա-
 ղեպիէն՝ Սըւրա՝ Երաշխանա վէ Էնիպիւնա
 էայըլմար :

(Սէնէ 100 — 174)

Րէսուլարըն վագթընտան սօնկրա Վրիսթի-
 նին տըշարըքի գուվվէթի շօղալըպ էայընըգտա,
 բուհանի էօմրիւ վէ գուվվէթի զայիֆլէնտի օ
 Վրիսթիան տինինին թա՛լիմաթլարընըն փաքըք
 ու ա՛լալըղը, վէ էտէպ ու էրքեանէ (բարոյակա-
 նա) օլ տէրէճէ թէքմիլէն մուվաֆըգ օլմարը՝
 չօգ քիմնէլէրին Վրիսթիանլըղը գապուլ վէ օ-
 նու իգրար էթմէսինէ վէսիլէ օլմուշուտու . լա-
 քին պունլարըն արասընտա պիր թագըմ քիմ-
 սէլէր տախի պուլունուրուտու՝ քի էյերչի Վրիլի-

սէյէ տախիլ օլմուշար խտի խսէ տէ , պիւքիււ-
 լնյէ տիւննատան քէսիլմիշ տէյիլէր խտի : Այ
 պու վէճճ իլէ Վիլխսէնին իքինճի տէՏրինտէ՝ պիլ
 օլ ա՛ղիղ սաֆլըղը՝ օլ տիրի մուհապպէթի՝ օլ
 դա՛վի ի՛թիգաթը վէ Րէսուլարըն վագթլարընը
 այըրտ էտէն օլ թէմիղ թա՛լիմաթը քէնտի իլք
 տէրէճէլէրինտէ պուլմայրը : Տէօրտիւնճիւ տէՏր-
 տէն սօնկրա տահա չափուգ ընգրաղ պուլտու ,
 զիրա օ վագթա դատար դօվալայըշար գա՛վի
 Վրիսթիանլարը ճանլատըյօրուտու , վէ Վիլխսէ-
 յի թէմիղէյօրուտու : Աքին էյէր պիր թա-
 րաֆտան դօվալայըշ աթէշի Վրիսթիանլըղս եայ-
 մաղա՝ վէ տինին վէ իւմիտին վէ մուհապպէ-
 թին մէյվէլէրինի մէյտանա չըգարմաղա եարայօր
 խտի խսէ տէ , օ պիր թարաֆտան տա՝ օլ ալթ
 իւսթիւք վէ դարըշըգըգ վագթլարը՝ Վիլխ-
 սէնին իչէրքի դա՛վիլիյինէ՝ վէ պախուսուս կէր-
 չէքլիյի պիլմէյէ միւթա՛լիգ մատտէլէրէ Փայտալը
 տէյիլ խտի : Աագա՛ Փուրթունալար վէ դա-
 սըրղալար եէրի սարսըպ՝ մահսուլտար էտէրլէր ,
 Փէգաթ անճագ կիւնէշին շալգընտա պէօյիւյէն
 իւղիւմէր տիր քի հէփսինտէն դուվվէթլի շարա-
 պը վէրիրլէր : Պու ճիւմէ իլէ՝ օ ասըն Վիլխ-
 սէսինտէ նիչէ Փաղիլէթլէր կէօրիւնտիւ , քի պի-
 ղիմ կիւնիւմիւղիւն Վիլխսէսի ծնլարը էտինմէք-
 տէն չօգ ուղագ գալմըշ տըր :

Րէսուլարըն տէՏրինին սօնունտա՝ Արուսաղէմ
 վէրանէլէրտէն ի՛պարէթ պիր չէօլ օլմուշուտու .
 վէ լաքին Աֆէնտիմիղին օրատա եագտըղը ա-
 թէշ՝ երգընթըսըրընըն ալթընտա սէօնմէմիշ ի-
 տի . օ աթէշ էյլէ գըղըճըմլար փիւսքիւրտիւ , քի

օնչար տիւնեանն Տէր Թարաֆրնաւ Եայլաւար : Բհսուլարն խալէֆէրի՝ Եանի օնչարտան սօնկրա օնչարն Եերինէ Ինճիլին խրղմէթինէ կէլէնլէր , քէնտիլէրին վա՛ղ խրղմէթինէ մուգայէտ օլուպ՝ Բհսուլարտան օնչարա սըփարը շօլունան իշէ միւտավէմէթ էթտիլէր : Տահա փէք շօգ սիւրիւմէմիշ վէ պօշ գալմը թարաւար վար ըտը , քի օնչար ալահանի կէրչէքլիք թօլսումունա հաղըր իտիլէր . վէ Յիսուսուն շաշիրտլէրի քէնտի Լքէնտիլէրինին «ճիւմլէ մալալուգա Ինճիլին վա՛ղ էտին» տէյի օնչարա պույուրմուշ իտիլի թէնպիհինի իճրա էթմէյէ արղուլարը վար ըտը իսէ , նասըլ պօշ տուրա պիլերլէրիտի : Լքինճի վէ իւչինճիւ տէհրտէ՝ օնչար Վրիստոսուն Ինճիլինի փէք շօգ Եերլէրէ կէօթիւրտիլէր . օնչարն կէօրտիւյիւ պէօյիւք վէ հիսապսըղ իշէրին վէ շէքտիլէրի զահմէթլէրին օլ տէրէճէ տօղու վէ մուֆասսալ հիքեայէլէրի Եէտիմէգտէ պուլունամատըղնտան , անճագ պիղիմ կիւնիւմիւղիւն վա՛ղճըլարնն իշէրինտէն ըուպար վէ դըյաս էտէրէք՝ աղ շօգ Ֆէհմ էտէպիլերիւ . դիրա օ վագթլար շօգ իշ կէօրիւրլէր իտի վէ փէք աղ Եաղարլարըտը :

Բօմալըլարն ճէնկիւնտէն սօնկրա՝ Պաղեստինտէ շօգ Վիլիսէլէր վարըտը , վէ օնչարա շօգ Լէհուտիլէր գաթըլար : Պու Լքրահամ էվլաւարը՝ քէնտիլէրին միլլէթ մաղըրըլուղունու հայլը վագթ գալպլէրինտէ թաշըմըլարըտը . վէ Լաքին հէյքէլլէրինին խարապ օլմասը՝ օնչարն Փօտուլուղունու թէսքին էյլէտի : Տիւրոտա՝ Աիգոնտա վէ Ղամասկոտա տա շօգ Վրիսթիւնչար վարըտը . վէ Լնտիդք Վրիլիսէսինին մէս-

նէտի՝ Ռէսուլարըն վագթը կիպի՝ տայիմա զիյա-
տէ պէջիւք իտի: Պագաթ սէլամէթին միւժ-
տէսի կէրէք եագընտաքի վէ կէրէք ուղագտաքի
թայիֆէլէրէ՝ կիւնպէկիւն զիյատէ թէ՛ սիր էթմէ-
յէ պաշլատը: () վագթ տահա վա՛ղճը կէօնտէ-
րէճէք շերքէթլէր վէ վա՛ղճը հազըրլայաճագ մէտ-
րէսէլէր եօղուտու, իլլա հէր պիր Վրիսթիան
քէնտինի վա՛ղճը եէրինէ գօյուպ՝ Փուրսաթ պուլ-
տուգճա քէնտի ինանտըղը Յիսուսու վա՛ղ է-
տէր իտի: Ա է վա՛ղճըլար իչիւն միւսթագիլ պիր
օրթա սանտըղը իգթիզա էթմէղ իտի, վէ օնա
միւհթաճ տէյիլ իտիլէր զիրա հէր պիր Վրիսթի-
ան՝ Խնճիլի եայմայը ալէսսէվիյէ քէնտինին պիր
խրղմէթի՝ վէ օնուն իչիւն չալըշմայը քէնտինէ
պօրճ սայարըտը: Վալտը քի՛ Լճէնտիմիզ տայի-
մա էօյլէ Վրիսթիանլար մէյտանա չոգարըրտը,
քի քէնտի պիւթիւն է՛օմրլէրինի Խնճիլին վա՛-
ղընա թագտիս էտէրլէրիտի. վէ Խնճիլէ եէնի գա-
փուլար աչմագ իչիւն՝ պաշգա թայիֆէլէրէ կի-
տէրլէր իտի: Խաչըն վա՛ղը՝ Սըսըրըն իչինէ
չօգտան կիրմիշիտի վէ պախուսուս Խքէնտէրիյէյէ,
քի օրատա չօգ Լճէնտիլէր վարըտը. օնտան Վը-
ղըլ տէնիզին գըյըսընա վէ Ըրապիսթանա եա-
յըլտը, քի օրատա պունտան ագտէմճէ՝ Պօղոս
Ռէսուլ չալըշմըտը վէ օրատան շինտիսթա-
նա գատար տախի եէթիշտի:

Փ Ա Ս Լ Է

Ինճիլին՝ Կիւրճիսթաննա, Լ՛նապօլտայա, Ս՛ալէգո-
 նիայա, Բոսթիսթաննա, Իլլերբիայա վէ Բօմանըն նաֆ-
 լէ իստեանի օլտն սայիբ Ֆեյլէ+էլլերինէ Եայըմասը :
 (Թեքայեան լիվասը տէնիլին տ՛ստերին ճիւլէտնին շէհիօ
 օլմասը :

(Սէնէ 174 — 323)

Կիւրճիսթանըն իչինէ Ինճիլին Եայըմասընը՝
 Թէվարիս պիղէ Եէրլի Եէրինճէ նագլ Էթմիշ տիր :
 Պիր Վրիսթիան գարը օ մէմլէքէթէ Էսիր
 տիւշիւպ՝ Էօյլէ պիր ատէմին Էվինտէ գօ-
 նագ Էթտի քի օնուն օղու խասթա իտի . պու
 տինտար Էսիր գարը՝ Լլասհա տուա՝ Էթտի քի
 օ չօճուղա սաղլըգ վէրսին , վէ չօճուգ Էյի օլ-
 տու : Ա՛ է օրանըն փատիշահընըն գարըսը աղըր
 խասթա օլմաղըլա , օ տա պու Էսիր Վրիսթի-
 ան գարընըն տուա՛սըյըլա քէնտի սաղլըղընը
 պուլտու : Ա՛ է փատիշահ ավտա պիր գաղայա օղ-
 րամաղըլա , Վրիսթիանլարըն Լլահընը խաթրը-
 նա կէթիրիպ՝ օնու իմտատա չաղըրտը , վէ օ գա-
 զատան գուրթուլտու . վէ պու վէճհիլէ տէօնիւպ
 Վրիսթիան օլտու : Ա՛ է տախի քէնտի գարըսը-
 նըն Թահրիգի իլէ Բօմատան վա՛ղճըլար կէլին-
 ճէյէ գատար՝ քէնտի ըայալարընա Ինճիլի
 վա՛ղ Էյլէտի : Պու շէյլէր 320 վէ 330 սէ-
 նէնին մա՛պէյնիտէ վուգու՛ պուլտու : Ա՛ է պէօյ-
 լէճէ՛ պիր Էսիր գարը աղատըղա ա՛լաթ օլտու :

Ընատօլունուն (Փղբր Ըսիա) իչինտէ՝ պախուսուն
Յոնիատա վէ փոխգիատա Քրիստոսուն փատի-
շահլըղը էջլէ պէջիւք Ֆիւթուհամլէր էթմիշ
իտի, քի Յովհաննէս Բէսուլուն վէֆամընտան
պիր երլ սօնկրա՝ Պրուսա էյալէթինին Բօմալը
վալեսի եաղարըտը, քի ալահլարըն իպատէթիա-
նէլէրի վէ մէղպահլարը թէրք օլունմուշտուր, վէ
գուրպանլար սունանլարըն սայըսը փէք ազ տըր:

Իւչ եիւղ եիրմի պէշ թարիսինտէ Վիկիա-
տա 318 Եպիսկոպոստան ի՛պարէթ պիր սինա-
գոս օլտու վէ օլ Եպիսկոպոսլարըն չօղու Ընա-
տօլուտան իտիլէր: Ինճիլ Մակեդոնիատա վէ
Բումիսթանտա տէրին քէօքլէր սալըվէրմիշ ի-
տի, վէ կիթտիքճէ քէնտի Ֆիւթուհամլարընը
եայայօրուտու: Պօղոս Բէսուլ հայաթտա իքէն,
Ինճիլ Ղաղմատիայա՝ Իլլիրիայա վէ թուռնա գը-
յըլարընատէք վարմըշտը: Ա է սէլամէթին միւթ-
տէսի օ սէմթլէրէ այադ պասմաղտան էվվէլ՝ Օ-
գոստոս Իմիէրաթօրուն Փաթիհ սիլահլարը օրա-
տա օնլարա եօլ աչմըշտը: ()գոստոս պիւթին
օլ շէհրլէրի քէնտի զապթընա կէչերմիշ իտի.
վէ քէնտի հիւքիւմէթինի օրատա սապիթ էթ-
մէք իչին՝ թուռնա գըյըսընըն պիր դաչ մահա-
լինտէ Բօմատան խալդ կէթիրիպ՝ օրատա նագ-
լի իսքեան էթտիրտի, քի պաշանկըճընտա 120,000
ճան իտիլէր. վէվաղթ վաղթ պունլարա եէնի-
տէն տահա նիչէ քէջլէր իլավէ օլունուպ արթ-
տըլար: Պու նագլի իսքեան օլունան քէօ ու
գասապալարը Եիւքսէք Հութիայատէք իլլըլէ-
տիլէր, վէ պէջիւնքի կիւնտէ շէնլէնմիշ շէհր-
լէրին չօղունուն թէմլինի օնլար պրագտըլար:
Ա է թապիա՛թը իլէ պու շէհրլէրին վէ Բօմա-

նրն մապէյնինտէ պիր սրգը տօսթլուգ վէ մինա-
 սիպէթ փէյտա օլտու . վէ պիր վալիտէ քէնտինտէն
 ուղագ օլան էվլատրնա՝ քէնտի եագրն խըսըմ-
 լարընըն վէ վաթանընըն հափատիսլէրինի իլհագ-
 էթտիյի , վէ էլինտէն կէլտիյի գատար՝ փէտէր
 խանէսինտէ մալիք օլտուղու ճէմի ա՛լա շէյլէր-
 տէն պիրէր փարչա օնա եօլլատըղը կիպի , էօյլէ
 տէ պու մէմլէքէթլէր Վրիսթիանըղը Րօմա-
 տան գապուլ էթտիլէր . եախօտ՝ հիչ տէյիլ իսէ ,
 օլ եէնի թալիմա՛թըն խապէրի օնլարըն գուլա-
 ղընա տա . եէթիշտի : Ա ագթ պէ վագթ փայի-
 թախթտան կէլէն եէնի խալղըն իչինտէ փէք չօգ
 Վրիսթիան պուլունուրուտու . հէր պիրեէնի կէ-
 լէն պէօլիւք ա՛սքէրին իչինտէ տէ Վրիստոսա
 տէօնմիւշ քիւլլիէթլի ա՛սքէր պուլունուրուտու :
 Թէվարիխ պիղէ խապէր վէրիւր , քի Րօմա-
 նըն պիր պէօլիւք ա՛սքէրի վարրտը , քի կիւրէ-
 յէն թէամիյէ օլունուրուտու , վէ օնուն իչինտէ
 փէք չօգ Յիսուսուն շայիրտլէրի վարրտը : Մար-
 կոս Արիլիոս Խմիէրաթօր՝ 174 թարիխինտէ
 Թունա գըյըլարընտա Մարքօմանլար իլէ վէ Վու-
 ատլար իլէ սէֆէր էթմէքտէ , պիր պէօյիւք թէհլիքէ
 իչինտէ պուլունուտու : Օիրա տիւշմանըն հիւճմ
 էտէճէք վագթընտա քէնտի ա՛սքէրլէրի շիտտէթլի
 սըճագտան վէ սուսուղուգտան թէլէֆ օլույօր-
 լարտը : ()նլար պու ֆէնա հալտէ իքէն , Վը-
 բիսթիան ա՛սքէրլէր տիղ իւսթիւնէ կէլիպ՝ Յի-
 սուս Վրիստոստան իմտատ տիլէտիլէր . չափու-
 ճագ պիր եաղմուր եաղտը , վէ Րօմա ա՛սքէրի-
 նին սուսուղուղունու թէսքին էյլէտի . վէպու-
 նուն իլէ պէրապէր վուգու՝ պուլան շէտիտ ֆուր-
 թունա տիւշմանլարը էօյլէ գօրգութտու , քի

Րօմալըլար զալէպէ էթտիլէր : Եւ քին Իմիերաթօր պու եարտըմը քէնտի ալլաճը Գիոսա վերտի . վէ Րօմատա օնա թաշտան եէնի պիր փութտիքտի : Տերտուղիանոս նագլ էտէր քի գալէլէր՝ ալլալար վէ օրտուլար Վրիսթիանլարըլա տօլմուշուտու : Հէմ տախի տէրլէր քի Գուկիոս՝ Մաքսիմիլիանոս՝ Սիկտորինոս՝ Կուիրինոս վէ Կարկիսոս՝ Ինճիլի Լիւքսէք Հուեթիատան Լըստորիայատէք կէօթիւրտիւլէր , վէ Լ.Փրա իսմինտէ պիր գարըլը՝ Վրիստոսա իթիգատ էթտիյի իչիւն՝ Լ.Կղպուրիտա եագտըլար . անճագ պիզ պու իշիերի սաճիճ տէյի նագլ էթմէյիզ : Եւ է լաքին էյի պիլերիզ քի իւչիւնճիւ տէճրին իչինտէ՝ օ սէմթլէրտէ փէք չօգ Վրիսթիան Վիլիսէլէրի վարըտը :

Չօգ արղուլէրիմ քի Մաքսիմիլիանոս Իմիերաթօրուն օրտուսունտաքի թեբայեան լիվասը տէնիլէն 6600 Վրիսթիանլարըն շէրէֆլի շէճիտ օլմալարընը սիզէ թաֆսիլէն նագլ էտէյիմ : Պու փատիշաճ 286 թարիխինտէ ճէմա՛աթըն զօրպալըղընը թէսքին էթմէք իչիւն՝ Կօլլօարըն իւղէրինէ կիտէյօրուտու : Մէղքիւր լիվա ճէնքտէ Տէփսինտէն զիյատէ իյիթլիք էտէրիտի , վէ Տէփսինէ տէ էյի իպրէթ վէրիլ իտի : Եւ է օնլարըն պաշը՝ Մաւրիկիոս իսմինտէ միւթէպէր պիր իսթիար Միրի լիվասը վարըտը , քի սաչլարընը սէֆէրլէրտէ աղարթմըլը ըտը : (Քթօտուրուճա եախօտ Սարթինեիյէ եէթիշտիլէրինտէ , Մաքսիմիլիանոս պիւթիւն ա՛սքերինէ էմը էթտի քի ալլաճլարա՝ օնլարըն քէրէմինէ միյէսսէր օլմագ իչիւն , սալթանաթը պիր գուրպան սունսունլար : Թեբայեան լիվասը պու թէքլիֆի գապուլ էթ

յիպ՝ քէնտի գապիթլերի իլէ պերապեր Մ. և
 ունումա շէքիլտի . (քի շիմտի շեղուետիանըն Սէն
 Սօրիս գասապասը տէնիլեր) : Իմիէրաթօր պունա
 ըրսլանըպ՝ էմր էթտի քի օնլարըն օնտա պի-
 ինի էօլտիւրսիւնլեր : Լիվանըն պագի գալանը
 իլաճ էլլէրինտէ՝ քէնտի գարտաշլարընըն պի-
 էր պիրէր էօլտիպիւնիւ սէյր էթտիլէր , ան-
 ճագ եէրլէրինտէն գըմըլտանմատըլար , վէ օնլարը
 գուրթարմաղա չապալամատըլար : (Նլարա էմր
 օլունտու քի ալաճլարա գուրպան սուեսունլար :
 Լաքին օնլար թէքրար օլ թէքլիֆի ըէտտ էթ-
 տիլէր : Մաքսիմիլիանոս թէքրար օնլարըն օնտա
 պիրինի էօլտիւրթտիւ : Իւչիւնճիւ էմրի տախի օն-
 լար ըէտտ էտիպ՝ Իմիէրաթօրա պէօյլէ ճէվապ
 վէրտիլէր . «Լիֆէնտիմ» պիզ պուրատա սանա սէ-
 ֆէրտէ խըզմէթ էթմէք իչիւն տուրույօրուզ , ան-
 ճագ պիզ Մլաճըն տախի գուլու վէ խըզմէթ-
 քեարըիզ . օլ Մլաճըն քի՝ պիզ օնու սէվինճ
 իլէ իգրար էտէրիզ : Պիզիմ գօլըմուզ սանա միւ՝
 թի տիր , անճագ գալպիմիզ (Նո՛ւն տուր : Սէն
 պիզէ էքմէք վէրիրսին , վէլաքին () պիզէ էօ՛միւր
 վէրմիշ տիր : Սէն պիզիմ սահիպիմիզ իսէն , սէ-
 նին տախի սահիպին Մլաճ տըր : Պիզ սանա
 տայիմա իթա՛աթ էթմիշիզ տիր , վէ եինէ սանա
 իթա՛աթ էթմէյէ ճաղըրըզ . վէլաքին էյէր սէն
 պիզիմ Պուրթարըճըմըզըն շէրի՛աթընա գարջը
 պիր շէյ պիզէ էմր էտէճէք օլուրսան , պիզ Մլ-
 աճա՛ սանա էթտիյիմիզտէն տաճա զիյատէ ի-
 թա՛աթ էթմէյէ մէճպուր իզ : Սէնտէն էվվէլ
 Մլաճա սատըզըզ էթմէյէ եէմին էթմիշիզ վէ
 էյէր եէմինի պօզմագ իգթիզա էտէրսէ , Մլա-
 ճընքինի պօզմագտան իսէ , սէնինքինի պօզմագ

տաճա էվլա տրո: Իշթէ պիզ Լլաճը պիզիմ
 Փէտէրիմիզի՛ վէ ծնուն պիր թանէճիք Օղու պի-
 զիմ Գուրթարըճըճըզ Յիսուս Քրիստոսու դոր-
 դուսուզ փերվասըզ իգրանը էտէրիզ: Ս է պիզ
 փիւր սիլաճ օլտուղուճուղտան՛ գապիլ տիր քի
 զօրպալըզ իլէ քէնտիմիզի գուրթարապիլէլիմ:
 վէ լաքին պիզ պու շէյի իսթէմէյիզ. զերասուչ-
 լու եաշամագտան իսէ, սուչսուզ էօլմէյի տա-
 ճա խայրըլը սայարրը”:

Պունա Մաքսիմիլիանոս զիյառէսինճէ էօլքէ-
 լէնիպ՝ օրտու աս՛քէրինի իլէրի չէքտի, քի պիւ-
 թիւն պու լիվայը դըլըճ իլէ տօղթաթարն: Օլ
 զէման Մաւրիկիոս Տալիմիէք իլէ ճէվապ վէրիպ
 տէտի. “Պու մատտէ իչիւն ասքէրլէրէ միւճթաճ
 տէյիլ սին, սանա եալընըզ պիր ճէլլատ տա էլ
 վէրիր. եէթիշիր քի էլի ասլա եօրուլմասըն”:
 Պու վէճհիլէ օլիվա ասլա գարշը գօմայարագ՝
 սիլաճլարընը աշաղա պրագըպ պիր տօսթ գու-
 ճաղընա կիտէր կիպի՛ շէհիտ օլտուլար:

Պու զուհուրաթըն զիքրի օլ շէհրտէ վէ օ-
 նուն ճիվարլարընտա գատիմ գալտը: Ս իննա-
 նըն Եպիսկոպոսու Սեքստոս Լվիտոս՝ պէշինճի
 տէհրտէ տէր քի, քէնտի վազթընտա Լուկու-
 նուճոա Մաւրիկիոս իամինտէ պիր Քիլիսէ եափ-
 տըլար, վէ Մաւրիկիոսու ասիլը սրօասընա կէ-
 չիրիպ՝ օլ շէհրին իամինէ տէ Լոզիզ Մաւրիկիոս
 գօտուլար: Ս է ճէմա՛տթ օնա թա՛ղիմ էթմէք
 իչիւն՝ երլտան՝ երլա ծնուն եօրթուսունու թու-
 թարլարըլտը: Ս է նագլ օլունուր քի թեքայ-
 եան լիվասընտան պիր գաչ ասքէր պաշգա թա-
 րաֆլարա գաչըպ՝ Քիլիսէլէր իճթաս էթտիլէր, նա-
 պըլքի միւթէ՛ագիպ Փասլտա նագլ էտէճէյիզ:

Փ Ա Ս Լ Ը

Ինձիլին Հելուեոսայա՝ Անձիլեոսանս վե Պրոանսայո
Եայլլմար:

(Սէնէ 288 — 400)

Հելուեոսիա 60 սէնէսինտէն պերի Բոմալլա-
րըն հիւքիւմէթի ալթընտա իտի: Լնձագ իքին-
ձի եախօտ իւչիւնձիւ տէհրտէ՝ Ինձիլին ըլըղը քէն-
տի քէրէմէրինի օրատա եայմաղա պաշլատը:
Իւչ հիւղիւնձիւ սէնէյէ տօղըու ճինէվրատա
պիր Ապիսկոպոս վարըտը, ճինէվրա՝ Ալլօպրոկ-
լարըն շէհրինէ միւթա՛լիգ իտի, քի Ա ինննա
(Տեւթինաթօտա) օնուն փայլթախթը իտի: Պու
թարիւտէ ճինէվրա Ապիսկոպոսու՝ քէնտի եը-
գըգ Քիլիսէսինի եափմաղա Բօսթանչա Վչօր-
տան իլին ալտը, վէ պունտան աղնաշըլըյօր քի
Քրիսթիանլըգ օրատա չօգտան թէմէլլէնմիշ իտի:
Իչիմիլտէ տաճա սահիճ վէ միւթէպէր նագ-
լիյէթլէրիմիլ օլմատըղընտան, Քրիսթիանլըղըն
Հելուեոսայա կիրմէսինին կէրչէք եախօտ կէր-
չէյէ պէնզէր նագլինի էտէն էպի Ա արբ Արբոց-
լարա՝* եա՛նի ա՛ղիլլէր նագլիյէթլինի էտէն քի-
թապլարա դանա աթ էթմէլիլիլ: Սօլիւրիւն
Ա արբ Արբոցու՝ եախօտ Յայսմաւուրըու նագլ է-

*Ա արբ Արբոց՝ եախօտ Յայսմաւուրը: Ա՛ղիլլէրին
չօղու՝ քէնտի իպատէթքեարլըգլարը իչիւն՝ վէ քէնտի-
լէրինի վէ աիւնեայը թէրբ էթտիլլէրի իչիւն՝ վէ էք-
սէրի քէնտի առաքելական իրըզմէթլէրինի էտա էթ-
աիլլէրի իչիւն՝ սէչքին վէ մէշուր քրիսթիանլարը
ալլար: Սատէ օնլարըն աիննտէն վէ զայրէթինտէն

տէր քի «(Թ)եբայեան լիվասընտան 288 թա-
րիխինտէ սուրբ Ուր վէ սուրբ Ս իկտոր իս-
մինտէ իքի նէֆէր Սօլիւրէ կէլտիլէր : Ս աքսի-
միլիանոս օնլարը իւքէնճէյէ վէրտի . վէ լաքին
օնլարըն իւղէրինէ կէօքտէն էջլէ պիր փար-
լագ ըըդ տօղտու քի ճէլատար եէրէ չար-
փըլտըլար, վէ պու իքի Վրիսթիանլար գաչա
պիլտիլէր : Ս է լաքին չիւնքի օնլար հէր թա-
րաֆտա փուլթիէրէսթլէր իչինտէ Խնճիլի վա՛ղ
էթմէքտէն կէրի տուրմայօրլարըտը, օնլարը թ՛ք-
րար թուլթուլար, վէ աթէշէ եագմագ իսթէ-
տիլէր : Իմօի շերմսին փուլթիանէսի պուլուն-
տուղու պայըըն իւղէրինտէ օտուլար իլէ ա-
թէշ եագըպ՝ օնլարը աթէշին իչինէ աթտըլար,
լաքին կէօքտէն պիր պօլ եաղմուր եաղըպ՝ ա-
թէշի սէօնտիւրտիւ, վէ օլ իքի շէհտալէրի թէք-
րար օնլարըն էլինտէն գաչըրտը : Ս է փուլթ-
իէրէսթլէրին պաշը՝ օնլարը Խնճիլին ի՛թիգա-
թընտա եինէ գավի պուլմաղըլա, օնլարը Մար
քէօփրիւսիւնէ կէթիրտի, վէ պաշլարընը քէ-
սիպ՝ լէշէրինի սույա աթտը :» (Սէնէ 303) :

Պիր չօգ շէհատէթնամէլէր թաստիգ էտերլէր
քի իլք Վրիլիսէնին իչինտէ տերքեար վէ ա՛լէսէվիէ
օլան միւլճիղաթլար՝ իւչիւնճիւ վէ տէօրտիւնճիւ
տէհրատէ աախի օլուրումուշ : Ս է էյէր պիղ
Վրիսթիանլըղըն պաշլանկըճընա եագըն վա-

իպրէթ ալաճագ եէրինէ պէշինճի վէ ալթընճը տէ-
հրէրտէ օնլարա Քիլիսէյէր եափտըլար, վէ օնլարը
ինսանըն վէ Ալլահըն մապէյնինտէ մուգթաղը շէ-
ֆա՛աթճըլար կիպի՝ իմոտա չաղըրտըլար . վէ հիչ
իաթըլարընա կէթիրմէտիլէր քի՝ պիղեմ շէֆա՛աթ-
ճըմըղ եալընըղ Քրիստոս տուր :

գրթլարտա Ինճիլին սէլամէթ միւժտէսինէ վէրիլ-
միշ միւ ճիղաթլը իշէր պուլուրսագ, թա՛ճիււ պ
էթմէմէլիյիլ :

Պիւլիքս վէ Ռէկուլա Բուհ էլ Ղուտսուն գուվ
վէթի իլէ միւ՛ճիւլաթլար էտէրլէրիտի, վէ ճէ-
մա՛աթ տիգգաթ իլէ օնլարըն քէլամընը տիյ-
նէր իտի : Աքին Բօմա հաքիմի օնլարա
էմր էթտի քի փութլարա գուրպանլար սուն-
սունլար . վէ օնլար Յիսուս Իֆէնտիմիղին սա-
տրգ գուլարը օլտուղլարընտան՝ քէսքին իսքէն-
ճէլէրէ թէհամիւլ էթտիլէր : Օնլարըն էթրա-
ֆընը պիր փարլագ նուր գափլատը, վէ պիր սէս ի-
շիտիլտի քի տէրիտի . «Մսլա գօրգմայըն, զիրա
պէն սիզին իլէ պէրապէր իմ . Մլահա՛ կիւ-
վէնին վէ գուվվէթլէնին» : Պէյլէճէ հաքիմ
օնլարըն պաշընը քէստիրթտի : Օնլարըն էօ-
լիւմիւնտէն սօնկրա՛ երնէ պիր սէս իշիտիլտի
քի տէրիտի . «Մլահըն մէլայիբլէրի սիգէ արգա-
տաշլըգ էտէրլէր վէ ա՛ղեղ շէհալէր սիզի կէօր-
տէքի շէհրէ կէօթիւրիւրլէր՝ :

Տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնունա տօղրու՛ Հելուե-
տիանըն ալթը Եպիսկոպոսլուղու վարըտը : Պու
Եպիսկոպոսլար նաղարէթի ալթընտա օլան եեր-
լէր՝ օ վագթ փէք քիւշիւք իտիլէր . անճագ հէր
պիրիտի պիրէր միւնէվվէր մաշալա կիպի՛ փութ-
փէրէսթլիք գարանլըղընա պաթմըշ եագըն սէմթ-
լէրէ վէ էթրաֆ ճիվարլարա ըըգ վէրիւր իտի :
Օնլարըն հէփսինին տէ պաշլանկըճը զա՛իֆ վէ
գուվվէթսիղ իտի . Փագաթ Կոստանդիանոս Իմ
փէրաթօր թախթա օթուրտուղու զէման՝ աղ
վագթըն մապէյնինտէ օնլար զիյատէսինճէ արթ-
տըլար, վէ շէրէֆ պուլտուլար :

Լսքի 'Նեմչեսթան վասի' վէ սրգ օրման-
լարտան իպարէթ վէ ճէնկեալէր պիր ճեմա'աթ
մէսքեանը օլմուշ պիր մեմլէքէթ օլտուղունտան,
իգթիզա էթտի քի իպթիտա Խնճիլ պեյիւք ըս-
մագլարըն քէնարլարընտա պուլունան շէհրլէրտէ
թէմլէննին: Օխրա օրալարըն ահալիտի սա'իր
մեմլէքէթ ահալիլէրի իլէ գօլայճա իւլթէթ է-
տէպի, երլէր իտի:

Րօմալըլար վէ Խնճիլին վա'ղճըլարը էվվէլքի իւշ
տէհրլէրտէ 'Նեմչեսթանա պու եօլ իլէ կիրտի-
լէր թուունանըն վէ Րէնօ գըյըլարընըն սաքին-
լէրի Րօմատան կէլիպ' օրատա սաքին օլան Վը-
րիսթիանլարըն վէ Խնճիլ վա'ղճըլարընըն եօլունա
կիթտիլէր: 'Նեմչէ Վիլիսէսինին իլք շէհրի' զա-
լիպա թարեվէղ շէհրի օլտու. զիրա Վրիսթիան-
լըգ Րէնօնուն շէհրլէրինտէ նէ' թարղ թէմլէ-
լէնմիշ իտիյինին սահիհինի պիլմէյիղ: Րօմա-
լըլար քէնտի տէվլէթլէրի իլէ պերապէր քէնտի
մեղճէպլէրինի տէ օրայա կէթիրտիլէր, վէ լաքին
Վրիսթիանլըգ տահա օրայա կիրմէմիշ իտի. վէ
էկերչե օնլարըն փութփերէսթլէյի 'Նեմչէլէրին-
քիստէն էյի տէյիլ իտի իսէ տէ, պու ճիւմլէ ի-
լէ պու թէպտիլէյէթ զեյատէ պիր բուհանի
մեղճէպէ եօլ հաղըրլամըլըտը: Իքինճի տէհր-
տէ Լիոն Եպիսկոպոսու Երանոս աէր' քի քէն-
տի վագթընտաքի 'Նեմչէ Վիլիսէլէրի, եա'նի եօ-
գարըքի վէ աշաղքի Րէնօնուն Վիլիսէլէրի շար-
գի Վրիսթիանլարըն վասթթատը իլէ թէմլէլէն-
միշ իտի. վէ 25 սէնէտէն սօնկրա Տերտուղիա-
նոս տալի պէյլէ սէյլէր: Րօմալըլար Լթալիա-
նըն հաղեմ վէ միւլայիմ հավասընա ալըշարգլա-
ընտան' եապանի 'Նեմչէսթանըն հավասընտան

գորդաւոր : Այդպիսի զայեթ սեփիւծէ պիր է՝
 միւր կէշերիւր իտի , վէ գուրպէլէր իշինտէ օ-
 թուրուրլարըտը : Վէնտի պաթըլ ալաճլարընըն
 մեզպաճլարը իւզէրինտէ գան տէօքէրլէր իտի , վէ
 ինսանլարը օնլարա գուրպան սունարլարըտը :
 ()նլարըն եիւքսէք տաղարը՝ երւ օն իքի այ գար
 վէ պուզ իլէ գափլըյըտը , վէ օվալարը սըգ օր-
 մանլար իլէ էօրթիւլմիւշիւտիւ , վէ օնլարըն ի-
 շինտէ քէնտի ալաճլարընա իպատէթ էտէրլէր
 իտի Տէօրտիւնճիւ տէճրէ գատար Վասթան-
 չա կէօլիւ շէօլէ պիր սըգ օրմանլըզլար իլէ գու-
 շանմըշըտը , քի ճիչ պիր եօլճու՝ էյէր Սօմա ա՛սքէր-
 լէրինին աչտըղը տար եօլտան կէշմէզսէ իտի , օ-
 նուն գըյըտընա վարամազըտը : ()րանըն գըշը
 ուզուն վէ շիտտէթլի իտի՝ վէ օրատա եապանի
 Տայխանլար վէ երլանլար կէօրիւնիւր իտի :

Պէշիւնքի կիւն Գրանսա տէնիլէն մէմլէ-
 քէթտէ՝ օլ վագթլարտա Վալ իսմինտէ պիր
 գապիլէ սաքին օլուրուտու : Սօմալլար օ մաճալի
 զապթ էթմէզտէն էվվէլ՝ օրասը կէօլէրտէն վէ
 օրմանլարտան գափլանմըշ պիր եէր իտի : Սօ-
 մալլար օնու Ֆէթճ էտիպ այտըզլարըն-
 տա՝ օրատա ասմա վէ մէյվէտար աղաճլար տիք-
 մէյէ՝ վէ շէճրլէր եափմաղա պաշլանկըճ էթտիլէր :
 Տրուխ տէնիլէն Վալլարըն փափազլարը՝ ճէմա՝
 աթա զիյատէսինճէ պոյուրուրլարըտը : Վ է օն-
 լարըն մեզճէպէ տայիր զիւ՛մլէրի օ պիր փութ-
 փէրէսթ միւլէթլէրինքի կիպի փ՛ք այգըը տէ-
 յիլ իտի իսէ տէ , այինլէրի զայեթ գան տէօ-
 քիւճիւ վէ զուլուքեար ըտը :

Չօգ եերլէրտէ սէջիւսլէրտէն էօրիւլմիւշ փէք

պէօյիւք փութլարը վարըտը, քի ատէմերի իւ
չինէ տօլտուրուրլարըտը, վէ սօնկրա աթէշ իլէ
ետգարլարըտը : Օւվալլըւար զանն էտերլէրիտի
քի պէօյէ էթմէլէրի իլէ ալաճլարընա իզզէթ
վէ իքրամ էթմիշ օլուրլար : Բօմալլար՝ Տէր նէ
գատար փութփերէսթ իտիլէր իսէ տէ, պու մի-
սիլլու զուլլուքէար մէզՏէպտէն իքրաճ էտերլէր
իտի, վէ կալ էճալիսինի Խնճիլին քերէմլէրինէ
միւլճագ էթմէյէ գատիր օլմաղտան էվվէլ օլ
աղաճտան փութլարը թէլէֆ էտիպ՝ Տրուխալէ-
րին գանունունու պօղտուլար :

Նիճէ չօգտան պերի թարլալարը գափլայան
գար՝ իլք պաճարըն իլք սըճագըղը իլէ էրիյիպ՝
մէնէքչէլէր շէէքլէնմիշ կէօրիւնիւր իսէ, « էօյլէ
տէ կալ միլէթի Խնճիլին իլք վա՛ղընը իշիթմէք-
տէ՝ չափըճագ քէնտի շէէյինի վերտի : Իքինճի
տէճրին եարրսընտան էվվէլ ասլա օրատա Խն-
ճիլին էսերի եօղուտու . վէ լաք ն օլ սէմթլ՛րտէ
Վրիստոսուն վա՛ղընըն աճէսթէ վէ կիզլի պաշ-
լանկըճլարընը էօրթէն փերտէ գալգաղը : կիպի՝
Խիօնտա՝ Վ ինննատա վէ Լըլէստէ՝ վէ տաճա
պաշգա եերլէրտէ ճէմիյէթլի վէ Տէյրան օ-
լունաճագ Վիլիսէլէր կէօրիւնտիւ . վէ պու Վրի-
լիսէլէր օ գատար շէրէֆ պուլտուլար, քի փութ-
փերէսթ վալիլէր վէ զապիթլէր գօփալայըշ իլէ
օնլարըն իլէրլէմէսինի մէքս էթմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Իճթիմալ քի Խնճիլին ա՛ղիզ թօ-
խումու Վրիստոսուն պաղէսիին պու թարա-
ֆընա՝ Վրիւչիւք Լսիատան կէլէն վէ կալլարըն
մուճաֆըղ ա՛սքերինէ գարըշան Վրիսթիան ա՛ս-
քերլէրին եէտի իլէ էքիլմիշ օլսուն . եախօտ ճան-

ւարը Վրիստոսա տէօնտիւրմէք իշինն՝ պու սէմթ-
 լերէ միւսթագիլ վա՛ղճըւար կէլմիշ օլսուենլար : Թե-
 վարիստէ զիբր օլունմուշ կալլարն Վրիստէլէ-
 րինին իւք Եպիսկոպոսլարը՝ Կիկետիոս՝ փոտի-
 նոս վէ Երանոս ըտը, քի պունլար Տէփսի
 Վիւշիւք Լսիալը տըլլար : շէջլէ քի օտիյարտան՝
 քի Վրիսթիան թարիսինտէն եիւզէրճէ սէնէ
 էվվէլ քիւլիէթլու կալ էհալիսի նագլի իս-
 քեան էթմէք զըմննտա օրալարա վարրպ եեր-
 լէշմիշէր իտի, վէ հաթտա պիր շէհրինն ատը-
 նատա քէնտի գապիլէլէրի նամընտա կալաթիա
 (Վաղատիա) գօմուշար ըտը, շիմտի օրալարտան
 քէնտի էսքի մատէր վէթանլարընա Ինճիլին Աե-
 լամէթինին Սիւթտէճիլէրի նագլ էթմէյէ պաշլա-
 տըւար : կալլարն իշինտէն Ինճիլի վա՛ղ էտէն-
 լերին իւք իշէրիննի՝ վէ օնլարն շէքտիյի սը-
 գընթըւարը վէ զահմէթլէրի թէվարիս սիւքիւթ
 էտէր : Վրիստոսուն Վրիստէսինին թէվարիսի-
 նին իշինտէ պիր թագըմ պէջլէ սիւալար վար
 տըր, քի շիմտիյէ տէկին ճէվապլարը վերիլմէ-
 միշ տիր : վէ պէլքի տիւնեանըն սօնունա գա-
 տար տա էջլէ գալաճագլար տըր : կալլարն ի-
 շինտէ պիր գաջ Վրիսթիան Վրիստէսի փէյ-
 տա օլտուղու կիպի՝ գօվալարը աթէշի հէր թա-
 րաֆտան օնլարը սարտը :

Փ Ա Ս Լ Թ

Սպանիայի և Պրեիսիանիայի վե Լեֆրեիտայի Եկեղեցիի
 Վարդապետան Ինճիլիին վա՛ղ օլմասը :

(Սէնէ 62 — 250)

Ինճիլ Սպանիատա փէք չօգ էվիլէլ վա՛ղ
 օլունտու : Ա է Սպանեօլլար՝ Պիղ Ինճիլի Պ -
 ղոս Իէսուլտան գապուլ էթտիք տէրլէր : Ա է
 պու շէյի պիղէ՝ եօգարտա զիբր էթտիլիմիղ կի-
 պի , Աղեմէս տախի խապէր վէրիբ : Պու սէմթէ
 Վրիսթիանլղըն կիրմէսինին իւղէրինէ չօգ պիբ
 շէյ պիլմէյիղ : Իւչիւնճիւ տէՏրին եարըսընտա՝
 օրատա փէք չօգ Վրիսթիան օլմալըլար : Պիբ
 էսբի բիվայէթ միւճիպինճէ նագլ օլունուր , քի
 Պրէթանիատա՝ եա՛նի Ինկիլթէրրատա , Ինճիլիիպ-
 թիտա Պօղոս Իէսուլ վա՛ղ էթմիղ : Վրիլի-
 սէնին պիբ չօգ խօճալարը տա տէրլէր , քի Ին-
 ճիլ օրայա իքինճի տէՏրին պաշլանկըճընտա կիր-
 միղ տիր : Եսբի թէվարիլլէրտէ նագլ օլունուր
 քի պիբ Պրէթանիալը ա՛սբէր նէֆէրի քէնտի
 մէվէքէթինտէ Իօմալըլարա գարը իյիթլէք իւէ
 ճէնքլէշիպ՝ քէնտի էՏլ ու այալի իլէ պերապէր
 էսիր տիւշտիւ , վէ Իօմայա սիւրիւլիւպ՝ օրատա
 կէրչէքլիյէ վուգուժ օլտու : Ա է ՅՅ թարիլիինտէ
 քէնտի վաթանընա տէօնիւպ՝ քէնտի եէնի մէզՏէ-
 պիլի ՏէմշէՏրիլէրինին իչինտէ եայտը վէ Իօ-
 մանըն Վրիսթիանլարը՝ վէ ա՛լէլ խուտուս Պօ-
 ղոս Իէսուլ պու մատտէտէ օնա եարտըմ էթտի
 լէր :

Փոռթփերէսմըք վէ Տրուիալէր՝ Պրանսա-
տաքի կիպի, Պրէթանիատա տախի թէմէքիւն օլ-
մուշուտուլար : Պիր էրքի Ինկիլիզ միւլէլիֆ
նազլ էտէր քի քէնտի վիլայէթի՝ Մըսըր կիպի
Տիսապսըզ մէքրուճ փոռթլար իլէ տօլու ի-
տի . վէ տախի տէր քի «Պէն օնլարըն պիր
գաչընը կէօրտիւմ, քի վիլայէթիմին վազթի իլէ
գարանըգտա դարգ օլմուշ օլտուղունու իսթ-
րա կէթիրմէք իշին՝ օնլարը սագլամըշլարըտը :
Բօմա Իմիէրաթօրու Աղոգիոս՝ 61 սէնէսինտէ ճէմի՝
Տրուիալէրի էօլտիւրտիւ, վէ փոռթ օրմանլարընը
խարապ էլլէտի : Ա է լաքին օլ սէֆէր վազըթ-
լարընտա օրատա Վիիսէ պիր էյի մէթանէթ
պուլամատը . լաքին էմին բաճաթըլըլա՝ Աոստան-
գիանոստան սօնկրա մուլիք օլտու :

Շ իմալի Մ.Փրիգա իքինճի տէՏրին սօնունա
տօղրու պիրտէն պիրէ Ինճիլին բշըղը իլէ միւ-
նէվէր օլտու : Պիզ պիր էյիճէ վուգուֆ տէյիլ
իզ . քի պու իշլէնմէմիշ թարլալարըն իշինէ Ին-
ճիին ի ք ալլաճանի թ օխումլարընը քի՞մ էքմիշ
տիր . անճագ իճթիմալ տըր քի պու թօխումլար
օրայա Բօմատան կէլմիշ օլտուն . զերա շիմալի Մ.Փ-
րիգանըն Վիլիս լէրինին աշ շէՏրի օլան Աար-
թապինէ իլէ Բօմանըն մապէյնինտէ պիր սըզը
տօսթըլուգ վէ մինասիպէթ վարըտը : Պու Վի-
լիսէնին Տագգընտա սիլէ իջ մալիւմաթը վէրէն,
Աարթապինէ Ապիսկոպոսու Տերտուղիանոս տուր՝
քի եօգարտա պիր գաչ քէրրէ օնու զիքր էթ-
տիք : Վրիստոսուն Բ լիսէսիպու թարիտաէ էօյ-
լէ պիր արթմըշտը , քի Տերտուղիանոս Բօմալը
վալիյէ պունճիլէյին սէրպէսթ եազապիլիրիտի .
Պյւլէր սէն Մ.Փրիգանըն Վրիսթիանլարընը գօ-

վաղամաղա տե՛վամ էտերսէն, սէնին հուզուրունա
 Վրիսթիան ըզ տէյիւ չոգան օլ պինլերճէ հէր
 եաշտան վէ հէր տերեճէտէն պուլունան գարը
 վէ էրբէք տինտար պունճէ ճէմա՛աթը նէ՞ եա-
 փաճագսըն : Սէնի՛ լազըմը գատար աթէշին վէ
 գըլլճըն վա՛րմը տրր . քի սնլարը զայ՛ էտէսին : Աար-
 թագինէ ահալիսինին օնունճու փայընտան էք-
 սիք տէյիլ տիր քէնտիլերինի էօլիւմէ թէյլիմ էթ-
 մէյէ հազըր պուլունանլար, վէ սէն օլ գուր-
 պանլարըն իչինտէ սէնին իրսըմլարընը՝ տօսթլա-
 րընը՝ վէ մէյէքէթին էն նամտար վէ բաղպէթլի
 ատէմլերինի վէ խաթունլարընը կէօրէճէքսին : Այ-
 յէր պիզի գայըրմազսան, պա՛րէ սէնինքիլերինի
 գայըր՝ պու կիւզէլ Աարթագինէ շէհրինի գայըր,
 վէ սէնին իտարէնէ վէ հիմայէթինէ իհալէ օ-
 լունան այալէթէ մէրհամէ՛թ էյլէ" : Տերտու-
 զիանոս պիր պաշգա եերտէ տէ տէր, քի "Շէր
 թարաֆտա պիզիմ խասիմլերիմիզ պաղըրըլար՝
 քի Պիւթիւն մէյէքէթ Վրիսթիանլար իլէ տօլ-
 տու . վէ քէօյլերտէ՝ գա՛լէլերտէ վէ առալարտա
 հէր քէօշէտէ օնլարա բասթ կէլիյօրուզ" : Հա-
 սըլը քէլամ օլ այալէթ՝ քի օնուն փայիթախ-
 թը Աարթագինէ իտի, իւչիւնճիւ տէհրին նըս-
 ֆընա տօղրու 7(1) Ապիսկոպոսա մալիքիտի, վէ
 եիւզ եըտան սօնկրա, 446 Ապիսկոպոսա մալիք
 օլտու : Ա է տախի Յիսուսուն Ինճիլինին ալահանի
 ըշողը Խսքէնտերիյէտէն եօգարքի Սըսըրատէք
 եայըլտը . վէ իքինճի տէհրին սօնունա տօղրու
 չօղունու էօյլէ պիր գուվվէթլէնտիրտի, քի գօ-
 վալայըլա վէ էօլիւմէ գարչը գօտուլար : Իւչիւն-
 ճիւ տէհրին իչինտէ՝ Վրիսթիանլոգ թա՛լիֆի ի-
 չիւն Խսքէնտերիյէտէ պիր մէքթէպ թանղիմ օ-

լուծու, քի պիղ օնու՝ Մաքեղական վաճառն
 իւր մարէսէսի տէյի սայապիւրիզ . զիրա պու
 մքթեպ՝ Վրիսթիանլըղըն եայլմասընա փէք շօգ
 եարտըմ էթտի : փանթենու՝ կղեմէս վէ Որու
 գինէս մէշնուր խօճալար՝ օլ մքթեպին միւտեր-
 րիաէրի իտիւեր : Ինճի, փէք շօգ էվվէլ Խըփ-
 թի լիսանընա թէրճիւմէ օլուծու, վէ էհալնին
 էլինէ վէրիլտի, քի պու տա Ինճիլին բըղընըն
 եայլմասընա զիյատէսինճէ եարտըմէթտի : Տէօր-
 տիւնճիւ տէհրին պաշանկըճընտա՝ Վրիսթիան-
 լըդ Սըսըրտա էօյլէ պիր եայլմը շտար, քի
 Եւսեբիոսուն շէհատէթինէ կէօրէ 30 ; սէնէսին-
 տ՝ Գիօկղետիանոսուն գօվայը շնտա՝ 140.000
 Վրիսթիան էօլտիւ, վ՝ 700.000 Վրիսթիան տա
 մահպուս՝ էսիր վէ սիւրկիւն օլտու :

Շ իմտիյէ գատար Բօմա Տէվէթթինին հիւք-
 միւնտէ օլան շէհրէրին իւղէրինէ սէօյլէտիք, շիւ-
 տի պու պէպիք տէվէթին փայիթախթը օլան
 Բօմայա տէօնէլիմ . շիւնքի Արուսաղէմ խարապ
 օլտու գտան սօնկրա՝ Բօմա փայիթախթ օլտու-
 զու իշին, Վրիսթիանլարըն պաշլըճա Վր լիսե-
 սի օրատա ըտր՝ Լէկէրչի պու տիւնեա փայիթախ-
 թը կիթտիքճէ պօղուլուպ՝ եէնիտէն եէնիյէ օ-
 րատա զավղալար էքսիք օլմատըղընտան, գօվա-
 լայըլ աթէշի տէ սայքի տայմա փարլարսայըտը
 տախի՝ պու ճիւմլէ իլէ Վր՝ սթիանլարըն սայըսը օ-
 րատա արթմագտայըտը . վէ Վրիսթիան Վրիլիսէսի
 փուլփէրէսթ Բմիէրաթթըրլարըն կէօղիւնիւն էօ-
 նիւնտէ շէրէՓ պուլույօրուտու, վէ օնլար հէր նէ
 գատար օնու եօղ էթմէյէ շալըշտըլար իսէ տէ,
 օ տահա զիյատէ մէթանէթ պուլտու : 250 սէ-
 նէսինէ տօղրու՝ Բօմա Վրիլիսէսիին պիր Լը-

պիսկոպոսու՝ 46 խօճալարը՝ 7 սարկաւազը վէ 7 կիսասարկաւազը՝ 50 ընթերցողու՝ երգմենացուցիչի վէ գոնապանլարը վարըտը վէ սատագասը՝ ա՛զալարընտան 1500 քիշիյէ տաղըլըրտը : Ըա՛սըլը քէլամ՝ օլ վագթյարըն մապէյնինտէ՝ Վըրիսթ անլարըն սայըսը օրատա էօյլէ պիր չափուգ արթտը , քի իք՝նճի տէհրին սօնլարընտա հերտուղիանոս ՚Րօմանըն ՚Կմիէրաթօրունա վէ տի վանընա պէօյլէ տէտի . «Պիղ Վըրիսթիանլար՝ էկէրչի տիւնքի ատէմլէր իսէք տէ , սիղին շէհրէրինիզի՝ ատալարընըզ՝ մէյտանլարընըզ՝ շուրա՛լարընըզ՝ օրտուլարընըզ՝ սըպթլարընըզ՝ սարայլարընըզ վէ տախի տիվանընըզ՝ հէմ մահքէմէրինիղի պիլէ տօլտուրմուշուզ . վէ սիղէ սալթ սիղին փուլթարընըզ վէ փուլթիանէլէրինիղի պըրագըյօրուզ : ՚Եյէր պիղ՝ պիղէ էթտիյինիզ պէթ հարսքէթյէր իչիւն սիղտէն ինթիգամ ալմագ իսթէսէք . էլիմիլտէքի սիլահլար իլէ սիղին հագգընըզտան կէլմէյէ եէթիշիր գուվլէթիմիլ վար . զերա տէյիլ սալթ սիղին հէր այալէթլէրինիլտէ՝ իլս տիւնեանըն հէր թարաֆընտա պիղիմ տօսթլարըմըլ պուլունուր : ՚Եյէր պիղ ճիւմլէմիլ սէօզ պիր էտիպ ՚Րօմա թօփրաղընտան չըգմազա գարար գըսագ , տէվլէթէ փէք պէօյիւք զարար օլուր : Վէ պիղ կիթտիքտէն սօնկրա պու մէմլէքէթ չէօյէ տէօնէճէք , վէ պիւթիւն տիւնեա օնուն իւղէրինէ պագըպ թա՛ճիւպ չէքէճէք . վէ պու փայիթալսթ ք՛նտի ահալիսինի զայպ էթմիշ կիպի կէօրիւնէճ՝ ք” :

Վրիսթիանլարն՝ Գովալայրըն

(Սէնէ 67 — 324)

Առստանգիանոս Խմիէրաթօրատէք պաշլըճա օն
 Գովալայրըն օլմուշ տուր . եա'նի 'Վերոնուն' 'Ղու-
 մետիանոսուն' Տրայիանոսուն' Լ'գրիանոսուն' Լ'ու-
 կիոս Սերոսուն' Սեպտիմոս Սեվերոսուն' Սաքսի-
 միանոսուն' Ղեկիոսուն' Սաղերիանոսուն' Լ'արե-
 կիանոսուն վէ 'Վիոկղետիանոսուն Գովալայրըն-
 լարը : Պու Գովալայրընար էքսէրի փուլթփէրէսթ-
 լէրին եօրթուլարը իչինն օլուրուտու . զիրա օ
 եօրթուլարտա Վրիսթիանլարա թէքլիֆ էտէրլէր
 իտի քի փուլթլարա գուրպան սունսունլար , վէ
 Խմիէրաթօրլարըն սուրէթլէրինէ սէճտէ գըլըն-
 լար : Վրիսթիանլար պու մատտէյէ գարըն տու-
 րուրլարրար . վէ քէնտի զամիրլէրի պու միսիլ-
 լու փուլթփէրէսթլիյի գապուլ էթմէյէ քէնտի-
 լէրինէ րուխսաթ վէրմէզիտի . Պու գարըն տուր-
 մագըգ' տէյիլ եալընըզ տէվլէթին մէզՏէպի-
 նի թաՏգիր էթմէք , իլա տէվլէթէ գարըն պիր զօր-
 պալ գ կիպի տախի սայըլօրրար . պու սէպէպ-
 տէն էօթիւրիւ' պու թէքլիֆի գապուլ էթմէյէն
 ճէմի' Վրիսթիանլարը սըգըշտըրմայը վէ էօլտիւր-
 մէյի Տագ սայարլարրար . Վրիսթիանլարըն սայը-
 սը չօղալտըգճա , Խմիէրաթօրլար տախի զիյատէ
 իըրսլանըրլարրար : Ա է օնլարը տէվլէթ տիւշ-
 մանը պէլլէյէրէք' քէօր իմանսըզըզ իլէ պու
 իսիլէալի թէՏլէքէտէն քէնտիլէրինի Տըֆզ էթ-

մէք մերամընտա՛ կըլերինտէն կէլտիյի գատար պու եէնի մեզհէպին քէօքիւնիւ գազըմաղա ղայրէթ էթմէքտէն ղայրի պիր եօլ պուլամաղարտը : Պա՛զը քէրրէ տախի Խմիէրաթօրտան կ՛ղն պիր գօվալայըլ չըգարըտը . վէ պու գօվալայըլարը սանճագ վալիլէրի չըգարըլարըտը , պաշգա պիր խուսուս իչիւն տէյիլ՝ իլա եալընըգ Վրիսթիանլարա գարշօ օլան խուսումէթլէրինտէն վէ նէֆսանիյէթլէրինտէն նաչի :

Մաքսիմիանոս վէ Ղաեկիոս Խմիէրաթօրլարըն՝ Վրիսթիանլարը գօվալամալարընըն սէպէպի՛ սալթ Վրիստոսուն Վիլիսէսինէ եարտըմ էտէն կէչմիլ փատիշահլար իյէ զտըղլարը իտի : Չօգ քէրրէ տէ Վրիսթիանլարը Նէհուտիլէրտէն այրտ էտէմէյիպ՝ իքիսինի պերապէր գարը շտըրըլարըտը , քի Նէհուտիլէր տայիմա զօրպալըղա մէյիլլէ իտիլէր . վէ նահագ եէրտէ իքիսինէ պերապէր ղազէպ էտէրլէր իտի : Մէսէլա՛ իքինճի տէհրտէ , Լղրիանոս Խմիէրաթօրուն կիւնիւնտէ Պաղեստինտէ Պար Վօպապ նամ հիլէպապ պիր Նէհուտի՛ Բօմալըլարա գարըլ չըգտը , վ փէք չօգ հօփարտա Նէհուտիլէրի տէ քէնտինէ ճէլպ վէ ճէմ՝ էթտի : Պու սէփէրտէ չօգ գան տէօքիւլտիւ , վէ պինլէրճէ Նէհուտի թէլէֆ օլտու . վէ հեր նէ գատար Պար Վօպապ տայիմա Վրիսթիանլարա փէք պէօյիւք տիւշման ըտը իսէ տէ , պու ճէնքտէ փէք չօգ սուշտուղ Վրիսթիանլար տախի թէլէֆ օլտուլար : Վրիսթիան պուլունան մէ՛լէքէթլէրին հիչ պիրիսի գօվալայըլտան ազատ օլմատը : Վրիսթիանլարըն էվլէրինի վէ վարիյէթլէրինի եաղմա էտէրլէր իտի . օնլարա հեր թիւրլի իսքէնճէյի վէրիլէր իտի , վէ թիւրլիւ թիւրլիւ

էօլիւմէր իլէ էօլտիւրիւրէր իտի : Չօգ Վրիս-
թիան ճէմա'աթլարը՝ ճիւմլէթէն քէնտի վա'ղճը-
լարը իլէ պէրապէր շէօլլէրէ վէ օրմանլարա գա-
չարլարըտը : Չօղու աճլպտան վէ սուսուղուգ-
տան վէ սօուգտան վէ խասթալըգտան էօլիւրիւ-
տիւ , եախօտ զալըմ՝ աաէմ'էրէ վէ եապանի վէ
երթթըճը հայվանլարա շիքեար օլուրուտու : Վօվա-
լայանլարըն էլինէ տիւշէնլ'րին պա'ղըսը՝ Վրիստո-
սուն ուղուրունա գան տէօքմէյէ եէթիշիր գուլ-
վ'թլէրի օլմաթըղընտան , Վրիստոսու ինքեար
էտէրլէր իտի . վէ լաքին շօղու սօնունատէք տայա-
նըյ տուրուպ՝ սէվլինճ իլէ է'օմիւրլէրինի Յի-
սուսուն ուղուրունա վէրիլէրիտի :

Ղալթանգիտա՝ իւշինճիւ տէհրտէ եազար քի
"Ղիւղ տիլիմ՝ վէ եիւղ աղղւմ՝ օլսա տախի ,
եինէ ճէմի՝ օլան խըյանէթլիքլէրի վէ սուչսուղ
Վրիսթիանլարըն հատսըղ հիսապսըղ ճէմիյէթի-
նէ գարջը՝ զալըմ հաքիմլէրին իճատ էթտիյի
հեր թիւրիւ իսքէնճէյի վէ էօլիւմիւ թա'րիֆ
էտէմէմ" : Վօճալար վէ գարըլար՝ կէնճլէր վէ
իիթիյարլար՝ գըղլար վէ անալար՝ ա'սքերլէր վէ
հեր տէրէճէտէ վէ եաշտա ատէմլէր շէհիտօլ-
տուլար : Պիր թագըմլընը գամչը իլէ վէ աթէշ
իլէ էօլտիւրտիւլէր , վէ պիր թագըմլընը տա՝ իս-
քէնճէ վէրտիքտէն սօնկրա , գըլըճ իլէ գաթլ էթ-
տիլէր : Վրիսթիանլարը՝ հեր քէս հիչ պ'ը քէ-
տէրէ օղրամայարագ տէօյէ պիլիր իտի : Վրիս-
թիանլարըն իւզէրինէ քիմի թօփուղ իլէ՝ քիմի
սօփա իլէ՝ քիմի գամչը իլէ՝ վէ քիմի տէ սթրօ-
փա իլէ հիւճիւմ էտիպ՝ օնլարը տէօյերլէրիտի :
Պա'ղը քէրրէ Վրիսթիանլարը պիր օտունտան
մաքինայա գօրլարըտը , էլլէրի արգալարընա

պաղլը, վէ կերերէք պիւթիւնն ա՛ղալարընը չը-
գարըլարըտը, վէ պա զըլարընը էնքսէրլի ճէնաե-
րէյէ գոյուպ՝ փարէ փարէ էտերլէրիտի : Պիր
թաղըմընրտա թուլթուպ՝ պիր գօլարընտա ասարն-
լարըտը, վէ պիւթիւնն օյնագլարընը պիրէր պի-
րէր եէրինտէն չըգարըլարըտը. եախօտ իփի իլ-
մէք էտիպ՝ օնուն իլէ պաղալարըտը, վէ այագ-
լարը եէրտէն քէսիլինճէյէտէք եօգարը չէքէր-
լէրիտի, քի էթլէր վիւճուտուն աղըրըղընտան սը-
գըջըպ՝ օնլարա պիյատէ քէսքին աղըր վէրսին.
վէ եիրմի տէօրթ սա՛աթ պէօյլէ քէսքին իսքէն-
ճէլէրի վէ աղըրըսըրը պիր տիւզիյէ չէքմէյէ պը-
րագըրըլարըտը :

Ս է պու իսքէնճէլէրտէն էօլէնլէրի՝ իպրէթի
ա՛լէմ՝ իչիւն, թարիգիա՛մլարտան սիւրիւքլէյէ-
րէք կէչիրիլէրիտի : Րօմա հիւքմտարըլարընըն
պիրի տէրիտի. «Պու Վրիսթիանլարը հիչ քիմ-
սէ աճըմասըն. օնլարա ինսան կիպի մու՛ամէյէ վէ
իքրամ էթմէք ճալըղ տէյիլ տիր» : Պա՛ղէն շէ-
հիտին պիրի իսքէնճէտէն վէ աթէշտէն կէչտիք-
տէն սօնկրա, հաքիմ օնուն պիւթիւնն թէնի-
նի պալա պաթըրթտըրըրտը, վէ էլլէրինի ար-
տընա պաղլաթտըրըպ գըղըն կիւնէշին աննընա
գօտուրթտուրուրուտու, քի սինէքլէրին վէ արը-
լարըն սօգմասընտան հէլաք օլտուն :

Չօգ տէֆա՛ պիրտէն վէ պիրկիւնտէ թիւրլիւ
պէ թիւրլիւ իսքէնճէլէր իլէ օն՝ օթուզ՝ ալթմըշ՝
եախօտ եիւզ քիշի՝ պապալարը է անալարը քէն-
տի էվլատլարը իլէ պէրապէր, էօլտիւրիւրլէր ի-
տի : Աւսեքիոս Ա՛րըրտա պէօյլէ քիւլլէյէթլի
շէհիտ օլանլար փէք չօգ կէօրմիւշ, շէօյլէ քի՛
ճէլատլար էօլտիւրմէքտէն պըգարլար վէ եօրու-

լուրջարմը՝ վէ ալէթլէր տիւղէյէ գուլանըւորգ-
լարընտան քէօրլէնիրլէրիմիլ : Պունճիլէյին փէք
չօգ Քրիսթիանլար թիւրլիւ թիւրլիւ էղէյէթ
վէ իսքէնճէլէրէ թէհամիւլ էտէրէք շէհիտ օլ-
տուլար . լաքին օնլարըն եիւղիւ տաիմա կիւլէր
իտի վէ սօն նէֆէսլէրինէ գատար համա ու սէ-
նալէր վէ իլահիլէր օգուրլարըտը :

Փ Ա Ս Լ Թ Ա

Սիֆօնոն՝ Լիֆնարիոսոն՝ Պօղէկարպոսոն՝ Փոպի-
նոսոն՝ Պլանարիանըն վէ պաշտա Քրիսթիանլարըն
շէհիտ օլմալարը :

(Սէնէ 106 — 169)

Իւք շէհիտլէրին հիքեայէթի ճիլտլէր տօլտու-
րապիլիւր . անճագ պու թէվարիիս զայէթ մուխ-
թասար օլտուղունտան , պուրատա եալընըզ օնլա-
րըն պիր գաչ մէշհուրլարընը զէքը էտէպիլիւրիզ :

Երուսաղէմ Քիլիսէսինին Եպիսկոպոսու Սի-
մէոն՝ 106 սէնէսինտէ՝ փութփէրէսթ . հաքիմին
հուղուրունա չըգարըտըղընտա՝ 120 եալընտա ը-
տը . օնու փէք չօգ կիւն գամչըւատըլար . վէ քէն-
տի իսքէնճէլէրինին իչինտէ էջլէ գամիլ տուրուր
ուտու , քի օնու գօվալայանլար թէ՛ աճիւպ էտէրլէ-
րիտի : Լնճամը Քրիստոսու ինքեար էթմէյէճէ-

յինի անկլատրգլարընտա մեղքիւր Ապիսկոպոսու
խաչա չըգարտըար :

Իւչ երլտան սօնկրա՝ Տրայիանոս Իմիերա-
թօրուն էմրի իւղրէ Անտիօք Ապիսկոպոսու
Իգնատիոսու թուժուպ՝ Րօմայա կէօթիւրտիւլէր :
Ա է էօլիւնճէյէտէք՝ խաչա չըգարտըմըչ Տիսուս
Քրիստոսա օլան ի՛թիգաթընը իգրար էտէր իտի :
Ա է Րօմա Քիլիսէսինէ եազտըղը մէքթուսլա-
րըն պիրինտէ տէր քի , «Աիւրիատան Րօմայա-
տագ ուզուն եօլճուլուղումտա՝ պիր տիւղիյէ եա-
պանի Տայվանլարըլա ճէնքլէշտիմ , վէ պէնի օն
գափլանա՝ եա՛նի ասքէր նէֆէրլէրինէ պաղա-
տըլար , քի տաիմա պանա գարչը գուտուրմուշու-
տուլար . վէ օնլարա պէն Տէր նէ գատար
էյլէք էտէրիտիմ իսէ , օնլար օլ գատար խըշմ ու
ղաղապ կէօսթէրիլէրիտի պանա : Պէնի՛ գօ՛ ա-
թէշէ՛՝ եախօտ եապանի ճանափարլար էօնիւնէ
աթտընլար . պէնի խաչա մըխլասընլար , վէ պէնիմ
պիւթիւն ազալարըմը փարչալասընլար . պունլա-
րըն ճէմի՛տի պէնիմ ինտիմտէ Տիչ կիպի տիր .
ղիրա Քրիստոսըլա թէքմիլէն մէսրուրլմ՝ : Րօ-
մատա օնու երթթըճը ճանափարլար էօնիւնէ աթ-
տըլար . վէ արսլանլարըն սէսինի իշիթաիյի գէման՝
տէտի . «Պէն Քրիստոսուն պուղտայընտան ըմ .
արսլանլարըն տիշի պէնի էօյիւթմէլի տիր , քի
խաս ուն էքմէյի կիպի օլայըմ՝ » : Արսլանլար
չափուճագ օնու փարալայըպ եէտիլէր . վէ օնուն
գալան քէմիլէրի Անտիօքտա կէօմիւլտիւ :

Էֆէնտիմիղին 167 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս
Րէսուլուն շայիրտի Իզմիր Ապիսկոպոսու Պօղի-
կարպոս 90 եաշընտա իքէն՝ տիրի տիրի աթէշտէ
եանմաղա Տիւքմ օլունտու : Ա է մէրգումու

տինինի ինքեար էթմէյէ զօրլատըզլարը վագթ ճէվապ վէրիպ տէտի քի, «Իշթէ 86 երլ տըր, քի պէնիմ Լ, ֆէնտիմ Յիսուս Վրիստոսս խըզմէթ էտէրիմ վէ օնտան հիչ պիր քէտէր կէօրմէտիմ . իմտի պէնիմ Գուրթարը ճըմա նա՞սըլ ստտագաթսըզըզ էտէպիլիրիմ» : Իմտի օնու պիր գաղըզա պաղլատըլար . վէ աչգ իլէ տուա՞սընը էթտիրքտէն սօնկրա, օտու՞նլարա աթէշ վէրտիլէր : Ա է վագըր՝ ա ալէվլէր փէք եիւքսէյէ չըգայօրլարըտը իսէ տէ՝ օնուն թէնինէ ասլա տօգանմատըլար : Լ, նճամը ճէլատըլար մէրգու՞մու խանչէր իլէ վուրտուլար, վէ թէնինի աթէշէ եագտըլար :

Պու գօվալայըշ հէր նէ գատար ուզագտա իտի իսէ տէ, կիտէ կիտէ՝ 169տա Լ իոնուն վէ Ա իեննանըն Վրիսթիանլարընա տա խըշմըլա եէթիշտի : Օնլարըն Վիլիսէլէրինին էն մէշհուր ազլարընը ափանսըզ թութուպ մահպուս էթտիլէր : Փոտինոս Լպիսկոպոս 90 եաշընտա իքէն օ՞գատար թէփմէ եէտի՝ վէ թաշլար իլէ վուրուլտու՝ վէ էզիյէթլէր չէքտի, քի իքի կիւնտէն սօնկրա զընտանտա էօլտիւ :

Պլանտինա իամինտէ պիր էսիր զըզ՝ քի վիւճուտու զայէթ զայիֆ վէ նազիք օլտուղունտան, Վրիսթիանլար պիլէ ումազլարըտը քի պու էզիյէթլէրէ տայանապիլսին, վէ տինինտէ գավի տուրապիլսին պու ճիւմէ իլէ պիր կիւն սապահտան ախշամատէք հէր թիւրլիւ իսքէնճէյի չէքտի, վէ ճէլատըլար օնուն իյիթիլինէ թէ՛ աճիւպ էտիպ՝ պիլմէզլէրիտի քի օնա տահա նէ իսքէնճէ վէրսինլէր : Չիւն քի Յիսուս Լ, ֆէնտիմիզ օնա գուվլէթ իհսան էթմէսի իլէ՝ օ տաիմա «Պէն Վրիսթիան ըմ, վէ Վրիսթիանլա-

ընն հագգընտա սէօյէտիյինիզ սուչար՝ իֆթի-
րա տըր՝ տէյիւ պաղըրըրըտը :

Սանկտոս սարկաւագ տա փէք գըյագ իսքէն-
ճէլէր չէքտի : Վէնտի շիտտէթլի աճըլարընըն ի-
չինտէ տախմա՝ «Պէն Վրիսթիան ըմ , պէն Վը-
րիսթիան՝ ըմ» տէյիւ ճէվապ էտէր իտի : (Նա
իսքէնճէ վէրէնլէր օնուն գափիլիյինէ էօվքէլէ-
նիպ վիւճուտունուն հէր թարաֆընը գըղըն
տէմիր սաճլար իլէ եագտըլար . վէ անխտէ պիւ-
թիւն վիւճուտու եարա պէրէ օլտու . անճագ
օնու հիչ պիր շէյ սարսամատը . տախմա սա-
տըղըղըլա քէնտի Վուրթարըճըսընը իգրար էյլէ-
տի : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ եէնիտէն օնա
տահա շէտիտ իսքէնճէլէր վէրտիլէր . վէ լաքին օ
քէնտի սատըղըղընտան ասլա շաշմատը : () վա-
գըթ փութիէրէսթլէրին պիր զիյնէթլի եօր-
թուսու վարըտը , քի պիր չօգ շէհիտլէր էօլտիւրէ-
ճէքլէր իտի : Սանկտոսու վէ Սատուրոսու՝ քի եէնի
վաֆթիզ օլմուչարըտը , իպթիտա սօիալար իլէ տէօյ-
տիւլէր , վէ սօնկրա աթէշտէ գըղմըշ տէմիր իս-
քէմլէ իւզէրինէ օթուրթտուլար . վէ էնճամը
արսլանխանէյէ աթտըլար , քի օրատա երթթըճը
ճանավարլար վարըտը : Պու ա՛ղիզ շէհիտլէր
քէտի տինլէրինտէ գափի տուրտուլար , վէ ճանա-
վարլար օնլարը փարալայըպ տահա բուհլարը-
նը թէսլեմ էթմէմիշ իքէն ճէլատլար գըլըճ
իլէ պաշարընը քէստիլէր :

Պլանտինայը տախի արսլանխանէյէ կէօթիւր-
տիւլէր , վէ գօլլարընը աչըպ՝ խաչ շէքլինտէ պիր
գաղըղա պաղլատըլար , քի քէնտինի հըֆզ էտէմէ-
յիպ՝ գուտուրմուշ ճանավարլարա հագըր վէ գօ-
լայ պիր ալ օլտուն : Վէ լաքին օլ հայվան-

լար ինսանլարտան մերհամէթըն պուլունուպ՝ օնու ինճիթմէտիլէր . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ օնու ալտըլար կէօթիւրտիւլէր , վէ պաշգա պիր եօրթու կիւնիւնէ սագլատըլար : Պիր աղ վագրթտան սօնկրա, Լթթալոս վէ Լղէքսանգրոս իսմինտէ իքի պաշգա Վրիսթիան տահա թուլթուպ օնլարը աթէշտէ գրգմըլ տէմիրտէն իսքէմլէ իւսթիւնտէ գալուրտուգտան սօնկրա երրթըճը հայվանլար էօնիւնէ աթտըլար : Պունլարըն արգասընտան Պլանտինանըն սըրասը կէլտի եինէ իսքէնճէլէր չէքուէյէ . վէ լաքին օ՝ պիր սէվկիւլիւ տասթունուն տիւյիւնիւնէ կիտէր կիպի կիւլէր եիւղ իլէ էօլիւմիւ գարշըլատը : ()նու պիր աղա գօյուպ՝ պիր եապանի պուղա էօնիւնէ աթտըլար , քի անիտէ թէնի պին փարչա օլտու , վէ ճանը Յիսուսուն գուճաղընա ուչտու : Իօնտիկոս իսմինտէ 15 եաշընտա պիր կէնճ Վրիսթիան տա օնլար կիպի շէհիտ օլտու :

Փ Ն Ս Ի Փ Բ

Լճերեգոսի՝ Սըսըրոս վէ Բոնասոս օլան գօվա-
ԼՅՅԸԸԼՄԻ :

(Սէնէ 169 — 302)

ՕԼ էսնատէ Լճրիգատա Կարթագինէ Վիլի-
սէսի տէ պէջլէ պիր քէսքին գօվալայըչ չէքտի՝
Փէք չօգ Վրիսթիանլար մահպուս օլտուլար :
Պունլարըն իչինտէ Բէրբէթուա իսմինտէ ՉՉ եա-
չնտա պիր կէնճ գարը՝ վէ Ֆէլիչիթաս իսմին-
տէ պիր էսիր գըզ վարըար : Բէրբէթուանըն
պապասը փուլթիէրէսթ օլտուղունտան՝ փէք չօգ
չալըչար քի գըզընա Վրիստոսու ինքեար էթ-
տիրսին : Խմտի օնուն օլտուղու զընտանա կիթտի , վէ
տէտի . «Պէնիմ ագ սաչարըմա մերհամէթ էյ-
լէ , վէ էյէր սէնին հուզուրունտա պու իսմէ
չայէսթէ իսէմ , սէնին փէտէրինէ մերհամէթ էյ-
լէ . սէնին էվլատընա մերհամէթ էյլէ , քի օնու
տա սէնին իլէ պերապէր մեզարա չէքիչտիրէ-
ճէքսին : Կէ՛լ սէօղ տիյնէ՝ , զիրա սէնին էօլիւ-
միւն հէփիմիգէ զիւլ վէ ըէզալէթ տիր» : Սօնկ-
րա էլէրինի էօփիւպ՝ այագլարընա գափանտը ,
վէ աղայըպ «Տէյիլ պէնիմ գըզըմ՝ , իլա վէլի-
նիմէթիմ՝ օլաճագսըն . կէ՛լ շու փէտէրինին ըէ-
ճալարընա վէ կէօղ եաչարընա գարըչ տուրմա՝
տէտի : Ա՛լ լաքին Բէրբէթուա անատան վէ պա-
պատան զիյատէ սէվիլէճէք Բապպ Լըսըլ թա-
նըմըչարը : Բէրբէթուայը վէ Ֆէլիչիթասը երբ-

Թըճը հայտնաբերուող քարայր , վէ պիր ճէլատ էլի ի,է գաթլ օլունտուլար : Այնտեղի-
 միզն 247 սէնէսինտէ՝ Ասքէնտէրիյէտէ վէ Մը-
 սրրտա զուհր էտէն գօվալայրչտա՝ Մէթրաս
 իսմինտէ պիր իսթիյար թուլթուլար , վէ օնա
 ճէպր իլէ եալան ալաճարա պուխուր եագմաղա
 զօր էթտիլէր : Ասքին օ պու շէյէ գարչը տուր-
 տուղու իչին՝ ճէլատար օնու թօփուղար իլէ
 թէփէլէտիլէր , վէ տիքէնլէրիլէ եիւղլունիւ երթ-
 տըլար , վէ օնու վարօշա չէքիպ՝ օրատա թաշա-
 տըլար : ()նտան սօնկրա Վուինթա իսմինտէ պիր
 Վրիսթիան գարըյը փուլթիանէյէ չէքիպ՝ զօրլա-
 տըլար քի փուլթարա սէճտէ գըլըն : Ասքին պու
 թէքլիֆի ըէտտ էթտիյինտէ , շէհրին սօգագլա-
 ընտա թաշարըն իսթիւնտէ սիւրիւքլէտիլէր ,
 վէ պիր տէյիրմէն թաշը իւզէրինտէ օնուն ա-
 զալարընը գըրըպ էգտիլէր , վէ էնճամը թուլթ-
 տուղարը եերէ կէթիւրիւպ օրատա էօլտիւր-
 տիլէր : Պու իսքէնճէլէր վէ եղիյէթլէրտէն սօնկ-
 րա՝ փուլթիւրէսթլէր Վրիսթիանլարըն էվէրինի
 պասմաղա տախի պաշատըլար . վէ օնլարըն էվ-
 լէրինէ հիւճիւմ էտիպ , տիւշմանըն օրտուլարը
 պիր շէհրի պասըպ խարապ էթտիլէրի կիպի՝
 էն գըյաթլի շէյէրինի ալտըլար , վէ պագի գա-
 լանը աթէշէ վէրտիլէր : Այսիր Վրիսթիանլա-
 ըն իչինտէ Մպողոնիա իսմինտէ պիր եաշը գարը
 վարըտը , քի օնուն պիւլթիւն տիլչէրինի գօփար-
 տըլար , վէ շէհրին գափուլարընտա պիր աթէշ
 եագըպ՝ « Այէր ալաճընա քիւֆր էթմէզսէն՝
 սէնի պունուն իչինէ աթարըղ » տէյէրէք օնա
 գօրգու վէրտիլէր : Մպողոնիա իսէ պիր տագիգէ
 միւհլէթ իսթէտի , է քէնտինի աթէշին իչինէ

աթը պէտք ունի : Պու սէֆիլ քէօրլէր՝ Սրապիոն խմինտէ պիր պաշգա Վրիսթիանը տա քէնտի է-վինտէ թու-թտուլար , վէ քէմիքլէրինի գըրըպ՝ պիլ իւսթգաթ օտատան սօգաղա աթտըլար : Վրիս-թիանլար սօգաղարտա՝ նէ կէճէ վէ նէ կիւն-տիւղ՝ էմին վէ ըաճաթ կէղէմէղլէրիտի : Շէմա՝ աթ պիր տիւղիյէ պաղըրըրտը քի Վրիստո-տու ինքեար էթմէյէնլէրին Տէփսինի աթէյէ աթմալը : Իմիէրաթօր՝ Պետրոս խմինտէ սարայ աղալարընըն պիրինի քէնտի Տուղուրունա չա-ղըրթտը , վէ օնու քէնտի Տուղուրունտա գամջը-յըլա թէփէյէթտի : Պետրոս՝ «Պէն քէնտի Վուրթարըճըմա գարըը քիւֆր էտէմէմ , վէ եալան ալաճլարա գուրպան սունամամ» տէյիւ թագրիր էտինճէ , օլ վագթ ճէլլատլար զիյատէ գուտուրուպ՝ էթլէրինի փարջա փարջա էթտիլէր , վէ զիյատէ աճը վէրմէք իչիւն՝ օնուն եարալա-ընը թուղ վէ սիրքէ իլէ օվալատըլար : Սէ Տիչ պիր շէյտէն սարսըմայօր իտիյինի կէօր-տիւքլէրի զէման՝ օնու քիւլլիւ աթէյ իւղէրինէ գօյուպ՝ եագտըլար , 302 սէնէսինտէ :

Սերստոս՝ Բօմա Վիլիսէսինին Եպիսկոպո-տու 260 սէնէսինտէ շէճիտ օլտու : Օնուն էօ-լիւմիւնտէն սօնկրա՝ Բօմանըն վալիսի պու Վիլի-սէնին չօգ զէնկին օլուպ՝ վաֆիր շէյէ մալք օլտուղունու իշիտինճէ , օլ Վիլիսէսին Սորենցի-ոս նամ իւք Սարկաւագընը եանընա կէթիրթ-տի , վէ օնա էմր էթտի քի օլ մալը քէնտինէ թէսլիմ էթտին : Սորենցիոս օնտան պիր վատէ իսթէտի , քի Տէր շէյի սըրասընա գօյուպ , այրը այրը տէֆթէրէ կէփրսին : Սէզքիւր վալի օնա իւչ կիւն միւճլէթ վէրտի : Իւչիւնճիւ կիւն

Աորենցիոս Վիլիստէտէքի պիւթիւն Փուգարա-
 ւարը ճէմ՝ էտիպ՝ օնլարըւա պէրապէր վալիյէ
 կիթտի, վէ օնա տէտի. «Վէլ, պիղիմ Մլա-
 Տըմրզըն խազինէլէրինի կէօր. պիւթիւն Տալի
 ալթուն գապլար իլէ տօլտու»: Ալի տըշարը
 չըգտը, վէ Տալիտէքի Փուգարաւարը կէօրտիւ-
 յիւնտէ, տէօնտիւ Աորենցիոսա էյրի էյրի պագ-
 տը: Սարկաւագ «Վէյէ՞ տարըլըյօրսուն՝ տէտի.
 սէնին արզուլէտիյին ալթուն պաշգա պիր շէյ
 տէյիլ՝ իլա թօփրագտան չըգմըլ ալչագ պիր
 մատէն, վէ Տէր կիւնասըն սէպէպի տիր. ասըլ
 սասիճ տլթուն օլ սէմալի նուր տուր, քի պու
 Փուգարաւարըն իւղէրինտէ փարլար: Իշթէ պէ-
 նիմ սանա վատէթտիյիմ խազնէ պունլար տըր.
 իշթէ գըյմէթլի էլմասլարըմ տա վար. պու պի-
 քիր գըզար վէ տուլ գարըլար Վիլիստէնին
 թաճը տըրլար»: Ալի «Սէն պէնի գէվգլէնի՞յօր-
 մուսուն, պէն աղնայօրում քի սէն էօլիւմտէն
 գօրգմայօրսուն, վէ լաքին պէն սէնի չափուգ
 էօլտիւրմէյէճէյիմ» տէտի: Պէյլէ տէտիքտէն
 սօնկրա օնու սյունտուրտու, վէ պիր տէմիր ըս-
 գարա իւղէրինէ պաղլաթտը, քի օնու քիւլիւ ա-
 թէշ իլէ քէպապ էտիպ էօլտիւրսիւն: Աորենցիոս
 աթէշին իւղէրինտէ պիր եանա տօղըու փէք չօգ
 եաթմաղըլա, վալիյէ տէտի. «Պէնի չէվիւրսին-
 լէր, զիրա թու եանըմ եէթէր գալրուլտու»:
 Չէվիւրտիլէր. վէ կէօղլէրինի կէյէ գալտըրըպ
 Բօմա աՏալիսի իչիւն տուա՝ էթտի, վէ պատէ-
 Տու ճանընը ՄլաՏա թէսլիմ էյլէտի:

Չօգ Վրիսիան չօճուգլարն շեհեօ օլմասը, վե իե-
լե- շաղեպեբ ին Ռօմա գեվլեթենին իտարապ օլմասը :

(Սէնէ 260—311)

Ե իմտի զայիժ չօճուգլարն Վրիստոսուն իս-
մի իչիւն սապր իլէ իսքէնճէլէբ չէքիպ՝ օնուն ուղ-
րունա քէնտի է՝ օմիւրլէրինի վերտիքլէրինի տա-
խի նաղար էտէլիմ : Աիւրեղ Վրայսերլի պիր օղ-
լան վարըտը, քի ճան ու կէօնիւտէն Վրիստոսա
եափըմըշըտը . էկէրչի օնա փէք չօգ գօրգու-
լար վէ էզիյէթլէր վէրտիլէր իսէ տէ, պիր թիւր-
լիւ Վրիսթիանըղը ինքեար էթմէտի : Վրէնտի
եաշտաշարը օլան տէլիգանըլար օնու գօվալար-
լարըտը, վէ քէնտի պապասը օնու էվտէն գօվտու :
Հաքիմ օնու քէնտի հուղուրունա կէթիրթտի,
վէ օնա տէտի. «Վլատըմ» պէն սանա ալֆի է-
տէրիմ, վէ պապան թէքրար սէնի էվինէ գա-
պուլ էտեր, վէ օնա մերասիօր օլմասը սէնին
էլինտէ տիր. եէթիշիր քի սէն ագլընը պաշնա
կէթիրէսին, վէ քէնտինի պայ՝ էթմէյէսին» : Չօ-
ճուգ ճէվապ վէրտի քի, «Պէն պու էզիյէթլէրի
սէվինճ իլէ չէքէյօրում, չիւնքի Մլլահ պէնի
քէնտի եանընա ալաճագ. վէ էյեր պէն պապա-
մըն էվինտէն գօվուտում իսէ, պէնիմ օնտան
ա՛լա գօնաղըմ օլաճագ : Վ՛օրիւմ պէնի ասլա
գօրգութմաղ, զիրա օ պէնի տահա էյի պիր է՝ օ-
միւրէ կէօթիրիւր» : Պու լաթ՝ թ իգրարտան

« Ծնկրա , Ծնու պաղայրպ իսքէնճէ եւրինէ կէօթիւր-
տիւլէր : Հաքիմ կիզիճէ ըամարլամըշ ըտը
քի իսքէնճէ եւրինի կէօսթէրիպ կէրի կէթիւրսին-
լէր . զիրա ումարըտը քի աթէշի կէօրիւրսէ՝ Փիք-
րինի թէպտիլ էտեր : Ա է լաքին Աիւրեղ գօրգ-
մայրպ՝ գալի տուրտու : Իմօի հաքիմին եանընա
տէօնտիւյիւնտէ , հաքիմ Ծնու աճըյըպ՝ թէքըար
օնա նասիհաթ վէրտի : Ա քին օլ կէնճ շէհիտ
ճէվապ վէրտի քի , « սէնին գըլըճըն վէ աթէ-
շին պանա հիչ պիր շէյ եափամազլար . պէն տա-
հա ալա պիր վաթանա կիտէճէյիմ . թէղ էյլէ
քի պիր ան էվլէլ օրայա վասլ օլայրմ » : Ա-
նընտա տուրանլարըն ճիւմլէսինին կէօղլերի եա-
շարմաղա պաշլատը : () իսէ օնլարա տէտի .
« Աղլայաճաղընըրգա՝ սէվինին . վէ վագը՝ա սէվի-
նէճէյիտինիզ , էկեր պէնիմ կիտէճէյիմ մէմլէ-
քէթի պիլէյիտինիզ » : Ա Ծնկրա քէնտիլլէյինտէն
էօլմէյէ կիթտի . վէ պիւթիւն շէհրին ահալեսի
թէ՛աճճիւպ չէքտիլէր . (սէնէ 260 :) Ա. Ֆրիգա

Քիլիսէսինտէն պիր քիւչիւք չօճուգ թուլթուպ՝ Քրիսթիան տըր տէյիւ հաքիմին հուզուրունա կէօթիւրտիւլէր . հաքիմ գըյաս էթտի քի քէնտի թէհտիտլէրի իլէ օնու չափուգ գօրգուտուր . վէ լաքին Քրիստոսուն պու սապի շայիրտի հիքմէթլի պիր ճէսարէթ իլէ ճէվապ վէրիպ տէտի . «Մէն իսթէտիյինի վէ էլինտէն կէլտիյինի եսփի . անձադ պէն Քրիսթիան ըմ վէ Քրիսթիան գալաճաղըմ» :

Ընտիրքտա՝ Րօմանոս իամինտէ Քրիսթիանըն պիրի՝ Ինճիլէ ի՛թիգատ էթտիյի իչիւն փէք չօգ տայադ եէտի : Ս է սօլտաթըն պիրի օնու զէվգլէնէրէք տէտի . «Մէնին Քրիստոսուն տահա տիւն . քի տիր , վէ լաքին պիղիմ ալահլարըմըզ փէք չօգ էսքի տիրլէր» : Պու սէօհպէթին իւզէրինէ Րօմանոս պիր չօճուգ չաղըրտը , քի սօլտաթա ճէվապ վէրսին : Չօճուգ չօգ սերպէսթլիք իլէ օնա տէտի . «Պիզ չօճուգլար արթըզ ինանամայըզ՝ քի չօգ ալահլար վար տըր . եալընըզ պիր Ըլահ վար տըր , վէ օ ինսանըն եիւրէյինտէ սաքին օլուր» : Պու սէօզիւ տէտիյի իչիւն՝ չօճուգ փէք չօգ տայա՛գ եէտի . վէ անասը օրատա պուլունուպ՝ օնա պաղըրարագ տէտի . «Պայրէ՛թ էյլէ է՛վատըմ՝ զայրէ՛թ էյլէ . գավի՛ տուր . էպէտի է՛օմրիւն թաճը շիմտիտէն սէվկիւլիւ պաշընըն իւզէրինտէ փարլայօր» : Պու սապի շէհիտ տալագ ալթընտա ճանընը թէպիմ էտէյօր իքէն , անասը կէօզեաշը տէօքէրէք օնա տէտի . «Ըլահա ըմարլատըզ պէնիմ սէվկիւլիւ էվլատըմ . Ըլահըն հուզուրունտա քէնտի ա՛ղիզէրինին էօլիւմիւ գըյաթէթլի տիր» :

Եւ՛ պու թէվարիխի օգույան չօճուգլար՝ կէնճ-

էր, սիզին իչիւն Ալահտան տիւերիմ քի սիզէ
 Յիսուսու էյի թանրթորոսըն, շէօյէ քի՝ հէր
 շէյտէ սիզի սէվէն Յիսուսուն ի՛թիգաթընտա
 գավի՛ տուրասընը : Աւսեբիոսնագլ էտէր քի
 ա՛նձագ եիրմի եաշընտա օլան տէլիգանլընըն
 պիրինի արսլանխանէյէ կէօթիւրտիւէր, քիօրա-
 տա այլար վէ գափլանլար վարըտը : Իմտի օ՛
 հայվանլարըն եանընա կիթտիյինտէ, տիզ իւ-
 թիւնէ կէլիպ՝ էլէրինի կէօյէ գալտըտը . վէ
 հայվանլար օնու ինճիթմտիւէր : Օնուն իւսթիւ-
 նէ պիր պուղա սալւվէրտիւէր, վէ օնու աթէշ-
 տէ գըզմըշ տէմիր իլէ տիւրթէրլէր իտի . հայ-
 վան կէնճ Քրիսթիանա րայէթ էտիպ՝ տէօնտիւ
 վէ քէնտինի կիւտէնլէրին իւղէրինէ հիւճիւմ՝
 էթտի . էնձամը օնու երթթըճը հայվանլար եէտի իլէ
 թէլէֆ էտինճէյէ գատար փէք չօգ զահմէթ
 շէքտիւէր :

Իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ տէվէթլէր Քրիսթիան-
 ւարա գարշօ հէր նէ գատար պէօյիւք վէ շիտ-
 տէթլի գօվալայըշար չըգարտըլար իսէ, օգատար
 տա պէօյիւք զաղէպլէրէ վէ պէլալարա օղրատը-
 ւար : Պու էսնատէ էլլի Իմիէրաթօրտան զիյա-
 տէ թախթա օթուրտու : Օնլարը օթուրտան
 աքէրլէր՝ չափուճագ օնլարը թախթտան աշա-
 զա ալըպ էօլտիւրիւրլէր իտի : Ա է տէվէթ զա-
 յէթ շէտիտ պէլալէրտէն էօթիւրիւ խարապ օլ-
 տու : Քրիսթիանլար էյի ֆէրզինէ վարըլարը-
 տը քի՛ պու պէլալէր քէնտի գօվալայըճըլարը-
 նըն իւղէրինէ շագգ թարաֆընտան եօլլանըլը-
 յօր, վէ լաքին օնլար քէնտի իւղէրլէրինէ ալ-
 մայըպ՝ Քրիսթիանլարա գարշօ տահա զիյատէ
 իրօսլանըլարըտը : Աիւզ սէքսէն թարիխինտէ
 7

Վճարման փաստիչա հըղանքն կիւնլէրինտէ՝ թա՛-
ուն իլէթի Խթալիայը՝ Եունանիսթանը վէ Տէվ-
լէթին պիւթիւն պուլուրտուղու եէրլէրի խարապ
էթտի : Սալթ Րօմա շէհրինին իշինտէ , պիրապ
վագըթ , կիւնտէ 20,000 քիշէ էօլիւրիւտիւ :
256 սէնէսինտէ Լ՛նթաքիատա թա՛ունտան օլ գա-
տար ատամ գըրըլըրտը քի , էօլիւլէրին ճիւլէսինի
սայամաղարտը : 311 սէնէսինտէ Սաքսիմիանո-
տուն գօվալայըշընտա հէր կիւն քէնտի օրտու-
տունտան պէշէր պին ա՛նքէր էօլտիւ : Բրիսթի-
անլարա գարշը իլք գօվալայըշարը չագարան Խմ-
փէրաթօրլարըն պիր գաջը թիւրլիւ պէլա ու
ղաղէպլէր իլէ էօլտիւլէր : Աղղերիանոս Խմփէ-
րաթօր Լ՛ճէմ շահը Սաքօրուն էլինէ էսիրտիւշ-
տիւ , քի օնու մահպուս էյլէտի , վէ հէր աթա
պինտիքտէ , օնու այագ պասամաղը եէրինէ գուլ-
լանըրտը • Էնճամը Սաքօր սաղ սաղ օնուն տէ-
րիւնի սօյտուրթտու վէ թուղաթտը : (սէնէ 260 :)
310 թարիխինտէ Վաղերիոս Խմփէրաթօր չա-
րէսիզ պիր տէրտէ օղըատը : Լ՛յագլարը վէ պա-
ճագլարը չիւրիւյիւպ գուրտլանտը : Էքիմլէր վէ
փութլար օնու է փ էտէմէտիլէր : Պիր եըլ գա-
տար պու գօրգուլու վէ մէքրուհ իլէթի շէքտի :
Լ՛նճամը քէնտի աղըլլարընտան զամիրի օյանըպ՝
311 թարիխինտէ՝ Վրիսթիանլարա գարշը չագար-
մըլ Խտիյի գօվալայըշը մէքս էթտիրթտի , վէ
օնլարա բուխսաթ վէրտի , քի քէնտի Վրիլիսէ-
լէրինի թէքրար եափսընլար • վէ հաթթա օնլարա
րէճա էթտի , քի քէնտի սաղլըղը իշինտ տուա՛
էթտինլէր : Կոստանդիանոս թաթաթա օթուրտու-
ղունտա՝ Վրիսթիանլարա սահապէթլիք էթտի , վէ
(0) սէնէտէն պէրի Վրիլիսէյի խարապ էտէն
գօվալայըշարը պիւթիւն պիւթիւնէ մէքս էթտի

Փ Ա Ս Լ Ժ Գ

Եւջեւէ իւշտէհրէրտէ Վրիսիանն Վիւնէլէրի-
նին ուսուլի հիւսիսի վէ նիշաճը :

(Սէնէ 34 — 325)

Վրիսթիան Վիլիսէսի՝ Բէսուլարըն վագ-
թընտա պիր սատէ ուսուլի իտարէ իւզըէ գու-
րուլմուշուտու : Հէր պիր ճէմա՛աթըն պիրէր
չօպանը՝ եա՛նի Նպիսկոպոսու վարըտը , քի պունլար
Մլաճըն Վէլամընը վա՛ղ էթմէյէ՝ վէ ճանլա-
րըն սէլամէթինէ մէմուր իտիլէր . վէ զիյատէ
ճէմիյէթի զլան Վիլիսէլէրին զիյատէ չօպան-
լարը տախի զուրուտու , վէ ընլարըն րէֆագա-
թընտա սարկաւազլար վարըտը : Իւք մէսնէտ Բէ-
սուլարըն իտի . Վրիսթիանըն է՝ օմրիւնէ վէ թա՛-
լիմինէ միւթա՛պիգ ճէմի շէյլէրի ընլար էջրէ-
տիրլէրիտի . վէ ընլար ասըլ Վրիստոստան էջրէն-
միշ իտիլէր : Վալտը քի՝ Վիլիսէնին իստէմէ-
լէրի վէ պայաղը ա՛ղալարը մալէյնինտէ տաճա
պիր ֆէրգ գօնմամըշըտը : Ըզար ազար՝ պիր
ճէմա՛աթըն չօպանընա՛ Նպիսկոպոս եախօտ նա-
զըր իսմինի վէրտիլէր . վէ ընուն քէլամընը միւ-
թէպէր վէ քեաֆի սայտըլար : Պարըշ վէ րա-
ճաթըգ վագթընտա՝ Վիլիսէնին իտարէսի չօգ
չօպանլարա իճալէ զուրուտու . վէ լաքին գօվա-
լայըլ վագթընտա՝ պիր գավի նիյէթէ վէ գա-
րարըլ թէֆէքքիւրլէրէ միւճթաճ զլուգլարըն-
տան՝ պիր ճէմա՛աթըն նիպամը վէ իտարէսի պիր

գատիր վէ անձամ ատէմ էլինտէ օլմասը զիյատէ մէնՖա՛աթըը իտի : Պօղոս ի՛եսուլ Վրիսթիան լարա ըսմարլամըըըը , քի էյէր մապէյնլէրինտէ պիր նիզա՛լարը վէ տա՛վալարը օլուրսա , իմանսըղլարըն շէրի՛աթընա միւրաճա՛աթ իթմէսինլէր : Ա է փուլթիէրէսթ Տաքիմլէրին Վրիսթիանլար իլէ ա՛տալթէթլէրի օլտուղունտան , պուլթէնպի՛ճ վէ գանուն իւմիւմէն փէք գօլայ թուլթուլտու վէ իճրա օլունտու : Պու տա՛վալարը քէսմէյէ էքսէրի Նպիսկոպոսլար մէմուր իտիլէր , վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ օնլարըն նուՖուղու վէ իթիպարը արթմագտա օլտու : Ա է օլ վագթլարտա Նպիսկոպոսլուղուն թէճլիքէսի շէրի՛Ֆտէն զիյատէ օլտուղու իչիւն՝ Նպիսկոպոսլար քէնաի Տիւքիւմէթլէրինի Ֆէնայա գուլանաճագլարընտան գօրղուլմաղըտը : Իւչիւնճիտէճրին օրթասընտա՛ Վարթագինէ Նպիսկոպոսու Վիպրիանոս՝ «Պէն քէնաի Վիլիսէմէ տանըճմատըգտան սօնկրա՛ Տիչ պիր շէյ կալիմամ՝» տէրիտի :

Ա է լաքին պաշգա պիր զիյատէ պէօյիւք վէ սաճի՛ճ թէճլիքէ՛ կա՛նի Րօմա՛ Վարթագինէ՛ Իսքէնտէրիյէ վէ Մնթաքիա կիպի տէվլէթին պէօյիւք շէճրլէրինին Նպիսկոպոսլարընըն օ պիր Նպիսկոպոսլարըն իւղէրինէ միւսապագաթ վէ պէօյիւքլիւք թասլամագ թէճլիքէսի վարըտը . վէ օնուն իլք նիշանէլէրի օ վագթտան պէյան օլտու : Իչկէրչի օնլարըն ճէմի՛սի պիր ըիւլթպէտէ իտի իսէ տէ , կէօրիւնիւր իտի քի պէօյիւքլիւք արղուսու վէ մաթլուպու Րօմա Նպիսկոպոսունա զիյատէ թէ՛սիր էթմիլ իտի , շէօլէ քի խայլը վագթտան սօնկրա պիր քէսքին զալիմլէյէ

Թէպտիլ օլաճաղըտը : Պու մատտէ Վիլիսէնին վիճուտունա պիր եարա օլտու, վէ պիր կիլլի սըրըր փէնչէ կիպի ազար ազար վիճուտուն պիւթիւն ա՛ղալարընը ղէհիրլէտի . լաքին Ֆէնսալըղն պէօյիսիւ շունտա՛ իտի .քի՛ տույուլաճագ գատար աճը վէրմէղ իտի : Պունտան պէօյլէ պիրինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրլէրտէ՛ Բօմա Եպիսկոպոսլարը Պիրինճի Ս իկտորուն վէ Պիրինճի Ստեփաննոտուն՝ Վրիստոսա գարշը մաթլուպլարը ճէպրէն րէտտ օլունտու . անճագ տէօրտիւնճիւ տէհրտէ՛ պու նահագ մաթլուպլար Վրիսթիան Խմիէրաթօրլարըն սահապէթլիլի իլէ՛ Վիլիսէնին զարալընա եէնիտէն սապիթ օլտուլար : Եպիսկոպոսլարտան՝ չօպանլարտան վէ սարկաւազլարտան մատա Վիլիսէտէ կիսասարկաւազլար , ընթերցողլար , ջահընկալար , երգմնեցուցիչլէր վէ դոնպանլար կիպի պիր գաչ մէմուրիլէթ տահա վարըտը : Բուհէլ Վուտսուն Ֆէվգէլատէ .քէրէմլէրի՛ Եպիսկոպոսլարտան եախօտ չօպանլարտան երրագ տէյիլ իտի . իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրտէ օնլար տահա պուլունուրուտու . զիրա Յուստինոս շէհիտօ վագըթ Խմիէրաթօրա պէօյլէ եազայօրըտը . «Պիր չօգ խասթալար վէ տիվանէլէր՝ կէրէք Բօմատա կէրէք Տէվլէթին սայիր սէմլէրինտէ սէնին սիհրպազլարընտան շիֆա պուլմայըպ՝ Վրիսթիանլարըն էլի իլէ Պոնտոպու Պիղատոսուն կիւնիւնտէ խաչա չըգմըլ Յիսուսուն իամի իլէ թէքմիլ սաղլըգ պուլտուլար . պիզ հէր կիւն պու միսիլու էյլիքլէր կէօգիւմիւզ իլէ կէօրիւյօրուզ » : Աէ իքինճի տէհրտէ պէրճայաթ օլան Լ իոն Եպիսկոպոսու Իրենէոսուն քիթապընտա պէօյլէ օգուրուզ : «Պա՛ղըսը շէյթան-

լարը թարտ էտերլէր, վէ օլաճագ շէյլէրի խա-
պեր վէրիրլէր. պա՛ղըլարը տա էլ գօմաղ իլէ խաս-
թալարը էյի էտերլէր: Աշօլիւլէր տիրիլտիլէր, վէ
արամըգտա երըսորճա եաշատըւար: Ալլահըն քէն-
տի պիւթիւն Վիլիսէսինէ պախշ էթտիղի ճէմի՛
օլ քերէմլէրի քի՞մ սայապիլիր, քի օնլարը պի-
ղէ հեր կիւն Յիսուս Վրիստոսուն իամի իլէ՛
միլէթլէրին սէլամէթի իչիւն ճապա իհսան է-
տեր՞: Իքինճի տէհրին սօնունտա՛ Տերտուղիա-
նոս Բօմա վալիլէրինէ պէօյլէ եաղարըտը. «Սէ-
նին թախթընըն էօնիւնէ պիր փութ կէթիրթ,
վէ սէն կէօղլէրին իլէ կէօրիւպ աղնայաճագսըն,
քի եաղնըղ պիր Վրիսթիանըն քէլամը օնուն
հիլէպագըրղընը վէ գալպ օլտուղունու պէյան է-
տեր. վէ ալլահըմ տէյէն բուհ՛ քէնտինին շէյ-
թան օլտուղունու իգրար էթմէյէ մէճպուր օ-
լուր՞: Ալէսսէվիյէ ճէմի ա՛ղիղ միւէրրիլլէր
Եւսեբիոսա գատար (տէօրտիւնճիւ տէհրէտէք)
նագլ էտերլէր, քի Վրիսթիանլար Յիսուսուն
իամի իլէ շէյթանլարը թարտ էտերլէրիտի. շէօյլէ
քի հ՛րքէս կէօղիւ իլէ կէօրիւպ՛ գուլաղը իլէ իշի-
տիր վէ շէհատէթ էտեր իտի. պունու տախիսէօյ-
լէրլէր քի, չօգ Վրիսթիանլարըն տէյիլ կիլլ տաէ՛
իլլահը քէսին էօնիւնտէ կէլէճէք շէյլէրի սէօյ-
լէմէյէ, վէ միւ՛ճիգաթ իլէ խասթալարա շիֆա
վէրմէյէ գուտրէթի վարըտը՛:

Փ Ա Ս Լ Ժ Ն

Վրիսիանւարնն իպատէիս լուսնս վէ եօթիս աստիկէնէ
 ւէրի : Սենարուար :

(Սէնէ 34 — 325)

Վրիսիանին եվկէլքի իւչ տէճրէրինտէ՝ Վրիս-
 թիանւարնն քէնտի իպատէթլէրինի էտէճէք մախ-
 սուսէն պինա օլունմուշ Վրիսիէրի օլմայըպ, մա-
 դարալարտա՝ օրմանլարտա վէ էվկէրտէ վէ եէր
 ալթընտա օլան պօտրուլարտա ճէմ՝ օլուրլարը-
 տը . վէ անճագ իւչիւնճիւ տէճրին սօնլարնտա
 Վրիսիէր պինա էտէպիտիլէր : ()նլարնն իպա-
 տէթի՝ Մլաճըն քէլամընը վա՛ղ էթմէք՝ տուա՛
 էթմէք՝ իլաճի օգումագ վէ Մշայի Րապպանիյի
 իճրա էթմէքտէն իպարէթ իտի : Աքսերի՝ Վրիս-
 տոսուն էօլիւէրտէն տիրիլմէսինին զիքրի իչիւն՝
 Տաֆթանըն իլք կիւնիւնտէ՝ եա՛նի վազար կիւ-
 նիւնտէ ճէմ՝ օլուրլարըտը : Հէր սէնէ՝ Վրիս-
 տոսուն տիրիլմէսինի եա՛նի պասէքին վէ Րուճէլ
 Վուստուն կէլմէսինին եօրթուսունու թուլթարլար
 ըտը . վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ մէվլուտունո՛ւն տա-
 խի եօրթուսունու թուլթարլարըտը : ()րուճ վէ
 տուա՛ կիւնլէրինի՝ եօրթու կիպի թուլթարլարը-
 տը : Ա է ճէճտ էտէրլէր իտի քի , Մլաճըն հու-
 զուրունտա ըշոգ էվլատլարը կիպի եաշասընլար .
 զիրա օնլարնն տա՛վէթ օլմալարընըն մէրամը պու-
 իտի . վէ քէնտի Վուրթարըճըլարընա իղգէթ վէ
 շիւքը էտէրլէր իտի : Յուստինոս շէճիտին քէն-

տի տիւշմանլարընա աշիքեարէ սէօյլէտիյի սէօզ-
լէրի տիյնէյին, քի էյէր օնլար թէմէլսիզ օ-
լայրտըլար, մութլագա օլ տիւշմանլարը քէնտի պու
սէօզլէրինի ճէքՏ էտէրլէր իտի: Եւտի պէօյլէ տէր.
«Պիզ Վրիսթիանլար պիր վագըթ թէն սէֆալարը-
նա Քէսիր իքէն, շիմտի ճէՏտ էտէրիզ՝ քի ա'ղիզլիք-
տէ եաշայալմ. պիր վագըթ թամաքեարլըզա վէր-
միշիտիք քէնտիմիզի, վէ ագչէ պիզիմ փութու-
մուզ իտի: վէ շիմտի պիւթիւն վարիյէթի-
միզի ֆուգարալարա թէվզի՝ էտէրիզ: Պիր վա-
գըթ ա'տալէթ իչինտէ եաշարըտըզ, վէ գան տէօք-
մէյէ չալըզըրտըզ, վէ պիզիմ թապիա'թտա վէ
մէշրէպտէ օլմայանլարը էվէրիմիզտէն գօլարը-
տըզ. վէ շիմտի՝ քի Վրիստոս պիզիմ գալպի-
միզէ պէյան օլմուշ, պիզ մուՏապպէթի վէ մէր-
Տամէթի՝ թանըրըզ, տիւշմանլարըմըզ իչին
տուա՝ էտէրիզ, վէ ճէՏտ էտէրիզ քի պիզէ սէ-
պէպսիզ տիւշմանլըզ էտէնլէրի իսքեաթ էտէլիմ,
քի Վրիստոսուն միւթէպէր Ենճիլինէ կէօրէ
եաշասընլար, վէ ՄլլաՏըն պիզիմ ճանըմըզա իՏ-
սան էթտիյի իւմիտէ մալիք օլտունլար»: Փութ-
փէրէսթլէր՝ պու միսիլու մուՏապպէթի կէօրիւզ՝
եապանճը վէ պիրիպիրինի թանըմայան ատէմ-
լէր նասըլ պէօյլէ տէրունի տիլտէն մուՏապպէթ
իլէ պիրլէշէպիլմիշլէր իտիքլէրինէ ազըլ էրտի-
րէմէլլէրիտի: Պու շէյի կէօրմէլէրի իլէ՝ «Պա-
գըն՝ նա'սըլ պիրիպիրլէրինի՝ սէվէյօրլար» տէյիւ
պաղըրըլարըտը: Վեա'շքի պու սէօզ ա'սըրմը-
զըն ճէմի՝ Վրիսթիանլարըն Տագգընա տախի տէ-
նիլէպիլէյիտի:

Պու ճիւմլէ իլէ պու տին պիրլէյի փէք չա-
փուզ թէՏլիքէյէ տիւշտիւ. զերա ափանսըլ եա-
լանճը վէ Տիլլէպազ խօճալար զուՏը էտիպ

Վիլիսէյէ թէ՛հիբէլի թալիմաթլար սօգտուլար . վէ պու շէյ՝ Վրիստոսուն սատրգ գուլարընա չօգ էգիյէթ վէ սրգընթը վէրտիյինտէն՝ օնլար պու թալիմաթլարա էլէրինտէն կէլտիյի գատար գարշը գօտուլար : Պէնիմ պուրատա՝ Վիլիսէնին իւզէրինէ հիւճիւմ էտէն օլ հատսըզ հիսապսըզ մուխաթարալը հերիտիկոսլուգլարը զեբը էթմէյէ մերամըմ եօգ տուր . զերա պու մուխթասար քիթապըն թէ՛համիւլիւ եօգ : Ալ է լաքին նէմիզէ՛ կերէք . եալան ու եանղըշըզ կէշէր կիտեր , Ֆազաթ հազգ՝ տօղըուլուգ տայմա պագի գալըր : Ալ է կերչէքիք Մաւհըմըն Վէլամընտա աշիբեարէ պէյան վէ սապիթ օլմուշ օլտուղունտան՝ հէր քիմ քի տօղըու գալպ իլէ վէ տուա՝ իլէ արարսա , օրատա պուլապիլեր :

Իմօտի պիր թալիմաթ մէսէլէսի՝ եախօտ մէզ հէպ խուսուսունտա պիր միւճատէլէ գուհը էթտիյի զէման , ճէմա՛աթլարըն Ապիսկոպուլարը պիր սինադոսա ճէմ՝ օլուպ՝ օ տա՛վանըն բու՛յէթ ու թէսվիյէսինէ միւպաշէրէթ էտերլէր խի : Իբինճի վէ իւչիւնճիւ տէհըլէրտէ՝ Վրիսթիան Վիլիսէսինին իչինտէ պիր չօգ ա՛յիզ խօճալար պուլունուպ Մաւհըն Վէլամընա թապի՛ օլարագ տին պիրլիյինի սագլամաղա ղայրէթ վէ ճէհա էթտիլէր : Յուստիանոսուն՝ Իրենէոսուն՝ Տերտուղիանոսուն՝ Աղեմէսին՝ Որոգինէսին վէ Աիպրիանոսուն իսիմլէրի՝ սահիհ Վրիսթիանլարա տայիմա խօշ վէ մագպուլ օլմուշտուր : ()նլար Վիլիսէնին տիրէքլէրի խիլէր . վէ թէ՛լիֆ էթտիլէրի սայըսըզ քիթապլար , քի ՚իբ փայը պիգիմ էլիմիզէտէք եէթիշմիշտիր , քէնտի Աֆէնտիլէրինին շանը իչիւն էթտիլէրի ղայրէթին վէ քէնտի մալիւմա՛թլարընըն պու անէտէք գատիմ վէ միւթէպէր էտերլէրի օլմուշարտըր :

ԻՔԻՆՁԻ ՏԷՎՐ

Արտատրիանոս Իժեբաթորյան Արքեպիսկոպոսի Գրքեր
Փառապէտ :

(Սէնէ 325 — 1073)

Փ Ա Ս Լ Ա

Արտատրիանոս Գրքերի Գրքերի Գրքերի Գրքերի Գրքերի
Փառապէտ :

(Սէնէ 325 — 363)

ԸՆԴՀ ԷՆ ԳՆԱՍՏՈՒՆ ԻՄԹԻՍՈՒՄ ԿՆԱՍՏՈՒՆ ԷՍ-
ՆԱՍՏՈՒՄ ԱՅՐՈՒՍԱՊԷՏՈՒՆ ՃԵՐԷՅԱՆ ԷՍԷՆ ՔԻԼ-
ՉԻՔ ԸՐՄԱԳ ԵՐԸՄԱՆ ԵՐԸՄ ԱԿԵՅԻԼՏԻԼ, ՎԷ ՏԵՐ
ԹԱՐԱՓԱ ԵՅՐԸՐՍՊ՝ ՎԷՔ ԸՅՅ ՎԷ ԱԿԵՅԻԼՔ ԸՅՅ-
ԼԱՐ ՏԱՐԸՄ ԱԿԵԹԻՐՈՒՄ : Ա՛ Է ԸՅՅԼԱՐԸՆ ՔԷՆԱՐԸՆ-
ՏԱ ՍԱՔԻՆ ՕԼԱՆԼԱՐ ԱԼԹԻԼՍԹ ՕԼՈՒՅ ՍՈՒՅՈՒՆ ԻԼՄՈՒ-
ՄԻ ՃԷՅՄԻՍԻՆՏԷՆ ԳՕՐԿԱՐԱԳ ԷԼԷՐԻՆՏԷՆ ԿԵԼՏԻ-
ՍԻ ԳԱՏԱՐ ՍՈՒՅՈՒՆ ԵԻԼՐԻԵՅԻԼՉԻԼՆԻԼ ՍՈՒՐՍՈՒՐԹՄԱ-
ՊԱ ԸՅՅԸՅՅԸՅՅ : Ա՛ՊԱԳԱԹ ՆԱՓԻԼԷ ԵԷՐԷ ՂԻՐԱ ԵՄՎԷ-
ՏՐԳԼԱՐԸ ԱԿԷՆԱԼԷՐ՝ ՍՈՒԼԱՐԸՆ ԽՐԳՆԸՐ ՍԱՏԱ ՂԻ-
ՅԱՏԷ ԱՐԹՐՐՈՐ, ՎԷ ԱԿԵԹԻԼՆ ՕԼ ՄԻԼԹԵՐԱՔԻՄ
ԷՆԿԵԼԷՐԻ ԵՐԳՐՅ ԵՅՅ ԷՍԷՆ ԱՏԷՄ ՂՈՒՏՈՒՐ ԷԹ-
ՏԻՅԻ ՎԷՄԱՆ՝ ՕԼ ՎԱԳՐԹ ՃԷՄԻ՝ ԳՈՒՐՈՒՄՆԸ ԹԱՐ-
ԼԱՐ ԱՊՈՒ ՏԱՍԻՅԵԹԻՆ ՍՈՒԼԱՐՍՈՒՆ ՍՈՒԼԱՆՏՐԸՐ :

Պապաթ պու չայլար պէջիւբ խըզ իլէ եհարիւ-
 տիւբլէրինտէն՝ պիր թագըմ չամուրլու թօփրագ-
 լար տախի պերապէր սիւրիւբլէյիպ, քէնտի պեր-
 րագ սուլարընը պուլանտըրտըլար, վէ պօզուլան
 պէնտլէրին իւսթիւնտէն թաշըպ պիւթիւնն օլ էթ-
 րաֆ մէմլէքէթլէրէ եայրմալարը իլէ, իշլէրինէ տա-
 չա զիյատէ չամուր գարըշտը. վէ նիչէ նիչէ ալ-
 չագ մահալէրէ պու սուլարտան թէրաքիւմ է-
 տիպ տուրզուն չալտէ գալարագ՝ մուլիբր պու-
 չարլար չըգարան պաթագլար օլտուլար : Ա է լա-
 ք'ն ճէր քիմ քի պերրագ սու իշմէք իսթէսէ
 իտի, սույուն փունարընա չըգըպ օրատա քէնտի
 սուսուզուզունու սավուշտուրա պիլիբիտի : Ինճիլին
 չայընա էնլի պիր խէնտէք գազըյան ատէմ՝ Բօմա
 Իմիէրաթօրու Աոստանգիանոս օլտու : Օ՝ է՝օ-
 միւր քէլամընը քէնտի պապասը Աոստանգիա-
 նոս Իմիէրաթօրուն սարչընտա իշիթմիշիտի,
 վէ լաքինն ծնունն տատընը տաչա տույմամըշ-
 ըտը : Աոստանգիանոսուն չագզընա շու ամի-
 տէքի վուգուա՛թ նագլ օլունուր : Վէնտի
 խասմի Մարսենտիոս իլէ սէֆէր էտիպ՝ փէք
 տարա տիւշմէսինտէն նաշի մէճհուլ Ալաշը
 իմտատա չազըրմըշ : Աիւնտիւզիւն ափանսըզ
 կէօքտէ՝ փարլագ նուր իչինտէ պիր խաշ կէօր-
 միւլ, քի իւսթիւնտէ պէջլէ եազըլմըշմըշ,
 «Այու նիշան իլէ եէնէճէքսին» : Փատիշաչ վէ
 ծնունն ա՛սքերլէրի պունու կէօրտիւբլէրինտէ,
 թա՛ճիւպտէ գալմըշար : Տիւշիւնտէ տախի Յի-
 սուս Վրիստոսու կէօրմիւլ, քի էլինտէ պիր խաշ
 թութմուշումուշ, վէ քէնտինէ էմը էթմիշ քի քէն-
 տի պայրազընըն իւզերինէ օ նիշանը գօսուն : Աոս-
 տանգիանոս իթա՛աթ էտիպ՝ տիւշմանընը թէքմի-

լէն եէնմիշ : (սէնէ 312) : Պու շէյի նագլ էտէն
 Եւսերիոսուն ըիվայէթինէ նագարէն , Իմիէրաթօր
 քէնտիսի պու վուգուա՛թը օնա նագլ էթմիշ , վէ եէ-
 մին իլէ թասգիգ էյլէմիշ : () Լ վագթտան Կոստան-
 դիանոս Վրիսթիան Վիլիսէսինէ զեյատէսինճէ
 սահայէթլիք էթմէյէ պաշատը : Վ է օ սէնէ պիր
 ֆէրման չըգարտը , քի քիմնէ Վրիսթիանլարա
 մանի՛ օլմասըն , վէ Տիչ քիմնէ օնլարը գօվա ա-
 մասըն : Վ է 325 սէնէսինտէ պիւթիւն տիւշման-
 լարընը եէնիպ՛ Րօմանըն պէօյիւք տէվլէթինէ
 եալընըզ քէնտի փատիշահ օլտուղունտա , պույուր-
 տուղու մէմլէքէթլէրին տէվլէթ տինինի Վրիս-
 թիանլըզը էյլէտի : Վրիսթիանլարըն միրիտէն
 զապթ օլունմուշ օլան մալլէրինի կէրի վէրտիրթ-
 տի . չօգ Վիլիսէլէր եափտըթտը . վէ էլինտէն կէլ-
 տիյի գատար Վիլիսէնին էյլիյինէ չալըշտը : Հա-
 վէս իլէ Ելլահըն Վէլամընը օգուժաղա պաշա-
 տը . վէ Ստամպօլտա քէնտի սարայընտա քէնտի
 ատէմլէրինէ էմը էթտի քի , իպատէթ էթսինլէր .
 վէ քէնտի ա՛սքէրլէրինէ նասիհատ վէրտի , քի
 Ելլահա տուա՛ էթսինլէր : Ելլիւմիւնտէն պիր ազ
 վագըթ էվվէլ՝ 337 սէնէսինտէ , վաֆթիղ օլտու .
 վէ Իմիէրաթօրլուղուն էրղավան խիլաթընը ար-
 թըզ կիյմէք իսթէմէյիպ՛ իլլա եալընըզ եէնի վաֆ-
 թիղ օլանլարա ա՛տէթ օլան պէյազ էսվապը կի-
 յէրիտի : Օնուն զիբրի՛ Վիլիսէտէ պագի գալա-
 ճագ . չիւնքի օնա իլք րահատթըզ վէ սէրպէսթ-
 լիք վէրէն քէնտիսի օլտու : Օնուն օղու Լքին-
 ճի Կոստանդիանոսուն կիւնիւնտէ ճէմի՛ փութ-
 լար փութխանէլէրտէն գալգտը , վէ փութլարա
 սունուլան գուրպանլար՛ էօլիւմ ճէզասը իլէ եասագ
 օլտու :

Սէ լաքին Արստանդիանոսուն իբինճի խալէ-
 Փի Յուլիանոս՝ քէնտինտէն էվվէլ թախթտա
 օթուրան իբի փատիշահարըն եօլունու թուլթմա-
 տը : Իլլա էլինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթտի
 քի եէնիտէն փուլթիէրէսթլիյի գուրսուն . վէ
 պու միւլահազայրլա փուլթիէրէսթլիէրէ իւլիւվլի-
 յէթ վէրտի , վէ փուլթիանէլէրինի թէքրար քէնտի-
 լէրինէ պաղըշլատը . վէ ճէմի՝ մանսուպլարը փուլթ-
 փէրէսթլիէրէ վէրիպ՝ Վրիսթիանլարը եիւզտէն
 պրագտը , վէ զիյատէսինճէ ալլահալթտը : Սա-
 գա՝ Յուլիանոս Փէնտպազ վէ ա՛գըլը օլտու-
 զունտան , Վրիսթիանլարը աշիքեարէ գօվալամազ
 իտի , իլլա էյէր փաշալար օնլարա գուլմ էտերլէր-
 սէիտի ալլա թընմաղըտը վէ օնլարը թէքտիր էթ-
 մէզ իտի : Վրիստոսա տիւշման օլտուզունտան՝
 օլ տէրէճէ ա՛գըլ քէօրլէնտի քի , Աուկասըն Ին-
 ճիլինին եիրմի պիրինճի պապընտա՝ եիրմի տէօր-
 տիւնճիւ խանէսինտէ մէվճուտ օլան փէյղամպէրլի-
 յի եալանա չըգարմագ իչիւն՝ Արուսաղէմին հէյքէ-
 լինի եէնիտէն եափմաղա նիյէթ էթտի : Անճագ
 քէնտի խասմի քէնտիսինտէն գուլվէթլի օլտու-
 զունտան օնուն գուրսուզու ա՛գըլազ զէմինի
 զէվգլէնտի : Սէ ամէլէլէր թէմէլէրի գազըտըզ-
 լարը զէման՝ եէրտէն աթէշ ա՛լէվէրի չըգըպ իշ-
 լէտիքլէրի իշի քեամիլէն թէլէֆ էյլէտի , վէ պու
 սէպէպտէն եօթիւրիւ քէնտի իշլէրինտէն վազ
 կէչտիլէր : Ազ վազըթտան սօնկրա՝ Իմփերա-
 թօր քէնտիսի Աճէմիսթանա սէֆէր էթտիյին-
 տէ , էօլիւմ տէրէճէսինտէ եարալանըպ էօլտիւ ,
 կիւճ պէլա իքի երլ փատիշահարըն էտերէք : Աա-
 գըլ էտերլէր քի բուհունու տահա թէսլիմ էթմէզ-
 տէն էվվէլ՝ քէնտինի վուրան օգու չէքմիշ չըգար-

մըշ, վէ գանըը էլինի կէջէ գալորըը պ' շիտակեթ-
լու էօվքէ իլէ "Նա՛ Վալիլեալը, իշմէ սէն
եէնտին" պաղըըմըշ :

Փ Ա Ս Լ Ի

Լըրմէնիսթանտա վէ Վոնլարոո Լնճէլին էլըրլէօօնի :
Նարը եապանի Ռայիֆէլըրին հիմմ էլնօօնի :

(Սէնէ 323 — 568)

Վրիսթիանլար տէօրտիւնճիւ տէՏրին սօնու-
նատէք զիյատէսինճէ սէրպէսթ վէ աղատ իտի-
լէր, վէ աղ վագթըն մապէյնինտէ մասլաՏաթ-
լար շու տէրէճէյէտէք թէպտիլ օլտու քի, պա-
գէն փութփէրէսթլէրէ գարըը գօվալայըը պիլէ
գալորըտըրար : Պու րաՏաթլըզ վագթընտա՛ միւթ-
տէ էլէիլէրի Վրիստոսու Տէր թարաֆա թանըթ-
տըրար : Հապէշտէ՛ Լըրմէնիսթանտա՛ Վիւրճիս-
թանտա վէ Մճէմիսթանտա եէնի Վիլիսէլէր պի-
նա օլունտու :

Լըրմէնիսթանտա՛ պա՛ղըլարըն նաղլինէ կէօրէ՛
Վրիսթիանլըզ իլք տէՏրլէրտէն պէրու աղ չօգ
պուլունուրուտու : Ինճիլ օրատա՛ Րէսուլա-
րըն կիւնլէրինտէ թաղէոս Րէսուլունն եէտի իլէ
վա՛ղ օլունտու : Լաքին օլ մէմլէքէթին գապը-
թանը փութփէրէսթ խալզընըն Վրիսթիանլա-
րա էթտիբլէրի էղալէր վէ գօվալայըըլար սէպէ-
պինտէն՝ Լուսաւօրիչ՝ եա՛նի ըըզ վէրիճի տէնի-
լէն ա՛ղիզ Վրիգորիօսունն զէմանընա գատար

Վրիսթիանը՞ սայ քի պիւթիւն պիւթիւնէ մահ՛վ
 օլ մուշ կիպի օլտու : Պու զաթ իւչիւննճիւ տէհ-
 րին սօնունա տողրու՛ Վայսէրիտէ Վրիսթի-
 ան տինինտէ թէրպիյէ օլունմուշուտու : Վէնտի
 մէմլէքէթինէ տէօնտիւյիւ զէման՝ օլ մէմլէքէթին
 Տրգատ նամ փատիշահը քէնտիսինի փութփի-
 րէսթլիյէ իլհագ օլմաղա ճէպր էթտիղինտէ , Վրի-
 գորիոս րա՛ղի օլմայրպ՝ օնուն իրատէթինէ գարջը
 կէլմէյիլէ , օնտէօրթ սէնէ մահպուս օլուպ՝ կէօնա
 կէօն էլիյէթ ու իսքէնճէլէրէ կիրիֆթար օլտու :
 Լնճամը Լլահըն քէրէմ ու ի՛նայէթի իլէ ազատ
 օլուպ գուրթուլունճա , վա՛ղը վէ տինտարլըղը վա-
 սիթասը իլէ օլ փութփէրէսթ փատիշահըն վէ օ-
 նուն րիճալ ու քիպարլարընըն Վրիսթիան տի-
 նինի գապուլ էթմէսինի կէօրմէյէ նայիլ օլտու :
 Լնտէն 302 թարիխինտէ Վայսէրի Լպիս-
 կոպոսու Ղևոնդիոստան Լպիսկոպոս նասպ օլու-
 նուպ՝ փատիշահը վէ օլ մէմլէքէթին խալգընը
 վաֆթիղ էյլէտի : Լըմէնի միլլէթի՝ 323 թարի-
 խինտէն 500 թարիխինէ կէլինճէյէ գատար՝ քէն-
 տի մէմլէքէթլերինտէ աթէշփէրէսթլիյի թէքրար
 սապիթ էթմէյէ ճէհտ էտէն Լճէմլէրէ գարջը
 տուրմաղա մէճպուր օլտուլար : Օնլարըն րէյիս-
 լէրինտէն պա՛ղըլարը Վրիսթիան տինինի ին-
 քիար էտիպ՝ Լճէմլէրինքինի գապուլ էթմէլէրի
 իլէ , պիր թագըմ Լպիսկոպոսլար վէ փափաս-
 լար Լճէմիսթանա զէնճիրպէնտ էսիր սիւրիւլ-
 տիւլէր : Եէհր ու գասապալարտա վէ քէօյլէրտէ
 Սէճուսիլէր վէ օնլար իլէ պերապեր ճէլատլար
 գօնուլտու , քի խալգը քէնտի տինլէրինէ տէօն-
 տերսինլէր : Թարիխի 450 տէ կաթուղիկոս վէ օ-
 նուն Վրիսթի խատէմլէրի զէնճիրպէնտ էսիր

սիւրբիւլտիւլէր . վէ իւչ սէնէ մահագուստա գալ-
տըգտան սօնկրա շէհիտ օլտուլար : Ենճամը 484
Թարիխինտէ Լճէմլէրին գօվալայըշը շիտտէթին-
տէն օնլարըն իւղէրինէ հիւճմ էթմէյէ մէճպուր
օլան Մամիկոնեան գապիլէսի՝ Լճէմլէրի Վրիս-
թիան տինինին թէքմիլէն ազատ օլմասընա՝ վէ
Ինճիլ մէղհէպինին եայըմասը պապընտա օլան
ճէհտլէրէ հիչ պիր Թարաֆտան մանի օլմամա-
սընա մէճպուր էյլէտի :

Ինճիլ՝ Լճէմիսթանտա տախի փէք տէրին քէօք-
լէր սալմըշտը իսէ տէ , 343) Թարիխինտէ օրատա
պիր պէջիւք գօվալայըշ չըգտը , վէ էլլի սէնէ
գատար սիւրտիւ : () վագթըն միււերրիսլէրինին
նագլինէ կէօրէ պիր չօգ պայաղը Վրիսթիան-
լարտան մա՛տա՝ օնալթը պինտէն զիյատէ Վիլի-
սէ խատէմէսի՝ Ապիսկոպոսլարեախօտ երէցլէր զա՛յ
օլտու : Սօնկրաքի իքի տէհըլէրտէ տախի գօվա-
լայըշ աթէշի օլատա տէֆա՛ տէֆա՛ թուլթուշ-
տու . վէ պու աշիքեար իսպաթ տըր քի , օ՛ մէմ-
լէքէթտէ Ինճիլ փէք չօգ ճէմաա՛թ փէյտա
էթ Դշ իտի :

Պու վագթլարտա խաչըն պայրաղը՝ թոււնա
ըրմաղը գըյըլարընտա սաքին օլան Գօթլարըն
իչինտէ տախի տիքիլտի : Պու միլէթ Պալթիք
տէնիզինին գըյըլարընտան Գարա տէնիզէ տօղու
էնիպ՝ Քօմա տէվլէթինին իւղէրինէ հիւճմ էթ-
մէյէ թէհտիտ էտէր իտի : Իւչ տէհըլին սայ քի
ճէմի՝ Իմիէրաթօրլարը՝ Աոստանգիանոսատէք , պու
ճէնկեապէր միլէթ իլէ տայիմա ճէնքլէշմէքտէ
օլտուլար : Աոստանգիանոս քէնտի ա՛պէրլէրինէ
իւլիւֆէ իլէ օնլարտան 40,000 քիշի ալտը , վէ
էյլէճէ օնլարըն տիւշմանըղընտան հըֆղ օլուն .

պանի միլէթէրին հիւճմ էթմէսի իբի տէհր
գատար, եանի 375 տէն 568 գատար սիւրտիւ,
վէ Շ իմալի Լ.Ֆրիգանըն գրյըլարընատէք պիւթիւն
Եւրոփայը ալթիւսթ էթտի : Պու միլէթէր՝ Վա-
րա տէնիզ իլէ Շ չապ տէնիզինի այրրան տաղար-
տան էնիպ՝ Եւրոփանըն զարպ թարաֆընը գափ-
լատըլար : Իպթիտա Վոթըլար կէօրիւնտիւլէր, վէ
պատէհու սայիր եապանի միլէթէր. վէ պուն-
ըլար՝ տէնիզ սէվահիլինի տէյէն տաղալարըն պի-
րիպիլըլէրի իւզէրինէ եուվարլանտըզօ միսիլու,
պիրիպիրի արտըսըրա կէլիպ Բօմա Իմիէրաթօր-
ըւղունուն էն կիւզէլ այալէթէրինի պատըլար :

Փ Ա Ս Լ Գ

Բօմա Տէվլէնէնէն պէօլէ-նօսի : Լ.Շարիֆ, Լ.Կոթիլաս,
Կէնսէրէֆ Գըր-Աւըր : Եապանի Ֆլէնէրէնէն՝ Վրէնէն-
ան Վրէնէնէնէ Կախէլ օլմասը :

(Սէնէ 395 — 1073)

Թէոդոս Իմիէրաթօրուն էօլիւմիւնտէն սօնկ-
րա՝ օլպէյիւք Բօմա տէվլէթի իբիլէ՝ եանի Շ չարգ
տէվլէթի վէ Պ արպ տէվլէթինէ պէօլիւնտիւ :
Մէզքիւր Իմիէրաթօրուն Լ.ըկադիոս վէ շնօ-
րիոս նամ իբի օղու՝ պու պէյիւք միրասը պերա-
պէր փայլաշտըլար : Փագաթ Լ.Շարիֆ 400 սէնէօին-
տէ՝Վ իսիկօթըլարա փատիշահ տէնիլտի . վէ մահ-
սուլտար Իթալիայա կէօզ տիքտի : Լ.Շարիֆ հէ-
նիզ պօղուլմուշ իքէն, սայիր եապանի միլէթէր

եկնիտէն թօմա այսլէթլէրինին իւզերինէ հիւ-
 ճիւմ էթտիլէր . վէ պունլար՝ Լլանլար վէ Ս ան-
 տալար ըտը , քի օնլար տա թօմա տէվլէթինտէն
 պիրէր հիստէ իսթէրլէրիտի : ՍԼ երզըճը վէ խա-
 րապ էտիճի սէլ կիպի ա՛սքերէ հիչ պիր օրտու
 գարշը գօյամայօրուտու . վէ լաքին ԼլաՏ ափան-
 օրզ օնլարա պիր գօրգու վէրիպ՝ Լլիէննինին տար
 կ՛չիլէրինէ տօղրու տաղըլտըլար , վէ օրատա պիր
 թագըմը աճըրգտան էօլտիւ , վէ պիր թագըմը տա
 էսիր տիւշտիւ : Պու Ս անտալար օգատար չօդ-
 լուգ իտլէր քի , պունլարըն պիր էվ տօլու-
 տու ա՛սքերի պիր ալթունա սաթըտը , վէ ճիւմլէսի
 էսիր տիւշտիւ : Պու խուտու սիչիւն թօմանըն խա-
 րապ օլմասը պիրաղ կէճիքտի : Իքի սէնէնին
 մապէյնինտէ՝ եա՛նի 408ին վէ 410ուն իչին-
 տէ , Լլարիգ իւչ քերրէ Լթալիայը պաստը .
 թօմայը ալտը վէ օնու աթէչէ՝ գըլլճա վէ եաղ-
 մայա վէրտի . Ֆագաթ Քրիսթիանլարա վէ օն-
 լարըն Քիլիսէլէրինէ տօգանմատը : Վալտը քի՝
 Ս անտալար՝ Լլանլար վէ սայիր Նէմչէ գապիլէ-
 լէրի Ֆրանսանըն իւզերինէ հիւճմ էթտիլէր ,
 քի օ տախի Ինկիլթէրա վէ Սպանիա կիպի՝ թօմա
 տէվլէթինին պիր գըսմը իտի : Պու եապանիլէր
 պիւթիւն կէչտիքլէրի եէրլէրի խարապ էթտիլէր .
 Սէնօնուն իւզերինտէ պուլունան լծրէվէզ՝
 Սայէնչա՝ Սթրասպուրկ կիպի շէրէճլի շէՏը-
 լէր քիւլ օլտուլար , վէ պինլէրճէ Քրիսթիան-
 լար դայ՝ օլտուլար : Պու եապանիլէր քէնտի
 զալմըգարընը Սպանիատա տա իճրա էթտիլէր .
 Նպիսկո ուշարը վէ վա՛գճըլարը քէստիլէր , վէ
 Քրիսթիան ճէմաա՛թլարընը եօղ էթտիլէր . վէ
 սօնկրա ալտըգլարը շէՏըլէրի գուրա՛ իլէ փայ-

լաշտըլար : Սուէվէր վէ Անտալար Աօլարըն
 իչինտէ՝ վէ Աննար Փօրթուկալտա՝ վէ ախէր
 'Աէմէ գապիլէլէրի Սպանիատա թէմէրիւն օլ-
 տուլար Աէլաքին սօնկրա՝ չափուճագ Գօթ-
 լար Աօլարըն իչինտէ պիր գուվվէթլի փատի-
 շահլըգ գուրուպ՝ Աննարը վէ Անտալարը
 Սպանիատան գօլտուլար : Օնլար տախի Ա'նսէ-
 ըրգին գուլաղուղուղու իլէ Աֆրիգայա կէչտիլէր .
 վէ օնուն շիմալի թարաֆլարընը՝ Աարգագինէ-
 յէտէք եաղմա էթտիլէր . վէ օրատա պիր տէվ-
 լէթ գուրտուլար , քի սօնկրա Սիչիլիա՝ Սարտենիա
 վէ Գօրսիբա ատալարընատէք եայլտը : Բօմա-
 լըլար՝ տահա զեյատէ զօրլու պիր տիւշման իլէ
 եա'նի Աօվկաս տաղարընտան չօգըպ՝ Տէր եագ-
 լաշտըլը սէվթլէրի թիթրէտէն Աննարըն փա-
 տիշահ Մատիղաս իլէ ճէնքլէշէճէքլէր իտի : Պու՝
 գահրաման՝ մէրհամէթսիլ վէ ճէսուր պիր ճէնք-
 ճի օլտուղունտան՝ օնա Ալահըն զաղէպի տէ-
 նիլիր իտի : Օ՝ տէօրթ եիւղ պին ա'սքէրտէն
 ի'պարէթ պիր օրտունուն պաշընա կէչիպ՝ թու-
 նա գըյըլարընտան եօգարը տօղըու չօգտը , վէ
 պաստըլը եէրլէրի վիրան էթտի : Պիրաղ վա-
 գըթ Գօնսթանչա կէօլիւնիւն եանընտա էյլէն-
 տի , վէ Ռէնօ սույուն քէնարընտաքի շէհլէրի
 եագտը , քի հէնիլ քէնտի քիւլէրինտէն չօգ-
 մըլարըլար . սօնկրա Բօմալըլարըն վէ Գօթլա-
 ըրն օրտուսունուն իւղէրինէ հիւճմ էյլէտի :
 Բօմալը սերա'սքէր Այեթիոս վէ թէոդօրիկոս փա-
 տիշահ քէնտի ա'սքէրլէրինի Գաթալօնիա օվասը-
 նա Ալալօնա եագըն ճէմ՝ էթմիշլէր իտի : Աէ
 թոււնա վէ թաճէ գըյըլարընըն գապիլէլէրի
 օրայա պիրիքիպ՝ սիլահ գուվվէթի իլէ պիւթիւն

դարպ թարափընը հըֆղ էթմէք նիյէթինտէ
խտիլէր: (451):

Խմտի զայէթ ճէսիմ վէ պէօյիւք պիր ճէնք
վուգու պուլտու. վէ օրատա 160,000 քիշիտէն
զիյատէ թէլէֆ օլտու: Թէոգորիկոս օսէֆերաէ
էօլտիւ, վէ ճէնկի Լ՝տտիղաս գազանտը վէ եէն-
տի, վէ ֆիքրինէ գօտու քի Բօմա իւզէրինէ եիւ-
րիւսիւն: Խմտի Խթալիայա տօղրու իլէրլէյիւյ՝
էօնիւնէ կէլէնի աթէշ վէ գըլըճ իլէ թէլէֆ
էթտի: Պու վէճհիլէ պիւթիւն Եւրոպա օնուն
հուպուրունտա թիթրէր իքէն, Բօմա Եպիսկո-
պոսու պիրինճի Եւոն՝ օնուն օրտուսունա կի-
րիւյ՝ տօսթանէ վէ թէ՛սիրլի սէօղէր իլէ օնուշլա
գօնուշտու: Ելլաճ Եպիսկոպոսուն սէօղէրինի
միւպարէրլէտի. Լ՝տտիղասըն ֆօտուլ կէօյնիւ էն-
տի, վէ գալպի եոււշայըպ՝ ա՛սքէրլէրինի տուր-
տուրթտու, վէ օնլարա էմր էթտի քի եօլլարը-
նը չէվիւրսիլէր, վէ մէմէքէթլէրինէ կիթմէքտէ
օլտուլար: Ելքին պու շօնլարըն գահրամա-
նը եօլտա էօլտիւ, վէ ա՛սքէրլէրի օնու պիր ալ-
թըն թապութ իլէ կէօմտիլէր. վէ լաքին մե-
ղարը ապլա պուլունմատը: շօնլար՝ պաշարը
էօլտիւքտէն սօնկրա տաղըլտըլար, վէ պիր տա-
հա կէօրիւնմէտիլէր: Եյէր Բօմանըն ահալիսի՝
Լ՝տտիղասըն էլինտէն գուրթուլտուղու իչիւն Եւ-
լահա վա՛ճիւյ օլան թէշէքքիւրիւ էթմիշ օլտայըտը,
տէր ա՛գապ ախէր պիր տիւշմանա շիքեար օլմագ
ըտը: Ա՛նտալարըն փատիշահը կէնսէրիգ՝ 455
սէնէսիտէ, Բօմայա եաղլաշըպ՝ էօնիւնտէ հիչ
պիր էնկէլ պուլմայարագ՝ շէհրին իչինէ կիր-
տի, վէ 14 կիւն եաղմայա վէրտի: Պու եապանի
միլէթլէր էլէրինէ հէրնէ կէշտի իսէ եօղէթ-

տիւէր : ()նլար էն գըյսէթլի շէյլէրի՝ եալտըզ
 թափանլը մէշուր Կապիտողու, Տիտոսուն Երու-
 սաղէմտէն կէթիրտիյի ա՛ղիզ գապլարը, էսքի
 Եունան ուսթալարըն մէշուր իշէրինի, Իմիէ-
 րաթօրլար շէհրինին էն կիւզէլ զիյնէթինի պիւ-
 թիւն փարչա փարչա էթտիլէր, եախօտ՝ Կարգա-
 գինէյէ կէօթիւրտիւէր : ՍիլաՏլարընըն գուվէ-
 թի իլէ 1200 սէնէ գատար պիւթիւն տիւնեա-
 նըն իւզէրինէ հիւքիւմէթ սիւրէն էսքի Բօ-
 մանըն սօնու պէօյլէ օլտու : Ս է օնուն երգըն-
 թըսընտան պիր բուհանի հիւքիւմէթ շըգաճա-
 ղը՝ վէ էվլէլքի փատիշաՏլըգ գատար տայանա-
 ճաղը օլ վագըթ քիմի՞ն խաթրընտան կէչէր իտի :

Պէշինճի տէհրին խիթամընտան էվլէլ Քրիս-
 թիան Քիլիսէսի պիւթիւն օլ Եւրօփայը պա-
 սան վէ թիթրէտէն միլէթլէրի քէնտի գուճա-
 ղընա ալմըշտը : Սպանիատա վէ Կօլտա Գօթ-
 լար՝ Սուէվլէր վէ Պուրկինեօնլար, Շիմալի Կօլ-
 տա Ֆրանքլար, Շիմալի Բֆրիգատա Սանտալ-
 լար, Իթալիատա ()սթրօկօթլար Ինճիլի գա-
 պուլ էթմիշէր իտի : Սօնկրաքի տէհրտէ Լօն-
 կօպարտլար տա Ինճիլի գապուլ էթտիլէր, վէ
 Օսթրօկօթլարըն երգընթըսընըն իւզէրինէ թէ-
 մէլ գուրուպ թէմէքքիւն էթտիլէր . վէ Շիմալի
 Իթալիայա Լօմպարտիա իսմի Լօնկօպարտլար-
 տան վէրիլտի : Սօնկրաքի տէհրլէրտէ Իրլանտա՝
 Ինկիլթէրա՝ Ագօչիա՝ Փալիա՝ Սվիչէրա՝ վէ Ֆը-
 բիսիա տախի Քրիսթիանլըղը իգրար էթտիլէր :
 Ս է 814 սէնէսինտէ Շարլման Իմիէրա-
 թօր Սաքսօնլարա տախի Քրիսթիան տինինի
 գապուլ էթտիրտի : Ս է Ինճիլին ըըըը ազար
 ազար Պոհնիայա՝ Տանիմարքայա՝ Շվէտէ՝

Մաճարիսթանա վէ Նորվեկիայ տա թէ՛սիր էթտի : Պու իքինճի տէվրին սոնունտա (եա՛նի 1073տէ) Աւրոփանըն զարպ թարաֆընտա փուժփէրէսթ ուլարագ եաընըզ պիր գաչ քիւչիւք գապիլէլէր գալմըշտը :

Փ Ո Ս Լ Գ

Մանասթըրլարն պաշտնէն վէ գործաւ :

(Սէնէ 275 — 500)

Քէչիշէր վէ բուհպանլար՝ եա՛նի տահա էյի իպատէթ էտէպիլմէք իտտի՛ասի իլէ թէրքի տիւն եա էտիպ՝ իզսիզ եերլէրտէ է՛օմիւր սիւրմէյէ ա՛հտ էտէնլէր, իպթիտա Մըսըրտա կէօրիւնտիւլէր : Պու բուհպանլըգ է՛օմրիւնիւ հէփսինտէն էվվէլ Ա՛նտոնիոս իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրի իհտաս էթմիշ տիր տերլէր : Մէրգուժ՝ պիր կիւն Վիլիսէտէ՝ Յիսուսուն «՛էր շէյինի սաթ, վէ ֆուգարալարա վէր՝ տէյիւ էմր պույուրտուղունու իշիտիպ՝ զանն էթտի քի պու թէնպիհին հուրուֆունա իթաա՛թ էթմէլի տիր . օնուն իչիւն պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարալարա տաղըտըպ՝ պիր իզսիզ եերէ շէքիլտի, վէ օրատա քէնտի վագթընըր բուհանի թալիմա՛թլար իլէ՛ թէֆէքքիւրլէր վէ տուա՛լէր իլէ կէչիրտի : Ա՛նտոնիոս հէրնէ գատար պէսլէ պիր եղիյէթլի է՛օմիւր

կէջերտի իսէ տէ՛ 105 եաշընա էրէնէտէք եաշա-
տը : (251 — 365) : Օնուն իսմի ուղագ եերլէրէ
եայրլըպ, փէք չօդ ատէմ՝ օնա թապի՛ օլտու :
Սօնկրաքի տէհրտէ , Վայսէրի Նպիսկոպոսու Բար-
սեղին կիւնիւնտէ ըուհպանլար պիր պինա ալթը-
նա ճէմ՝ օլուպ՝ պիր շիրքէթ գուրտուլար , վէ
ըուհանի թալիմա՛թլարը վէ վիւճուտլէրինէ էզի-
յէթ վէրմէյի քէնտիլէրինէ իշ էթտիլէր : Սա-
նասթըրլարըն պաշլանկըճը պէօյլէ օլտու : Ըզ
վագթըն մապէյնինտէ օնլարըն սայըսը զիյատե-
սի իլէ արթտը . վէ ա՛լէլ խուսուս Սըսըրտա վէ
Ըտրեստանտա զայէթ չօղալըլար : Վարըլար
տախի պու մանասթըր՝ եախօտ թէրքի տիւնեա
է՛օմրիւնիւ գապուլ էթտիլէր : Ա՛է ըուհպան-
լարըն ի՛թիպարը օ գատար արթտը քի , փէք չօդ
Վրիսթիանլար քէնտի էվատլարընըն թէրպիյէ-
սինի օնլարա իհալէ էթտիլէր . վէչօդ Վիլիսէ խօճա-
լարը վէ Նպիսկոպոսլար տախի օնլարըն թարի-
գինէ սիւլիւք էթտիլէր : Վալտը քի , պաշլան-
կըճընտա՛ ըուհպանլար ասլա գատիմի պիր ատագ
եա ա՛հտ իլէ պաղանմաղլարըտը՝ պու գանուն ու
գաի՛տէ ալթընճը տէհրտէ իհտաս օլունտու : Պու
տէվրին իլք տէհրլէրինտէ՛ շարգ սէմթ-
լէրինին պիր գաչ թարաֆլարընտա՛ վէ Ինկիլ-
թէրատա՛ Վրանսատա վէ Նէմէնթմանտա փէք
չօդ մանասթըրլար եափրտը : Ո՛լ հագիր պինա-
լարըն իչինտէ պիր միգտար սաֆտէրուն ա-
տէմլէր սաքին օլուրլարըտը , վէ օնլարըն հիւսնիւ
հարէքէթի՛ համարաթլըղը՝ թաթլըլըղը՝ մուհապ-
պէթի էթրաֆտաքի եապանի գապիլէլէրէ էյի իպ-
րէթ վէրիպ , օնլարըն գալպինի ճէլպ էտէրէք թէպ-
տիլ էտէր իտի : Ա՛է զարպ թարաֆընըն ըուհ-

պանւարը շիֆթճիլիյէ վէ ֆայիտէլի սանաս'թլարա
 եէլթէնմէլէրինտէն մա'տա' Շէրիֆ Քիթապլա-
 րըն վէ ըուհանի թա'լիմասթլարըն թօխուվարընը
 տախի էքմէյէ չալըշըրլարըտը : () Ը վագըթ մանաս-
 թըրլար պիրէր մէքթէպ իտի , վէ Ինճիլին վա'զ-
 ճըլարը օրատա թէրպիյէ օլուրլարըտը . պէօյլէ-
 ճէ օնլար էօյլէ ըշըգ մէքեանլարըտը քի , էօլիւմ
 կէօկէսի իլէ գապիլանմըշ թայիֆէլէրի թէնվեր
 գըլարլարըտը :

Իշթէ օլ էյեամըն մանասթըրլարընըն պիրինին
 վասֆընը սիղէ էտէյիմ : Ըլթընճը տէհրտէ՝ Պը-
 րանսատա Լըրուլ իամինտէ պիր մանասթըրրէ-
 յիսի՝ տինտարըղը վէ ըուհանիլիյի իչիւն ուզագ
 եէրլէրտէ մէտհ օլունուրուտու : Պու ի'թիպար
 վէ իսմ քէնտի ճանընա գարար վէրմէսին տէ-
 յիւ՝ իւչ արգատաշ իլէ կիտիպ էօյլէ պիր օր-
 մանա չէքիլտի քի , օրատա խըրսըզլար վէ երթըճը
 հայվանլար սաքին օլուրլարըտը : () րատա պիր ըր-
 մագ քէնարընտա էյլէնիպ աղաճ տալարըիլէ վէ
 չամուր իլէ քէնտիլէրինէ պիրէր քիւչիւք գուլի-
 պէ եապիտըլար : () րմանըն իչինտէ օթուրան խըր-
 սըզլարըն պիրիսի չափուճագ օնլարա եագլաշտը ,
 վէ օնլարը էօյլէ եալընըզ կէօրտիւքտէ թա'ճիւպ
 էթտի , վէ օնլարա աղնաթտը քի , քէնտի է'օ-
 միւրլէրի օլ եապանի եէրլէրտէ ասլա էմին օլա-
 մաղ : Լըրուլ օնա տէտի . « Պէն թէնի էօլտիւրէն-
 լէրտէն ասլա գօրգմամ , վէ խըրսըզլար պէնտէն պիր
 շէյ ալամաղլար , զերա հիչ պիր շէյիմ եօգ տուր .
 վէ պանա հիչ պիր քէօթիւլիւք էտէմէզլէր , զի-
 րա պէն տախի հիչ քիմնէյէ քէօթիւլիւք էթմէմ » :
 Սէ խըրսըզա պուճու տա տէտի . « Ընճագ սիզ
 պիզիմ իլէ զէնկին օլապիլիւրսինիզ . սիզին ֆէ-

նա սանաա' թընըզը պրա'գըն , վէ կէրչէք Ալլահըն
 իպատէթինէ պիզիմ' կիպի մէշղուլ օլուն . եօխսա օ-
 նուն պէջիւք զազէպլէրինէ օղըայաճագսընը " :
 Պու թաթլը վէ սըրալը սէօհպէթլէր օլ գանլը-
 նըն գալպինի եումշաթտը . վէ էրթէսի կիւնիւ
 յըրուլուն եանընա կէլտի , իւչ էքմէք վէ պիր
 փարչա կէօմէճ պալը պէրապէր կէթիրէրէք , զի-
 րա օնտան պաշգա պիր շէյի եօղուտու . վէ
 ըուհպանլարըն եանընտա գալըպ օնլարըն էզի-
 յէթլի թէտպիրինէ շէրիք օլտու : Պիրազ վա-
 գըթտան սօնկրա' տահա պաշգա չօգ խըրսըզար
 օնուն կիպի պու շիրքէթէ տախիլ օլտուլար . վէ
 Գիրանսատա մէշհուր Ուշ մանասթըրը պէջլէ եա-
 փըլտը , քի հալա քէնտի ա'զիզ փիրինին իսմի ի-
 լէ զիքը օլունուր :

Պատրիկիոս . Սարգիստոս :

(Սէնէ 372 — 458)

Ինկիլթէրա Տիւքմիւ ալթընտա օլան Իրլանտատա՝ միւժտէնին իւք էլէիսի Պատրիկիոս օլտու քի, 372 թարիխինտէ Սգօջիատա տօղտու : Վէնտի պապասը տա Ինճիլին վա՛ղընա մէմնը օլմուշուտու . վէ լաքին Պատրիկիոս օն ալթը եաշընատէք չօգ ի՛թիգաթսըղըգ վէ խաֆիֆլէք կէօսթէրտի : Մէրգում պիր չօգ ՏէմշէՏըիլէրի իլէ պէրապէր գուրսանլարըն էլինէ տիւշիւպ՝ Իրլանտայա սիւրիւլտիւ , վէ օրատա զայէթ զէնկին պիր առէմէ էսիր սաթըըպ օլ տախի տաղլարտաքի վէ օրմանլարտաքի Տայվանլարընը օնուն նագարէթինէ իՏալէ էթտի : Պատրիկիոս՝ աճըգտան վէ սօուգտան չօգ սըգընթը չէքտի . վէ չօգ տէֆա՝ գար վէ եաղմուր ալթընտա վէ Տէր տիւրլիւ մաՏրումիյէթտէ պուլունուպ՝ տէրունի տիլտէն ԼըւաՏա տիւշմէյէ մէճպուր օլտու : Օլ վազթտան օնուն գալպի տուա՛յա ալըշար . վէ չօգ տէֆա՝ կիւն տօղմաղտան էվվէլ գալգըպ՝ Վրիստոս Լչֆէնտիմիգի իմտատա չաղօրըրօտը : Լըթը երլ պու միսիլու գուլուգ սէրէնճամընը չէքտիքտէն սօնկրա , պիր կիւն տէնիզ գըյըսընտա պիր կէմի պուլուպ քէնտի վաթանընա տէօնտիւ : Պէօլէճէ քէնտիսինի Սգօջիա գըյըսընա աթար . վէ լաքին քէնտի տօղտուղու մա-

Հալէ եկեթիշինճէյտէք, եիրմի եէտի կիւն տախի
 չէօլէրի կէչմէյէ մէճպուր օլտու : Իւչ երլտան
 սօնկրա թէբրար գուրսանլարըն էլինէ տիւշտիւ .
 լաքին պու տէֆա օնլարըն իչինտէ եալընըղ իքի պ
 դալտը : Օլ վագըթ Ֆիքրինէ գօտու քի Խրլանտայա
 տէօնիւպ՝ օրատա Ինճիլի վա՛ղ էթսին : Պիր կիւն
 բույասընտա պիր Խրլանտալը կէօրտիւ , քի.քէնտինէ
 պիր պօղչա մէքթուպ կէթիրիյօրուտու , վէ օնլա-
 րըն պիրինին իւսթիւնտէ պու լուղէթլէր եազըլմը
 ըտը . «Խրլանտալըլարըն ավազը» : Ս է քէնտի-
 սինէ էօյլէ կէլտի քի Պօգուլթ օրմանընըն պիր
 չօգ ահալիսի քէնտինէ պէօյլէ պաղըրըյօրլար .
 «Սանա բէճա էտէրիղ , քի պիղէ կէլէսին՝ : Ս է
 պիր շէտիտ ալլայըշտան սօնկրա , ույգուսուենտան
 օյանտը : Պատրիկիոս պու բույայը Հագգ թարա-
 Ֆընտան պէլէյէրէք , Տիչ շիւպհէլէնմէյիպ 431
 սէնէսինտէ Խրլանտայա տէօնտիւ : Պու ատա
 տահա փուլթիէրէսթլէք գարանլըղընըն իչինտէ
 զարգ օլմուշ գալմըշ ըտը : Օնուն հէր թարա-
 Ֆընը կէզտի , վէ օլ վագթըն առէթինէ կէօրէ ,
 պօրու չալարագ տայիմա էթրաֆընա պիր չօգ
 ճէմա՛աթ պիրիքտիրիպ՝ օնլարա Խաչըն Վէլա-
 մընը վա՛ղ էտէրիտի , քի քէնտի գալպինէ զիյա-
 տէսինճէ թէ՛սիր էթմիշ իտի : Փէք չօգ եէրտէ
 մէքթէպլէր եափտը . Տուպլին վէ Սունսթէր գը-
 րալարընը , Վօննօկթ փատիշահընըն եէտի էվա-
 տընը վէ օնուն բայալարընըն չօճուգլարընը վաֆ-
 թիղ էյլէտի : Ըլաչըն պու զայրէթլի գուլու՝ 121
 եաշընտա էօլտիւ . վէ էպէտի բահաթա նայիլ օլմազ-
 տան էվվէլ՝ ատանըն ճէմի՛ ահալիսինին Վրիս-
 թիանլըղը գապուլ էթտիյինի կէօրիւպ սէվինտի :
 Պատէհու 516 թարիխինտէ Պանկօր մանասթըրը

պինա օլտու. վէ պունտան նէշէթ էտէրէք Սանթ
Կալիլէ վէ Գօլօմպան մանասթըրըարը տախի ինչա
օլունտու, քի Նէմէսթանըն ճէնուպ թարաֆլա-
րընտա իպթիտա Վրիստոսու վա՛ղ էտէնլէր պուն-
լարտան չըգան վա՛իզլէր օլտուլար :

Պուրատա սիգէ մէշնուր Մարտինոս Եպիսկոպոս-
տուն Տիբեայէթինի տէ նագլ էտէյիմ : Պու պիր
Բօմալը զապիթին էվլատը օլուպ, 316 թարիխինտէ
տօղտու, վէ սնպէշ եաշընտա իքէն ա՛սքէր եազըլար :
Եկէրչի տաճա վաֆթիզ օլմամըշտը իսէ տէ, լա-
քին քէմալը ինսանիյէթի իչուսն փէք չօգ շէրէֆ
պուլմուշուտու : Վ ագթը իլէ աթըլը ա՛սքէրէ պաշ
օլարագ՝ պիր կիւն Նմիէնս շէՏրինէ կիրտի, վէ
փէք շիտտէթլի պիր գըշըար : ՇէՏրին գափու-
տունտան կէչտիյի վագըթ, իւսթիւ պաշը երը-
թըգ՝ վէ սօուգտան տօնմուշ կիպի պիր ատէմ
կէօրտիւ : Վըլըճընը չէքիպ՝ քէնտի պինիշինի
եախօտ խարմանիսինի օրթասընտան քէստի, վէ
եարըսընը օլ սէֆիլին իւսթիւնէ աթտը : Սէֆէք
թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա՝ փօաթիէրին Եպիս-
կոպոսու շիլարիոսա կիթտի քի վաֆթիզ օլուն :
Եպիսկոպոս օնա թէքլիֆ էթտի, քի Վրիստոսուն
Վիլիսէսինին խըզմէթինէ մէմուր օլուն : Մար-
տինոս Տէրնէ գատար պու թէքլիֆի գապուլ էյ-
լէտ՝ իսէ տէ, արզու էտէրիտի քի իպթիտա քէն-
տի անասընտան պապասընտան իպն ալըն, քի
տաճա փուսթիէրէսթ իտիլէր : Եօլտա կիտէրի-
քէն, պիր թագրմ խըրըզլարըն էլինէ տիւշտիւ-
օնլարըն պիրիտի գըլըճընը չէքիպ օնուն պալընը
եարմագ գաստընտա իքէն Մարտինոսուն պիփէր-
վա տուրտուղունու կէօրտիւքտէ, խըրըզ՝ «Սէն
քի՛մսին» տէյիւ օնա սօրտու : Մարտինոս՝ «Պէն

Վրիսթիան ըմ, վէ էօլիւմտէն գօրգմամ, Ֆազաթ պունու զիյատէ գասավէթ էտէրիմ, քի սէն Նիսուսու թանըմազսըն՝ տէտի: Պու սէօզէր խորսըզն գալպինէ թէ՛սիր էտիպ՝ օնու սալվէրտի, վէ Մարտինոս սաղ սէլիմ եօլունա կիթտի: Խմտի էվինէ տէօնտիւյիւնտէ, քէնտի վալիտէսիւնի Վրիսթիանըղա իրշատ էյլէտի, վէ պու վուգուաթտան էօթիւրիւ զիյատէսինճէ սէվինտի. վէ լաքին քէնտի մէմէքէթինին էհալիտինէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ վէ Վրիստոսուն Լլահըղսընը իսպաթ էթմէյէ չալըշտըղնտա, չօզլարը օնու զէվգլէնտիլէր, վէ սօիալարըլա օնու տէօյտիւլէր: Պունտան պէօյլէ Մարտինոս՝ փօաթիէրլի շիլարիոսա տէօնմէյէ մէճպուր օլտու. վէ քէնտինի պիւս պիւթիւն Լլահըն խըզմէթինէ վէրէրէք՝ պիր իզսիզ եէրտէ վէ գայալըգ իւզէրինտէ պիր մանասթըր եափտը, քի օնտան Լօար սույու կէչէր իտի: Պատէհու սէքսէն կէնճ՝ քիմնէլէր կէլիպ՝ օնուն իլէ պիրլէշտիլէր. վէ Լլահըն խըզմէթինէ չալըշմաղա հէփսինին տէ զիյատէսինճէ արգուսու վարըտը: Պու մանասթըրտան պիր չօգ Եպիսկոպոսլար վէ վա՛ղճըլար չըգտը: Մարտինոս քէնտիսի թուր շէհրինէ Եպիսկոպոս սէչիլտի. վէ Կօլուն գըպլէ թարաֆընտաքի փութփէրէսթլէրինէ պիր տիւզիյէ Խնճիլի վա՛ղ էյլէտի: Պիր կիւն պիր փութփէրէսթ քէօյիւնտէն կէչէրքէն, պիր չօգ գալպալըգ օնուն էթրաֆընա տիզիլտիլէր քի քէնտիսինի կէօրսիւնլէր: Պու սէֆիլ փութփէրէսթլէրին գալպալըղսընը կէօրտիւյիւնտէ, գալպի օլգատար աճըտը քի, տիլ իւզէրինէ կէլիպ՝ օնլար իչիւն Լլահա մախսուսէն տուա՝ էթտի: Սէ այաղա գալգաղը

վագըթ՝ թաթըլըղըլա օնլարանասիհաթ վերմէյէ պաշատը, քի քէնտի էպէտի սէլամէթլէրինի տիւ- շիւնսիւնլէր : Վէնտի միւպարէք սէօհպէթլէրի օլ սէֆիլ փութփէրէսթլէրին գալպինէ զիյատէսինճէ թէ՛սիր էտիպ՝ գապուլ օլունտու : Մարտինոս 397 սէնէսինտէ՝ քէնտի ըուհանի իշլէրինին ի- չինտէ վէֆաթ էյլէտի : Մէրգոււուն շայիրտլէ- րի օնուն իշլէրինտէ տէվամ էթտիլէր : ()նլա- ըրն իչինտէ Վերմանոս իլէ Սուբոս զիյատէ նամ- տար տըրլար, քի սէֆէր ու՛ղուպէթլէրինի սայ- մայըպ՝ կէօզ եաշըյըլա Փրանսատա վէ Ինկիլ- թէրատա Ինճիլին Ալլահանի թօխումունու զա- նիմէթ իլէ էթտիլէր :

ՎՋՎԻՍ ԳԽԻՆԷԱՆ : ՂՅՈՒՆՏԵՄԻՆ ՎԷ ԿՄԼԼ ԲՈՒՆԿԱՆԼԱՐ :

(ՍԷՆԷ 458 — 640)

Պէշինճի տէճրին սօնունտա՝ Լճաղը Ուէնօնուն իւղէրինտէքի պյալէթլէրէ մալիք օլան Ֆրրանքլար՝ կիթտիքճէ քէնտի Փիւթուհաթլարընը զարպ թարաֆընա եայըպ՝ օլ տիյարտա թէմէքքիւն էթտիլէր, վէ օնա Ֆրանսա իսմինի վէրտիլէր : Պունլար փութ փէրէսթլիք գարանլըղը յըլա գափլանմըլտըլար : Պունլարըն փատիշահը ՎՋՎԻՍ՝ կէնճ վէ գուվվէթլի ճէնքճի օլուպ՝ Բօմայա միթա՝լիգ Կօլուն փայիթաթլը Սօսսօնու քէնտի զապթընա կէշիրտի : Պիր ազ վագըթտան սօնկրա ՎՋՎԻՍ՝ Պուրկօնիա փատիշահը (Իլիէրիքին քէրիմէսի ՎՋՎԻՍ իլէ նիքեահ օլտու . վէ պու սուլթան՝ Վրիսթիան օլմասը հասէպի իլէ չօգ չալըլտը , քի քէնտի գօճասընը Վրիսթիան իրչատ էյլէսին : Խայըլը վագըթ օնուն ճէհտլէրի պօշա չըգտը , վէ մէյվէսիզ գալտը . թաքի Լլահըն միւսա՝ատէսի իլէ մէրգումուն գալպինտէ էքիլէն Վէլամըն թօխումու պիր միւսիպէթ սէպէպինտէն Փիլիսլէնտի : Լճօգարը Ուէնօնուն ահալիսի օլան Լլամանլար՝ ՂՅՈՒՆԻԱ փատիշահընըն շէճրլէրինի պասմաղըլա , ՎՋՎԻՍ օնուն իմտատընա գօշտու . վէ 496 սէնէսինտէ թօլպիաքտա՝ Ուէնօյա եագըն փէք պէօյիւք պիր ճէնք օլտու : ()րատա ՂՅՈՒՆԻԱ փատիշահը եա-

րալանտը, վէ ա'սքէրի տարմատաղըն օլտու : Ա է Վլօվիս պիւթիւն պիւթիւնէ պօղուլմազ տէրէ-
ճէլէրինէ կէլմէյիլէ, եօլա չըգտըղը վագըթ բուհա-
նի վէ տինտար զէվճէսինին սէօյլէտիյի սէօզ-
լէրի խաթրընա կէթիրտի . զիրա օնա տէմիշ ի-
տի քի, «Պէն Վրիսթիանլարըն Լլահընա սըղըն,
վէ օ սէնին ճէմի' տիւշմանլարընը եէնէր' : Իմտի
Վլօվիս աթտան աշաղա էնիպ' քէնտի ա'սքէրէ-
րինին հուղուրունտա տիղ իւսթիւնէ կէլտի, վէ
կէօղ եաշըյըա Յիսուս Վրիստոսա տուա' էտիպ
տէտի . «Պէն քէնտի փութլարըմը իմտատա չաղըր-
աըմ, լաքին օնլարըն ասլա գուվկէթի եօգ տուր :
Եա' Յիսուս Վրիստոս, շիմտի պէն սանասըղընը-
ըմ, վէ սանա ի'թիգաթ էթմէք էմէլինտէ իմ :
Պէնիմ տիւշմանլարըմըն էլինտէն պէնի գուր-
թար, վէ պէն սէնին իսմինէ վաֆթիղ օլմաղա
հազըրըմ' : Յիսուս Լշֆէնտիմիղ օնուն սէսինի
իշիթտի . Լլամանլար եէնիլտիլէր . վէ օ սէնէ Վլօ-
վիս' քէնտի ա'սքէրինտէն իւհ պին քիշի իլէ պէ-
րապէր Ուէմօտա վաֆթիղ օլտու : Ա է լա-
քին կէօրիւնիւր քի, քէնտի տէօնմէսի սուրէթա
պիր շէյ իտի . զիրա քէնտի Փօտուլուղունտան վէ
հիլէպաղ թապիա'թընտան վաղ կէչմէմիշ իտի :
Լաքին պու ճիւմիլէ իլէ Վրիսթիանլարա տօսթ-
լուգ վէ սահապէթլըք էթտի . վէ օնուն փատիշահ-
ըղընըն կիւնիւնտէ Վիլիսէ բահաթլըղօլա քէն-
տի ֆիւթուհաթլարընը իլէրուլէյէպիտի :

Լլլի երլտան սօնկրա, պու միլլէթին իւզէրի-
նէ պիր եէնի ըշըգ տահա տօղտու : Իրլանտալը
Վօլուամպան' Պանկօրտան չըգըպ, օ տախի Յիսուս
Լշֆէնտիմիլտէն օնլարա Ինճիլի վա'ղ էթմէյէ չա-
ղըրըլտը : Ա է 590 սէնէսինտէ' քէնտի տօղտու-

զու մէմէքէթի թէրք էտիւպ՝ օն իքի տինտար կէնճ
 քիմնէլէր իլէ պերասպէր Պրանսատան կէչերէք
 Ափսխարըն պիր իզսիզ օվասընա կիթտի : Օնլար օ-
 րատա պիր գօնագ եափըպ՝ թաքի թօփրագ քէն-
 տի էլ էմքըլէրինին մէյլէսինի քէնտիլէրինէ
 վէրինճէյէտէք՝ սալթ աղաճ գապուգլարըյըլա վէ
 քէօքլէրի իլէ կէչինտիլէր : Ղօլումպան՝ պիւթիւն
 եազըն՝ սէմթլէրի զեյարէթ էտեր իտի : Ա է հեր
 թիւրլիւ ատէմլէր՝ կերէք քէնտիլէրինի վէ կերէք
 էվլատլարընը թէրպիյէ էթմէք իչիւն՝ արղու իլէ
 օնա գօշար կէլիրլէր իտի . վէ պիր չօգ փութփէ-
 րէսթ ճաշիլէր օնուն մէքթէպինէ կիրտիլէր . շէյ-
 լէ քի՝ Ղօլումպանըն վէ քէնտի իշտաշարընըն
 եափտըղը էվ փէք քիւչիւք կէլտի . օնուն իչիւն
 իգթիզա էթտի քի՝ իքի էվ տաճա եափտընլար ,
 շէյլէքի տայիմա արթմագտա օլան շայիրտլէր օն-
 լարտա սըղընապիլտիլէր : Պու այրըմըլ ճէմիյէ-
 թին իչինտէ օլ ասիրին ատէթինէ մթապըգ՝ զա-
 յէթ սըգը պիր թա՛լիմ վէ թէրպիյէ վարըտը :
 Ղօլումպան տաղարը աշըպ՝ Ղօսթանչա-կէօ-
 լիւնիւն էթրափընտաքի պէյիւք օվայա էնտի , վէ
 էսքի Երպօն գալէսինէ կիթտի , վէ օրատա Ա իլ-
 լիմար իսմինտէ զայէթ տինտար փափազըն պիրի
 օնու սէվինճ իլէ գապուլ էթտի : Պէյլէճէ Ղօ-
 լումպան՝ Ինճիլի փութփէրէսթ Ղէմէլէրէ իլք
 տէֆա՛սընտա պիր Վրիսթիան Վիլիսէսինին եր-
 գըգ տուվարլարընըն իչինտէ վա՛ղ էթտի , քի օլ
 վագըթ օլ Վիլիսէ փութփէրէսթլէրին էլինտէ
 իտի : Եղար ազար պիր քէյ եափըտը . վէ Վրիս-
 տոսա տէօնէնլէր օրայա կիտերլէր իտի : Ղօլում-
 պանըն իշտաշը վէ Ելլաճըն ա՛ղիզ գուլու Սիկ-
 պէրթ՝ թաթլըլըլա Ամպարտլարըն փատիշաճը

Աճիլուլճա՛ վէ օնուն րայալարընըն չօղունա Ին-
 ճիլի գապուլ էթտիրթտի : Վօլումպան 42 երլ
 Քրանսանըն՝ Նէմէնին՝ Օվիչէրանըն վէ Ի-
 թալեանըն փութփէրէսթլէրինէ Ինճիլի վա՛ղ էթ-
 տիրտէն սօնկրա՛ 616 սէնէսինտէ էպէտի րաՏա-
 թա կիրտի : Ա է քէնտի արտըսըրա փէք չօգ
 շայիրտլէր պրաղըպ, անլէր տախի քէնտի իշինէ
 տէվամ էթտիլէր :

Օլ վագըթլարտա կալլ րուՏպան քէնտինէ պիր
 գուլիպէ եափմըշըտը , քի օ՛ քէնտի իսմի իլէ թէս-
 միյէ օլունան Սէն կալ շէՏրին պաշլանկըճը օլ-
 տու : Օնուն էքտիյի թօխում վաֆիր մէյվէ վէր-
 տի . չօգ ճանլար Քրիստոսա տէօնտիլլէր , վէ պու
 վա՛ղճընըն եանընտա օթուրտուլար • վէ Սէն կալ
 շէՏրինին իչինտէ չափուճագ Քրիսթիանլար չօ-
 Ղալտը :

Ֆ Ը Ս Լ Է

Վրիլիսէնին տին քաղաքընտան սափմար :

(Սէնէ 325 — 590)

Իհսուլար քէնտի Վրիթապլարընտա խէլասա միւգթէղա օլան ճէմի՝ կերչէքլիքլերի եաղմըլար ըտը . վէ օնլարա զամմ էթմէք եախօտ օնլարտան պիր շէյ էքսիլթմէք լաղմատէյիլ իտի : Իհսուլարըն գուրտուղու Վրիլիսէ պիր կիւզէլ վէ ա'լա թասվերէ պէնկզէր , թի Ինճիլին իլք էլէիլէրինին ետի իլէնագը ու քէամ օլունմուշուտու : Փագաթ հէր պիր տէհը՝ օլ թասվիրէ քէնտի պէյէնտիյի զէյնէթլերի իլավէ էթմէյէ՝ վէ Ալլահըն Իհսուլարընըն եափտըղընը թէպտիլ էթմէյէ թէշէպպիւս էյլէտի , շէօյլէ թի՝ աղար աղար պու կիւզէլ թասվիր թանըմագ օլտու . թաքի Վրիլիսէյի միւճէտտէտէն իսլահ էտէնլէր կէլիպ՝ օնուն գալփի րէնքլէրինի պօղուպ , օնու քէնտի իլք վէ էսքի կիւզէլլիյինտէ իզհար էթտիլէր : Վրիլիսէնին իչինտէ Սինագոսլար սիճիլի իլէ իլք հերետիկոս՝ Արիոս իսմինտէ Իսքէնտէրիյէլի փափաղըն պիրի սայըլտը : Պու Արիոս՝ Վրիստոսուն Ալլահըղընը ինքեար էտիպ , տէրիտի րի , Յիսուս անճագ քէնտի տինտարըղը իչիւն պաշգալարընտան էրֆէ՝ պիր մախլուգ տուր , ճէմի՝ մախլուգաթտան էվիլէլ եարատըլմըլ օլարագ : Վիկիա սինագոսու՝ պու զարարըլ թալիմին հագգընտա ճէմ՝ օլտու : ()րատա տին խօճալարընըն հէփսի պիր

տըւար . վէ Ինճիլի վա՛ղ էթմէք իչիւն (Թաթարիս-
 թանա հէմ շինուամաչինէտէք կիթտիլէր : Ա է հա-
 լա կիւնտողուսու թարաֆլարընտա Քիւրտիսթան-
 տա Նեստորի մէզհէպինտէն Քիլիսէլէր պու-
 լունուր :

Նւտիքէս՝ Իսթանպօլուն պիր մանասթըրը-
 նընրէյիսի օլուպ՝ Նեստորա դարշը պիր թա՛լի-
 մաթ չըգարտը . վէ լաքին օ տա պաշգա պիր
 եանղըըլըղա տիւշտիւ . զիրա տէր իտի քի, Յի-
 սուս Քրիստոսուն իքի այրը այրը թապիա՛թլա-
 րը օլմայըպ՝ թէն ալտըղը վագըթ քէնտի Իլա-
 հի վէ ինսանի թապիա՛թլարը իքիսի պիր թապի-
 ա՛թ օլտու : ԿԿԹ թարիխինտէ՝ Նփեսոստա պիր
 սինադոս գուրուլուպ՝ Նւտիքէսին զի՛լումիւ գա-
 պուլ օլունտու , վէ ա՛ղիզ վէ տողու ի՛թիգատտան
 այրըլմայան սատըգ Նպիսկոպոսլար՝ հէր տիւր-
 լիւ պէտ հարաքէթլէր իլէ թէքտիր օլունտուլար .
 օնուն իչիւն պու ճէմիյէթէ՝ Հօլարդոս սինադո-
 սոս տէնիլի : Ալաքին իքի երտան սօնկրա՛ ԿՅԱ
 թարիխինտէ՝ Նւտիքէսին եանղըըլըգլարը՝ Քաղ-
 կեդոն սինադոսունուն մա՛րիֆէթի իլէ ըէտտ վէ
 հիւքմ օլունտու : Օնուն թէվա՛պիլէրի՝ Սըսը-
 րա վէ Ղէզիրէթ էլ Նրապա տաղըլտը . վէ հա-
 լա շիմտիյէ գատար օրալարտա պունլարտան փէք
 չօգ պուլունուր : Ա է ալթընճը տէհրտէ քէնտի-
 լէրինէ պաշ օլան մէշհուր Նագուպ Քարադէո-
 սուն իսմինտէն՝ օնլարա Նագուպի տէնիլիր :

Ալալէս շէհրինին պիր ըուհպանը Պեղագոս իտ-
 տի՛ա էթտի քի, ինսան կիւնաս իչինտէ տողմազ .
 եա՛նի՝ Նդամտան կիւնասքեար պիր թապիա՛թ
 ախզ էթմիշ օլմայըպ՝ սիլքնախան Տիգր թապիր օլու-
 նան շէյ եօգ տուր ինսանտա . վէ էկէր էօլիւմէ միւս-
 թահագ օլույօրսա , քէնտի ա՛մէլի եախօտ ներգործա-

հաճ կիւնասլարը իշիւն տիւր . վէ քէնտի գուզվէթի վէ ֆազիլէթի իլէ քէնտի սէլամէթինի պուլապիլեր . Օնուն թալիմա՛թը փէք չօգ սինագոսլարըն մա՛րիֆէթի իլէ ըէտտ օլունտու իսէ տէ , եինէ հէր զէման վէ ա՛լէլիսուսուս Շարգ Վիլիսէսինտէ վէ Ֆրանսատա օնուն ճէմիյէթլի թէվա՛պիլէրի պուլունտու : (400 թարիխի :

Վիլիսէսին իշինտէ զուհրա կէլէն վէ ազ չօգ քէնտիլէրինէ թէվա՛պիլէր փէյտա՛ էտէն պագի եանդլըշլըզլարը՝ պուրատա պիրէր պիրէր նագլ էտէմէյիզ . եալընըզ եօգարտա զիքը էթտիքլէրիմիզ քիֆայէթ էթսին : Այագա՛ «Վիւնէշին ալթընտա հիւնէնի շէյ եօգտուր» . պու կիւնքի կիւնտէ որա՛զը քիմնէլէրին ա՛զիմ մալիւմաթլար նէվինտէ պէյան իթտիքլէրի եանդլըշ թա՛լիմաթլար զայէթ գատիմ վագըթլարտա զուհրա կէլիշ վէ կէշմիշ շէյլէր տիր : Այքին զայէթ թէ՛հսսիւֆ էտէճէք շէյ պու տուր քի , սահիհ Վրիսթիանլար՝ պու գատիմի նիզա՛լարըն աբասընտա պա՛զը եանդլըշլըզը ֆէրգ էտէմէտիլէր . շէյլէ քի՛ Վիլիսէսին իշինտէ տիգգաթլը թէճէսսիւպէրտէն սօնկրա՛ փէք չօգ եալան զիւ՛իւմ ու իթիգաթլէր թէմէլիգալտըլար : Վիլիսէ խօճալարը՝ քէնտիլէրի պիլէ ասը կէրչէքլիքտէն ուզագլանմը շարըտը . վէ շիմտիքի տէտիքլէրիմիզտէն անկլաշլտըզը վէճճ իւզըն՝ օնլարըն չօղու պու մէսնէտէ շայէթէ տէյիլ իտիլէր : «Մտէմլէր ույուրիքէն , տիւշմէն կէլիպ պուղտայըն արասընա տէլիճէէքտի» * : Այ Վիլիսէյի պուհալէ տիւշիւրէն սէպէպլէր փէք չօգտուր :

* Մատթ . ԺԳ . 25 :

Լ՛հատի նասըն իւղերինէ Եղիսկոպոսլարըն. քեսպ
 էթտի յի նուֆուզ՝ վէ ծնլարըն շէրիա՛ծընըն ա՛-
 զամէթի վէ ու՛մումի սինադոսլարըն դանուն ու սի-
 ճիլէրի ազար ազար ինսանըն Փիքըրինի պիւթիւն
 պիւթիւնէ քէօրլէթտիլէր : Ա՛է ա՛հատի նաստան
 օլան Վ՛րիսթիանլար արթըզ քէնտիլէրի Շէրիֆ
 Վ՛իթապլարը թէճէսսիւս էթմէյէ ճէսարէթ է-
 տէմէտիլէր . զիրա գօրգարլարըտը քի օլմայա Վ՛ի-
 լիսէնին թէնպիհինէ վէ ի՛թիգաթընա գարշը պիր
 զարարը զիւ՛իւմ գապուլ էթսինլէր : Պու սէ-
 պէպտէն՝ վէ չօգլուգ զահմէթէ կիրմէմէք իչիւն՝
 չօգլարը ակէրլէրին սէօգիւնէ պաղանտըլար , վէ
 ծնա կէօրէ ի՛թիգաթ էթտիլէր : Արստանգիանոս
 Վ՛իլիսէյէ սահապէթլիք էթտիքտէն սօնկրա ,
 Վ՛իլիսէ խօճալարընըն խըզմէթլէրի՝ ինսանլարըն
 էօնիւնտէ՝ շէհրլէրտէ՝ վէ պախուսուս փատիշահ-
 լարըն սարայլարընտա շէօհրէթլի մանսուպլար
 կիպի շէրէֆ պուրուլար վէ Վ՛իլիսէ Փանի վարի-
 յէթլէր իլէ զէնկին օլտու , անճագ էպէտի վա-
 րիյէթլէրի զայպ էթտի . վէ Վ՛րիստոսուն էլչիլէրի՝
 մանսուպլարա վէ ի՛գ զէթլէրէ թալիպ օլտուլար :
 Օլ վագըթ Պօղոս Բէսուլուն փէյլամպէրլիյի
 թէքմիլ օլտու , քի տէմիշիտի . «Ա՛րանըզա սիւրիւ-
 յիւ էսիրկէմէզ ազըն գուրտլար կիրէճէք » * :
 Վ՛իլիսէ խատէմէլէրի իլէ ա՛լէսսէվի խալըն
 մապէյնինտէ գաթը՝ պիր Փէրգսապիթ օլտու :
 Վ՛իլիսէ խատէմէլէրի քէնտիլէրի նէ էօյլէ
 իմթիա՛ղաթ ու հուգուգլար նիսպէթէթտիլէր
 քի , Ալահըն Վ՛էլամը ծնլարա ապլա էօյլէ շէյ-
 լէր վէրմէմիշ խտի : ()նլար քէնտիլէրինէ
 այրըճա պիր էսվապ իճատ էթտիլէր , քի օ-

նու սալթ քէնտիլէրի կիյինէ պիլըրէր իտի : Լվ վէլ զէմանտէ Վիլիսէնին խօճալարընը պէլիճէ պըրտ էտէն օլ ալչագ կէօնիւլիւլիւք , օլ մուհայ պէթ , օլ փաքըզ նէրէտէ գալտը : Վիլիսէ խատէմէլէրի մա'պէյնինտէ օլ տերէճէ ճէհալէթ վար ըտը քի , Եփեսոս սինագոսունտա՝ քէնտի իմ զալարընը եազամայան պիր Եպիսկոպոս վէ պիր փափաս պուլունտու : Պաշգալարըտա քէնտիլէրինի հէր տիւրլիւ պէտ խուլարա վէ թագսիրաթլարա վէրտիլէր , շէյլէ քի՝ օնլարըն հագգընա սըզը գանունլար գօնուլմագ իգթիզա էթտի : Մեսէլա , 430 սէնէսինտէ՝ Իսքէնտէրիյէ Եպիսկոպոսու Կիւրեղ՝ գանլըյը վէ գաթիլի պիլէ քէնտի հուզուրունտա պու պէյիւք գապահաթլարը իշէտիքլէրի վագթ տախի՝ թէքտիր էթմէք իսթէմէզ իտի : Պու ճիւմլէ իլէ Վիլիսէ խատէմէլէրի հէր քէս քէնտի էլէրինի էօփմէյէ՝ վէ քէնտիլէրինէ հէր տիւրլիւ ի՛ղլէթ ու ըր'այէթի էթմէյէ մաթլուպ էտերլէր իտի :

Պիր չօգ բուհպանլար Վիլիսէնին վէ տէվէթին բահաթընը պօզարլարըտը : Շ իմտիքի սէյլէտիյիֆղ Կիւրեղին կիւնիւնտէ պիր բուհպան՝ քէնտի թա'րիգինտէն պէշ եիւղ բուհպան պաշընա թօիլայլպ՝ Իսքէնտէրիյէ վալիսինի սօգաղըն օրթասընտա թաշա թուլթտու , վէ օնու պիր գաջ եէրինտէն եարալտը : Ի'պատէթքեարլըզ քէնտի իլք սաֆըղընը զայպ էթմիշ իտի : Վիլիսէլէր պիհուտէ զիյնէթլէր իլէ տօլայօրուտու : Պ Էիլիլէր նիզամաթընտան՝ սալթանաթը վէ ա'ղամէթի էօտիւնճ ալտըար : Պէշինճի տէհրին պաշանղըճընտա ճէմա՝աթա խաչ չըգարմայը էՅրէթտիլէր • վէ պու նիշանա հիքմէթլի պիր գուվ-

վէթ վերիւրէն իտի : Ը՛ղիզէրին քէմբլէրինէ սէճտէ գըւմաղա պաշատըւար . վէ պիր աղ վա- գըթտան սօնկրա՝ օնլարն թասսիլըէրինէ թափ- տըւար , օնլարա մումլար թագտիս էթտիլէր , վէ Վիլիսէյէ փէք չօգ եօրթուլար սօգտուլար : Ը՛ր- թըդ Յիսուս Վրիստոսու եալնըդ Վուրթարըճը տէյիւ վա՛յ էթմէք պերթարաֆ օլտու , վէ օ- նուն եէրինէ օրուճլար՝ սատագալար՝ վէ տիշար- տան կէօրիւնիւր պիր չօգ ա՛յն ու ա՛տէթլէր՝ վէ Վիլիսէյէրէ վէ մանասթըրլարա հէտիյէլէր վէ վերկիլէր վէրմէք ա՛տէթի կիրտի . վէ կիւնասլա- րըն ա՛ֆվը պու շէյլէրտէն մէմուլ օլունուրուտու : Պէջիւք Վրիգոր իսմինտէ Փափանըն պիրի՝ 590 թարիխինտէ՝ Վաւարանըն եա՛նի փաքլէյիճի ա- թէշին թա՛լիմաթընը իճատ էթտի , քի օնտան տա կիւնաս՝ ա՛ֆվըղը սէնէտլէրի մէյտանա չըգտը . վէ պու ա՛ֆվ սէնէտլէրի մատտէսի Վիլիսէնին ի- չինտէ պէջիւք գուլմլարա մուճիպ օլտու : Բօմա Նպիսկոպոսու տայիմա քէնտի հիւքիւմէթինի օ- պիր Նպիսկոպոսլարըն իւզէրինէ եայմաղա չալը- շըրըտը : Իսթանպօլուն՝ Նրուսաղէմին՝ Ը՛նթաքիա- նըն վէ Իսքէնտէրիյէնին Նպիսկոպոսլարը՝ պու ա՛ղամէթտէն էօթիւրիւ օնուն իլէ տայիմա նիղա՛- տա վէ միւճատէլէտէ իտիլէր : ()՝ քէնտինէ ֆաֆա եա՛նի փէտէր իսմինի իթլագ էթտիյի կիպի , օն- լար տա քէնտիլէրինէ ֆաթրէֆ՝ եա՛նի պաշ փէ- տէր իսմինի իթլագ էթտիլէր : Փագաթ Իմիէ- րաթօրուն մէքեանը օլ շէհրին իչինտէ օլտուղուն- տան՝ վէ օլ Նպիսկոպոս գօլայլըղըլա Իմիէրա- թօր իլէ տօսթլուգ փէյտա՛ էտիպ քէնտի նու- Ֆուղունու տայիմա արթըրտըղընտան՝ վէ Փափա- լար քէնտի գուլմքեարըղլարընըն պաշանղըճընտան պերու փէք չօգ ուսթալըգ գուլանտըղլարընտան ,

կիտէ կիտէ էլլէրիննէ ա՛ղեմ պիր հիւքիւմէթ կէջ՛ր-
տիլէր : Պու ճիւմէն իլէ փէք չօգ Վիլիսէլէր օ-
նա գարջը տուրտուլար . օնլարըն իչինտէ Ինկիլ-
թէրա վէ Սգօչիա Վիլիսէլէրի խայլը վագըթ
Րօմա Ապիսկոպոսունու քէնտիլէրիննէ պաշ թա-
նըմագ իսթէմէտիլէր : Մէզքիւր մէմէքէթ-
լէրին իլքինտէ՝ իթա՛ւթ էթմէյէն Վիլիսէ խօ-
ճալարը՝ Րօմալը Փափասլարըն վասիթասը իլէ
էօլտիւրիւլտիլէր : Փագաթ պա՛ղօ քէրրէ տէ Րօ-
մա Ապիսկոպոսու թախթընտա՛ պէշինճի տէ-
հըրտէ պէր հայաթ օլուպ՝ Ատտիղաս իլէ գօ-
նուշտուղու վագթ ա՛ղեմ գավիլիք վէ մէրհամէթ վէ
մուհապպէթ իպրաղ էտէն մուգատտէմա զիբր էթ-
տիյիմիզ Անն Փափա , վէ Ինճիլի փութիէրէսթ-
լէր արասընտա եայմագ իչիւն փէք չօգ դայրէթ է-
տէն Պէջիւք Գրիգոր Փափա կիպի՛ դայէթ
Փագիլէթլի վէ քեամիլ ատէմէր օթուրտուլար :

Փ Ա Ս Լ Ը

Լճաբնութիւնս՝ Հերոնիմոս՝ Ունէքերան՝ Լճաբնութիւնս և
Օգոստինոս ա՛ղէշէր :

(Սէնէ 350 — 430)

Յիսուս Լճֆէնտիմիզ պու թարիխտէ պիր գաջ սատրգ գուլլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլար էլլէրինտէն կէլտիյի գատար՝ Վիլիսէյի պասան պօղուգուգ սէլինէ գարշը գօտուլար : Լճթէ օնլարըն պիր գաջ պէօյիքլէրինի պուրատա զէքր էտէճէյիմ : Սիլան Եպիսկոպոսու Լճաբնութիւնս՝ քէնտի իսթէմէյէրէք Եպիսկոպոսուգ մէսնէտինէ թս՛յին օլունտու : Վիլիսէ մէրգուժու պու մէսնէտէ տա՛վէթ էթտիյի վագրթ , ա՛սքէր ճէնէրալը ըտը : Օլ վագթտան պիւթիւն քէնտի վարիյէթինի ֆուգարալարա տաղըթտը . վէ կէճէ կիւնտիւզ Շէրիֆ Վիթապլարը թէֆթիշ էթմէյէ մէշղուլ օլտու : Տէրէճէսիզ մէրհամէթլի պիր զաթ ըտը . չօգ տէֆա՛ տինսիղէրին էլինտէն էսիր Վրիսթիանլարը սաթուն ալմագ իչիւն՝ քէնտիսինէ իգթիզալը էշետան մահրուժ գալըրըտը , վէ փէք չօգ քէրրէ պու մատտէյէ՛ քէնտիՎիլիսէսինին ալթըն վէ կիւմիւշ գապլարընը տախի թագտիս էյլէտի : Ալ էլաքին հէր նէ գատար քէնտի գալպի սէֆիլլէրէ եուժադ վէ մէրհամէթլի իտի իսէ տէ , եէրինէ կէօրէ օ գատար տա գա՛վի վէ ճէսարէթլի իտի : Լճթէ օնուն պիր մէշչուր էօրնէյինի սիզէ թա՛րիֆ էտէյիմ : Ալէ-

լանիքտէ պիր նիզա՛ զուհր էտիպ՛ խալգըն է-
 լի իլէ պիր գաչ ա՛սքէր զապիթանը զայ՛ օլմուշ-
 ուտու : Թէոդոս Իմիերաթօր՛ պիւթիւն մէմլէ-
 քէթլիյէ էօլքէլէնիպ՛ հաղըրլըգ կէօրտիւ քի
 օնլարտան պիր պէջիւք ինթիգամ ալսըն : Ամբ-
 րոսիոս օլ գապահաթլըլար իչիւն ըէճա էթտի :
 Թէոդոս՛ Ա՛ֆվ էթտիմ տէյիւ օնա սէօլ վէր-
 տի : Փագաթ ինթիգամ ալմագ իչիւն պիր թա-
 գըմ սէֆիլէրի վուրտու , վէ օնուն էմրի իլէ եէ-
 տի պին քիչի էօլտիւ : Ապիսկոպոս՛ Թէոդոսա ա՛-
 զիմ ըաղպէթ իլէ անճագ սէրթ պիր մէքթուպ
 եաղար . վէ օնա խապէր վէրտի քի՛ Աէն գապա-
 հաթլընը աշիքեարէ հէր քէսին էօնիւնտէ իգրար
 էթմէզսէն՛ Վիլիսէյէ իլհագ տէյիլսին , վէ Վի-
 լիսէյէ կիրէմէզսին : Իմիերաթօր Վիլիսէյէ կիր-
 մէք իսթէտիյինտէ՛ Ամբրոսիոս Վիլիսէնին գա-
 փուսունտա օթուրտու վէ օնու իչէրի կիրմէյէ
 պրագմատը . վէ Իմիերաթօր սէքիղ այ Վիլիսէ-
 տէն տիշարը գալտը : Ինճամ Իմիերաթօր քէն-
 տի գապահաթլընը Վիլիսէնին հուղուրունտա իգ-
 րար էյլէտի . վէ Իմիերաթօրլուգ խարմանիսինի
 չըգարըպ՛ եիւզիւ գօյուն եէրէ գափանտը , վէ
 119ունճու Սաղմոսուն պու քէլամլարընը պիր
 գաչ քէրրէ սէջլէտի . «Պալէթ տէրտլի օլտում՛,
 եա՛ Ռապպ՛ պէնի քէլամլընա կէօրէ իհեա էյ-
 լէ» : Օլզէման պիւթիւն ճէմա՛աթ աղլայըպ՛ Իմ-
 փերաթօր իչիւն տուա՛ էթտի . վէ անտէն Վիլի-
 սէյէ գապուլ օլունտու :

Հերոնիմոս խայը վագթ Սիւրիատա մանասթըր-
 լար իչինտէ եաշատը . վէ քէնտի է՛օմրիւնիւն սօն
 եիրմի պէշ սէնէսինի Ինթլէհէմին պիր մանաս-
 թըրընտա կէչիրտի . վէ օրատա Շէրիֆ Վիթապպ

լար իւզէրինէ պիր թէֆսիր՝ վէ սայիր չօգ ֆայի-
տէլի քիթապլար թէ՛լիֆ էյլէտի : Օնուն էն
մէշնուր իչի՝ Շ էրիֆ Վիթապլարըն Լ աթինճէյէ
թէրճիւմէսի տիր . քի պու թէրճիւմէ Ղ արպ Վի-
լիսէլէրի ճագընտա պէշինճի տէհրտէն օնալթընճը
տէհրէտէք՝ կէրչէքլիյին սահիճ փունկարը օլտու .
զիրա պու ուզուն տէվըին իչինտէ , Իպրանի վէ
Նունանի լիսանլարընը պիլէն փէք ազ Վիլի-
սէ խօճալարը վարըտը . Շ էրիֆ Վիթապլար
խէ օ՛ լիսանլէրտէ եազըլմըջըտը : Հերոնիմոսուն
թէրճիւմէսի՝ Ս ուլկաթա խամի իլէ մէշնուր օ-
լուպ՝ պիւթիւն Նւրոփայա եայըլտը : Ս է տին-
տար բուճպանլար օնուն պինլէրճէ էօրնէյինի չէ-
քիպ՝ Վիլիսէնին թա՛լիմինէ վէ մէթանէթիւնէ
զիյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :

Յովհան Ոսկեբերան՝ եա՛նի Մ.Լ.Բ.Է. աղբւլէ,
քի քէնտի կիւզէլ խթիլահը իչիւն պէօյլէ տէ-
նիլտի , 398 սէնէսինտէ Իսթանպօլ Նպիսկոպո-
սուխտի . վէ պու պօզուգ շէհրին իչինտէ՝ պէօ-
յիւք սատըզըզ իլէ վէ ճիչ քիմսէնին խաթըր-
նա պագմայարագ՝ Ինճիլի վա՛ղ էտէր խտի : Մէր-
գումուն քէլամընը տիյնէմէք իչիւն պա՛ղը քէրրէ
օն պին քիչիյէտէք պիր եէրէ ճէմ՝ օլուրլարըտը :
Օնուն սատըզըզը վէ տինտարըզը՝ քէնտինէ փէք
չօգ տիւշման փէյտա՝ էթտի , վէ էնճամ՝ Լըմէնիս-
թանա սիւրկիւն օլտու : Պու եօլճուլուղուն ի-
չինտէ փէք չօգ սըգընթը չէքտի , վէ ասը զա՛յիֆ
միզաճ օլտուղունտան՝ պիւթիւն պիւթիւնէ վիւ-
ճուտու խարապ օլտու : Ս է լաքին ճէր նէ գատար
շէտիտ տէրա վէ մէշագգաթ իչինտէ պուլունսայըտը
տախի՝ եինէ սէլամէթ միւթտէսինի վա՛ղ էթմէք-
տէն կէրի տուրմազըտը : Փուլթփէրէսթլէրէ վա՛ղ-

Ճշար եօլարըտը , քէնտի էքմէյինի Փուգարա իւլէ պէրապէր եէրիտի , վէ գուրսանլարըն էլինտէն մահպուսլարը սաթուն ալըրըտը : Իմտի պու սիւրկիւն իլէ տիւշմանլարընըն էօլքէսի տահա էնմիշ վէ արղուլարը թէքմիլ օլմուշ օլմատըղընտան , Իմիերաթօր օնու պաշգա պիր եէրէ սիւրկիւն էթտի . վէ լաքին եօլտա՝ պէջիւք սըգընթը վէ էղիյէթ իչինտէ էօլտի : (Նուն աղղընտան չըգան սօն սէօղէր պունլար տըր . «Յիսուս Իշֆէնտիմիղէ՝ քէնտի ճէմի՝ իհսանլարը իչիւն համտ ու սէնա՝ օլունսուն» , քի պիւթիւն է՝օմրիւնտէ տայիւմա պու սէօղիւ էղպէր էթմիշ սէջլէրիտի : Վէ պէջլէճէ հէր վազթ Յիսուս Քրիստոսուն պու սէօղիւ իճրա օլտու քի՝ «էր քիմ արտըմճա կէլմէք իսթէրսէ , խաչընը գալտըրսըն վէ արտըմճա կէլին» տէմիշ տիր :

Իսքէնտէրիյէ Եպիսկոպոսու Լթանաս տախի՝ Յիսուս Քրիստոսուն պու քէլամընը թէքմիլէն իճրա էթտի : Ելլահըն պու սատըգ գուլու՝ Յիսուս Քրիստոսուն Ելլահըղընըն թա՛լիմաթընը զիյատէսինճէ վեգայէ էտէրէք՝ Երիոսուն եանղլըշ զիւ իւմիւնէ գարշը տուրուրուտու : Երիոսուլարըն մա՛րիֆէթի իլէ՝ պէշ տէֆա՝ մանսուպունտան ա՛ղլ օլունուպ՝ եիրմի սէնէ սիւրկիւնտէ գալտը , վէ տայիմա էօլիւմ թէհլէքէսինտէ պուլունտու : 333 թարիխինտէ Տիւրոս սինադոսունա չաղըլլտը , վէ նահագ եէրէ օնուն իւղէրինէ տիւրլիւ պէ տիւրլիւ եալան գապահաթլար վէ իֆթիրալար աթտըլար . Երսէնիոս Եպիսկոպոսու էօլտիւրմիւշ տէյէրէք՝ տիւշմանլարը պիր գութու չըգարտըլար քի , իչինտէ պիր ատէմ էլի վարըտը , վէ Պու Երսէնիոսուն էլէ տիր , վէ Լթանաս օնու

Թուղայրպ՝ պէրապէր թաշըյօր, վէ օնուն իլէ պիւյիւճիւլիւք էտէյօր տէտիլէր : Մինադոստա պուլունանլար՝ մէզքիւր էլի կէօրտիւքլէրինտէ թա՛ճիւպ էթտիլէր : Լ՛թանասըն տիւշմանլարը զանն էթտիլէր քի՛ տա՛վայը գազանտըլար վէ եէնտիլէր : Վէ լաքին Յիսուսուն ա՛ղիզ գուլու՝ Տիչ քէնտինի պօզմայրպ՝ հաքիմլէրինէ՛ «Միզ Լ՛րսէնիոսու թանը՛րմըսընըլ՝» տէյիւ սիւալ էթտի : Պա՛ղըլարը՝ «Պէլի» տէտիլէր : Օլ վազթ Լ՛թանաս տիվանըն գափուսունու աչըպ՝ իչէրի քէրաքէլի պիր ատէմ սօգտու . «Պէնիմ էօլ տիւրտիւյիւմ վէ էլինի քէստիյիմ ատէմ պո՛ւ մնւտուր՝» տէտի . վէ պունու տէտիյի վազթ Լ՛րսէնիոսուն իւսթիւնտէն քէրաքէսինի չըգարտը . զերա օլ քիմէսնէ՛ Լ՛րսէնիոս Լ՛պիսկոպոս քէնտիտի իտի, քի Լ՛լահըն միւ՛ճիզաթը պիր գուլաղուզուզու իլէ՛ ափանսըլ հիւրոսա կէլմիշ իտի : Իմտի օնուն տիւշմանլարը ըէզիլ օլտուլար : Պու ճիւմէ իլէ սայրօ եալան իֆթիրալար իլէ Լ՛թանաս հիւքմ՝ օլունտու, վէ լմրէվէցէ սիւրկիւն օլտու : Օնտան սօնկրա Խսքէնտէրիյէյէ տէօնտիւ, վէ լաքին չափուճագ եէնիտէն գօվալայըլար չէքմէյէ պաշատը . վէ կէճէլէյին Վիլիսէտէ քէնտի ճէմա՛աթընըն իչինտէ օթուրուր իքէն, օնուն իւզէրինէ հիւճմ էթտիլէր . վէ գաչմաղա մէճպուր օլուպ՝ Մըսըր չէօլիւնէ՛ թէրքի տիւնեա էթմիշ Լ՛նտնուն եանընա չէքիլտի . օրատա ալթը սէնէ եաշայրպ՝ քէնտի Վիլիսէտէնէ տէօնմէյէ իզն ալտըգտան պիր աղ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի :

() գոստինոս՝ Լ՛ֆրիգատա 354 թարիխինտէ տօղտու, վէ Լ՛լահըն ի՛նայէթի իլէ Մ՛օնիքա իսմին-

տէ զայն թ տինտար պիր վալիտէսի օլուպ քէնտի
 էվլատընըն Լլաճա տէօնմէսի իչիւն պիր տիւղի-
 յէ տուա՝ էտէր իտի . զերա () գոստինոսուն ճէր
 նէ գատար ի՛լլէ վէ օգուճաղա ճավէսի վարըտը
 իսէ տէ , օ գատար տա էրքեանսըղ պիր թա՛պիա-
 թը վարըտը , քի պու շէյ վալիտէսինէ փէք պէօ-
 յիւք տէրտ օլմուշուտու : Մօնիրա քէնտի տէրտի-
 նի Լ՛մբրոսիոս Ապիսկոպոսա աչտըղընտա՝ Լ՛մբրո-
 սիոս օնա տէտի քի , «Վէնտինէ թէսէլի էյլէ ,
 սէնին էվատըն զայպ օլմայաճագ , չիւնքի սէն օ-
 նուն իչիւն օգատար տուա՝ էտէյօրսուն» : () գոս-
 տինոս Միլանա Լ՛մբրոսիոս Ապիսկոպոսուն եա-
 նընա կիթտի , վէ Լլաճըն Վէլամը իլէ թէր-
 պիյէ օլտու : Ս է կիւնիւն պիրինտէ նամտար Ռօ-
 մալըլարըն տէօնմէսինի օգուտուգտա , օլ տէրէճէ
 գալպինէ թէ՛սիր էթտի քի , քէնտի տօսթլա-
 ընըն պիրիսինէ պէօյլէ տէտի . «Իշթէ պու ա-
 տէմէր Լլաճըն փատիշաճըղընը զօր իլէ ալ-
 մըշտար . վէ լաքին պիղ պիւթիւն քէնտի ի՛լմիմիղ
 իլէ ճէլաք եօլունա կիտէյօրուղ » : Լ՛նիտէ պաղ-
 չէյէ գօշտու . վէ Նաթանայէլ կիպի՝ պիր ին-
 ճիր աղաճընըն ալթընտա օթուրուպ՝ կէօղ եաշը
 իլէ Յիսուս Աֆէնտիմիղէ բէճա էյլէտի քի քէն-
 տինէ եէնի պիր գալպ իճսան էյլէսին : Ս է
 Լլաճա պէօյլէ նիյաղ էտէրիքէն , եագընտա պու-
 լունան ավլունուն պիրինտէն գուլաղընա պիր
 գաչ քէրրէ եիւքսէք պաղըրըշըլա պէօյլէ պիր սէս
 կէլտի . «Լ՛լ վէ օգու» : Պու լուղէթլէրի իլիթտիք-
 տէ , անիտէ անկլատը քի պու սէտա իլէ Լլաճըն
 քէնտիսինէ թէնպիճ էթտիյի՝ Ե էրիֆ Վիթապ-
 արը օգուճագ տըր . վէ Ե էրիֆ Վիթապարը աչոպ՝
 կէօղէրինէ շու քէլամլէրուսթ կէլտի . «Աիւնտիւ-

զիւն կիպի հիւանիւ հարաք՝ թլէ եիւրիւյէլիմ՝ զէվգ ու սէֆալարտա վէ սէրիսօշուգտա տէյիլ , ֆաճիր եաթագլարտա վէ էտէպօսիզլ իքտէ տէյիլ , զավղա վէ հասէտտէ տէյիլ . իլա Բապպ Յիսուս Վրիստոսու կիյինին , վէ շէհվէթլէրտէն էօթիւրիւ թէն իշիւն թէտարիք կէօրմէն՝* : Պու սէօղէր օնուն դալպինէ զիյատէսինճէ թէ՛սիր էթտիլէր . վէ օ վագրթտան՝ քէնտի է՛օմիւնիւ Յիսուս Վրիստոսա թագտիս էթմէյէ դավի նիյէթ գօտու : Ա է ա նասընա դօշուպ՝ Յիսուս Լֆէնտիմիզին քէնտինէ էթտիյի պէցիւք քէրէմի օնա խապէր էրտի : Օլտէ՛ Մօնիքանըն տույտուղու սէվինճ լիսան իլէ թա՛րիֆ օլունամազ : Օգոստինոս Լֆրիգայա տէօնիւպ՝ Ինճիլին վա՛ղընա մէշղուլ օլտու , վէ սօնկրա շիպպոն շէհրինէ Լպիսկոպոս նասպ օլունտու : Ա է օրասընը 430 թարիխինտէ Ա անտալար մուհասէրէ էտէրիքէն , օլ շէհրտէ էօլաիւ : Օգոստինոս պալատէ մէզքիւր մէշղուր Վիլիսէ խօճալարը կիպի քէնտի վագթընընեանղը շլգլարընտա ազատ տէյիլ իտի ֆագաթ տայիմա քէնտի գալպինին սէվինճի վէ իւմիտի Լլահըն Յիսուս Վրիստոստա ճապա խէլասընա օլան իմանը իտի : Պիզիմ էլիմիզէ տէյէն Վիթապլարընըն իչինտէ՝ ի՛լմին վէ Վրիսթիանա միւթա՛լիգ ֆագիլէթլէրին խազինէլէրի մէվճուտ տուրլար . շէցլէ բի՝ Օգոստինոս օ վագթըն Վիլիսէ խօճալարընըն պաշը սայըլըր :

Պիզ պուրատա՝ Վրիստոսուն տահա փէք չօգ սատրգ գուլարընըն հիքեայէթինի զէքր էտէպիլիւրիտէք , բի օնլարըն տա իսմի կէօքտէ եաղըլժը տըր : Ա է

սէնէնին մա'պէյնինտէ Շ'եզերէթ իւլ Լ'րապէ՛
Սիւրիայա՛ Բարաշամա՛ Լ՛ճէմիսթանա վէ Լ՛սիանըն
սայիր չօգ թարաֆլարընա՛ հէմ տախի Լապէչէ՛
Սըսըրա վէ Լ՛ֆրիգանըն պիւթիւն շիմալի գըյը-
լարընա վէ Եւրոփանըն վաֆիր սէմթլէրինէ եայը-
աը . վէ պու՛ պօզուգ Վիլիսէլէրի թէտիպ է-
տիպ՝ Վրիսթիանլըղըն եալընըգ իսմինի թաշը-
յան պօզուգ Վրիսթիանլարըն նիչէ եիւզ պին-
լէրի մահվ օլտու : Պու օնլարա՛ շիւպհէտիզ՝ Լ՛ե-
լահտան կէօնտէրիլմիշ պիր հադգ անգա՛ իտի :

Փ Ը Ս Լ Թ

Պո՛ տէզրին ելինտէ շիմալի Եւրոփաթա Ինճիլին
ելէրլէօտի :

(Սէսէ 685 — 722)

Պիզ թէքրար՝ Եւմէսթանա տէօնէլիմ : Եւ-
տինճի տէհրին օրթասընտա՛ Ինճիլին սէմավի ը-
շըլը թուրինկիանըն իւլէրինէ տօղտու , քի օ վա-
գըթա գատար տահա փուլթիէրէսթլիքտէ իտի :
Վէ 685 թարիխինտէ Վուլէն եախօտ Վիլիան
իսմինտէ Խըլանտալը ըուհպանըն պիրի Վուրց-
պուրկտա թէմէքքիւն էյլէտի , քի օրանըն սան-
ճագ պէյի Կօտսպէրթ իսմինտէ պիր քիմնէ իտի :
Պու տ՛յարըն խալգը՝ հէփտի փուլթիէրէսթլի
գարանլըղընտա զարգ օլմուշլարըտը , վէ Եւմէս-
թլէրին ()տին՝ թուր վէ Վրէյայա փուլթարը-

ժուլահագա էտերսին . օնլարըն չօղու ճէննէթէ՞
 մի՛ եօխսա ճէհէննէմէմի կիթտի՛ : Ա՛ ա՛ղծր ճէ-
 վապ վէրտի . «Ամմամ քի ճէննէթէ կիթմիշ օլ-
 տունլար» : Իմտի Աատպօտ տէտի քի, «Ա՛ջլէ
 օլտուգտան սօնկրա, պէն տէ օնլարըն օլտուղու
 եէրէ կիտերիմ» : Ա՛ է անիտէ վաֆթիղխանէտէն
 տըշարը չըգտը, վէ Վրիսթիան օլմամաղա գավի
 նիյէթ էյլէտի : Մէրգում աղ վագըթտան սօնկ-
 րա էօլտիւ . վէ օնուն վագըթսըղ էօլիւմիւ ա՛ճայիպ
 պէլլէր իլէ պիրէշմիշ օլտուղունտան, Ալահըն
 պիր զապէպի կիպի սայըլտը : Պու զուհուրաթ-
 տան Վրիսօնլար զիյատէսինճէ գօրգտուլար . վէ
 քէնտի փատիշահլարընըն պաշընա կէլէն պէլա-
 տան էմին օլմագ իշիւն՝ տէրա՛գապ վաֆթիղ օլ-
 տուլար :

կէօրսէ յիլէ, Ս ինՖրէտ իլէ կիթմէյէ գօյվէրտի՝
Պուչօճուղուն իսմի Վրիգոր իտի, վէ շիմալի Նէմ-
չէսթանտա էն մէշհուր վա՛ղճը լարըն պիրի օլտու:

Ս ինՖրէտ պու կէնճ Վրիգոր իլէ պերապեր՝
Հէսին Մ. մէնպուրկ շէհրինտէ թէմէք. քիւն էթ-
տի: Մ. լասըն պու սատրգ գուլու օրատա ին-
ճիլի չօգ գուվվէթ իլէ վա՛ղ էթտի. վէ պիւ-
թիւն մէ. իլէքէթի տօլաշուպ՝ կերէք ա՛մէլ իլէ վէ
կերէք սէօղ իլէ սնլարըն փուլթլարընըն պաթըլ-
լըղընը իսպաթ վէ պէյան էյլէտի: Աիւնիւն պի-
րինտէ՝ Մ. շաղաքի Հէստէ՝ Աէիսմարա եագըն
պիր պէյիւք մէշէ աղաճը կէօրտիւ, քի օրանըն
պաշլըճա ալլասընըն մէսքեանը կիպի սայը լըրըտը՝
Ս ինՖրէտ պէյիւք պիր պալթա ալըպ՝ չափու-
ճագ օ թափտըղլարը աղաճա վուրմաղա պաշլատը՝
Պիր չօգ փուլթիքէսթլէր պուճու ուղագտան կէօր-
տիւքլէրինտէ՝ մէրգուճուն էթտիյի ճէսարէթէթա՝-
ճիւպ էտերէք պիրի պիրինէ կէչտիլէր, վէ ու-
մարլարըտը քի կէօքտէն աթէշ էնիպ՝ օնու թէ-
լէֆ էտեր Ս է լաքին Ս ինՖրէտ աղաճա պիր
վաֆիր վուրտուգտան սօնկրա, մէշէ աղաճը սար-
սըլըպ՝ պէյիւք պիր շամաթա իլէ եերէ սերիլտի:
Փուլթիքէսթլէր՝ քէնտիլէրինին էն պէյիւք վէ
գուվվէթլի ալլասը պէյլէ պիր ըէղալէթէ գար-
շը գօյամատըղընը՝ վէ գապահաթլըյա ղաղէպ
էթմէտիլինի կէօրտիւքլէրինտէ՝ վաֆթիղ օլմաղա
նիյէթ էթտիլէր, վէ Ս ինՖրէտէ ըէճա՝ էթտի-
լէր քի օ մէշէ աղաճընըն օտուճու իլէ օրատա
պիր Վրիսթիան Վիլիսէսի եափտընլար:

Ս ինՖրէտին հագընտա պու միսիլիւ տահա
փէք չօգ իշէր նագլ օլունուր: Մէրգուճ քէն-
տի արգատաշարը իլէ պերապեր հէր ներէյէ

վարտը յըսա, փէք գուժվէթլի վա՛ղար վէրտի. զի-
րա օ մէժէքէթին լիսանընը փէք էյի պիլերիտի :
Օնուն վա՛ղընը տիյնէմէք իչիւն հէր թարաֆ-
տան օ գատար չօդ գալապալըդ կէլիր խտի քի,
չօդ տէֆա՛ քէնտի ճէմա՛աթընը աչըդ եհրտէ
տուրտուրթմաղա մէճպուր օլուրուտու : Ա է ին-
կիլթերանըն չօդ Վրիսթիանլարը օնտան էյի իպ-
րէթ ալըպ՛ օնուն եօլունու թուլթուլար : Վարը-
լար պիլէ տէնիզի կէչիպ՛ Վէմէսթանըն սէֆիլ
փուլթիէրէսթլէրինէ ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ կէլտի-
լէր : Օիրա Պաժիերատա՛ Վունիթրուտ՛ վէ
Վիթսինկէնտէ թէկլա՛ վէ Ա ուրցպուրկտա Ա ին-
ֆրէտին խըսըմը Ա իօպա՛ վէ թուրինկիատա
օնուն գըդ գարընտաչը Ա ալտպուրճիս՛ փուլթիէ-
րէսթ գարըլարը թէրպիյէ էթտիլէր : Ա է պու
Ա ալտպուրճիս՛ Յիսուս Աֆէնտիմիզին իչինէ էիր-
մի պէլ սէնէ պէյիւք պէրէքէթ իլէ վէ տէրէ-
ճէսիզ իգպալ իլէ խըզմէթ էթտի :

Ա ինֆրէտ՛ Պրանսա փատիշաճը Վէփինի մէսճ
էթտի. վէ օ վագթ՛ Պրիսիայա տէօնմէյէ Փիք-
րինէ գօտու. զիրա 48 սէնէ էվվէլ ինճիլին ը-
չըզընը օրայա կէօթիւրմիւշ խտի : Օրատա օն-
տան էվվէլ՛ էլլի սէնէ գատար Ա իլլիպրօտ ա-
լըշտըգտան սօնկրա էօլմիւշիւտիւ, վէ փէք չօդ
տինտար շայիրտլէր պրագմը շտը. Փագաթ Յի-
սուս Աֆէնտիմիզին պուլթարլասը Ա ինֆրէտ կի-
պի պիր ատէմէ միւհթաճ ըտը : Ա է Ա ին-
ֆրէտ՛ վա՛ղ էթմէք իչիւն Պրիսիայա՛ պու սօն
եօլճուլուղու էթտիյինտէ, 74 եաշընտա՛ խտի : Պու
ճիւմլէ իլէ պիր գուժվէթլի տէլիգանլը կիպի պիւ-
թիւն օ մէլէքէթի տօլաշտը : Յիսուս Աֆէնտի-
միզ օնուն ա՛մէլլէրինի պէրէքէթլէտի . փուլթիւս-

նեւէր ի՛ պատէթխանէլ՛րէ տէօնտիւլէր, վէ պին-
 լէրձէ էրբէրէր՝ գարըար վէ չօճուգլար վաֆթիզ
 օլտուլար: Պիր եօրթու կիւնիւնտէ ճէմի՛ վաֆթիզ
 օրնուչ Պրիսօնլարը ի՛ պատէթ իչիւն պիր աչք
 եէրէ ճէմ՝ էտիպ՝ քէնտի տէ իչէրինտէ պուրու-
 նուր իքէն, պիր պէօլիւք սիշահլը փութփէրէսթ-
 լէր օնուն իւզէրինէ հիւճմ՝ էթտիլէր, քի քէն-
 տի փութլարընըն տիւշմանընը էօլտիւրտիւնլէր:
 Լաքին քէնտի սարկաւազլարը օնա սահապէթ-
 լիք էթմէյէ հազըրլանտըլար. վէ լաքին օ՛ օնլա-
 րա գարշ: տուրտու, վէ օնլարա տէօնիւպ տէտի.
 «Ե՛ր գարընտաշլար՝ գուվլ՝ թլ՛նին, վէ սալթ թէ-
 նի էօլտիւրէպիլիպ՝ ճանը էօլտիւրէմէյէնլէրտէն
 գօրգմայըն: Միզ Ըլաճ Լ՝Ֆէնտիմիլտէ սէվի-
 նին, վէ իւմիտինիզ օնտա օլտուն. էօլիւմիւն
 գըստա տագիգէսինէ թէհամմիւլ էտին, քի Վճ-
 րիտաս իլէ էպէտի փատիշահլըգ սիւրէսինիլ՝,
 Պու սէօլէրի թէքմիլ էթտիյի կիպի, փութփէ-
 րէսթլէր Ըլաճըն գա՛յիթ գուլարընըն իւզէրինէ
 տիւշիւպ՝ հէփսինի էօլտիւրտիւլէր: Ա է Ա ին-
 Փրէա պէօլէձէ ԴՅԾ թարիխինտէ՝ Յունիսին ճին-
 տէ էօլտիւ. վէ քէնտի է՛օմրիւնիւ Լ՝Ֆէնտիսի ի-
 չիւն գուրպան էյէտի. զիրա 50 սէնէ օրուճ-
 լար՝ տուա՛լար՝ թէհլիքէլէր վէ հէր տիւրլիւ սէֆա-
 լէթ իչինտէ օնախըզմէթ էթմիշիտի: Պու՝ «Ե՛մէ-
 լէրին Վտուլու տէնիլմէյէ շայէսթէ օլտու. զիրա
 պու միլէթին տէօնմէս նէ՝ հիչ քիմսէ օնուն դա-
 տար շայրէթ՝ ճէսարէթ վէ միւտավէմէթ էթմէտի:
 Պու թարիխէ գատար փութփէրէսթլէր Լն-
 ճիլի քէնտի իրատէթլէրի իլէ գապուլ էտէյօր-
 լարրտու, վէ հիչ քիմսէ օնլարա տին խուտու-
 տունտա ճէպրէն պիր թէքլիֆ էթմէմիշ իտի.

սալթ սէլամէթ Վրէլամընըն վա՛ղը քէնտի էյ-
 լէք քեար նուֆուզունու օնլարըն իչինտէ եայա-
 յօրուտու : Ա էլաքին Պէօյիք Աարօլոս Ֆրան-
 սանըն թախթընա չըգտրղը զէման՝ մասլահաթ
 պաշգա տիւրլիւյէ տէօնտիւ : Պու գուզվէթըն
 փատիշահ՝ հէմէն Աւրօփանըն հէր թարաֆընա
 պույուրտուղունտան , փութփէրէսթըրի Վրիս-
 թիանըղա սիլահ գուզվէթի իլէ տա՛վէթ էթմէ-
 յէ պաշատը : Սաքսնլարը տէօնտիւրմէք իչիւն՝
 օթուզ սէնէ օնլարըա ճէնքը՛շտի : Մէրգուճուն
 խալէֆէլէրի տէ քէնտի եօլունու թութտուլար վէ
 պու եօլտա ի՛ւմումէն ճէմա՛ւթլար Վրիսթիան-
 ըղը վէ Ինճիլի գապուլ էթտիլէր . վէ լաքին
 պու թարղ տէօնմէք նէյէ եարարտը : Սահիհ
 Վրիսթիանըգ թանըլմաղ օլույօրուտու , վէ կիթ-
 տիքճէ թէպտիլ օլմագտայրտը : Պու հալ՛պիր Վը-
 րիսթիանլանըչ փութփէրէսթըրի իտի : Պիր
 թագըմ եապանի միլէթըր քէնտի փութլարընը
 ա՛ղիզէրէ թէպտիլ էտէյօրլարըտը . վէ խաչ չը-
 գարմոյը՝ վէ սուրէթըր էօնիւնտէտիղ իւսթիւնէ
 կէլիպ՝ պիր գաչ տուա՛ սէյլէմէյի էյրէնիլէր
 իտի : Օնուն իչիւն պիր թագըմ այալէթըր՝
 Վրիսթիանըղը գապուլ էթտիքտէն պիր գաչ
 սէնէ սօնկրա՛ թէքրար փութփէրէսթըրի տէօն-
 տիլէր : Ա էլաքին Ալահըն էօլէ սատրգ գուլա-
 րը տախի պուլունտու քի , օնուն փատիշահըղը-
 նը փութփէրէսթըրին իչինտէ իլէրլէթմէք իչիւն
 պիւթիւն գուզվէթըրի իլէ շալըշտըլար , քի Սաքս-
 նիատա Ա իլէհաթ՝ Ա էսֆալիատա Ա ինտճէր՝ հա-
 նիմարբատա վէ Հ վէտտէ Անսքար՝ վէ Պրանտէ-
 պուրկտա Ա էմպէրտ վա՛ղճըլար պունլարտան իտի-
 լէր : Ա էլաքին պունու տա էյի պէլէմէլիսիւնը

քի, պու տէվրին սօնունտա տէօնէնէր՝ Վրիս-
 թիան իամինէ շայեսթէ տէյիլ իտիլէր : Պիր չօգ
 ճանլար Վրիսթիանլըղը սալթ տիւնեալի արգու-
 լէրտէն էօթիւրիւ գապուլ էթտիլէր . վէ օնլարըն
 վաֆթիղ օլմասընա սէպէս՝ տէյիլ Տիսուս Վրիս-
 տոսա օլան գալի իթիգատ՝ իլա կէչիծի քեար-
 լար , Վրիսթիան տինինի գապուլ էթմիշ Իմիէ-
 րաթօրուն՝ փատիշահլարըն վէ պէյլէրին իպրէ-
 թիվէ քէնտի աղալարընըն աղարընտան տիւշմէ-
 նին գօրգուսու կիպի տիւնեալի միւլահաղալար
 օլտու : Էրնէ հալ իսէ՝ պու պօգուգ Վրիսթի-
 անլըգ Պոչեմիայա՝ Սօրավիայա՝ Սաճարիսթա-
 նա՝ Լէհէ վէ Ռուսիայա եայըլըր : Ընճագ Վը-
 ռիսթիանլըգ հէր նէրէտէ քէօք սալտըլըսա , փէք
 չօգ զուլլքեար ա՝ տէթլէրի գալտըրտը , վէ թէրպի-
 յէնին իլք Ֆիտանլարընը տիքտի :

Փ Ա Ս Լ Թ Ա

Վրէիսիանոս Է'օրիւն ինքնիւրէն շէյասի Կոյաւ
Կոյաւ

(Սէնէ 800 — 1073)

Պօզուգլուգ սելի կիթաիքճէ Վրիլսէյի պա-
 սայօրուտու : Պէլարմին Վարտինալ տերիտի քի,
 «Պու տէհր կիպի Ֆէնա տէհր օլմամըլ տըր զի-
 րա տիւնեանըն փատիշահլարը վէ Փափալար տա-
 խի ի'թիգատսըղըղա տիւշմիւշ տիրլէր» : Ա է
 Պարոնիոս իամինտէ պաշգա պիր Վարտինալ օ-
 նունճու տէհրին հագգընա տերիտի քի, «Պու տէհ-
 րէ՛ գալպլէրին փէքլիյի իչիւն Կիւր տէհրի՛
 Գարաւն տէհրի՛ վէ տայիմա արթան քէօթիւլիւլըլէր
 վէ մէզհէպ խօճալարընըն տերէճէսիղ ճահիլ-
 լիյի իչիւն Գարաւն տէհրի տէյէպիլիւրիղ» : Վրիլ-
 սէնին իչինտէ մէքրուհլուգ վէ խարապաթ կէօ-
 րիւնիւյօրուտու : Փուլթիէրէսթ Իմիէրաթօրլա-
 րըն փագթինտէ վէ մէշուր հերետիկոսլարըն
 թարաֆընտան Վրիլսէնին պիւթիւն չէքտիյի սը-
 գընթըլար՝ պու ա'սիրտէ Վրիլսէյի խարապ է-
 տէն պէլալարըն եանընտա՝ չօճուգ ցունճաղը սա-
 յըլապիլիւր : Ատէպսիղ գարըլարըն տիւնեանըն
 փայլթախթը օլան Բօմատա փատիշահլուգ սիւրմէ-
 լէրի, Ապիսկոպոսլարըն՝ Փահիշէլէրինէ հիւքիւմէթ
 սիւրաիւրմէլէրի, վէ քէնտի պէտնամ սէվիլիւլիւ-
 լէրինի սուրբ Պետրոսուն քիւրսիւսիւնէ օթուրթ-
 մալէրի՝ ա'ղիմ խէճալէթի մուճիպ պիր շէյ տէ-

յի՛շմի իտի : ԲՕմա Ապիսկոպոսլարընըն նուժու-
 զու կիւն պէ կիւն արթմագտայըտը : Պետրոս Բէ-
 սուլուն խալէֆէլէրի ատտ օլունմուշ քիմսէլէր ճէ-
 սարէթ ալըպ՝ ճէմի՝ Վրիսթիան Ապիսկոպոսլարըն
 պաշընտա օթուրտուլար, վէ Վիլիսէյէ միւթա՛լ-
 լիգ ճէմի՝ տա՛վալարը քէսմէյի՝ քէնտիլէրինէ
 հազգ էտինտիլէր . զերա տերլէր իտի .քի, Յիսուս
 Աֆէնտիմիլ՝ Սատթէոսուն Սի՛ պապընտա , վէ
 18 վէ 19 խանէլէրինտէ մէվճուտ օլան վա՛տը միւս-
 թագիլ Պետրոս Բէսուլա էթտի : Իւչիւնճիւ Ա
 նիփակիոս փափա՛ 607 թարիխինտէ փոկաս նամ
 Բում Իմիէրաթօրունտան՝ Ուսուֆ Ապիսկոպոս
 Իւնվանընը էլէ կէթիրտի , վէ քէնտի Վիլիսէ-
 սինի՝ սայիր ճէմի՝ Վիլիսէլէրին պաշընա կէչիթ-
 տի : Պիրինճի Կոստանդին փափա՛ Իքինճի Յուս-
 տինիանոս Իմիէրաթօրա քէնտի այազլարընը էօփ-
 տիւրտիւ , վէ սօնկրա սէքիզինճի տէհրին եա-
 ըրսընտա՛ թասվիրլէրէ սէճտէ գըլմանըն միւճա-
 տէլէսինտէն էօթիւրիւ՝ ԲՕմա Ապիսկոպոսլարը
 եախօտ Պաշքեահինլէրի՝ կիւն սօզուսու Իմիէրա-
 թօրլարընը Վիլիսէտէն բէտտ էթմէյէ վէ ԲՕմայը
 պիւթիւն պիւթիւնէ օնլարըն հիւքիւմէթինին ալ-
 թընտան չըգարմաղա Փուրսաթ պուլտուլար : Փը-
 րանսա փատիշահլարը փէփին վէ Պէյիւք Կարոլոս՝
 ԲՕմանըն էթրաֆընտա պուլունան շէհրլէրի ԲՕ-
 մա Ապիսկոպոսունա պաղըշատըլար . վէ օ վա-
 գըթտան փափա՛ Յիսուս Վրիստոս Աֆէնտիմիզին
 պուլուրտուղու թէնպիհէ վէ եասաղա գարըճ
 գօյուպ՝ (Ղ . 1 . ԻԲ . 25 , 26) տիւնեա փատիշա-
 հը օլտու : Աէտինճի Վրիգօր փափա , քի աշա-
 ղատա օնուն իւղէրինէ սէօյլէյէճէյիլ , պու հիւ-
 քիւմէթի գալիլէմէք իչիւն չօգ ուսթալըգ գուլ-

լանտը, վէ փէք չօգ շայրէթ էտիպ՝ օնու պաշա
չըգարտը :

Լյէր Վիլիսէնին պաշարը պէօյլէ պօզուգ օլ-
տուլար խէ, պագի պայաղը Վիլիսէ խատէմէլէ-
րի նէ՞ օլմալը յըտըսար : Եպիսկոպոսլուգլար վէ օ
պիր եիւքսէք փօսթլար ագչէ իլէ սաթըլըրլարը-
տը, վէ զէնկինլէնմէյէ պիր եօլ սայըլըրլարըտը :
Փափաղարըն չօղու օլ տէրէճէ ճաճիլ վէ աճմագ
խտիլէր քի, Լաթինճէ տուա՛լարը էգպէր էտէ-
րէք կիւճպէլա օգույապիլըրէր խտի. վէ օնլարըն
չօղու տա օգուճագ պիլմէզլէր խտի : Պիր թագըմ՝
Եպիսկոպոսլար զատտարըլգ վէ զուլումաթ էտէր-
լէր խտի. վէ Տէմէն ճիւմլէսի տէ սիլաճ գուլա-
նըրլարըտը : Մայնցը Ղէրօլտ Եպիսկոպոս՝
Փրանքլարըն պէյի իլէ պերապէր Սաքսոնլարա
գարչը սէֆէր էտէրքէն, պիր մէշուր ճէնքտէ էօլ-
տիւ. վէ պէյին թարաֆընտան պապասընըն եէ-
րինէ օթուրմագ իչիւն օնուն օղու Ղէվիլէպ
նասպ ու թա՛յին օլունտու : Ա է Ղէվիլէպ տէ եի-
նէ օ պէյ իլէ պերապէր պիր ճէնքտէ պուլունուպ՝
քէնտի սիլաճտարընը Սաքսոնլարըն օրտուսունա
եօլլատը, քի քէնտի պապասընը էօլտիւրէն ատէմի
պուլունն : Լյօլտիւրէն ատէմ պուլունտու, վէ Ե-
պիսկոպոս օնու քէնտիսի իլէ տօսթանէ գօնուչ-
մադա տա՛վէթ էյլէտի : Ղէնքճի Սաքսոնուն
գալպի էմին օլուպ՝ տա՛վէթի գապուլ էթտի, վէ
Ա էսէն սույունու աթ իլէ կէչտի : Ղէվիլէպ օնու
կէօրտիւյիւ կիպի սույունն իչիւնէ աթըլըպ օնու
գարչըլատը, վէ գըլըճընը չէքիպ՝ «Պէն պապամ
իչիւն պէօյլէ ինթիգամ ալըրըմ՝» պաղըրարագ՝ օ-
նուն եիւրէյինէ սափլատը : Եպիսկոպոս թէքրար
Մայնցա կիրտի, վէ եինէ քէնտի Եպիսկոպոսլուգ

խրգմեթներինէ մէջդուշ օլտու, վէ քէնտի Վիլե-
սէսինին՝ օնուն էթտիյի հարաքէթտէն էօթիւրիւ
ասլա պիր վազիֆէսի օլմատը :

Պէօյիւք Աարօղոս էլինտէն կէլտիյի դատար պու
միտլիւ նիզամսըզըզլարը տիւզէթմէյէ չալըշտը,
վէ քէնտի եանընա տինտար վէ ա՛լիմ՝ ատէմլէր
թօսիլատը, մէթէպլէր եափտը, մագամը տուա՛լա-
րը տիւզէթտի վէ եօլսուզ ա՛տէթմէրի գալտըրտը :
Ա՛ է լաքին եարա փէք տերին իտի . վէ հիչ քիմ-
սէ Վիլեսէնին թաշգըն փիտլիյինի թէմիլլէյէ-
մէզ իտի : Հէփտի տէ կէօրիւնմէզ շէյլէրի պըրա-
ղըպ՝ սալթ կէօրիւնիւր շէյլէրէ եափըշմըշարը-
տը . վէ իմանըն եերինի՝ դայէթ գապա պաթըլ
թիթիգաթլար գապթ էթմիշ իտի : Պիւթիւն իւ-
միտլէրինի խաչա չըգմըշ վէ իզգէթլէնմիշ Վը-
րիտոտուն իւզէրինէ գօմայըպ՝ խաչըն նիշանընա
վէ խաչըն սէճտէսինէ ա՛ղիմ պիր գուլվէթ վէ-
րիլէր իտի : Վրիսթիանլար՝ Յերօրօվամըն վագ-
թընտա պուլունան Վարայէլիլէրին եօլունութութ-
մուշըրտը, քի օնլար՝ Մովսէսին շէօլտէ տիք-
տիյի փիրինճտէն երլանա սէճտէ գըլարլարտը :
Լչվիկէ. քի վա՛ղճըլարըն վէ ա՛ղիզ շէհիտլէրին ի-
մանը պաթմըշտը : Օանն էտերլէր իտի քի,
օնլարըն քէմիլլէրինի վէ ախէր շէյլէրինի ճէմ՝ է-
տիպ՝ օնլարա իպատէթ էթմէյիլէ, վէ օնլարըն
սուրէթմէրինէ սէճտէ գըլմաղըլա տինտար սայըլա
պիլիլէր :

Պէշինճի տէհրտէ Յիտուտուն՝ Մարիամըն՝ Իէ-
սուլարըն՝ շէհիտլէրին վէ սայիր ա՛ղիզ ատէմ-
լէրին սուրէթմէրինէ սէճտէ գըլմաղա պաշլատը-
լար : Ետինճի տէհրտէ՝ ա՛ղիզլէրի իմտատա չա-
ղըրմաղա, վէ Լլահըն հուզուրունտա օնլարը շէ-

Փա՛աթճը թու՛թմաղա պաշլանը լտը : Կոյեմբերին պիրինճի վէ իբինճի կիւնլէրինէ՛ պիրինի ճէֆ ա՛ղեղէրին թա՛ղմի իչիւն , վէ օ պիրինի՛ էօլթե՛ւլէրին՝ զեքրի իչիւն իբի պաշլըճա եօրթուլար Գօտուլար : Շէմի՛ ա՛ղիղէրին եօրթուսու եէտինճի տէ՛հրին պաշլանղըճընտա Գօնուլտու : Տէօրտիւնճիւ Վոնիփափիոս փափա՛ փոկաս Իմիէրաթօրտան Բօմատարի փանթէօն տէնիլէն մէշհուր փութխանէյի ալտըղընտա՛ օնու Քիլիսէ եթտի , վէ պիրիը Մարիամա վէ ա՛ղիղէրէ թագափս էյլէտի . վէ օլ վագթտան ճէմի՛ ա՛ղիղէրին եօրթուսու իճատ օլունտու : Վէ տօգուղունճու տէհրին իլք երլարընտա՛ Տէօրտիւնճիւ Գրիգոր էմր էյլէտի քի , պու եօրթու հէր Քրիսթիան մէմլէքէթինտէ Կոյեմբերին պիրինտէ թութուլտուն : Եթլմիւշլէրին եօրթուսու տա ի՛ւմումի օլտու . վէ պու եօրթույու իպթիտա օնունճու տէհրին սօնունտա Գլունիինին պաշ փափաղը ա՛ղիղ (տիլօն՛) Եպիսկոպոս օլտուղու մէմլէքէթտէ սապիթ էթտի : Պէօյլէճէ Քրիսթիանլըգ կիթտիքճէ թանըլմաղ օլտու . վէ Քրիստոսուն Քիլիսէսինէ՛ փութփէրէսթլիք եափաշ եափաշ կիրտի : Բում Քիլիսէսինտէ՛ խօյլը վագըթ սուրէթփէրէսթլիղէ փէք չօգ գարշը տուրանլար օլտու : Աէրչի Պէօյիք Կարօլոս Փրանքթօրթ սինաղոսունտա պու իպատէթի բէտտ վէ եասագ էթտի , անճագ չամուրլու սէլ կիպի զարպ թարաֆընա եայրլտը , վէ փափալարըն էմրի իլէ մէթանէթ պուլտու , վէ օլ տէրէճէյէտէք եէթիշտի քի , Ելլահը ինքեար էտէն պու ատէմլէր՛ Բահաղըն հուղուրունտա տիղ չէօքմէյէնլէրի աթէշ իլէ վէ Գըլըճ իլէ Գօլալամաղա պաշլատըլար , նասըլ քի աշաղտա կէօրէճէյիղ :

գիր տէնիղինին ալթընտա պիթէն վէ սէքիզ Եւզ
այագ գատար Եիւքսէքէնէն պիր նէվի՛ նէպա-
թըն՝ տէնիզ Եիւղիւնտէ Եալընըզ չիչէքէն-
միշ թէփէսի կէօրիւնտիւյիւ՝ վէ սափը վէ բէօ-
քիւ իսէ տէնիղին տերինլիյինտէ զայպ օլմուշ օ-
լուպ՝ կէմիճինին կէօղիւնէ կէօրիւնմէզ օլտուղու
կիպի, Վօտուալարըն Վիլիսէսինին պաշլանըճը
տախիպէօյլէ տիր: Թէվարիս օնուն ասը շ պաշլան-
ըճընը պիղէ նագլ էթմէզ, իլլա օնուն հագգընա
Եալընըզ պիր գաչ իշարէթլէր վէ էսէրլէր կէօս-
թէրիւ, քի զայէթ տիլպէր շէյլէր օլտուգլարըն-
տան՝ պուրատա զիբը էթմէյէ մէճպուր իղ :

Վերչէքիյէ սատրգ գալան պու Վրիսթիանլար՝
Վիլիսէսին իչինտէ Եայըլմըշ գարանըղը վէ պօ-
ղուգլուղու կէօրմէլէրի իլէ՝ Վէլամը Շէրիֆէ զի-
յատէսինճէ Եափըշտուրար, վէ Բէսուլլարըն թա-
լիմա՛թլարընը քէնտի իչէրինտէ սագլամաղա ճէհա
էթտիլէր: Մէրգուման Մլլաճ Եվլատլարընըն փէք
չօղու Բօմանըն ասըլըղընա իլհագ օլմագ իսթէ-
մէմէյիլէ՝ սէքիղինճի տէհրտէ՝ Եախօտ պա՛ղը
միււէրրիլպէրին նագլինճէ՝ տահա Եվվէլ Մփէն-
նին տաղարընըն տերին տերէլէրինէ չէքիտիլէր,
վէ օրատա՝ Փափալարըն վէ օնլարըն թէփապիլէ-
րինին կէօղիւնտէն ուղագ՝ րահաթ Եաշարլարը-
տը: Պու Վրիսթիանլար վէ օնլարըն Եվլատլարը՝
քէնտիլէրինին տին իգրարընը՝ Վիլիսէսին իլք
վագթլարընա վէ Բէսուլլարա գատար չըգարըր-
լարտը: Պիր գաչ էսքի ըիվայէթլէր միււճի-
պինճէ՝ Պօղոս Բէսուլ իլք տէֆա՛ մահպուս օ-
լուպ գուրթուլտուգտան սօնկրա՝ Բօմատան Սպա-
նիայա կիթտիյի վագթ Իթալիատան կէչիպ՝ Լ-
փէննինլէրին իչինտէ պիր Վիլիսէ գուրմուշ: Լն-

Ճագ պիղ պունու սահիճ տէյիւ նագլ էթմէյիղ :
 Հէր հալտէ պու սահիճ տիրքի , Րօմանըն թէվա՝
 պիլէրի պու Վիլիսէյի թանրորդլարը վագրթ , Օնու
 դայէթ էսքի վագրթտան պէրու գայիմ պուլտուլար :
 Ա է մեղքիւր Վիլիսէնին քէնտի իլք տինինի
 օլ սարպ տաղլարըն իչինտէ նասըլ սագլամըլ
 օլտուղունա ա՛գլ էրտիրմէք՝ Վիլիսէնին տէրե-
 ճէսիղ պօղու գուղունուն իչինտէ , պէօյլէ պիր թե-
 միղ տին էտինէպիլմիլ օլաճաղընը անկլամագ-
 տան տահա գլայ տըր : Այի անկլամըլ շոլ տըր
 քի , տէհրլէրճէ եիւքսէք տաղլարտա սաքին օ-
 լանլարըն մէշոէպի՝ լիսանը՝ գըյափէթի վէ իման-
 լարը փէք աղ թէպտիլ օլուր : Օիրա հալա պի-
 դիմ կիւնիւմիւղէ գատար Աիւքսէք Հուեթիա-
 տա՝ Աօգարքի վէ Աշաղքի Անգատինտէ Րօ-
 մա լիսանընը սէօյլէրլէր . վէ ()ստիանըն մագամ-
 լը պէյիթլէրի՝ պին երլտան պէրու Ագօչիա-
 նըն տաղլըլարընըն աղղընտան էքսիք տէյիլ տիր :
 Ա է չիւնքի պու գատար վագթտան պէրու Ալ-
 լահըն Վէլամը եօղ օլմամըլըտը , վէ ապա
 եօղ օլմայաճագ տըր , Օնուն իչիւն երգըլմըլ
 Վիլիսէնին եէնիլէնմէսի՝ տայիմա մէմուլ օլունա
 պիլիրիտի . վէ լաքին պօղուգուգ սէլի հէր թա-
 րափտան Վրիսթիան Վիլիսէսինի պասար ի-
 քէն , Ալիլըլարըն նամալիւմ տէրէլէրինտէ Ալա-
 հա բուհ իլէ վէ կէրչէքլէք իլէ լըղմէթ էտէն
 պիր քիւչիւք սիւրիւ գալմըլ օլտուղունու տույ-
 տուղունմուղտա , գալպիմիղ զէյատէսինճէ շաղ օլուր :
 Ա է պու՝ Ալահըն սատըղլըղընըն հէքմէթլի էսերի
 տիր . զիրա պունունլա Աֆէնտիմիլին շու վա՛տը
 գատիմի թաստիգ օլմուշտուր , քիտէմիլ տիր . “Ղէ-
 հէննէմին գափուլարը Օնուն (Ալահըն Վիլիսէսի-
 նին) իւզէրինէ Ղալիպ օլմայաճագլար” :

ԻԻԶԻԻՆՃԻԻ ՏԷՎՐ

Եկեղեցի Գրեթոր Ժափարան՝ Իսլանի Սեղենպետի :

(ՍԷՆԷ 1073 — 1517)

Փ Ա Ս Լ Ա

Պարտեզեն եկեղեցի Վրեխեանլըղըն եայլմասը :
Շարք Է Ղարդ Վեկեսեբեննն այրմասը :

(ՍԷՆԷ 1073 — 1283)

Ճիւղենին հարիմի Մլաճ ա՛ղիմիւլլան՝ Բե-
սուլարտան վե օնլարըն խալեֆէլէրինտեն գուրու-
մուշ վե միւրուրու զեման իլե պօղուլմուշ օլան
Շարք Վեկեսեբեննի՝ Տինի Սուհամմետիյէնին
գըլըճըլիլէ վուրուլմաղա թէրը էյլէտի : Մլաճըն՝
քէնտի փատիշահլըղընը եայմագ վե մա՛մուր գըլ-
մագ իչիւն գուլանտըղը եօլ՝ չօգ տեֆա՛ ինսա-
նըն ճէմի՛ պիլիլիճըլէրիննի վե թէրթիպլէրիննի պօ-
ղար : Վիմի՞ն աղընտան կեչէր իտի քի , սի-
լաճ գուլվեթի իլե Վրիսթիանլըղը զօրաքի գա-
պուլ էթմիլ պիր սէմթ՝ պիր չօգ վաղըթտան

սօնդրա՝ պիւս պիւթիւն գարանլըգ իլէ գափղանմըշ Քիլիսէյէ վէ պիւթիւն տիւնեայա ըշըգ խաղիւնէսի օլաճագ : Տէտիյիմիլ սէմթ Սաքսոնիա տըր, քի օնուն ահալիսի՝ մուգատտէմա զիքը էյլէտիյիմիլ կիպի , Պէօյիւք Աարոյոսուն ճէպրէն թէքըլիֆ էթմէսի իլէ վաֆթիլի գապուլ էթտիլէր : Սաքսոնիա՝ Իսլահի Սէգճէպ վագթընտա՝ ա՛ղիմ պիր ըշըգ իլէ փարլատը : Լլահ ա՛ղիմիւշչան՝ չօգ տէֆա՝ ինսանլարըն պէյէնիպ մէտճ էթտիյի նէսնէլէրի եէր իլէ եէքսան էտէր, վէ ինսանլարըն թահգիր էթտիլէրիսի զանի պէրէքէթլէր իլէ միւշէրէֆ գըլար : Պէօյիւք չայլարը գուրուտուր , վէ գայալարտան սու ըմագլարը չըգարըր : Լչոյլէ իսէ քիւշիւք պաշանղըճլարըն կիւնլէրիսի՝ օնլարտա վուգու՝ պուլան Լլահըն իշի գուսուրլու պիր սուրէթ իլէ պիլէ կէօրիւնտիւյիլ իշիւն խօր կէօրմէյէլիմ : Լչոյլէ պիր գայիֆ ֆիտանլարտան՝ օնլարըն իւղէրիսէ սէմավի լութֆուն սուլարը եաղաճագ օլտուղու թագտիրտէ՝ նէ մէյվէլէր հասըլա կէլէճէյիսի քի՛մ քէշֆ էտէ պիլիւր : Ե վէտին՝ Աորվէճիանըն վէ շիմալի Փրանսանըն ահալիսի՝ էվվէլքի տէվրին սօնունտա Ինճիլի իգրար էթմիշէր իտի : Ա է Լչլպա վէ () տէր չայլարընըն արասընտաքի Աանտալար՝ վէ Սօրավիա հէմ Պոհեմիա մէմէքէթլէրիսիս ահալիսի տախի Քրիսթիանլըղը գապուլ էտէյօրլարըտը : Օնունճու տէհրին սօնունտա Քրիսթիանլըգ իզսիլ Իսլանտիայա գատար վէ տահա ուղաղա Արօնլանտայէտէք կէչտի : Քրիսթիանլըգ Լչսթօնիատա՝ Գուրլանտա վէ Բրուսիատա տախի սիլահ գուվիլէթի իլէ գայիմ օլտու , վէ Բրուսիա 1230 տան 1283էտէք՝ էլի իւշ եըլ Քրիստ

Թիանյըզը ճէպրէն դապուլ էթտիրտէն Նէմէ-
 լի Պապալիէրլէրէ դարշը ճէնքլէշտի : Պու ճէմա՝
 աթլար էլպէթտէ գըլըճ գուլվէթի իլէ քէնտի-
 լէրինէ թէքլիֆ օլունան մէզՏէպէ չօղլուգ ի՛թի-
 պար էտէմէղլէրիտի . անճագ օնլարըն զիւր-
 ըիյէթի օնուն էյլիյինի կէօրէպիլտիլէր : Պու
 տէՏրտէն սօնկրա ի իթվանիա տա ինճիլին ըջ-
 զընը գապուլ էթտի : ()նպէշինճի տէՏրին սօ-
 նունտա՝ Պէրտինանտոսուն փատիշաՏըզը զէմա-
 նընտա՝ Մաղըրպիլէր Սպանիատան պիւթիւն պիւ-
 թիւնէ գօվուլտուլար . վէ պիր ազ սօնկրա՝ 1492
 թարիխինտէ՝ Լմերիգանըն պուլունմասը՝ Վրիս-
 թիանյըզըն եայըմասընա պիր պէօյիւք գափու
 աչտը . վէ լաքին պու Նէնի Տիւնեայը պուլտուգ-
 տա , Սպանեօլար Վրիսթիանյըզը օրալարտա եայ-
 մագտա օլգատար պէօյիւք գապաՏաթլար իշլէտի-
 լէր , վէ օրայա կէօթիւրտիւքլէրի մէզՏէպ Վրիս-
 թիան տինինէ օլգատար պէնկզէմէզ իտի քի , օ-
 նուն թա՛րիֆինի պուրատա էթմէքտէն պիւս պիւ-
 թիւն սարֆընաղար էտէրիմ :

Վրիսթիան Վիլիսէսի իլք տէՏրտէն սօնկրա օլ
 միւթէասըպ տէնիլէն ՆէՏուտիլէրէ պէնկզէտի , քի
 Նրուսաղէմին մուՏասէրէսինտէ՝ Փըրգա Փըրգա օ-
 լուպ՝ պիրիպիրինէ գարշը ճէնք էթմէյէ պաշա-
 տըլար : Պունճիլէյին Վրիսթիանյարըն տախի ա-
 րալարընա իթթիֆագսըզըլը գուՏր էթտի . վէ
 պու իթթիֆագսըզըլը՝ տէյիլ տին եախօտ թա-
 լիմա՛թ խուսուսունտան՝ իլա Րօմա Նպիսկոպոս-
 սունուն վէ իսթանպօլ Նպիսկոպոսունուն մա-
 պէյնինտէ պէօյիւքլիւք իշիւն օլան պիր տիւզի-
 յէ նիգա՛լարտան վէ միւճատէլէլէրտէն էօթիւ-
 ըիւ զուՏր էթտի : Րօմա Նպիսկոպոսու իսթէրի-

տի քի ճէմի՝ Քիլիսէէրէ պույուրսուն, վէ Իս-
 թանպօլ Եպիսկոպոսու հիչ քիմնէյի պէօյիւք
 թանըմաղա գայիլ տէյիլ իտի: Պիր չօգ նիղա՝
 լարտան սօնկրա՝ պիրի պիրլէրինտէն էօյլէ պիր
 այրըլտըար քի արթըգ պիր տահա պիրլէշմէյէ
 իւմիտ գալմատը: Իւմումի տէնիլէն Քիլիսէ էքի
 Փրոգա օլուպ՝ իքի գըսմահա՛նի Բօմա Քիլիսէ-
 սինէ վէ Բում Քիլիսէսինէ պէօլունտիւ: Բում
 տէվէթի Երապլարըն սիլահընտան զայիֆլէնմիշ
 օլուպ՝ Ղարպ Քրիսթիանլարընըն եիւզինտէն
 տախի տիւշմիւշ օլմատը իլէ՝ քէնտի Քիլիսէէ-
 րինի հըֆղ էթմէյէ արթըգ իգթիտարը գալմա-
 տը. վէ չօգ քէրրէ պէօյիւք թէհլէքէ իչինտէ
 պուլունտու: Մօղօլար՝ Ճէնկիզխանըն վէ սօնկ-
 րա թէմուրէնկին գուլաղուզուզու իլէ Եւրո-
 փայը պասմըշարըտը, վէ Ռուսիայը իքի եիւզ
 սէնէ դատար քէնտի զապթլարընտա սագլամըշ-
 լարըտը, Լէհի եաղմա էթմիշէր իտի, վէ Սիլէ-
 զիայատէք եայըլմըշարըտը: Շարգ Քիլիսէսի
 փէք չօգ սըգընթը չէքտի. Եսիատա Երապլարըն
 սաղ պրագտըղը շէյլէրի՝ պու սօնկրաքիլէրին ա՛ս-
 քէրլէրի գըրըպ տէօքտիւլէր: Աէրչի Բում տէվ-
 էթի պիր տիւզիյէ Սարակինոսլար իլէ ճէնը-
 լէշմէքտէ իտի իսէ տէ, զարպ թարաֆլարըտա գա-
 րըշօղըգ վէ իսարապիլէթտէն ազատ տէյիլ իտի:
 Սարակինոսլար Սիլիլիատա վէ Իթալիանըն գըպ-
 լէ թարաֆլարընտա միւգիմ օլմուշարըտը: Աէ
 Սպանիատա՝ Քրիսթիանլար պիր տիւզիյէ Մաղըր-
 պիլէր իլէ ճէնըլէշիլէր իտի. զերա Մաղըր-
 պիլէր մէմլէքէթի պասմըշարըտը. վէ փութիէ-
 րէսթ ճէմա՛աթլար՝ Աէմչէսթանըն իւզէրինէ տայի-
 մա հիւճմ էտէրլէր իտի:

Եկեօնայեօն պէլաէր : Թա՛ռն : Խաղար ա՛ստիբ :

Թա՛ռն իլէթի 544 Թարիխինտէ Մըսրոտան պիւթիւն տիւնեայա եայրլմը շտը : Իսթանպօլտա կայլը վազըթ հէր կիւն օնար պին քիշի էօլիւր իտի : Ս է 717 Թարիխինտէ՝ պու գօրգուլու զաղէպ՝ պու պէջիւք շէհրին իւղէրինէ Թէքրար շիտտէթլի պիր իը շմ իլէ հիւճմ էթտի , վէ իւչ երլըն մապէյնինտէ իւչ եիւզ պին ճան Թէլէֆ էթտի : Ս է 825 սէնէսինտէ՝ Մապլըմ Լուտովկիօս փատիշասըն կիւնիւնտէ հէմէն պիւթիւն Քրանսայր վէ Նէմէսթանը պօշաթտը : Ս է 1345 Թարիխինտէ տահա պէջիւք զուլումաթ էթտի : Պու Շարգ Թարաֆընտան զուհը էտիպ՝ հէր սէմթի խարապ էյլէտի , վէ Ղարպ ճանիպլէրինտէ Չէ միլիօն ճան Թէլէֆ օլտու . վէ չաիուճագ Եու նանիսթանա վէ Իթալիայա հիւճմ էյլէտի : Ս ե նետիկտէ եիւզ պին քիշի՝ վէ Քիօրէնչատա ալթմըշ պին քիշի էօլտիւ : Պու խարապ էտիճի զաղէպ՝ Քրանսա վէ Նէմէսթանն ահալիսինին օնտա պիրինի գըրտը : Պա՛ղը սէմթլէրտէ իւչտէն իրիսինի էօլտիւրտիւ , վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ եիրմիտէն օն տէօրտիւնիւ՝ օն ալթըսընը հէլաք էթտի : Պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ հիչ պիր եաշը ատէմ գալմատը . վէ Նէմէսթանտա միլիօնլարճա ատէմ գըրըտը : Լուպէք շէհրինտէ տէօրթ աա՛լթըն իչինտէ 1500 ճան Թէլէֆ օլտու : 1348

Թարխիննտէ Աղոթոս այրնտա թա՛ռն իլէթի
 Խնկիլթէրայա կէչտի , վէ Այեմըերին պիրինտէ
] օնտրայա կիրտի : Պիր սէնէնին մապէյնինտէ
 Աարմութ տէնիլէն քիւչիւք շէհրին մեղարլը-
 դընտա 7,052 էօլիւ կէօմիւլտիւ : Աօրվիքտէ ալթը
 այրն իչինտէ՝ 53,374 ճան թէլէֆ օլտու :] օնտ-
 րանըն ճիւլարլարընտա էօլիւլէրի կէօմմէք իչիւն
 պէյիւք պիր թարլա սաթըն ալտըլար : Ա է պու
 ղազէպ քէնտի զուլումաթընը թէքմիլ էթտիյի
 դէման՝ օլ էնլի չուգուրուն իւղէրինէ պիր թաշ
 գօտուլար , քի իւղէրինտէ] աթինճէ պէյլէ եա-
 դըմըջտը . « Պին իւչ եիւղ գըրգ տօգուղ թարի-
 քինտէ թա՛ռն իլէթինտէն էօլմիւլ վէ պուրայա
 կէօմիւլմիւլ 50,000 քիշիյի գէքր էթմէք իչիւն՝
 իշպու մէզար թաշը պուրայա վաղ՝ օլունտու : Աճ
 Ալլաճ , օնլարըն ճանընա մէրհամէթ էյլէ . Ամին » :
 Պու պուլաշըգ խասթալըգ Խնկիլթէրատա պիր
 երլ տուրտու . վէ օնուն գուլումաթլարը Աւրու-
 փանըն հէր թարաֆընա եայըլտը : Խնէքլէր՝ գօ-
 յունլար վէ սայիր հայվանաթ՝ քէնտի չօպանլա-
 րընտան մահրում գալըպ՝ վէ օվալարտա եօլարը-
 նը շաշըրըպ՝ պաղ՝ պաղէ վէ էքինլէրէ չօգ ղա-
 րարլար վէրիլլէր՝ խտի : Պիչինլէր՝ տէվշիրէն օլ-
 մատըղընտան՝ թարլալարտա ղայ՝ օլուրուտու . վէ
 պու սէպէպտէն էօթիւրիւ գըթըգ իւսթէ կէ-
 վիպ՝ հէր տիւրլիւ պէլայը թէքմիլ էթտի : Ա
 վագըթ Աէհուտիլլէր՝ օլգէմանըն մէքրուհ՝ եանղ-
 ըշ ի՛թիգատընա գուրպան օլտուլար : Օլիւախալը՝
 ղանն էթտիլլէր քի Աէհուտիլլէր չէշմէլլէրի գէ-
 հիրլէմիլլէր . վէ պու միւլահազայըլա օնլարա փէք
 ֆէնա մուամէլէ իպրաղ էթտիլլէր . պինլէրճէ Աէ-
 հուտիլլէր գաթլ էթտիլլէր , վէ աթէշէ եագտը-

լար : Այն պու զալում վէ քէօր թէ՛ աստիւպտէն պէյան օլտու քի , Ալլահն զազէպի՛ քէնտի մէրամընը իճրա էթմէմիշ , վէ ինսանլարը թէվպէյէ կէթիրմէմիշ իտի :

(Նպիրինճի տէհրին սօնունտա տախի Քրանսատա պիր պաշգա տիւրլիւ եոււուրճագ փարլատար , վէ պինլէրճէ պին ճանլար գըրտը , վէ հէմէն պիւթիւն Վրիսթիան մէմլէքէթլէրինէ եայըլտը : Պունու տէմէյիլէ՛ խաչտար ա՛սաքիրի ալնաթմագ իսթէրիմ : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Վրիսթիանլար Փիքըլէրինէ գօտուլար քի , Արուսաղէմէ զիյարէթ էթմէք՝ վէ Տիսուսուն իսքէնճէ չէքտիյի եէրտէ՛ եախօտ օնուն մէզարընըն եէրինտէ տուա՛ էթմէք՝ կիւնահլարըն ա՛ֆվ օլմասընա մնղթագը պիր խայըր ա՛մէլ տիր : Ա՛ղիզ մէզարա զիյարէթ էթմէնին պաշլանղըճը պէօյէ օլտու : Ապրին Սարակինոսլար՝ Ռարաշամը զապթ էթտիքտէն սօնկրա , օրայա զիյարէթէ կիտէնլէր պա՛ղը սըգընթըլարա կիրիֆթար օլտուլար : Ա՛միէնսլի Պետրոս նամ զիյարէթճինին պիրի՛ Արուսաղէմտէն տէօնտիւյիւնտէ՛ Փափայը թահրիք էյլէտի , քի պիւթիւն Վրիսթիանլարը պաղա գալորօսըն , քի վարըպ Սարակինոսլարըն էլինտէն ա՛ղիզ մէզարը ալսընլար , չէօյէ քի Վրիսթիանլար զիյարէթէ կիթտիքլէրինտէ արթըգ սըգընթը չէքմէսինլէր : Պետրոս՝ մէմլէքէթտէն մէմլէքէթէ կէզիպ՝ ա՛ղիմ զայրէթ իլէ Վրիսթիանլարա վա՛ղ վէրտի , քի պու Փիւթուհաթա Տիսսէտար օլտունլար , վէ Փափանըն իամի իլէ՛ պու սէվազը իշտէ քիմ՝ քի պուլունահագ օլուրսա , աօղու ճէննէթէ կիրմէյի վա՛տ էյլէտի : Հէր թարաֆտան քիւլլիյէթլի ա՛սքէր ճէմ՝ օլուպ՝

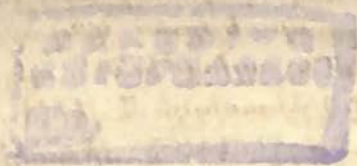

Բարձր զորքի ղեկավար

ա՛լէսսէվի նիշան եւերինէ՝ ումուզարընըն իւզերինէ պիրէր գըրմըզը խաչ գօտուլար . վէ պու սէ պէպտէն էօթիւրիւ՝ պունլարա խաչտար ա՛սաքիր տէնիլտի : Սէ 1096 սէնէսինտէ՝ Ռարաշամ իւզերինէ Պուլլեօն պէյի Կօտֆրօնուն գուլաղուզուզու իլէ պիր գաչ եիւզ պին ճէնքճիլէրէ պալիղ պիր օրտու կիթտի : Սէ 1099 սէնէսինտէ Երուսաղէմ ալընտը . վէ լաքին պու պէօյիք օրտուտան եալընըզ 60,000 տաէմ գալար : Կօտֆրօ Երուսաղէմ փատիշահը օլտու . լաքին պու գանլը Փիւթուհաթտան պիր ազ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի : Օնուն խալէֆլէրի ճէնքճի Սարակինուլար իլէ պիր տիւզիյէ ճէնքլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ՝ Ղարպ թարաֆլարըն ճիւմլէ Քրիսթիանլարը խաչտարլարըն պայրաղընըն ալթընա կիրմէյէ արղու չէքէրլէր խի . չօճուգլար պիլէ պու խուլեալի սէվապա հիսսէտար օլմագ սէվտասընտա իտիլէր . վէ Երուսաղէմէ կիթմէք իչիւն՝ օնլարտան 100,000 ա՛սքէր եօլա չըգտը . Փագաթ օնլարըն չօղու քէնտի վաթանլարընըն սընըրընը աշմագտան եօրուլուպ եօլտա գալորլար :

Եւրոփանըն հէմէն պիւթիւն պէյլէրի պէօյիք օրտուլար իլէ Երուսաղէմէ կիթտիլէր . Փագաթ պու ճիւմլէ իլէ՝ 1187 թարիխինտէ պու շէհր թէքրար Սարակինուլարըն զապթընա կէչտի : Եւրոփա տէվլէթլէրի հէր նէ գատար ճէհտէթտիլէր իսէ տէ , օրատա գատիմ պիր հիւքիւմէթ սապիթ էտէմէտիլէր : Պու տիվանէճէ սէֆէրտէ՝ ալթը միլիօնտան զիյատէ ճան թէլլէֆ օլտու : Ինճամը Քրիսթիանլարըն զապթընտա եալընըզ Ռթօլէմէ՝ եա՛նի Երեա գալար . վէ լաքին 1291 թարիխինտէ Սարակինուլար օնու տա թէքրար զապթ էթտիլէր :

Խաչտար ա՛սքերէր սահիճ Վրիսթիանըղա
 միւթ՛ալիգ պիր շէյ գազանմատըւար. թիւճճար-
 լար էփէյի քեար էթտիլէր, վէ լաքին նէ՛ գատար
 գան տէօքիւլտիւ զա : (Օ)վագըթտան Րումտէվ-
 լէթի եսգըլմաղա պաշատը . վէ Սարակինոսլարըն
 գուվլէթլի Նլի Օսմանա կէչիպ՝ օնլար քէնտի տէվ-
 լէթլէրինի գավլիլէյօրլարըտը : Նիհայէթի 1453
 սէնէսինտէ Իսթամպօլ վէ Րում տէվլէթի օն-
 լարընգապթընա կէչտի . վէօ վագըթ Սաճարիս
 թանըն սընըրընատէք իլէրլէտիլէր :

Փ Ա Ս Լ Գ

Պո- րեւելին րեբեհեանչ ճեհակելի : Ը'ՖՎԼԸԳ «ենեո-
ւելի :

(Սէնէ 1073 — 1431)

() վագթըն ճէմա'աթը զայեթ ճահիլ վէ ահ-
մագ ըտը՝ զիրա զանն էտերլերիտի քի օ ա'գլ-
սըզ վէ մեֆհուսուզ սեֆերլէր իլէ քէնտի
ճանլարընըն սելամէթինի պուլապիլերլէր . վէ Վը-
րիստոսուն է'օմրիւնտէն վէ օնուն էօյրէթտիյի
եօլտան զայեթ ուզագ ըտըլար . զիրա օ սեֆիլ
ճահիլէր զանն էտերլէր'ի տի քի , էյեր օ մեզա-
ը զապթ էտէճէք օլուրլարսա , հեր շէյէ մալիք
օլաճագլար : () վագթըն պաթըլ ի'թիգատլէրի
փէք կիւլէճէք վէ եագըջըգսըզ շէյլէր տիր . օն-
լարըն պիր գաջընը պուրատա պէյան էտէլիմ :
Խաչտար ա'սքերլէր քէնտիլերի իլէ պերապեր
պիր չօգ ա'ղիլլերտէն գալմըզ զանն օլունան է-
սերլէր (մասունքլար) կէթիրտիլէր . վէ օնլարըն ի-
չինտէ ախեր շէյլերտէն մա'տա Վրիստոսուն խա-
ջընըն փարչալարը վէ օնուն բուպալարը վէ չէքտիյի
խքէնճէլերինին ա'լէթլերի վարըտը : Ա է լաքին
ա'գլտան խարիճ օլան շէյ շու տուր քի' օնլար
զանն էտերլէր իտի քի , Վրիստոսուն տօղմասըն-
տա կէլէն իւչ ա'լիմ փափիշահլարըն կէօրտիւյի
եըլտըզընըն պիր շէօհլէսինի , Արուսաղէմին չան-
լարընըն սէտասընըն պիր փարչասընը , Յակօբուն
բույատէ կէօրտիյիւ ներտիպանըն պիր պյազընը
եախօտ Պօղոս Բ'էսուլուն վիճուտինտէ օլան տի-
քէնի էտինէ պիլմիշլերտիր :

Սպանիատա քիթապլար օգատար ազ ըտը քի, օնունճու տէճրին պաշխանղըճընտա՝ պիր ճիլտ Շ էրիֆ Վիթապլարը՝ Էրոնիմոսուն մէքթուպլարընը՝ Վիթուրիա քիթապլարընը վէ մարտիրոսլարըն Տիբեայէթի քիթապլընը փէք օգ մանասթըրըլար միւշթէրէքէն գուլանըրըլարըտը : Ս է 1294 սէնէսինտէ Ս ինչէսթէր Նպիսկոպոսունուն պիւթիւն քիթապիւանէսինտէ պուլունան ի՛լմ քիթապլարը 17 ճիլտտէն իպարէթ իտի : Պու Նպիսկոպոս 1297 թարիխինտէ Ս ինչէսթէրին պիր մանասթըրընտան պիր ճիլտ Վիթապի Շ էրիֆ էօտիւնճ ալըրղընտա , քիթապը սասիպինէ թէմիզ վէ լէքէսիզ կերի վէրէճէյինէ քէնտի իմզասը իլէ շուրութլու պիր սէնէտ վէրտի : Պու Վիթապի Շ էրիֆ ճիլտինի էսքի ատէմլէրին պիրի էազըպ՝ պէջիւք պիր Տէտիյէ կիպի մանասթըրոա միրաս պըրոագմըշտը , վէ բուհպանլար Տէտիյէ էտէնին ճանը իչիւն Տէր կիւն պիրէր պատարագ սէյլէրլէր իտի : Ս է պիր քիթապ պաշգա պիր եէրէ կիտէճէք օլտուղու թագտիրտէ՝ օգատար պէջիւք գուհուրաթ սայըլըրըտը քի , էքսէրի օրանըն պէջիւքլէրի ճէմ՝ օլուպ՝ օ քիթապը ալըրգլարընա բէսմի պիր շէհատէթ վէրիբլէր իտի : Չօգ տէֆա՝ պիր քիթապ իչիւն նիզա՛լար գուհր էտէր իտի , վէ չօգ քէրրէ քիթապըն պէտէլինէ՝ ալթըն բէհին ալըրլարըտը : Պէջիւք մէքթէպլէրտէ միւսթագիլ օրթա սանտըրլարը վարըտը , քի էօտիւնճալընան քիթապլարը օնլարըն իչինտէ սագլարլարըտը թապիաթը իլէ օնլարըն պահասը փէք եիւքսէք իտի : Ս է 1174 թարիխինտէ Ս ինչէսթէրին պիր մանասթըրընըն վա՛ղճըսը՝ Տօրչէսթէրին բուհպանլարընտան մէշհուր Պէտանըն պիր քիթապլընը վէ Օգոստինոսուն Սազ-

մուլարընը 12 քիլէ արփայա՝ վէ Սաքսոն փատի-
 շահընը Քրիսթիանըզա շէվիւրէն Ը՛ղեզ Պէրի-
 նսունն հիբեայէսինի սըրմայըա իւզէրինտէ իշէն-
 միշ պիր խարմանիյէ սաթըն ալար : Պիր ճիլտ
 Քիթապի Ը էրիֆի թէֆսիրի իլէ պերապէր՝
 1274 թարիխինտէ 300 ֆիօրինէ սաթըլըրտը .
 վէ 1300 թարիխինտէ պիր Սաղմոս 90 ֆիօրի-
 նէ սաթըլըրտը : Պու փէք չօգ ագչէ տիր . զե-
 րա 1272 թարիխինտէ պիր կիւնտէլըքճինինն հազգը՝
 շիմտիքի ագչէնին զըյմէթինէ զըյասէն՝ իքի զու-
 րուշ մըգթարը իտի . շէօյլէ քի՝ պիր ճիլտ Քի-
 թապի Ը էրիֆի սաթըն ալմագ իշիւնն պիր ա-
 տէմ 15 երլ չալըշմալըյըտը : Պու մասրաֆ՝ 1240
 թարիխինտէ 1 օնտրանըն քէօփրիւսիւնիւն իքի
 նէնի քէմէրինէ սարֆ օլան ագչէտէն չօգ զիյա-
 տէ իտի . զիւրա օնլարա 687 ֆրանքտան զիյաստէ
 մասրաֆ օլմատը :

Ս է թա՛ճիւպ օլունաճագ շէյ պու տուր քի,
 Ըլլահըն Քիթապը պու գատար գըթ օլտուգտան
 մա՛տա՝ փատիշահըն օնուն օգունմասընը տա եա-
 սագ էթտիլէր : Ըրակօն փատիշահը Պիրինճի
 Յակոր՝ 1276 թարիխինտէ Քիթապի Ը էրիֆին
 խալգըն անկատըղը տիլէ թէրճիւմէ օլունմա-
 սընը եասագ էթտի : Ս է էմր էթմիշիտի քի հէր
 հանկը քիմսէտէ պու միսիլու թէրճիւմէ պուլու-
 նաճագ օլուրսա , կէօթիւրիւպ թէյսլիմ էյլէսին ,
 քի օնու աթէշէ եազսընլար : Վասթիլիա փա-
 տիշահը Ըլիոնսոս՝ օլագըթլարտա նիսպէթի-
 նէ Քիթապի Ը էրիֆի քէնտի թէպա՛ալարընըն
 լիսանընա թէրճիւմէ էթտիրթտի . վէ լաքին Վատիա
 քէնտի հիւքիւմէթինի կիւն պէ կիւն արթըրտը-
 ղընտան , տէրագապ օնու եասագ էթտի , քի

Վրիթապի Շէրիֆին խալգըն անկլատրղը լիսանա
 թէրճիւմէօի օգուենմասըն , վէ տախի թէրճիւմէ օլ-
 մասըն տէյիւ էմր էյէտի : Պու ճիւմէէ իլէ՛ Յօլ-
 Տաննէս Ս իբլիֆ պիւթիւն Վրիթապի Շէրիֆի
 Խնկիլիզճէյէ թէրճիւմէ էթաի (1360 — 1380) :
 Պապաթ գրոգ երլտան սօնկրա՝ Խնկիլթէրա փա-
 տիշանը Պէշննճի շենրիկոս պիր Փէրման չը-
 գարտը քի , Տէր քիմ քի խալգըն տիլինտէ Վրի-
 թապի Շէրիֆի օգույաճագ օլուրսա , պիւթիւն
 մալի միրիյէ զապթ՝ վէ քէնտի գաթլ օլուենտուն :

Ս է լաքին փարիղին վէ Պոլոնիանըն պէյիւք
 մէթթէպլէրինին մօրիֆէթի իլէ ի՛լմէր կէրէյի
 կիպի իլէրլէտի վէ շէրէֆ պուլտու . անճագ ֆա-
 գիր ճէմա՛աթ օնտան Տիչ պիր Փայտա պուլմա-
 տը : Վալտը քի եիւքսէք ի՛լմէրին մէրամը վէ
 թէմէլի՛ Ըլլանըն Վէլամընըն իւզէրինէ գու-
 րուլմամը շտը . սալթ փուլթիփէրէսթ Փէյլէսօֆ
 Ըրիստոտէլին քիթապլարընը օգույուպ մէշգ էտէր-
 լէր իտի , վէ եալնըզ պօշ ինճէլիք վէ թէճնիս
 լուղէթլէր արարլարըտը : Իսլանի ՄէղՏէպ զայ-
 րէթկիւզարլէրինտէն փիլիպպոս Սեւանկոտն նագլ
 էտէր քի , քէնտի կէնճիլինտէ՛ պիր վա՛ղճը
 տինկէտի քի Խնճիլին եէրինէ՛ Ըրիստոտէլին ի՛լ-
 մի էտէպի իւզէրինէ վա՛ղ վէրիրիմիշ , վէ Շ թուլթ-
 կարթտա ի՛լմի իլանի խօճալարընըն պիրի տէրիտի
 քի , Լչյէր Վրիլիսէ Վրիթապի Շէրիֆի զայպ
 էթսէ պիլէ՛ օլ ո՛լչւնան ֆէյլէսօֆուն ի՛լմի էտէպի
 Վրիլիսէյէ եէթիշիր :

Լաքին պու կիւնէ գատար թա՛ճիւպ էտէ-
 րէք սէյր էթտիյիմիզ կիւզէլ քիլիսէլէր օ էս-
 նալէրտէ պիւնա օլուենմուշտուր . Վօլօնիա՛ Շ թրագ-

պուրկ՝ Պրայպուրկ վէ Վաւսա շէհրէրինինն ա՛-
ղիմ՝ քիլիսէէրի՝ օ վաղըթտան գալմա տըր :

Ա է լաքին օնլարըն իչինտէ չօգլուդ վա՛ղ
վէրիլմէղ խտի . իլւա Յիսուս Վրիստոս Վֆէնտի-
միզինն Մշայը (էրիֆիննէ պէտէլ՝ սալթ պատա-
րագ օլուրուտու : Պագաթ օնլար տէրիտի քի
պու պատարագ իչինտէ Վրիստոս փափաղարըն
էլի իլէ եէնիտէն գուրպան քէսիլեր, վէ էքմէք
վէ շարապ՝ Յիսուսուն սահի՛՛՛ թէնիննէ վէ սահի՛՛՛
գանընա թէպտիլ օլուր : Օլ զէման՝ Մլւահա օլան
իպատէթլէր վէ ճէմի՛ խըզմէթլէր խալգըն անկ-
լամատըղը լիսանլէրտէ սէօյլէնիլ խտի , վէ էքսէ-
րի փափաղ քէնտիտի տէ աղնամաղըտը : Մէզ-
հէպէ միւթա՛լլիդ եօրթուլար տայիմա արթմագ-
տայըտը : Ա է հէր քէս ա՛ղիպլէրէ՛ պիքիլ Մա-
րիամա վէ ա՛ղիզէրտէն գալմա էսէր զանն
օլունան շէյլէրէ սէճտէ գըլմաղա թալիպ օլ-
մուշուտու : Փափաղարա մաղֆիճէ կիւնահ իգ-
րար էթմէք վէ ա՛ֆվլըդ սէնէտլէրի՛ քէնտի զա-
րարը թէ՛սիրլէրինի տայիմա զիյատէսինճէ ար-
թըրըյօլլարըտը : Պիր ատէմ քէնտի կիւնահլա-
րընըն ա՛ֆվլընը արատըղը վաղըթ՝ օնա թէվպէ
էթմէյի ի՛թիգատը վէ գալպտէն տէօնմէյի վա՛ղ
վէրմէզէրիտի , իլւա օնա փէրհիլլէր՝ զիյարէթ-
լէր՝ լիթանիալար՝ գամչըլանմալար՝ վէ սայըր զիւ՛լում
էթտիքլէրիննէ կէօրէ կիւնահա պէտէլ օլապիլեր
խայր ա՛մլէր թէնպի՛՛՛ հտէրլէր խտի . վէ տախի
օնու իսքեաթ էտէրլէրիտի քի , քէնտի կիւնահ-
լարընա միւսթահագ օլան զագէպտէն ագչէ իլէ
գուրթուլապիլեր :

Փափա հէր տիւրլիւ կիւնահըն ա՛ֆվլըդ սէ-
նէտլէրինի սաթմաղա պիլը հիւքիւմէթէ մալիք

օլմագ խտտիասընտա օլմաղա պաշլաստը : Ինանը լըրըրտը .քի բուհայանլար՝ քէնտիլէրինէ իգթիղա օլանտան զիյատէ խայր ա՛մէլէրէ մալիք իտիլէր .քի պունլարա՝ Լըթիյէ սէվապլար տէնիլիը իտի : Օնլար օբուճ՝ պիւթիւն կէճէ ույանըգ տուրուպ օգումագ՝ վէ մագամը սաղմոսլար թէրէննիւմ էթմէք միսիլու շէյլէր իտի . վէ բուհայանլար պունլարը ագչէ իլէ սաթապիլիըլէրիտի . վէ պիր թագըմ՝ ատէմլէր օնլարը քէնտի միւթէվէֆա ագրասպալարը վէ տօսթլարը իչիւն սաթընալըրըրտը , քի օնլար չափուգ ճէննէթէ կիտէպիլիսիլէր : Բօմա Տիվանը՝ ա՛ֆվըգ սէնէտլէրի իչիւն պիր նարգ տէֆթէրի եաղտը . վէ լաքին Տիչ ագչէ վէրմէյէնլէրի տը շարը չըգարըրլարըտը :

Վէ տախի հէր քէս ինանտը քի , բուհայանլարըն սալթ բուպասընը կիյմէ իլէ՝ օնլարըն սէվապլարընա հիսսէտար օլապիլիը : Վէ պա՛ղը պէյլէր վէ փատիշահլար էօլմէյտէն էվվէլ թէնպիհ ու վասիյէթ էթտիլէր քի՝ էօլտիւքտէն սօնկրա օնլարը բուհայան բուպասը իլէ կէօմսիւնլէր :

Պէօյլէ մէքբուհ հիլէլէր իչինտէ՝ ինսանլարըն թապիա՛թը վէ մէշըէպի նէ՞ տիւրլիւ օլապիլիը : Ինսանլար ճէմի՛ կիւնահլարը ագչէ իլէ սաթըն ալապիլիթիքտէն սօնկրա , ատալէթ վէ ատալէթսիզիք գանուկլէրի նէ՞րէտէ գալըր : Վիլիսէ խատէմլէրի քէնտիլէրի կիւնահա սէրպէսթիք իպրէթի վէրիլէր իտի : Ետէպսիզիք վէ շէհվէթ հէր տէրէճէ խալգըն իչինէ կիրմիշ իտի . փափաղար վէ ալէսսէվի խալգ պիփէրվա քէնտիլէրինի պինամուսլուղա թէսլիմ էթմիշլէր իտի : Օնուն իչիւն 1451 թարիխինտէ՝ Պալ շէհրինտէ օլան ի՛ւմումի Սինագոսու իգրար էթտի քի ,

Վրիլիսէ խատեմէլէրինտէն վէ ճէմի՝ Վրիսթի-
անյարտան հիճապ գալգմըլ տըր :

Պագ՝ Բենեգիկտեան ըուհպանըն պիրիսի օ
վագթըն տէրէճէսիզ պօղուգլուղունու նէ՝ թարզ
թարիֆէտէր : «Վասիազլար՝ շէրիա՛թը , վալիլէր՝
ա՛տալէթի , իսթիարլար՝ ի՛լմի , ճէմա՛աթ՝ էմնիյէ-
թի , էվլատլար՝ էվլատ մուհապպէթինի , թէպա՛ա-
լար՝ քէնտի պէցիլքլէրինէ վա՛ճիպ օլան մուհապ-
պէթի պագ ալթընա ալըյօրլար : Ապիսկոպոսլար՝
մէզհէպի թահգիր էտէյօրլար . ըուհպանլար՝ ի-
պատէթքեարլըը , մարապետլէր՝ հիճապը թանը-
մայօրլար . վէ տէլի գանլըլար փաքըլը թէրք էթ-
տիլէր : Ինճիլին վա՛ղճըլարը ի՛լմ՝ օգումայօրլար ,
վէ տին խօճալարը զահմէթտէն գաչայօրլար :
Շայիրտլէր՝ քէնտի խօճալարընա , խըզմէթքեար-
լար՝ քէնտի աղալարընա , վէ հաքիմլէր՝ ա՛տալէթէ
րայէթ էթմէյօրլար : Ա՛պքերլէր՝ թա՛լիմնիզ եա-
չայօրլար , շէհիրլիլէր՝ իթթիֆագսըղըգտա , վէ
քէօլիլէր՝ նիզա՛տա է՛օմրլէրինի կէշիրի յօրլար : Աէ-
նա՛աթքեարլար՝ հիւնէր ու իսթիտաթլարընը զայպ
էթտիլէր , պաղիրկեանլար՝ մասլահաթլարընտա տօղ-
րուլուգ գուլանմայօրլար , գէնկինլէր՝ մէրհամէթի ,
տուլար՝ ֆաղիլէթի , էվիլէր՝ փաքըլը վէ թարա-
ֆիյէն մուհապպէթի թէրք էթտիլէր : Վրիս-
տոս՝ ինսանլարըն գալպինտէն սիւրկիւն օլտու , վէ
ինսանլարըն չօղու օնու եապանճը կիպի սայայօր-
լար» :

Փ Ա Ս Լ Գ

Փառաւորն՝ +Էսոյ Էթարեյի հեյդէթլա- գո- շմէթի: Թեո-
քէթմէն Ե Էրէֆ Սահաեթե-ի :

(Սէնէ 1073 — 1415)

Պու էօյլէ պիր պէօյլէք սըրըրփէնչէ Էարասը
խտի քի, Վրիլիսէնին պիւթիւն ա՛ղալարընը Էե-
յօրուտու: Ա էլաքին Վրիլիսէնին պաշընըն Էա-
րասը տա աղ տէրին տէյիլ խտի: Վրիսթիանլար՝
Վրիլիսէնին պաշը կէօրիւնմէզ օլտուղունու, վէ օ-
նուն սահիպի Էալընըզ Վրիստոս օլտուղունու
չօգտան պէրի ունութմուշարըտը: Բօմա Ապիս-
կոպոսլարը ութալըղը լա զօրպալըզլարտան վէ նի-
ղա՛յարտան ֆայիտէմէնտ օլուպ՝ քէնտի Տիւքիւ-
մէթլէրինի թէմէլլէշտիրտիլէր, վէ նուֆուզարընը
կիթտիքճէ պէօյլէթտիլէր: Քրանսա փատիշահ
Տաղ պաշ տէնիլէն Աարոլոս՝ 840 թարիխինտէ քէն-
տի թաճընը Փափատան սաթըն ալտը. սայիր փա-
տիշահլար տա օնա պագըպ օնտան իպրէթ ալտըլար:
Պիր գաջ Վէմչէ Իմիէրաթօրլարը քէնտի տէվ-
լէթլէրինի պու զուլումաթտան Տըֆզ էթմէյէ
չալըշարըլար: Ա էլաքին 1073 թարիխինտէ Փա-
փալըզ թախթընա էօյլէ պիր առէմ չըգտը օթուր-
տու քի պիւթիւն պու Էնկէլէրէ զալիպ կէլ-
տի. վէ պու առէմ՝ պիր Իթալիալը տիւլկէրին
օղու Աէտինճի Ղրիգոր տէնիլէն շիլտէպրանտ
տըր: Պու՝ փէք ալլագ տէրէճէտէն Փափալըզ մէս-
նէտինն վէ մանսուպունա էրիպ՝ Վրիլիսէ խատէ-

մէլէրինտէն տիւնեալի Տիւբիւմէթի գալորա-
 րագ, վէ Փափալըգ նուֆուլունու արթըրարագ, յի-
 լիսէյէ շէրէֆ վէրմէյէ պաշատը : Ա է պու իշի
 զայրէթ իլէ վէ չալըձմագ իլէ պաշ էթտի : Շէմի'
 Ապիսկոպոսլար քէնտինտէն պաշգա պիր պէօ-
 յիւք թանըմամաղա մէճպուր օլտուլար : Վիլիսէ
 մանսուպլարընըն ագչէ իլէ սաթըշընը եասագ էթ-
 տի, փափաղարա միւճէրրէտլիյի գանուն գօ-
 տու, շէօյէ քի միլքիյէ Տիւբիւմէթին նուֆու-
 զու իւզէրլէրինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ գալգ-
 սըն, վէ տէրունի տիլտէն Վիլիսէյէ եափըձմա-
 ղա վէ թապի' օլմաղա տաճա զիյատէ մէճպուր
 օլտուլար : () զէմանէտէք Խմիէրաթօրլար քէնտի
 մէմլէքէթլէրինտէքի եէնի Ապիսկոպոսլարը քէն-
 տիլէրի ինթիխապ էտէրլէր իտի . պու Տիւբիւմէ-
 թի օնլարտան գալորտը, վէ Ապիսկոպոսլարա
 վէ Արքեպիսկոպոսլարա քէնտի մանսուպլարընա
 կէօրէ մաճտուտ պիր Տիւբիւմէթ վէրտի : Ա է
 քէնտինի Յիսուս Վրիստոս վէքիլի եէրինէ գօյա-
 րագ' իսթէտի քի ճէմի' Խմիէրաթօրլար' փատի-
 շաճլար վէ պէյլէր քէնտինէ ըպէթ վէ իթա-
 աթ էթտինլէր, վէ իսթէտիյի կիպի օնլարըն մէմլէ-
 քէթինէ պույուրմաղա Տագգը օլտուն : Խիւլա-
 սէի քէլամ' օ քէնտինի ճէմի' բուճանի վէ տիւնե-
 վի մասլաճաթլարա Տաքիմ' վէ սուլթան նասպ էյ-
 լէտի : Նիլտէպրանտ' գուրու սէօզլէրէ գանա'աթ
 էտէճէք ատէմ տէյիլ իտի . օ' գուրտուղու շէյլէ-
 րի թէզիյէ իճրա էթտի : Վէմէէ Խմիէրաթօրու
 Տէօրտիւնճիւ Ննրիկոս Փափանըն մաթլուպլարը-
 նը գապուլ էթմէք իսթէմէտի, վէ օնուն իլէ պէօ-
 յիւք նիգա'լար էտիպ պօղուշտու : Վրիգոր Փափա'
 եա'նի Նիլտէպրանտ' աֆօրօզ էթտի . վէ օնուն

պիւթիւն ըստ յարրընը վաճիպ օլան իթա՛աթտան կերի տուրտուրթտու, վէ՛ Նէմէէ պէյլէրինտէն մաթլուպ էթտի քի պաշգա պիր Խմիէրաթոր սէչինէր : Ո՛ է՛ Նէմէէ պէյլէրի Փափանըն հիւքիւմէթինտէն զիյատէսինճէ գորգուպ՝ Վրիգորուն մաթլուպլարընը իճրա էթմէյէ հազըրլանըյորլարըտը . վէ՛ շենրիկոս էյի աղնատը քի քէնտի փատիշահլըղընը զայպ էթմէմէյէ քէնտինէ պաշգա պիր եօլ եօգ, իլլա քի՛ ալչագ կէօնիւլիւլիւլիւր իլէ Փափայա միւթիւ օլտուն : ()նուն իչիւն գալլատը Խթալիայա՝ Վանօսսա գալէսինէ կիթտի, զիրա օ վագըթ Փափա օրատա օթուրույօրուտու, վէ՛ օնա բէճա էթտի քի քէնտի իւսթիւնտէն աֆօրօղու գալըրսըն : Վրիգոր օնու օ շիտտէթլի գըշտա իւչ կիւն ավուստնտա պիր զլլ կէօյլէր իլէ եալըն այագ պէրլէթտի . վէ՛ տէօրտիւնճիւ կիւն օնուն իլէ գօնուշուպ՝ աֆօրօղու գալըրտը :

Վրիգոր փէր չօգ եաշամատը, վէ՛ պիւթիւն մերամընը իճրա էտէմէտի . 1086 թարիխինտէ էօլտիւ . վէ՛ լաքին Փափալըգ օնուն իլէ պէրապէր էօլմէտի : Փափալար հէրնէ գատար մէշրէպլէրինտէ պիրիպիրլէրինտէն ֆէրգլի իտի իսէ տէ, քէնտի հիւքիւմէթլէրինի սագլամագ իչիւն թա՛ճճիւպ օլունտճագ պիր իթթիֆագ իլէ՛ հէփտի պիր եօլ թութտուլար :

Իւչիւնճիւ Խննուկիւնտիոս (1198 — 1216) շիտէպրանտըն գուրտուղու զէմինլէրի կէրէյի կիպի իճրա էյլէտի : Պիր սինագոս էտիպ՝ ճէմի՛ քէնտի թէքլիֆլէրինի Նպիսկոպոսլարա իմզալաթտը : Փատիշալարըն վէ՛ Խմիէրաթօրյարըն իւզէրինէ էօյլէ սէօլէր էտէրիտի քի, սայքի օն-

լար քէնտի գուլարը իտի : () նլարը աֆօրօզ է-
 տեր իտի, վէ օնլարըն րա՛յալարընա պէտտուա՛
 էտեր իտի : Ա՛ է պու լանէթ ու պէտտուա՛լար
 ճէմա՛աթընէ՛ տերէճէ գօրգուտուր իտիյինի թա՛-
 րիֆ էտէմէմ : Պիբ շէճրէ լանէթ օգուտուղու
 թագտիրտէ , Վիլիսէլէրտէ ճէմա՛աթ իպատէթի
 մէքս օլուրուտու . օրանըն խալզը Տէփսի պիբ մա-
 թէմ վէ եաս նիշանը կիյէր իտի . վէ պիբիպիբինէ
 եօլտա սէլամ վէրմէյէ բուխսաթլարը եօղուտու :
 Այօլիլէրի՛ թագտիս օլնուշ մէզարըզլարտան տը-
 շարը կէօմէրլէր իտի, վէ ճէնագէլէրի տէֆն էթ-
 տիբլէրինտէ տուա՛ եախօտ իլաճի օգուճագլարըտը ,
 վէ՛ նիքեաճլարը մէզարլարըն եանընտա էտէրլէր
 իտի : Իւչիւնճիւ Իննօվկենտիոս պու թէրթիպ իլէ
 Ինկիլթէրա փատիշաճլըզընը քէնտի ասըլ փատի-
 շաճընտան գալարուտը . վէ պու սէպէպտէն էօթիւ-
 րիւ Խօփրօփսըլճ օվէաննէս տէնիլտի : Ա՛ է օլ փատի-
 շաճըզը Պրանսա գըրալընա Տէտիյէ էթտի, վէ
 սօնկրա՛ պու սէֆիլ փատիշաճ Փափայա իթա՛աթ
 էտիպ՝ օնա սէնէվի պիբ խարաճ եախօտ վէրկի վէր-
 մէյէ վատ էթմէյիլէ թէքրար միլքինէ մալիք օլ-
 տու : Սէրգուճ Փափա քէնտիսի իճատ էյլէտի
 օլ գօրգուլու մաճքէմէյի.քի , թէփփէփսըլ (էրիֆ
 Սահէթէսի (ստեան սրբառննաթէան) թէսմիյէ օլու-
 նուպ՝ Տերետիկոսլարը իսթինթագ վէ Տիւքմ էթմէ-
 յէ թա՛յին օլունտու : Ա՛ է օ վագթտան՝ Փափանըն
 Վիլիսէսինին մէզճէպինտէն պուլունմայանլարա
 գարըզ գօվալայըշ պաշատը , վէ գանուն մագամըն-
 տա սայըլտը . վէ եանկըշըրգ ատտ օլունան շէյ-
 լէրի մէն՝ էթմէք իչիւն օրայա տիւշէնլէրէ ա՛-
 զիմ մերճամէթսիլիք վէ զալմըզ իլէ շէտիտ
 իսքէնճէլէր վէրիլլէր իտի : Հէր քիմ քի ճէսա .

րէթ էտիպ՝ Րօմա Վիլիսէսինին մեզհէպինի գա-
 պուլ էթմէզսէ իտի, օնու մահպուս էտէրլէր ի-
 տի, վէ թէտգիգաթը Շ էրիֆ մահքէմէսինէ չէ-
 քէրլէրիտի : Այէր օ՝ սէօղիւնիւ կէրի ալմազասյը-
 տը, օնու իպթիտա պիր չաթալ տիրէքտէն ա-
 շաղա այագլարընտան ասարլարտը . վէ պիր Վո-
 մինիկեան ըուհպան օնա տէրիտի քի, «Վգրար էթ
 օղլում, իգրա՛ր էթ» : Ա է էյէր օ՝ սէօղիւնտէ
 գապի տուրուրսայըտը, օնուն էլլէրինի պաղլարլարը-
 տը, վէ այագլարընա փէք պէյիւք պիր աղըր
 շէյ պաղլարլար ըտը . վէ պու դալում իսքէնճէտէ
 օնու պրագըրլարտը . վէ օ աղըրընտան պաղըր-
 մաղա պաշարսայըտը, ճէլատլար եիւքսէք սէսլի
 մէղագլար իլէ օնուն սէսինի գափատըրլարտը :
 Սօնկրա ուշագլարա էմր էտէրլէր իտի քի, մագա-
 րատան կէչմիշ իփի ցնաթսընլար, վէ օ սէֆիլ
 իսքէնճէ չէքէնի եօգարը չոգարսընլար վէ աշաղա
 էնտիրսինլէր, թա վիճուտունուն պիւթիւն ցնագ-
 լարը եէրինտէն չոգընճայատէք : Ա է էյէր պու
 քէսքին իսքէնճէնին իւղէրինէ եաշայըպ՝ եինէ
 քէնտի սէօղիւնիւ կէրի ալմաղա ըաղի օլմաղա-
 ըտը սըրթ իւսթիւնէ սիվրի գաղըզլար իւղէրի-
 նէ եաթըրըրլարտը, քի արգասը տէլիք տէլիք
 օլուրուտու : ()նտան սօնկրա օնուն եիւղիւնէ
 պիր պէղ էօրթիւպ՝ իւսթիւնէ սու սէրիէրլէր
 իտի, վէ օնու զօրլարլարտը քի աղընը ա-
 չըգ թութսուն . պէղ պօղաղընա կիրէր իտի, վէ
 օլ սէֆիլ քիմսէ էօլիւմ խըրըլթըսը իլէ նէ-
 ֆէս ալմաղա պաշատըղը դէման՝ պէզի՝ զօր իլէ
 օնուն աղընտան չէքէրլէր իտի, քի օ վագթ գապալ-
 լը ատէմ սէլ կիպի գան,ար գուսարտը : Անճամը
 էյէր պիւթիւն պու ճէհէննէմ իսքէնճէլէրի օ-

նուն իմանընը սարսամազլարսայրտը, վէ քէնտի տին գարտաշարընը էլէ վէրմէք իսթէմէզսէյիտի, օնուն թապանլարընը եազլայրպ վէ գըզկըն ըսգարա իւզէրինէ գոյուպ՝ օրատա պըրագըրլարըտը, քի պիր էյիճէ գավըուլուն վէ փիշսին :

Պու շէյթանըն իշի վէ իճատը օլան թուտգիգաթը Շէրիֆ՝ սայրսըզ առէմլէրին պաշընը եէտի : Պախուսուս Սպանիատա պինլէրճէ պին ճանլար թէլէֆ էթտի : Պիր տօղըու տէֆթէր Խլճիպինճէ՝ պու գան մասթէմէսի պաշ հաքիմլէրի՝ թուրգվէմատանըն կիւնիւնտէ 105, 225 ճան, Կիսներօսուն կիւնիւնտէ 51, 167 ճան՝ վէ Տիէկօ Փէրէզին կիւնիւնտէ 34, 952 ճան թէլէֆ էթտիլէր : Թուտգիգաթը Շէրիֆին իլը շէրիա՝թճըլարընըն կիւնիւնտէ սալթ Սպանիատա հապսլարտա մասպուս օլանլարըն սայրսը 3, 410 215 իտի, քի օնլարըն 31, 012 սինի սաղ սաղ աթէշտէ եագտըլար. վէ չօղունու հապսլարտա իսքէնճէ ալթընտա էօլտիւրտիւլէր, վէ 281, 450 սի տէ սէօղլէրինի կէրի ալտըլար : Թուտգիգաթը Շէրիֆ՝ 500, 000 Փամիլեա թէլէֆ էյլէտի, վէ Սպանիատան իքի միլիօն ճան զայ՝ էթտի : Վէ եինէ պու Իւչիւնճիւ Իննովկենտիոս՝ տինտար Սօտուալար ճէմա՝աթընը իրյանէթճէ գըրտըրտը, նիճէ քի աշաղտա թաֆսիլէն նագլ էտէճէյիզ :

Սէքիզինճի Սննիփալիոս Փափա՝ Փափալըգ հիւքիւմէթինէ պիր եէնի զէնկինլէք գափուսու աշար : Վէնտի մաղըուրլուղունուն զէմինլէրինի իճըա էթմէյէ եէթիշիր ագէսի օլմաարղընտան, եիւզ երլտա սիր երլ օլմագ շարթի իլէ Յօքելեան ատընտա ա՛ֆվլըգ փանայրընըն իճատ էթտի, քի օնուն գուվլէթի իլէ Բօմայա դի-

յարէթ էտէնլէրին պիւթիւն կիւնաՏլարը թէք-
 միլէն ա'ֆիլ օլունսուն : Պու Յորելեան սե-
 նէսի փանայրըր իլք տէֆա' 1300 սէնէսինտէ
 վուգու' պուլտու . վէ փափայա վէ Րօմա շէՏրի-
 նէ քիւլլիյէթի ագչէ կէթիրտի : Հէր այ 200,
 000 տէն զիյատէ զիւվար կիտէրլէր իտի . վէ
 Տէփսի տէ ազ չօգ Տէտիյէլէր կէօթիւրիւրլէր
 իտի : Պու պէօյիւք իգպալ Իննովկենտիոսուն
 խալէֆէլէրինի' Յորելեան փանայրըրնըն վատէսինի
 գրսալթմաղա մէճպուր էյլէտի . վէ 100 երլտա
 պիր օլմագտան' 50 երլտա պիր' վէ պատէՏու
 25 երլտա պիր իճրա էթմէյէ գարար գըլտը-
 լար Ս է պու Յորելեան էնասընտա Րօմայա
 կիտէմէյէնլէր պիր թէքմիլ ա'ֆիլըգ սէնէտի
 սաթըն աըրլարըտը : Ս է լաքին Տէր շէյտէն զի-
 յատէ թա'ճճիւպ էտէճէք շէյ պու տուր քի,
 Տէր քէս փափալարա նէ՞ ճիՏէթտէն գուլ կիպի
 ի'թաա'թ էտէր իտի . զիրա փափալարըն չօղու է-
 տէպիղ պիր էօմը կէչիրիլէր իտի : 1415 թա-
 րիսինտէ' Լ'զիզ ՅովՏաննէս Հուսու աթէշէ
 եագան Ղօնսթանչա սինագոսու ԻՂ. ՅովՏան-
 նէս փափայը իմանսըգ' Լ'լաՏը ինքեար էտիճի վէ
 փէք պէօյիւք վէ պէտնամ թագսիրաթլար սաՏի-
 պիտէյիւ աշիքեարէ թախթտան էնտիրտի : Սէքի-
 զինճի Իննովկենտիոս' քէնտի փափալըղընըն վագ-
 թընտա 16 փիճ էվլատ գազանտը : Լ'լթընճը Լ'-
 շէքսանգըր փափա' Տէր տիւրլիւ զալըմըղը վէ է-
 տէպիղլիյի թէքմիլ էթտի, վէ քէնտի Վարտի-
 նալարընտան պիր գաչընը էօլտիւրմէք իչիւն Տա-
 զըրլատըղը շէՏիր իլէ գազայէն քէնտիսի զէՏիր-
 լէնիպ էօլտիւ : Իքինճի Յուլիոս' քէնտի ճէնլէ-
 րի իլէ Իթալիայը վէ տաՏա չօգ մէմլէքէթլէրի

այլ իւսթ էթտի : Չօդ տէֆա՛ իբի եախօտ իւչ
 փափա՛ փափալըգ թաճը իչիւն նիզա էտէրլէր իտի :
 'Կէթիճէի քէլամ՝ պիւթիւն թէվարիլսին իչինտէ
 փափալարըն հիւքիւմէթի կիպի բէզիլ վէ պէտ-
 նամ պիր հիւքիւմէթ տահա եօգտուր :

Փ Ա Ս Լ Ե

ԼՆՆԵԼԴՈՍ արեւելահայաստան : Վէրվճու- Լեւոնարդոս բու-
 պան :

(Սէնէ 1033 — 1153)

Այրաղ տէֆի՛ զամմ էթմէք իչիւն կէօղիւ-
 միւզիւ օ վագթըն Քրիսթիանլըզընըն սէֆիլ սէյ-
 րանընտան՝ Լլահըն պիր գաչ սատըգ գուլա-
 րընըն իւզէրինէ չէվիբէլիմ , քի օ գարանլըգ տէհ-
 րին իչինտէ մէ՛շալէ կիպի փարլայօրլարըտը : Բօ-
 մա Քիլիսէսինին իչինտէ պիլէ էօլէ տինտար
 ատէմլէր պուլունուրուտու , քի քէնտի վազըթլա-
 րընըն եանղըշ իթիգատլէրինտէն ազատ տէյիլ
 իքէն տէ՛ կերչէքլիյէ տօղու շէհատէթլիք է-
 տէրլէր իտի , վէ օլ գըյմէթլի խազինէյի եա՛-
 նի Յիսուս Քրիստոսուն ճապա սէլամէթինէ օ-
 լան իմանը զայպ էթմէմիշէր իտի : Վանթըրպէ-
 րինին արքեպիսկոպոսու ԼՆՆԵԼԴՈՍ վէ Վէրվճու-
 նուն պաշ բուհպանը Լեւոնարդոս՝ Լլահըն պու

միսիւու սատրգ գուլարընտան խտիլէր, վէ Ռօմա Վիխեստինէ թապի՝ խտիլէր: Վափալըղըն փութփէրէս թլիբլէրինի իշարէթ էթմէյի հէր նէ գատար քէնտիմիզէ պօրճ սայտրգըսա, պունլարըն հիքեայէթինի տէ նագլ էթմէքտէ ելլարէյիմիզտէ օգատար սէվինճ տույարըլ:

Մնսելմոս 1033 թարիխինտէ Մղօսթտա տողտու: Աէօրիւնիւր քի տինտարըգ թօխումունու իլբ էվիլէլ օնուն գալպինէ՝ տահա չօճուգլուղունտա իքէն անասը էքմիշ խտի: Չօճուգ եաշընտան արգուլէտի քի, քէնտինի Յիսուս Լճ նտիմիզին խըզմէթինէ թագտիս էյլէսին, վէ օլվագթըն ա՛տէթինէ կէօրէ իսթէտի քի, բուհպանլարըն էնվայի թարիգինտէն պիրինէ կիրսին: Պագասը տիննեավի պիր ատէմ օլտուղունտան, էլինտէն կէլտիյի գատար պու մատտէյէ գարշօ տուրտու: Մնսելմոս՝ պապասընըն գօվալայըլարընտան գաչըպ՝ քէնտի վաթանընտան տըշարը չըգտը, վէ իւչ սէնէ Պրանսայը կէզտի: Պէք մանասթըրընըն պաշ բուհպանը էօլաիւքտէն սօնկրա՝ բուհպանլար արգուլէտիլէր քի Մնսելմոսու քէնտիլէրինէ պաշ բուհպան էթսինլէր: Մնսելմոս զօրաքի օնլարըն արղուսունու իճրա էթտի. վէ միւսթագիլ Մլահըն Վէլամընըն թէՓէքբիւրինէ՝ վէ բուհպանլարըն թէրպիյէսինէ վէ Վրիստոսա տէօնմէլէրինէ մէշղուլ օլտու: Պիր քէրրէ Ինկիլթէրայա եօլճուլուգ էտիպ՝ Վանթըրպէրիտէ խանէսինտէ սաքին օլտու՝ վէ հէր եաշտա վէ մէսնէթտէ օլան ատէմլէրին իւզէրինէ էջլէ պիր թէէսիրաթը վէ մէՓհոււմըլ վա՛ղար վէրտի քի, հէփսի թա՛ճիւպտէ գալտըլար: Սէ տայիմա

տէրիտիքի, «Կերչէքլիք եալընըղ Վրիստոս տրր. վէ պիզիմ եալընըղ սատագաթըմըղ օ տուր: Ընսեւմոս 1093 թարիխինտէ Գանթըրպերի արքեպիսկոպոսու օլտու. վէ 1109 թարիխինտէ օրատաէօլտիւ: Կերչի Րօմա տիվանընա եիւրէքտէն պէյաթ էթմիշ իտի, վէ լաքին քէնտի մէշրէպինի վէ թապիա'թընը ազատ թու'թուպ' պիւթիւն քէնտի գուվլէթինի վէ թէսէլիսինի Վրիստոսուն Ինճիլինին հայաթպախը թա'լիմաթլարընսան ալըրըտը: Րուհպանըղ է'օմրիւ' օնուն թապիա'թընա փէք մուվաֆըղ ըտը. օնուն իչիւն 1102 թարիխինտէ Վ էսթմինսթր սինադոսունտա' փափաղարըն էվէնմէմէք դանունունուն սապիթ օլմասընա փէք չօդ գարչըտուրտու. չիւն միւճէրէալիք շէրիա'թընը Ինճիլին քէլամլարընա վէ րուհունա փէք զըտտ սայարըտը:

Բերնարդոս 1091 թարիխինտէ՝ Գօնթէնտէ տօղտու, քի պու՝ Գրանսանըն պիր շէհրի տիր: Վիւչիւք եաշընտան ի'լմէ տերէճէսիղ պիր հավէս կէօսթէրտի, վէ քէնտի էմնալըղ տինտարըղընը ճիւմլէյէ պէյան էյլէտի: Նիրմի պէշ եաշընա վարտըղընտա՝ Գրանսատա Վլէրվօնուն մանասթըրընա կիրտի: Չօդ սէմթլէրտէն օնու եպիսկոպոսուղա տալէթ էթտիլէր. լաքին ալապ կէօնիւլիւ օլտուղունտան՝ տա'վէթլէրի գապուլ էթմէ քիսթէմէտի. զիրա իսքեաթ օլմուշուտու քի, Վրիստոսուն շայիրտի եիւքսէք շէյլէրէ հավէս էթմէմէլի տիր: Լաքին օնուն տինտարըղընըն ի'թիպարը՝ օնա փէք չօդ շայիրալէր գազանտըրտը: (Նլարըն պիրիսի Նւգինէոս իտի, քի Փափա օլտուղունտա՝ Բերնարդոս օնա պիր մէշհուր մէքթուպ եազտը, քի օնուն պիր փարչասընը պու-

ըստա զևրը էթմէսի լաղըմընտան տըր : ()նա տէր
 խտի քի, «Քիլիսէտէն սէնին իչիւն Տիչ պիր
 շէյ մաթլուպ էթմէ, իլլա էյէր օնա չաղըր լաըն
 իսէ, օնուն իչիւն սէնին է'օմրիւնիւ վէր . Քրիս-
 տոս սէնի եօլլատը քիսէն օնա խըղմէթ էտէսին,
 եօգ քի օ սանա խըղմէթ էթսին : Սուրը Ալետ-
 ռոսուն խալիֆէսի օլան՝ պու ա'ղիղ թէնպիճին
 իճրասընտա պուլունմալը տըր : Ալլաճըն սիղէ սը-
 փարըլ օլմուշ սիւրիւսիւնիւ կէօղէտէրէք օթլա-
 տըն . զօրաքի տէյիլ՝ իլլա իսթէքըլիյէ, պիր պէտ-
 նամ գաղանճ իչիւն տէյիլ՝ իլլա մուհապպէթ ի-
 լէ, վէ տէյիլ Ալլաճըն միրասլարընըն իւզէրինէ
 սաճիպ նասպ օլունմուշ կիպի : Ա է քէնտինիղի
 սիւրիւյէ իպրէթ էթմէլիսինիղ * : Աերչի շիմտի պէն
 սանա ֆէպէր իսմինի վէրմէլիյիմ, վէ լաքին պէն
 սէնին Տագգընա՝ պիր փէտէրին քէնտի էվլատը-
 նա օլան մուհապպէթինի վէ զայրէթինի տույա-
 յօրում : Աէնին եիւքսէլմէնի տիւշիւնտիւյիւմտէ,
 տիւշմէքըլիյինտէն գօրգայօրում : Այաթըրնա կէ-
 թիր քի, «Աէնիմ ալթունում վէ կիւմիւշիւմ եօգ
 տուր՝ տէյէն Բէսուլուն խալիֆէսի սին : Ալլաճ
 վէրէյիտի քի էօլմէղտէն էվվէլ՝ Ալլաճըն Քիլի-
 սէսինի էվվէլքի վագըթլարտաքի կիպի կէօրէյի-
 տիմ, քի Բէսուլար աղլարընը աթարլարըտը, տէ-
 յիլ ալթուն վէ կիւմիւշ չէքմէք իչիւն, իլլա ճան-
 արը Յիսուս Քրիստոսա կէօթիւրմէք իչիւն» :
 Քեանքի Տէփ Փափալարըն պէյլէ միւշիւրէ-
 րի վէ նասիհաթ վէրէնլէրի օլայրտը, վէ պու ա-
 գիւնէ վէ խայրըլ նասիհաթլարը թութայրտը-

* Ա Պետ . Ե . 2, 3 :

§ Գործ . Գ . 6 :

լար, Նւզինէնս թէշէքքիւր հտերէք՝ Բերնար-
դոսուն նասիհամլարընը դապուլ էթտի. վէ ալ-
չագ կէօնիւլիւ պու Փագիր բուհպան՝ օնա ա՛-
ղիմ՝ թա՛ղիմէր իլէ տօլու պէշ մէքթուպ տասա
եազար: Չօգ թէ՛ հասիւֆ հտերիլ քի Վլէրվօլու
Բերնարդոս կիպի պիր ատեմ քէնտի վա՛զընտա
Վօտուա տէնիլէն Վրիսթիանլարը՝ օնլարը թանը-
մատըզընտան, զէմմէտէր: Լշէր մերգում օնլարըն
փաք թալիմաթլարընը, օնլարըն մեղհէ պինի վէ ա՛ղիզ
է՛օմրիւնիւ թանըմըշ օլայրտը, շիւպհէսիզ օնլարըն
հագգընտա չօգ մէտհու սէնա հտեճէյտի: () Լիւ-
մումի իմանսըզըզ տէհըլէրինտէ՛ հօլէ փէք չօգ ա-
տէմէր եօղուտու քի Բօմանըն պիւթիւն հիլէլէրի-
նին իչինտէ պուլունուպ գուրթարըճը կերչէքլիյի
ֆերգ հտեպիլէյտի. օնուն իչին պու միսիլիւ տա-
հա փէք չօգ ատեմ վար իտիյինի մերգում նա-
սըլ թահմին հտէյտի: Բերնարդոս 1153 թա-
րիսինտէ 63 եաշընտա էպէտի բահամլըղա էր-
տի: Լշօլմէզտէն պիր ազ էվլէլ տերիտի. «Վւչ
շէյ վարտը քի պէն իւմիտիմի օնլարըն իւզէ-
րինէ գօմուշում տուր. Յիսուս Վրիստոստա օ-
լան Մլահըն մուհապպէթի, քի օնուն իլէ պէ-
նի քէնտինէ էվլատ էթտի. ա՛ֆվըն սահիշլիյի,
վէ պու ա՛ֆվը թէքմիլ իճրա էթմէյէ Յիսուս
Լֆէնտիմիզին գուտրէթի: Պու՛ պիր իւչ գաթ
հալաթ տըր քի գօփմազ. վէ Լշֆէնտիմիզ օնու
կէօքտէն եէրէտէք պիղէ ուղատըր, վէ օնուն ի-
լէ պիղի ճէննէթէ չէքէր»:

Մլահըն պու ա՛ղիզ գուլու Վիթապի Շէ-
րիֆէ փէք էյի վուգուֆ իտի, վէ քէնտի
վագթընտա պուլունան տին խօճալարընըն պօշ
նիւքթէլէրինէ իթիպար էթմէյ իտի:

Բօմա Վիլիսէսինին պաթըլըզարընը կէօրտիւք-
 ճէ՛ եիւրէյի աճըրտը . ֆագաթ քէնտի օ Վիլի-
 սէյէ պաղլանմըլտը . զիրա զանն էտէր իտի քի՛ ,
 Վրիստոս օլան օլ տօղըու թէմէլ իւզէրինէ պի-
 նա օլմուշտուր : Փէրհիզէրէ վէ քէֆարէթ ա՛-
 մէլէրինէ՛ Սէլամէթ եօլարը տըր տէմէզ իտի . իլ-
 լա օնլարը՝ սալթ Յիսուս Վրիստոսուն մուհապ-
 պէթինին իւզէրինէ պինա օլան իմանըն գուվէ-
 թի իլէ իճրա օլապիլէճէք մուգթաղի ա՛մէլէր տիր
 տէյիւ վա՛ղ էտէր իտի : (Նուն իչին Սուտեր
 տէտի քի , " Եյէր տիւնեա իւզէրինտէ Ելահ-
 տան գօրգան վէ տինտար պիրըուհայան վարըսա ,
 օ՛ ա՛ղիզ Բերնարդոս տուր , քի պէն օնու ճէմի՛
 ըուհայանլարտան վէ տիւնեանըն պիւթիւն փա-
 փաղլարընտան իսթիւն թութարըմ : Հագըզաթ
 պէն օնուն քիթապլարընա պէնկզէր հիւ պիր քի-
 թապ օգումամըլմ" :

Վ օտուաւարըն իւս' լիսանլարը վէ օնլարըն է' օմբի :

(Սէնէ 1073 — 1170)

Նօգարտա Վ օտուաւարը եախօտ Վ ալտէնս-
 ւերի պիրազ անկլաթտըմ , քի օնլար Նիթալիա-
 նըն Նիփ տաղլարընտա քէնտի Գուրթարըճըլա-
 րընա սերպէսթիյէթ իւզըէ իպատէթ էտերլէր իտի :
 Վ էլաքին Րօմա Վիլիսէսինին պաթըլ զի' լիւմէրի-
 նէ գարշը շէհատէթլը քէտէն՝ վէ քէնտի սէօզէ-
 րի իլէ վէ է' օմբիլէրի իլէ Փափալարըն զատտար-
 լըզլարընը վէ զուլումաթլարընը Տիւքմ էտէն սա-
 տըգ Վրիսթիանլար՝ սալթ օ սէմթլէրտէ պու-
 լունմազտը : թէվարիս պիդէ խապէր վէրիւր , քի
 կէրէքլիյի իգրար էտէն Վրիսթիանլար պաշ-
 գա եերլէրտէ տէ փէք չօգ պուլունուրուտու : Օն-
 լարա ալէսսէվիյէ Վ օտուա տերլէր իտի : Նն-
 ճագ Վ ալտէնս իամի՝ միւսթագիլ Նքէննին տաղ-
 լարընըն Ննճիլի Վրիսթիանլարընա վէրիլմիշ ի-
 տի : վէ Վ օտուա իամի՝ Գրանսանըն ճէնուպ թա-
 րաֆընտա սաքին օլան ճէմա՝ աթա վէրիլմիշ ի-
 տի . քի օնլարընտա մէզհէպի Վ ալտէնսլէր կի-
 պի իտի : Օնպիրինճի տէհրտէ Րօմա Վիլիսէսին-
 տէ մէսէլ կիպի սէօյլէնիւր իտի քի , «Պու Վ օ-
 տուա տըր , էյլէ իսէ էօյիւմէ միւսթահագ տըր» :
 Պիրազ սօնկրա՝ օնլարըն էն պէօյիւք տիւշմէն-
 լէրինին պիրի՝ թուրինին պաշ փափազը՝ օնլարըն
 հագգընա պէօյլէ սէօյլէր . «Պու մէզհէպին պաշ-
 լանդըճընը պուլմագ միւմքին տէյիլ . Փագաթ էյի

անկլամբըզը քի տօգուղունճու տէճրտէն եօգարը չըգմաղ" : () նլարըն պաշգա պիր տիւշմէնի տէ պաշանղըճլարընը ալթընճը եախօտ եէտինճի տէճրէտէք չըգարըրօ : () գըյաս էտէր քի Ս օտուալարըն մեղճէպինի գուրան՝ Պ ետրոս իամինտէ պիրատէմ խտի , քի Ս արի տէնիլէն շէճրտէ սաքին օլուրուտու : Պ աշգա պիր զանն տաճա վարտըր , քի օ տախի եօգարտաքի գըյասլարա գարշը տէյիլ տիր , եա՛նի օնլարըն տախի մեղճէպի Ս օտուալարընքի կիպի օլան Մըբեանլար եախօտ Մըբեօալար՝ Կ 9 թարիխինտէ Պ օթլարըն փատիշաճը Մըբեք քէնտի թախթընը թուուղտա սապիթ էթտիյի գէման՝ Րօմա Քիլիսէսինտէն սյըրլտըլար : Լնճամը էվվէլտէն օնլարըն տին խօճասը՝ վէ մուախսերան պաշլըճա տիւշմէնլէրինն պիրի օլան պիր զաթ 13 իւնճիւ տէճրտէ պէյլէ թարիֆ էտէր քի՝ "Ս օտուալարըն մեղճէպի ճէր մեղճէպտէն էսրի տիր : Պ աղըրը թաճգիգ էտէր քի պու մեղճէպ Պիրինճի Սեղբեստրոս Փափանըն վագթընտան պէրու վարտըր . վէ պաշգալարը տա տէրլէր քի Րէսուլարըն վագթընտան գալմա տըր" : թուրին Մըբեպիսկոպոսունուն պիրի՝ քի Ս օտուալարըն փէք պէյիւք տիւշմանը խտի , պու գըյասը թաստիգ էթմլշտիր : Ս է օ տէր . "Մըլաճըն փէք գուվվէթլի սէպէպլէրի օլմալը տըր քի պու մեղճէպէ օ գատար տէճրլէրտէն պէրու տայանըպ տուրմաղա ըուխսաթ վէրտի , վէ վագըթ վագըթ պէյիւք գուվվէթ վէ ա՛սքէր իլէ օնու եօղ էթմէյէ պօշունա չալըշան ճէր մերթէպէ ատէմլէրին զայրէթինէ գարշը տուրտու : Ս է պու մեղճէպէ թապի՝ օլանլար տայիմա եէնտիլէր" : Պ ու միւվէրրիս Ս օտուալարըն պաշանղըճընը Լ կոն իս-

մինտէ զայէթ տինտար պիր ատէմէ վէրիր, քի
 օ՛ պէօյիւք Աոստանդիանոսուն վադթընտա պեր-
 Տայաթ օլուպ՝ Պիրինճի Աեղըեստրոս փափատան
 այրըմը . զիրա օ վագըթ Աեղըեստրոս Ռամա Ա-
 պիսկոպոսու օլուպ՝ փէք չօգ քիպիրլիք էտէր ի-
 միշ : Ա է մէզ քիւր միւէլիֆ պունու տա իշա-
 րէթ էտէր՝ քի Անն պիր չօգ Վրիսթիանլար
 իլէ պիր ուղագ սէմթէ չէքիլտի : Պիլիմ՝ պուրա-
 տա Ա օտուալարըն իչինտէ եայրըմը օլան ըի-
 վայէթըլէրի թէֆթիշ էթմէյէ մէրամըմը կօգ
 տուր . զիրա օնլար իտտի՛ա էտէրլէր քի քէնտի
 Վիլիսէլէրինի Ռէսուլար գուրմուշ տուր . գապիլ
 տիր քի օնլարա թարաֆ էտէյօրուղ տէյիւ՝ պի-
 զի ֆասլ էթսինլէր : Այլթ պու գատարընը տէ-
 ըիզ քի ()նլարըն էն պէօյիւք տիւշմանլարը իգ-
 րար էտէրլէր քի Ա օտուալարըն Վիլիսէսի Ռէ-
 սուլարըն տէՏրինտէն գալմա տըր : Ա է պու պիր
 աչիքեար նիշան տըր քի , Հագգ թմա՛ալա տէրին
 զուլմէթ իչինտէ Աղիա փէյգամպէրին կիւնիւն-
 տէ վու՛գու պուլտուղու կիպի՛ քէնտի իչիւն Ռա-
 աղա տիլ չէօքմէմիշ պիր ճէմա՛աթ սագլամը-
 շըտը :

Աերչէքլիյին պու սատրգ շայիրտլէրի պուլուն-
 տուգարը վագթըն վէ մէմէքէթին իսմլէրինէ
 կէօրէ կէօնակէօն իսմլէր իլէ թէսմիյէ օլմուշար-
 րտը : ()նլարա Ալպիթօա՛ Աննիսթ՝ Ռիքար՝ Ար-
 նօլտիսթ՝ եախօտ Անն ֆուգարալարը տէրլէր ի-
 տի : ()ն իքինճի տէՏրտէ՛ Աէմէթմանտա օնլարա
 Վաթարի՛ եախօտ Վաղարէր եա՛նի փաքլէր տէր-
 լէր իտի , զիրա Ռամա Վիլիսէսինին պօղուգլու-
 զունտան քէնտիլէրինի փաք սագլամագ էմէլին-
 տէ իտիլէր : Ինկիլթէրատա պունլար Ալլարտ

տէնիլըլէր իտի . զիրա պու իսմտէ Վրիսթիա-
նըն պիրի՝ օ մէմլէքէթտէ Խնճիլին իսլահ վէ թէ-
միզ թալիմա՝ թլարընը վա՛ղ էթմիչ իտի , քի սնու
Պօլսնիատա հերետիկոս տէյիւ ամէշէ եագտը-
լար : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Պոհեմիատա վէ՛ Վեմ-
չէսթանտա Վաթարիլէրտէն եախօտ Աօտուա-
լարտան 80,000 տէն զիյատէ պուլունուրուտու :
Օ վագըթլարտա օնլարտան Ֆրանսատա՝ Իթալի-
ատա՝ Սիչիլիատա՝ Տալմաչիատա՝ Վրօացիատա՝
Լսգլավօնիատա՝ Խսթանպօլտա՝ Եունանիսթանտա
Պուլկարիատա Լիվօնիատա՝ Լէհտէ՝ Ֆիլէմէնքտէ
Խնկիլթէրատա վէ Սպանիատա տա պուլունու-
րուտու : () Նլարըն պիր թագըմը Բօմա Վրիստէ-
սինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ՝ վէ պիր թալգըմը
տա եարը պուչուգ պրըլմը շտըր : () Նիք Շէճի
տէհրտէ Լչպիթօալարըն ճէմի՛յէթլի պիր Վիլի-
սէսի վարըտը , վէ պիւթիւն պիւթիւնէ Վափատան
պրըլմը շտըրլար . օ պիրլէրի գօվալայը շ գօրգու-
սունտան եախօտ ըըգ էքսիբլիյինտէն՝ զահիրէն
Վափայա թապի՝ օլմուշարըտը : Ա է թապիա՛թը
օնլարըն իչինտէ մալիւմաթըն վէ ի՛թիգատըն
տիւրլիւ պէ տիւրլիւ տերէճէլէրի վարըտը . վէ
պագը թա՛լիմաթլար հագգընտա էթտիբլէրի միւ-
լահագալար պիրիպիրինտէն Փերգլի իտի . անճագ
Վափավիլիյին եանղլը շլըգլարընա գարշը տուր-
մագտա հէփսինին գալպի վէ ի՛թիգաթը պիր իտի :
Իշթէ Ֆրանսանըն ճէնուպ թաքաֆընտաքի
Աօտուալարըն մուսթասար Իգրարը տինիյէսի , քի
Բօմա Վիլիստէսինին զալաթլարընը պիլէ փէք էյի
պ էյան էտէր :

4 . « Պիզ Իգրար էտէրիզ քի ճէմի՛ նէճա .

Թա միւթ'ալիզ մատտէլէր Վիթապի Շէ-
րիֆ իւզէրինէ պինա օլմալը տըր, վէ ինսան օղ-
լունուն թէ'էլիֆ էթտիյի քիթապլարըն իւզէրինէ
պինա օլմամալը տըր :

2. "Նալընըզ պիր Շէֆա'աթճը վար տըր. օնուն
իչիւն պիզ ա զիզէրի իմտատա չաղըրմամալըյըզ :

3. "Թաթճիր էտիճի ա'րաֆ աթէշի իթի-
գատընը մասալ կիպի սայարըզ :

4. "Նալընըզ իբի Նարարը տինիյէյի' եա'նի
Սաֆթիզ վէ եախօտ թա'ա'միտի, վէ Ն'չայը Բապ-
պանիյի գապուլ էտէրիզ :

5. "Վոլիւլէր իչիւն օլան գուտտասլարը վէ
տուա'լարը գապուլ էթմէյիզ :

6. Ինսանլարըն մա'րիֆէթի իլէ իճատ օլմուշ
եօրթու վէ օրուճ կիւնլէրինի' բուհպանլարըն միւ-
թէնէվի թարիզլէրինի' զեյարէթլէրի վէ Ն.լա-
հըն Վէլամընտա թէնպիհ օլունմայան ճէմի' մէզ-
հէպէ տայիր պին ու ա'տէթլէրի գապուլ էթմէյիզ :

7. "Պիզ Բօմա Փափասընըն օպիր Նպիսկո' ու-
լարտան իւթիւն օլմասընը վէ մէմլէթէթլէր վէ
տէվլէթլէր իւզէրինէ սիւրտիւյիւ հիւքիւմէթի'
զօրպալըզ վէ զուլմ սայարըզ . ամմա Վիլիսէտէ'
Նպիսկոպոս' Նրէչ վէ Սարկաւազ մէ'մուրիյէթլէ-
րինի գապուլ էտէրիզ :

8. "Ինսանըրըզ քի Ինճիլի Շէրիֆ' Ն'չայը
Բապպանիյի էքմէք վէ շարապ իլէ էթմէյէ թէն-
պիհ էթմիշ տիր :

9. "Բօմա Վիլիսէսի' ա'զիզ Յովհաննէս Բէ-
տուլուն Նլհամ քիթապընտա վասֆ օլան Բաբի-
լոն տուր. վէ Փափա' Տէճճալ ('Նեռ) վէ քէնտի
քիլիսէսիստէ պուլունան ճէմի' պաթըլ զիւիւմ-
լէրին փունկարը տըր :

10. «Պիղ մաղֆիրէթ սէնէտէրինին քեարընը՝ վէ Ինճիլ էլէիլէրինին միւճէրրէտ գալմադ՝ եախօտ էվէնմէմէք Փարզ օլտուղունու ինքեար էտէրիլ :

11. «Պիղ էջլէ ինանըրըլ քի Վրիստոսուն Վիլիսէսի՝ Ալլահըն քելամընը տիյնէյէն վէ օնուն Փիրինի անկլայանլարտան իպարէթ տիր. վէ Յիսուս՝ անախթարլարը օ Վիլիսէյէ վէրմիշ տիր. վէ օ՝ գուրտլարը քէնտի եանընտան դօվապիլըր վէ դօվմալըտըր . վէ տինտար վէ սատըդ չօպանլար տավէթ վէ նասպ էտէրէք, օնլարըն սէօինի տինկլէմէլի վէ Լսրարը Շ էրիֆէլէրի էլլէրինտէն գապուլ էթմէլի տիր» :

Ա օտուալար՝ կէօրտիյիւնիւղ կիպի, քէնտի Իթիգատլարընը եարընըլ Վիթապի Շ էրիֆէրին իւզէրինէ պինա էթմիշէրի իտի. Տէր կիւն

քէնտի գալպէրինի օնուն իլէ պէսլերլէր իտի . վէ իշ վէ խըզմէթ իչինտէ պիլէ Մլաճա տուա՝ էտերլէր իտի , վէ մէզմուր օգուրլարըտը : ()նլարըն էն ճահլիլ պիլէ է՛ամր Վրիթապընա զիյա-տէսինճէ վուգուֆ իտի . չօղու Մուգատտէս Վրի-թապլարը թէքմիլ էզպէր տէ պիլերլէր իտի : Հէր Ֆամիլեանըն պաշը քէնտի էվինտէ Վրիսթիան փափազը կիպի թա՛լիմ էտէր իտի : Պապա քէն-տի օղուլարընը՝ անա քէնտի գըզարընը՝ Մլա-ճըն Վէլամընճա թէրպիյէ էտէր իտի : Հէմէն ճէմի՝ Ս օտուալար ա՛լէսսէվիյէ օգուամագ վէ եազ-մագ պիլերլէր իտի . քի Րօմա փափազարընտա պու գատարընը տախի պիլմէյէն չօգ քիմսէլէր պուլունուրուտու : ()նլարըն է՛ամրիւ փաք՝ սաֆի վէ Տիլէսիզ իտի . օնլարըն սէօճպէթի տայիմա Մլաճըն Վէլամը իլէ տօնանմըշտը : ()նլար քէնտի էլէրինին էմէյի իլէ կէչինիլէր իտի . ալ-չագ կէօնիւլիւլիւք՝ փաքըզգ վէ մուճապպէթ՝ օնլարըն էն կիւզէլ կիւզէլ զիյնէթէրի իտի : ()ն-լար տայիմա պիլիպիլերլինէ թաթլըլըլա գար-տաշ վէ գըզգարտաշ չաղըրըլարըտը : Վանուն-լարա եախօտ շէրիա՛թլարա սատագաթ իլէ իթա՛աթ էտերլէր իտի , վէ էթրաֆ ու էգնաֆլարընտա պու-լունան գօնշուլարը օտերէճէ քէնտիլէրինի էմին պէլէմիշ իտիլէր քի , Տէփիսի Ս օտուա թայիֆէ-սինտէն սիւտանա վէ խըզմէթքեար արարլարըտը : Մէրգումանըն էն պէսիւք տիւշմանը օլան Սանքօ Րէյնէր , օնլարտա՝ մէզճէպլէրինին էսքի օլտու-ղունտան վէ Տէր եերէ եայըլըշ օլտուղլարըն-տան զայրի զէմմ էտէճէք պիւր շէյ պուլմամըշ տըր : Ս էմէրգում պունու տա տէր իտի՝ քի Պաշ-գա մէզճէպլէր քէնտի մէքրուճ թա՛լիմաթլարըն է-

չիւն հէփսինին եիւզիւնտէն տիւշմուշէր տիրանձազ պու Ա օտուալարտա պիր պէօյիւք տինտարլըգ կէօսթէրիշի վար տըր . վէ եալընըգ Ռօմա Վիլիսէսինին փափաղարընտան էքրահ էտէրլէր :

Ա օտուալար քէնտի Փուգարալարընը՝ քէնտի վա՛ղճըլարընը վէ տիւնեայա Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ կէօնտէրտիքլէրի քիմսէլէրի՝ քէնտի ազչէլէրի իլէ իտարէ էտէրլէր իտի , զերա օնլարըն մապէյնինտէ պիր սահի՛հ Փիքը իլհազըզը վարըտը . վէ պու պիր աշիքեար նիշան ըտը քի Վրիստոս օնլարըն Վիլիսէսինտէ փատիշահըգ սիւրէյօրուտու : Վէնտի Ապիսկոպոսլարընն ա՛տէթի իտի քի՛ հէր թարափա քէնտի ճէմա՛աթլարընտան խալգ պուլունտուղու հէր մահալտէ Խնճիլի վա՛ղ էտէնլէր կէօնտէրտիքլէր . վէ օ ետրլէրի թէգայյիւտ իլէ պազըպ կէօզէտիրլէր իտի : Պու կէօնտէրիլմիլ օլան վաղճըլար՝ իքիշէր իքիշէր Վիլիսէլէրի տօլաշօրլարըտը : Պիր շէհրէ եախօտ քէօյէ եէթիշտիքլէրի զէման , քէնտի գարընտաշարընըն էվէրինէ կիտէրլէր իտի , վէ օնլարըն էվէրինի՛ գափունուն եախօտ էվին իւսթիւնտէքի նիշանլարտան թանըրլարըտը : ()նլարը Ալահըն Վէլամլարը իլէ գուվլէթլէնտիրիպ՝ ճէսարէթ վէրերլէրիտի քի գօվալայըշարա տայանսընլար . վէ Ալահըն Վէլամընըն վա՛ղը իչիւն , վէ Վիլիսէսինին մուգատտէս Արօրլարընըն ի՛Փա օլունմասը իչիւն Արէց եախօտ Սարկաւազ իրզմէթինէ չաղօրլմըլ օլան քիմսէլէրին իւզէրինէ էլ գօրլարըտը : Իշպու Խնճիլ վա՛իզէրի՛ կէզկինճի է՛օմրլէրի իչիւն Աէլէֆ եախօտ Աէյեաբ տէնիլերլէր իտի :

Պիր Սօտուա Ինճիլ վա՛ղճըսը Ղօշոնխատան
Սիլանա կիտինճէյէտէք՝ հէր ախշամ քէնտի
գարընտաշարընըն պիրինին էվինտէ գօնագ էտէ-
պիլեր իտի՝ վէ պու պիր աշիքեար նիշան տըր
քի Սօտուալար հէր սէվթէ եայըլը շարըտը :
Սէ պիրիպիրէրի իլէ դայէթ սըգ մէքթուպլա-
շըրլարըտը, վէ գօնուշուրլարըտը . վէ պու խու-
սուսիչին Ղ'ենօվատա՝ Պիօրենցատա՝ Սենետիկտէ
վէ սայիր մահալէրտէ միւսթագիլ խանէլէրի վար
ըտը . վէ պու խանէլէր՝ Փօսթա եէրլէրի կիպի
Սօտուալարըն մէքթուպլարը վէ վա՛ղճըլարը ի-
չին թա՛յին օլմուշուտու : Պու իլհագըղըլար օն-
լարըն իմանընը վէ տինտարըղընը գավիլէթմէյէ
զիյատէսինճէ Փա՛յիտէ էտէր իտի :

Փ Ո Ս Լ Է

Պետրոս Ա ալտո : Ա օտոուալարն Գժալայլը :

(Սէնէ 1170 — 1250)

Պետրոս Ա ալտո Ա օտոուալարն էն մէշուր ատէմի տիր : Պու պիր Ղիօնլու զէնկին պաղըրկեան ըտը , քի 1170 թարիխինտէ Վիթապի Շէրիֆի պիր էյի թէֆէքբիւր էտիպ պուլտուղու պահասըղ խաղինէյէ պաշգալարընը տա հիսսէտար էթմէք քէնտինէ ֆարղ կէօրիւնտիւ : Վէնտի պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարալարա տաղըթտրգտան սօնկրա՝ Վիթապի Շէրիֆլէրին վէ Վիլիսէնին էսքի խօճալարընը քիթապլարընըն պիր մըգտարընը Պրանսըղ լիսանընա թէրճիւմէ էտիպ՝ էլինտէն կէլտիյի գատար ճէմա՝աթըն իչինէ եայտը : Վէնտի ֆամիլեասընա՝ խըսըմլարընա վէ քէնտինէ զիյարէթ էտէնլէրէ՝ Ղնճիլին փաք թա՛լիմաթընը վա՛ղ էտէր իտի . վէ օնլարա՝ գուտսիյէթ իլէ եաշամաղանասիհատ վէրիր իտի : Մէրգու՝մ՝ Վիթապի Շէրիֆլէրէ նէ գատար զիյատէ վուգուֆ օլուրսայտը , հիւբիւմէթ սիւրէն Վիլիսէնին պօղուգլուղունու վէ զալթալարընը տալի օ գատար զիյատէ աղնայօրուտու , վէ օնլարը պէյան էթմէք իչին օգատար տա զիյատէ սէսինի եիւքսէլտիյօրուտու :

Վէրչէքլիյին պէջլէ պիր մէշուր շահիտի՝ մութլագա քէնտի խասմինին կէօղիւնտէն տիւշմէք

կերէք իտի : Պետրոս Ալալոնուն Փափազիլի-
 յէ գարշը վա՛ղ էթտիյինի Իւչիւնճիւ Ըղէք-
 սանդր Փափա իշիթտիյինտէ, անիտէ օնու վէ օ-
 նուն թէվապիլերինի աֆօրօղ էյլէտի : Ալալո
 գաշը՛ Ռիբարտիա մէմլէքէթինէ չէքիլտի . վէ
 կերչի եերտէն եերէ գօվալանտըյրսա տա , հէր
 եերտէ պէօյիւք պերէքէթլէր իլէ վա՛ղ վերիբ
 իտի . վէ էնճամը Պօհեմիատա պիր բահաթ էօ-
 լիւմ իլէ վէֆաթ էյլէտի : (Նուն թէվապիլէ-
 րի՛ եերին թուղու կիպի Վրիսթիանլարըն հէր
 մէմլէքէթլէրինէ տաղըլտըլար , վէ օրալարտա տա-
 ղըլմըլ էսքի Աօտուալար պուլուպ՝ օնլարըն ի-
 մանընը գավիլէտիլէր : Ա է Աօտուալարըն պու
 իլք գօվալայըլը՛ իլք շէհիտ Ատեփաննոսուն վագ-
 թընտա օլան գօվալայըլ կիպի Ինճիլին թօխու-
 մունու ուղագ եերլէրէ եայմաղա սէպէպ օլտու :
 Ի իօն շէհրինին քիւչիւք պաղչէսինտէն պինլէր-
 ճէ մէյլէլի Փիտանլար չըգըպ՝ Սւրօփանըն եիւզ-
 լէրճէ պաղչէլէրինի տօնաթտըլար : Պունուն
 իչիւն պու Վրիսթիանլարա գարշը սօնկրատան
 օլան զալմ վէ շէտիտ գօվալայըլար օնլարը եօղ
 էտէմէտիլէր : 1209 թարիխինտէ Իւչիւնճիւ Ին-
 նովկենտիոս Փափա՛ Ըլպիթօալարա գարշը խաչ-
 տար ա՛պեր չըգարտը . վէ օ սէֆերէ հիսսետար
 օլանլարա թէքմիլ մաղֆիրէթ սէնէտլէրի վա՛տ
 էթտի : Մօնթֆօրթլու Միճոն պէյ՝ իւչ եիւզ
 պին ատէմ իլէ փէք չօդ սէնէ Ըլպիթօալարըն
 շէհրլէրինի մուհասերէյէ ալտը : Պու տինտարլա-
 րըն փէք չօլու թուլըլտա սաքին իտիլէր , վէ
 օրատա Բայմօնտ պէյ օնլարը հըֆղ էտեր իտի :
 Փրանսա փատիշահը Սէքիլինճի Իուղովկոստա
 օնլարա գարշը սիւհա՛ չէքտի . Ըփինեօն շէհրի գան

իլէ վէ աթէշ իլէ խարապ օլտու . Բիքարտիա-
տա 300 քէօյ վէ գա'լա քիւլ քէսիլտի : Աեր-
չէքլիյի իգրար էտէն պու խիթ շէհիտլէրէ օլան
հիլէլէր՝ զուլումաթ վէ մէրհամէթսիլէր՝ գալէմ
իլէ թա'րիֆ օլունմազ : Ալք գօվալայըշ եիրմի
երլ սիւրտիւ , վէ պիր միլիօն գատար Ա օտուա
թէլէֆ օլտու : Պրանսա քէնտի էվատարընըն գա-
նը իլէ պօյանըր իքէն , պաշգա սէմթլէրտէ՝ վէ
ալէլ խուսուս Իթալիատա վէ Ապանիատա սաքին
օլան Ա օտուալար թէտգիգաթը Շ էրիֆ մահ-
քէմէսինին զազէպլէրինէ օղըսյօրլարըտը : Չօ-
ղունու աթէշէ եագտըլար : Ա է պու զազէպ-
լէրի վէ գըղընլարը էմր էտէն՝ տայիմա Իւչիւնճիւ
Իննուկենտիոս իտի : Ա է էսիրլէրին սայըսը օգա-
տար չօղալտը քի արթըգ հապսարա սըղամազ
օլտուլար , վէ ընլարա զախիրէ վէ եէյէճէք եէ-
թիշտիրէմէյօրլարըտը : Պուրատա Ա օտուալարա
գարշը օլան սէֆէրլէրին պիր գաչ փարչասընը
նագլ էտէլիմ , քի հէր.քէս պու սատըգ Վլիս-
թիանլարը վէ ընլարըն զալըմ տիւշմանլարընը պիր
էյիճէ թանըսըն :

Ապանիա սինօրունտա Մինէրպ շէհրին մուհա-
ֆըզ ա'սքէրի Ա օտուալարտան իպարէթ իտի .
սույուն գըթըղընտան փափանըն վէքիլինէ թէսլիմ
օլմաղա մէճպուր օլտուլար : Օ վագըթ ընլարա՝
Բօմա Ապիսկոպոսունա պիյաթ վէ իթաա'թ էթ-
տիրմէսինի՝ պիր Բօմա փափաղը քէնտի իւսթիւ-
նէ ալտը : Ա է պու ֆիքըր իլէ ընլարա վա'զ
վէրմէյէ պաշատըղընտա՝ Ա օտուալար ընա պէ-
յան էթտիլէր քի , պօշ եէրինէ զահմէթ չէքէ-
յօր . զիրա օ սէօզէր քէնտիլէրինէ քեար էթմէ-
յօր : Սուն իւզէրինէ՝ Մօնթֆօրթ պէյի վէ

Փափանքն վէքիլն պիր պէջիւք ամէշ եագտըրտը-
 լար . վէ օ ամէշին իչինէ էրբէք վէ գարը օլա-
 րագ՝ սաղ սաղ 140 քիշն ամտըլար : Պու ա՛-
 զնղ շէհիտէր Ալլահն իզգէթի իչինն իլահի օ-
 գույօրլարրտը , վէ Վրիստոսուն իսմի ուղուրունա
 իսքէնճէ շէքմէյէ լայրգ օլտուգլարը իչինն օնու միւ-
 պարէքլէյօրլարրտը : Ա է պէյէ աշիքեարէ տէտի-
 լէր քի , Իւճրէթ վէ ճէզա կիւնիւնտէ՝ Քիթապ-
 լար աշըլաճագը զէման՝ սէն քէնտի զալըմլըզն
 իչինն Ալլահն տիվանքնտա տուրամայաճագօրն :
 Մինէրպին պիւթիւն ճէմա՝ ամթընտան՝ ՓափաՎի-
 լէրին իպրամը իլէ եալընըզ իւչ գարը օնլարն
 րէճասընը գապուլ էտիպ՝ քէնտի տինլէրինի ին-
 քեար էթտիլէր : Տինտար Ա օտուլարտին գաՎի-
 լիյի իլէ գօվալարը շարըն իչինտէ էվվէլքի Վի-
 լիսէնին կիւզէլ կիւնլէրինի խաթըլարընա կէթի-
 րիլէր իտի : Մէրհամէթսիզ սօլտաթլար ալթմըշ
 եաշընտա պիր իսթիյար թութուպ էլէրինի ար-
 գասընա պաղլատըլար , վէ օնու պիր թախթա
 իւզէրինէ եաթըրըպ՝ գարնընըն իսթիւնէ պիր
 պէջիւք պէօճէք գօտուլար , վէ օնուն իսթիւնէ
 պիր թէնճէրէ գափատըլար , շէյլէ քի պու պէօճէք
 օնուն գարնընա կիրիպ՝ օնա քէսքին աղըլար
 վէրէրէք օնու էօլտիւրտիւ : Վաթէլին Ղիւրար-
 տօ իսմինտէ պաշգա պիր Ա օտուա՝ էօլտիւյիւ
 վագըթ ա՛ճայիպ պիր իյիթլիք վէ տին գաՎիլի-
 յի կէօսթէրտի : (Նու ամէշէ եագմագ իչինն
 պիր տիրէյէ պաղլատըլարընտա , քէնտի ճէլ-
 լատլարընա՝ «Պանա իքի թաշ վէրին» տէտի . վէ
 օ թաշարը քէնտի էլէրինտէ թութուպ՝ տէտի «Վ-
 յէր պէն պու թաշարը եէյէճէք օլուրսամ , սիր-
 տէ օլ ուղուրունա էօլտիւյիւմ տինի ինքեար էթ-

տէյիմի կէօրէպիլիբոսինիզ" : Սօնկրա թաշարը
 ուզաղա աթըպ' էպէտի րահաթ մէքեանընա տա-
 խիլ օլտու : Արնօլտ խամինտէ պիր ինթիյարը՝
 ախէր տօգուզ Աօտուաշար իլէ պէրապէր եագ-
 մաղա կէօթիւրտիւէր, քի ընլարըն էքիսի գարը
 իտի : Օնլարըն թէնի եարը պուչուգ եանտըղը
 զէման, Արնօլտ սէօղ իլէ ընլարա եիւրէք վէ
 դայրէթ վերիւր իտի, վէ եարըպուչուգ գավուլ-
 մուշ էլէրինի ընլարըն պաշընա գօյուպ' տէտի.
 "Տինինիզտէ գավի' տուրուն. զիրա սիզ պու կիւն
 ա'զիզ Աօրենցիոս իլէ պէրապէր ճէննէթտէ
 պուլունաճագսընըզ" : Ալէ թուլուգ պէյի Ռայ-
 մօնտ էնճամ շու սէօղիւ սէօլէմէյէ մէճպուր
 օլտու. "Պէն էյի պիլիբիմ քի' պէն քէնտի տէվէ-
 թիմի վէ քէնտի րայալարըմը՝ պու իյիթ ատէմ-
 լէրին սէպէպինէ դայպ էտէճէյիմ. վէ լաքին պէն՝
 տէյիլ սալթ քէնտի մէմէքէթիմտէն գօվուլմաղա՝
 եա իլա քէնտի է'օմրիւմիւ տախի ընլար իչիւն
 վերմէյէ հազըրըմ" :

Փ Ա Ս Լ Ը

Սօտուալարն Գօլաւայըւննն տէ՛ւա՛նը :

(Սէնէ 1250 — 1532)

Պին տէօրթ եիւզ թարիխինտէ՛ գօփալայան-
 լար գըլ օրթասընտա Ռիէմօնթէտէ Ռրաճէլա
 տերէսինէ կիրտիլէր : Սօտուալար՝ պու վահշի
 քիմնէլէրին քէնտի մաղարալարընը զապթ էթ-
 տիքլէրինի կէօրտիւքլէրի զէման , եիւքսէք Մլի
 տաղարընա գաշտըլար . անալար քիւչիւք չօճուգ-
 լարը պէշիք իլէ ումուզլարընտա՝ վէ եիւրիւյէ-
 պիլէնլէրի էլէրինտէն թութարագ կէօթիւրիւր-
 լէր իտի : Չօգլարը գըլըճտան վէ աճլըգտան թէ-
 լէՓ օլտուլար : Միւզ սէքսէն չօճուգ պէշիք ի-
 չինտէ տօնտու . վէ չօգ վալիտէլէր պիր աղ սօնկ-
 րա գասավէթլէրինտէն էօլտիւլէր : Մյիճ տերէ-
 սինտէ տէօրթ եիւզ չօճուգ պէշիք իչինտէ , եա-
 խօտ քէնտի անալարընըն գուճաղընտա տիւթիւն-
 տէն էօլտիւլէր . զիրա սըղընտըգլարը մաղարանըն
 գաիուսուստա պիր պէօյիւք աթէշ եագմըշլարը-
 տը : Ռրաճէլանըն վէ Տրէսսինիէրին Սօտուալա-
 րը՝ պու ուգուպէթլի գըրղընտան գաչըպ՝ քէնտի-
 լէրինի ՏըՓշ էթտիլէր . վէ պիր տար եօլտա՝
 եախօտ տերպէնտտէ պէքլէյիպ՝ տիւշմէնի գա-
 չըրտըլար :

Պին իբի եիւզ էլի սէնէսինտէ թէտգիգա-
 թը ՇէրիՓ մահքէմէսի՝ Մէմէսթանըն Սօ-
 տուալարընա Տէր տիւրիւ զալըմլըղը էթտի . վէ
 լարին օնլար քէնտի իգրարլարընտա գավի տուր-
 տուլար . օնլարըն տին խօճալարը աշիքեար վա՛ղ

վերիւրէր իտի, քի Փափա տէճճալ (նեո) տըր, վէ էյէր ԼլաՏ քէնտիլէրինի Լէմէսթանա Ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ եօլլամայայըտը, օնու թաշար վա՛ղ էտէճէյիտի: «Պիղ պիր եալան վէ սախթէ Ինճիլ վա՛ղ էթմէյօրուղ, իլլա կիւնաճլարըն ա՛ֆվընը պէյան էտէյօրուղ, օ թէրթիպ իւզրէ քի Վրիստոս Լ՝Ֆէնտիմիղ քէնտի Վէլամընտա էյրէթմիշ տիր» տերլէր իտի:

Պին իւչ եիւղ օթուղ սէնէսինտէ, Լ՝քքարտ իսմինտէ պիր Տօմինիգան րուհպան՝ թէտգիգաթը Շէրիֆ մահքէմէսինին հաքիմի օլուպ՝ օնլարա փէք չօգ իսքէնճէ վէրտի: Ա է օնլարա հէր տիւրլիւ զալըմլըղը էթտիքտէն սօնկրա զամիրի օյանըպ՝ Ա օտուալարըն այրըլմասընըն սէպէպլէրինի պէյան էթտի: Ա է Ա օտուալար ֆուրսաթ պուրուպ՝ սէվինճ իլէ քէնտի տինլէրինի իգրար էթտիլէր: Պու թէտգիգաթը Շէրիֆ հաքիմի Լ՝քքարտ՝ շագգ թարաֆընտան միւնէվվէր օլուպ Վրիստոս իլէ պիրլէշմէյիլէ՝ Լլաճըն ճէմա՛աթընա գաթըլտը. վէ Պօղոս Բէսուլ կիպի՝ օ գատար գօվալամըլ իտիյի Ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ պաշատը: Լ՝քքարտ տախի գօվալայըլ շէքտի. վէ տայիմա Բէսուլուն պու սէօղիւ իճրա օլտու, քի «Նիսուս Վրիստոստա տինտարլըգ իւզրէ եաշամաղա հէփ միւրատ էտէնլէր տախի գօվալանաճագլար»*: Լ՝քքարտը շայտէլպէրկտէ սաղ սաղ աթէշէ եագտըլար:

Պիղ Ինճիլի Շէրիֆին տիւշմէնլէրինին քէօրլիւյիւնիւն սէպէպլինի՝ պուրատա զիբր էտէճէյիմիղ օնլարըն էն քեամիլինին Փափայա եագտըղը

պիր մեքթուպուն սուրէթինտէն վէ օնուն մէքհում
 լու խիւլասասընտան վէ մանասընտան էյի աղնայա-
 պիլերիզ, քի պէջլէ եազմըշ տըր . . . Պիլերիմ քի
 պայաղը ճէմա'աթ տէրէճէսիզ վէ հերարէթլի
 զայրէթ իլէ վէ պիզէ տանըշմայարագ' օլ մէզհէ-
 պէ թապի' օլանլարըն պիր գաչընը թութուպ ա-
 թէշէ եագտըլար : ()նլար սալթ սապը իլէ տէյիլ'
 եա իլա պէջիւք պիր սէյինճ իլէ աթէշին իչի-
 նէ աթըլըյօրլար : Աճ ա'զիզ փէտէր' իսթէրիմ
 աղնամագա քի' պու մուգավէմէթ վէ ճէսարէթ
 օնլարա նէրէտէն կէլիյօր , չիւնքի օնլար շէյթան
 էվատըլարը տըր" : Պու միսիլու սէջլէյիշէ պիզ
 հիւ թա'ճճիւպ էթմէմէլիյիզ . Սօտուալար'
 եալընըզ տինսիզ փափալարտան վէ ի'օմա պաշ
 քեահինլէրինէ քէօրլիւք իլէ իթա'աթ էտէն պէօ-
 յիւք քիմնէլէրտէն , Քիլիսէ խատէմէլէրինին պօ-
 զուգ ա'գալարընտան վէ շաշգըն վէ պայաղը ճէ-
 մա'աթտան գօվալայըշ չէքմէտիլէր , իլա Վլէր-
 վօլու Քերնարգոս կիպի' ա'զիզ պիր ատէմտէն
 տախի գօվալայըշ չէքտիլէր , նասըլ քի պալատէ
 զիւր էթմիշիզ : Պու սատըգ Քրիսթիանլարըն
 մէզհէպինէ քի'մ ի'թիպար էտէպիլերիտի , չիւն-
 քի օնլարըն տիւշմէնլէրինին իչ նտէ ա'զիզ Քեր-
 նարգոս կիպի պիր ատէմ պուլունապիլտի , քի
 պիւթիւն Քրիսթիանլար օնուն սէօզլէրինի Վ-
 լահըն Քէլամը կիպի թութարըլարըր :

Թէտգիգաթը Շէրիֆ մահքէմէսինին աթէշ-
 լէրի 1488 թարիխինէտէք եագըլար . օլ վապըթ
 Աքբիզինճի Իննովկենտիոս փափա' սիլաճ գուվ-
 վէթի իլէ իշ կէօրմէյի միւնասիպ կէօրտիւ : Սօ-
 տուալարա գարշը մերգում 18,000 ա'սքէր գալարը-
 տը , վէ եաղմա իւմիտի իլէ պիր շօգ Տիէմօնթըլու

Պոհեմեալը Գարդաշարը հեռեայելի :

(Ս է ն է 863 — 1394)

Պոհեմեա մեմէքէթի՝ տոգուղունճու տէհրտէ
 Ինճիլի Բումիսթանտան դապուլ էյլէտի : Աիւ-
 ընդ վէ Մեթոտիոս իսմինտէ Սէլանիքլի իբի բուհ-
 պանլար 863 թարիխինտէ Խսթանպօլտան Պուլ-
 կարիսթանա՝ Յիսուս Վրիստոսու օրատա վա՛ղ
 էթմէք իշիւն իրսալ օլունտուլար : Պուլկարիս-
 թան փատիշահընըն գըղգարընտաշը Խսթանպօլ-
 տա էսիր իբէն Ինճիլի թանըմաղա պաշլամը-
 շտը : Վէնտի վաթանընա տէօնտիւյիւնտէ , քէն-
 տի գարընտաշընա բէճա էտիպ՝ օլ տախի Խսթան-
 պօլտան օրայա վա՛ղճըլար կէթիրթտի : Ա է պէօյ-
 լէ գօլայլըգ իլէ միւթտէնին էլէիլէրի Պուլկա-
 րիսթան փատիշահընըն սէրայընա կիրտիլէր :
 Տէրլէր քի Մեթոտիոս պիր մահիր բէսսամ ը-
 մըլ , վէ քէնտի հիւնէրի վէ մարիֆէթի իլէ
 չափուճագ փատիշահ իլէ տօսթլուգ փէյտա էթ-
 միշ , վէ պիր կիւն փատիշահ օնա թէքլիֆ էթ-
 միշ քի քէնտինէ զայէթ էօրֆիւ վէ գօրգու-
 լու պիր թասվ՛ր եազըն :

Մեթոտիոս քէնտինին օրայա վարմասընըն մե-
 րամընը վէ սէպէպինի խաթրընա կէթիրիպ՝ մահ-
 շէր կիւնիւնիւն բէսմինի եազտը : Պուլ թասվիր
 փատիշահըն գալպինէ զ՛յատէսինճէ թէ՛սիր էթ-
 տի , թէվպէյէ կէլիպ վաֆթիղ օլտու : () նուն
 րայալարը տա փատիշահտան իպրէթ ալըպ՝ չօղու

վաճիթիդ օլտուլար : () վագըթ Վրիսթիանըդ սէրիէն պիւթիւն մէմէքէթին իչինէ եայըլտը : Մէգբիւր իբի վա'ղճըլար Պոհեմիայը վէ Մօրա-վիայը տօլաշտըլար , վէ օրալարտա էջլէ պիր զա-ֆէր իլէ վա'ղ էթտիլէր քի , Պոհեմիա պէյի Պօրղիվօա՝ 876 թարիսինտէ վաճիթիդ օլտու , վէ պու իբի շէհրտէ քիւլլիէթլի Վրիսթիան ճէմա-աթը փէյտա օլտու : Պու վա'ղճըլար Րուժ Վիլ-լիսէսինին ա'գալարընտան օլուպ՝ Րօմա Փափա-սընըն հիւքիւմէթինի վէ Փափալիլէրին ի'պատէթի-նին եանղը շըգլարընը գապուլ էթմէղէր իտի : Սօնկրաքի տէհրլէրտէ Փափալիլիք չօդ ճէհա էթտի , քի Պոհեմիատա սապիթ օլտուն : () րա-տա Փափանըն թարաֆընտան պիր Րօմաը Նպիս-կոպոս օթուրտու . վէ մէմէքէթին Րուժ Վիլի-սէլէրի՝ քէնտի սէրպէսթլիքլէրինի սագլայարագ՝ պէյիւք թէհլիքէլէրտէ պուլունտուլար . զիրա տայի-մա օնլարը պաշտան չըգարան վէ դօվալայանլար էքսիք տէյիլ իտի :

Պունլար պու թէհլիքէլի սէֆէրին իչինտէ Սօտուլարտան զիյատէսինճէ թագվիյէթ պուլ-տուլար . զիրա օնլար օն իբինճի տէհրին սօնուն-տա Ֆրանսատան դօվուլտուլար , վէ Պոհեմիայա կէլիպ օրատա չօդ Վիլիսէլէր գուրտուլար . վէ միւսթագիլ այրըճա գանունլարը վէ փափաղա-րը վարըտը , վէ Նիթիալիատաքի գարտաշարը իլէ մուհապպէթ իլէ մէքթուպլաշրպ գօնուշուրլար ըտը : Ս էլքին օնտէօրտիւնճիւ տէհրտէ՝ պու մէմէքէթին իչինտէ Րօմա մէզհէպինտէն մա'տա ճէմի մէզհէպլէր եասագ օլտու : Պոհեմիալըլար Րուժ Վիլիսէսի մէզհէպինէ վէ այինինէ թապի՝ օլտուգլարընտան՝ սագլանմաղա մէճպուր օլտու-

լար. վէ Յիսուս Լ. ֆէնտիմիզէ ի'պատէթ էթմէք իչիւն կիզլիճէ վէ փէք պէօյիւք թէհլէքէլէր իլէ՝ քէնտի էվէրինտէ՝ օրմանլարտա վէ մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրլարլար : Օնլարըն չօղու մահպուս օլտու, տայագ եէտի, մալը եաղմա՝ վէ քէնտի գաթլ օլունտու : Օնտան սօնկրա արթըգ օնլարըն՝ քէնտի մէզհէպ ճէմի՝ յէթլէրինէ սիլահա ժըզ վէ՝ ա՛սքերսիզ կիթմէյէ ճէսարէթլէրի օլմատը : Օնլարըն վա՛ղճըլարընըն պիր գաչը շէհիտ օլտուլար : Պիլ պուրատա եալընըզ Բրահալը Պ. օնրատ Աթիէքնայը՝ Սօրավիալը Յովհաննէս Միէլիէքզի վէ Սատաթիա Յանոսրիյի զէքրէտէրիզ : Պու՝ 1394 սէնէսինտէ էօլէն Սատաթիա Յանոսրի՝ կիւնիւն պիրինտէ Պոհնմիա փատիշահը Վէնզէլէ չօգ ըիճալար հուզուրունտա Պոհնմիատա օլաճագ մէզհէպ սէֆէրլէրինի վէ օնուն խալէֆի Սիգեսմունտուն պաշընա կէլէճէք պէլալարը փէշին խապէր վէրտի. վէ տախի օնուն էվատընըն վագըթսըզ էօլիւմիւնիւ վէ Պունսլատ Փամիլեասընըն պախտավէր Փագաթ գըսստ տէվէթինի պէյան էյլէտի : Վէ տէտի քի, «Պու Փամիլեանըն փատիշահըլը էսնասընտա պիր գուվ վէթսիզ վէ սիլահասըզ ճէմա՛ւթ չօգաճագ, վէ սահիհ տին իչիւն չօգ զայրէթ էտէճէք, վէ քէնտի տիւշմանլարընտան սըգընթը չէքտիքճէ արթաճագ : Վէ կլաքին իչինիզտէն պիրիսի փէք չօգ եաշայըպ՝ պու շէյլէրի կէօզիւ իլէ կէօրէճէք՝ : Պու տէտիյի ատէմ Վէնչէսլասըտը, քի փիր իթթիյար օլտու, վէ չօգ տէֆա պու փէյղամպէրլիյի գարտաշարա նագլ էտէր իտի : Յանոսրի՝ քէնտի վէֆաթընտան պիր ազ էվ վէլ քէնտի քիթապընտա Տէճճալըն իւզէրինէ պու միսիլու պիր փէյղամպէրլիք եաղտը :

Փ Ա Ս Լ Փ

Յոճաննէս Ա Իւլիֆ : Յոճաննէս Հոսս :

(Սէնէ 1324 — 1415)

Պոհեմիատա Ինճիլի վա՛ղ էտէնլէրին էն մէշ-
հուրու Յովհաննէս Հուս Խաի , քի Տրակա-
տա Վիլիսէ չոպանլըղը վէ խոճալըդ էտէր Խաի :
Մէրգում՝ Վիթապը Շէրիֆլէրի տիգգաթ
իլէ թէճէսսիւս էտիպ՝ Բոմա Վիլիսէսինին չոգ
եանըրչըղլարընը պուլմուշուտու : Յիսուս Ի-
ֆէնտիմիղ՝ Յովհաննէս Ա Էքլիֆ նամ Ինկիլիղ
ա՛լիմ տին խոճաւընըն քիթապլարընը օնուն է-
լինէ կէշերտիպ՝ կերէբըլ՛յի թէքմիլէն օնա թա-
նըթար :

Ա Էքլիֆ 1324 թարիխինտէ տօղտու . պու ա-
տէմ՝ քէնտի տերէճէսիղ իպատէթքեարլըղը իշինն՝
վէ պէոյիւք մա՛լիւմաթը իշինն ա՛ղիմ շէրէֆ վէ
Իթիպար պուլմուշուտու : Գուլվէթ վէ ճէսա-
րէթ իլէ տիլէնճի բուհպանլարա՝ Փափալարըն
զուլըւմաթլարընա վէ Բոմա Վիլիսէսինին գա-
պա վէ պօղուգ ային ու ա՛տէթլէրինէ գարշը գօ-
րուտու : Ղէմի Վիթապի Շէրիֆի Ինկի-
լիղճէյէ թէրճիւմէ էթտի , վէ օնլարըն օգունմա-
սընա ա՛ղիմ ղայրէթ իլէ խալգա նասիհաթ էտէր
Խաի : Մէրգում՝ Վիլիսէ խատէմլէրի իլէ վա-
ֆիր ճէնք էթտիբտէն սօնկրա՝ 1384 թարիխին-
տէ բահաթ վէֆաթ էյլէտի : Օնուն Վիթապ-
լարը՝ կերէք քէնտի մէմլէքէթինտէ վէ կերէք սայըթ

սէմթլէրտէ փէք չօգ ատէմ ճէլպ էթտի : Ա իք-
 լիֆ քէնտի էօլիւմիւնտէն 28 երլ սօնկրա՝ Տերև-
 տիկոս տէյիւ Տիւրքի օլոււնտու , վէ Քափա օնուն
 քէմիքէրինի մէզարտան չըգարտըպ եագտըրտը :
 Ա է լաքին պու միսիլու ճահիլ սօֆուլուգ նէյէ՝
 եարարտը : Ինճիլին թա՛լիմաթլարընը վա՛ղ է-
 տէն Ա իքլիֆին տէրսլէրի՝ օնուն շայիրտլէրինին
 դալպինտէ եաշամագտայրտը . վէ էն քէսքին դօ-
 վալայը շար օնլարըն գալպինի թէպտիլ էտէմե-
 տի . վէ օնուն շայիրտլէրինէ՝ Ա իքլիֆլի եախօտ
 Ա օլարտ տէրլէր խտի : Ա իքլիֆին քիթապլարը
 Պոճեմիայա պէօյիւք պիր ըըգ վէրտիլէր . վէ
 էսքի Ա օտուալար օրատա օնլարը տէրէճէսիլ
 սէվինճ իլէ գապուլ էթտիլէր : Ա է Տէփսիստէն
 զիյատէ (Յովհաննէս Հուս՝ Բրահալը Ըրքեպիս-
 կոպոս Ապինէք՝ Ա իքլիֆին քիթապլարընը մէյ-
 տանտա եագտըղը գէման օնա թարաֆկիր չըգ-
 տը : Պու Ըրքեպիսկոպոս օգատար ճահիլ խտի
 քի , պու մէսնէտէ էրտիյի գէման՝ Տիչ օգումագ
 պիլմէզ խտի , վէ օ գէման էօյրէնմէյէ պաշատը .
 պունտան անղաշըլըր քի օ՝ քիթապլարը քէնտի
 էֆէնտիսինին՝ եա՛նի Քափանըն կէօզիւնէ խօշ կէօ-
 ըիւնմէք իչիւն եագտը , զիրա օնլարը քէնտի ասլա
 օգումամըըտը , վէ օգուսա տա՛ իչինտէ զարարը
 պիր շէյ օլուպ օլմատըղընը անկլայամաղըտը : Քա-
 դաթ (Յովհաննէս Հուս՝ Ըրքեպիսկոպոսա գարըն
 տուրտուղու իչիւն՝ վէ Բօմա Վիլիսէսինին օնուլ-
 մալ եարասընը պէյան էթտիյի իչիւն՝ քէնտի-
 նէ փէք չօգ տիւշման փէյտա էթտի : Քափա օնու
 աֆօրօզ էյլէտի , Վիլիսէտէն թարտ էթտի վէ
 օնուն ճէմի՝ օթուրաճագ վէ սաքին օլաճագ եէր-
 լէրինի լանէթ ալթընա գօտու : Հուս տախի՝ Քա-

փանըն՝ Քրիստոսուն գուլարընը հիւքմ էթմէյէ հագգը վէ հիւքիւմէթի եօգ տուր տէյերէք՝ Բրահատան չըգտը , վէ օ ճիվարտաքի շէհրէրտէ վէ քէյլէրտէ՝ օրմանլարտա վէ չիֆթիքէրտէ վա՛ղ վէրիւր իտի . վէ քէնտի գարտաշլարընը իմանտա սապիթ էյլէմէք իսղբէ՝ կուղէլ մէքթուպլար վէ մէշհուր քիթապլար թէ՛լիֆ էտէր իտի :

Լաւահըն պու սատրգ գուլու քէնտի Լշֆէնտի սինին իզգէթի իչիւն պիր եէնի դայրէթ իլէ չալը չըր իքէն , Բիխեյի խարապ էտէն քէօթիւլիւքէրի տէֆ՝ էթմէյէ պիր եօլ պուլմագ իչիւն՝ վէ խուսուսա Փափալարըն էթտիյի եօլսուպուպլարը մէքս էթմէք իչիւն՝ Ղօնսթանչատա պիր ումուժի սինագոս ճէմ՝ օլույօրուտու : Զօգ Փափալար՝ չօգ սէնէլէրտէն պերի Փափալըգ թաճը իչիւն պիրի պիրլէրի իլէ նիլա՛ էթմէքտէ իտիլէր : () Նլարըն պիրի՝ օլան օլ ասիրին Փափասը Նիրմի իւչլէն՝ ճիւ Յովհաննէս՝ դայէթ մուրտար վէ մէքրուհ թա՛ պիաթը պիր ատէմ իտի . վէ պու ճիւմլէ իլէ իսքեաթ օլուպ՝ 144 է թարիսինտէ՝ Ղօնսթանչա սինագոսունուն ճէմ՝ օլմասընա իրատէ պույուրտու , քի օրատա 34 Ղարտինալ՝ 20 Լըքիպիսկոպոս՝ 160 Նպիսկոպոս՝ 250 Պաշ փափաղ 4 Լշէքթօր պէյլէր՝ 20 Տուգա պէյլէր՝ 80 Ղօնթրիճալար՝ 700 Ղավալիէր քիպարլար վէ սայիր մէսնէտտար ատէմլէր պուլունտուլար : Յովհաննէս Փափա տախի օրայա տախիլ օլտու . վէ լաքին պու սինագոսուն քէնտի հագգընա խայրըլը օլմայաճաղընը ագտէմինտէն աղնամը շտար : Սինագոստա գապահաթը պուլունտու . վէ օնուն էթտիյի բէպալէթլէրի տէֆթէր էտիպ օրատա օնուն եիւպիւնէ գարըլ օգուտուլար . շէօյլէ քի՛ իսթի՛-

Փասընը վերմէյէ մէճպուր օլտու : Աիգեսմունտ Իմփէրաթօր վէ սինագոսուն ա՛ղալարընըն չօղու՝ պու խթի՛Փատան օ դատար խօշանտըլար .քի, տէր ագասլ Լւլահա թէշէք.քիւր տուա՛լարը օգումահա պաշատըլար : Ա շէլաքին Վափանըն ասլա ֆիլքըի վէ մէրամը եօղուտու , .քի .քէնտի սէօղինտէ տուրսուն . վէ հէր նէ դատար օնու կէօղճիւլէր իւլէ վէ թէգայիւտ իլէ կէօղէտիրլէր իտի իսէ տէ, պու ճիւմլէ իլէ օ՝ արապաճը գըլաֆէթինէ կիրիպ՝ թէպտիլէն Շ ափֆուղ շէհրինէ գաչար : Ա քիւն օրատա օնու թութուպ՝ թէքրար կէրի Վօնսթանչայա կէթիրտիլէր , վէ օրատա գալէպէնտ էթտիլէր , .քի .քէնտիտի տախի Յոլհաննէս Հուսու օրատա մահպուս էթմիշ իտի , վէ օլ վազըթա դատար օ զալալը օրատա օթուրույօրուտու : Պէօյլէճէ Յայտնութիւնինն ()նիւչիւնճիւ Պապընըն օնունճու այէթինտէ թէհտիտ օլունան .քէլամ՝ օնուն հագգընտա թէքմիլ օլտու , .քիտէր . «Աշէր պիւր .քիմսէ պիրինի էսիրլէյէ սիւրէրսէ , օ՝ էսիրլէյէ կիտէճէք» :

Հուս՝ Աինագոսուն հուզուրունա չըգմաղա տա վէթ օլունտուղունտա՝ Վօնսթանչայա սերպէսթ վէ էմին կիտիպ եինէ օնտան սաղ սէլիմ տէօնմէյէ՝ 1414 Նոյեմբեր այընտա Իմփէրաթօրտան պիւր աչըգ ֆէրման ալար : Ա շէլաքին օրայա եէթիշտիյի կիւի՛ պու ֆէրմանա մուղայիր հարաքէթ էտէրէք՝ հերետիկոսարա օլունան վա՛տըն իճրասընտա պուլունմագ լազըմ տէյիլ վէսիլէսի իլէ մահպուս օլունտու : Յոլհաննէս Հուս օրատա պէքլէմէքտէ իտի . վէ Յիսուս Քրիստոսուն խաթըր իշիւն հէր սըզընթըլը վէ էգիյէթի չէքմէյէ գաթլանտը : () դարանըգ զընտանըն իշինտէ օնուն ըըըը վէ ճէմի՛ թէսէլլիտի Յիսուս իտի :

Պոհեմիա մեծլիսինին չօգ ա՛ղալարը՝ վէ տախի
 Սօրավիանըն պէյլէրի՝ Խմիէրաթօրա վէ սինա-
 դոսա արգուհայլար թագտիմ էթտիլէր, քի շու-
 սու ազատ պրագսընլար . վէ լաքին արգուհայլարը
 տինկլէնիլմէտի : Մէրգում՝ իւչ տէֆա՛ սինադո-
 սուն հուզուրունա չըգտը . վէ օնա իպրամ էթտի-
 լէր քի վա՛ղ էթտիլի թա՛լիմաթլար պապընտա
 սէօղիւնիւ կերի ալըն . վէ լաքին օ՝ «Ղյէր պէնի
 Քիթապը Հէրիֆլէրին քելամլարը իլէ իս-
 քեթ էթմէզսէնիզ՝ սէօղիւմիւ կերի ալմամ՝» տէ-
 յիւ ճէվապ վէրտի : (Նտան սօնկրա օնու փա-
 փաղըրգտան ազլ էթտիլէր , վէ հագգընտա հերե-
 տիկոսլուգ սիճիլի միւթէալիօ պուրուլարագ՝
 աթէշ իւսթիւնտէ էօլմէյէ հիւքմ էթտիլէր : Ըն-
 տէն օնուն պաշընա քեաղըտտան պիր շապգա գօ-
 տուլար , քի իւսթիւնտէ շէյթան թասվիրլէրի
 եաղըլըշըտը . վէ լաքին մէրգում՝ Հիսուսուն քէն-
 տիտի իչ՛ւն պաշընա տիքէնլի թաճ գօտուղունու
 միւլահագա էտերէք՝ պու րէզալէթ նիշանընը թա-
 շըմաղա օնուն խսթրը իչիւն սէվինճ իլէ թէհամ-
 միւլ էյլէտի : (Նուն հաքիմլէրի օնա գարշը պու-
 րապըթասըզ սէօղլէրի՝ եա՛նի «Պիզ սէնին ճա-
 նընը ճէհէննէմին շէյթանլարընա թէսլիմ էտէ-
 րիզ՝ սէջլէտիքլէրինտէ , օ՝ «Ղա՛ Ղֆէնտիմ Հի-
 սուս՝ պէն քէնտի րուհումու սէնին էլինէ վէրի-
 րիմ , վէ պէնիմ ճանըմը սանա թէսլիմ էտէ-
 րիմ , զիրա սէն օնու սաթըն ալտըն՝» տէյիւ չա-
 զըրըր ըտը : Ս է օնու իսքէնճէ եերինէ կէօթիւր-
 տիւքլէրի վագըթ , պիւթիւն ճէմա՛աթըն հուզու-
 րունտա քէնտի սուչսուղուղունու իգրար էտեր ի-
 տի , Ըթէշէ եագլաշտըղընտա՝ տիզ իւսթիւնէ
 կէլեպ՝ էօլէ պիք աշգ ու հէրարէթ իլէ տուա՛

էթտի, քի օրատա պուլունանլարըն չօղու եիւք-
սէք սէս իլէ տէտիլէր քի, «Պիզ պէօյլէ պիր ա-
տէմին նէ՛ գապահաթ իշլէյէպիլմիշ իտիյինի աղ-
նայամայօրուզ . անճագ պունու կէօրիւյօրուզ քի,
շիմտի Ալլահա ա՛լա տուա՛լար էտէյօր» : Հուս
իսթէտի քի ճէմա՛աթ իլէ սէօյլէշտին . վէ լաքին
Փաշաղին պէյի պրագմայըպ՝ էմր էթտի քի չափու-
ճագ իլամըն իճրասընը էթտինլէր : () վագըթ
Յովհաննէս Հուս եիւքսէք սէս իլէ՛ «Եւ իշ-
ֆէնտիմ Յիսուս՝ պէն պու եղիյէթլի էօլիւմէ
սէնին մուհապպէթին իչիւն ալլագ կէօնիլլիւ-
լիւք իլէ թէհամիւլ էտէրիմ, վէ սանա րէճա
էտէրիմ քի, պէնիմ ճիւմէ տիւշմանլարըմա ա՛ֆվ
էտէսին» տէտի : () նուն պօյնունու պիր տէմիր
զինճիր իլէ վէ սըթթընը ըսլագ իփլէր իլէ պիր գա-

զըղա պաղատըլար, վէ էթրաֆընա օտուն վէ սա-
ման երգտըլար: Փալադին պէյի պիր գաջ քեր-
րէ էթմիշ իտիյի կիպի՝ քէնտինին վա՛ղ էթտիյի
թա՛լիմաթլարը ինքեար էթսին տէյիւ օնա նասի-
հաթ վէրմէք իչիւն թէքրար եանընա եագլաշտը.
լաքին կէրչէքլիյին սատըգ շահիտի՝ «Հէր նէ քի
եագտըմ վէ էօյրէթտիմ իսէ, ինսանլարըն ճա-
նընը շէյթանըն հիւքիւմէթինտէն գուրթարուագ
իչիւն եագտըմ վէ էօյրէթտիմ. վէ շիմտի քէնտի
թա՛լիմաթլարըմը քէնտի գանըմ իլէ միւհրէտի-
յիմէ զիյատէսինճէ սէվինիրիմ» տէյիւ ճէվապ
վէրտի: Լ՛նիսէ Փալադին պէյի կէրի չէքիլտի, վէ
օտունլարը եագտըլար. վէ Հուս օլ քէնտի է՛օմ-
րիւնիւ իւզէրինէ ֆէտա էթտիյի պին իքրարընը
պիր փայընը օգուճաղա պաշլատը: Վ է ամէշին
ա՛լէվէրի օնուն էթրաֆընը սարտըգլարը զէման,
օ եիւքսէք սէս իլէ տէրիտի. «Մա՛ սաղ Լուսըն
Օղու Յիսուս Քրիստոս՝ պանա մէրհամէթ էյ-
լէ»: Պու ս՛օղիւ իւչիւնճիւ տէֆա՝ թէքրարլատը-
ղընտա րիւզկեար իլէ տիւթիւնտէն սէսի քէսիլտի:
Պու ճիւմիլէ իլէ պիր գաջ տագիգա տահա աու-
տագլարընը օյնաթտը, վէ գուվլէթի քէսիլիպ
պաշընը էյտի: Յիսուս օնուն ճանընը քէնտի
ճէննէթինէ գապուլ էյլէտի: Պու մութլուլու
շէհիտ՝ 1415 թարիխինտէ Յուլիսին Տարնտա, սա-
պահլայըն սա՛աթ Վ տէ, պէօյլէ պիր էօլիւմ իլէ
էօլտիւ. վէ օնուն քիւլէրինի Ուէնօ սույուն իչի-
նէ ամտըլար: Ուէօրլին նամ Օվիչէրալը մէշհուր
միւէրրիս պու զուհուրաթը նագլ էթտիյինտէ
պէօյլէ տէր. «Ղօնսթանչատա փէք չօգ փափազ
վարըտը, վէլաքին օնլարըն էն էյիսինի եագտըլար»:

Փ Ա Ս Լ Թ Ա

Իր-հաւը Հերոնիմոս : Տե-շմանը Կերեճեակի շէնքի : :

(Սէնէ 1415 — 1458)

Յովհաննէս Հուսուն Հերոնիմոս իսմինտէ պիր տօսթու վարտը քի Իրակատա վա'իլ իտի . վէ Հուսուն մահպուս օլտուղու վագըթ՝ չօդ չալըշտը քի գուրթարսըն : Հերոնիմոս գասավէթ իլէ վէ գալլի գրորգ Վօնսթանչատան Իրակայա տէօն-տիւլինտէ , հերետիկոս տէյիւ մէրգուժու թուլթ-տուլար վէ Վօնսթանչայա կէօթիւրտիւլէր . վէ օրատա օնու զինճիրլէր իլէ պաղլայըպ՝ Սուրբ Պօղոս գուլէսինին գարանլըգ զընտանընա գօտուլար Օնուն էլէրինի վէ այագլարընը խաչվարի պիր տիրէյէ պաղլայըպ՝ եիւզիւգօյուն եաթրրտըլար , շէյլէ քի ասլա օթուրմաղա գատիր տէյիլ իտի . վէ Յ40 կիւն պէյլէճէ պու Ֆէնա հալտէ վէ է-զիյէթտէ գալտը : Հերոնիմոս պու ա'զիմ իսքէն-ճէլէրէ տայանմայըպ՝ քէնտի տինինի ինքեար էթ-տի վէ Հուսա լա'նէթ օգուտու : Պագաթ պու տիւշմէրտէն չափուգ փիւշման օլտու , վէ իքինճի իսթինթագտա կերշէքլիյի իգրար էյլէտի : Տերա-գապ օնու Հուսուն շէհիտ օլտուղու եերէ կէօ-թիւրտիւլէր , վէ օրատա տիրի տիրի եագտըլար : Պու հալտէ օնուն իւզէրինտէ պէյիւք պիր սէվինճ կէօրիւնիւրիւտիւ . վէ Մլլահա համա ու սէնալէր օգույարագ Բուհունու թէսլիմ էյլէտի՝ Օ՝ ճէլլատա Վթէլի եա'գ , վէ խըզմէթինի թէք-

միլ էյլէ . էյէր պէն էօյիւմտէն գօրգայրտըմ պէն քէնտիմի գօլայ Տըֆլ էտէպիլըրիտիմ" տէտի : Աթէէլին էօնիւնտէ պէօյլէ պիր գավիլ էք վէ էյիթըր կէօսթէրտիյինտէն՝ Ինճիլին տիւշմանլարընը ութանտըրտը : Պիրազ վազըթտան սօնկրա Լէքինճի Պիօս իւնվանի իլէ թախթա ճիւլիւս էտէն ՅովՏաննէս Միլ վիօս Փափա Հուսուն վէ Մրակալը Հերօնիմօսուն հազգընտա սէօյլէր իքէն՝ տէր իտի քի . "Օնլար աթէէլին իւթիւնէ էօյլէ պիր չըգտըլար քի , սայքի զիյաֆէթէ օթուրույօրլարըտը . վէ օնլարըն սէօՏպէթլէրինտէ հիչ պիր գօրգու կէօրիւնմտի : Օնլար ալէվէրին լէինտէ սօն նէֆէտլէրինէտէք համա ու սէնալէր օղուտուլար" :

Էյէր Քրիսթիանլարըն իչինտէ ՅովՏաննէս Հուս վէ Հերօնիմօս կիպի ատէմլէր զուհր էթտիյի զէման՝ քէնտիլէրինէ Ալլահա շիւքը վէրմէք փարզ ըսա , օնլար՝ Քրիստոսուն պու սատըգ գուլարընըն պու սէֆիլիք տէրէօինի պէօյլէճէ թէրք էթտիլէրինի կէօրտիւքլէրի վազըթ՝ քէնտի ճէսարէթլէրինի տէ զայպ էթմէմէլի տիրլէր : Օլրա ճէմի՝ իւմիտ էտէպիլէճէյիմիզ զաթլարտան եալընըզ պիրիտինի թէրք էթմէմէլիյիզ . վէ օ՝ նէ՝ Պօնսթանչատա եանա պիլեր , վէ նէ տէ Քօմատա մահպուս օլապիլեր : Քիմին հազգընտա սէօյլէտիյիմի պիլերօինիզ : Քէնտի սատըգ գուլարընըն էլի իլէ էյիլքլէր էտէն եալընըզ օ տուր . քէնտիտի իտէ օնլարըն հիչ « իրիտինէ միւհթամճ տէյիլ տիր , վէ քէնտի պաղչէսինի՝ իշճիլէրի վէ գափուճուլարը օլմատըզը վազըթ տախի պագապիլեր վէ կէօզէտէպիլեր :

Յիսուսուն ճէմի՝ սատըգ գուլարընըն Հինտիսթանըն Պանիան աղաճընա պէնզէտէպիլերիզ , քի

օնուն տալարը եէրէ տիբիլտիբտէ, եէնիտէն քէօբ
 սալոյ՝ սայլսըզ շահլար վէ տալար Փըշքըօրը-
 շար, վէ եինէ աղածլար օլուրլար . վէ գուշար կէ-
 լիպ օնլարըն իւսթիւնտէ եուվա եափարլար : Աէր-
 չի Հուս էօլմիւշ իտի, վէ լաքին՝ օնուն օլ ու-
 դուրունա էօլտիւյիւ տա՛վա էօլմէմիշ իտի : (Օնուն
 էօլիւմիւ՝ օնուն վա՛ղարընըն վէ քիթապլարընըն՝
 եախօտ Ինճիլին հիսա գօրզ շայիլտէրինի վէ թէ-
 վապիլէրինի մէյտանա չոգարտը : Հուսուն վէ Հե-
 րոնիմասուն շէհիտ օլմալարընտան պիր երլ սօնկ-
 րա՝ 1416 թարիխինտէ 1 օտիլի Յակոբ Ապիսկո-
 պոս՝ Գօնսթանչա Մինագոսունտա սէօյլէտիլի՝
 էօրֆիլի սէօհպէթտէ իգրար էտէր քի, «Աթէշ
 իսքէնճէսի պու իքի հերետիկոսլար հագդընա վէք
 քիւշիւք պիր շէյ սայլըր . զերա օնլարըն վա՛ղ
 էթտիլի մէքրուհ թա՛լիմաթլար Ինկիլթէրայլ
 Փրանսայր՝ Իթալիայր՝ Մաճարիսթանը՝ Բուսի-
 այր՝ Լիթվանիայր՝ Լէհի՝ Նէմչէսթանը վէ պիւ-
 թիւն Պոհեմիայր զէհիրլէմիշ տիր» : Հուսունթա՛
 լիմաթլարընըն պէօյլէ չափուգ եայրլմասընա հիլ
 թա՛ճճիւպ էթմէմէլիյիլ . զերա օնլար սատէ Հէ-
 րիի Քիթապլարըն էօրէթտիլի թա՛լիմաթլար ը-
 տըլար, քի տայիմա 1 օտուալարըն վէ օ մէմլէքէթ-
 լէրտէ եայրլմըշ օլան ճէմի՝ Ինճիլի Քրիսթիան
 լարըն ինտինտէ միւթէպէր իտիլէր, վէ Հուսուն
 էօլիւմիւ եինէ պիր է՛օմիւր իլէ օնլարը ճանլաթար
 թարիխի 1417տէն՝ 1458տէք, Նէմչէսթանըն
 պիր գաչ մէմլէքէթլէրինտէ՝ մէսէլա 1 օրմտա՛
 Սփայրտա՛ Ուսթիլպոնտտա՛ Պերլինտա՛՝ Մակաե-
 պուրկտա վէ Սթրալսունտտա պիր չօգ շայիլտ-
 լէր պու միսիլու իսքէնճէ իլէ էօլտիլէր :

խինտէ Հուսիլէրտէն պիր փափազ թութուպ՝ շիշ իլէ էլէրինի տէլտիլէր, վէ սօնկրա օ տէլիք-լէրտէն իփլէր կէչիրիպ՝ պիր աղաճա պաղատըլար, վէ օնու տիրի տիրի աթէշէ եազտըլար :

Ենճամը Հուսիլէր քէնտի տիւշմանլարընըն քէնտիլէրինէ խըյանէթճէ հարաքէթլէր էտիպ՝ քէնտիլէրինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէլէֆ էթմէյէ թէհտիտ էթտիքլէրինի կէօրիւնճէ, քէնտիլէրինի հըֆղ էթմէյէ պաշլատըլար : 1419 թա. րիխինտէ պիր սիւրիւ Րօմա փափազլարը՝ Եֆէնտիմիզին Ե՛շայը Շ էրիֆինի շարապ վէ էքմէք իլէ իճրա էտէնլէրին պիր ճէմիյէթինի պասըպ՝ տարմատաղըն էթտիլէր : Օլ վազըթ Հուսիլէրին Վիլիսէ խատէմէլէրի քէնտի թէվապիլէրինի թօփլայըպ՝ օնլար իլէ պէրապէր պիր եիւքսէք պայըրըն թէփէսինէ չէքիլտիլէր. վէ օրատա՝ Ելլահըն խըզմէթինի՝ վէ Ե՛շայը Րապպանինին զէքրինի էտա էթմէք իչիւն՝ իպատէթխանէ պիչիմինտէ պիր չատըր գուրտուլար : Օ պայըրը թաբօր տաղը թէսմիյէ էթտիլէր. վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտիլէրի տախի թաբօրըլար տէնիլտիլէր : Օ ճիվարտաքի Վրիսթիանլար պունլարըն եէրինի տույտուգտա՝ էրքէք վէ գարը օլարագ օրայա գօշտուլար, վէ վա՛ղլար տիյնէմէք իչիւն վէ Եֆէնտիմիզին Ե՛շայը Շ էրիֆինի ալմագ իչիւն պէօլիւք պէօլիւք օլտուլար : Աիւնիւն պիրինտէ օրատա 42,000 ճանտան զիյատէ Ե՛շայը Րապպանիյէ իլհագ օլտուգլարը վար :

Փափաղիլէրին պաթըլըրլարընը րէտտ էտէն Յովհաննէս Հուսուն ճէմի՛ շայիրտլէրի վէ Պոհեմիանըն ճէմի՛ Ստուալարը թաբօրըլուլարա գաթըլտըլար, վէ Յովհաննէս Օլիքսա իսմինտէ

Պոճեմիայը քիչիզատենին պիրինի քենտիլերինէ պաշ էթտիլէր: Օխքանըն քիւչիւք եաշընտան պէրի պիր կէօզիւ քէօր իտի . վէ 1420 տէ՛ Սապի գալէսինին մուհասէրէսինտէ օ պիր կէօզիւնիւ տէ զայպ էթտի . պու ճիւմլէ իլէ՛ իյիթ պիր ճէնէրալ ըտը , վէ քէնտի ա՛սքէրլէրի իլէ չօդ տէֆա՛ Ֆիւթուհասթլար էտէր իտի . վէ լաքին տայիմա Վրիսթիանճա ալչագ կէօնիւլիւլիւք էթմէզ իտի: Սիգեամուհտ Իմիէրաթօր 1421 թարիխինտէ՛ օնա գարշը Պոճեմիայա 150,000 ա՛սքէրտէն իպարէթ պիր օրտու եօլատը , քի պիւթիւն եօլտա Հուսիլէրէ վէ հերետիկոսլարա գարշը ճէնքլէշիրլէր իտի: Շ՛էմի՛ էսիր թու.թտուղու Պոճեմիալըլարը՝ Հուսի տէ օլմասայըտըլար՝ մէրհամէթ էթմէյէրէք աթէշէ եադարըտը . զիրա ճէմի՛ Պոճեմիալըլար օնլարըն կէօզիւնէ մութլագա հերետիկոս կէօրիւնիւրիւտիւ : Վիւնիւն պիրինտէ 60 սիւվարիտէն իպարէթ պիր պէօլիւք ա՛սքէր՝ հիլէպազըղըլա Լընտօսթէվիէզին Վիլիսէ չօպանընը Սէնչէսլաս նամ քիմնէյի թութտուլար , քի օ՛ զայէթ տինտար վէ ճիւմլէյէ սէվկիւլիւ պիր ատէմ իտի . վէ օնու քէնտի վէքիլի իլէ պէրապէր Հուսիսիւնիզ տէյէրէք օրտույա չէքիշտիրտիլէր: Դօմանտանթ օնլարը եպիսկոպոսա՛ վէ եպիսկոպոս տա ճէնէրալա եօլատը: Պունլարա հէր աիւրլիւ էզիյէթի վէրտիքտէն սօնկրա , քէնտի հերետիկոսլուղլարընը թէրք էթմէյէ զօրլատըլար , եօղուսա՛ Վիզի եադարըլ՝ տէտիլէր: Սէնչէսլաս քեամիլ պիր սէրպէսթլիք իլէ ճէվապ վէրտի քի՛ Վնճիլմաթլուպ էտէր , քի ճէմա՛աթ Յիտուս Լչֆէնտիմիզին գատէհինտէն իչսին . էվվէլ զէմանըն Վիլիսէսի պունուն էօրնէյիսի պիզէ վէրմիշ տիր . վէ

պիղծման տինիմիզ պուճուճ պիղճե թէնպիճ էտեր :
 Եւ յայնքէ իսէ Եւսքի Լճալը պողոճն , վէ Ինճիլի եօղ
 էտիպ ճիչէ չըգարըն” : Պու սէօճպէթի սէօյլէ-
 տիյի կիպի , ա՛սքէրին պիլի տէմիր էլտիվէնլի էլի
 իլէ օնա էօյլէ պիլը գուճվէթլի շամար վուրտու
 քի ճէր թարաֆընտան գան ֆըլզըրտը : Եւ լթմէ-
 սի կիւնիւ մէրգուճուճ վէքիլի իլէ պէրապէր ա-
 թէլին եանընա կէօթիւրտիւլէր . վէ օնլարըլա պէ-
 րապէր իւչ իիթիյար քէօյլիւ՝ վէ եէտի եաշն-
 տա վէ օնպիլը եաշընտա տէօրթ չօճուգ կէօթիւր-
 տիւլէր , քի սէպաթըլա քէնտի տինլէրինի իգ-
 րար էթմիշլէր իտի : () Նլարըն եանընտա տուրան-
 լար պիլը գաթ տաճա օնլարա նասիճաթ վէրտի-
 լէր քի քէնտիլէրինէ գըյմասընլար . վէ քէնտի
 է՛օմիւրլէրինի գուրթարմագ իչիւն քէնտի ճերե-
 տիկոսըլգլարընը րէտտ էթսինլէր : Ա՛ կնչէսլաս պիլը
 սատըգ չօպան կիպի ճէվապ վէրիպ տէտի . “Լճաճ
 կէօթմէրմէսին քի պիլ սիլին նասիճաթընը
 թուլթալըմ : Պիլ պու միսիլու էօլիւմէ տէյիլ
 պիլը քէրրէ՛ իլա եիւլ քէրրէ թէճամիւլ էթ-
 մէյէ ճաղըր ըլ . կիւնէշ կիպի աշիքեար օլան Ին-
 ճիլին կէրչէքլիյինի ինքեար էթմէք գապիլ տէյիլ
 տիր” : () վագըթ ճէլատլար աթէշի եագալըլար :
 Ա՛ կնչէսլաս՝ պիլը չօպանըն սէվկիւլիւ գուլու-
 լարընը գուճաղընտա թաշըտըղը միսիլու չօճուգ-
 լարը գուճաղընա ալտը , վէ ա՛լէվէրին իչինտէ օն-
 լարըլա պէրապէր պիլը տուա՝ օգուտու : Չօճուգ-
 լար տէրագապ էօլտիւլէր . վէ Ա՛ կնչէսլաս ճանը-
 նը Յիսուսա թէսլիմ էթտի . վէ պէօյլէ՛ էօլիւ-
 միւնէտէք սատըգ վէ է՛օմիւր թաճընը ալմաղա ճա-
 ղըր պուլունտու :

Պէն պուրատա՝ թաքօրըլուլարըն Օլիսքանըն

գօմանտանը զը յըսա Իմիերաթօրուն գուվվէթ-
 լի օրտուլարընա գարշը էթտիբլէրի ճէնքլէրի նա-
 գըլ էթմէմ : Ելլա՛ն օնլարա փէք պէջիւք իմ-
 տատ իհսան էթտիյինէ՛ վէ օնլարըն տիւշմանլա-
 ըընը փէք պէջիւք գօրգու իլէ տաղըթտըղընա զը-
 յատէսինճէ թա՛ճճիւպ էտէրիղ : Փափալիլէ-
 րին միւէրրիլէրի պիլէ իգրար էտէրէր , վէ
 թա՛ճճիւպտէ գալը ըլար , քի նանըլ էյլէ՛ Նէմէս-
 թանըն սէչկին իյիթլէրինտէն իպարէթ օլան օր-
 տուլար՝ չօգ տէֆա տիւշմանը կէօրմէզտէն գօրգ-
 տուլար վէ փէրիշան օլտուլար : () Նլարըն պիրի
 տէր քի , « Պոհնմիալըլար զայէթ հիքմէթլի պիր
 իյիթլիք կէօսթէրտիլէր . զերա Սիգեսմունտ Իմ-
 փէրաթօր հէմէն Նւրոփանըն եարըսընը սիլա՛հ-
 լանտըրտըլըսա տա , օնլարըն հագգընտան կէլէմէ-
 տի : Իմիերաթօրուն Պոհնմիայա կէօնտէրտիյի
 կիւղէլ վէ գուվվէթլի օրտույու կէօրտիյիւմիւզ-
 տէ՛ պիր գաչ Պոհնմիալըլար օնա գարշը տուրուպ՝
 Բրակա շէհրինի զապթ էթմէյէ պրագմատըղլա-
 ըրնա զըյատէսինճէ թա՛ճճիւպ էտէրիղ : Սէֆէ-
 րին պաշանըճընտա օնլարըն հիչ պիր սիլահը եօ-
 ղուտու . իլլա գամչըլարը վէ չիֆթճիլէք ալաթլա-
 ըընը քէնտիլէրինէ սիլահ էթտիլէր , շէյլէ քի՛
 Իմիերաթօր օնլարը թահգիր էթմէք զըմնընտա
 օնլարա պուղտայ տէջիւճիւլէրի տէր իտի : Ա կ
 լաքին պու միսիլու սիլահլար իլէ օնլար զըյատէ
 իլ կէօրիւրլէրիտի՛ : Փափանըն վէքիլի Յուլիանոս
 Պարտինալ՝ զայէթ իյիթ պէյլէրին վէ ճէնէրալ-
 ըրըն շէքտիյի գօրգույու իքի տէֆա՛ կէօզիւ իլէ
 կէօրտիւ . վէ քէնտիլէրինի գօվալայան օլմատըղը-
 նը կէօրիւպ էմին օլմագ իչիւն՝ պաշարընը արգա-
 լարընա չէվիլիպ պագմաղա հէր նէ գատար չօգ

րէճալար վէ նիյազար էթաի իսէ տէ, թարումար
 օլուպ գաչանլարը աօլա իսքեաթ էտէմէտի: Պիր
 պաշգա քերրէ տէ պու Վարտինալ կէօրտիւ քի,
 կեահ կերի շէքիլիլէր իտի, վէ կեահ ճէսարէթ-
 շէնիլէր իտի: Փագաթ Պոչեմիալըլարըն եագ-
 շարընը իշիթտիքլէրի կիպի սիլաշլարընը պրա-
 գըպ գաչտըլար: () վագըթ Յուլիանոս կէօլ եա-
 շը տէօքէրէք պաղըրտը. «ՄՏ, պիզի պէօլէ գա-
 չըրանլար պիզիմ տիւշմանլարըմըզ տէյիլ տիր,
 իլլա պիզիմ կիւնաշլարըմըզ տըր»: Պալ շէհրինին
 սինագոսու տախի՝ Պոչեմիալըլարըն ֆիւթուհա-
 թը վէ Իմիէրաթօրուն ա՛սքէրինին պօղուլմար՝
 Մլաշըն զագէպինին իշի օլտուղունու էյի անկ-
 լատը: Պա՛ղը ատէմլէր պու վուգուա՛թլարը սի-
 հիրպաղըզա վէրիլէր իտի: Ս է լաքին Լրօթէս-
 թանթլարտան Սեւանկտոն տէր քի, «Մլա-
 շընմէլայիքլէրի օնլարըլա պիրլիքտէ ճէնքլէշի-
 յօրլարըտը, վէ օնլարըն տիւշմանլարընա պէօլիւք
 գօրգու վէրիյօրլարըտը»:

Թ Ա Ս Լ Ժ Գ

Վեհապետան Վրիժեանւորնն իւնիպեթի Ֆլորալար օ
 Վաւեասնէնէր : Նենի շէհեպէր :

(Սէնէ 1424 — 1471)

Պին տէօրթ եիւզ հիրմի տէօրթ թարիխին-
 տէ՝ շոկտեմբերին 11ինտէ , Օհսբա վէպա իլէ-
 թինտէն էօլտիւ : Թաբօրլուար օնուն եէրինէ Ռու-
 րօրօրու ա՛սքէր ճէնէրալը էթտիլէր , քի օ տա պիր
 մէշնուր ճէնքճի իտի : Պազաթ Յովհաննէս շու-
 սուն շայիրալէրինին մապէյնինտէ պիր Փրօզա
 եախօտ իթթիֆագսրզլըգ Փիլիսի Փրզօրըր յօրու-
 աու : Օնլարըն չօղու իսթէյօրլարըտը քի ա՛լէսսէ-
 վի Վրիսթիանլար՝ Լչֆէնտիմիզին Լշայը Ե էրի-
 ֆինտէ գատէհտէն իլհագ օլտունլար : Պալ Աի-
 նադոսու 1431—1433 թարիխլէրինտէ օնլարըն
 պու մաթլուպունու՝ վէ սայիր պա՛ղը տահա քիւ-
 չիւք տիլէքլէրինի էտա էթտի . վէ օնլար իօշնութ
 օլուպ թէշէք.քիւր սունտուլար : Պունլար Վա-
 լիքսթին տենիլտիլէր : Ա էլարքին պիրաղ վագըթ-
 տան սօնկրա ալտանտըզլարընը՝ վէ քէնտիլէրի-
 նէ օլան վատլէրին եալան վէ սախթէօլտուղունու
 անկլատըլար : Օհրա Փափանըն մերամը՝ շուսի-
 լէրի պիրի պիրինտէն այըրըպ՝ օնլարը զայըֆլաթ-
 մագ ըտը : Վալիքսթինլէր՝ Թաբօրլուարտան այ-
 րըլտըզլարը կիպի՝ քէնտի տիւշմանլարընա քէլէ-
 փիր օլտուլար , վէ փէք չօգ սըզընթը չէքտիլէր :
 Լչնճամը՝ 1453 թարիխինտէ Վէորգ Ռօտիէպրատ

փատիշահատան իղին աշտըլար, քի քէնտի մեղճէպ-
 լէրինի սերպէսթ գուլանսընլար : Ա է օնլար նա-
 զըրլար սէչտիլէր՝ վէ նէ՞ եօլտա քէնտի թ՛ալի-
 մաթլարընը՝ քէնտի է՛օմիւրլէրինի վէ Քիլիսէ
 թէրպիլէրինի Լ. լաճըն Քէլամընա տահա մու-
 թապըգ էտէպիլիլլէր՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի
 Րէսուլլարըն Քիլիսէսինին սատէլիլինէ վէ փաք-
 լըղընա ուլտուրապիլիլլէր տէյիւ թէֆթիլ վէ
 թէճէսսիւս էթմէք իչիւն՝ իւմումի սինադոսլար
 գուրտուլար : Վալիքսթիլիլլէրին չօղու պու ճէմա՝
 աթա գաթըլլար, քի օ վաղըթտան պէրու օն-
 լարա Պոնէֆալը գարընաշլար տէնիլիլ :

1460 թարիխինտէ պուլնլար շիտտէթլի պիր գօ-
 վալայըլ չէքտիլէր : Չօղունու տիրի տիրի ա-
 թէշէ եագտըլար, իսքէնճէյէ գօտուլար, վէ
 վիճուտլէրինի տէօրթ փարչա քէստիլէր : Պիր
 թագըմընըն տա այագլարընա աղըր թաշ-
 լար պաղլայըպ աստըլար, վէ էօլիւնճէյէտէք օ
 հալտէ պրագտըլար : Պաշգալարընըն տա այագ-
 լարընը վէ էլլէրինի քէստիլէր : Պու գօվալայըլ
 վագթընտա՝ Վ իթիթգտէ սաքին օլան գարընտաշ-
 լար՝ գօվալայըլ չէքէնլէրի տինտէ սապիթ էթմէք
 իչիւն վէ օնլարա սապը վա՛ղ էթմէք իչիւն՝ հէր
 թարաֆա էլլիլլէր եօլլատըլար : Վօվալայըլ չը-
 գարան արքեպիսկոպոսուն եէկէնի օլուպ՝ պու
 վա՛իղլէրտէն օլան Վրիգոր իսմինտէ պիրի Րրա-
 կայա քէնտի տայըսընըն օթուրտուղու շէհրէ կի-
 տիպ՝ գարտաշլարը պիր էվէ ճէմ՝ էյլէտի, վէ
 օնլար իլէ պէրապէր Րապպըն Լ. շայը Ը էրի-
 ֆիլին զեբրինի իճրա էտէր իտի : Ա է օնլարա
 կիլլիճէ եարտըմ էթմէքտէ օլան հաքիմին պիրի՝
 էլ ալթընտան օնլարա խապէր վէրտի քի լգաչ-

սընլար . զիրա տիւշմանլար օնլարըն իւզերինէ հիւ-
 ճիւմ էտէճէքլէր իտի : Ղրիգոր՝ Ղրիսթիանլար
 իգթիզասրդ եէրտէ քէնտիլէրինի թէհլէքէյէ գօ-
 մաղա պօրճլու տէյիլ տիրլէր տէյիւ միւլահազա
 էտէրէք՝ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի պիր թարա-
 Փա չէքիլսինլէր : Նաքին օպիրլէրի տէտիլէր քի ,
 «Ղօայր , ի՛թիգատը օլան ատէմ գաջմամալը տըր .
 ըահաթ օթուրալըմ» : Պա՛ղը եէնի շայիրտլէր՝ իս-
 քէնճէյի պիր շէյ եէրինէ գօմայարագ՝ տէրլէր ի-
 տի քի իսքէնճէ քէնտիլէրինէ պիր գահվալթը տըր ,
 վէ աթէշ՝ պիր թա՛ամտըր : Ղամի օնլարը ափան-
 սրդ պաստըզլարը զէման , հաքիմ գափուտան օնլա-
 ըա պաղըրտը . «Նաղըլմըշ տըր.քի , Հէփ տինտար-
 ըղըլա եաշամագ իսթէյէնլէր , գօվալայըշ չէքէ-
 ճէքլէր» . էօյլէ իսէ տէվլէթ էմրինին միւճիպինճէ
 պէնիմ արտըմտան զընտանա կէլին» : Ղամի օնլա-
 ըը իսքէնճէյէ վէրէճէք օլտուզլարը զէման , իս-
 քէնճէյի վէ էօլիւմիւ պիր շէյ եէրինէ սայմա-
 յանլարըն հէփտի տէ էօլիւմ գօրգուսուճտան քէն-
 տի տինլէրինի ինքեար էթտիլէր : Ղարընտաշա-
 ըըն փաթրիքի տէնիլէն Ղրիգոր ասլա գօրգմա-
 տը : Ղ է իսքէնճէտէ իքէն պայըլըպ տիւշտիւ ,
 վէ եանընտա տուրանլար օնու է՛օլմիւշ զանն էթ-
 տիլէր : Օնուն արքեպիսկոպոս տայըսը պու խա-
 պէրի ալտըղը կիպի , զընտանա գօշտու , վէ աղլայա-
 ըագ պաղըրտը . «Ղ՛հ պէնիմ սէվկիւլիւ Ղրի-
 գորում , քեա՛շքի սէնին եէրինտէ պէն օլսայը-
 տըմ» : Փագաթ Ղրիգորուն ագլը պաշընա կէլ-
 տիյի վագլթ՝ արքեպիսկոպոսուն ըհճասը իլէ
 ազատ օլտու : Ղօնկրա նագլ էթտի քի , քէնտի
 պայընըղընտա պիր կիւղէլ աղաճ կէօրմիւշ իտի ,
 քի իւզերինտէ չօգ կիւղէլ մէյվէլէր վարըտը ,

վէ տալարընտա պիր թագըմ գուշար էօթէրէք
 սէվնիրէր իտի . վէ ղայէթ կիւզէլ պիր չօճու-
 ղա իթա՛աթ էտէրէր իտի , քի էլինտէ պիր ա-
 սա վարըտը : Ա է աղաճըն եանընտա իւչ րաղպէթ-
 լու ատէմ տուրույօրուտու , քիօ աղաճըն պէքճի-
 սի իտիլէր : Ալթը երլտան սօնկրա օլ իւչ քիշի-
 յի թանըտը . զիրա օնլար գարընտաշարըն իւչ իւթ
 եպիսկոպոսլարը իտիլէր : Պու գարընտաշար՝ Ա լթա
 շէճրինտէ պիր մէճլիս ագտ էթտիլէր , քի օրա-
 տա Վիլիսէլէրին 70 վէքիլէրի՝ Պոճեմիանըն վէ
 Սօրապիանըն Փափաղարը՝ րիճալարը՝ շէճրիլէրի
 վէ քէյլիլէրի ճէմ՝ օլտու : Պու մէճլիս օրուճ
 վէ տուս՝ իլէ գուրուլտու : Օրատա՝ տինտարըգ-
 տա վէ թալիմա՛թտա եէքթա վէ նամտար քիմնէ-
 լէր օլարագ՝ գուրա՝ իլէ իւչ եպիսկոպոս սէչտիլէր ,
 քի Վրիգոր քէնտի պայղընլղընտա պունլարը
 կէօրմիւշիւտիւ : 1467 թարիսինտէն պէրու Պոճե-
 միա վէ Սօրապիա Վիլիսէլէրի , Սի-Բիւթիք Գա-
 րընտաշարըն Վիլիսէի եախօտ Վարընտաշար Բիւթի-
 քաշը տէնիլտի : Պիր եէնի գօվալայըլ տահա զուճը
 էթտի : Վէորգ Բօտիէպրատ փատիշահ էմը
 էթտի քի օնլարը թութտունլար , վէ տինլէրինի ին-
 քեար էթմէյէ մէճպուր էթտիլէր : Պոճեմիանըն
 վէ խուսուսա Բրակա շէճրինին զընտանլարը պու
 Վրիսթիանլարտան չափուճագ տօլտու . օնլարըն
 պաշ Ապիսկոպոսու՝ փատիշահըն էօլիւմիւնէտէք
 օրատա ինլէտի : Պիր թագըմը աճլըգտան էօլ-
 տիւ , վէ պիր թագըմը տա աղըր իսքէնճէլէր չէք-
 տիլէր : Սաղ գալանլար սրգ օրմանլարա գաչմաղա
 մէճպուր օլտուլար , վէ կիւնտիւղէրի մաղարալար-
 տա սագլանըրըտը . տիւմանտան եէրլէրի պէլի
 օլուր տէյիւ գօրգտուգլարընտան կիւնտիւղէրի ա-

Թէշ եագմայրս՝ անճար կէճէլէրիաթէշ եագա-
 պիլիբլէր իտի : Գար եազտըղը վագըթ եէմէք
 Թէտարիք էթմէք իչինն քէնտի մաղարալարըն-
 տան սըշարը չոգտըզլարը էսնատէ տայիմա պա-
 գարլարըտը քի սըբայըա պիբի պիբ արտըսըրա եիւ-
 ըիւսիւնլէր, վէ այազլարընը պիբ եէրէ պասսըն-
 լար : վէ արտտաքի՝ պիբ պէցիւք աղաճ տալը սիւ-
 ըիւբլէր իտի, քի արայանլար շաշըբըս՝ օնլարըն
 իզլէրինի պուլամասընլար :

Փ Ա Ս Լ Յ Գ

Նէյէնիանըն Վրինիտիւնլարընըն բահախլըղը վէ վա՛ղ-
 ւարը : Օնլարըն որեշտիւնլարընըն դապէպլէրի :

(Սէնէ 1471 — 1517)

Մքբեպիսկոպոս վէ Գեորգ փատիշահ էօլտիւք-
 լէրինտէ՝ գօվալայըլ մէքս օլտու : Մէհլի Սլա-
 տիսլաս Թախթա օթուրտու : օնուն փատիշահլըղը-
 նըն կիւնիւնտէ Սիւթթէֆիդ Գարընտաշար պիբ
 չօգ վագըթ բահաթլոգ եիւզիւ կէօրտիւլէր, վէ
 Մլահըն փատիշահլըղընը եայմաղա Փուրսաթ պուլ-
 տուլար : Սէ պու Փիքիք իլէ հէր Թարաֆա Թէճ-
 ըիւպէ օլունմուշ ատէմլէր եօլատըլար, քի տիւն-
 եա իւզէրինտէ Վրիստոսուն փատիշահլըղը նէ-
 ըկէրտէ պուլունտուղունա վուգուֆ օլունլար :
 վէ Վրիստոսա սալթ աղըղըլա տէյիլ իլա ա՛մէլ
 իլէ տախի իըզմէթ վէ իպատէթ էթմէյէ ճէհտ
 էտէն ատէմլէր պուլուննուրմու՝ վէ Մլահըն Վրե-

լամբնըն ա՛ղիզ թա՛լիմաթլարընա թալիպ օլմուշ
 վէ փափայր տէճճալ եերինէ գոյան ճէմա՛աթ-
 լար վա՛ր մը էօյրէնսինլէր . վէ պու միսիլլի քիմսէ-
 լէր պուլտուգլարը թագտիրտէ , օնլար ինէ գարըն-
 տաշ կիպի գօնուշսունլար , վէ քէնտի թա՛լիմաթ-
 լարըյըլա՛ եախօտ էյի իպրէթլէրի ինէ օնլարա
 եարտըմէթսինլէր : Պու թէֆթիշ իչիւն Սիւթթէ-
 ֆիք Ղարընտաշլար իլք տէֆա՛ պու եօլճու-
 լուղու 1474 թարիխինտէ էթտիլէր : Պուսէֆէ-
 ըին մասրաֆընը պիր գաչ քիպար ատէմլէր
 քէնտի իւղէրլէրինէ ալտըլար , վէ րահաթ վէ
 սէրպէսթ կիտիպ կէլմէք պապընտա՛ փատիշահ-
 տան եօլ ֆէրմանլարը էտինտիլէր : Պունլարըն
 պիր գաչը 1 քէնտէն կէչիպ՝ Խսթանպօլա կիթտի-
 լէր , վէ օրատա պիրի պիրլէրինտէն այրըլտըլար
 Ղուկաս՝ Րումիսթանա վէ Խթալիայա կիթմէյէ
 գարար գըլտը . Մարէսսա Ղօգօվէչիոս՝ Րուսի-
 այա վէ Խըրվաթ այալէթլէրինէ վարտը : Մար-
 տինոս Ղապաթրիք՝ պիր Նէհուտի թէրճիւման
 ինէ պէրապէր Բարաշամը վէ Մըսըրը տօլաշ-
 տը . վէ Ղասպար Մարքիոս՝ թըրակիայա կիթտի :
 Քէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնտիւքլէրինտէ պէյան
 էթտիլէր քի արատըգլարընը պուլամամըշլար ,
 իլա Քրիսթիանլար՝ օնուն զըտտը հէր տիւրլիւ
 պէտ խոյլարա վէ կիւնահլարա քէնտիլէրինի թէս-
 լիմ էթմիշլէրիտի : Իմտի գարար գըլտըլար քի
 Շլահըն հուզուրունտա այըպը գալմասընլար տէ-
 յիւ թէֆէքքիւր էթմէք իչիւն՝ վէ Քիլիսէտէն
 այրըլտըգլարը իչիւն քէնտի զամիրլէրի քէնտիլէ-
 ըրինի ինճիթմէսին տէյիւ՝ վէ քէնտի էվստլարը-
 նա պիր եօլ կէօսթէրմէք իչիւն պիր սինագոս էթ-
 սինլէր : Պու սինագոս 1486 սէնէսինտէ ա՛գտ օլ-

տու . վէ գարար գըտըւար քի Ալլահ Տէր նէ՛ վագըթ Տէր նէ սէվթտէ տինտար տին խոճալարը վէ մէղճէպի իսլահ էտիճի քիմնէլէր մէյտանա չը- գարածագ օլուրսա , քէնտիլէրի տէ օնլար իլէ պիրլէշտինլէր : Ա էլաքին օվագըթա գատար քէն- տիլէրին թանըտըղը օ միսիլլի ատէմլէր տահա զուհր էթմէմիլ խտի , օնուն իչիւն իւչ եըլտան սօնկրա՝ Ղ ուկասը վէ թուվմաս Վերմանտու Քը- րանսայա վէ Ռթալիայա եօլատըւար , քի ա՛ճա- պա օ մէմլէքէթլէրտէ տինտար Վիլիսէլէր պուլու- նո՛ւրմու տէյիւ վուգուՓ օլտունլար : Ա արին էյվահ Վրիսթիանլարըն չօղու՝ Վրիստոսուն եօլունտան վէ թա՛լմաթլարընտան սալմըշարըտը : Պու ճիւմլէ իլէ պիր գաչ ատէմ պուլտուլար քի ճէ- մի՛ թէհլէքէլէրէ գարշը տուրուպ՝ Վրիստոս լչֆէն . տիմիլէ իգրար էտէրլէրիտի , վէ օնլար իլէ պէրա- պէր տին իւզէրինէ սէօճպէթէտիպ՝ օնլարը թութ- տուգլարը էյի եօլտա սապիթ էթտիլէր : Ա է Ալ- լահըն պու ա՛ղիլ գուլարընըն չէքտիյի գօվա- լայըշարը՝ վէ Ռթալիատա Հերոնիմու Սալօնա- րօլանըն չէքտիյի իսքէնճէյի վէ տիրի տիրի աթէ- շէ եանտըղընը միւշահէտէ էթտիլէր : Ա է Պրան- սատա պիր չօգ սատըգ վէ տինտար Ա օտուլար օնլարը գարտաշըգ մուհապպէթի իլէ գապուլ էթ- տիլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ խօշանտըւար վէ սէ- վինտիլէր : Ա է խուսուսա Րօմատա՝ Րօմա Վիլի- սէսինին օ տէրէճէ եըգըմընը վէ պօղուգլուղունու կէօրտիւքլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ եիւրէքլէրի ա- ճըտը : Վէնտի վաթանլարընա տէօնտիւքլէրի զէ- ման , գարընտաշարա կէօրտիւքլէրի շէյլէրի նագլ էթտիլէր . վէ Տէփսի պիրտէն գարար գըտըւար քի պաշգա պիր շէյ էթմէսինլէր , իլա ճէմի՛ Վրիս-

Թիանշար իջինն Ալլահա եիւրեքտէն աուա՛ եթ սինլէր, վէ սապր վէ ճէսարեթ իլէ Ալլահըն միւնասիպ կէօրտիւլիւ թէճրիւպէլէրէ վէ էլիլէթլէրէ թէհամիւլ էթսինլէր:

Ալլահըն՝ պու Գարընտաշարըն Վիլիսէսինէ իհսան էթտիլի պարըշ վէ ըահաթլըգ տէվրինտէ, Վրիսթիան ճէմա՛աթը զիյատէսինճէ չօղալտը, վէ օնլարա փէք չօգ քիշիգատէ ատէվլէր գաթլըլայ՝ քէնտի տիյարլարընտա իպատէթիսանէլէր պինա էթտիլէր: Պին պէշ եիւզ սէնէսինտէ՛ հէմէն իքի եիւզ ճէմա՛աթ փէյտա օլտու: Ալլաքին տիւշմէն սարսըլայ՝ Պոհեմա փատիշահընը այաղա գալտըրմագ իսթէտի, քի օնլարըն սէրպէսթլիլինի վէ ազատըղընը էլլէրինտէն ալըն: Ահրէն գօվալայըշըն ֆէրմանը չափուգ մէքս օլունտու, անճագ սինադոս գարար գըլտը քի օնլարըն քէօքիւ գաղըլըն:

ՏԷՕՐՏԻՒՆՃԻՒ ՏԷՎԻՐ

Իսլահի Ս'եղհեպոն պերո :

(Սէնէ 1517 — 1839)

Փ Ա Ս Լ Ա

Իսլահի Օլոլեի : Ինսանլարն հաւի վէ շի-ի-օի- :
Իսլահի Ս'եղհեպոն լո-ղո-օն :

(1517)

Ինսան իջիւն ճախոսս Ալահտան կէօնտերիւ-
միշ պիր Քիթապ վար, վէ ճէմի' սահիհըջըզա-
րըն փունկարը օ' տուր : Պու Քիթապ եէթա
վէ Ալահըն ինսանա պիր ա'ղիմ քէրէմի տիր, վէ
Ալահըմըզըն իրատէթի օնտա եազըլմըշտըր . վէ
ինսան քէնտի պաշանղըճընը վէ մութլու ազը-
պէթինի օնտան էջրէնիր : Պու Քիթապ Րուհ
էլ Գուսս իլհամըլլա ինչա օլմուշ տուր , վէ
օրատա' Եիսուս Քրիստոսուն վասըթասըլլա օ-
լան ինայէթին Ա'հաը' վէ օնա վաճիպ օլան իպ-
տէթ' վէ պիղիմ սահիհ վաթանըմըզա եէթիշմէթ
իջիւն թութաճագ եօլումուզ պիղէ պէյան օլուն-

մուշ տուր : Պու Վրիթապ Սուգասպարէս Վրինասպար
 եախօտ Վրինասպար Երեմի թապիր օլու-
 նան Վրիթապ տրր : Ալլաճ օնու ինսանա վէրմիշ
 իտի քի օնու թէֆթիշ էթսին , վէ իչինտէքի
 միւթտէ ճէմի՝ մախլուգա էրիշսին : Ալլաճ թա-
 րափընտան ինսանա պիր վազիճ վէ քեամիլ իլ-
 ճամ վէրիլմիշ իտի , քի օ իրնասպար հիչ պիք շէյ զամմ
 օլունմասըն , վէ ինսանլար օնորան հիչ պիք շէյ իննիլ
 էրնիսինլէր* : Պու Ալլաճանի խազինէյէ մալիք
 օլան ճիւմէ ճէմա՝ աթլարա Ալլաճ աշիքեարէ պէօյ-
 լէ թէնպիճ էթմիշ իտի : Ալ է լաքին պու զիգըյ-
 մէթ էմանէթին իւզէրինէ նազըր օլան ատէմ-
 լէր՝ ճէմա՝ աթտան օնու գալտըրտըլար , վէ օ-
 նուն եէրինէ քէնտի սէօղէրինի գօտուլար : Ալ-
 լաճ ինսանա տէմիշ իտի քի Վրիթապլարը թէֆ-
 թիշ էտինճ : Ալ է լաքին եալանճը խօճալար ճէ-
 մա՝ աթա տէտիլէր “Պիզ սիզին իչին վէ սիզին
 եէրինիզէ օնու թէֆթիշ էտէրիզ . սիզ սալթ
 պիզիմ սէօղիւմիւզէ ինանմալըսընըզ . իշթէ սի-
 զին իգրարը տինիյէնիզ պու պիզիմ սիզէ էօյ-
 րէթտիյիմիզ շէյլէր օլաճագ տրր” : Ալ է տա-
 խի օնլար ճէսարէթ էտիպ պունու տա տէտիլէր
 քի՝ “Պիզ Սուգատտէս Վրիթապլարըն օգու-
 մասընը սիզէ եասագ էտէրիզ , պիզ փալիազար օ-
 նու օգուտուղումուզ եէթիշիր , վէ սիզ օնուն
 մանա՝ սընը վէ թէվսիրինի պիզիմ աղզըմըզտան
 իշիթմէլիսինիզ” :

Իշթէ օ վազըթլարտա ճիւմէ Վրիթաթիանլըզը ի-
 ճաթա էթմիշ օլան գարանլըզըն փունկարը պու
 տուր : Սուգատտէս Վրիթապլարըն նուֆուզու

եերինէ՛ Վիլիսէնին՝ եա՛նի Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն նուֆուզուենու գոմուշարըտը : Վի-
 թապը Շէրիֆ քէնտի սէսինի արթըզ իշիթտիր-
 մէ յօրուտու . եաընըզ եալան տին խօճալարընըն
 սէսի իշիտիլի յօրուտու : Ալլահա եազլաշմագ ի-
 չիւն փափազըն էլինտէն կէշմէլիյիտի . զիրա Ալ-
 լահըն վէ կիւնահքեարըն մապէյնինտէ փափազ
 գօնմուշուտու . վէ սէֆիլ ինսանըն գուլագլարըն-
 տա՛ տէյիլ Ալլահըն Վէլամը՝ իլլա փափազըն
 սէօղիւ էօթէր իտի , վէ ճանլարը մութուլուզ եօ-
 լունա կէօթիւրմէյէ վատ էտէրիտի : Պու ճէմա՛-
 աթտան գալտըրըլմըջ օլան Սուգատտէս Վիթապ-
 լար՝ պարի պու րուհանի գուլագլուզարը րուհա-
 նիճէ պէսլէ՞րմիյիտի . աճապա քէնտի մանասթըր-
 լարընըն թէնհա օտալարընտա օնու թէֆէք.քիւր
 էտէրլէ՞րմիյիտի . աճապա օնու քէնտի իլիմէրինէ
 թէմէլ՝ վէ քէնտի տինլէրինէ գանուն թութար-
 լարմըյըտը : Ա՛հ , էյէր պէօյէ օլսայըտը , օնլար
 քէնտիլէրինի իհաթա էտէն զուլմէթին գալընը-
 ղընը չափուզ էօլէպիլըրլէրիտի , վէ Ալլահըն քեա-
 միլ նօմօսունու ճէմա՛աթլարա ի՛թա էտէրլէր իտի .
 վէ լաքին տինսիզլիք ումուլի իտի , վէ պիր գաչ չօ-
 պանլարտան մա՛տա՛ ճէմի՛ փափազլար Սուգատ-
 տէս Վիթապլարտան վէ Վրիսթիանա միւթէ՛-
 ալիգ կէրչէքլիքլէրտէն պիխապէր իտիլէր : Այեր-
 չի հէր եերտէ Վրիստոսուն Ինճիլինի ինսան-
 լարա թէքմիլ էօյրէթմէք իչիւն միւքէլլէֆ մէք-
 թէպլէր վէ մանասթըրլար եափըլմըջտը , վէ լա-
 քին օ պինալէր էքսէրի ճէհալէթ վէ եարամագլըգ
 մէքեանլարը օլմուշարըտը : Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն պաշլըճա ի՛լմի՛ սըփսըրըլարըն եա՛նի
 Փափալարըն իլամլարընըն մէճմու՛ասընը , վէ Վի-

լնսէյէ կիրէն եէնի գայիտէլէրի , վէ պիր գաչ
 փուլթիէրէսթ Ֆէյլէսօֆլարըն քիթապընը՝ եա-
 խօտ պիր գաչ մէշնուր տին խօճալարընըն քիթապ-
 լարընը օգույուպ էօյրէնմէքտէն իպարէթ իտի :
 Օնլարըն չօղու տա Սուգատտէս Վրիթապլա-
 րըն եիւզիւնիւ պիլէ կէօրմէմիշ իտի : Ս է ճէմա՝
 աթա քէնտի սէօղլէրինի Վգրարը տինիյէ մագա-
 մընտա թուլթտուրանլար պունլար ըտը : Վրէնտի-
 լէրինի կէրչէքլէք էլէիլէրի կիւլի՝ վէ Մլաճըն քէ-
 լամլարընըն էմանէթտարլարը կիպի կէօսթէրէն-
 լէր պունլար ըտը : Շէմա՝ աթլար գարանլըգտա եիւ-
 թիւմէքտէ իտիլէր . վէ կէրչէքլէրին Վրէլամընա վու-
 գուլթ օլմատըգլարընտան սօնկրա՝ Վրիսթիանլը-
 ղըն պաշլըճա մատտէլէրինի նասըլ թանըյապի-
 լըրլէր իտի , վէ կէնահ լուղէթիւնին ասըլ մանասը-
 նը նասըլ աղնայապիլըրլէր իտի . կէրչի օ պիզիմ
 գալպիմիզին լէվճասընըն իւղէրինէ եազըլմըլ տըր ,
 վէ լաքին Սնճիլին ըշըղընա մալիք օլմատըգտան
 սօնկրա՝ օնու պիր էյիճէ աղնամայըլ : Մճապա
 օնլար՝ կիւնահըն Մլաճա գարը պիր իսեան՝ վէ
 եալընըզ Վրիստոսուն Վասըլթասըյըլա էյիլէնէ-
 պիլեր էօլտիւրիւճիւ պիր եարա օլտուղու ճագ-
 գընա նէ տիւշիւնիւրլէր իտի : Վրէնտիլէրինէ կիւ-
 նահ ճագգընտա ճէր նէքի էօյրէթմիշլէրսէ իտի ,
 զալալըլար սալթ օնու պէլլէմիշլէր իտի : Օնլար
 էյլէ պէլլէմիշլէր իտի քի ճէմի՝ կիւնահլար Մլ-
 լաճըն նօմօսունա ճէրնէ գատար գարը ըսա տա ,
 խարիճի գանունլարը պօզմագ՝ տախմա էն պէօյիւք
 գապահաթ տըր : Օ ասիրին տին խօճալարընըն պի-
 րի՝ պիլաֆիլթուր վէ ճիճապ էթմէյէրէք՝ պու մէք-
 րուճ զիւլիւմիւ թապ՝ էթտիրթմիշ իտի , քի՝ «Նի-
 յէի փալլը պիր քէօթիւ ամէլի փաքա չըգարա»

պիլեր՝, Ա է պու զիցիւմ իլէ հէր տիւրլիւ պէօ
 յիւք կիւնաճլարա փէշնճէրուխսաթ վէրիլիւր իտի :
 Ա է պա՛ղլարը տա կիւնաճը սընըֆ սընըֆ թագ-
 սիմ էտէրլէր իտի . վէ օնլարը՝ էօլտիւրիւճիւ կիւ-
 նաճա վէ էօլտիւրիւճիւ օլմայան կիւնաճա՝ պէօ-
 յիւք կիւնաճա վէ . քիւչիւք կիւնաճա պէօլէրլէր ի-
 տի . պու ֆէրգ եախօտ թագսիմ՝ Ալաճըն Վէլա-
 մընտա ապլա պէյան օլմամըլ օլտուղունտան մա՛-
 տա՝ Րուհ էլ Վուստուն պու խուսուստա պիղէ
 էօյրէթտիյի թալիմա՛թա տախի գարըը տըր : Ա-
 ճապա ինսանլար՝ սէլամէթին սահիհ էօլունու
 թանըմըլարմըլըտը . աճապա աղնամըլարմըլը-
 տը , քի Ա՛օլ կէրէէքիւք վէ հայաթ Յիսուս Վրիստոս
 տուր . պիղիմ Վուրթարըճըմըլ եալընըլ . քէնտի-
 սի տիր : Ա՛յվաճ , իշթէ օնլար պու մատտէ իւզէրի-
 նէ պէօյիւք գարանըգտա իտիլէր : Օլ գուրթու-
 լուշուճուղուն սէպէպի օլան կիւզէլ իսիմ օ տէ-
 րէճէ թէպտիլ օլմուշուտու՝ քի հիչ թանըլմա-
 յօրուտու : Ա՛վէլէքի Վիլիսէնին կիւզէլ տէհը-
 լէրի կիպի՛ եալընըլ Յիսուստան ճապա վէ թէք-
 միլ նէճաթը տիլէմէյօրլարըտը , վէ ըահաթըլըգ
 պուլմագ իչիւն՝ ճանլարը տօղրու Վրիստոսա գու-
 լաղուղլամայօրլարըտը , իլա օնլարը չօգ տօլաշըգ
 էօլլարտան կէգտիրիյօրլարըտը : Պիր թագըմ ա՛-
 զիղէրէնիյազ էթմէլիյիտի , վէ պիր չօգ խարիճի
 ային ու ատէթլէրէ վէ աղըր ըուսուլարա պիյաթ
 էթմէլիյիտի . շէօլէ քի՛ ատալէթէ վէ ըահաթըլ-
 զա թալիպ օլան սէիլ ճանլար՝ ապլա ըահաթըլ-
 զը պուլամաղ օլուրլարըտը : Ա է եինէ նէ՛ մութ-
 լու օլուրուտու օնլարա՝ քի էյէր պու սէֆիլէ՛օ-
 միւրտէն այրըլտըլլարընտա՝ տէրագապ էպէտի ըա-
 հաթըլըգ մէքեանընա կիրէճէքլէրինէ պիր էմի-

յեթների օլա պիլսէ իտի : Խայր՝ զուլմէթին փատիշահը պու սէֆիլ գուրպանլարըն եագասընտան էօյլէ պիր եագալամը ըտը՝ քի պու էզիյեթլի էօմիւրտէն սօնկրա , վէ պիր թագըմ նէվիճատ քէֆարէթ ամէլէրինտէն՝ զիյարէթլէրտէն՝ ատագլարտան՝ սիյասէթլէրտէն վէ ճէմի՝ ազիզլէրի իմտատա չաղըրըգտան սօնկրա՝ մէղարըն էօթէ թաւափընտա եէնիտէն պիր իսքէնճէլի վէ ու՛գուպէթլի է՛օմիւրէ՛ եա՛նի քաւարան աթէշինէ տախիլ օլաճագլարըտը . վէ տէրլէր իտի քի օրատա ճանլար ճէմի՛ կիւնահլարտան թէմիզլէնէճէքլէր . զիրա օնլարըն պուտիւնեատա իշլէտիքլէրի սէվապլար կիւնահլարընը սիլէմէզ : Ա է սէմավի բահաթա տախիլ օլմայը՝ եալընըզ պու զայէթ ուզուն վէ իսքէնճէլի քէֆարէթտէն սօնկրա գապիլ գըյաս էտէրլէրիտի :

Կիւնահլարը բէսիտ էթմէք իչիւն գըսսա վէ բահաթա պիր եօլ պուլմուշլար ըտը , եա՛նի՛ ազէ իլէ թէքմիլ մուա՛ֆիլըզ մալիք օլապիլիերիզ՝ զանն էտէրլէր իտի : Զէր քիմ՝ քի մուա՛ֆիլըզ սէնէտլէրի սաթըճըլարընա ագճէ վէրիրսէ իտի , Ալլահ Քէնտիսինն Տէր կիւնահլընը ա՛ֆիլ էթմիշ տիրտէյի էմին օլուրուտու : Վէնտիսինի Ալլահ վէքիլի թէսմիյէ էթմէյէ միւթէճասիր օլան Րօմա եպիսկոպոսու՝ Տէր թարաֆա քէնտի արսըզ էլէիլէրինի եօլամըշտը , վէ ճէմա՛աթըն ի՛թիգատընը վէ ահմագլըղլընը քէնտինէ ֆուրսաթ սայըպ՝ կէջիւ օնլարա ֆիւրուսթ էտէր իտի : Զէ պիր կիւնահա ֆիյաթ քէսիլմիշ իտի . աղըր կիւնահլար իչիւն քիւլլիյէթլի ազէ վէրիլիւր իտի անճագ մուա՛ֆիլըզ սէնէտլէրինին սաթըճըլար տա փաղարըզը պօղմաղա փէք մայիլ օլմայըպ՝ գօ

լայ ուղղաշարարար : Քրիսթիանըն հագգրնտա
 Խնձիլ միւճիպինձէ սէլամէթին գըյմէթլի նիշա-
 նը օլան Խաչ՝ քէօր սօֆուլուղա վէ պաթըլ Ի-
 թիգատա պիր այէթ օլմուշուտու : Ալլահըն գու-
 լունուն բուհանի ֆէրեատը օլան տուա՝ պիհուտէ
 լաֆազանըգլար վէ անկաշուլմաղ լուղէթլէր իւղէ-
 րինէ պինա օլմուշուտու . բուհ իլէ վէ կէրէք-
 լեք իլէ Ալլահա սէճտէ գըլմագ իչիւն իպատէթ-
 քեար ատէմլէրին էլի իլէ եափըմըշ քիլիսէլէր՝
 պիւթիւն թաշտան վէ թախթատան թասպիլլէր վէ
 սուրէթլէր իլէ տօլմուշարըտը . վէ պիր թագըմ
 ագըլըղ ատէմլէր օնլարըն հուզուրունտա եիւ-
 զիւ գօյու եերէ գափանըպ սէճտէ գըլարըարըտը .
 վէ ֆիբիրլէրի գըղտըգճա վէ հերարէթլէնտիքճէ՝
 զանն էտերլէր իտի քի Ալլահա զիյատէ իպա-
 տէթ էտէյօրլար : Փափաղ օնլարա պյազմա սու-
 յունտան՝ պիր գաչ ա՛ղիլլէր քէմիքլէրինտէն՝ վէ
 պիր գաչ աղնաշուլմաղ քէլամլարտան պաշգա պիր
 շէյ վէրմէղ իտի : Աիւնահ իգրարը տօլապը պաշ-
 գա շէյ իչիւն աշըլմաղ ըտը՝ իլլա քի քէօր սօ-
 ֆուլուղուն սէֆիլ էսիրլէրինին զինձիրլէրինի
 տահա զիյատէ գափիլէմէք իչիւն :

Իպատէթ՝ էսքի Բուժ փուլթիերէսթլիյինտէն
 փէք չօգ շէյ էօտիւնճ ալմըշտը . Փափապիլլէ-
 րին վէ էսքի զէման Բուլարընըն փուլթիերէսթ-
 լիյի՝ եալընըղ օնլարըն փուլթարընըն իսմինտէն
 ֆէրգ օլուրուտու . իքիսի տէ Ալլահըն հուզուրուն-
 տա նամագպուլ տուր : Պու միսիլլի պօզուգ վէ
 սափմըշ էֆքեարլար արասընտա կէրէք պիւթիւն
 ճէմա՛աթըն վէ կէրէք հեր պիր քիլինին թապի՛-
 աթը նասըլ օլապիլլի իտի : Այլ պիր ճէմա՛ա-
 թըն վարըշընը վէ մէշըէպինի՝ քէնտի բուհանի

գուլաղուղւարընըն մէշրէպինտէն գըյասէթմէք ճա-
 յիղ խտէ, ճէմի՝ պէտ խույլար վէ կիւնաճլար Տէր
 տէրէճէ ատէմէր իչինէ կիրմիչէր խտի : Վրիս-
 թիանա միւթա՝ լիգ Փագիլէթլէրին պարընաճագ
 մէթին մէքեանլարը օլմագ կէրէք օլան մանաս-
 թըրլար՝ էքսէրի մէքրուճ վէ մուրտար էտէպսիզ-
 լիք մահաչլէրի օլմուչլարըտը : () րալարտա թէն-
 պէլլիք՝ միւրայրլըգ՝ նափէրճիզքեարլըգ՝ ա՛տալլէթ՝
 իթթիֆագսըղլըգ՝ զօրաքի՝ էրկէնչիքտէն ճասըլ
 օլան էտէպսիզլիք Տէր ճիճէթ՝ իլէ իճրա օլու-
 րուտու : () ա՛սիրին Վաթին միւէրրիսլէրի վէ
 միւթէպէր միւէլլիֆլէրի՝ պու նագլիմին իչինտէ
 միւպալաղա պիր շէյ եաղմատըղմա՝ շէճատէթ
 էտէրլէր : Վ է օնուն իչինն օլ վագթըն փա-
 փաղաւընա Նոսայի փէյղամպէրին շու սէօղլէրի
 փէք էյի եագըջըր : “ Իշթէ պէքճիլէր Տէփիսի
 քէօր տիւրլէր . պիր շէյ պիլմէղլէր . Տէփիսի լալ
 քէօփէքլէր տիր , իւրմէյէ գատիր տէյիլլէր . օնլար
 սայրգլայըպ եաթըրլար , ոյգօյու սէվէրլէր . վէ
 իշթաճը գուվ վէթլի օլան՝ տոյմագ պլլմէղ քէօ-
 փէքլէր տիր . Տէմ օնլար անկլամայը պիլմէ յէն
 չօպանլար տըր . Տէփիսի քէնտի եօլարընա՝ պիլ-
 ճիւմէ Տէր պիրիսի քէնտի նահագ քեարընա տէօ-
 նէր : Ալլին՝ շարապ կէթիրէյիմ , վէ միւսքիրի-
 լէ սերխօշ օլալմ , եարըն տախի պու կիւն կի-
 պի՝ վէ տահա զիյատէ ղանի օլաճագ՝ տէրլէր”* :
 Վ է պիր Բեսուլուն տա փէյղամպէրլիյի թէք-
 միլ օլուու . “ Բուճ աշիքեարէ սէյլէր քի՝ ախըր
 զէմանլէրտէ պա՛ղը քիմսէլէր իմանտան մուր-
 թատ օլուպ միւրայրլըգ իլէ եայանլար էյրէտէ-

ճէքլէր , էվլէնմէքտէն մէն՝ էտէճէքլէր , վէ Մլա-
 Տըն եարաթտըղը թա՛ամլալտան կէրի տուրմաղա
 թէնպիհէտէճէքլէր՝՝ : Եւր գուլաղուզլարըն էօմ-
 ըրև պէյլէ օլուր իսէ , ճէմա՛աթըն չօղունուն էօմ-
 ըրև նասը օլապիլիը :

Հագիգաթ՝ չօղլարը պիր Խալասի ՄէղՏէպէ
 զեյատէսինճէ արգու չէքմէքտէիտիլէր . վէ օրատա
 պուրատա սէմավի ըջըղն շավգլարը փարլամաղա
 պաշլամըջըտը : Ա էլաքին օլ գուլվէթսիղ վէ աղ
 ըջօղլար՝ ճէմա՛աթլարը գափլայան գարանըղն
 գօյու սիյահըղընը կէօսթէրմէքտէն պաշգա պիր
 շէյ էտէմէյօրլարըտը : Եարա հէմ տէրին վէ հէմ
 էլտիւրիւճիւ իտի : Եալընըղ ՄլաՏըն էլի օնու
 միլ իլէ սաղալտապիլիը իտի . վէ ինսան օղու վէ
 ինսան ճէմիյէթի օնա տէվա էտէմէղ իտի : Խա-
 լասի ՄէղՏէպէ լաղմ ըտը , վէ ՄլաՏ օնու իճ-
 րա էյլէտի :

§Ա . Տիմ . Դ . 1 , 3 :

նասթորընա տախիլ օլտու, քի օրատա րահաթ
 Ալլահա իպատեթ էտեպիլսին: Ա էլաքին օ՝ սա-
 հիհ րահաթլոդը վէ սէլամէթի տահա թանըմադ-
 ըտը. պիր շէտիա գասավէթ օնուն ճանընը սար-
 մըլըտը: Ա էլ քէնտի քէնտիսի իլէ զեյատէսինճէ
 ճէնքլէշմէքտէ իտի, զերա քէնտի ամէլէրի իլէ
 քէնտիսինի գուրթարմագ էմէլինտէ պուլունտու.
 վէ Քրիստոստան օլան ճասպա սէլամէթի տահա
 թանըմամըլտը:

Ալլահ թա'ալա Առտերին եանընա պիր ին-
 թիյար բուհպան գօմուշուտու, քի օ՝ Յիսուսու վէ
 օնուն մուհապպէթինի վէ քերէմինի Առտերէ պէ-
 յան էյլէտի. վէ Մարտինոս Առտեր օվագըթ Ալ-
 լահըն Քէլամընը հավէս իլէ օգուտու. Յիսուս
 Աֆէնտիմիզ օնուն եիւրէյինէ եէնի պիր ըլըգ
 եայտը. վէ սէլամէթին միւթտէսինին հագգըն-
 տա օնա պիր իման՝ վէ օնուն սէմերէսի օլան պիր
 սէվինճ իհսան էյլէտի: 1508 թարիխինտէ Առ-
 տեր Ա իդգէմպէրկին պաշմէտրէսէսինէ միւտեր-
 ըիս թային օլունտու, վէ օրատա շէրէֆ վէ իգ-
 պալ իլէ տերս վէրիւր իտի: Քիլիսէնին կէօրիւն-
 մէզ Պաշը՝ օնու Փափավիլիյէ գարշը պիր տիւ-
 զիյէ ճէնք էթմէյէ հագըրլամըլտը: Պու ա՝
 զիզ ճէնք 1517 թարիխինտէ պաշլատը: Ա վա-
 գըթ մուա'ֆվըգ սէնէտլէրինին բեարը պաշլա-
 մըլտը, վէ ալէմէ պէօյիւք թէօքէզլէր վէրիյօ-
 ըուտու: Յօվհաննէս Տեցէլ իսմինտէ Տօմինիքան
 բուհպանըն պիրի Փափանըն էմրի իլէ պիւթիւն
 Նեմէսթանը տօլաշըպ՝ պու պէտնամ սանա'աթը
 իշտիլմէմիշ պիր արսըլըղըլա գուլանըյօրուտու:
 Անա պիրազ ագճէ վէրտիքլէրի կիպի՝ պիր մու-
 ա'ֆվըգ սէնէտի վէրիւր իտի. վէ պու սէնէտ՝ կիւ-

նահլարըն քեամիլէն ա'ֆիլ օլմասընըն մուհարրէր պէյաննամէսի իտի : Տէցելին մերամը' սալթ ագձէ թօիլամագ ըտը :

Անֆիլ ճէմա'աթ հէր վէճհ իլէ ալտանմագտա ըտը : Աերչի իէք չօգ ատէմլէր պու մէքրուհ.քեար իչիւն աղաշըյորլարըտը , վէ լաքին հիչ քիմսէ սէս չըգարմաղա ճէսարէթ էտէմէյօրուտու . զիրա Տէցել' փափանըն հիմայէթինին ալթընտա ըտը : Մէսսէն շէհրինին Եպիսկոպոսու Յովհաննէս' ճէմա'աթըն հէր թարաֆտան մուա'ֆիլըգ սէնէտլէրի սաթըճըսընըն եանընա դօշայօր իտիքլէրինի կէօրտիւքտէ , պաղըրարագ տէտի քի' "Ա՛հ , օ ատէմլէր նէ' դատար տէլի տիրէր , քի քէնտի ագձէլէրինի' անախթարը քէնտիլէրինտէ օլմայան սանտըղըն իչինէ աթարլար" : Գօլօնիատա վա'ղ վէրէն Գրանչիսքան բուհպանըն պիրի' պու քեարըն միւնասիպէթսիլիյինի ճէմա'աթա անկլաթմագ իչիւն' օնլարա տէտի քի , "Ա՛ա տինտար ճանլար , սիպէ պիր եէնի միւճիղաթ նագլ էտէյիմ' : Եյէր պիրինիզին եարըմ ալթըն ֆիօրինի վարըսա , տօղրու ճէննէթէ կէօթիւրէճէք պիր մուա'ֆիլըգ սէնէտի սաթըն ալապիլեր , վէ օլ քիմսէնին եանընտա ֆիօրինին պիր չէյրէյի վարըսա , եինէ Ալլահըն փատիշահլըղընըն պիր փայընը սաթըն ալապիլեր . վէ լաքին էյէր հիչ փարասը եօղուսա , մութլագա ճէհէննէմէ կիթմէլի տիր : Պու պիր եէնի միւճիղաթ տէյիլ մի տիր , քի հիչ քիմսէ ագձէսիղ գուրթուլամայօր , վէ սէլամէթի պուլամայօր" :

Տէցել Ա իդգէմպէրկէ եէթիշիպ քէնտի մաթարընը սաթմագա պաշլատըղը զէման' Լուտեր սիւքիւթ էտէմէտի : Մու'աֆիլըգ սէնէտլէրի իւ-

զերինէ 95 գայիտէլէր եազըպ՝ 1512 սէնէսինտէ
 շոկտեմբերին 31 ինտէ օնլարը գալէ քիլիսէսինին
 գափուլարընա եափըշտըտը . վէ պու գայիտէ-
 լէրին իչինտէ մուա՛փվըգ սէնէտէրինին ճիւմլէ
 միւնասիպէթսիղ իյինի պէյան էթմիշ իտի, վէ տա-
 խի հէր քիմ՝ իլէ օլուրսա օլսուն՝ պու մատտէ
 իւզէրինէ միւճատէլէ էթմէյէ սէօզ վէրմիշ իտի :
 Պու գայիտէլէր չափուճագ պիւթիւն Նեմէս-
 թանա վէ պիւթիւն Նւրոփայա եայըլտը : շէփ-
 սի պու միսիլի ճէսարէթէ թա՛ճճիւպ էտէրիտի .
 վէ հիչ քիմսէ պու միսիլի պիր սէօլէյիշ վէ լի-
 սան իշիթմէմիշ իտի :

Չօգ ահվալար պիր եէրէ կէլիպ՝ իսլահի մէզ-
 հէպին եօլարընը հազըրլայօրլարըտը : Պինլէր-
 ճէ պին Ս օտուալար՝ Պոհեմիալը գարըտաշար՝
 Ս էքլիֆին շայիրտլէրի Լնճիլին թօխումլարընը
 պօշա էքիպ եայմըշարըտը : Ս է հէր քէս կէօ-
 զինիւ աչըպ՝ Վիլիսէնին երզըմընը վէ խարա-
 պաթընը կէօրմէյէ պաշլամըշտը : Ս ա՛ղար էվ-
 վէլքինտէն զիյատէ վէ ա՛լէսսէվիյէ խալզըն անկ-
 լատըղը լիսանտէ վէրիլիյօրուտու : Ս է հէր քէս
 իլիմլէր թահսիլ էթմէյէ՝ վէ խուսուսա Խպրա-
 նի վէ Նունանի լիսանլարընը էօրէնմէյէ թալիպ
 օլույօրլարըտը : Վաթօլիք փափազլարընըն ճահիլ-
 լիյինի վէ պօղուգլուղունու զէվգլէնմէյէ վէ այըպ-
 լամաղա պաշլամըշլարըտը : թապ՛խանէնին եէնի
 իճատը՝ է՛օմիւր Վիթապընը ճէմա՛աթըն էլինէ
 վէրիպ՝ ճէմի՛ իլիմլէրէ տիւ շման օլան Վիլիսէ խա-
 տէմէլէրինին ի՛թիպարընը պօղմաղա զիյատէսին-
 ճէ եարտըմ էյլէտի :

Փ Ա Ս Ա Ք

Քիմապը Շէքիֆին Ռապ' օլմասը : Աստիքին քիմապարը : Աօրմասն սինարոսա : Աստիք Աարդարիտա :

(Սէնէ 1457 — 1534)

Հինտիսթան Պրահմինլերինին մէշհուր պիր մէսէլի վար, քի տէր . «Միւպարէք օլսուն օլատեմ, քի եաղըլը իճատ էթմիշ տիր» : Պիղ տէ պուսէօհպէթի թապ'խանէյի իճատ էտէնին հագղընա տէյէպիլերիզ, Ալէսսէվիյէ գըյաս օլունուր, քի պու գըյմէթլի իճատըն սահիպի Ղութէնպէրկլի Յովհաննէս տիր, վէ օնուն շէրիքլերի տէ Յովհաննէս Փաուսթ վէ Պետրոս Շէֆֆէր իտի : Իլք թապ' էթտիքլերի քիթապ' Սաղմոս եախօտ Մէզամիր քիթապըրը (1457) : Փաուսթ Մայնցտա փէք չօդ Մուգատտէս Քիթապլար թապ' էթտի, վէ սօնկրա Փարիզէ կիթտի . վէ օրատա թապ'խանէ սանա'աթը տահա թանրլմամըշըր : Աէ չիւնքի իլերտէն էլ եաղըսը Մուգատտէս Քիթապլար պէշ եիւզ ալթընա սաթըլըրըրը, Փաուսթ ալթմըշ ալթընա սաթմաղա պաշատըղընտա՝ հէր քէս թա'ճճիւպտէ գալթը, վէ սաթըլտըրգճա՝ եէնիտէն Մուգատտէս Քիթապլար մէյտանա չըգտըղընը կէօրտիւքլերինտէ, պիւթիւն Փարիզ շէհրի պիրի պիրինէ կէչտի . վէ ճիլտէրի բուպար էտիպ' հէփսինի պիրիպիրինէ պէնկզեր վէ մութապըգ պուլտուգլարը թագտիրտէ տահա զիյատէսի իլէ շաշըպ' պու ատեմ սիհիրպպո տըր

տէտիլէր : Ա է Պատուածուն էլինի պատըպ՝ իչին-
տէն պիր չօգ Սուգատտէս Վիթապ չըգարտը-
լար , վէ սուչու կիպի մէրգումու հիւքմ էթտի-
լէր . զիրա գըյաս էթտիլէր . քի շէյթանըւա շարթ
էթմիշ տիր , վէ քիթապլարընըն իչինտէքի գըր-
մըգը եազըւարը . քէնտի գանըյըւա եազմըշ տըր :
Պագաթ գուլանտըշը կօլու վէ թէրթիպի թա-
րիֆ էթտիյինտէ , Փարիպին շուրա մէճլիսի օնա
ազատըգ վէ բուխասթ վէրտի :

Եւք Ա թմինճէ Վիթապը Շ էրիֆ 1462 թա-
րիսինտէ թապ՝ օլունտու . վէ Եւք Նեմէճէ Վի-
թապը Շ էրիֆ 1467 թարիսինտէ թապ՝ օ-
լունտու : Նիրմի երլտան սօնկրա՝ Ներոփանըն ճէ-
մի՝ պաշըճա մէմլէքէթլէրինտէ թապ՝ խանէլէր
պուլունուրուտու . վէ սերի՛էն ճէմա՛աթըն իչինէ
պինյէրճէ քիթապլար եայըլտը . շէօյլէ քի՝ օ վա-
գըթա գատար սալթ պիր գաչ ալիմ ատէմլէրէ
մախսուս օլան իլիմ տէտիքլէրի շէյ՝ ա՛լէսսէվե-
յէ պիւթիւն Վրիսթիանլարըն . քէնտի մալլէրի
օլտու : Ա է 1228 թարիսինտէ՝ Փափա Սուգատ-
տէս Վիթապլարըն եայըմասընա գարըը իլք Փէր-
մանընը չըգարտըղը վագըթ՝ օ եասագ սալթ զէն-
կին վէ մա՛լիւմաթըլը ատէմլէրին հագգընա օլա-
պիլիբ իտի . չինքի էլեազըսը Սուգատտէս Վի-
թապլարըն պահասը փէք եիւքսէք իտի : Սալթ
Ա օտուալար պու եասագտան իխրաճ օլմուշլարը-
ար . զիրա օնլար քէնտիլէրի Սուգատտէս Վի-
թապլարըն էօրնէյինի ալպիլիլըլէր իտի : Ա է
Լաքին Վիթապը Շ էրիֆ աշաղը պահարլա է-
տինմէք միւմքին օլտուղու վագըթ՝ Փափանըն եա-
սաղը օլ Վիթապը էտինմէյէ վէ օգումաղա հա-
վէս էտէնլէրէ գարըը գօյամատը :

Առտերին եազարըը 95 գայիտէլէր հէր եէրտէ զիյատէ տիգգաթ իլէ օգունուպ՝ չօգ եէրլէրտէ տէ սէվինճ իլէ գապուլ օլունմալարը իլէ՝ Փափանըն ճանը իֆրաթ սըգըլուպ՝ Առտերէ էմր ու թէնպիհեօլլատը քի եազարըը սէօզլէրի կէրի ալսըն :

Առտեր կէրչի օվազըլթա գատար Փափայա չօգ իթիպար վէ րայեթ էտէյօրուտու , Փազաթ պու մատտէտէ օնուն էմրինի իճրա էթմէյի միւնասիպ կէօրմէտի : Ա է րիճա էթտի քի տին մատտէսի նին եալընըզ հաքիմի օլան Վիթապը Հէրիֆին քէլամլարը միւճիպինճէ՝ քէնտի եազարըը քիթապլարըն եանկըշընը իսպաթ էտիպ՝ քէնտինի իսքեաթ էթսին : Փափա՝ պիր Փուգարա () - գոստինեան րուհպանընըն արգուսունու էտա էթմէյէ թէնէզզիւլ էթմէտի . վէ մէզհէպի իսլահէտիճի Առտեր հիչ պիր շէյտէն սարսըլմայօր իտիյինի կէօրիւնճէ , 1520 սէնէսինտէ օնու աֆօրօզ էտիպ՝ Վիլիսէտէն թարտ էյլէտի : Ա էլաքին Առտեր՝ էօմիւր Վէլամընտան կիւն պէ կիւն զիյատէ ըշըգ քէսպ էտիպ՝ Րօմ իլէ պիւթիւն պիւթիւնէ գաթի ալազա էթմէյէ վէ պօզուշմաղա գարար զըլտը . զիրա էյի պիլեր իտի քի՝ Փափանըն ճէմի՝ թէհտիտլէրի վէ էօրֆլէրի՝ էօմիւր Վէլամընա պիր շէյ եափամազար : Ա է 1520 թարիխինտէ՝ Վեկտեմբերին օնունտա Ա իրգէմպերկ շէհրինին գափուսունտա պիր չօգ շայրտլէրին վէ սայիր ատէմլէրին հուզուրունտա՝ Փափանըն օլ աֆօրօզ քեաղըտընը վէ շէրա՝աթ քիթապընը տախի աթէշէ եագտը :

Առտեր պէօյլէճէ Փափապիլիքտէն այրըլտըգտան սօնկրա , տախմա տահա գուվվէթլիճէ ճէնքլէշմէքտէ պուլունտու : 1521 թարիխինտէ՝ Ա օրմն

շէհրինտէ գուրուլան սինադոսուն հուզուրունա չա-
 ղըրըտըր, քի օրատա Իմիէրաթօրուն հուզուրուն-
 տա թէՖթիշ օլսուն : () նէ՛ թէհլիքէլի տագի-
 գէ իտի : Յովհաննէս շուսուն էօլիւմիւնիւն զիք-
 ըի իլէ պիւսպիւթիւն գաթի իւմիտ էթմէք վէ ճէ-
 սարէթտէն տիւշմէք լազըմ կէիլը իտի քէնտիսի-
 նէ : Չօգ ատէմլէր օնա նասիհաթ վէրտիլէր քի
 սինադոսա հիչ կիթմէսին . վէ լաքին օ աշա գօրգ-
 մատը . օնուն պիւթիւն գուլվէթի վէ իւմիտի Յի-
 սուս ըտը : Իմտի մերգում Վ օրմնա կիթմէյէ
 եօլա չըգտըր, վէ Լըրֆուրթա եէթիշտիյինտէ ,
 պիւթիւն սօգաղլարվէ էվէր ա՛սքէր իլէ տօյտու ,
 քի Վուտերին կէչտիյինի կէօրսիւնլէր : Վ է օնա

պա՛ղըլար՝ Պօղոս ՐէսուԼ Երուսաղէմէ սօն եօլ-
 ճուլուգ էթտիյինտէ նէ տիւրլիւ թէհլիքէյէ վէ
 գաղայա օղատըյըսա, քէնտինին տէ պաշընա օ
 միսիլի պիր գաղա կէլէճէք տիր տէտիքլէրինտէ,
 օնլարա ճէվապ վէրտի քի, «Եյէր Ա իդդէմպէր-
 կին վէ Ա օրմնուն արասընտա կէօյէտէք եիւքսէլ-
 միլ պիր աթէշ եագսալար պիլէ, եինէ պէն Աւ-
 լաս թա՛ալանըն իսմի իլէ՛ սինագոսուն հուղու-
 բունտա կէօրիւնէճէյիմ՝ : Ա օրմնա եագլաշտը-
 ղընտա, թէքրար օնանասիհասթ վէրտիլէր քի.քէն-
 տի տիւշմանլարընըն հուղուբունա չըգմասըն : Ա-
 քին օ՝ «Պէն Ա օրմնա չաղըրըլտըմ՝, վէ էյէր օ-
 բատա տամլարտա օլան քիրէմիթլէր գատար շէյ-
 թանլար պուլունսա պիլէ՛ Ա օրմնա կիտէճէյիմ՝
 տէտի : Իմտի Առտեր սինագոսուն հուղուբունա
 չըգտը, վէ օնա նասիհասթ էթտիլէր քի քէնտի
 եաղտըղլարընը կերի ալըն, վէ պունա պիր գըս-
 սա վէ գաթի սէօղիլէ ճէվապ վէրսին : Առտեր
 եիւքսէք սէս իլէ ճէվապ վէրտի քի, «Սիլ պէ-
 նիմ եանկըշըգտա պուլունտուղումու Վիթապի
 Շէրիֆտէն իսպաթ էտէմէզսէնիլ, պէն եաղտըր-
 լարմը նէ՛ կերի ալապիլիլիմ, վէ նէ տէ կերի
 ալմաղա պօրճըլ իմ : Օիրա պիր ատէմ քէնտի
 զամիրինէ գարշը պիր շէյ էտէրսէ, հէմ տէլի տիր,
 վէ հէմ քէօթիլ տիր : Ելթէ պէն պունտան զի-
 յատէ լագըտը սէօյլէյէմէմ : Հէմէն Ալաս պա-
 նա եարտըմճը օլուն . ամին» : Առտերին տօսթլա-
 րը՝ վէ պախուսուս Սաքսոնիանըն Ելէքթօրու Պրե-
 տերիկոս՝ պէօյլէ պիր ճէսարէթլի իգրարա հէյ-
 րան օլտուլար : Պագաթ Պէշինճի Աարոլոս փա-
 տիշահ օնու հերետիկոս սըրատընա կէշիլիպ՝ թէք-
 տիր էթտի : Պու ճիւմլէ իլէ իթպ էյլէտիղե էմ-

նիյէթ ֆերմանընը կերի ալմայըպ, օնա բուխսաթ վէրտի քի սաղ սէլիմ վէ սէրպէսթ կերի տէօն սիւն :

Ս է 1521 սէնէսինտէ՝ Մայիսին տէօրտիւնտէ Ղուտեր Մօրա շէհրինտէն այրը լորղընտա, եօլտա օնու պիր գաչ աթըլար կէօյա ճէպը ինէ թութուպ արապատան աշաղա էնտիրտիլէր, վէ մէրդումու պիր աթա պինտիրէրէք ալըպ եխրիւյիւ վէրտիլէր : Ս է պիր թագըմ տաղար վէ տէրէլէր տօլաշարգտան սօնկրա, եարը կէճէտէն պիր սա՛աթ էվվէլ Ս արդպուրկ գալէսինէ եէթիշտիլէր : () աթըլարը եօլայան՝ Լչէթթօր Պրետերիկոս իմիշ, քի օնուն մէրաժը պու խտի քի Ղուտերի պիր էմին եէրէ գօյուպ՝ օնուն պաշընա կէլէն ֆէլաքէթ սավուշունճայատէք օրատա Տրֆղ էթսին : Ս արդպուրկտա օնու իմրախօր Վեօրք խմի ինէ պիր քիշիգատէ մահպուս տէյիւ սագլարլարըտը . վէ օրատա սագալ գօյվէրտի, վէ օասիրին պէյլէրի կիպի գըլըճ թաշըրրտը :

Վալտը քի՝ Ղուտեր Ս արդպուրկ գալէսինտէ քէնտի վաղթընը պօշա կէչիրմէտի : Վիթապը Շ էրիֆի խալգըն լիսանընա թէրճիւմէ էթմէյէ պաշատը . զիրա էյի պիլիւրիտի քի կէրչէքլիյի ճէմա՛աթա թանըթմաղա վէ եայմաղա գուվ վէթըլի եօլ պու տուր : ()՝ ճէսարէթ ինէ պու կիւճ իշէ էլ վուրտու . վէ օնա Տիչ պիր մուավէնէթ էտէն եօղուտու : Լ՛նճագ (Յիսուս) Լչֆէնտիմիղտէն եարտըմ պուրուպ՝ թէղլիյէ Տալա պիւթիւն՝ Վեմ ճէսթանըն Վիլիսէսի նէզտինտէ պիր խաղինէ կիպի թութուլան Ինճիլին թէրճիւմէսինի թէքմիլ էյլէտի : Ս է տախի Բօմա Վիլիսէսինտէ օգու՛նան Ինճիլէ թէֆտիրլէր եաղտը : Պու Վիթապը

փէք չօգ շէրէ՛Ֆ պուլտու, վէ հէր թարա՛ֆա եա-
 յըլտը: ()ն այտան սօնկրա Վ իդդէմպէրկտէքէն-
 տի շայիրտլէրինին մապէյնինտէ զուհր էտէն վէլ-
 վէլէլէրի տուլուպ՝ Նլէքթօրա տանըշմայարագ
 Վ արդպուրկ գալէսինի պրագտը կիթտի. վէ Վ իդ-
 դէմպէրկէ եէթիշտիքտէ՝ զայրէթ էտիպ օնլարը
 պիրիպիրի իլէ պարըշթըրտը: Վ է պիր գաչ էս-
 քի լիսանլէրէ վուգու՛Ֆ օլան տօնթլարընընեար-
 տըմը իլէ ճէմի՝ Վիթապը (էրի՛ֆին թէրճիւմէ-
 սինի թէքմիլ էլլէտի: () թէրճիւմէ 5134 թա-
 րիսինտէ թապ՝ օլուպ՝ պիր ճիլտ օլտու: ()նուն
 իշտաշլարընըն էն մէշուրու Փիլիպպոս Սեւանկ-
 տոն ըտը, քի Պատէնին պէօյիւք Տուգալտղը-
 նըն շէհրի Պրէթէնտէ տօղմուշուտու: Պու քիմ-
 սէ կէրէք իլմի վէ կէրէք տինտարլըղը իչիւն զա-
 յէթ նամտար օլուպ՝ տէրէճէսիլ հաղիմ վէ թաթը
 թապիյէթի իլէ չօգ տէ՛ֆա՝ Վ ուտերին աթէշի
 մէշրէպինի վէ հէրարէթինի թէսքին էլլէտի:

Ֆ Ա Ս Լ Գ

Իսլահի Մեզհեպէն Էլէրէ-Ֆեռի : Լուստերէն Էօլէ-Ֆեռ :
 Լուստերէն Էլէրէ-Ֆեռ օլէն պարը շ :

(Սէնէ 1519 — 1555)

Ինճիլին Լուստերէն թալիմաթլարը՝ Լուստերին հատարը հիսապարը վաճարը յըւա՝ պախուսուս թէլիֆ էթախի պեյիւք վէ քիւշիւք թալիմաթ քիթապլարը վէ եազարը իւահիլէրիլէ՝ հէր եէրէ եայըտը : Բէնտի շայիրտլէրի վէ տօսթլարը տախի՝ կէրէքլիլին եայըմասընա ճէհտ էտէրլէր իտի : Հէր եէրտէ ֆըրգա ֆըրգա օլմուշարըտը, վէ քիմի փախայա՝ քիմի տէ Լուստերէ թարաֆ էտէրլէր իտի : Այէ 1519 թարիխինտէ փախանըն պիր էլէիսի Նեմչէսթանը տօլաշըպ՝ տիգգաթ էյլէտի քի տախիմա տէօրթ ատէմտէն իւշիւ Լուստերէ սահապէթլիք էտէր իտի, վէ եալընըզ պիրի Բօմա Նախիպոսունա թարաֆ էտէր իտի :

Յովհաննէս Լուստերէն կիւնիւնտէ Սաքսոնիատա Իսլահի Մեզհէպ փէք չօգ իլերլէտի : Լուստեր արար ըըզ պիւթիւն ճէմա՝աթըն իչինէ կիրէյօրուտու : վէ ազար ազար եանկըշա՝ տէթլէրի թանըյըպ ըէտտ էտէյօրլարըտը, մանասթըրլարը թէրք էտէյօրլարըտը, վէ պիլիսիզ վէ ահմազ փախազլարըն եէրինէ՝ տինտար վէ ալիմ վա՛իլէր գօյօրլարըտը : «Բէնի թալիմաթ» եա՛նի Ինճիլ Բոմերանիատա՝ Լուստերէմպէրկտէ՝ Պատէնտէ՝ Պրանտեպուրկտա՝ Հօլթէյնտէ՝ Սիլեզիատա՝ Պո-

խոհ : Պէօյիւք թէ՛ Տըքէլէր իչինտէ՛ տայիմա Աւլաճա հիւվէնիրիտի : ()նուն թա՛լիմաթլարընըն շէօճրէթ պուլմասընըն վէ սաճիճ Ինճիլի տէնիւլէն Վրիլիսէնին իչինտէ տաիմա միւ՛թէպէր թուլթուլմասընըն սէպէպի շուտուր՝ քի մէզքիւր թա՛լիմաթլար ինսան իճատը օլան գանունլար իւղէրինէ գօնուլան ճէմի՛ իւմիտլէրի պօշա չըգարըր , վէ եալընըղ Յիսուս Վրիստոսուն վասիթասըյըլա Ալլաճըն ճապա մէրճամէթինէ օլան իմանը սապիթ էտէր , վէ թա՛րիգի նէճաթ եալընըղ օտուր տէր : Առտերին իսմի՛ վէ Ալլաճըն լութֆու իլէ օնուն եափտըղը իչէր վէ քիթապլար՝ Վեմէէսթանտա Վրիստոս Աֆէնտիմիզին Վէլամընա թապի՛ սատրգ Վրիսթիանլար պուլունտուգճա՛ օրատա տայիմա եաշայաճազլար :

Վրիլիսէյէ պու գատար խըզմէթ էտէն պու ա՛ղիմ զաթըն վէ ֆաթընտան պիրաղ սօնկրա , պէօյիւք պիր նիզա՛ գօփտու : Պէչինճի Աարոլոս Վրիլիսէյի գօփալամաղա պաշատը : ()նուն իչի իպթիտա բասթ կէլտի , վէ Սաքսոնիանըն Ալլէթթօրունու վէ Հէսսին պէյինի մաճպուս էթտի : Ա էլաքին Սաքսոնիանըն Ալլէթթօրու Սաւրիկիոս՝ Իէֆօրմաթլարըն եա՛նի իսլաճ օլմուշարըն իւմիտինի թագավոյէ էյլէտի . վէ օնուն փարլազ ֆիւթիւճաթլարը՛ նիզայը տէֆ՛ էթտիլէր : Ա է 1552 թարիխինտէ՛ Բասսալըն աճանամէսի իլէ՛ պարըշօլտու : Պու Պէյ կէրչի ֆիւթուճաթ էթտի , ֆագաթ Աունէպուրկա եագըն էօլիւմ տէրէճէսինտէ եարալանտը . վէ տիւշմանտան ալընան Յէպայրաղը կէօրտիւլիւնտէ՛ ֆիղան էտէրէք տէտի . «Շէօճրէթին պօշ միւլաճազալարը՛ մէզարըն քէնարընտա նէյէ՛ եարարլար» : Անճամը Իբրիէս-

դանդաղ՝ 1555 թարիխինտէ Աւղղպուրկտա իմ-
զալանան միւսայէհա ահտնամէսի իլէ քեամիլէն
զամիր ազատըղընա մալիք օլտուլար :

Փ Ա Ս Լ Ե

Օվիլերա Եսօր Հեմէրիանըն Իսլահէ Ս'եղէտի
Օուինկէ :

(Սէնէ 1518 — 1528)

Նեմէսթանտա ըջդ շամոան իւսթիւնէ վազ
օլմուշ իքէն, Յիսուս Լֆէնտիմիլ Օվիլերատա
քէնտի իշինի իլերի կէօթիւրմէքտէ իտի : Ուլրիկ
Օուինկէ 1484 թարիխինտէ Յունուարըն պիրին-
տէ՝ Թօկկինպուրկուն պիր քէօյիւնտէ տօղմուշ
ուտու : Պու քիմնէ տախի Ինճիլին պայրաղընը եօ-
գարը գալտըրմաղա պաշատը : () տա Սուտեր կի-
պի՝ Ալլահըն Սուգատտէս Վէլամընտան ըջդ
վէ մալիւմաթ թահսիլ էտիպ՝ Բօմա քիլիսէսի-
նին գօյնունտա պէսլէնէն մէքրուհ Եանկլըջըգ-
լարա գարջը գօմաղա մէճպուր օլտու : Իսլահի
մէղհէպտէ պաշ օլան պու իքի քիմսէլերի ճանլա-
տան իման պիր իտի . վէ իքիսի տէ պիրպիրլէրի-
նի թանըմայարագ , վէ պիր թանէճիք վէ մուգ-
թաղի թէմէլին՝ Եա'նի Յիսուսուն Բապպ Ալլա-
հըն իւղէրինէ պինա օլունան Վիլիսէյի թէլէֆ
էտէն շերիփէնչէ Եարասընը կէօրմէլերի իլէ՝
աղլայըպ Փիղան էտէրլէր իտի : Ինճիլին ճէմի՝ հա-
յաթպախշ թա'լիմաթլարընըն հագգընտա իքիսի-
նին տէ զիւ'իւմիւ վէ էֆքեարը պիր իտի . Փագաթ

յէ եիրէքտէն եափըշան 2000 ճան պուլունտու
 Վ է 1523 թարիխինտէ՝ օրանըն զապիթի վէ հա-
 քիմէրի էմր էթտիլէր, քի օ մէմէքէթին իչինտէ
 պիրաշիրեար միւճատէլէ մէճլիսի օլտուն. վէ Քա-
 թօլէք իլէ Լըրթէսդանդ տին խօճալարը՝ հէր պիրի
 էլինտէն կէլտիյի գատար քէնտի գապուլ էթտի-
 յի թալիմաթլարա սահապէթլիք էթմէք իչին, քէնտի
 գըյասլարընը սէյլէսինլէր: Պու միւճա-
 տէլէնին մէֆհուսնու պու օլտու քի, Յուրիխին
 հաքիմէրի վէ ահալիսի իլամ էթտիլէր քի, Օու-
 ինկլ Ինճիլին ա՛ղիզ թա՛լիմաթլ արընը վա՛ղ
 էթմէյէ տէլամ էթտին. վէ Քիլիսէ խատէմէլէ-
 րինին պագը ճիւմլէսի՝ Քիթապի Շէրիֆ իլէ
 իսպաթ էտէմէյէճէքլէրի մատտէյի՝ քիմէյէ թէք-
 լիֆ էթմէսինլէր: Պու պիրինճի միւճատէլէ-
 տէն սօնկրա իքի միւճատէլէ տահա օլտու, վէ մ-
 տան սօնկրա Յուրիլիլէր փէք գապա պաթըլ
 ի՛թիգատլարըն պիր գաչընը թէքը էթտիլէր: Պն
 պէշ եիւզ եիրմի պէշ թարիխինտէ Լ պրիլին ի-
 չինտէ՝ Քիլիսէլէրտէն ա՛ղիզէրին սուրէթլէրի
 գալգտը, պատարագ եասագ օլտու. վէ հաքիմէր
 էմր էթտիլէր, քի Լշայը Շէրիֆ սըրըք՝ Ինճիլէ
 մութապրգ օլան թէրթիպ իւզրէ իճրա օլունտուն:
 Պալ վէ Շաֆֆուսէն տախի 1528 թարիխինտէ
 սէմալի ը շըղըլա միւնէվվէր օլտուլար: Եւմէյէյէ
 միւթեալիք Սվիչէրանըն պէյլիւք փայը՝ Բօմա-
 նըն թահթընտան շըգտը: վէ Քրիստոսուն Ին-
 ճիլի Շէրիֆինի գապուլ էթտի: Վ է եալընըլ
 պագը քիւչիւք սանճագլարընտա սաքին օլանլար՝
 տախմա պիր քէօր ինատ իլէ Իսլահի Սէզհէպէ
 օնլարը տավէթ էտէնլէրէ գարըն գօտուլար:

Օվիգերանո՛ր Պերնա վէ Ա Օր սանճագլարընըն Իսլահի
Մեղէկէն:

(125—1526)

() վագըթլար Պերթթօլտ Հալէր՝ Պերնատա
Ինճիլին թա՛լիմաթլարընը վա՛ղ էտէր իտի: ()
իպթիտա գօրգարագ տալլանըյօրուտու , վէ լա-
քին սօնկրա ճէսարէթ վէ զայրէթ իլէ իշէրի-
նի իլէրի կէօթսորտիւ : Ա է 1525 սէնէսինտէ ճէ-
մի՛ վա՛իլլէրէ էմր օլունտու , քի Ինճիլի սէրպէսթ
վա՛ղ էթսինլէր , Փագաթ Վիթապի Ը էրիՓ-
տէ պուլունմայան շէյին իւզէրինէ վա՛ղ վէրմէ-
սինլէր : Ա է 1528 թարիսինտէ Պերնատա պիւր
աշիքեար միւճատէլէ օլտու , վէ 19 կիւն սիւր-
տիւ . վէ օնուն տա նէթիճէսի՛ Յուրիսինքի կի-
պի օլտու : Յիսուս Լ շֆէնտիմիլ օրատա Տիւքիւ-
մէթ իլէ իշինի եիւրիւթտիւրիւյօրուտու : Փափա-
վիլէք վէ օնուն եանկը շոգլարը՝ րուհուլա վէ կէր-
էքիլէք իլէ օլան իպատէթին հուզուրունտան նա-
պէտիտ օլտուլար :

Ա էլաքին Յիսուս Լ շֆէնտիմիլ՝ Օվիգերանըն
Պրանսայա թապի օլան թարաֆընը՝ գարանլըգտա
պրագմագ իսթէմէտի : վէ օնա մերհամէթ էտիպ՝
Վուլիէլմոս Պարէլ իսմինտէ քէնտի գուլարընըն
պիւրինի եօլատը , քի օրատա Ինճիլին թալիմա՛-
թընը վա՛ղ էտիպ՝ փէք չօդ ճէմա՛աթ փէյտա
էթտի :

Աերջի փափազլար՝ զապիթլէր վէ ճէմա՛աթ օ-
 նա զըտտ սուրուրլարըտը , վէլաքին օ ասլա քէն-
 տի ճէսարէթինի վէ իշէրինի թէրք էթմէտի : Պեր-
 նանըն շուրասը՝ 1527 տէ Մարտ այընտա օնա
 պիր իզիննամէ վէրտի , քի Լչկտա վա՛ղճը ըզ էթ-
 սին : Ա էլաքին մերգոււմ () լւնտա՝ Ուէքստէ վէ
 օնլարըն ճիվարլարընտա տա վա՛ղ վէրիր իտի :
 Փափազլար Խալահի ՄէզՏէպին իլէրլէմէսինտէն
 գօրգուպ՝ էլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթ-
 տիլէր , քի Ֆարէլի օրատան գօվտուրսունլար . վէ
 Ֆարէլ՝ Լչկի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլտու . Փա-
 գաթ ազ վագըթտան սօնկրա Պերնա պէյլէրի-
 նին պիր մէքթուպուլլա թէքրար օրայա տէօն-
 տիւ , զիրա մէքթուպուն իչինտէ եազմը շլարըտը
 քի , օնա սահապէթլիք էտիպ պիր մա՛աշ վէրսին-
 լէր , վէ Ինճիլի թէքմիլ սերպէսթլիք իլէ սան-
 ճաղըն հէր թարաֆընտա ճէմի՝ արզուլէյէնլէրի
 վա՛ղ էթսին : Պու մատտէյէ՝ փափազլար տա-
 հա զիյատէ խըրսլանըպ՝ գարը կէլմէյէ մերամ
 էթտիլէր իսէ տէ , էլէրինտէն պիր շէյ կէլմէտի :
 Լաւսաննանըն եպիսկոպոս Քիլիսէսի օ վագըթա
 գատար Խալահի ՄէզՏէպտէն պիխապեր իտի :
 Լաւսաննանըն Քիլիսէ խատէմլէրի՝ զապիթլէ-
 րի վէ պիւթիւն ահալիսի Լուտերականըգտան
 էքրահ էտիպ՝ կերի տուրուրլարըտը : Ա էլաքին Տի-
 սուս Լչֆէնտիմիզ քէնտի փատիշահըզընը սապիթ
 էթմէյէ միւրատ էթտիյի վագըթ՝ ինսան ագընըն
 վէ ֆիրասաթինին գուրտուղու զէմինլէրի պօզար :
 Պինպէշիւղ օթուղ ալթը սէնէսինտէ՝ Պեր-
 նալըլարըն եէտի իլէ Ա օտ շէհրինին Փէթհ օ-
 լունմասը՝ Խալահի ՄէզՏէպին իլէրլէմէսինէ պիր
 պէօյիւք գափու աշտը : Պերնա հիւքիւմտարը վէ

պէսլէրի Իսլահի Մեզճէպի գապուլ էտիպ՝ օնա զիյատէ սահապէթլիք էթտիբլէրինտէն, էլլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթտիլէր քի, Ս օտ շէհրինտէ տէ օնու թէմէլլէշտիրսինլէր : Ս է ճէր քէսին զիհնինի աչմագ վէ միւնէվվէր էթմէք իշին՝ 1536 սէնէսինտէ Հոկտեմբերին պիրինտէ էմր էթտիլէր քի՝ Լաւսաննատա ալէսսէվիյէ վէ աշիբեար պիր միւճատէլէ մէճլիսի օլսուն : Ղ՛էմի, սանճագլարըն Քիլիսէսինին գափուսունա պիրէր ի՛լաննամէ եափրշտրուրլար, քի ճէմի՝ Քաթօլիք վէ Բրոթէսդանդ տին խօճալարը պու միւճատէլէտէ պուլունսունլար, վէ ճէմի՝ ճէմա՛աթլար քէնտի թարաֆլարընտան օրայա պիրէր վէքիլ եօլլասընլար . քի քէնտի մէմլէքէթլէրինէ տէօնտիբլէրինտէ, կէօրտիբլէրի վէ իշիթտիբլէրի շէյլէրի նագլ էտէպիլսինլէր : Ս է պու իլաննամէտէ օն տիւրլու մէվատտը տինիյէ իշարէթ օլմուշուտու, քի օնլարըն իւզէրինէ միւճատէլէ օլաճաղըտը . վէ օնլարը Ֆարէլ քէնտիսի թէտարիք էթմիշ իտի, քի պունլար տըր :

1. Ինսանըն փաքլէնմէսի խուսուսունտա պիր եօլ եալընըզ Քիթապը Շ էրիֆ կէօսթէրի, քի օ եօլ պիր տէֆա գուրպան օլմուշ Յիսուս Քրիստոսա իման կէթիրմէք տիր :

2. Քիթապը Շ էրիֆ է՛օլիւլէրտէն տիրիլմիշ՝ կէջի՛ չըգմըլ վէ Փէտէրին սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ օլան Յիսուս Քրիստոսու քէնտի Քիլիսէսինէ եէկեանէ Պաշ վէ հագգ սէրբեահին վէ Միյանճը վէ Շ էֆա՛աթլը թանըր :

3. Քիթապը Շ էրիֆ Լաւահ Քիլիսէսի տէյիւ՛ եալընըզ Յիսուս Քրիստոսուն գանընտան քէնտի իւլասլարընը պէքլէյէնլէրի՛ վէ սաթ օ-

նուն Վէլամընա ի՛թիգատ էտէնլէրի վէ թէվա-
պի օլանլարը թանըր :

4. Պու Վիլիսէ կէրչի եալընըղ Մլաճա մա՛-
լիւմ տիւր, Փագաթ պու ճիւմլէ իլէ օնուն ային-
լէրի վարտըր, քի օնլարը Յիսուս Վրիստոս քէն-
տիսի գուրմուշ տուր, վէ օնլարըւա կէօրիւնիւր վէ
թանըլըր : Ս է պու այինլէր՝ վաճթիղ վէ Րապ-
պըն Աշոյը Շ էրիճի սըօրլարը տըր :

5. Վիլիսէ՝ Մլաճըն Վէլամընը վա՛ղ վէ պու
ա՛ղիղ այինլէրի իճրա էտէնլէրտէն պաշգա փա-
փաղ եախօտ խըղմէթճի թանըմաղ :

6. Վիլիսէ՝ կիւնաճլարըն ա՛ֆվ օլունմասը ի-
չիւն Մլաճա օլան ի՛թիրափտան պաշգա ի՛թիրաֆ
թանըմաղ . վէ Մլաճտան գապուլ օլունան աֆվ-
տան պաշգա ա՛ֆվ թանըմաղ . վէ Տէր քէս
քէնտի կիւնաճլարընը Մլաճա իգրար էթմէլի
տիր. զիրա եալընըղ օ ա՛ֆվ էտէպիլիր :

7. Վիլիսէ՝ Մլաճըն քէլամընտա պույուրու-
մուշ օլան ի՛պատէթտէն պաշգա ի՛պատէթ թա-
նըմաղ, քի օ՛ Մլաճ վէ գարընտաշ մուճապպէթի-
նին իւղէրինէ պինա օլմուշ տուր : Ս է օնուն
իչիւն Վիլիսէ՝ պիր թագըմ մէզՏէպի չիւրիւ-
տէն Տատսըղ Տիսասըրըղ այինլէրի՝ (եա՛նի սու-
րէթլէրի վէ տաճա պաշգա օ միսիլի շէյլէրի)
րէտտ էտէր :

8. Վիլիսէ՝ եալընըղ պիր տիւնեա զապիթի
թանըր, վէ օ Մլաճտան նասպ օլմուշ տուր, վէ
մէմլէքէթին ըաճաթըղընը Տըֆղ էթմէք իչիւն
մուղթաղի տիր : Ս է օլ զապիթ Մլաճա գարը
պիր շէյ թէնպիճ էթմէտիքճէ՝ Տէփիսի օնա ի՛-
թաաթ էթմէյէ պօրճլու տուր* :

Տօգուղունճու վէ օնունճու մատակէր Եախօտ
գանունլար՝ փտփազլարն թէէհիւ Էթմէսինի վէ
թա՛ամլարն տինճէ Փէրգլէրինի ըէտտ էտէրլէր :

Պու միւճատէլէ Եէտի կիւն սիւրտիւ : Բրո-
թէսդանգլարն պաշլըճա միւթէքէլիմլէրի՝ Վա-
րէլ՝ Ս իրէլ վէ Վալվին իտի . վէ Վաթօլիքլէրին-
քի՝ Պլանքերօզ հէքիմ՝ Տրօճի վարդապետ վէ
մահալէ փափազը Նիքօտ իտի :

Փ Ա Ս Լ Է

ՂԵՆԵՎՐԱՆԸ ԻՈՒՆԻ ՍԵՆԵՄԷ :

(ՍԵՆԵ 1532—1536)

Պինպէշեիւզ օթուղիքիտէն Էվվէլ՝ ՂԵՆԵՎ-
րա տահա Բօմա Վաթօլիքլիյինին ղալաթլարը-
նըն իշինտէ ղարգ օլմուշուտու Վրիստոսուն իքի
սատըգ գուլարը՝ Պէրնանըն վա՛ղճըլարը վէ Վի-
լիսէ խատէմէլէրի օլան Վարէլ վէ Սաուլնիէր՝ օ
սէնէ պու մէմէքէթտէն կէչէր իքէն , օրայա պիր
մըգտար էյի թօխում էքտիլէր : Պիր գաչ ճան-
լար օնու գապուլ էտիպ՝ մէյվէ վէրտիլէր : Փա-
փազլար պու քիւչիւք Ինճիլի ճէմա՛աթընը կէօր-
տիւքլէրինտէ տերէճէսիղ թէլաշ էթտիլէր : Ս է
պիր մէճլիս էտիպ՝ օ իքի վա՛իղէրի քէնտի հուղուր-
լարընա ճէլպ էթտիլէր , վէ օնլարաչօգ սիթէմլէր

էտիպ՝ պազըըշարագ տէտիլէր . «Ղա՛ ալչագ վէ շէյթան Ֆարէլ՝ սէնին պուրատա նէ՞ իշին վար . նիճիւն պուրասընը տա պիրիպիրինէ կէշերիյօրսուն նէրէտէն կէլտին , վէ պուրայա նիճիւն կէլտին , վէ սէնի պու մէմլէքէթէ քի՞մ՝ կէթիրթտի» : Իմտի Ֆարէլ ճէվապ վէրտի քի , «Պէն շէյթան տէյիլիմ . պէն Յիսուս Վրիստոսու վա՛ղ էտէյօրում , քի օ պիզիմ կիւնասըմըղ իշիւն խաչա չըգըպ էօլտիւ , վէ պիզի փաքա չըգարմագ իշիւն էօլիւլէրտէն տիրիլտի , շէյլէ քի օնա ինանանլար՝ էպէտի է՞օմիւրէ մալիք օլաճագլար , վէ ինանմայանլար՝ Տիւքմօլաճագլար : Ս է պու նիյէթ իլէ՛ պէն պիզիմ էյի Փէտէրիմիղ ՄլլաՏտան՝ Յիսուս Վրիստոսուն էլչիսի , տէյիւ եօլլանտըմ . վէ պաշգա շէյ իշիւն ճէՏտ էթմէմ , իլլա քի՛ ճէմի տիւնեա օնու գապուլ էթտին . վէ պէն պու մէմլէքէթէ՛ աճապա պուրատա պէնիմ վա՛ղըմը տիյնէյէն պուլունո՛ւրմու տէյիւ սընամագ իշիւն կէլտիմ . վէ էյեր սիղ թէՏամիւլ էտիպ , պէնիմ սէօզիւմիւ իշիթմէք իսթէրսէնիղ , պէն քէնտի տինիմի վէ վա՛ղ էթտիյիմի իսպաթ էթմէյէ էօլիւմէտէք Տազըրըմ» : Փափաղարըն պիրի տէրէճէսիղ խըրսլանըպ՝ այաղա գալգտը , վէ՛ «ՄլլաՏտա գարշը քիւֆիւր էթտի . շաՏատլարա Տաճէթ գալմատը . օ՛ էօլիւմէ միւսթաՏագ տըր . Ո՛օնա՛ Ո՛օնըմաղընա . տաՏա էյի տիր քի , պու Փէնա Սուտեր էօլտիւն , վէ տէյիլ պիւթիւն ճէմա՛աթը ալթիւսթ էթտին» տէյիւ պաղըրտը : Իմտի պէօյիւք վէբիլին պիր խըլվմէթբեարը տապանճասընը տօլտուրույօրուտու , քի Ֆարէլի էօլտիւրսիւն , վէլաքին ՄլլաՏ պրագմատը , քի օնուն գանընա կիրսինլէր , վէ տապանչա փարճա փարչա օլտու : Պու

իբի վաճառար՝ պիր գաչ Ինճիլի տօսթլարըլա պերապեր կիւճպէլա օրատան սաղ սէլիմ տըշարը չըգապիլտիլեր, վէ կէմիյէ կիրիպ՝ կրանտսօնա կիթտիլեր :

Սէ Ղէնէվրատաքի Նրոթէսդանդլար՝ սէս չըգարտըղլարը կիպի սիւրկիւնէ կիտէճէքլէրինի կէօրտիւքլէրինտէ՝ Պէրնայա կիթտիլեր, քի օրատան պիր իմտատ պուլսունլար : Պէրնա հիւքիւմտարը Ղէնէվրա շուրասընա եազտը, վէ օնու մէճպուր էթտի, քի Ինճիլին սէրպէսթ վ՛տղ օլունմասընա բուխսաթ վէրսին : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Փափապիլէրին մապէյնինտէ թէքրար վէլվէլէ գօփտու : Փափաղլարըն ֆիթ վէ իպրէթ վէրմէսի իլէ խալգ սիլահա տավրանտըլար : Սէ Նրոթէսդանդլարտան տա ալթմըշ քիշի գատար տապանճալարընը ալըպ քէնտիլէրինի հըֆը էթմէյէ պաշատըլար : Սէլաքին օնլարըն խասմի պիր գաչ եիւշ քիշի վարտը : Սէ գան տէօքիւլմէյէ պաշատըղը զէման՝ պարըշը սէվէն Նրոթէսդանդըն պիրի՝ օնլարը պարըշտըրմաղա չալըշտը : վէլաքին մերգում խանչէր իլէ վուրուլուպ՝ անիտէ տիւշտիւ էօլտիւ : Սէ պիրիպիրլէրի իլէ տէօյիւշմէյէ պաշայաճաղլարը զէման՝ Պրայպուրկտան՝ Ղէնէվրանըն միւթթէֆիգ շէհրինտէն պաղերկեանլար իւսթէ կէլտիլեր : Օնլար տօսթանէ վէ հէմշէհրի կիպի՝ իբի թարաֆա տա կիւղէլ նասիհաթլար վէրտիլեր : Նրոթէսդանդլար չափուճագ օնլարըն նասիհաթընը տիյնէտիլեր : վէլաքին փափաղլար վէ օնլարա թապի օլանլար իսթէրլէր իտի, քի պու տավայը սիլահըլա քէսսինլեր : Սէլաքին Պրայպուրկուլար տէտիլեր : Սէ աղալար՝ սիղէ բէճա էտերիղ, քի պուգատար սերթլէք վէ

քիպիրընք էթմէյէսինիզ . զերա էյեր տէջիւշէ-
 ճէք օլուրսանըզ , պիզ սիզին թարաֆընըզտան
 պուլունմագտէն իսէ՝ օնլարըն թարաֆընտա պու-
 լունմասընը տաճա զեյատէ արգուլէրիզ . զերա օն-
 լար պաշգա առէմլէր տիր , վէ սըրալը սէֆէր էթ-
 մէյի սիզտէն էյի պիլերըլէր՝ : Ա է 1533 տէ Մար-
 տըն 30 ունտա պարըշ իմլալանտը : Վրիլիսէ խա-
 տէմէսի վա՛իզլէր՝ տաիմա Պէրնալը մուրախաս-
 լարըն եհտի իլէ գուվլէթ վէ իմտատ պուլուպ՝
 օրատա սաքին օլուրլարըտը , վէ իշէրինէ տէվամ
 էտէրլէր իտի . վէ Խալահի ՄէզՏէպ կիւն պէ
 կիւն արթըպ շէրէֆ պուլուր՝ վէ քէնտի խասիմ-
 լէրինէ վէ մանի՝ օլանլարա գարշը տուրուրուտու՝
 Վաթօլիք փափաղլարը՝ քէնտի պաստըզլարը զէ-
 մին չէօքմէտէ օլտուղունու կէօրտիւքլէրինտէ , իֆ-
 րաթ էօվքէլէնիպ պու վա՛զճըլարը պաշլարըն-
 տան տէֆ էթմէյէ պիր եօլ արատըլար : Լնճա-
 մը օնլարը զէՏիրլէմէյէ գարար գըլտըլար : Նա-
 լընըզ Ա իրէթ զէՏիրլի պիր չօրպա եէյիպ , ազ
 գալտը քի էօլիւյօրուտու : Ա էլաքին ֆէնա աօ
 տէմ պիր իշ եափարսա , զարարը եինէ քէնտի-
 նէ տօգանըր . օ փափաղլարըն մերճամէթսիզ Տա-
 րաքէթի վէ զալըմլըզ մէյտանա չըգըպ աշի-
 քեար օլտուղունտա , Վաթօլիք փափաղլարընըն ի՛-
 թիպարը եօղ օլտու : Ա է պիր չօգ Ֆրանսըզ-
 լար՝ Խալահի ՄէզՏէպի գապուլ էթմէլէրի իլէ
 Ֆիրար էտիպ , Ղէնէվրայա կէլտիլէր . վէ Խնճիլի
 Վրիլիսէյէ գաթըլըպ՝ օնուն տիւշմանլարընըն Փա-
 սիտ Ֆիքիրլէրինէ գարշը տուրմաղըլա՝ զեյատէ-
 սինճէ օնա շէրէֆ վէրտիլէր :

Ղէնէվրատա տա (1535 Մարտ 30) պիր ա-
 շիքեարէ միւճատէլէ մէճլիսի ագտ օլտու . վէ պիր

եկնի տէօնմուշ Վաթօլիք փափազը հէփսինին էօնիւնտէ իսպաթ էթտի, քի Վաթօլիքլէրին էօլթէթտիյի թա՛լիմաթլար Վիթապի Շէրիֆէ գարշը տըր: Ա է սըրասըղ պիր շէյ օլմասըն տէյիւ՝ մէմլէքէթին շուրալարը օրատա հազըր պուլունտուլար: Պու միւճատէլէնին գարարը վէ նէթիճէսի Խալահի մէզհէպին իլէրլէմէսինէ փէք շօգ եարտըմ էթտի:

Փ Ա Ս Լ Ը

Յովհաննէս Ալալին : Թեոքորոս Պիլգա:

(Սէնէ 1509 — 1605)

1536 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս Ալալին իլք տէֆա Տ՛էնէվրատա, կէօրիւնտիւ: Պու ատէմ 1509 թարիխինտէ Պրանսատտ Աջօնտա տօղմուշուտու: Աէրջի փէք կէօսթէրիշլի պիր ատէմ տէյիլ իտի, ֆագաթ Պրանսըղ Խալահի Սէզհէպինէ զայրէթ էտէնլէրին պաշը սայըլըր: Աւտեր իլէ Օուինկ կէրէքլիյին տափասընա պէօլիք զայրէթ իլէ սահապէթլիք էթտէքլէրի վագըթ՝ պուտահա քիւչիւք իտի: Ուօպէրթ Օլիվէթան իսմինտէ օնուն պիր խըրըմը՝ օնա Ինճիլի թանըթտը: Ա է Վիլիսէտէն պաթըլըզարը գալտըրմագ իչիւն Յիսուս Լ՛ֆէնտիմիզին Օվիչէրատա վէ Աէմ-

չէսթանտա էթտիյի շէյլերի փէք չափուգ տույ-
 տու : Աջլփին քէնտի է'օմրիւնէ մուգթաղի օլան
 իւք նասիհաթլարը գապուլ էթտիյի զէմոն , Փա-
 րիզտէ ի'ըմ էյըրէնիյօրուտու : Վրիսթիան Վի-
 լիսէսի օ տէրէճէ թէպտիլ օլմուշուտու , քի Վի-
 լիսէնին մանսուպ իրատլարը չօճուգլարա՝ գարը-
 լարա վէ ասքէրտէն օլանլարա պիլէ վէրիլէր ի-
 տի . վէ պու մանսուպլար իրատլարը մէրաս կիպի
 պիրինտէն օպիրինէ ինթիգալ օլունուրուտու : Աջլ-
 վին Աջ եաշընտա իքէն , պէյլէ պիր մանսուպ ի-
 րատընա մալիք օլմուշուտու , վէ իլէրլէմէյէ փէք
 կիւզէլ վէ աշիքեար իւմիտ կէօրիւնիւրիւտիւ . վէ-
 լաքին Մլահ թա'ալա օնու պաշգա թարաֆա չա-
 դըրըյօրուտու : Ա է ըուհ էլ Ղուտս Վիթապի
 Շ էրիֆին վէ օնուն խօճալարընըն թա'լիմաթլարը
 մապէյնինտէ օլան զուտիյէթլէրի վէ ֆարգլարը
 օնա էրքէն խապէր վէրտի : Պու միսիլի թէհի-
 քէլի մուխալիֆէթլէրտէն օսանըպ , քէնտի պէօ-
 յիւք մանսուպունուն իրատլարընը վէ քէնտի մա-
 լիմաթընըն վէ մէսնէտինին սունաճագ քեարլա-
 րընը թէրք էյլէտի : Մէրգում տահա եիրմի
 իքի եաշընա վարմաղտան՝ փէք պէյիւք մատտէ-
 լէր իւզէրինէ քէնտիսինէ շէյ տանը շըրլարըտը :
 Ա է քէնտի պէյիւք մա'լիմաթընտան էօթիւրիւ
 Ֆրանսա փատիշահընըն գըզ գարընտաշը Վալար-
 արը Մարկարիթա օնա տօսթըուգ վէ սահապէթ-
 լիք էտիպ՝ օնու օրատա ալըգօմագ իսթէր իտի :
 Ա էլաքին Ղուտերին զիւլիմլէրինէ վէ Իսլահի
 Մէզհէպէ օլան ազըր քէնտիսինէ փէք չօգ տիւշ-
 ման փէյտա էթմիլ իտի : Շ էյլէ քի՝ Փարի-
 զին իչինտէ արթըգ օթուրամատը : Ա է Պալ շէհ-
 րի օնու սէվինճ իլէ գապուլ էյլէտի :

Ինչիչ թա՛լիմաթլարընըն հէր եէրտէ սայըսըզ վէ գոով թլի տիւշմանլարը պուլունուրտու, քի օնլար՝ Լլահըն գուլլարընըն իւզէրինէ իֆթիրալար աթարլարըտը, վէ օնլարըն օլմատըզը զիւիւմէրի օնլարա իսնատ էտէրլէր իտի : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Կալվին Տրոթէտգանդլարըն թա՛լիմաթլարընը շամիլ պիր քիթապ եազմազա մէճպուր օլտու . վէ օնուն իսմինէ՛ Վրի՛նի՛ան թա՛լիմաթլարըն գոտու . վէ պու Վիթապը՝ Պըրանսա Փատիշահը Պիրինճի Պրանսուայէ թագաթիմ էյլէտի , քի քէնտի փատիշահըզընըն իչինտէ պուլունան Տրոթէտգանդլարը խասիմանէ գօվալայօրուտու : Կալվին Իթալիայա պիր գըսսա եօլճուլուզ էթտիքտէն սօնկրա , թէքրար Պրանսայա տէօնտիւ : () նուն նիյէթի Սթրասպուրիա եա՛խօտ Պալա տէօնմէք իտի , քի օրատա գատիմի միւթէմէք քիւն օլտուն : Կէմէ փատիշահը վէ Պրանսա փատիշահը օվազըթ պիրի պիրլէրի իլէ սէֆէր էթտիքէրինտէն , պու մէմլէքէթլէրին պիրինտէն օպիրինէ կէչմէք փէք կիւճ շէյ իտի . օնուն իչիւն Կալվին Տէնէվրատան կէչմէյէ մէճպուր օլտու . փագաթ օրատա էյլէնմէյէ նիյէթի եօղուտու : Պարէլ վէ Սիբէթ տահա օրատայըտըլար . Կալվին օնլարը զիյարէթ էթտիքտէ , Պարէլ օնա ըէճա էթտի , քի օրատա գալըպ՝ քէնտի իչլէրինէ իլհագ օլտուն : Կալվին ըազի օլմատը , վէ տահա օգումազա միւհթաճ օլտուղունու վէսիլէ էթտի : () վազըթ Պարէլ՝ պիր աղըր թավուր վէ սէյլէյիշ իլէ օլ կէնճ միսաֆիրի թիթիրէտէրէք տէտի : «Պէն Լլահ թարաֆընտան սանա պէյան էտէրիմ , քի էյէր սէն պուրատա պիլիմ իլէ պերապէր Լլահըն իչինէ չալըշմազա

րազի օլմաղսան, օսանա լանէթ էտէճէք, զիրա
 սէն օգումանը վէսիլէ էտէրէք, քէնտի ումուրու-
 նու Ալլահըն ումուրունտան զիյատէ արայօրսուն՝ :
 Ալլահըն Ալլահըն իրատէթիինի թանըմաղա ար-
 զումէնտ օլան Ալլահին պու սէօզլէրտէն էյի անլա-
 տը, քի պու Ալլահըն պիր տալէթի տիր : Աէ
 1536 սէնէսինտէ՝ Օգոստոս այընտա ճ'էնէվրա-
 տա թէմէքիւն էյլէտի : Օրանըն զապիթլէրի պէջ-
 լէ պիր մէշհուր ատէմէ մալիք օլտուղլարընա զի-
 յատէսինճէ սէվինիպ՝ օնա իլլի իլահի միւտէրիս-
 լիյի վէ պա'տէհու Քիլիսէ չօպանլըղը թախիս
 էթտիլէր, վէ ճէմա'աթըն շէրի'աթընը օնա իհալէ
 էթտիլէր : Աէրչի ճ'էնէվրա քէնտի Քիլիսէլէրինի
 իսլահ էթմիշ իտի, վէ գուտտասը շէրիֆի վէ Ռօ-
 մանըն փութփէրէսթլիքլէրինի թէրք էթմիշ իտի,
 վէլաքին փէք ազատէմ պուլունուրուտու, քի Ռուհ
 էլ Գուտտուն վասիթասլըլա՝ օլան զաթըն
 թէպսիլիյէթի թանըսըն : Փէք չօգ ճանլար շիւպ-
 Տէսիղ Ինճիլի մուհապպէթ իլէ գապուլ էթմիշ-
 լէր իտի, վէ Քրիսթիան ա'զիլլիյի իլէ եաշար-
 լարըտը, վէլաքին պիւթիւն ճէմա'աթ հալա քէն-
 տի սէվիլիլիւ փութլարընը սագլայօրուտու . նա-
 փազըգ՝ տիւնեա մուհապպէթի՝ ատալէթ՝ շէհ-
 վէթ՝ վէ նէթիճէի քէլամ Իսլահի Մէզհէպէ
 տէվամ էտէնլէրին ըէտտ էթտիյի ճէմի՝ կիւնահ-
 լար՝ ճէմա'աթըն իչինտէ փատիշահլըգ սիւրէյօ-
 րուտու : Իսլահի Մէզհէպ ըէիսլէրի պունու քէն-
 տիլէրինէ փէք պէջիւք տէրտ էտէյօրլարըլ :
 Ալլահին՝ պունա պիր տէվա էթմէք իչիւն պիր թէ-
 էտիպ գանունու իճատ էթտի, քի օ պու իտի .
 հէր քիմ քի կէրէք զէնկին վէ կէրէք Ֆուգա-
 րա, կէրէք զապիթ վէ կէրէք պայաղը ատէմ,

նասիհաթ տիյնեմէյիպ՝ աշիբեար կիւնաս իչինտէ
 եաշայարագ՝ Վիլիսէյէ թէօբէզ վէրէճէք օլուր
 իսէ, Ըշայը Բայպանիյէ իլհագ օլմագտան իխրաճ
 օլունտուն : Ը ուրա վէ ճէմա՛ւաթ պու գանունու
 գապուլ էթտիլէր . վէ պու թէէտիպ գանունու
 չափուճագ թիգգաթ ու իհթիմամ իլէ իճրա օլուն-
 մաղա պաշատը : Պու սըգը վէ եէնի թէնպիհ
 պիւթիւն Ղէնէվրալըլարըն թապիյէթինի վէ էօ-
 միւրլէրինի տիւղէտիպ՝ թէպտիլ էթտի . վէլաքին
 կալվինին պաշընը պէլայա օղրաթտը : Օ իրա հէմ
 Վրիսթիան սայըմագ . վէ հէմ տիւնեա սէֆասը-
 նը սիւրմէք արղուսունտա օլան օլ սայըսըլ ա-
 տեմլէր՝ պու ի՛ւմնու մի պօզուգլուղուն սէլինէ գար-
 շը տուրմաղա ճէհտ էտէն ատէմին եիւղիւնիւ
 կէօրմէք իսթէմէղէրիտի : Պիր թագըմ գուվվէթ
 ու նուֆուղ սահիպի ատեմլէր կալվինէ տիւշմէն
 օլտուլար : Ը ուրանըն իչինտէ օլան Ինճիլին կիզ-
 լի վէ շէտիտ տիւշմէնլէրի՝ սէրպէսթիյէթ թա-
 րաֆտարլարը իլէ պիր օլուպ՝ 1538 թարիխինտէ՝
 պու մէշուր Իսլահի Սէզէպին րէիսինի վէ Ֆա-
 րէի վէ Վ իրէթի մէմլէքէթտէն սիւրկիւն էթտիլէր .
 կալվին Սթրասպուրկ շէհրինէ կիտիպ՝ օրատա
 միւտէրրիս օլտու . վէլաքին օնուն եիւրէյի տաիմա
 Ղէնէվրատաքի բուհանի էվլատլարընա եափըշըլը
 ըտը : Վ է չափուճագ աղնաշըլտը քի , Ղէնէվ-
 րա ահալիսինին պօզուգ ամէլի էօյլէ պիր սըգը
 թէնպիհէ վէ թէրպիյէյէ միւհթաճըմըլ . զիրա
 կալվին սիւրկիւն օլտուղու կիպի՝ կիւնասլար վէ
 պէտ խուլար եէնիտէն մէյտանա չըգտըլսը : կալ-
 վին իւչ երլըգ սիւրկիւնտէն սօնկրա , 1541 տէ՝
 թէքրար Ղէնէվրայա տավէթ օլունտու : Վ է
 Ղէնէվրայա ավտէթինտէ՝ մէմլէքէթ շուրա-

սընա պու նութբու իրատ էյլէտի : « Եւ յէր պէ-
նիմ սիզին մէմէքէթինիգտէ գալմամը իսթէր-
սէնիլ , օնտա փատիշահըգ սիւրէն կիւնահլարը
օրատան տէֆ' էտին : Եւ յէր սիլ պէնի սաֆտէ-
րունլուգուլա վէ սօղըու Ֆիքիր իլէ շաղըրտընըլ
իսէ , պէտ խույլարը արանըգտան սիւրկիւն էտին .
ըիրա պէն սիզին արանըգտա օնլարըլա պերապէր
եաշայամամ : Վիլիսէյի խարապ էտէնլէր՝ Փափա
վէ զալիմ զօրպալար տէյիլ տիր , իլլա օնու ա-
լուտէ էտէն էտէպսիլլիքլէր՝ եալան եէմինլէր վէ
պու միսիլլի պաշգա կիւնահլար տըր : Իշթէ Ին-
ճիլին էն պէյիւք տիւշմանլարը պունլար տըր :
Պօյունլար պուլաշըգ խասթալըգլարտան թէլէֆ
օլտուգլարը զէման՝ գուրտլարը զօվմագ նէյէ եա-
րար » :

Վէլաքին պու թէէտիպաթ գանունու՝ պաղը
խուսուսլարտա Վրիսթիան թարիգինտէն վէ մու-
հապպէթինտէն տըշարը չըգտը : Օտրա Վիլի-
սէնին թէէտիպի մէմէքէթ թէքտիրի իլէ պիրլէ-
շկպ՝ չօգ պէյիւք զուլումլարա պայիս օլտուլար :
Յակոբ Արուէթի գաթլ էթտիլէր , շիւնքի Վի-
լիսէնին թէրպիյէ գանունունու պօղմաղա գալ-
գըշմըշ ըտը : Վէ Սպանեօլ հէքիմի Միքայէլ
Սէրպէթի տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար , զերա
Խալահի Մէղհէպին թալիմաթլարընա քէնտինի
խասիմ կէօսթէրմիշ իտի : Պիլ պու միսիլլի զա-
լում իշէրի մէտհ էտէմէյիլ , վէ օնլարըլա հիւ
քիմնէյի թէրպիյէ էտէմէյիլ : Եւ յէր Վալվն
տէ պու վուգուա՝ թլարա հիսսէտար իսէ , քի մէ-
մուլ օլունմաղ , պիգիմ պիր իսպաթըմըլ զիյա-
տէ օլմուշ օլուր , քի էն մէշհուր Վրիսթիանլար
պիլէ պէյիւք եանըլըշըգլարա տիւշէյէ մէյիլլի

Թարխանտէ Փօանատա տօղտու : Թէոդորոս քիւ-
 չիւքիւյիւնտէ տիւնեաննն Փանի սալթանաթընա
 գաւիբլար : Ա էլաբին օնու քէնտինէ սէչկին պիր
 գուլ էթմէյէ իրատէ էյլէյէն Լլահ օնապիրա-
 ղըր խասթալըգ վէրտի . վէ Թէոդորոս քէնտի խաս-
 թալըղը էսնասընտա էյէր էվվէլքի սաղլըղընը
 պուլուրսա քէնտիտինի պիւթիւն պիւթիւնէ Լլ-
 լահըն խըղմէթիսէ վէ օնուն շանընը իլէրիլէթմէ-
 յէ Թագտիս էյլէմէյէ ա՛հտ էյլէտի : Խասթա-
 լարըն չօղու՝ էյի օլտուգլարը կիպի՝ էթտիբլէրի
 ահտը ունուտուրլար . լաբին Թէոդորոս օնլարա
 աղա պէնկղէմէյիպ , քէնտի էվվէլքի սաղլըղընը
 պուլտուղու կիպի՝ Յիսուսուն արտընտան կիթմէք
 իչիւն հէր շէյի Թէրք էյլէտի : Ա է տիւնեալի
 տօսթլուգլարտան վէ միւնասիպէթլէրտէն պիր է-
 յիճէ այրըմագ իչիւն , 1548 Թարխանտէ՝ Ղէ-
 նէվրատաքի Վրիսթիանլարըն եանընա չէքիլտի .
 քի օնլար քէնտինի իմանտա տահա զիյատէ սա-
 պիթ էյլէտիլէր : Թուպինկէնէ եօլճուլուգ էթ-
 տիբտէն սօնկրա , Ա աւսանայա տալէթ օլոնտու ,
 քի Եունանի լիսանընը տէրս վէրսին : Ալալին իլէ
 էթտիյի սըգը տօսթլուգտան քէնտի ճանընա չօգ
 Փատէ պուլտու : Թէոդորոս տէ Պէզա զայրէթ է-
 տիպ՝ Աղիմէս Սարօթուն պաշատըղը՝ Վալիթին
 Սաղմոսլարընըն Քրանսըղճա նէզմ թէրճիւմէսի-
 նի թէքմիլ էթտի : Ա է 1559 Թարխանտէ Աւ-
 սանայր Թէրք էտիպ՝ տին միւտէրրիսի մէսնէտի
 իլէ Ղէնէվրայա կիթտի :

Քրանսա օվագըթ Ալահի Սէզէպ սէպէպին-
 տէն զիյատէսինճէ ալթիւսթ օլմուլ ուտու : Ա է
 1561 տէ՝ պարըըն եէնիտէն գալկէմէք իչիւն՝ Ռօ-
 իսիտէ պիր միւշապէրէ էթմէք իգթիզա էյլէտի :

Նա վարրա փատիշահը վէ կօնթէ պէյի ճ'էնէվրա շուրասընտան մաթըուպ էթտիլէր քի, տէ Պէզանըն օ միւշավէրէտէ պուլունմասընա րուսխաթ վէրսինլէր: Իմտի տէ Պէզա օ միւշավէրէտէ լէյիս օլտու: ()նուն լաթիֆ սէօյլէյիշի վէ պէօյիւք մալիւմաթը վէ մէթին գապիլիյի՝ Բրոթէսդանդլարըն մեզէպինի իզահ էթմէյէ զիյատէսինճէ եարտըմ էթտի, վէ օնլարըն տիւշմանլարընըն ատապէթինէ վէ եագը շըգսըզ իֆթիրալարընա գարշը գօտու: Մէրգում Փարիզտէ վէ օնուն ճիվարլարընտա օթուրտուղու էսնատէ՝ եօրուլմազ պիր զայրէթ իլէ սէլամէթ միւթտէսինի վա՛ղ էթտի: ()րատա Բրոթէսդանդլարըն փէք չօգ ճէմա՝ աթլարը վարըտը: Սէ լաքին փափազար օնլարը չէքէմէտիլէրինտէն, ույգուտա օլան գօվալայը շը թէքրար օյանտըրտըլար, վէ տերէճէսիզ դուլումլար էթտիլէր. վէ կէրշի 1562 տէ Յունվար այընտա՝ մեզէպ ազատըղընա եարտըմ էտէն պիր ֆէրման օգուտու, ֆագաթ պու ճիւմլէ իլէ Մարտըն պիրինտէ՝ 50 տէն միւթէճավուզ Բրոթէսդանդլար՝ Սասի շէհրինտէ քէնտի իպատէթլէրինի էտերիքէն թէլէֆ օլտուլար: Տէ Պէզա պունտան էթիւրիւ զիյատէսինճէ աճը տույտու: վէ Նա վարրա փատիշահընա թէշէքքիւր էտիպ՝ օնա պու մէշուր սէօհպէթի տէտի. «Փատիշահըմ, Ելահըն Վիլիսէսի պիր էօրս տիր քի, օնուն իւզէրինտէ չօգ չէքիճլէր գըրըմագ կէրէք տիր»: Սէ Ֆրանսայը խարապ էտէն ճէնքլէրին իչինտէ՝ տէ Պէզա սէլամէթի վա՛ղ էթմէքտէն վէ Վրիստոս իլէ օլան կէրշէքլիյի պէյան էթմէքտէն Փարիզ կէլմէտի: 1564 սէնէսինտէ ճ'էնէվրայա տէօնտիյիւնտէ, կալվինին եերինէ կէչիպ՝ տին միւտերրիսլէրինէ

Նազըր օլտու : Սէ պու մէմլէքէթտէ 1605 սէ-
 նէսինտէ 86 եաշընտա քէնտի չալըզգան էօմրիւ
 թէքմիլ օլտու : Կալվինին վէ տէ Պէզանըն ա-
 մէլէրինի հէր նէ գատար մէտհ էտէրսէք տէ ,
 եինէ եիւրէք աճըսըյըւա իգրար էտէրիզ , քի
 թէրպիյէ մատտէսինտէ էթտիքլէրի պէօյիւք եանկ-
 լըշըզլար՝ քէնտի իշէրինէ քիր կէթիրտիլէր վէ
 էնկէլ օլտուլար : Պու տինտար՝ Խւլահի Մէզ-
 հէպին զայրէթքէշէրի օ ասիրին ազընա խըզմէթ
 էտիպ՝ միւնասիպ կէօրիւրլէր իտի , քի Վիլիսէ-
 տէն թարտ օլունան հերետիկոսլար՝ հաքիմ մա-
 րիֆէթի իլէ միւճազաթ օլունսունլար . վէ պու նի-
 զամ իլէ Խւլահի Մէզհէպին իչինէ Փափազիլէք
 դարըշտըրըպ , Բրոթէսդանդ հաքիմլէրինին էլի-
 նէ գըլըճ վէրիլէր իտի , քի պիր չօգ ատէմլէրի
 հէլաք էթտիլէր : Բէսուլ՝ «Ճէնկիմիզին սիլահ-
 լարը ճիսմանի տէյիլէր՝ լաքին հիսարլար երգ-
 մագ իչիւն Ըլահ իլէ գուվէթլի տիրլէր . վէ գու-
 րունթուլարը հէմ Ըլահըն պիլիսի իւզէրինէ
 եիւճէլէնէն հէր եիւքսէքլիյի երգարըզ . վէ հէր
 միւլահազալը Վրիստոսուն իթմա՛աթընա էսիր
 էտէրիզ՝ * տէտի :

*Բ Կորնթ . Ժ . 4 :

Փ Ո Ս Լ Թ

Օվկէներանքն ասեր Խարափլարնոս զնոսոս' պոլան
Իսլահի Սեղեհ :

(Սէնե 1529—1626)

Պարէլ 1531 թարիսինտե ճէհա էթտի քի,
Ինճ լի՝ Պալ եպիսկոպոսուղունուն շիմալ թա-
րափլնա կէօթիւրսին : Սերրիէրին էսքի մահալ-
լէ փափաղը յըա պերապէր օ թարափլարա կիթ-
տի, քի Մաաճըն քէլամընըն թօխումունտան օ-
րայա էքսին : Ալէլաքին Պալըն եպիսկոպոսու օն-
լարըն ֆիքրինի տոյտուղու կիպի, Մաաճըն գուլ-
լարընը գօվալատը վէ օնլարտա օրատան չէիլ-
մէյէ մէճպուր օլտուլար : Պագաթ օրատա սէլա-
մէթ միւթտէսինի գապուլ էթմէք իւղրէ քէնտի-
լէրի իլէ Քրիսթիանճա իւլֆէթ էթմէյէ հաղըր-
լանմըլ ճանլար պուլմալարը իլէ չօգ շաղ օլտու-
լար : Պիր գաչ երլտան սօնկրա՝ 1554 թարիսին-
տէ՝ Պարէլ կերչի եաշընը ալմըլ վէ գուլիլէթ-
տէն տիւշմիւշ իտի իսէ տէ տախմա քէնտի Ս-
ֆէնտիսինին իրզմէթինտէ զայրէթլի օլմասը իլէ՝
Ինճիլի վա՛ղ էթմէք նիյէթի իլէ Թօրրէնթրույէ
կիթտի : Տիւշման օրատա տա օնու բահաթ պը-
րագմատը : Պէզանսօնուն արքեպիսկոպոսու օրայա
րուհպանլար եօլատը, քի վարըպ հէր պիր եեր-
տէ Իսլահի Սեղճէպէ գարշը վա՛ղ էթտիլէր :
Քրիստոտոսուն տինտար գուլու՝ քէնտի զայրէթ-
լէրինին պօշա կիթտիլինի կէօրտիւքտէ, զէյա-
տէսինճէ քէնտինէ տէրտ էթտի :

Լանտերօնտա տա պէջլէ օլտու : Ալէ լաբին
 Ալաճըն գուլարը օրատա գան տէօքտիւլէր : Աէվ-
 շաթէլին հէօքիւմտարը տախի օրայա իբի վա՛ղճը
 եօլտը , քի 1546 տա օնլար տա օրատա ա-
 փանսըզ թութուլուպ գաթլ օլտուլար : Լանտե-
 րօնուն ահալիսի Աէվշաթէլ Փրինչիբէսասընըն՝
 եա՛նի Սատամ Տըօնթէվիլին ճէմի՛ զայրէթլէրի-
 նէ գարշը տուրտուլար , շիւնքի օ՛ արղուլէր իտի
 քի օնլարը Խնճիլին սատէ վէ ա՛ղիլ եօլունա չէ-
 վիրսին : Ալէ պօշ եէրինէ քէնտիսի զաթէն գալ-
 գըպ Լանտերօնա կիթտի , վէ քէնտի հիւքմ էթ-
 տիյի եէրտէ տուա՛ ճէմիյէթլէրի գուրտու : Ա-
 քին քէօյլիւլէր այաղա գալգըպ՝ սիլաճլանտըլար ,
 վէ քէնտի միւթէֆ՛քլէրի Սօլիւրիւ իմտատա չա-
 դըրտըլար : Փրինչիբէսա պարըշը սէվտիյինտէն ,
 պու մատտէտէն վա՛ղ կէչտի . վէ Լանտերօն վէ
 օնա պիթիշիք ճէմա՛աթլար՝ Բօմա Քիլիսէսինէ
 մէրպութ գալտըլար :

Պագաթ Ալալէ սանճաղընըն շիմալ թարաֆը
 Ալլէ հէօքմտարընա սընըրտաշ օլտուղունտան՝ Խն-
 ճիլին ըշըղընը գապուլ էթմէսի միւլքիւնսիւզ շէյ
 իտի : Աէրչի Ալալէ շէհրի՛ տիւնեավի վէ ըուհա-
 նի հաքիմ օլան Սիօն Արքեպիսկոպոսունուն հիւք-
 միւնտէ իտի , լաբին պու ճիււլէ իլէ օրատա զի-
 յատէսինճէ տին սէրպէսթլիյի օլտու . վէ ալ գալ-
 տը քի , Իսլահի Սէզէպ օրատա պիւթիւն պիւ-
 թիւնէ թէմէլէշէճէյիտի :

Խնճիլին փաք թալիմաթլարը՝ ախեր եէրլէր կի-
 պի օրատա տախի իպթիտա աշիբեար վա՛ղ օլմատը :
 Օնլարը Փէվգանի Ալալէյէ իպթիտա վա՛ղ էտէն՝
 պիր ֆագիր չօպանըտը : Թուվմաս Բլաթէր՝ 1499
 սէնէսինտէ տօղտու : Պու քիմնէ՛ տաղարը թէրք

էտիպ , Վեմէսթանըն մէտրէսէլէրինէ կիրմէյէ
 Տալէս էթտի : Արէի ի՛լմ էջրէնմէյէ չօգ ար-
 զուսու վարրտը , Փագաթ էջրէնմէնին չարէսինի
 պուլամայօրուսու : Պալ շէհրինէ եթիշտիքտէ ,
 փէք չօգ գուվվէթլի տօսթլար օնա սահապէթլիք
 էթտիլէր . վէ օնուն Փիրասէթինէ վէ ազլնա ի-
 թիպար էտիպ , օնու մէքթէպէ գօտուլար : Ա
 կէրէք ի՛լմտէ վէ կէրէք էսքի լիսանլէրտէ զիյա-
 տէսինճէ իլէրլէտիյինտէն , պէջիւք մէտրէսէյէ
 կիրմէյէ օնա եօլ աչլտը . վէ օրատա Եունան լի-
 սանընը էջրէթմէյէ միւտերրիս թային օլտու : Ա
 քին Իլթաթէր Տէր շէյտէն զիյատէ գըյմէթլի
 պիր շէյ տահա էտինմիլ իտի , եա՛նի՛ Ինճիլի գա-
 պուլ էթմիլ իտի : Ա ալէյէ տէօնտիյիլնտէ , քէն-
 տի իըսըմլարընա վէ տօսթլարընա եիւրէյինի աչտը .
 վէ Ելլահըն Բէլամընըն Տայաթ պախշ թա՛լի-
 մաթլարընըն իւղէրինէ անլարըւ սէջլէշտի : Ա
 քտի թօխում խաֆիյէն Փիլիղլէնտի . վէ պաշգա
 Ա ալէլի տէլիգանլըլար տախի՛ ի՛լմ էջրէնմէք
 իչիւն քէնտի թարլալարընը թէրք էթտիլէր : Պիր
 թագըմը Յուրիսէ՛ Պէրնայա կիթտիլէր , վէ պիր
 թագըմը տա Ա աւսաննայա վէ Պալա կիթտիլէր .
 վէ չօղլարը Ինճիլի մալիւմաթլար իլէ ալտէթ
 էթտիլէր : Իսլահի Սէզէպին գանունլարը վէ
 ուսուլէրի ազար ազար՝ Փուգարանըն գուլիպարը-
 նա վէ զէնկինին էվինէ եայըմագտայըտը : Ա
 պիսկոպոս քէնտի նէքէսլիյինտէն վէ քիպիրլի-
 յինտէն էթիւրիւ՝ ճէմա՛աթըն կէօղլնտէն չըգ-
 տըղը իչիւն՝ քէնտի Տիւրքիլմէթինի էքսիլթմէտէ
 իտի : Իսլահի Սէզէպէ զահիպ օլանլարըն սայը-
 սը կիւն պէ կիւն արթայօրուսու : Թահթանի
 Ա ալէ տախի Փապիւլիլք զէնճիլլէրինի գըրմա-

ղա պաշար շմոր : Օրատա Շ Էրիֆ Վիթապլա-
րը օգուժողա պաշար շարրոր . վէ սահիճ խե-
լասա վուգուֆ օլմադ իչիւն՝ կիղլիճէ քիւչիւք
ճէմիյէթլէր օլուրուտու : Չօգ թէաճճիւպ օլու-
նաճագ շէյ տիր քի , պիւթիւն պու շէյէր սէս-
սիղ շամաթասրղ իճրա օլունմագտայրտը , շէյ-
լէ քի՝ 1551 սէնէսինտէ Ս յալէ սանճաղընըն շու-
րասը մեզՏէպ սերպէսթիյէթիւնէ բուխսամ վէրտի :
Ս է լաքին Րօմայա սահապէթլիք էտէնլէր վէ փա-
փաղար օվազըթ ույանտըլար . վէ մեզՏէպի պա-
թըրտան կիրտապը էօլչտիւլէր , զիրա օնլար Խալա-
Տի ՄէզՏէպի էօյլէ գըյաս էտէրլէր իտի : Փա-
փաղար զիյատէսինճէ թէլաշէ տիւշիւպ՝ պիր ֆէր-
ման չոգարթտըլար , քի Տէր քիմ քի եէնի մեզ-
Տէպի աշիքեարէ իգրար էտէճէք օլուր իսէ , մե-
րաստան վէ ճէմա՝աթտան իխրաճ օլտուն : Յու-
րիխին Իրոթէսդանդ Վրիսթիանլարը օրալա-
րա պիր չօգ Վիւթիւպի Շ Էրիֆ եօլլամըլար-
րտը : Նպիսկոպոս օնլարը եագտըրտը : Պու մատ-
տէ 1560 թարիխինտէ՝ եանի Օ վիչէրանըն Խալա-
Տի ՄէզՏէպի զիյատէ Տալէս էթտիյի թարիխ-
տէն էվիլէլ զուՏը էթտի : Ս է եէնիտէն պիր ա-
տավէթ պէյան օլմաղա պաշարյօրուտու :

Սավոյա պէյի Ս օտ սանճաղը իչիւն չօգ քէ-
տէր էտէյօրուտու . զիրա օնու՝ Պէրնալըլար քէն-
տի էլլնտէն ալմը շարրորտը : Ս է քէնտի մալինէ
սահապ օլմագ իչիւն գարար գըլտը քի , Սպանիա
փատիշահընըն վէ Փափանըն եարտըմը իլէ Մլի
տաղարընը աշոպ՝ քէնտինէ եօլ աչըրն : Պու
ֆիքիրտէ օլտուղունտան՝ իգթիղա էտէր իտի ,
քի Ս յալէտէ Նպիսկոպոսլուգ Տիւքիւմէթիւնի թէք-
րար սապիթ էթտին , վէ ԽալաՏի ՄէզՏէպին

քէօքիւնիւ դազըսըն : () մէմէքէթէ Բաթօլիք վա՛ղճըլարը եօլլատըլար , քի Վափայա թարաֆ է-տէնչէրի զայրէթէ կէթիրսինչէր : Սան Սաւրիկի-ոստա Գաբուչին ռուհսպանլար վէ սօնկրա Սիէրտէ վէ Գօնքտա Ղիզվիթլէր թէմէք. քիւն էթտիլէր : Վ է 1592 թարիսինտէ՝ շուրա ճէմի՛ Վալէլիլէրէ էմր էթտի քի , Բաթօլիք մէզճէպինէ վէ իպատէ-թինէ թապի՛ օլտունլար , եօգսա մալլէրինի միւլք-լէրինի սաթըլա՛ մէմէքէթլէրինի թէրք էթսինչէր : 1626 սէնէսինտէ՛ օնլարըն չօղու վարըլա Վիլլ պէյ-լիսինտէ եախօտ Վ էրնանըն տաղլարընտա սաքին օլտունլար՝ զիրա քէնտի տինչէրինի ինքեար էթ-մէտէն իսէ , քէնտի վաթանլարընը թէրք էթմէ-յի տաճա էվա սայտըլար : Վ է պէօլէճէ 80 ելլ-տան պէրի Վալէնին իւզէրինէ տօղմուշ Ինճիլ ըզըզը՝ ազար ազար սէօնտիւրիւտիւ :

Փ Ը Ս Լ Թ

Ֆրանսայոս օլան Իսլանի Սէղէտ :

(Սէնէ 1515 — 1546)

Լատիներէն կիւնէշի Ֆրանսանըն իւսթիւնէ տէ տօղմատայրտը : Պէտ քեարլարա հալէս էտէն փափաւիլիք գարանլըղըյըլա գափլամըշ օլան պու կիւղէլ մէմլէքէթ տախի՝ Նէմէսթանա ըլըգ վէրէն մաշալատան պիր աղ միւնէփվէր օլտու : () վագրթ թախթտա օթուրան Պիրինճի Ֆրանչիսկոս ըտը : Պու փատիշահ՝ կերչի Փագիլէթլի վէ էյի պիր ատէմ՝ իտի իսէ տէ՝ քէնտի փատիշահըղընը խարապ էթտի, վէ մէզէտ նիղալարընը զագէպ իլէ մէքս էթտի. վագը՛ա պիր գաչ օգու մուշարա սահապէթլիք էթտի, լաքին միւճատէլէ վէ թէֆթիշ սէրպէսթիյէթինի եասագ էթտի. վէ պիր արալըգ Ֆոսթոււն իճատ էթտիյի թապխանէյի եիւզտէն պրագտը, լաքին սօնկրա օնա եինէ սահապէթլիք էթտի : Պու վէճճ իլէ Լուտերին քիթապլարը հէր քէշին զիհնինի ալմաղա վէ Րօմա Վիլիսէսինին եանկըշարընը թանըթմաղա պաշայօրուտու :

Ոսպերթ ()լիվէթանըն մարիֆէթի իլէ Ֆրանսըղճայա իլք տէֆա թէրճիւմէ օլոււնան Վիթապը Երիֆին պիր գաչ նուսխալարը պիր շօֆ ատէմլէրէ պիր էյիճէ անլաթարլար, քի օնլար պէրրագ սուլարըն փոււնկարընտան ուղագլանմըշ-

տըրլար, վէ քէնտիլէրինէ չաթլագ գույուլար գա-
 զըյորլար: Կերչէքլիյին ըշըզ Ֆրանսանըն չօգ
 սէմթլէրինէ պիրտէն եայըտը: Փարիզ՝ Մօ՝ Կը-
 րէնօպլ՝ Լիօն վէ տահա չօգ սայը շէհիրլէր՝ Լը-
 լահըն Վէլա կընըն գըյմէթլի թօխումուենու գա-
 պուլ էթսիլէր, վէ օնուեն Ֆիլիպլէնմիսինի վէ արթ-
 մասընը կէօրտիւլէր: Լուտերահանլար՝ (չիւն քի
 օղէմանլարտա Խալահի Մէզէպէ թէվապի օլան-
 լարըն ճիւմէսինէ էջլէ չաղըրըլարըտը,) կիզ-
 լիճէ ճէմ՝ օլուրլարըտը, Էրիֆ Վիթապ-
 արը տիգգաթ իլէ օգուրլարըտը, վէ քէնտիլէ-
 րինին Վրիսթիանճա է՝օմիւրլէրի իլէ՝ քէնտի տին-
 լէրինին պօշ օլմատըղընը թահգիդ էտէրլէր իտի:
 Օնլար Փարիզտէ Պիրինճի Ֆրանչիսգօնուեն գըզ-
 գարընտաշը՝ Կալարրա սուլթանը Ալալօալը Մար-
 կարիթայը քէնտիլէրինէ գուվլէթլի սահապ պուլ-
 տուլար: Պու սուլթան՝ սալթ Վիլիսէ եանկըշ-
 քըլարընը քէնտինէ տէրտ էթմէյէ՝ վէ պիր Խա-
 լահի Մէզէպէ արզու չէքմէյէ գանա՝աթ էթ-
 մէյիպ՝ քէնտի ճանընը գուրթարան կերչէքլիյէ
 եիւրէյինտէ մալիք օլմուշուտու: Ալ է պիլթիւն իւ-
 միտինի Յիսուսա՝ եալընը Յիսուսա գօմուշ ուտու,
 վէ ճապա ա՛ֆվըն միւթտէսինի եիւրէքտէն գա-
 պուլ էթմիշ իտի: Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ Լը-
 լահա շէտիա մուհապպէթի վարըտը, վէ քէնտի տին
 գարընտաշարընը աթէշտէն գուրթարմաղա ճէհա
 էտէր իտի: Վարանլըղըն փատիշահը՝ Ֆրանսա-
 նըն տինճէ եէնի տօղուշունուեն իլք նիշանլարընը
 կէօրտիւլի կիպի, անիտէ տիշ պիլէտի: Սօրպօն
 մէսրէսէսինին ի՛լմի իլահի միւտէրրիսլէրի օնա սա-
 տըգանէ խըզմէթ էթմէյէ հազարլանտըլար: Ալ ա-
 լալը Մարկարիթա նէզմ՝ օլարագ պիր քիթապ

Թապ՝ էթտիրմիշ իտի, քի օնուն իամի՝ Ալե-նան-
 Իէար ճանըն այնաւ իտի: Օլ խօճալար պու քի-
 Թապըն իչինտէ ա՛ղեղէրին վէ Վաւարան աթէ-
 շինին Տիչ լագըրաւը օլմատըղընը կէօրտիւքլէ-
 րինտէ, օնու Թէէլիֆ էտէն սուլթանըն իւղէրի-
 նէ Տիւճիւմ էտիպ՝ մէրգումէյի Տերեաիկաս տուր
 տէյիւ՝ Վիլիսէլէրտէ զէմմէթտիլէր: Ա է՝ Ասալար-
 րա մէտրէսէսինտէ պիր գօմէտիա օյունու օյնա-
 տըպ՝ Մարկարիթայը ճէՏէննէմլի քիալէթինտէ
 կէօսթէրտիլէր:

Մօ շէՏրի՝ Փարիզտէն օն սա՛աթ ուղագ օլուպ՝
 օրատա Ինճիլի սէվէն պիր չօգ քիմնէլէր վար-
 րտը: Օնլար փաղար վէ եօրթու կիւնլէրի բուՏա-
 նի շէյլէրի Թէֆթիշ էթմէյէ՝ վէ իպատէթէ մէշ-
 դուլ օլուլարրտը: Ա է շինքի պու շէՏրին պէօ-
 յիւք ախղուիթասը եիւն իտի, եիւն Թարայը-
 ճըլարը իշճիլէր վէ Տեր սանա՛թքիարլար նէճա-
 Թըն եօլունու Թանըմաղա արգու չէքէրլէր իտի:
 Օնլար Փապրիգալարտա վէ շիֆլիքլէրտէ Ինճիլ
 սէօՏպէթինի էտէրլէրիտի: Ա է պու ույանըղըդ
 օ ճիվարտաքի քէյլէրէ եայըըյօրուտու: Անկ-
 ըշ ի՛թիգատլար կիւն պէ կիւն էքսիլմէտէ իտի,
 վէ իմանըն ամէլէրի վասիթասի իլէ ԱլաՏա իղ-
 զէթ օլունույօրուտու: Ա է լաքին նէ՛ Փաիտէ,
 Վափուչին բուՏպանլարը վէ Սօրպօնուն փա-
 փաղ միւտէրրիսլէրի տախի շէյթանըն իշինի իլէր-
 լէթմէք իչիւն ույանտըլար: Վրիսթիանլարը սի-
 Տիրպաղար մագամընտա գօվալատըլար: Պիր
 Թագըմընը աթէշէ եագտըլար, վէ պ՛ր Թագը-
 մընը տա գամճըլատըլար, եախօտ սիւրկիւն էթ-
 տիլէր: Պու ճիւմլէ իլէ Աէրչէքլիք տիւշմանլարը
 չօգլարըն եիւրէյինտէ Փիլիղէնմիշ վէ քէօքլէնմիշ

Թօխումու չէքիպ գօտարմաղա գատիր օլամատը-
 ար : Քրագաթ աշիքեար ճէմիյէթ էթմէյէ ճէսա-
 րէթ էտէմէտիքլէրինտէն , թէքրար՝ կեահ պիր էվ-
 տէ՝ կեահ պիր օրմանտա՝ եախօտ ուզագ պիր
 մահալտէ պիրիքիրլէր իտի , վէ Շէրիֆ Վի-
 թապլարա էյի վուգուֆ օլան՝ քէնտի գարընտաշ-
 արընա նասիհաթ վէրիր իտի . վէ սօնկրա քէնտի
 Ղուրթարըճըլարընա եիւրէքլէրինի աջոպ տուա՝
 էտէրլէր իտի : 1546 թարիխինտէ՝ Տէճճա-
 ըն քէնտի զուլումքեարըղընտան վա՛ղ կէչմէ-
 տիյինի վէ Րօմա Վիլիսէսինտէ Տիչ պիր Խս-
 լահի Մէղճէպ օլմայաճաղընը վէ սնուն պաշա-
 րը տա ապլա իմլայա կէլմէյէճէքլէրինի կէօրտիւք-
 լէրինտէ , Սօնուն Վրիսթիանլարը քէնտի քէն-
 տիլէրինէ պիր Վիլիսէ գուրտուլար : Սթրաս-
 պուրկտա գուրուլան եէնի Քրանսըղ Վիլիսէսի
 սնլարա իպրէթ վէ ղայրէթ վէրտի : Րիէրը Ղը-
 լէրք իամինտէ պայաղը պիր եիւն թարայըճըսը
 ղայէթ իպատէթքեար վէ տինտար պիր քիմսէ օլ-
 տուղունտան , պիր շօգ փէրհիլլէրտէն վէ տուա՝
 լարտան սօնկրա՝ ճէմա՛աթա վա՛իղ օլտու : Պու-
 Վիլիսէ էլի ազատան իպարէթ օլուպ՝ աղ վագ-
 թըն մապէյնինտէ օգատար թէղայիւտ պուլտու , քի
 շօգ տէֆա ճիվարտաքի շէհրլէրտէն վէ քէօլլէր-
 տէն 400 քիշիյէտէք սրատա ճէմ՝ օլուրուտու :
 Սէ կիւնիւն պիրինտէ սնլար Ալլահա իպատէթ
 էթմէք իւղրէ պիր եէրէ ճէմ օլմուշուր իքէն , մէմ-
 լէքէթին գայմագամը վէ ա՛սաս պաշըսը՝ սօլտաթ-
 լար իլէ կէլիպ՝ սնլարըն ճէմիյէթինի պաստըլար . վէ
 գայմագամ , “ () ճէմ ” օլմուշ ապէր օրատա նէ՞
 եափայօր ” տէյիւ սիւալ էյլէտի : () արալըղ Ալ-
 լահըն Վէլամընը ճէմա՛աթա թարիֆ էտէն Ղը-

լէրք ճէվապ վերտի քի , «Վշմէ կէօրիւյօրսուն , սապր էտիպ պէքլէ քի թէքմիլ էտէլիմ» : Վայմադամ տէտի . «Օընտանա կէլմէլիսինիլ» : Վըլէրք ճէվապ վերտի . «Մլաճ նէրէյէ իսթէրսէ , օրայա կէտէրիլ» . վէ Տիչ պիր շէյ թընմայրպ տուրտու . քէնտիսինի պաղլատըլար , վէ օնունուլա պէրապէր պուլունան 62 քիշիյի տէ էյյէ էթտիլէր : Պունլարըն իչինտէ պիր տէ գըզ վարըտը , քի գայմադամա տէտի , «Վյէր սէն պէնի պիր մինասիպէթսիլ մաճալտէ պուլայըտըն , պէնի պէյլէ պաղլամաղըտըն» : Վայմադամ օնու սուս էտիպ , օատէմլէրին Տէփսինիտէ մէմլէքէթին զընտանընա եօլլատը : () վաղթըն միւվէրիլպէրինին պիրի տէր քի , «Չօգ աճայիպ շէյ տիր քի , պիր թագըմ պէյիւք քիւչիւք ըրզ էՏլի գարըլար վէ էրքէքլէր Տիչ պիր շէյ թընմայրպ , սէվինէրէք պիր գաչ ա՛սաս իլէ զընտանա կիթտիլէր . զերա օնլար էյէր զօրպալըգ էթմէք իսթէյէիտիլէր , շիւպՏէսիլ քէնտի խըսըմլարընտան վէ տօսթլարընտան եարտըմ պուլուրլարըտը . շիւնքի սօգազլարտան կէչտիքլէրի վագըթ՝ օնլարը կէօրիւրլէր իտի . վէ սէվինճ իլէ սաղմոսլար՝ վէ պախուսուս 7Գունճու Սաղմոսու , «Մա՛Մլաճ՝ միրասընա թաիֆէլէր կիրտիլէր , սէնին մուգատտէս Տէյքէլինի ալուտէ էթտիլէր» , տէյիւ օգուրլարըտը : Վ է պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ օնլարը սէֆիլ գօյունլար կիպի արապալարըն իւզէրինէ պաղլայըլ՝ Վարիղէ կէօթիւրտիւլէր : Մէրգումանտան օն տէօրտիւնիւն տիլլէրինի քէստիքտէն սօնկրա՝ էօլլամէ միւսթաճադ կէօրտիւլէր . վէ օնլարը Մոյա եօլլատըլար , քի օրատա օնլարըն ճէզասընը իճրա էթսինլէր : շէր թիւրլիւ օյունլարը վէ Տիլէլէր գուլլանտըլար , քի

օնլարը քէնտի տինլէրինտէն տէօնտիւրսիւնլէր :
 Ա է մէրգուժանը աթէշէ աթմաղտան էվիլէլ Տա-
 քիմլէր օնլարը այրը այրը մանասթըրլարա եօլլա-
 տըւար , քի Ֆիքիրլէրինի չէվլէրսինլէր : Փարիզտէն
 Սոյա կէչտիքլէրի վագըթ , իքի Սօրպօն փափասլար
 իքի գաթըրա պինիպ' օնլարըն արապասընըն եա-
 նընտան կիտէրլէրիտի , վէ օնլարա՝ «Վշէր Րօ-
 մա Վիլիսէսինէ կիրմիգսէնիզ , ճէՏէննէմին ճէ-
 մի՝ զագէպլէրի իլէ միւճագաթ օլաճագսընըլ» , տէր-
 լէրիտի :

Իհէրը Վլէրք' պու միւնասիպէթսիզ սէօՏ-
 պէթլէրտէն օսանըպ' օնլարըն պիրինէ տէտի . «Վ աբ
 կիթ եանըմտան , եա՝ շէյթան , պրագ քի Ալլա-
 Տըմրըլ տիւշիւնէլիմ» : Վէրչէք իյին ճէմի պու
 սատըգ գուլարը՝ քէնտի էօմիւրլէրինի Վրիստո-
 սուն իամինին իգրարը իչիւն սէվինճ իլէ Փիտա էյ-
 լէտիլէր : Ա է շիմտի տէրտ' պէլա վէ կիւնաս պու-
 լունմայան մաՏալտէ Վուզունուն իլաՏիսինի օ-
 գույօրլար : «Վէ՛ մութլու շագգ եօլունա էօ-
 լէնլէրէ» :

Փ Ե Ս Լ Ժ Ը

Փրահաստա Իսլահի Մեզհեպին պեշաֆը :

(Սէնէ 1546 — 1574)

Ելլահըն իլմի՛ քէնտի էվլատլարընտա պէջլէ
 իզղէթլէնիյօրուտու : Ինճիլ՝ քէնտի Ֆիւթուհաթ-
 լարընը եայտըգճա՛ Րօմա տախի քէնտի իսքէնճէ-
 լէրինի վէ աթէշլէրինի արթըրըյօրուտու : Օնուն
 ինտինտէ՛ քէնտի այինլէրինէ մութապըգ օլմայան
 քիւչիւք պիր Ֆէրգ՝ վէ քէնտի տին իգրարընա
 մութապըգ օլմայան պիր քիւչիւք թէպտիլիյէթ՝
 էօլիւմէ միւսթահագ հերիտիկոսլուգ սայըլըրտը :
 Քիլիսէնին էվվէլքի տէհըլէրինին շէհիտլէրինին
 քիւլէրի իլէ էօրթիւլմիշ՝ եախօտ գանլարըյըա
 ըալանմըշ օլան մահալէր՝ Իսլահի Մեզհեպին
 շէհիտլէրինի տէ թամաշա էթտիլէր : Ե իմտի Ելլա-
 հըն էվլատլարընըն գանընը տէօքէն փութփէրէսթ
 Րօմա՛ իմիէրաթօրլարըն Րօմասը տէյիլ իտի,
 իլա Փափալարըն Րօմասըյըտը . օլ ատէմէրին
 Րօմասը՝ քի քէնտիլէրինէ՛ Յիսուս Քրիստոս վէ-
 քիլն տէրլէր իտի : Սուրբ Պետրոսուն սախթէխա-
 լիֆէլէրի եըրթըճը ճանափարլար միսիլիւ եալընըզ
 Քրիստոսու Ղուրթարըճը թանըմաշա միւրատ
 էտէնլէրի էօլտիւրիւրլէր իտի : Աերչի թախթատ
 տէճճալ օթուրույօրուտու , լաքին Ելլահըն սա-
 հիհ Քիլիսէսի կիթտիքճա եափըլըպ՝ մամուր օ-

լունմագտայլտը : Ա է պէջլէճէ՛ պէջիւք Պապի-
 լօնուն խարապ էտիճի ամէլի քէնտինի պէյանէ-
 տէյօրուտու, քի եերին փատիշահարընա պու-
 յուրուրուտու . վէ ա՛ղիզլէրին վէ Յիսուս Վրիս-
 տոսուն շայիրտլէրինին դանըյլա սերխօշ օլուր
 իտի* : Ա իօն շէհրի՛ իբինճի տէհրտէ քէնտի
 շէհիտլէրի իլէ շէրէֆ պուլտուղու կիպի՛ էջլէ
 տախի պու թարիխտէ Յիսուսուն սատըգ շայիրտ-
 լէրի օրատա է՛օլինճէյէտէք Վրիստոստա օլան
 կերչէքլիյի իգրար էթտիքլէրի զէման պէջիւք
 շէօհրէթէ նայիլ օլտու : Պէշ Պրանսըզ կէնճ
 շայիրտլէր՝ Ալասաննատա քէնտի տերսլէրինի թէք-
 միլ էտիպ՝ 1552 սէնէսինտէ իման էթտիքլէրի
 Յիսուս Վրիստոսու օրատա վա՛ղ էթմէք իչիւն
 րահատ քէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնէյօրլարտը :
 Ա իօնա եէթիշտիքլէրինտէ , մերգուլէրի թու-
 թուպ՝ գարանըգ զընտանլարա մահպուս էթտի-
 լէր , վէ պու միսիլի իբրամըն սէպէպինի տէ օն-
 լարա անլաթմաղա թէնէզգիւլ էթմէտիլէր : Վէնտի
 տինլէրինի իգրար էթմէք իչիւն՝ հաքիմին հու-
 զուրունա չաղըրտըղլարը զէման , օնլար Ալահըն
 Սուգատտէս իսմինի ճէսարէթ իլէ իգրար էտիպ՝
 թա՛ալտըր իզգէթլէտիլէր : Պիր գաչ կիւնտէն
 սօնկրա՛ մերգումանը րուհպանլարըն մէճիսինէ
 կէօթիւրտիլէր , վէ օրատա քէնտի տին իգրար-
 լարընը եաղըյլա եաղըպ՝ թագտիմ էթտիլէր :
 Պսու ուզուն տավա պիր երլտան զիյատէ սիւր-
 տիյիւնտէն՝ օնլարըն խասիմլէրի օնլարըն սատըգ-
 լըզընը՝ քեամիլիյինի վէ ճէսարէթինի կէօրտիւք-
 ճէ՛ էօվքէլէնիլլէրիտի : ()նլար եալնըզ Ալահըն

Քելամբնա իման էտերլէրիտի , վէ Փափալիլէ-
 րին եանկըզըզլարընը րէտտ էտերլէր իտի . իմտի
 էօլիւմէ միւսթաճազ օլմաղա սալթ պուգատարը
 էլվէրիբ իտի : Ա է պու սէպէպտէն էօթիւրիւ
 1553 թարիխինտէ Մայիսին 16 սընտա է'օմիւր
 թաճընա նայիլ օլաուլար : Քէնտի տիւշմանլարը
 ճիւքմ էթտիլէր քի , «թէնլէրի աթէշտէ պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ թէլէֆ օլունճայատէք» օնլարը
 տիրի տիրի եագսընլար : Օնլար իսքէնճէ եէրինէ
 կիթտիբլէրի վագըթ՝ պիրիպիրլէրինէ նասիճաթ
 վէրիբլէրիտի , քի սօնունատէք տինլէրինտէ տուր-
 սունլար . վէ Րուճ էլ Գուտսուն վէրտիլի սէ-
 վինճ վէ Ղայրէթ իլէ տօգուլունճու Սաղմոսու
 «Դա Րապպ , տախմա սէնի միւպարէքլէյճէյիմ»
 տէյիւ մագամ իլէ օգուրլարըտը : թէրթօ մէյ-
 տանընա եէթիշտիբլէրինտէ , ֆէրաճ եիւրէք իլէ
 գաղօզլարըն էթրաֆընտա երղըլըլ օտունլարըն
 իւղէրինէ չըգտըլար , վէ սօնտէմ պիրիպիրլէրի իլէ
 գարնտաշ մուճապպէթի իլէ էօփիւշտիւքտէն սօնկ-
 րա , քէնտի ճէլլատլարընա նասիճաթ վէրտի էր ,
 քի Քրիստոսա տէօնսիւնլէր : Ա է ալէվ օնլա-
 րըն թէնինի սարմըլ իքէն , եինէ պիրիպիրլէրինէ
 տերլէր իտի . «Ղայրէթ էտին գարտաշարըմ , Ղայ-
 րէթ էտին գարտաշարըմ» . վէ պէօլլէճէ մէրգու-
 մանըն ճանլարը էպէտի սէլամէթ վէ րաճաթըզ
 մէքեանընա տախիլ օլտու :

Իշ պու Լ իօն շէճրինտէ տաճա պաշգալար տա
 կերէքլիլի իգրար էտիպ՝ շէճիտլիք թաճընա նայիլ
 օլտուլար : Քիթապըմըզըն թէճամիւլի օլամայա-
 ճաղընտան , օնլարըն սալթ պիր գաչընը պու-
 րատա զիքը էտէպիլիբիլ : Պետրոս Պէրճիէր իս-
 մինտէ Ղ'էնէվրալը պաղիբկեանըն պիրի՝ սատէ

Ինձիլէ ի'թիգաթ էթտիյի իչիւն՝ օլ պէշ շէհտ-
 ւերտէն պիր գաշ կիւն սօնկրա՝ հերետիկոսյուգ
 թէօհմէթի իլէ տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Մատ-
 թէոս Տիմոնէթ , պազիրկեան Տէնի Բէլօգին ,
 քիշիգատէլէրտէն Ղուի տը Մօրսագ , Ուիքարտ
 Ղէֆէվը , վէ Իսլահի Մէղհէպէ եիւրէքտէն թա-
 լիպ օլմուշ սայիր չօգ Բրիսթիանլար , քէնտի
 է'օմիւրլէրինի քէնտի Գուրթարըճըլարընըն ու-
 ղուրունա ֆէտա էտիպ՝ էպէտի իզլէթէ նայիլ
 օլտուլար :

Ֆրանսանըն Բրոթէսդանլարը հէր եէրտէ քէն-
 տիլէրինի գօվալայանլարտան քէնտիլէրինի հըֆղ
 էթմէք իւզըէ՝ չօգ տէֆա սիլահլանմաղա մէճպուր
 օլտուլար : ()նլարըն պաշլըճա մէքեանը ()րլէանս
 շէհրի իտի : Պու շէհիր ալընտըգտան սօնկրա ,
 Ոուէն՝ Ղիօն՝ Թուր՝ վէ սայիր պէյիւք վէ քիւ-
 չիւք եէրլէր տախի ալընտը : ()նլարըն հիլէպազ
 վէ զուլուքեար տիւշմանլարը՝ տախմա պարըշ
 էթմէք խուսուսունտա զըտտ ըտըլար : Ինձամը՝
 1568 թարիխինտէ իքի թարաֆտան սիլահլարը
 աշաղա գօտուլար , վէ պարըշ իմզալանտը . վէ լա-
 քին փէք չօգ սիւրմէտի : Աիզ պէյլէրի պիրինձի
 Ֆրանչիսկոսուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ հիւքիւ-
 մէթ սահիպի օլտուգլարընտան՝ փատիշահ թախ-
 թընա արզու չէքէրլէր իտի : Ա է պուշլար սօֆու
 Բաթօլիքլէր օլուպ՝ քէնտի միւրատլարընա էր-
 մէք իչիւն հէր թիւրլիւ էօլու գուլանըլարըտը :
 Ա է Բրոթէսթանլարըն պաշընտա՝ փատիշահ ֆա-
 միլեասընա միւթէֆիք Գօնտէ վէ Գօլինեէ գա-
 փուտան փաշա վէ մուախիսերան Տէօրտիւնձիւ
 շենրիկոս իւնվանի իլէ Ֆրանսա փատիշահը օ-
 լան շենրիկոս նամ պէյլէր վարըտը : Ֆրանսա

տեվէթի՛ քիպիր վէ հիլէպաղ Ղաթէրինա Սէ-
տիչիսին կիւնիւնտէ՛ Ռրէթէսդանդլարըն պաշա-
րընա սախթէ մուհապպէթ վէ րայէթ կէօսթէր-
տիյի վազըթ՝ էլ ալթընտան կիզլիճէ պիր գըր-
ղըն հազըրլամագտայրտը : Տէվէթին իչինտէ պու-
լունան ճէմի՛ Ռրոթէսդանդլարը գըրմաղա գա-
րար գըմը շարտը : Պու թէրթիպ չօգ երլար-
տան պէրի գուրուլմուշուտու : Ըվլինեօնտա՛ Ղա-
թէրինա տէ Սէտիչիս սուլթանըն վէ Փափանըն
մապէյնինտէ վէ Պայօնտա Ըլվա պէյի իլէ պէ-
րապէր՝ պու մատտէնին իւզէրինէ կիզլի մէճիս-
լէր վէ սէօհպէթլէր օլմուշ ուտու : Վաթօլիք-
լէր մախսուս պարըշը իմգալատըլար , քի հէր քէ-
սին դալպինտէն շիւպհէյի գալտըրօյ՝ քէնտի գուր-
տուգլարը գէմինի գօլայ իճրա էթսինլէր : Օլ մէշ-
հուր Լօսթիթալ Ղատը՝ տէվէթին կիզլի մէշվէ-
րէթլէրինէ վուգուֆ օլուպ՝ քէնտի մանսուպունտան
խսթիֆա էյլէտի : Փագաթ սօն դայրէթինի իճրա
էտիպ՝ Ղաթէրինայա վէ Տօգուզունճու Կարու-
լոսա պէյան էտիպ՝ տէտի քի , «Սիզ Պրանսանըն
պաշընա փէք պէջիւք պէլալար կէթիրէճէքսինիզ ,
վէ Փասիտ մէշվէրէթլէր իլէ կիրտապա տիւշէճէք-
սինիզ» : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ սուլթանա վէ
փատիշահա պիր ուզուն մէքթուպ եազըպ օնլա-
րա իզհար էթտի , քի Ռրոթէսդանդլարըլա թէք-
րար պարըշ էթմէք՝ վէ պարըշագտա գալմագ
լազըմ տըր : Լաքին ճէհտլէրինին հէփսի պօշա
կիթտի : Օնլարըն գըրղընը իլամ օլմուշ ուտու •
վէ պիր միւնասիպ Փուրսաթա՛ պէքլէյօրլարտը ,
քի իճրատընը էթսինլէր • վէ Փուրսաթը չափուգ
էլէ կէչիրտիլէր :

Ռրոթէսդանդլարըն միւթէպէր ատէմլէրի՛ Ղա-

վարրա փատիշահը Հենրինին ներբահար իջիւն Փարիզէ ճէմ՝ օլաճագլարըտը : Պու կէնճ փատիշահըն վալիտէսի՝ Բրոթէսդանդլարըն տօսթու վէ սահապէթ էտիճիսի պու փայլթալսթա տօղրու կէլիբ իքէն, ափանսըղ պիր աղըր խասթալըգտան եաթտը, վէ շիւպհէ օլունտու քի զէհիրլէնմիշտիր : Վափուտան փաշա Վօլինեէ տախի պու տիւշիւն իջիւն Փարիզէ կիթտի : Ա է 1572 թարխինտէ՝ () գոստոսուն ՉՅսինտէ՝ կիւնտիւզիւն տապանճայըա վուրուտու : () կիւն սարայտա՝ շէյթանի իշէրինի նասըլ իլէրի կէօթիւրսիւնլէր տէշիւ մէշվէրէթ էթտիլէր : վէ դարար գըլտըլար քի Լ՝զիզ Բարթուղիմէոսուն կէճէսի՝ սա՛աթ ալթըտա՝ պու մէքրուհ գըրղընը իճրա էթսինլէր : () նուն իջիւն օնտան պէրու պու վուգուա՛թա Լ՝զիզ Բարթուղիմէոսուն գըրղընը տէնիլիր :

Ի՛մտի դարար վէրիլէն սա՛աթ կէլտիշինտէ՝ Լուվրուն չանկը գալլօլունան նիշանը կէօսթէրտի : Լ՝սքէր Վօմանտանթը Վօսսէն՝ քի մուհաֆաղա վէսիլէսի իլէ գափուտան փաշանըն գօնաղընը պէրլէր իտի, ասքէրի իլէ օնուն իւղէրինէ հիւճիւմ էթտի : Վօլինեէնին լէշինի փէնճէրէտէն աշաղա աթտըլար . զիրա Կիզ պէյլէրին պիրի սօգագտա պէքլէյօրուտու : Ա է փարիզին ճէմի՝ սօգազլարընտա պէյլէ պաղըրըլարտը . Հօ-կէնօթլարը էօլտի-րի-ն, Հօ-կէնօթլարը էօլտի-րի-ն . զիրա Ֆրանսատա օղէման Բրոթէսդանդլարա պու ատը վէրիլէր իտի : Կիզին՝ Լ՝նթունուն վէ () մալըն պէյլէրի՝ վէ Քաթօլէք պէյիւքլէրի՝ գօնա սուսամըլ սօլտաթլար իլէ պէրապէր պիւթիւն մէմլէքէթի տօլաշըպ՝ Բրոթէսդանդլարըն էվէրինին գափուլարընտան իլէրի կիրէրլէր իտի, վէ օնլարը

տէօշէքտէ էօլտիւրիւրէր իտի, եախօտ՝ էվէրին տամընատէք գօվալարլարըտը: (Ն)լարըն մերամը՝ հէփսինտէն զիյատէ քիշիզատէ շուկէնօթլարը էօլտիւրմէք իտի: Պիր գաչ Բրոթէսդանդ քիշիզատէլէր՝ Նավարրա փատիշահընըն մուհաֆագա ասքէրի իլէ սարայա գաչտըլար: Տօգուղուն ճու Կարոլոս փատիշահ էմը էթտի, քի սարայըն եօգարըքի գաթընտան ավույա էնսինլէր: (Ն)լար իթա՛աթ էթտիքլէրինտէ, օրատա օնլարըն սիլահարընը ալըպ՝ էօլտիւրտիւլէր: Փատիշահ քէնտիսի սարայընըն փէնճէրէսինտէ օթուրուպ՝ սօլտաթլարա "էօլտի՛ւրիւն էօլտի՛ւրիւն" պաղըրըրտը, վէ Աէնատան կէչէն Բրոթէսդանդլարըտապանճայըլա վուրուրուտու: Բրոթէսդանդ պուլունան էվէրի եաղմա էթտիքտէն մա՛տա Բրոթէսդանդլարը տա գաթլ էթտիլէր: Ա է պու շուկէնօթլարըլա օլան ֆէնա նէֆասնիյէթ՝ կերէք պէջիյիւն վէ կերէք քիւշիյիւն գալպինէ թէէսիր էթմիշ իտի: Չօճուղար՝ չօճուղարը չայա սիւրիւքլէրլէր իտի: Ա է օ դատտարլար՝ համիլէ գարըլարա պիլէ մէրհամէթ էթմէզլէր իտի. օնլարըն գարնընը եարըպ՝ չօճուղու չըգարըլար՝ վէ տուվարա չարփարագ փարչա փարչա էտէրլէր իտի: Փարիզ գանըլա միւլէմմա օլտու. զիրա պու գըրկըն ԱՅ կիւնտէն զիյատէ սիւրտիւ: Ա է պու գըրկընըն իշարէթի Պրանսանըն հէր պիր այալէթինէ վէրիլմիշ իտի: Ս՝օ՛ (Թարջ) (Որլէանս՝ Թուրուզ՝ Ուուէն՝ Լ՛նճէրս՝ Պուրճէս վէ Լիօն շէհրլէրինտէ պինլէրճէ ատէմ գըրըտը: Ա է էօվքէ իլէ ճէմի՛ քէսքին վէ եէնի իճատ իսքէն՝ ճէլէրի իճրա էթտիլէր: Պու շէհրալէրի քի՛մ հիսապա կէթիրէպիլէր. եիւզպինտէն զիյատէ գը-

յաս օլունուր , վէլաքին սահիհինի քիմէ պիլմէղ :

Պու գրողն Ռօմայա օ տերեճէ պէօյիւք սէ-
վինձ վերտի քի , () նիւչիւնճիւ Վրիգոր Փափա՝
գիյնէթ վէ սալթանաթըւա քիլիսէյէ կիրիպ՝ օրա-
տա թէշէքքիւր տուա՛սընը օգուտու : Ա է ախ-
շամբար՝ պէօյիւք մէսերրէթ նիշանէսի իչիւն՝ Սանդ
Լնճէլօնուն գալէսինտէն թօփլար աթըլուր : Պու
մէրուհ գրողնըն պաշ գըւաղուզարընըն պիրի
օլան Ֆրանսըզ Լօրէն գարտինալ՝ Վօլինէէնին
վէ Բրոթէսդանդլարըն էօլիւմիւնիւն խապերինի
կէթիրէն թաթարա պին ալթըն պախշիշ վերտի :
Ա է տախի Ռօմատա պիր միտալ պաստըլար , քի
օ պու կիւնէտէք պուլունուր . օնուն իւզէրինտէ
պիր թարաֆընտա () նիւչիւնճիւ Վրիգոր Փա-
փանըն պաշը վար , վէ օպիր թարաֆընտա պիր
գըլըճը մէլայիք , քի շուկէնօթլարը վուրույօր .
վէ ալթընտա տա պէօյէ եագըրմըշտը . "Շուկէ-
նօթլարըն էբըւնը . 1572" : Պու գրողնըն իւզէրի-
նէ եաշայան Բրոթէսդանդլարըն չօղու՝ եագըն
մէմլէքէթլէրէ գաշտըլար , վէ քէնտի հիւնէրլէ-
րինի վէ մարիֆէթլէրինի վէ հէր շէյտէն գըյ-
մէթլի շէյլէրինի՝ եանի տիրի միւնէվվէր վէ գուվ-
վէթլի իմանլարըն՝ պերապեր կէօթիւրտիւլէր :
Սաղուր Վաթօլիքլէր պու իշէ հէրնէգատար
սէվինիյօրլարսայըտը , օնլարըն փէք ագըլըլարը
տա միւքէտտէր օլտուլար : () վազըթտան Ֆրան-
սա փատիշահընըն Փամիլեսար իւզէրինէ Լա-
հըն պէտտուասը գօնտու : Պիրինճի Ֆրանչիսկօ-
սուն պիւթիւն սիլիլէսի տիւնեա իւզէրինտէն նա-
պէտիտ օլտու : Տօգուզունճու կարողսուն էօլիւ-
միւ՝ պու սէմավի պէտտուայը պիղէ փէք աշի-
քեար պէյան էտէր . զիրա մէզարատէք օնու գօ-

վալատը : Այլ է մեշհուր միւ'երբիսին պիրի* տէր
 քի, "Բ'օմա Փափասընըն ճէմի' միւպարէբէմէլէրի
 վէ տուա' վէ նիյազար վէ իլահիլէրի օնուն ճա-
 նընա ասլա րահաթըզ վէրէմէյօրլարըտը . չան-
 կըն իւք վուրուշունտան պերի տաիմա եիւրէյի
 չարիարըտը, տուտագլարը թիթրէր իտի, տիվա-
 նէ կիպի եիւրիւրիւտիւ, վէ կէօզէրի գըպ գըօ-
 մըզը քէսիլմիշ իտի : Տաիմա Փիքրի' գօրգուլու
 զիբիրլէրտէն իսքէնճէ չէքէր իտի, վէ' տաիմա գան
 ըւա միւլէմմա պիր տէօշէք իչինտէ եալժայօր զի-
 պի իտի . վէ պու էզիյէթտէն քէնտինի գուլթա-
 րամազըտը, վէ նէ տէ գուլթարմագ իսթէր իտի
 Տաիմա կէօզէրի' քէնտիլէրինի ինթիգամ ալըճը
 րուհլար գօվալայօր գանն էտէն ատէմլէր կիպի'
 էօթէ պերի կէզտիրիւր իտի : Հէր սէօհպէթտէ
 քիւֆիւր էտէր' վէ սօնկըա Մլահըն մէրհամէ-
 թինի իմտատա չաղըրըրտը : Վէնտիսինէ պու ի-
 շի էթտիրէն Ղաթէրինատէ Սէտիչիս վալիտէսի'
 տէօշէյինէ եագլաշտըգճա քէնտի իսքէնճէսի զի-
 յատէ արթարըտը : Սալթ քէնտի սիւտանասը-
 յըւա սէօհպէթ էթտիյինտէ պիր ալ թէսէլլի
 պուլուր ուտու . օլ տաիսի Բրոթէսդանդըտը . լա-
 քին փատիշահ' Մ'ղիզ Բարթուղիմէ ոսուն կէճէ-
 սինտէ օնու էօլտիւրմէյէ իզին վէրմէմիշ իտի" :
 Պու սէֆիլ փատիշահ 1574 թարիսինտէ' Սայի-
 սին օթուլունտա, շէտիտ եիւրէք չարիւրնթըւարը-
 յըւա էօլտիւ . վէ Չէ եաշընը տահա թէքմիլ
 էթմէմիշ իտի :

* Ազգրէթէլ . Մէզհէպ սէֆէրի . Ճիւա Բ :

Փ Ա Ս Լ Ժ Բ

Ինկիլեբերտա և Սեզեբա օւան Իսլահե Սեզեբա :
Թեմալ՝ Պրօֆ և Լաֆթերն նաօ Կիսեբերն շեհեփ
օլմեբերն :

(Սենե 1536 — 1553)

Եւհիսեբերն գանը՝ տայիմա Վիլիսեբերն Թօ-
տումու օլմուշ տուր : Պու շեյի զեյատե Վրիսեթի-
անլըզն իւք տէճըլբերնտե կեօրիւրիւղ . վե եէնե
պիր Թարղ իլե Թեբրար Ինկիլեթերատա միւշա-
ճետե ետերիղ : Փէք աղ մեւիլեթեթ վարտըր քի,
օրատա Իսլահե Սեզեբա պուգատար էնկեյլերե
րասթ կեւիշ օլուան , վե պուգատար կիւղեւ Ֆիւ-
Թուհաթար էթմիշ օլուան : Աօգարտա Ա կըլիֆին
Տագըրնտա սեօյլեթիյիմիղ շեյլերի ունուԹմամըշ
օլմալըսընըղ : Ա է մալիւմիւնիւղ տիւր քի , մերգում
Երիֆ ՎիԹապլարը Խալզըն սեօյլեթիյի լի-
սանա Թերճիւմե էթտի . վե լաքին շիւնքի օնուան
վագթընտա Թապիսանե տաճա իճատ օլմամըշ
ըտը , օնուան Թերճիւմեսիւնին փէք չօդ էօրնեյիյի
եաղտըլար : Փագաթ օլ էօրնեբլերի սալթ զէն-
կինլեր սաթըն ալապիլիլեր իտի : Ա է ՎիԹապի
Երիֆ Ինկիլիղ լիսանընտա Թապ՝ օլուուպ
Տեր Թարաֆա չօգճա եայրտըղը զեման՝ մասլահաթ
ախեր սուրեթե տէօնտիւ : Իւք պասմա՝ 1526 Թա-
րիսինտե՝ Լնվերտե կեօրիւնտիւ : Պասմաճընըն
Խամի Թինտալ ըտը : Տիւշման գուտուրուպ՝ չա

փուճագ պու խայրըը իշին իւզերինէ հիւճիւմ էթ-
տի : Վիթապը Շէրիֆի Ինկիլթէրայա կէօթիւ-
րէնլէր վէ կերէք սաթըն ալանլար զաղէպէ հիւքմ
օլունտուլար , վէ քիթապլարընը վիւճուտլէրինին
իւզերինէ պաղլայըպ' օնլարը թէրս աթլար իւզէ-
լինէ պինտիրտիւէր , վէ 1 օնտրա շէհրինի էօլէ
տօլաշթըրտըլար : Ա է 1536 սէնէսինտէ' թիւտալը
հիլէպազըրգ իֆթիրասը իլէ թութուպ Ֆիլէ-
մէնկէ կէօթիւրտիւլէր , վէ օրատա օնու պօղուպ
աթէշէ եագտըլար : Սէրգումուն մէմտուհ վէ սօն
տուանը պույուտու . « Եւ Լլաճ' Ինկիլթէրա
փատիշահընըն կէօզէրինի աջ » : Ա է պիրազ վա-
գըթտան սօնկրա , օնուն իքի իշտաշլարընը տա
պիրինի Ինկիլթէրատա վէ օպիրինի տէ փօրթու-
կալտա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար :

Վիւնիւն պիրինտէ' Վաթօլիք փափազարընըն
պիրի թիւտալա տէր իտի : « Փափալարըն պույրուլ-
թուլարընտան ըսա , Լլաճըն նօմոսունտան մահ-
րում գալմագ տահա էյի տիր » : թիւտալ ճէվապ
վէրտի քի , « Պու մատտէտէ փափատան վէ օնուն
պույրուլթուլարընտան աֆիլ տիլէրիմ . էյէր Լլաճ
պանա եալսնըզ պիր գաջ երլ էօմիւր վէրէճէք
օլուր իսէ , կէօրէճէյիմ քի , պիր շիֆթճի չօճու-
ղու Շէրիֆ Վիթապլարը պէնիմ կիպի օգու-
մուշ փափաղտան զիյատէ աղնայաճագ » :

Ինկիլթէրատա շէհիտ օլան պիր գաջ Վրիս-
թիանլարըն հիքայէսինի տէ նագլ էտէյիմ : Վիւ-
նիւն պիրինտէ' Ղօն Պրօվին իսմինտէ Վրիսթիանըն
պիրի' պիր գայրղըն իչինտէ պիր փափաղ եանընտա
օթուրմուշուտու , վէ օնա' Լ'ճտը Ղէտիտի օգուտու-
ղունու տույուրուպ' Գուտտասը շէրիֆէ (պապաբագ)
գարըը լագըրտը սէօլէտիյի իչին , պիր գաջ կիւն-

տէն սօնկրա՝ մերգումնու քէնտի ֆամիլեասընտան վէ տօսթլարընտան այրըրպ՝ զընտանա ամթարլար . վէ քէնտի ֆամիլեասը վէ տօսթլարը օնուն նէրէյէ կիթտիյինի անլայամատըլար : Ա ուրհամ վէ Վիս-քէր նամ պաշ փափաղարըն էմրի իլէ՝ օնու այագ-լարը չըփլագ՝ գըղղըն ամէշ իւղէրինէ գօտուլար , վէ ումարլարըտը քի տինինի Վինքեար էտէ : Ա է լաքին օ՝ տինինտէ գափի տուրտու , վէ պու էզլէթլէ շէհիտ իսքէնճէսինի՝ թէաճճիւպ օլունաճագ պիր իյիտլէք իլէ չէքտի . վէ փափաղըն պլրի օնուն էօնիւնտէ Վիթապը Շ էրիֆի եագայօրուտու : Ա՛երգումնուն մահպուս օլտուղունտան իքի այ սօնկրա՝ պէսլէմէսի պիր ախշամ կիտիպ՝ զընտանա օնուն ուլա գօնուշտու , վէ կէօրտիւ քի , այագլարը թօփուղունա գատար եանմըշտը . վէ խապէր տախի ալտը , քի էրթէսի կիւնիւ օնու տիրի տիրի ամէշէ եագաճագլար : Վարըսը տախի զընտանա կիթտի , վէ օ կէճէյի օնուն եանընտա կէչիտի : Պրօֆը պիւթիւն չէքտիյի էզլէթլէրի օնա նագլ էթտիք-տէն սօնկրա , ըիճա էթտի քի էվլատլարընը Մւլ-լահըն գօրգուսունտա պէօյիւթսիւն : Ա է հագը-գաթ էրթէսի կիւնիւ մերգումնու ամէշէ ամթարլար : Օնուն սօն սէօհպէթլէրի պունլար ըտը . "Նա՛ Մւլահ՝ ըուհումնու սէնին էլինէ թէսլիմ էտէրիմ , Աէն պէնի սաթըն ալտըն . Աէն եա՛ Մւլահ՝ քի վատլէրինտէ սատըգ սըն" :

1519 թարիխինտէ՝ ալթը էրքէք իլէ պիր գարը օլարագ՝ եէտի քիշի Վօվէնթրի շէհրինտէ ամէշէ եագաթըլար : Ա է օնլարըն մահպուս օլմասընըն սէպէպի պույուտու , քի քէնտի էվլատլարընա՝ "Նա՛ կէօրլէրտէ օլան Պապամըպ" տուա՛սընը , վէ Մւլահըն Օն թէնպիհէրինի Վաթինճէ տէյիւ Մւլահ

Ինկիլիզ լիսանընտա էօյրէթմիշէր իտի : Մէրգու-
ժուն Սաքաթօֆ մանասթըրընա կէօթիւրտիլէր ,
քի օրատան իքի սանթ ուղագրտը : Ա է օնլարըն
չօճուգլարընը Վօվէնթրինին մանասթըրընա Կթ-
տըլար : Մանասթըրըն նազըրը Մթաֆֆօրտ՝ անա-
լարընտան վէ պապալարընտան էօյրէնտիքլէրի
մատտէլէրին իւզէրինէ՝ օնլարա փէք չօգ սիւալլար
էթտի . վէ օնլարա թէնուիհ էթտի քի , պիր տահա
Րապպանի տուայը վէ Լլահըն Օն թէնուիհէրինի
Ինկիլիզէ սէօյլէմէսինլէր . եօգսա անալարընըն վէ
պապալարընըն օղրատըղը պէլայա օղրարլար տե-
լիւ թէհտիտ էյլէտի : Խուրմա Տաղարը եօրթու-
տունուն վազար կիւնիւ՝ օ եէտի քիշիյի Վօվէնթ-
րիյէ կէօթիւրտիլէր , վէ եպիսկոպոսուն էմրի իլէ
ալթը էրքէյի տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար , դարը-
յը իսէ ազատ դօյվէրտիլէր :

Օնալթընճը տէհրին պաշլանկըճընտա Ինկիլ-
թէրատա՝ Աէքիզինճի Հենրիկոս փատիշասլըգ
սիւրէյօրուտու : Փափայլըս պօղուշուպ , քէնտինի
Ինկիլիզ Վիլիսէսինէ սահիպ՝ վէ պաշ նասպ էթ-
տի : Պու պիր զօրպա՝ շաշկըն վէ դատտար փա-
տիշահ օլտուղունտան՝ հէփօինին զամիրինէ հատ-
սըղ պիր հիւքիւմէթ իլէ պույուրմագ իսթէտի . օ-
նուն էմրի իլէ՝ 72,000 փափալի վէ Քրոթէտղանդ
աթէշտէ թէլէֆ օլտու : Լոնտրատա Յովհաննէս
Լամպէրթ իսմինտէ պիր մէքթէպ խօճասը վար
ըտը , քի Րօմա Վիլիսէսին պիր գաչ դալաթ-
լարընա գարըը եազմըղտը : Լամպէրթ՝ եպիսկո-
պոսուն հուղուրունա չաղըրըրըրնտա , փատիշա-
հըն հուղուրունտա մուրաֆա օլմաղա իսթիտա էթ-
տի : Հենրիկոս փատիշահ՝ միւճատէլէ հագգընտա
քէնտինի ագըլը վէ ֆէրասէթլի կէօթէրմէյէ

արդու մէնտ օլտուղունտան գարար գըլար քի, պիգ-
 զաթ քէնտիսի մէճլիստէ Վամպերթ իլէ միւճատէլէ
 էթսին, վէ պու խուսուս իչիւն պիւթիւն րէճալ-
 արընը ճէմ՝ էտիպ՝ սէֆիլ մէքթէպ խոճասընը տա
 տալէթ էթտի, քի օ մէճլիստէ քէնտի ի՛թիգատ
 ու զիւ՛իւմլէրինի սէօլէսին : Ապիսկոպոսլար գու-
 տուրտուգլարընտան՝ օնուն իգրար էթտիյի զիւ՛իւմ-
 լէրինէ ասլա ճէվապ վէրմէտիլէր : Անճամը փա-
 տիշահ օնա սիւալ էթտի քի, “Հանկըսընը զիյա-
 տէ իսթէրսին . եաշամայլմը, եօգսա էօլմէյի մի” :
 Վամպերթ պէյան էթտի քի, կէրչէքլիյի ինքեար
 էթմէք քէնտինէ միւմքիւնսիւզ շէյ տիր : Ա է պու
 ճէվապ՝ օնու աթէլէ կազտըրմաղա էլվէրտի : Թէ-
 լէֆ էտիճի աթէլ՝ մէրգումուն այագլարընը վէ
 գօլարընը գավրատըղնտա, պէքճի սօլտաթլարըն
 իքիտի՝ քէնտի խըշտլարըյըւ օնու վուրտուլար . վէ
 օ եիւքսէք սէս իլէ պաղըրըրտը . “Պէն եալընըզ
 Քրիտոտու իսթէրիմ, պէն եալընըզ Քրիտոտու
 իսթէրիմ” : Աքիզինճի Հենրիկոտուն վէֆաթըն-
 տան սօնկրա, Ալաճըն իպատէթի խալգըն ան-
 լատըղը լ՛սանտա իճրա օլմաղա պաշտտը . վէ ճէմա-
 աթ Ալաճըն Քէլամընը անա լիսանլէրինտէ օգու-
 մաղա մէկզուն ուտուլար : Հենրիկոտուն օղու վէ
 խալէֆի Ալթընճը Ադուարդ Քիթապը Շէրիֆի
 սէվէր իտի : Րիվայէթ՝ օլունուր՝ քի Ադուարդ
 կէնճլիյինտէ եիւքսէքճէ պիր եէրտէն պիր շէյ ա-
 շաղը ալմաղա արղուլէտիյինտէ՝ արգատաշարընըն
 պիրի փատիշահըն այաղընըն ալթընա Թէվրաթը
 Շէրիֆին ճիլտինի գօյաճագ օլտուղունտա՝ գա-
 պուլ էթմէտի . վէ քիթապը սունան զաթը տախի
 աղըլճէ Թագլըր էտիպ՝ “Քիքրիմտէ վէ եիւրէյիմտէ
 խազինէ կիպի Տըֆզ օլունմաղա լայրգ օլան շէյի՝

պէն այսպէս ալմընտա պասամամ՝ տէտի : Միւ-
շարիննիլէյնէ փատիշահըդ թածընը կիյտիրտիք-
լերի զէման՝ իւչ սընըֆ փատիշահըղընըն նիշանը
օլան իւչ գըլըճը թագտիմ էթտիքլերինտէ*, փա-
տիշահ տէտի քի, «Պիր գըլըճ էքսիք տիր» : ըի-
ճալարը՝ «Հանկըսը» տէյիւ սիւալ էթտիլէր :
Փատիշահ ձէվապընտա «Բիթապը Շէրիֆ քի
Րուհէլ Գուտտուն գըլըճը տըր . վէ պու գըլըճ օպիր
գըլըճլարտան զիյատէ գուվվէթլի տիր» տէտի :

*Նանի Ինկիլթերրանըն, Սքօչիանըն վէ Իրլանտանըն
գըլըճլարընը :

Փ Ա Ս Լ Ճ Գ

Ինկիլեբարոս վէ Սփօշեարոս շուգոս՝ պոսւան Իսլահե
Սեղեպեպեն որեւա՛նը: Կերչեւէնի սըրգըւա եգրար ե-
որեւէր: Յովհաննէս՝ 1, 0 + 1:

(Սէնե 1553 — 1572)

Պու միւսարեք տեւիր՝ Նգուարդըն գըզգա-
ընտաշը Սարիամըն փատիշահըղընտա զայս օլ-
տու: Պու գալըմ գրալիչա 1553 տէ թախթա
ճիւլիւս էյլէտի. անիտէ էսքի գաիտէլէր թէքրար
մէյտանա չըգտը. իպատէթ եէնիտէն Լաթիսճէ
լիսանընտա իճրա օլունմաղա պաշլանտը. Ը է-
րիֆ Քիթապլարը օգումասը ճէմա՛աթա եա-
սագ օլտու, վէ հէր քիմտէ քի՛ Ինկիլիզճէ Ը՛հտը
Ը՛թիգ եախօտ Ը՛հտը Ղ՛էտիտ պուլունուրսայըտը,
մութլագա օ ատէմ մահպուս օլուրուտու: Պու
ճիւմէ իլէ փէք չօգ եերլէրտէ փէք չօգ ատէմ-
լէր վարըտը քի, Ըլահա ըուհուլա վէ կէրչէք-
լէք իլէ իպատէթ էթմէք իշիւն կիզլիճէ ճէմ՛ օ-
լուրլարըտը. Փագաթ օնլարըն չօղու թութուլուպ,
էօլիւմէ միւսթահագ կէօրիւլտիւլէր: Վալտը քի՛
իպատէթ ճէմիյէթլէրին սայըտը արթմատայըտը,
Փագաթ փէք գալպալըզը տէյիլ իտիլէր: Սա-
րիամ գրալիչանըն կիւնիւնտէ օլան գօվալայըշտա՛
Իրոթէսգանդլարըն պէշ վա՛իզլէրի վարըտը: Օն-
լարըն Ռունկ իսմինտէ պիր վա՛իզլինի թութուպ՝
Ը՛նտրա Նպիսկոպոսունուն գարշըսընա չըգար-
տըլար. վէ մէրգումուն հագգընա չօգ շէյլէր սէջլէ-

տիքտէն սօնկրա՝ պունու տա տէտիլէր քի, թէպտի-
լի զաթա* ինանմաղ, վէ Գուտտասը Շէրիֆին
հէմ Վիլիսէ տուա՝լարընըն Լաթին լիսանընտա
սէօլէնմէսինի իսթէմէզ, վէ մէմէքէթտէն սիւրկիւն
օլմուշ հերետիկոսլարըլա մէզհէպէ տսյիր մատտէ-
լէր իւզէրինէ մէքթուպլաշըր, վէ օնլարըն թա-
րաֆընտան քիթապլար գապուլ էտէր, վէ տա-
խի Բօմատա էյլիքտէն զիյատէ քէօթիւլիւք կէօր-
միւշիւմ՝ տէր. Պու շէքվալարտան օն կիւն սօնկ-
րա՝ 1557 տէ Գեկտեմբերին 22 սինտէ՝ Լոնտ-
րատա մերգումնու Մարկերիթ Մէրինկ իսմինտէ
պիր գարըյըլա պէրապէր աթէշէ եագտըլար.
զիրա օ տա օնուն ճէմա՝աթընըն պիր ազասըյը-
տը: Միմբսօն իսմինտէ պիր սարկաւազը տա թու-
թուպ մահպուս էթտիլէր. մերգումնու գօվալա-
յանլար օնա չօգ զօր էթտիլէր, քի ճէմա՝աթըն
օպիր ազալարընը տա էլէ վէրսին. լաքին Միմբ-
սօն գալի տուրտու, վէ Յիսուս Լաֆէնտիմիզ օ-
նունուլա պէրապէր իտի. վէ 1558 տէ Մարտըն
28ինտէ՝ Վրիստոսուն պաշգա իքի շայիրտլէրի ի-
լէ, եանի շուկ Վօքս վէ Յովհաննէս Տէվէ-
նիքս իլէ պէրապէր՝ օտուն երզնէթըսընըն իւզէ-
րինէ չըգտը, վէ իւշիւ պիրտէն քէնտիլէրինի Սա-
թըն ալանըն ուղուրունա քէնտի էօմիւրլէրինի
Փէտա էտիպ՝ մութլու օլտուլար:

Թուովմաս Թուօմբինս ատընտա պիր չուլհա տա-
խի Մարիամըն փատիշահլըղը զէմանընտա շէ-

*Պու թա՛լիմաթ Բօմալը Գաթօլիքլէրին պիր եանկըշ-
լըղը տըր. զիրա օնլար իթիգատ էտէրլէր քի, Աշալը
Բապպանիտէ հազըր օլան էքմէյին վէ շարապըն զաթը
Յիսուս Քրիստոսուն թէն վէ գանը ասլեյէսինէ թէպ-
տիլ օլուրլար:

Տիտղիբ թաճընա նայիլ օլտու : Պու զայէթ տին-
տար վէ իպատէթքեար պիրատէմ իտի : Ա է սօ-
գումագ իչիւն իվիբ կէթիրէնլէր իլէ պէրապէր
տուա՝ էթմէյէ ատէթ էթմիլ իտի : Պունու՝ Բօ-
մա Վիլիսէսինին տիւմանը տըր տէյերէք , Պօն-
նէր Նպիսկոպոսուն էմրի իլէ զնտանա աթտը-
լար : Ա է ալթը այ պիր տիւզիյէ պունա թիւրլիւ
սօրուլ վէ սիւալար էթտիլէր : Ա է Նպիսկոպոս
օնա հէր թիւրլիւ պէտ հարաքէթլէրի էտէրէք՝
էզիյէթլէր վերտի : Աիւնիւն պիրինտէ օնուն սա-
գալընըն պիր թարաֆընը եօլտուրթտու : Ա է
Թօմքինս հիչ սարսըմայօր իտիյինի կէօրիւնճէ՝
օնա էօլեմ չէնիլէրինի վէրմէյէ գարար գըւոր :
Պու Ֆիքիր իլէ պիր չօգ փափաղար ճէմ՝ էտիպ
տինտար Թօմքինսի տէ օրայա կէթիրթտի , վէ պիր
իսքէվէ իւզէրինտէ եանար պէօյիւք պիր մօմ
տուրուրուտու : Իմտի Նպիսկոպոս Թօմքինսին է-
լինտէն թութուպ հայը վագըթ ալէվին իւսթիւնէ
թութու . վէ լաքին Յիսուս Լչֆէնտիմիլ կեր-
չէքլիյի իգրար էտէնէ էօյլէ պիր գուվվէթ իհ-
սան էյլէտի քի , օ գավի տուրոուգտան մա՛տա
հիչ աղըր սըլը նիշանէսի պիլէ կէօսթէրմէտի :
Թօմքինս օնտան սօնկրա պու մատտէյի՝ վէ է-
լինին եանտըղը վագըթ քէնտինին ճան փէք լյի-
նի՝ վէ փարմագլարընըն սինիրլէրի չէքիլինճէ-
յէտէք սէս չոգարմատըղընը քէնտի պիր տօսթու-
նա նագլ էթտի : Օրատա պուլունան փափաղ-
լարըն պիրինին պու սէյրանա եիւրէյի տայա-
նամայրպ , եպիսկոպոսու՝ պու զավալըր ատէմի պը-
րագմաղա իլգամ էյլէտի : Ա է փուպարէք Թօմ-
քինս՝ 1555 թարիսինտէ Մարտըն 16սընտա սա-
պահըն Տինտէ , Լոնտրատա Սիթֆիլտ մէյտա-

նրնտա տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Սէ սօն նէֆէսինէտէք՝ օլ աճայըպ գալիլիյի վէ եիւրէք րահաթըղչնը սագլատը :

Գագաթ Յիսուս Լչֆէնտիմիղ Լնկիլթէրա Վիլիսէսինէ փէք էյի կիւնլէր իհասն էթտի. զիրա զալըմ՝ Սարիա մէլիքէ էօլտիւ : Օլ էսնատէ Պարպէր իսմինտէ Լւլահըն պիր գուլունու խութուպ՝ իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւրտիւլէր, վէ մէրգուսու օտուն երղընթըսընըն իւղէրինէ պաղատըլար . վէ ճէլատ օտունլարը թութուշտուրմաղա իզին պէքլէր իքէն, օ արալըգ Վրալիչանըն էօլիւմիւնիւն խապէրի եէթիշտի, վէ Ֆէրման չըգմըշտը քի, թախթա եէնի օթուրան Լըլիսաբեթ մէլիքէնին նիյէթլէրի պէյան օլունճայատաղ՝ ճէմի՝ իշէր վէ մասլահաթլար մէքս օլտուն : Լըլիսաբեթ Բրոթէսդանղլարա սահապէթլիք էթտի . վէ Պարպէր սաղ գալըպ՝ աղատ օլտու :

Լըլիսաբէթ Վրալիչա 1558 թարիխինտէ՝ չօգտան պէրի արղուլէնէն մէզէպ սերպէսթլի ինէրուսխաթ վէրտի : Լնկիլթէրա Բրոթէսդանղլարընըն Վիլիսէսի՝ պագի Եւրոփա Բրոթէսդանղլարըլըա վէ Վէմչէսթանըն Լուտերականլարըլըա պիրլէշմէտի . օ քէնտինէ այրըճա պիր նիղամ գոյուպ՝ եպիսկոպոսլուգ մէսնէտիսի հըֆղ էյլէտի : Օթուղ երլտան սօնկրա փուրիթանլար՝ եախօտ Փրէսպիթէրիանլար (Երիցականլար*) օնլարտան

*Փուրիթանլար՝ կերէք կերչէքլէք՝ վէ կերէք էտէպ ու էրբէան հագգընա Ինճիլին սատէ՝ թա՛լիմաթլարընա եափըշըլար : Փրէսպիթէրիան լուղէթի՝ Եունան լիսանընտան ալմա տըր, վէ իխթիյար տէմէք տիր : Փրէսպիթէրիանլարին՝ սալթ իխթիյարըլը եախօտ չօպանլարը վար տըր, վէ սալա եպիսկոպոսլարը եօգ տուր :

այրը լայ՝ այրը ճա՛ Բիլիսէլէր թանղիմ էթտիլէր, քի հալա պու կիւնէ գատար սուրուօրլար : Ին՝ ճիլին սահիհ թա՛լիմաթը շամիլթօնուն վասիթասը իլէ Սոօչիայա կիրտի, շամիլթօն պիլտի՝ յինի՛ Ետէնէսթանտա էօյրէնմիշ իտի : Պու տախի շէհիտլէթ թաճընա նայիլ օլտու . վէ օնուն սօն քէլամլարը պունլար տըր . «Նա՛ Լ, ֆէնտիմ Յիտուս, բուհումու գապուլ էլէ» :

Յովհաննէս Եօքս՝ 1505 թարիխինտէ՝ Սոօչիատա Ղիֆթօրտտա սօղուպ՝ օնալթընճը տէհըին Բրոթէսդանղլարընըն պիր մէշհուր սէրվէրի տիր . Լուտեր կիպի ակէշի մէշըէպլի վէ ճէսարէթլի օլուպ՝ իլիմտէն զիյատէ ֆէրասէթ կէօսթէրտի, վէ Իսլահի Սէղհէպի՝ օլ Նէմէլի Իսլահի Սէղհէպ սէրվէրինտէն տահա կիւզէլ թէրթիպ իլէ նիգամա գօտու :

Մէրգումանըն ճէլպ էտիճի ֆասիհ լիսանը վէ տիրի վէ գալի իմանը՝ քէնտի սէօհպէթլէրինէ էօլէ պիր ճիլա վէրիլէրիտի, քի հէփիսինին գալպիսի քէնտիսինէ պէնտ էտէրիտի : 1530 թարիխինտէ փափաղ նասպ օլտու, վէ Բիլիսէ միւտէրիլէրինին վէ ալէլ խուսուս շերոնիմոսուն վէ () գոստինոսուն Բիթապլարընը զիյատէ օգուրուտու : Սուգատտէս Բիթապլարը չօգ օգուտուղունտան՝ 1538 թարիլիսնտէ Բրոթէսդանղլալըն թա՛լիմաթլարընը գապուլ էթմէյէ մէճպուր օլտու : Մէրգումա՛ օլ փագըթ սուրը Լնդրէաս Բիլիսէսինտէ վա՛րղ իտի : Սոօչիա՛ փափաղարա էսիր օյմուշ ուտու . կէրչի օնլար ահմագ վէ պիլ կիսիղ իտիլէր իսէ տէ, վէ յաքին քէնտի աշըրը զէնկինլիլէրինտէն վէ ճէմա՛աթըն քէօր իմանընտան էօթիլրիւ՝ զայէթ գուվ վէթլի իտի-

լեր : 1524 թարիխինտէն էվլէլ՝ Սուտերէ սահա-
պեթլիք Էտէնլէրին փէք չղունու ամէշէ Եագ-
մը շարտը, զիրա օնու թա՛ղիմաթլարը չափու-
ճագ հէր թարաֆա Եայըմըշար : Կօքս տախի կեր-
չէքլի զապուլ էթտո՛յինտէն էօթիւրիւ չափու-
ճագ գօվալայը շէքէճէյիտի : Ա է Յիսուսու իգ-
րար էթմէյէ չօգ զայրէթի վէ ճէսարէթի օլ-
տուղունտան՝ անիտէ Փափալիլէրէ գարըը աշի-
քեարէ վա՛ղ վէրմէյէ պաշլատը : Քաթմօլիք փա-
փաղարը պունա խրըսլանըպ՝ պիր մէճլիս էթտի-
լեր , վէ հիչ պ՛ր փափաղ մէզէպ իղէրինէ սէօհ-
պէթ էթմէսին տէյիւ՝ վա՛ղը Եասագ էթտա՛լեր :
Սքին պու ճ՛ւմլէ իլէ՝ Կօքս քէնտի Եօլունտան
շաշմատը . զիրա օ՛ կերչէքլիք Եօլու իտի : Ա է Ին-
ճիլին սահիհ թա՛ղիմաթլարընը էվլէլքի կիպի ա-
շէքեարէ վա՛ղ էտէր իտի :

1547 թարիխինտէ՝ Սգօշիա փատիշահը Պէ-
շինճի Յակոբա գարըը ճէնք էտէն Պրանսըղ ա-
քէլլէրի Կօքսու էս՛ր թութուպ՝ Պրանսայա
կէօթիւրտիւլէր , վէ օրատա օնու քիւրէյէ ամտը-
լար : Պու վէճհիլէ մերգում՝ Իքի սէնէ էսիլիք
չէքտիքտէն սանկրա , վա՛ղճը փոյէսի իլէ թէքրար
Ինկիլթէրայա տէօնտիւ : Ա է 1551 թարիխինտէ,
օրատա Պէշինճի Նգուարգ փատիշահըն սարայ
փափաղըյըլա պիր օլուպ՝ Ինկիլթէրատա Իսլա-
հի Մէզհէպէ զիյատէսինճէ Եարտըմ էթտի :
Ինկիլթէրա թախթընա Մարիամ օթուրտու-
ղունտա՝ Կօքս 1554 թարիխինտէ՝ Ղէնէվրայա
գաշմաղա մէճպուր օլտու . վէ օրատա կալվին օ-
նու տէրէճէսիղ սէվլինճիլէ գապուլ էյլէտի : Լը-
թէսի Եըլը Սգօշիայա տէօնտիւ : Իսլահի Մէզհէ-
պին թէվապիլէրի օրատա փէք չօգ արթմըշարը-

տը . վէ լաքին Վաթօյլքլերտէն տահա պիւթիւն պիւթիւն այրըմամըլարտը : 'Նօքս զայրէթ էտիպ' շէհրլերի վէ քէօյլերի տօլաշար , վէ Յիսուս Վրիստոսուն վասըթասըյըլա օլան ճապախէլասը հէր եէրտէ վա'ղ էտէր իտի : Պունուն իւզերինէ փափազլար 1556 թարիսինտէ մէրգումու Լատինպուրկ շէհրինէ չաղըրտըլար : Ա է Խալահի Մէզհէպէ թապի օլմուշ պէյլէրտէն պիր չօգ քիշի օնա արգատաշըրգ էթտիլէր : 'Նօքս գալգրպ Լատինպուրկա կիթտի . վէ լաքին եպիսկոպոսլար օնա' Խալահի Մէզհէպին թա'լիմաթլարընը ինքեար էթտիրէճէք եէրինէ' բուխսաթ վէրտիլէր քի էվին պիրինտէ օն կիւն պիր տիւզիյէ վա'ղ վէրսին : Աէրշի 'Նօքս քիշիգատէ վէ միւթէպէր ատէմլէրին փէք չօղունու չէվիրտի , վէ լաքին քէնտի վաթանընը տահա իւմումի Խալահի Մէզհէպէ հաղըր կէօրմէղ իտի : () երլ Ղ'էնէվրայա կիթտի , քի օրատա Խնկիլիզ ճէմա'աթընա վա'ղ վէրիպ' քէնտի ա'ղիղ խըղմէթինի էտա էյլէսին : Ա է լաքին եօլա չըգտըղը կիպի Սգօչիա եպիսկոպոսլարը օնուն ուզաղլանմասընը քէնտիլէրինէ Փուրսաթ սայարագ' շէրիա'թա չաղըրտըլար , վէ շէրիա'թտան գաչար . չիւնքի օնու'տիրի տիրի աթէշտէ եանսըն տէյիւ' հիւբմ' էթտիլէր տէնտի : Իմտի Մէզհէպտէն էթիւրիւ Սգօչիատա' Վաթօյլքլերին վէ Բրոթէսղանըլարըն մապէյնինտէ փէք պէօյիւք վէ ֆէնա ճէնքլէր օյտու : Ա է իքի թարաֆտան տա փէք չօգ գան տէօքիւլտիւքտէն սօնկրա' Բրոթէսղանըլըգ օրատա գատիմի թէմէլէշիպ գալար : Ա է 1560 սէնէսինտէ' 'Նօքս Լատինպուրկտա վա'ղճըլըգ իըզմէթինի քէնտինէ մախսուս օլան սէրպէսթլիք վէ

սատրգլըգ իլէ էտա էյլէտի : Վ է էնճամը 1572
Թարիխինտէ Յիսուս Լ, Ֆէնտիմիզին Եանընա
Կիթտի :

Փ Ե Ս Լ Ժ Գ

Ինսալիստա օլան Իսլահի Սէղէտ :

(Սէնէ 1530 — 1552)

Մալիւմ տիւր քի, ինսանլար Պապէլ գուլէ-
սինի եափտըղլարը վագըթ Լ, լլահ օնլարըն լի-
սանլարընը գարըշտըրըպ' օնլարըն մաղըուր իշինի
մէքս էթտի . վէ քէնտիլէրի տախի տարմատաղըն
օլտուլար : Իսլահի Սէղէտ թէվարիխնտէ տէ
Րօմա Վիլիսէսինին իշինտէ օ միսիլի պիր լիսան
գարըշտըղլըրը գուհը էթտի, քի Փափաւլլիին
եափտըղը Պապէլ գուլէսինին զիյատէ եիւքսէլ-
մէսինի մէն' էթտի : Րօմա Վաթօլիքլիյինն օր-
թա մահալէրինէ եագլաշտըրգճա, զանն էտէրսին
քի գարըշտըղլըրը վէ գարանլըր տահա զիյատէ ար-
թայօրուտու : Րօմա չիրքին իքրահիյէթլէրին մէք-
րուհ մէքեանըյըտը : Իթալիա Իսլահի Սէղէ-
պէ միւհթաճ ըտը : Րօմա Վիլիսէսինին պօղուգ-
ըլղուհու էյի Ֆէհմ վէ Ֆէրգ էտէ . իլէն ճէմա-
աթլար' Բրոթէսգանղլարըն թա' լիմաթլարընը ար-
զու վէ հավէս իլէ գապուլ էտէրլէր իտի : Լու-
տեր Լէմչէսթանտա Ինճիլին պայրաղընը գալ-

աըրտըըը վագըթ՝ տէօրթ Վարտինալ վէ տէօրթ պաշ իափազ Իւչիւնճիւ Պիոս փափայա պիր մէք-
 թուպ եագարար . վէ օնուն իչինտէ Խալահի Սէզ-
 Տէպին իգթիզասընը պէյան էտէրլէր իտի , վէ
 Վիլիսէյի ալուտէ էտէն պիր չօգ եանկըշ վէ
 պօզուգ ասէթլէրի իշարէթ էթտիքտէն սօնկրա ,
 մէքթուպուն սօնունտա պէօյլէ տէտիլէր . “Չիւն .
 քի Րօմա շէհրի՝ Վիլսէնին վալիտէսի վէ տիւն-
 եանըն ճէմի՝ Վիլիսէլէրինին սուլթանը տըր ,
 Լլահըն իպատէթի՝ վէ մէշրէպ վէ ամէլ թէմիզ-
 լիյի՝ հէր եէրտէն զիյատէ օրատա փարլամալը
 տէյիլ մի : Ա է լաքին էյ վահ՝ եա՛ ա՛ղիզ փէ-
 տէր , մալիւմին օլտուն՝ քի ա՛ղիզ Պետրոսուն
 Վիլիսէսինէ կիրէն ճէմի՝ եալանճըլար՝ օրատա գուտ-
 տասը շէրիֆ սէօյլէյէն փափազլարըն ճահիլիյինի
 վէ պիգայալըընը կէօրտիւքտէ , զիյատէսինճէ
 սիւրչէճէքլէր : Լտէ սիզլէք՝ օրատա սէրպէսթ
 հիւքիւմէթ սիւրէյօր . հէր թիւրլիւ Վիլիսէ ման-
 սուպունտա օլանլար՝ վէ Վարտինալար պիլէ մէք-
 րուհ կիւնահլար իլէ ալուտէ օլմուշարըտը :

Ումարըը քի զաթի շէրիֆինիզ Լլահտան
 սէչիլմիշ տիր , քի կէրէք ճէմա՛աթըն վէ կէրէք
 Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլանլարըն ունուլթմուշ
 օլտուղու Վրիստոսուն իսմինի եէնիտէն վա՛ղ է-
 տէսինիզ , շէօյլէ քի՝ պունտան սօնկրա պիլիմ
 եիւրէյիմիլտէ Վրիստոս եաշասըն , վէ պիլիմ
 էօւրիւմիւզտէ իղլէթլէնսին , խասթալըզլարըլըը
 սաղալթըն , վէ Լլահըն հէփ գօյունլարընը պիր
 աղլա կէթիրսին , վէ պու լաթիֆ իսիմ՝ պիլիմ
 սուչու պաշլմըըն իւթիւնտէն Լլահըն էօլքէ-
 սինի վէ ինթիգամընը գալտըրըն” : Պու ալա
 մէքթուպ Իւչիւնճիւ Պիոսա թագտիմ օլունտու ,

լաքին օնտան հիչ պիր մէյվէ հասըլ օլմատը: ()-նու եազանլարըն պիրի՝ գարտինալ Վարաֆֆա՝ Իւչիւնծի Պիոսուն խալէֆի օլտու . վէ Բարբե-լական թախթա օթուրտուղու կիպի, օ մէքթու-պու՝ հերետիկոս թէէլիֆի ատտ օլունան վէ օգուն-մասը մէմնու՝ քիթապլարըն տէֆթերինէ կէչիրթ-տի: Ա չլաքին Ինծիլին ըզըզ՝ Իթալիա մէմա-լիքինէ զիյատեսինձէ թէէսիր էթտի: Լուտերին քիթապլարը օրայա չօգճա եայըլտը . վէ տերէ-ճէսիզ պիր հալէս իլէ օնլարը օգուրլարտը՝ Մեւանկտան՝ Բնհալդ պէյինէ շէօյլէ սէօլէր եազ-տը . «Սօն փանայըրտան պերի ճէմի՝ քիթապլարը-լար Իթալիայա քիթապ կօլլայօրլար, վէ օրատա՝ Փափանըն պիղէ գարը չըգարտըղը եէնի ֆեր-մանլարը սայմայօրլար . չիւնքի կերչէքլիք պաթ-մազ» 1530 թարիխինտէ՝ Պլուչչիօլլինին մարի-ֆէթի իլէ Բհտը Ղէտիտին թալիանճա թէր-ճիւմէսի թապ՝ օլունտու . վէ հեր քէս օլ թէր-ճիւմէյի վէ Իսլահի Մէզհէպէ տաիր եաղըմըլ օլան քիթապլարը էտինմէյէ արզուլէր իտի: Մօլ-լիօ իսմինտէ բուհպանըն պիրի՝ քի սօնկրա Բօ-մատա աթէշտէ կանտը՝ պէօյլէ տեր իտի . «Պուլ-լինճէրին օ քիթապլարը օգույուն, քի էանլըլը-լըն պալանըլըն պէյան էտէր: Եյլէր օնու սա-թըն ալմաղա ագչէնիզ եօղ իտէ, սաղ կէօղիւ-նիւզիւ չըգարըպ սաթըն, վէ սօնկրա սօլ կէօղ իլէ պու քիթապը օգույուն»: Փէք չօգ եերլէրտէ վէ Փափանըն հիւքմիւնտէ օլան շէհիրլէրին պի-րի օլան Փայէնցատա պիղէ պա՛ղը էվէրտէ Բօ-մա Քիլիսէսինին եանկըլըզըլարընա գարը վա՛ղ-լար վէրիլէր իտի: Արւն պէ կիւն Ինծիլիլէրին

սայրսր * արթմատայրտը : Եւտինճի Կղեմէս Փափա պէօյէ սէօղէր եաղտը . «Իժալիանըն փէք չօգ այալէժլէրինտէն Լուտերին հերեախկոսլուղու պիղիմ Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլան արըն ազալարընը պօղմուչ ուտուղունու՝ վէ օնլարտա աշիբեարէ վա՛ղար վէրիպ ճէմա՛աթըն Ֆիքրինի պօղայօրլար իտիյինի՝ վէ ճէմի՛ սատըգ Վրիսթիանլարա պէօյիւք թէօքեղ վէրտիբլէրինի իշիթտիյիմիգտէ եիւրէյիմիզ զայէթ աճըտը» :

Ինճիլին թօխումու՝ Իժալիանըն սըճագ իղլիմին իգթիղասընտան աթէշի մէշոէպլի վէ Ֆերասէթլի օլան Իժալիալլարըն եիւրէյինտէ սօուգ տիյարը Նէմչէլիլէրէ գըյասէն տահա պէօյիւք գուվվէթ իլէ քէօքլէնտի Վէ իշլէրին կէլիշաթընա պաղընճա, հագիգաթ Իժալիա տախի Նէմչէսթման կիպի՝ էյէր Ինճիլին թօխումունուն իլք Ֆիլիղլէրինի օրատա եօղ էթմէք իշիւն փէք զօրլու թէրթիպլէր գուլլանմայաըտըլար, քէնտի էսքի պաթըլ իժիգատլէրինին պօյունտուրուղունու գըրար աթարըտը : Էփօսինին Ֆիքրի Իսլահի Մէզէպէ մէյլ էթմիշ իտի : Մէսէլա՝ Պօլոնիատա փէք չօգ Բրոթէսոգանգ վարըտը, վէ Իսլահի Մէզէպէ զայրէթքէշլէրինտէն Նէմչէլի Պուսըր՝ 1541 թարիլինտէ կերչէբլէքտէ իլէրլէտիբլէրի իշիւն վէ Իսլահի Մէզէպէի գապուլ էտէնլէր սայրտա արթտըղարը իշիւն՝ օնլարը մէտհ էյլէրիտի : Վէ 1544 թարիլինտէ շայիր Լըֆիէրի՝ Նէմչէտէ միւզիմ պիր տօսթունա եազարըտը քի, Պօլոնիալը քիշիգատէնին պիրի Ինճիլլէրէ՝ էյէր Փափայա գար-

* Իսլահի Մէզէպէ մէյլ էտէնլէր՝ եախօտ օնու գապուլ էտէնլէր՝ Ինճիլի (Ա-Իրարանախոն) տէնիբլէր իտի :

չը սեփէր էթմէք լազըմ կէլիրսէ, օնլարա ետրտըմ էթմէք նիյէթի իլէ 6000 ասքէր հազըրլամըշտը՝ Իմօլա շէհրինտէ՝ կիւնիւն պիրինտէ բուհպանըն պիրի վա՛ղ վէրիր խի քի ճ՛ննէթ պիլիմ խա-յըր ամէլէրիմիղ վէ սէվասլարըմըղըլա սաթըն ա-լընըր . վէ տէլիգանլը պուճու իշիթտիքտէ, պա-ղըրարագ տէտի քի՝ «Պու քիւֆիւր տիւր . զ/րա Վ.ի.թապի Շէրիֆ տէր քի, Վ.ր.ստոս էպէ-տի էօմիւրիւ պիղէ՝ քէնտի սիյասէթիէրի իլէ վէ քէնտի էօլիւմիւ իլէ գաղանարօտը . վէ օնու պի-ղէ՝ եալընըղ քէնտի քէրէմի իլէ իհսան էթտի» : Մէրգում բուհպան պու տէլիգանլըյըլա Վ.իլի-սէնին իշնտէ միւճատէլէ էթմէյէ պաշլատը : Բուհ-պան՝ օլ տէլիգանլընըն քէլամլարը քէնտի քէ-լամլարընտան իւսթիւն սայըլտըղընը կէօրտիւյիւն-տէ՝ պէօյիւք խըօսըլա պաղըրտը քի, Պագըն շու-շազըն տէլիգանլըյա քի՝ տահա հէնուղ պէշիք-տէն չըգմըլ տէ՝ էն ալ՛մ իլմի իլահի միւտէրիս-լէրինի շաշորտան միւշքիւլէրի հալ էթմէք իս-թէր» : Տէլիգանլը ճէվապ վէրտի քի՝ «Օլ եա-զըլըլը քէլամը հիչ օգո՛ւ մամըշընըն, քի տէր . «Սասուլարըն վէ սիւտ էմէնլէրին աղընտան՝ Ելլահ քէնտինէ մէտհ թէքմիլ էթտի» * : Փա-փաղ գուտուրուպ քէնտինի շաշըրարագ՝ ափան-սըղ մէմպէրտէն աշաղա էնտի, վէ օ կէնճի հադ-սէ եօլլատը : Օրատա զավսըլը խայլը վագըթ գալտը . վէ սօնկրա օնա նէ օլտուղու պիլինմէտի :

Իթալիատա Իսլահի Մէգհէպին եալըմասընա ետրտըմ էտէն սէպէպլէրին պիրի՝ օնալթընճը տէհ-րին պաշլանկըճլարընտա օլան ճէնք տիր : Նէմէ

Իմփէրաթօրու Պէշինճի Կարողսուն Իթալիայս կէօթիւրտիւյիւ սաքերին իչինտէ՝ վէ օնուն իլէ ճէնք էտէն Ֆրան՝ըլ փա֊իշահը Պիրինճի Ֆըրանչիսկոսուն հիւքմիւնտէ օլան եարտըմճը օքվլչերա աքերինի իչինտէ փէք չօգ Բրոթէսգանլար վարըտը : Պու սաքերլէր սաքին օլտուգլարը շէհրլէրին ահալ՝սի իլէ տին իւզերինէ փէք սերպէսթ միւքեալէմէ էտերլէր իտի , վէ մալլը օլտուգլարը զամիր աղատըղընը մէտհ էտերլէր իտի : Վ է Բրոթէսգանլարըն հադգընտա՝ րուհայանլարըն ճէմա՝աթա էջրէթտիքլէրի եալան վէ եանկըշ Փիբրլէրի զէվգլէնիլէր իտի . վէ պաղը քէրրէ տէ՝ Լուտերի վէ օնուն իշտաշարընը մէտհ էտերլէր իտի , սէօղ արասընտա տերլէր իտիքի , Փէք չօգ թէաճճիւպ էտէյօրուղ , նա՛սը Իթալիալար կիպի պիր ագըլը միլլէթ՝ պու գատար վագըթտան պերի՝ քէօրլիւք իլէ քէնտի տիղկինլէրինի պէօլէ պէտ խուլար սահիպի վէ սէֆա՝աթա մայիլ փափաղարըն էլինէ վէրմիշ : Պու շէյլէր ալէսսէվի ճէմա՝աթլարըն Փիբրինի թէպտիլ էտէյօրուտու : Վ է Փափանըն վէ Իմփէրաթօրուն մապէյնինտէ օլան նիզալար մէգքիւր քէլամլարտան ճէմա՝աթըն գալպինէ օլան թէէսիւրաթա թագվիյէթ վէրմէքտէ իտի : Լնճամը Բօմա շէհրի 1527 թարիխինտէ Իմփէրաթօրուն սաքերինին մարիֆէթի իլէ ալընտը , վէ եաղմա օլտու : Վ է Եէտինճի Կղեմէս Փափա էսիր տիւշիւպ Սանթ Լնճէլօ գալէսինտէ եէտի այ մուհասէրէտէ գալտը :

Իթալիատա Քրիստոսուն փէք չօգ սատըգ շայիրտլէրի վարըտը , քի Փափավիլիք պջունտուրուղունտան գուրթուլմուշուտուլար : Թէտգիգաթը

Շէրիֆ Մահմէտի եէնիտէն քէնաի աթէշէրինի
 եագոր, վէ էօլիւմ իսքէնճէլէրինի հաղըրլատը : Վէք
 չօգ ՚Իրոթէսդանդլար մահպուս օլտուլար, զըն-
 տանա գօնուլտուլար, եախօտ էպէտի քիւրէյէ ա-
 թըրլատը : Պիր թագըմը տա քէնաի էօմիւրլէրինի
 գուրթարմագ իչիւն՝ վաթանլարընտան գաչտըսը :
 Ա կենեաիկաէ մահպուս օլանլարը՝ էքսէրի կէճէնին
 զի՛իւր գարանլըզընտտ զընտանտան չըգարըրլարը-
 տը՝ պէրապէրլէրինճէ պիր փափաղ օլարագ, վէ
 գայըզա պինտիրիպ գըլըտան աչըլարագ՝ ուզագտա
 պէքլէյէն տիկէր պիր գայըզա եանաշտըզլարըտա
 պիր գայըգտան օ պիր գայըզա պիր թախթա ու-
 զատըրլարըտը . վէ օլ մահպուսլարըն այագլարընա
 պիրէր պէյիւք թաշ պաղլայըպ, օլ թախթանըն
 իւզէրինէ օթուրթտուրուրլարըտը : Պատեհու պիր
 իշարէթ իլէ օլ գայըզլար պիրիպիրինտէն խըզ իլէ
 այըրլտըգտա՝ կերչէքլէյին շայիրտլէրի անիտէ տե-
 նիզին տիպինէ էնէրլէր իտի :

Փ Ա Ս Լ Փ Ե

ԵՆԻՔ ԻՐԱԿԻՄՄ ԻՒԼԱԿԻ ՍՒԷԶԵՄ :

(ՍԷՆԵ 1553 — 1569)

Պիր գաջ եպիսկոպոս 1553 թարիխինտէ Հոկ տեմբեր պընտա՝ Իւչիւնճիւ Յուլիոս Փափայա Իսլահի մեզճեպին իլէրլէմէսինէ գարջը դօմագ իչիւն պիր թէրթիպնամէ թագթիմ էթտիլէր , քի օնուն պիր գըթասընը պուրատա զէքը էտէրիզ : Օնա պէջլէ եաղտըլար . «Պ պրէթ վէ իճթիմամ իլէ էլինտէն կէլտի զատար չալըջմալըսընքի , թահթը թէսարրուֆունտա պուլունան մէմալիքտէ խալգըն՝ անկլատըղը լիսանտէ Ինճիլ՝ միւմքիւն օլտուղու գատար աղ օգոււնսուն : Վիլիսէտէ օգոււնան ճիւղի Ինճիլ օնլարա էլվէրիր , վէ օնտան զիյատէ օգոււմաղա քիմսէնին ըուխսաթը օլմասըն : Ս է պու գատար վագըթտան պէրի ինսանլար Շէրիֆ Վիթապլարըն պիր աղաճըղընը օգոււմաղա գանաթ էթտիքլէրինտէն , սէնին իլէրին իլէրի կիթտի , վէ թէնպիճլէրին էվլա սայըլտը . վէլաքին ճէմաթ պու գանունու պօղուպ , զիյատէ օգոււմաղա պաշատըղընտան պէրու՝ օնլար Վիթապի մէզքիւրէյի օգուտուգճա՝ սէնին տիւնեալի վէ ըուհանի հիւքիւմէթին տախի ինգըրազ պուլմագտա տըր : Ս է պիզէ գարջը Փուրթունալար վէ վէլվէլէր չըգարըպ՝ պիզի ուչուրումուն վէ կիրտապըն քէնարընա կէթիրէն հէր շէյտէն զիյատէ պու քիթապ տըր : Իգրար էթմէլիյիզ քի , է-

յէր պիր ատէմ տիգգաթ իլէ Վիթապի Շէ-
 րիֆին քէլամլարընը պիզիմ Վիլիակէրիմիգտէ
 գուլլանըլան գանուկար իլէ ըուպար էտէճէք օլսա ,
 ֆէ+ ուէօյե-+ ֆէրբէր պուլամագ րըր . վէ կէօրէճէ+ րիբ
 +ի , «իլին Ռուխիւլարընըլ ուէյիւ սալի Շէրիֆ
 Վիլիակէրընէ էօյրէնիլի Ռուխիւլարիւն պի-նի-ն
 պի-նի-նէ այրը րըր , իլլա չէք խոսսուլարիւն օնլարս
 Ռասայանը Ռասայանընա րասիի զըրր րըրլար : Իմտի էյէր
 ճէմա'աթ պիզիմ ալիմ տիւշմանլարըմըզըն պիրին-
 տէն պուկու սուլթաճագ օլուրսա , Տէվսի պիլի
 դէմմ էթմէյէ պաշլար , վէ Տէվիսինէ չալ օլտուգ-
 տան սօնկրա , ճիւմլէնին եիւզիւնտէն տիւշէրիլ :
 Օնուկն իչիւն պու քիթապլարը ճէմա'աթըն կէօ-
 զիւնիւն էօնիւնտէն գալտըրմալը . Փագաթ պուկու
 ազիմ սայկը վէ իՏթիրազ իլէ էթմէլի , օլմայս
 քի պու թէրթիպ էվիլէլքիւնտէն զիյատէ թէՏլիքէլի
 զօրպալըզլար վէ Փուրթուկնալար չըգարսըն" : Պու
 սէֆիլէր պուկնճիլէյին պիր սէրպէսթլիք վէ ճէսարէթ
 իլէ սէօլէտիլէր . վէ Փափա տախի էլինտէն կէլտիյի
 գատար օնլարըն նասիճաթընը թութուպ , սէրիան
 իճրասընա թէշէպպիւս էյլէտի . վէ էլինտէն կէլտիյի
 քիւլլի շէյի իճրա էթտի : Հէր կիւն պիր չօգ Ռօթ-
 թէսդանըլար Ռօմատա աթէշէ եագարըտը , ասար-
 ըտը , եախօս գաթլ էտէր իտի : Օլնտանլար մաՏ-
 պուկարտան տօլտու , շէօլէ քի' եէնիտէն զընտան-
 լար եափմաղա մէճպուր օլտուլար : Իքի միւթէպէր
 Ռօմալը քիմնէլէրի զընտանա աթտըլար , վէ խայլի
 վագըթ ապանտըգտան սօնկրա , քէնտի սէրպէսթ-
 լիքլէրինի էլէ կէչիւմէք իչիւն , տինլէրինի ինքեար
 էթտիլէր : Ալէլարին օնուկուլա տա գուրթուլա-
 մատըլար . զիրա թէզ էտա էթմէք շարթը իլէ պի-
 րինին իւզէրինէ 80'000 րիալ վէ օ պիրինին իւզէ-

րինէ տէ 1000 բիալ իլամ էթտիլէր . վէ պու վէճՏ
 իլէ իքիսի տէ էպէտի հապստէ եաթմազա հիւքմ
 օլունսուլար : Պիւթիւն պու տէհրին իչինտէ Խթա-
 լիատա թէտգիգաթը Շ էրիֆ Մահքէմէսինին
 զընտանլարը Բրոթէտգանդլարտան սոլմուշուտու .
 վէ վագրթ վագրթ հէփսինի պիրտէն գաթլ էտէր-
 լէր իտի : Պու ճիւմլէ իլէ օնեէտինճի տէհրին սօ-
 նունատէք Խթալիատա Խալահի Մէզհէպէ կիզ-
 լիճէ սահապէթլիք էտէնլէր պուլունտու . վէ փա-
 փափիլ ք զայրէթի Բօմատա միւթէմէքին օլմագ
 իչլն օրայա վարան պազը Խնկիլիզէր պիլէ Բրօ-
 թէտգանդլարըն տինինի գապուլ էթտիլէր , քի օն-
 լարըն պիր գաչընը պուրատա նագլ էտէճէյիլ :

Մէգունսօ Պուրիօ 1503 թարիխինտէ՝ Խթալի-
 ատա թուրին շէհրինտէ սօղմուշուտու . պիր ասըլ-
 զատէ ֆամիլէանըն 23 էվլատընըն էն քիւչիյիւի-
 տի , վէ սօգուղ եաչընտա էօքսիւղ գալտը : Մէր-
 գումուն փէտէրի քէնտիսինէ պիր ճիլտ Վիթապի
 Շ էրիֆ վէլտի , քի օնու՝ քէնտի էլի իլէ եազմըշտը
 Պուրիօ օնու պիր գաչ տէֆա արղու իլէ օգուտու . վէ
 ազար ազար Խալահի Մէզհէպ խօճալարըն քիթապ-
 լարընա տա մալիք վէ վուգուֆ օլուպ՝ Նէմէէսթանա
 եօլճուլուղա չըգտը : Խմտի կիտէրիքէն՝ եօլտա թու-
 թուլտու , վէ պիր Բօմալը եպիսկոպոսուն էմրի
 իլէ մահպուս օլտու . վէլաքին քէնտի խըսըմլարը
 արայա կիրիպ , մէրգումու մանասթըրըն պիրինէ
 սիւրկիւն էթտիլէր : () Լ տախի օրատա բուհպան-
 լարա կէրչէքլիյի էօյրէթմէյէ պաչատը : Մանաս-
 թըրըն քիլիսէսինտէ՝ տէրունունտա Լ՝ զիզէր քէ-
 միքլէրի զանն օլունան քէմիքլէր մահֆուղ պիր
 գութու վարըտը , քի տայիմա քիլիսէսին էն ազիզ
 մահալինտէ տուրուրուտու , վէ օնա փէք չօգ իզ-

զէթ հտէրլէր իտի : Գուրիօ պու միսիլի պաթըլ
 իթիգատէ թէհամմիւլ էտէմէյիպ՝ կիւնիւն պիւ-
 րինտէ օլ քէմիլլէրին սանտըղընը պօշատըպ՝ օնլարըն
 եէրինէ պիր ճիլա Քիթապը Շէրիֆ գօտու : Պու
 շէյ չափուճագ տույուլուպ՝ գապահաթը Գուրիօ-
 նուն իւզէրինէ աթտըղլարընտան՝ մէրգուլմ Սի-
 ւան շէհրինէ գաչտը . վէ օնտան թուրինէ կիթտի,
 քի քէնտի գըղգարտաշընըն վէ էնիշթէսինին
 զապթընտա օլան միրասընը ալըն : Պունլար օ-
 ն միրասընը վէրմէյէ Վիքիլլէրի օլմատըղընտան,
 Տերետիկոս տուր տէյիւ պէյիլլէրէ շէքվա էտիպ՝
 մէրգուլու Ռթալիայը պրագըպ գաչմաղա մէճպուր
 էթտիլէր : Գուրիօ Սալօյիանըն պիր քիւչիւք շէհ-
 րինէ չէքիլիպ, օրատա մէթէպ խօճասը օլտու,
 Աիւնիւն պիրինտէ կէօրտիւ քի, բուհպանըն պիրի՝
 պիր եիւքսէք մէմպէրտէն Ռաշաի Սէզէպ խօ-
 ճալարընա՝ գարշը վա՛ղ վէրիյօր, վէ Գաղատալը-
 ւարըն մէթթուպունուն իւզէրինէ Ղուտերին եաղ-
 տըղը թէֆսիրինի եանղըշ օգույարագ՝ զէմմ՝
 էտէյօր : Գուրիօ Ղուտերին թէէլիֆ էթտիլի
 թէֆսիրի քէնտի գօյնունտա թաշըյօրուտու .
 վէ իպատէթ թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա՝ օլ թէֆ-
 սիրի ճէմմաթըն էօնիւնտէ օգուտու : Տիյնէ-
 յէնլէր մէրգուլմ բուհպանա օլ տէրէճէ էօլլքէ-
 լէնտիլէր քի, օնու չափուճագ մէմլէրէթտէն սիւր-
 կիւն էթտիլէր : Ալ էլաքին պու մատտէ անիտէ
 թէտղիգաթը Շէրիֆ Սահքէմէսինին գուլաղընա
 եէթիշտի : Գուրիօյու թուլթուպ մահպուս էթտի-
 լէր, վէ այաղլարընը տէմիրէ վուրտուլար . վէ տէր
 ագապ Ռօմայա եաղտըլար, քի օնուն իլամը եօլ-
 ւանսըն : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա Գուրիօ գաչ-
 մանըն եօլունու պուլուպ՝ Փապիայա կիթտի : Օլ
 շէհրին պէյիլլէք մէարէսէսի օնու սէվինճիլէ գա-

պուլ էլլէտի . վէ օրատա] միւտէրրիս փայէսի իլէ
 իւչ երլ տէրս վէրտի : Թէտգիգաթը Շ էրիՖ
 ՄաՏքէմէսի օրատա տախի օնու բահաթ սրագ-
 մատը . անճագ օնուն շայիրտէրի վէ տօսթլարը օնա
 սահապէթլիք էթտիլէր : Ենճամը 1543 թարիխին-
 տէ փափա օնու օրատան գօվտուրթտու , վէ Ղու-
 րիօ Օվիչերայա գաչտը : Պիրազ վագըրթտան սօնկ-
 րա Իթալիայա տէօնտիւ , քի քէնտի գարըսընը վէ
 էվլատլարընը օրատան ալտըն կէօթիւրսիւն : Օնու
 տայիմա կէօգէթլէմէտէ օլան Թէտգիգաթը Շ էրիՖ
 ՄաՏքէմէսի Ղուրիօնուն քէնտի Փամիլեասըյըլա
 պէրապէր Փասսայա կէլտիլինի տույտու : Աիւնիւն
 պիրինտէ Ղուրիօէօյլէն թաճաճընտա իքէն , Փափա-
 նըն պիր չաուչու ափանսըղ օնուն օտասընա կիրտի ,
 վէ փափանըն իսմի իլէ էմր էթտի քի օնու մահ-
 պուս էթսինլէր : Ղափուլուն էօնիւնտէ փէք չօգ
 սօլտաթլար տուրույօրուտու : Ղուրիօ Փիրարա չա-
 րէ գալմատըղընը կէօրտիլիւնտէ՝ այաղա գալգըպ
 քէնտիսինի թուրթմաղա կէլէն ասքէր զապիթինին
 եանընա վարտը , քի օնա թէսլիմ օլտուն . վէլա քին
 թէլաշընտան՝ սօֆրատա էթի տօղրամաղա գուլան-
 տըղը պէօյիւք պըչաղը աշաղա գօմաղա ունութտու :
 Օապիթ պու ճէսամէթլու իյիտին էլինտէ պըչաղը-
 լա եանընա եագլաշտըղընը կէօրտիւքտէ՝ գօրգուպ
 օտանըն պիր քէօշէսինէ չէքիլտի : Վէ Ղուրիօ
 զապիթին պու հալինի Փուրսաթը աղիմ սայարագ՝
 ասլա շաշըրմայըպ պիրհիյպէթլու ճէսարէթ իլէ գա-
 փուտան տըշարը օղրատը , վէ գափուտա պէքէ-
 յէն ասքէրլէրէ՝ քէնտինի թուրթմաղա վագըրթ պը-
 րագմայարագ՝ սաուչտու կիթտի , ախըրտան պիր աթ
 չէքտի , վէ սօլտաթլարըն ագըլարը պաշարընա կէ-
 լինճէյէտէք՝ օրթատան դայպ օլտու : Իմտի Օվիչե-

րանքն և օրհանգիստն թուրքաբան . վէ օրատա Ռոմիոսէս
 դանդաղար սէվինճիլէ օնու գապուլ էթտիլէր : Սէ
 Պալմէտրէսէսինտէ 20 սէնէ միւտէրրիսլիք էտիպ՝
 օրատա 1569 սէնէսինտէ վէֆաթ էյլէտի :

Փ Ա Ս Լ Փ Զ

Ենէ Իսլամաբա Իսլահի Սէնէս :

(սէնէ 1537 — 1567)

Յովհանէս Գրայիգ՝ 1512 թարիխինտէ Սգո-
 չիատա տօղտու : Սէրգումունն փէտէրի Ֆլօտտէն
 ճէնկինտէն պիր աղ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի : Գրա-
 յիգ՝ Սգոչիատան իքրաՏ էտիպ, 1537 տէ Գրան-
 սայա կիթտի, վէ սօնկրա Իթալիայա կէչտի : Պա-
 տէՏու Պօլինիատա պիր մանասթըրա կիրիպ՝ օրա-
 տա պէօլիք իթիպար գազանտը : Սէ մանասթը-
 րըն քիթիւպխանէսինտէ Վալվինինն պիր քիթա-
 պընը պուլուպ, օնու տիգգաթ իլէ օգուտու , վէ
 Բօմա Վիլիսէսինինն սաՏիՏ Վիլիսէ օլմատըրընա
 իսքիաթ օլտու : Գրայիգ քէնտինինն պու պուլու-
 շունու օ պիր ըուՏպանլարա սերպէսթ սէօլէտի ,
 անճագ էյէր օնուն ՏէմշէՏրիսի օլան իսթիարըուՏ-
 պանլարըն պիրի՝ մանասթըրտան չըգմանըն և օլա-
 րընը օնա կէօսթէրմէյէյտի , պու սերպէսթիք
 օնա փէք չօղա օթուրուրուտու : Սէրգում օ սէվիթ-

Լէրտէ սաքին օլան քիպարըն պիրինին եանընա խօ-
 ճա փայէսինտէ ինթիսապ էթտի , քի օլ քիմնէ Իս-
 լահի Սէզէպէ մէ լիլ լի իտի : Ս է լաքին պիր ազ
 վագրթտան սօնկրա իքիսի տէ Հերետիկոս տէ յիւ
 թուլթուլուպ՝ թէտգիգաթը Շ էրիՖ Սահքէմէսի
 մարիՖէթի իլէ մահպուս՝ վէ Րօմայա սիւրկիւն
 օլտուլար : Ս է օրատա տօգուղ այ պիր գարանլըգ
 զընտանտա օթուրտուգտան սօնկրա՝ Գրայիգ քէն-
 տի տինինտէ գավի տուրտուղունտան՝ հիւքմ օ-
 լունտու , քի պիր գաչ պաշգա Վրիսթիանլարը-
 լա պէրապէր սաղ սաղ աթէշտէ եանսըն : Պու
 իսքէնճէ օնա 1559 թարիսինտէ՝ () գոստոսուն
 ՉՕսինտէ վէրիլէճէյիտի : Ս է լաքին Մլահըն ա-
 ճայրպ թագտիրի իլէ՝ () գոստոսուն 18ինտէ Տէօր-
 աիւնճիւ փաւլօ փափա էօլտիւ , վէ պիր էսքի
 ատէթ միւճիւպինճէ՝ Րօմանըն ճէմի՝ զընտանլա-
 րը աչըլար : Պօրճ իչիւն վէ սայիր գապահաթ-
 լար իչիւն մահպուս օլանլարը ազատ էթտիլէր .
 վէ լաքին Հերետիկոսլարը՝ զընտանըն գափուլարըն-
 տան տըշարը չըգարտրգտան սօնկրա՝ թէքրար քէն-
 տի հապսէրինէ կէօթիւրտիւլէր : Պու արալըգ
 մէմլէքէթին իչինտէ զօրպալըգ գօփտու . վէ Գը-
 րայիգ հէմ օնուն սէֆիլ արգատաշլարը օ արա-
 լըգ հապստան գաչըպ՝ Րօմատան տըշարը չըգտը-
 լար : Ս է պիրազ իրագլանմըշ իքէն , օնլարըն
 արտընճա պիր պէօլիւք ասքեր չըգըպ՝ գօվալա-
 տըար , վէ ճիւմլէսինի թէզ էլտէն թուլթուլար :
 Մսքէրլէր Գրայիգին սըղընտըղօ էվէ կիրտիքլէրին-
 տէ՝ զապիթլէրի տիգգաթ իլէ Գրայիգին եիւղիւ-
 նէ պագտը , վէ օնու պիր թարաֆա չէքիպ՝ տէ-
 տի քի . « Սաթրընա կէլ ը մի քի սէն Պօլոնիա ճի-
 վարընտա եարալանմըշ պիր սօլտաթա եարտըմ

էթտին” : Գրայիգ՝ “Ղսայըր” տէտի : Օգապիթ ճէ-
վապ էթտի . “Պէնիմ” փէք էյի խաթրըմտա տըր,
վէ օ երարտըմ էթտիյին առէմ պէն իմ : Վ է Նէ-
լահ պանա Փուրսաթ վէրտի քի , սանա օլ էյլի-
յին գարջըլըլընը էտէյիմ : Սէն աղատ սըն , ամ-
մա սէնին արգատաշարընը մահպուա էտէճէյիմ .
գալտը քի՝ սէնին խաթրըն իչիւն էլիմտէն կէլտի-
յի գատար օնլարա տա էյլիք էտէճէյիմ” : Պու
սէօհպէթի էթտիքտէն սօնկրա , օլ միւրիւվիթ-
լու ասքէր զապիթի՝ իւսթիւնտէ պուլունան ագ-
չէի օնա ա՛թա էթտի . վէ քէնտի քէնտիսինի հըֆզ
էթմէք իչիւն Փաիտէլի նասիհաթլար վէրտի , վէ
եօլար կէօսթէրտի :

Գրայիգ թէչէք քիւրլէր էտէրէք օնտան այրը-
լըպ՝ Իթալիատան կէչտի , վէ տիւշմանլարըն էլի-
նէ տիւշմէմէք իչիւն՝ ճատտէ եօլարտան կիւզար
էթմէտի . լաքին զապիթին քէնտիսինէ վէրտիյի ագ-
չէ եօլտա աղ վազթըն իչինտէ թիւքէնտի : Աիւ-
նիւն պիրինտէ եօրղունլուգ ալմագ իչիւն պիր օր-
մանըն քէնարընտա քէնտի հալինի տիւշիւնէրէք

օթուրուր իբէն, պագտը քի պիր քէօփէք քէնտի-
 նէ տօղրու կէլիյօր, վէ աղղընտա պիր թօրպա վար:
 Ղրայիգ զանն էթտի քի պու քէօփէյի՝ օրմա-
 նըն իչինտէ սագլանմըշ ֆէնա ատէմին պիրի եօլ-
 լայօր, քէնտիսինի պիր պէլայա օղրաթմադ գաս-
 թի իլէ, օնուն իչիւն օնու գօվմաղա պաշատը.
 վէ լաբին քէօփէք՝ Ղրայիգ օլ թօրպայը ալմա-
 յընճա կիթմէտի: Իմտի օլ թօրպանըն իչինտէ
 պիր միգտար ագչէ պուլտու. վէ օլ ագչէ եօլճու-
 լուղունու թէքմիլ էտինճէյէտէք քէնտիսինի ի-
 տարէ էթտի: Պու մինվալ իւղըէ մէրգում Ս ի-
 էննայա կիտիպ՝ Լ.սթրիանըն Լ.ըչիտուգասընըն
 հուղուրունտա վա՛ղ էյէտի, քի պու Լ.ըչիտու-
 գա սօնկրա՝ Իքինճի Ս աքսիմիլիանոս իսմի իլէ Իմ-
 փէրաթօր օլտու: Պու Լ.ըչիտուգա կէրչի Ղրայիգի
 քէնտի եանընտա ալըգօմաղա չօգ արղուլէր իտի,
 անճագ Փափա պիր տիւղիյէ օնու գօվալատըղը
 իչիւն՝ Լ.ըչիտուգա պիր էմինլիք պույրուլթուսու
 քէնտիսինէ ի՛թա էտիպ մէրգումու եօլա չըգար-
 տը: Ղրայիգ 1560 թարիխինտէ Սօչիայա եէ-
 թիշտի. վէ քէնտի վաթանընտան 20 սէնէ գա-
 տար այրըմըշ օլտուղունտան, քէնտի անա լիսա-
 նընը պիւթիւն պիւթիւնէ ունութմուշուտու: Լա-
 թինճէ աղնայանլարա Լաթինճէ վա՛ղ վէրիր ի-
 տի. վէ պիրաղ վագըթտան սօնկրա ճէմա՛աթա
 Ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ գատիր օլուպ՝ Յուլհաննէս
 Ղօքսա զիյատէսի իլէ եարտըմը տօգանտը:

Պալապրիայա չէքիլմիշ օլան տէօրթ պին գա-
 տար Ս օտուա Իրօթէսդանդլար՝ զայէթ շէտիտ
 իսքէնճէլէր չէքտիլէր: Սանթօ Բիսթօ վէ Վվար-
 տիա շէհիրլէրի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլուպ՝
 քէնտի գարըլարըյըւա վէ չօճուգլարըյըւա պէրա-

պէր օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սըղընաճագ եէր արատըլար . վէ օրատա չօգլարը ասքէրլէրին էլի իլէ գաթլ՝ վէ պիր թագըմը տա աճըգտան վէ սէֆիլլիքտէն թէլէֆ օլտուլար : Ա է սաղ գալանլարը թուլթուպ՝ իսքէնճէյէ գօտուլար , քի իշլէմէտիքլէրի գապահաթլարը օնլարա իգրար էթտիրսինլէր : Ատեփան Վարլինօ իամինտէ Վրոթէսգանդըն պիրինէ օգատար իսքէնճէ վէրտիլէր , քի գարնը եարըլտը : Ա է տախի Ա էմինէլի իամինտէ պիր Վրիսթիանը սէքիլ սա՛աթ միգթարի ճէճէննէմ թապիր օլունան իսքէնճէյէ գօտուլար , վէլաքին մերգում քէնտի տինինտէ գավի աուրտու : Ա է Սարգօն իամինտէ Վրիսթիանըն պիրինի տէ չըըլպիլագ էտիպ՝ տէմիրտէն տէյնէքլէր իլէ տէօյտիլէր , սօգագլարտա սիւրիւքլէտիլէր , վէ սօնկրա եանմըլ չըրալար ըլա եագարագ էօլտիւրտիլէր : Պէրնարտինօ Վօնթէյի զիֆթլէյիպ՝ ճէմա՛աթըն էօնիւնտէ եագտըլար : Ալթմըլ գարըյը իսքէնճէյէ գօտուլար , վէ օնլարըն չօղու զընտանտա էզիյէթլէր ալթընտա թէլէֆ օլտուլար :

Բօմալը Վաթօլիյին պիրի՝ Մօնթալթօնուն Ա օտուլարընա վէրիլէն շէտիտ իսքէնճէլէրի կէօզիւ իլէ կէօրիւպ՝ պու թարզ նագլ էտէր . «Պին պէշ եիւղ ալթմըլ թարիխինտէ՝ Յունիսին օնպիրինտէ՝ սապահալարըն Ա ուտերականլարըն չէքտիյի մէքրօճ էօլիւմ իսքէնճէսինի թըպգը գօյունլարըն սալխանասընա պէնգէտէպիլիրիմ : Հէփսի ախըք կիպի պիւ եէրէ եղըլմըլարըտը : Ճ՛լատ իչէրի կիրիպ՝ օնլարըն պիրինի թուլթարըտը , վէ եագլըղըլա օնուն եիւզիւնիւ էօրթիւպ՝ մէյտանա կէօթիւրիւրիւտիւ , վէ տիլ իւսթիւնէ օթուրտուպ ,

պիր պրչաղըլա պողազլարըտը : Սօնկրա եաղըըը չըգարըպ՝ կիտէր պիր պաշգասընը թուԹար վէ օնու տա էջլէ պողազլարըտը : ()նլարտան սէքսէն սէքիզ քիշի պու մինվալ իւզըէ թէլէՖ օլտուլար : Պէջլէ պիր սէյրանա քիմնէննի եիւրէյի տայանմաղ . սանա թարիՖ էթտիյիմտէ պիլէ կէօզլէրիմտէն եաշ կէլիյօր : Պունլարըն նէ՝ տէրէճէ սապր՝ վէ թաթըլըղըլա պու միսիլի էօլիւմէ թէհամիւլ էթտիքլէրիննի սանա եազը իլէ թա՛րիՖ էտէմէմ : Հալա օլ դանը պրչաղընը տիշլէրիննին արասընտա սրգըշտրըմը՝ վէ գօլարը դանըլա միւլէմմա օլարագ էլի իլէ եաղըըը թուԹմուշ ճէլատըն՝ օլ եէրէ կիրիպ դուրպանլարը պիրի պիր արտըսըրա՝ գասապըն նիշան էթտիյի գօյունլարը թուԹուպ պողազլամաղա կէթիրտիյի կիպի՝ չըգարտըղընը Ֆիքրիմէ կէթիրտիյիմտէ՝ պէնի թիթրէմէ թուԹար : Վալապրիանըն պիր ուճունտան օ պիր ուճունատէք՝ ճատտէ եօլարտա ասըմըլ եախօտ քէսիլմիշ Վրիսթիանլարըն լէշլէրինի գալտըրմագ իչիւն արապալար թային օլմուշ ուտու” :

Սամսօն իսմինտէ տէլիգանընըն պիրիննի պիր եիւքսէք գուլէտէն աշաղա աթարար : Նրթէսի կիւնիւ օլ մէմէքէթին վալիսի օ սէֆիլին եանընտան կէհմէյիլէ՝ օնուն եէրտէ սէրիլիպ ճան չէքիշտիյիննի կէօրտիւ . զիրա օնուն պիւթիւն քէմիքլէրի փարչա փարչա օլմուշուտու : Վաքին քէնտիսի տախի օնուն պաշընա պիր թէփմէ վուրուպ՝ տէտի . “Պու քէօփէք տահա սա՞ղ մը տըր , պունու տօմնուզարա աթըն , քի եէսինլէր” : () վագթըն պիր Վափօլիթանը միւվէրրիսի պու գըրղընը նագըլ էթտիյինտէ , պէջլէ սէջլէր . “Պիր թագըմընը պողազլատըլար , պիր թագըմընը տա թէստէ-

րէ իլէ քէստիլէր , եախօտ եիւքսէք գայալարտան աշաղա աթաըլար : () նլարըն ինատը՝ ագըլտան խարիճ պիր շէյ տիր , պապա քէնտի էվլատընըն էօլիւմիւնիւ վէ էվլատ քէնտի պապասընըն էօլիւմիւնիւ կէօղիւ իլէ կէօրիւրիւտիւ , վէ ասլա տէրտ էթմէզ իտի . իլլա սէվինճ կէօսթէրիլլէր իտի , վէ Մլլահըն մէլէքլէրի կիպի օլաճաղըզ տէրլէր իտի . թափտըզլարը շէյթան պու տէրէճէյէտէք օնլարը քէօրլէթմիշ իտի :

Փալէարիօ իսմինտէ Իթալիալը Բրոթէսդանդըն պիրինէ սիւալ էթտիլէր քի , Պիղիմ սէլամէթիմլզին վէ ումուտլարըմըզըն իլք թէմէլի հա՞նկըսը օլմալը տըր : Ղէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Թէքրար սիւալ էթտիլէր , Իքինճիսի հա՞նկըսը օլմալը տըր . եինէ ճէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Ս է իւչիւնճիւսիւ հա՞նկըսը օլմալը տըր տէյիւ սիւալ էթտիլէրինտէ , եինէ ճէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Յիսուսուն պու սատըգ շայիրտի՝ քէնտի հաքիմլէրինէ պու թարզ պիր նութգ էյլէտի . « Պէն զանն էտէրիմ քի , տէտի , պիր վազըթտա պէօլէ պիր սահիհ Վըրիսթիան րահաթ քէնտի՝ տէօշէյինտէ էօլէմէզ : Օէմմօլմազ՝ մահպուս օլմազ՝ տէօյիւլմէք՝ ասըլմազ թօրպայա տիքիլիպ երըթըճը հայվանլարա շիքեար օլմազ՝ պէնիմ ինտիմտէ պիր շէյ տէյիլտիր . էյէր օնուսուլա կէրչէքլիք մէյտանա չըգաճագ իսէ՝ գօ՛ պէնիմ թէնիմի աթէշտէ քէպապ էթսինլէր » : Պալէարիօյու տիրի տիրի եագմաղա հիւքմ էթտիլէր . վէ մերգոււմ պու իսքէնճէյէ ճէսարէթ իլէ թէհամմիւլ էթտի : 1567 թարիխինտէ՝ Պարթօչչիօ իսմինտէ պիր Բրիսթիանը Ղ՛ենուվատա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար : Ս է պու Բրիսթիան՝ ճան

փէքլնի իլէ վէ կիւկեր եիւզ իլէ էօլմէյէ կիթօթի •
 Այ է ալէվլէր օնուն էթրաֆընը սարտըզլարը վէճան՝
 եիւքսէք սէս իլէ պաղըրտը • «Աննտիմ, եննտիմ» •

Փ Ա Ս Լ Փ Է

Սպանիա Իսլահէ Մ'էշէէ •

(Սէնէ 1559)

Թապիսանէ իճատ օլմայտան էվվէլ՝ Սպանիա
 քէնտի տէրէճէսիզ ճէհալէթինի վէ ահմագլըղընը
 պէյան էթմիշ իտի • զիրա ճէմի՝ իլմ քիթապ-
 լարընը եագտը • Այ է 1434 սէնէօինտէ՝ իչինտէ
 պիւյիւճիւլիյէ վէ միւնէճճիմլիյէ միւթէ՛ալիզ քի-
 թապլար վար պէհանէսի իլէ՝ Բրակոնյու շենրի-
 կոսուն քիթապիսանէսինի հարգ էթտիլէր • «Անմ-
 չէճէ՝ Բրապճա՝ Աունանիճէ՝ Աթինճէ վէ Սպան-
 եօլճա մէշհուր էլ եաղըսը քիթապլարը եագըպ թէ-
 լէֆ էթտիլէր • Պիլկիսիզ վէ ահմագ փափազլար
 իլմի վէ իլիմտար ատէմլէրի չէքէմէզլէր իտի • ճէ-
 մա՛աթ հէր նէ գատար զիյատէ տէրին գարանըգ
 իչինտէ օլուրսայըտը, փափազլարա՝ քէնտի զուլուճ-
 քեար հիւքիւմէթլէրինի ճէմա՛աթըն իչինտէ եիւ-
 թիւթմէյէ օգատար զիյատէ գօլայլըգ օլուրուտու •
 Պու ճիւմլէ իլէ եիւքսէք Բիրէնէ տաղլարը՝ Իսլահէ
 Մ'էզհէպ թա՛լիմաթլարընըն Սպանիանըն իչինէ
 կիրմէսինէ գարըը գոյամատըլար • Այ է Թիտղիգաթը

Շէրիֆ Տաքիմէրինտէն Պէշինճի պաշ Տաքիմինին
 կիւնիւնտէ՝ Իսլահի Մէզհէպ թալիմաթլարը օլ
 մէմլէքէթէ կիրաի : Պալ շէհրին պիր քիթապճըսը՝
 Ֆրանքֆորթ փանայըրնտան Լուտերին վէ ախէր
 Իսլահի Մէզհէպ միւտէրրիալէրինին պիր չօգ քի-
 թապլարընը սաթըն ալըպ՝ Փարիզ թարիգի՝ իլէ
 Սպանիայա եօլլատը : Յուլիանոս շէրմանտէզ տա-
 խի օրայա՝ փէք չօգ Խնճիլի Քիթապլար կէօթիւր-
 տիւ : Մէրգուճու թութուպ՝ մահպուս էթաիլէր ,
 վէ չօգ տէֆա իսքէնճէյէ գօտուլար . զիրա խապէր
 ալըլար քի իքի գաթըլ Փըչըլար եափաղըրպ՝ իւթ
 դաթընա ազաճըզ Ֆրանսըզ շարապը վէ ալթ գա-
 թընա քիթապլարը գօյարադ՝ օ մէմլէքէթէ փէք
 չօգ քիթապլար կէթիրմիշ իտի : Օնա փէք չօգ է-
 զիյէթլէր վէրտիքտէն սօնկրա՝ տիրի տիրի աթէշէ
 եազաղլար : Ալ էլաքին Խնճիլազ վազթըն մապէյ-
 նինտէ պիւթիւն մէմալիք իչինտէ Լոլլանդիք տէ-
 նիդինտէն Լոգ տէնիդէտէք՝ վէ Քիրէնէ տաղարըն-
 տան Փօրթուկալատէք եայըլար . վէ էյէր թէտգի-
 գաթըլ Շէրիֆ էր տալօանըպ՝ գըլըճը վէ աթէշի
 գուլլանմայայըտը , օրալարտա տահա տէրին քէօր-
 լէր՝ սալարըտը : Թէտգիգաթըլ Շէրիֆ միւսթան-
 թիգինին պիրի՝ պու մատտէնին իւզէրինէ տէտի .
 “Շիմտի վագըթ սըս . իքի այտան սօնկրա՝ վագ-
 թը սալար” : շէր տէրէճէտէ ատէմլէր՝ կէրէք էր-
 քէք վէ կէրէք գարը՝ Տէր սէմթտէ Խնճիլին թա՛-
 լիմաթլարընա էմնալըզ պիր արզու վէ Տալէս
 կէօթէրիլէր իտի . պու իւճուճի արզույու՝ եալը-
 նըզ թէտգիգաթըլ Շէրիֆ Մահքէմէսինին ճա-
 սուսլէրի վէ շարէթի քէօրլէտէպիլտի : Ելք գօ-
 վալայըշըն սէպէպի՝ Մարիամ Պօմէզ իսմինտէ
 սէֆիլ պիր գարը օլտու : Պու գարը պիր Սէվի-

ընալը փափազըն խրղմէթճիսի օլուպ՝ Բրոթէսդանդ-
 լարըն ճէմ օլուուղու մահայէ եազըն պիր էփտէ սա-
 քին օլուուուու : Աիւնիւն պիրինտէ պու գարը չու-
 տըրտը . մերգումէյի թուժուպ՝ մահպուս էթտիլէր .
 վէլաքին օ գաչուպ՝ Թէտդիգաթը Շ էրիֆ Տաքիմէ-
 րինին եանընա վարտը , վէ մեզՏէպ ճէմիյէթլէրի-
 նին Տազգընտա ճէմի՝ պիլտիյի շէյլէրի օնլարա
 պէյան էյլէտի : Աքին պիրազ վագըթտան սօնկ-
 րա ազը պաչընա կէլիպ՝ թէքրար Ինճիլին եօլու-
 նա տէօնտիւ . վէ պու սէպէպտէն՝ քէնտի գըզգա-
 րընտաշըյըա վէ գըզգարընտաչընըն իւչ քէրիմէ-
 լէրի իլէ պէրապէր աթէշ խքէնճէսի իլէ էօլտիւ :
 1559 թարիսինտէ՝ Ա ալաուօլտտտէ՝ Թէտդիգաթը
 Շ էրիֆ Մահքէմէսինին իլք Օրօփէյէ եանի ի-
 ման ամէլինի* իճրա՝ էթտիլէր : Օլ վագըթտան
 օլ Տիյպէթլի սէյրան պէյիւք մէմլէքէթլէրտէ Տիչ
 տէյիլ իսէ՝ երտա պիր քէրրէ իճրա օլունուրուտու :
 Փափափիլէր Բրոթէսդանդլարը , Նէհուտիլէրի ,
 Միւսլիմանլարը , Փահիշէլէրի , պիւլիւճիւլէրի վէ
 ճէմի՝ պէյիւք ճիւնՏա սահիպլէրինի պիր սըրայա
 գօյուպ , Տէփսինի պիր թիւրլիւ էօլիւմ իսքէնճէ-
 սինէ միւսթահագ կէօրիւրլէր իտի . վէ Տէփսինի տէ
 Թէտդիգաթը Շ էրիֆ Մահքէմէսինին թա՛յին
 էթտիյի աթէշ էօլիւմիւ իլէ թէլէթ էտէրլէր իտի :
 Պիր էօլէճէք ատէմ աթէշին իւզէրինտէ թէօվպէ
 էտիպ՝ քէնտի սէօլիւնիւ կէրի ալուղը թագտիրտէ ,
 օնա էթտիլէրի քէրէմ շու գատար ըտը քի , աթէ-
 շէ եագմազտան էվվէլ պօղարլարըտը : Գօնլալէս
 իսմինտէ պիր Բրոթէսդանդ Տազգընտա Տիւքմ էթ-

* Պու սէֆիլ քէօրլէր՝ Ինճիլի քրիսթիանլարը աթէշ
 իսքէնճէսի իլէ էօլտիւրմէյի՝ Իման ափէլէ թէսմիյէ էտէր-
 լէր իտի :

Թիւեր .քի իբի գըզգարընտաշըյըւա պէրապէր հարգ
 օշտուն : Պաղատարգլարը իւչ գազըզլար պիրիպիր-
 լէրինէ եազըն ըտըւար . վէ աթէշի եադտըզլարը
 զէման՝ իբի գըզգարտաշար՝ « Պիւ տինիմիլտէ գա-
 վի տուրուրուզ՝ տէյիւ պաղըրըրլարըսը : () վագը-
 թատէք տալըն օլան գարընտաշարը՝ օ արալըգ
 աղընը աչըպ՝ գըզգարընտաշարընա զպրէթ վէր-
 Թի , վէ օնլարըւա պէրապէր եիւզ տօգուզունճու
 Սաղմոսու օգուտու . վէ աթէշտէ թէլէֆ օլունճա-
 յատէք օգուտուլար : թէտգիգաթը Շ էրիֆ Սահ-
 քէմէսի վէ զուլմէթին փատիշահընըն ճէմի՝ իըզ-
 մէթքեարլարը՝ Սպանիատան Խնճիլին թօխումու-
 նու պիւթիւն պիւթիւնէ չսգարընճայատէք պիր
 Թիւզիյէ չալըշտըւար . հիչ տէյիւ իսէ , կէօրիւ-
 նիւրտէ օնուն հիչ պիր էսէրինի պրագմատըւար :
 Ա էլաքին կէրչէթլյին իշպու ազիզ շահիտլէրին
 զիբրի ալա ունուտուլմազ . օնլարըն իսիմլէրի կէօք-
 տէ եազըլմըլ տըր , վէ օնլարըն էօմր թաճլարը
 օրատա հազըր տըր :

Փ Ա Ս Լ Ժ Ը

Իսլամի Մեշնեդե գորշը Բոմանըն էմրեյե էե-
նե Տեհուլեր : Ղիշմեմլեր : Փրոֆականորո շերեմեի :
Թարեմեմ սենարոսոս : () Բոն-շ եւլլեթ հոհարեդե :

(Սէնե 1540 — 1648)

Կերչի Բոմա Քիլիսեսի փէք չօգ Բրօթէս-
գանդլարըն գանընա կիրտի . Փագաթ պու ճիւմէ
իլէ Բրօթէսգանդլոգտան փէք չօգ զարար կէօր-
տիւյիւնտէն՝ հէր քիմ օնա քէնտի զայպլարընը
էլէ կէշիրմէյէ՝ վէ քէնտի սարսըլըշ թախթընա
թագվիյէթ վէրմէյէ պիր եօլ կէօսթէրէճէք օլա-
յըտը , օնուն կէօլիւնէ զիյատէսինճէ մագպուլ
կէօրիւնիւրիւտիւ : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ թէ-
շէքքիւրէն Ղիզվիթէր թարիգինի գապուլ էյլէ-
տի : Թարիգի մէզքիւրիւ 1540 թարիսինտէ Իգ-
նատիոս Լօյօլա իսմինտէ քիշիլատէ Սպանեօլուն-
պիրի գուրտու , վէ օնուն մերամը՝ Բոմա Քի-
լիսեսինի սապիթ էթմէք իտի : Փափա՛իլէրին ի-
չինտէ թիւրլիւ պէ թիւրլիւ թարիգաթը բուհպա-
նան վէ բուհանի շիրքէթլէր վարըտը , քի էսվապ-
լարըյըլա՝ գանունլարըյըլա վէ ահալէրի իլէ պի-
րիպիրլերինտէն Փէրգ օլուրլարըտը . պիր թագըմը՝
քէնտի փիրլերինին իսմլերինի թաշըրլարըտը , վէ
պունլար Պէնէտիթթիլէր՝ Պրանչիսգանլար՝ Տօ-
մինիգանլար վէ Պէրնարտինլէր տիրլէր . վէ պիր
թագըմը տա միւքիմ օլտուգլար եէրին իսմինի թա-
շըրլարըտը , վէ պունլար Վարմէլիթանլար՝ Թարա-

բխածէր ԼՁ. վէ պիր թագըմբ տա՝ () գոստինեան
 վէ Ղափուչին տենիլենլէր տիր : () նլարըն պու
 իսիմլէրի տախի պիրէր սէպէպտէն հասըլա կէլմիշ-
 լէր տիր : Ղ'էմի պու ըուհպան թարիգլէրի էքսէրի
 իւչ շէյէն ահտ էտէրլէր , եանի ֆուգարալըգ
 փագըլըգ վէ ըէյիսլէրինէ իթա՛աթ : Իգնա-
 տիոս պունլարըն իւղէրինէ պիր ա՛հտ տա-
 հա իլալէ էթտի , եանի Փափանըն թէժպիհլէրինէ
 պիր տէրէճէսիղ քէօր իթա՛աթ : Իգնատիոս
 1556 թարիխինտէ էօլտիյիւ ղէման , Ղ'իղլիթ-
 լէր պին գատար օլմուշարըտը . վէ երլ պէ երլ
 օնլարըն սայըսը արթտը : () նլարըն իշինտէ ղալէթ
 համարաթ վէ ղայրէթլի ատէմլէր ղուհր էտիպ՝ փէթ
 ուղագ մէմլէքէթլէրէ՝ մէսէլա շինտիսթանա՝ Չի-
 նիմաչինէ վէ Ղ'ափօնա կիթտիլէր , վէ ճէհտ էթտի-
 լէր քի փուլթիէրէսթլէրի Րօմա Վիլիսէսինէ չէ-
 վիրսինլէր , շէօյլէքի օնուն ղարարլարընը վէ ղայպ-
 լարընը եէրինէ կէթիրսինլէր : () նլարըն պիր գաչ
 վաճըլարը ալիմ իպատէթքեարըլըգ վէ ճէսարէթ
 իղհար էթտիլէր , շէօյլէքի՝ օնլարըն ամլլէրինին
 վէ չէքտիքլէրի ղահմէթլէրինին հիքեայէթինի պիր
 ատէմ օգույաճագ օլուր իսէ , մուլթլագա թէա՛ճ-
 ճիւպ էտէր : Ղ'իղլիթլէրին պաշլըճա սըֆաթլարը՝
 հիլէ՝ գուրնաղըլըգ վէ ղապթ օլունմաղ պիր Փօ-
 տուլուգ ուտու , քի պու քէնտի երգըմլարընա սէ-
 պէպ օլտու : () նլարըն պիր գաչ թէնպիհլէրի՝ է-
 տէպ գանունլարընա գարշօ՝ վէ քիւֆիւր կիպի
 շէյլէր տիր . ղիրա օնլարըն պիրի տէր իտի քի , Լլ-
 ահ՝ ինսանըն Լլլահա իպատէթ էթմէմէսինէ վէ
 քէնտի գարընտաշընը սէվմէմէսինէ , վէ ինսան
 քէնտի իշինի պիթիրմէք իչիւն եալան սէօյլէյիպ
 հիլէ գուլլանմասընա միւսա՛ատէ էտէպիլըր : Վ Է

պիր պաշտասը տա տէր քի, Սալթ էօլիւմ վագ-
թընտա Մլաճը սէվմէք քեաֆի տիր: Պունտան
անկլաշըր քի, պու միսիլի զիւլիւմլէր էօյրէտէն ա-
սէմլէր Ռոթէսթանդլարա փէք պէօյիւք տիւշ-
մանլար օլմալը տըրլար:

1622 Թարիխինտէ՝ Ռօմա Վիլիսէսինին իշինտէ՝
Փրօփականտա* իսմի իլէ պիր շիրքէթ գուրուլտու:
Վէ իսմինտէն տէ պէյան օլտուղու կիպի՝ շիրքէթի
մէզքիւրիւն մագսէտի Ռօմա Վիլիսէսինին տինինի
Վաթօլիք օլմայան ճէմա՝ աթլարա՝ Եանի Ռոթէս-
դանդլարա՝ Նէհուտիլէրէ՝ Միւսլիւմանլարա վէ
Փուլթիլէրէսթլէրէ վաճ էթմէք վէ օնլարը Փափա-
նըն հիւքմիւնիւն ալթընա տախիլ էթմէք իտի. վէ
քէնտի մերամլարընը իճրա էթմէք իշին՝ հէր տիւր-
լիւ Եօլլարը վէ Փէնտլէրի գուլլանտըլար:

Պու շիրքէթ Ռօմատա՝ քէնտի ուսուլլէրինի վաճ
էտէճէք վաճճըլար հասըլա կէթիրմէք իշին՝ պիր
մէքթէպ աշտը: ()նլար հէր Եէրաէն զիյատէ՝ Մպիս-
սինիատա՝ Ղափօնտա՝ Չինումաչինտէ՝ շին-
տիսթանտա՝ Ռարակէտէ վէ Վանատատա չալըշ-
տըլար, վէ վաճլարըլըլա փէք չօգ սէմթլէրտէ ճէ-
միյէթլի փուլթիլէրէսթլէր իսքեաթ էտիպ՝ Ռօմա
Վիլիսէսինէ թապի՝ էթպիլէր: Մճապա օգատար
չօգ օտունլարըն, օթլուգլարըն, վէ գամըլարըն ի-
շինտէ պիր փարչա ալթուլն Եախսօտ կիւմիւշ վաճ մը §
Եօգմու՝ պիզէ Եալընըղ Վրիստոսուն պէօյիւք
կիւնիւ պէյան էտէպիլէճէք տիր:

Ռօմա Վաթօլիքըլիյի՝ գայպ էթտիլէրինի թէք-
րար Եէրինէ կէթիրսին տէյիւ հէր տիւրլիւ Եօլթ
գուլլանըլօրուտու, լաքին չօգտան պէրի լազըմ կէ

* Պու իսմի՝ տին Եայմագ մանա՝ սընտա տըր:

§ Ա Կ սընթ. գ. 12:

ընթացումը քի պողոզ ատեթլերի տիւղէթմէք ի-
 չիւն պիր սինադոս ճէմ՝ օլտուն . Ֆազաթ փափա
 կեահ պու վէսիլէ իլէ կեահ օ վէսիլէ իլէ պու սի-
 նադոսու մէքս էտէյօրուտու . զիրա քէնտի հիւ-
 քիւմէթի ինգըրազ պուլաճաղըտը : Անճամը փէք
 չօզ գարչը տուրտուգտան սօնկրա՝ Սրէնթատ պիր
 սինադոս ագտ օլտու , վէ 1545 տէն 1563 էտէք 18
 սէնէ սիւրտիւ : Պիր գաչ քիւչիւք զալաթլար իս-
 լահ էյլէտի . Ֆազաթ պու սինադոսուն պաշլըճա
 մէրամը՝ եէնիտէն Սրօթէսդանդլարա գարչը գօմագ
 իչիւն՝ վէ էլէրինտէն կէլտիյի գատար օնլարըլա
 ճէնքլէչմէք իչիւն պիր գավլի գարար էթմէք իտի :
 Րօմայա սահապէթլիք էտէնլէր՝ սիլահա տավրան-
 տըլար : Ապանիա փատիշահը պիր զէմին գուր-
 տու քի Սրօթէսդանդլըղը գան սէլէրի իլէ սէօն-
 տիւրսիւն . զիրա շղանտատա զիյատէսինճէ եա-
 յըլըյօրուտու : Օլալմ Մլվա պէյ՝ 18,000 Սրօ-
 թէսդանդ էօլտիւրտիւմ տէյիւ՝ էօյիւնիւրիւտիւ :
 Աէմչէսթան 30 երլ ճէնքլէր իլէ եաղմա վէ խարապ
 օլտու . վէ էյէր Մլահ Շ վէտ փատիշահը Աուս-
 թավոս Մտօլֆոսու պու մէմլէրէթէ գուրթարըճը
 եօլ սմայայըտը , գապիլ տիր քի Սրօթէսդանդլըգ
 պիւթիւն պիւթիւնէ պաթարըտը : Ա է 1629 թա-
 րիխինտէ՝ փափապիլէր օլ տէրէճէ պէօյիւքլիւք
 քէսպ էթմիչէր իտի , քի Սմիէրաթօր պիր ֆէր-
 ման՝ լէ Սրօթէսդանդլարա էմր էթտի քի քիլի-
 սէնին պիւթիւն մալէրինի Սրաթօլիքլէրէ թէս-
 լիմ էթսինլէր :

Շ վէտին տինտար փատիշահը օվաղըթ մէյ-
 տանա չըգտը : Ա է 1636 թարիխինտէ Յունիսին
 տէօրտիւնտէ՝ պիր քիւչիւք Ֆազաթ զայէթ ճէսա-
 րէթլի օրտու իլէ ճէնկէ պաշլատը . վէ չիւնքի պու

Ճէնկէ Մլաճըն իսմի իլէ էլ վուրտու, օնուն ի իւն
 Մլաճ տա օնա եարտրմ էթտի : Աուսթավոս Մ-
 տօլ շոս քէնտի ասքերինէ տէյիլ եէմինլէր վէ վատ-
 լէր իլէ՝ իլս իլսճիլէր վէ տուալար իլէ եիւրէք վէ-
 րիւր իտի . վէ ճէր զուհուրաթտա պէօյիւք ալչագ
 կէօնիւլիւլիւք վէ էմալսրլլ իյիտլիք կէօսթէրիւր
 իտի : Միւշարիւնիլ՝ յճ 1631 սէնէսինտէ Վիէմ-
 պէրկ շէճրինէ կիրտիյինտէ, օթուրտուղու էվին
 էօնիւնտէ փէք շօգ ատէմ ճէմ՝ օլտու : Վիլլեսէ
 խօճասընըն պիրի վարըպ քէնտիսինէ տէտի քի
 ճէմաթ Շ վէտին պէօյիւք փատիշաճընը կէօր-
 մէյէ արղու էտէր : Մնիտէ Աուսթավոս սօգաղա
 ջըգտը, վէ ճաղըր տուրան գալապալըղա տէտի .
 " 1, յ սէվկիւ իւ օղուլարըմ, իշմէ Շ վէտին պիր

պէօյիւ իւնաճքեարընա պաղլն, քի օնա՝ սալթ
 սատէ տիլ ատէվլէր Շ վէտին պէօյիւք փաս իշաճը
 տէյօր" : 1631 թարիսինտէ Սեպտեմբերին 1 յսին-
 տէ 1 իրիսգատա պիր քիւչիւք օրտույուլա տիւշ-
 մանըն օրտուսունու պօղտու, վէ օնուն սէրասքէ-

րինի թիւի ճէնէրալը եէնտի . վէ Ֆէթհ էտէրէք պիւթիւն Նէմէսթանը տօլաշտը , վէ Տէր եէրտէ Բրօթէսգանդլարըն գուրթարըճըսը տէնիլտի : Իմ փէրաթօր օնա գարշը մէշուր Ալաէնսթէյն ճէնէրալը եօլլատը : Ա է պիր ազ վագըթ միւշէվլէշ տուրտուգտան սօնկրա , էնճամը 1632 թարիխինտէ Նոյեմբերին 16րնտա՝ Դութղէնէ եագըն պիրիպիրինէ չաթըշտըլար : Սապաս օլտուղունտա՝ Տաւայը պիր գաթը տիւման գափլամըշտը : Կուսթավոս էմը էյլէտի քի ասքերլէր ճիւմլէթէն տուա վէ իպատէթէ տուրտուցլար : Իմտի Դուտերին իլաճիտինի օգուտուլար , քի պէյլէ պաշար . «Մաճըմը պիղէ մէթին գալ'ա տըր» : Ա է ճ'նկէ պաշամագտան էվլէլ՝ պու տինտար փատիշաս քէնտի վալիղինէ պիր իլաճի սէյլէտի , վէ օ եագտը , քի օնուն իլը պէյիթի պէյլէ պաշար . «Նա՛ քիւչիւք սիւրիւ՝ ճէսարէթինի զայպ էթմէ . կէրչի տիւշման սէնի եօղ էթմէք իսթէր» : Ա է ասքերիյէ մուզիգատա օրտունուն էօնիւնտէ պու իլաճիյի մագամըյըլա չալարըլարտը : Պէյլէճէ փատիշաս քէնտի ասքերինին եիւրէյինի Մաճըն գափի վէ աղիզ իւմիտի իլէ գավիլէտիքտէն սօնկրա աթընա պինիպ՝ նիտա էթտի . « Ե իմտի արթըգ Մաճըն իրատէթի օլտուն , վէ պիղէ գուվլէթ վէրսին , քի պու կիւն քէնտի իսմինին իղլէթի իչիւն ճէնքլէշէլիմ » : Սապաճլայըն՝ էյլէնտէն իւչ սա՛աթ էվլէլ՝ ճէնը պաշլանտը : Իքի սա՛աթտան սօնկրա Կուսթավոս պիր գուրշուն ըլա էօլիւմ Տաթտինտէ եարալանըպ՝ քէնտի աթընտան աշաղա տիւշտիւ : ()նուն էօլիւմիւ քէնտի ասքերինէ նուսրէթ իշարէթի օլտու . զիրա ճէնկի քէնտի ասքերի գաղանտը : Կուսթավոս Մտօլֆոս էօլաիւքտէն սօնկրա , Ե վէտլէր՝ 1648

Թարիխինտէ Հոկտեմբերին Չկինտէ Մուսսթերտէ
 իմլալանան Սէսթֆալիա միւսալէհասընատէք՝
 Նէմչէսթան Բրօթէսդանդլարը իչիւն ճէնրլէշտի-
 լէր : Պու պարըշտան սօնկրա Բրօթէսդանդլար
 Թէքմիլ սերպէսթիլք վէ դամիր ազատըղը էտինտի-
 լէր. վէլաքին պիւթիւն Նէմչէսթան խարապ օլմուշ
 ուտու, վէ քէնտի ահալիսինին իւչ փայընըն իքի
 փայընը զայպ էթմիշ իտի : Պիր Թագըմ քէյլէր՝
 Թագըմըլըւս վերան օլտուլար եախօտ եանաըլար,
 վէ փէք չօդ շէհրլէր քէնտի խարապիյէթլէրինի
 պիր տահա տիւղէտէմէտիլէր :

Փ Ա Ս Լ Թ Թ

Նանիէտէ վերէն Ֆերման : Օնտան պախալ օլ-
 ծաք : Ղալա տ'ադրի :

(Սէնէ 1598 — 1685)

Ֆրանսա փատիշահը Տէօրտիւնճիւ Հենրի-
 կոս'իպթիտա Իսլահի Մէզհէպի գապուլ էթմիշ
 օլուպ՝ պատէհու 1593 սէնէսինտէ Յուլիսին 15ին-
 տէ՝ ըհտտ էթտի. վէ լաքին մէզհէպ սերպէսթսիզ-
 լիյինին տիւրլիւ պէլալարընը կէօրմէյիլէ՝ քէնտի
 Թաճընը սապիթ էթմէյէ եարտըմ էտէն Բրօթէս-
 դանդլարըն եիւրէյինի քէնտինէ ճէլպէթմէք իչիւն՝
 1598 Թարիխինտէ Նպրիլին 13իւնտէ Նանիէս
 Ֆերմանը իսմի իլէ մէշհուր օլան Ֆերմանընը իմ-
 զալայըպ՝ հեր եերէ տաղլթտը : Պու Ֆերման եա-

խօս գանուն՝ 92 մատտէ իւղէրինէ պինա օլմուշ ուտու . վէ Նրօթէսդանդլարա քէնտի մեզհէպլէրինի սերպէսթ գուլանմաղա ըուխսաթ՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի սերպէսթ գուլանապիլտիքլէրի եէրլէրտէ՝ քիլիսէլէր եափմաղա իլին վէրիլիտի : «Ֆէրմանըն ահքեամընճա՝ հէր մուգաթա սահիպի վէ հէր շէրի՛աթճը՝ Նրօթէսդանդ մեզհէպինի քէնտի օթուրտուլու էվտէ՝ եախօտ քէնտի տիկէր էվլէրինտէ՝ եալընըղ օլտուղու թագտիրտէ սէլպէսթ գուլանապիլիլի իտի . վէ հէր աղա՝ հիչ պիր շէրի՛աթճը օնա մանի օլմայարագ՝ քէնտի վաղընա 30 քիշի գապուլ էտէպիլիլի իտի՛» : Ա է տախի իլավէ օլմուշուտու քի Նրօթէսդանդլարըն շօճուգլարընը ալըպ՝ Վաթօլիք մեզհէպինտէ թէրպիյէ էթմէսինլէր . վէ Նրօթէսդանդլար Վաթօլիք եօրթուլարընը զահիրէն թութսունլար . վէ մեզհէպէ միւթէպլիգ քիթապլար՝ սալթ սերպէսթլէքլէրի օլան եէրլէրտէ թապ՝ օլունսուն վէ սաթըլըն . վէ Վաթօլիք Վիլիսէսինին նիքեահնօմօսլարընը թութսունլար . վէ Վաթօլիք փափաղլարընա օնտալըգ վէրսինլէր : Պու գանունլարտան կէօրիւնիլը քի , Նրօթէսդանդլարըն փէք չօգ սերպէսթլիյի եօղուտու . վէ լաքին օ մէմլէքէթին հագգընա պու գատարը տա պէօիւք շէյ սայլըրըտը , զիրա Նրօթէսդանդլարըն գանը օրատա սէլ կիպի եիւրիւմիւշիւտիւ : Պու ֆէրմանտան 17 կիւն սօնկրա՝ փատիշահ օնլարա սէքիղ երլ վատէ իլէ օլ ճըֆղ օլունաճագ մահալլէրի վէրտի , քի օնլար ագտէմինտէն տէ քէնտիլէրինէ իհօան օլունմուշ ուտու . վէ օնլարա վատ էթտի քի մուհաֆըղ ասքէրի պէսլէմէք իչիւն՝ այտա 1050 լիրա վէրսին քէնտիլէրինէ : Նանթէս ֆէրմանը Նրօթէս-

գանդլարա հէրնէ գատար աղ սէրպէսթլըք վէրի-
 յօրսայլտըր, պու ճիւմէն իլէ Փարիզին Փարլամենթօ-
 սու թարափընտան օնա զիյատէսինճէ գարըզ գօնուլ-
 տու . վէ կիւճպէլա էրթէսի սէնէ օնու իմզալատը-
 լար : () վագըթ Բրօթէսդանդլարըն մէզհէպի Փա-
 րիզտէ մէմլէքէթ նօմօսու իլէ պիր մէթանէթ պուլ-
 տու : () վագըթ՝ էհալիսինին օնիքինճի փայընտան
 իպարէթ օլան Բրօթէսդանդլար՝ 780 Վիլիսէյէ
 վէ կէ մէտրէսէյէ մալըք իտիլէր , քի օնլար Սօն-
 թօպանտա՝ Սօմուրտա՝ Սօնթիէլիէտէ վէ Սէ-
 տանտա իտիլէր : Վիլիսէյէք մէքթէպլէր օլմատը-
 ղընտան՝ չօճուզլարը Վաթօլիքլէրին մէքթէպիսէ
 եօլլամադա մէճպուր ուտուլար :

Պու պարըշ վէ րահաթլըգ տէվրի փէք աղ
 սիւրտիւ : Վանթէս Փէրմանը Բրօթէսդանդլարը
 միլլէթ իլէ պէրապէր պիր վիճուտ էթտիյինտէն՝
 հիւքիւմէթ իչինտէ պիր հիւքիւմէթ հասըլա կէ-
 թիրմիշ իտի : Վապիլ տիր քի Բրօթէսդանդլար
 քէնտի տէվլէթճէ մասլահաթլարընա զիյատէ մու-
 գայէտ օլտուզլարընտան , սէմալաթտէ քեաին ա՝
 զիլէրին հէմշէհրիլէրի օլտուզլարընը չօզլուգ խա-
 թըլարընա կէթիրէմէտիլէր : Տիւնեալի քեար-
 լար վէ արզուլար՝ քէնտի րուհանի իչէրինէ քիր
 կէթիրիյօրուտու : Չօզլարը արթըզ Խնճիլին սաֆ-
 տերուն վէ սատըգ իգրար էտիճիլէրի տէյիլ իտի-
 լէր . իլլա պիր միւթէֆիգ ճիւմհիւրէ թարափկիր-
 լէր վէ գուրուլմուշ հիւքիւմէթին տիւշմանլարը
 ըտըլար : () Նլարըն ճէպխանէլէրի վէ սիլահլարը՝
 քէնտիլէրինի էօյլէ պիր հալէ կէթիրտի , քի ա՝
 զիմ քէտէրլէրէ օլըատըլար : Ա է 1615 թարի-
 խինտէ՝ պիր իւմումի մէճլիս էտիպ՝ իսթէտիլէր քի
 փատիշահըն շուրասընը տա թէպտիլ էթսինլէր .

զիրա օնլարըն գըյասընճա , քէնտի ուսուլարընա սոգանմլըտը : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ շէճիր- լիլէրին իշինտէ պէօյիւք պիր ճէնք պաշլատը : Ա է 1622 թարիխինտէ ()նիւչիւնճիւ Աուգուվիկոս Աույնէպի Վօննէթապլ իլէ պէրապէր՝ օնլարըն իւզէրինէ Տիւճիւմ էթտի , վէ օնլարըն պիր գաչ էէրլէրինի ալտը : Մօնթօպան իլէ Րօշէլիէք չօգ գարը սուրտուգտան սօնկրա՝ փատիշաճըն ասքէրինէ թէպիմ օլմաղա մէճպուր օլտուլար :

()նտէօրտիւնճիւ Աուգուվիկոս թախթա չըգտը- ղընտա , Րօթթէսդանղլար արթըգ տէվլէթ ումու- րունա գարըշմայօրլարտը , պույուրտուգլարը եէր- լէրի գայպ էթմիշլէր իտի , վէ քէնտիլէրինտէ օ- լան միւսթագիլ տէվլէթճէ ըուխսաթլար՝ էլլէ- րինտէն ալընմլըտը : Ա է լաբին ()նտէօրտիւնճիւ Աուգուվիկոս 1634 թարիխինտէ՝ պիր Փէրման չը- գարըպ՝ օնլարա պէօյիւք ըուխսաթ վէրտի քի քէն- տի իպատէթլէրինի իճրա էթսինլէր : Ա է աշի- քեար կէօրիւնիւր քի , պու փատիշաճ՝ քէնտի փատիշաճըղընըն պաշլանկըճընտա՝ ԱսլաՏի Մէղ- Տէպի պիւթիւն պիւթիւնէ գալտըրմաղա նիյէ- թի եօղուտու .

Վէնտի սէլէֆլէրի օլան փատիշաճլարըն Րօթ- թէսդանլարա վէրտիքլէրի սէրպէսթիյէթ Փէր- մանընըն աՏքեամընըն իճրասընա ըիզա վէրիր ի- տի , Փագաթ Փափաւիլիլէ տէօնէնլէրէ էքրամ էթմէք սէվտասընտայլտը . անճագ Րօթթէսդանղ- լարա գարըն եէնիտէն գօվալայըլ չըգարմագ իս- թէմէզ իտի : Պու ճիւմլէ իլէ եինէ ()նտէօրտիւն- ճիւ Աուգուվիկոսուն ըիլի իլէ գարար գըլընտը քի Պրանսատան Րօթթէսդանղլարը պիւթիւն պիւ- թիւնէ գալտըրօընլար : Տէվլէթին Տէր տէրէճէ

ատենից ի Ռոսթոմեոսանդլարա գարշը շէքփա է-
 տերէր իտի : Վաթօլիքլէրին փափազարը՝ քի պէշ
 երլտա պիր մէճլիս էտերլէր իտի , տաիմա չալը-
 շըրլարըտը քի , օնլարըն պիրէր իմթիյազընը գալ-
 տըրընլար : Ղիզվիթլէր օնլարա գարշը ճէմի՝
 Փէնտլէրինի վէ հիւքիւմէթլէրինի գուլանըրլարը-
 տը : Ա է Ռոսթոմեոսանդլարըն մէզհէպ'նի մահվ
 էթմէք իչիւն՝ 1656 թարիխինտէն 1685 էտէք՝
 փատիշահ շուրասընտան արտ արտա չըգան Փէր-
 մանլարը վէ իլամլարը զէքը էթմէք լազըմ կ'լէն ,
 քիթապլար տօլար : Ռոսթոմեոսանդլարըն քիլիսէ-
 լէրինի երգարլար . վա՛ղճըլարա՛ պիր եերտէն մա՛-
 տա ախէր եերտէ վա՛ղ վէրմէսինի եասագ էթ-
 տիլէր . 14 եաշընտա օղլանլարա վէ 12 եաշըն-
 տա գըզլարա՛ անալարընա պապալարընա իթա՛-
 աթ էթմէյէրէք տէօնիւպ Վաթօլիք օլմաղա բուխ-
 սաթ վէրտիլէր , վէ Ռոսթոմեոսանդլարա Վաթօ-
 լիք գըզը ալմասընը եասագ էթտիլէր , վէ պու-
 միսիլի Փէրմանլար իլէ՝ քէնտի միլէթլէրինին պիր
 փայլնա գարշը ճէնքլէշիրլէրիտի : 1663 սէնէ-
 սինտէ՝ մէշուր Աէտան մէքթէպինին եարըրընը
 ալտըլար , վէ օնու Ղիզվիթլէրէ վէրտիլէր , քի
 օնլար աղ վագթըն մապէյինտէ հէփսինի քէնտի
 զապթլարընա կէշերտիլէր : Ռոսթոմեոսանդլար պաշ-
 գա մէմէքէթլէրէ կէօջ էթմէյէ պաշատըլար :
 Ա է 1669 թարիխինտէ՝ Պօլպէրթ նամ տէվէն-
 թին պաշ վէքիլի պիր Փէրման չըգարտըպ՝ Ռո-
 թոմեոսանդլարըն իղն ալմատան կէօջ էթմէսինի՝
 ա՛պիմ զսղապ թէհտիտի իլէ՝ եասագ էթտիրտի :
 Ա է 1682 թարիխինտէ՝ կէօջ էտէնլէրին հագ-
 գընա էպէտի քիւրէք հիւքիմ օլունտու : Լնճա-
 մը 1685 սէնէսինտէ՝ Նոկտեմբերին 22 սինտէ՝

Օնտէօրտիւնճիւ 1 ուղղովիկոս Վանթէս Ֆէրմա-
նընը պաթալ էթտի. վէ Ֆրանսա եէնիտէն քէն-
տի էվատարընըն գանըլըա պոյանմաղա պաշըս-
տը : Օիրա եէնի պիր Ֆէրման իլէ Տրօթէս-
դանդլարա քէնտի մէզճէպլէրինին թա՛լիի իչիւն
ճէմրյէթ էթմէք եասագ, Փափազիլիլյէ տէօնմէք
իսթէմէյէն փափազլարա մէմլէքէթտէն չըգմագ,
վէ պիւթիւն Տրօթէսդանդ չօճուզլարընը՝ Վա-
թօլիքլէրին այնը իւզըէ վա՛ֆթիլ վէ թէրպիլյէ
էթմէք էմը օլունուրուտու. վէ տէօնէն Տրօթէս-
դանդլարա վէ օնլարըն գարըլարընա վէ չօճուզ-
լարընա մէմլէքէթտէն չըգմասը եասագ օլունուպ՝
միւթիւ օլմայանլարա էպէտի քիւր՛ք իլէ թէճ-
տիտ օլունուրուտու : ()նլարըն չօղունու՝ ճանը
կէօնիւլտէն Ինճիլէ եափըշմըշ օլտուզլարը իչիւն
զօրաքի Տօմա Վիլիսէսինէ սօգմագ իսթէրլէր ի-
տի : Ա է աթըլ վէ եայա ասքէրի սօֆու փափազ-
լարա տաիմա մուպէնէթ էտէրլէր իտի :

Իշթէ սախթէ վէ սուրէթա Փափազիլիլյէ տէօն-
մէլէր պու թարզ օլուրուտու : Պիր եպիսկոպոս՝
եախօտ պիր մաճալէ փափազը սիլաճը ասքէր ի-
լէ Տրօթէսդանդլարըն գալապալզըլը եէրլէրինէ
կիտէրլէր իտի : Ընիտէ պաշըլըճա Ֆամիլեալարը օ-
րայա ճէմ՝ էտէրլէր իտի, վէ խուսուսա գօլայ
տէօնէճէք թախմին էթտիքլէրինի կէթիլիլլէր ի-
տի : Եպիսկոպոս օնլարը քէնտի Տուզուրունա չա-
ղըրըպ՝ էմը էտէր իտի քի Տերետիկոսուղու թէրք
էտիպ՝ թէքրար Տօմա մէզճէպիինի գապուլ էթ-
սինլէր : Եքսէրի փէք չօղու դօրգուպ՝ թէպիմ օ-
լուրլարըտը, եախօտ տէրունէն կերէքլիլյէ թա՛պլ
օլուպ՝ սուրէթան Իշլաճի Մէզճէպի ինքեար է-
տէրլէր իտի : Ա է միւթիւ օլմայանլարը ասքէր-

լերէ թէսլիմ էտերլէր իտի, քի օնլարա՝ էօլիւմ տէն մա՛տա հէր շէյի էթմէյէ օնլարըն բուխսաթլարը վարըտը: () նլարըն էթտիյի զալըմլըզլարը պուրատա պիրէր պիրէր թարիֆ էթմէք միւմքին տէյիլ, վէ գօլէմ օնլարըն վասֆընտա թիթիրէր: Պիր թագըմընըն պողազընտան աշաղա գայնար սու սոլտուրուլարըտը, պիր թագըմընը հանար ֆուրունա սօգաղլարըտը, վէ պիր թագըմընը տա՛ թէնլէրինին նաղիք վէ եումուշագ թարաֆլարընտան ասարլարըտը: Միւմէրրիխին պիրի նագլ էտէր քի՝ «Օէնկին պազիրկեանլարըն վէ միւթէպէր ատէմլէրին էլինտէ հէր նէ գատար գըյմէթլի վէ աղըր էշեա վարըսայըտը, աթըլար հէփսինի տէ թէլէֆ էտէրլէր իտի: Աթլարըյըլա՛ միւզէյէն օտալարա կիրէրլէր իտի. եիւն՝* փամպուզ՝ եախօտ իփէք տէնքլէրինի՝ աթլարըն ալթընա գօրլարըտը, եախօտ զուլմ էթմէք սէվտասըյըլա էն ալա թիւլպէնտլէրինի վէ չուխալարընը կէթիրիպ՝ քէնտի աթլարընը օնլարըն իւսթիւնէ եաթըրըլարըտը: Միւթիւ օլմայանլարըն էվէրինի երգմաղա բուխսաթլարը վարըտը, վէ պու բուխսաթը հէր այալէթտէ իճրա էթտիլէր: Այէրջի զապիթլէր ապէրլէրին էթտիյի ֆէնալըզլարը էթմէզլէրսէյիտի տէ, հիչ տէյիլ իտէ օնլարըն էթտիյինէ կիւլէրլէր իտի: () վագթըն մէշհուր ֆէյլէլօսօֆուն պիրի§ տէր քի՝ «Պու Վրիսթիան իսմինէ զիւլ կէթիրէճէք շէյ տէ՞յիլ մի տիր քի, սէնին ապէրին Վրիսթիան էվէրինտէ գօնագ էթտիյի վագըթ՝ վալիլէր, նաղըրլար, վէ եպիսկոպոս-

* Նանթէս ֆերմանընըն թարիխի :

§ Պայիլ :

լար ասքեր զապիթլերինէ սօֆրա չըդարսընլար .
 վէ օրատա մեծլիսի էյլէնտիրմէք իչին՝ ասքեր
 զապիթլերի ասքերլերին , էվսահասլարընը գօր-
 դութմագ վէ օնլարտան ագչէ գալիմագ սէվտասը-
 յըա , պիւթիւն էթտիքլերի օյունլարը նագլ էթ-
 սինլեր” : Ալլահ (ձա՛ալանըն խըղմէթճիլերի հէվի-
 սինտէն զիյատէ իսքէնճէ վէ էզիյէթ չէքտիլեր :
 Ա՛վ հայվանլարը միսիլու տաղտան տաղա գաչտը-
 լար , վէ օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սագ-
 լանմաղա մէճպուր օլտուլար . վէ ճէլլատլարըն էլ-
 լերինէ տիւշէնլեր եա գաթլ օլուրլարըտը , եա
 քիւրէյէ կիտերլեր իտի :

սուս Վրիստոսուն ասըլ թէնի՝ օլ ա՛ղիղ Արոր-
տա հազըր պուլունուր : Ալալինին շայիրտէրի օ-
լան Րիֆօրմաթլար խէ՛ պու միսիլի զիւի՛ւմիւ
րէտտ էտէրլէր իտի : Ա է Աուտեր իլէ Սելանկ-
տոն հայաթտա իբէն՝ իլք աթալար կիւնահընըն
վէ իրատէթ ազատըղընըն իւզէրինէ միւճատե-
լէլէր չրգտըր : Ա է իշպուտինտարլար Իսլահի Սէղ-
հէպ խօճալարընըն վ՛:Փաթընտան սօնկրա՛ հէփ-
սինին ֆիբրինի պիրլէշտիրմէյէ պօշունա չալըշ-
տըլար . վէ Գօնֆօրտիս իսմի իլէ պիր րիսալէ թե-
լիֆ էթտիլէր , քի օնուն իչինտէ Աուտերին թա-
լիմաթլարը պէյան օլմուշ տուր . վէ օ՛ հալա պի-
զիմ կիւնիւմիւզէ գատար Աուտերականլար Վի-
լիսէսինին թանղըմաթ գանունու տուր : Ա է օնլար
թէրպիյէ վէ իպատէթ վէ Վիլիսէ նիզամը խու-
սուսունտա տախի պիրիպիրլէրինտէն այրը իտիլէր .
զիրա Վիթապի Շէրիֆ պու մատտէլէրին իւզէ-
րինէ՛ էտէպ ու էրքեան վէ թալիմաթ խուսուս-
լարընտա սէյլէտիբլէրի կիպի աշիբեար սէյլէմէ-
միշ տիրլէր : Պագաթ պունու պէյան էտէրիզ
քի , պաշըճա վէ թէմէլի մատտէլէր հագգընտա
հէփիսինին իթիգատը պիր իտի : Աուտերական-
լար վէ Րիֆօրմաթլար հէփիսի պերապէր տին մատ-
տէսինտէ ճէմի՛ ինսան հիւքիւմէթինին միւտախալէ
էթմէսինի րէտտ էտէրլէր իտի , վէ տին գանունու
տէյի եալընըղ Ալահըն Վէլլամընըր գապուլ էտէր-
լէր իտի : Պու Փըրգանըն իբիսի տէ ինսանըն ճէ-
մի՛ ատալէթինի՛ կիւնահըլարը ա՛Փվէթմէյէ պիր եօլ
սայմազարըտը . վէ Յիսուսու էպէտի Ալահ՛ վէ քէն-
տիլէրին պիր թանէճիք վէ թէքմիլ ատալէթի տէփու
գապուլ էտէրէք , օնու քէնտիլէրինին եէթթա
Պուրթարըճըսը կիպի իմտատա չաղըրըրլարըտը , վէ

իբրևստէ Րուհէլ Գուտսուն վասիթասը յըւա եիւրէ-
յին թէճտիտ օլմասը վէ թէքրար տօղմագ լազըմ' օլ-
տուղունու' վէ տինին իսպաթը վէ մէրամը' ա'-
զիւլիք օլտուղունու տէրունի գալպտէն ինանը-
լարըտը :

Ինճիլի Վրիսթիանլարըն 16 նճը տէ Տրինտէքի
քին իպրարլարընը օգուտուղունուգտա' անկարըզ
քի, օնլարըն քիւչիւք մատաէլէր հազգընտա պիրի
պիրլէրինտէն ֆէրգլէրի վար իտի իսէ տէ' հէփսի
եալանըզ Ալլահըն պիզէ վէրտիյի Ինճիլի գա-
պուլ էտիպ' օնու վա'զ էտէրլէր իտի : Օլ պէն
էքրարը Րիֆօրմաթլարըն Վի իսէլէրինին իւզէ-
րինէ իֆթիրա էթտիքլէրի վագըթ թէլիֆ օլուն-
տու, քի հէր քէսէ' Րիֆօրմաթլարըն տին խօճա-
լարընըն էօրէթտիյի շէյլէր' Ալլահըն Վէլամը-
նըն իւզէրինէ պինա օլտուղունու անկլաթսընլար :
'Աէմէէսթան Րօթէսղանղլարընըն Պէշինճի Աա-
րօղոս Խմիէրաթօրա' 1530 թարիխինտէ Աւկըզ
պուրկ տիվանընտա քէնտի տին իգրարլարընը սուն-
տուզլարընը' եօգարըտա զիքր էթմիշիզ . օ իգ-
րարա պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Աւկըզի էք-
րարը տէնիլտի : Ղ'նենվրա շէհրինտէ տախի 1536
թարիխինտէ պու իգրար եէնիտէն գապուլ օլտու :
Ա է օ սէնէ պիւթիւն Օվիշերա Վիլիսէլէրի
Պալտա' մալիւմաթը Վիլիսէ խօճալարը վէ ճէ-
մա'աթ ազալարը իլէ պիր սինաղոս էտիպ' տինլէ-
րինին պիր իգրարը իւմումէսինի թէրթիպ էթտիլէր :
Ա է օթուլ եըլտան սօնկրա 1566 թարիխինտէ'
Օվիշերա Վիլիսէլէրի օնուն տահա մուֆասա-
լընը եազտըլար : Ա է պունու թէլիֆ էտէն' Յու-
րիս վա'իզի Հենրիկոս Պուլլինճէր իտի : Պու
տին իգրարընը Օվիշերանըն պիւթիւն Րիֆօր-

մաթ Վիլիսէլէրի՝ քէնտիլէրինէ տին իգրարը տէ-
 յիւ գապուլ էթտիլէր. օնուն իչիւն՝ Օվիչերա-
 նըն Տին իգրարը տէնիլտի : Գրանսանըն՝ Ինկիլ-
 թէրանըն՝ Սգօչիանըն՝ Վէմչէտթանըն՝ Լէչին՝
 Հողանտանըն վէ Մաճարիսթանըն Վիստիլէրի
 տիգգաթ իլէ օնու թէճէսսիւղ էտիպ՝ Իսլահի Մէգ-
 Տէպին ճէմի՝ թա՛լի Տաթլարը օնուն իչինտէ մէվ-
 ճուտ օլտուղունա շէհատէթ էթտիլէր : Ս է 1559
 թարիխինտէ՝ Գրանսանըն Բիթորմաթլարը քէն-
 տի տին իգրարլարընը եաղըպ՝ 1561 տէնէտինտէ
 Խօսսինն՝ն միւքեայէմէտինտէ՝ Տօգուղունճու կա-
 բոյոսա սունտուլար : Ինկ լիղ քիլիսէսի տախի քէն-
 տի տին իգրարընը թագրիւր էթտի :

Կերչի Իսլահի ՄէգՏէպ՝ Մլլաս թա՛ալա հաղ-
 րէթլէրին պերէքէթի իլէ գարանլըղլարը տաղ թ-
 աը , Փագաթ օնու գապուլ էտէնլէրին հէփիսի
 գալլէրինի վէ ամէլէրինի իսլահ էթմէմիշլէրիտի ,
 եա՛նի թէպոիլ օլմամը շարրաը : Չօղունուն իչի
 սուրէթա վէ տըշարտան պիր շէյ իտի : Լուտեր
 տերիտի քի , Սահիճ Վրիսթիան փէք ալ տըր :
 Վեա՛շքի Վրիսթիանլըղը գապուլ էտէնլէրին
 չօղու՝ փութիթէթթլըր գատար տօղու օլայը-
 տըլար , քի օնլարըն զամիրլէրինտէն զայրի գուլա-
 ղուզլարը եօգ տուր” : Ս է ակէր միւվէրրիսին
 պիրի 16նճը տէհրտէ՝ հէքեայէթին պիրին-
 տէ պէյլէ սեյլէր . “Ճ՛մի՝ Վրիսթիանլարտան
 պիրլը վէ գարշըղըղը մուհապպէթ գալըմըլ տըր .
 կիւնահըն տէրէճէսի տօլմուշ տուր . կերչէքտէն
 թէվպէ էտէն փէք ալ տըր” : (Կնէտինճի տէհրին
 պիր մէշճուր միւերրիսի Մնդրէաս տախի պէյլէ
 սեյլըր . Իսթերիմ քի հէր . քէստէն պիրէր շէյ քէ-
 սէյիմ , վէ պիրէր շէյ գամմ էտէյիմ : Իսթէ-

ըմ քի փատիշաՆյարըն ի պատեթքեարըզը զիյա-
տէ՝ վէ իսրաֆճըլըզլարը էքսիք օլսուն . մանսուպ-
լու քիմէսնէլէրին սէրպէսթիքլէրի զիյատէ՝ վէ
թամալարը էքսիք օլսուն . քիշիզատէլէրին իյիտ-
լէյի զիյատէ՝ վէ եարամազըզը էքսիք օլսուն
էՏլի իլմի իլաՏիլէրին էօմրիւ զիյատէ իպրէթ վէ-
րիճի օլսուն , վէ Փօտուլուզլարը էքսիք օլսուն .
ավօգաթլարըն զամիրի զիյատէ՝ վէ թամա-
քեարըզը էքսիք օլսուն . Տէքիմլէրին ուսթալըզը
զիյատէ՝ վէ գըսգանճըզը էքսիք օլսուն . խօճալա-
րըն մալիւմաթը զիյատէ՝ վէ էօյիւնմէսի էքսիք
օլսուն . վալիլէրին եախօտ զապիթլէրին ատալէ-
թի զիյատէ՝ իթիգատսըզըզը էքսիք օլսուն . շա-
յիրալէրին Տամարաթըզը վէ մուգայէտիյի զի-
յատէ՝ վէ տիւնեալիլէրի էքսիք օլսուն . տին
խօճալարընըն օյանըզըզը զիյատէ՝ վէ մալ աը-
զըսու էքսիք օլսուն՝ Աէ տինտար Աբրիլէր
տէր քի , «Քիլիսէ՝ չալըլար վէ տիքէնլէր պիթ-
միշ պիր թարլայա պէնէղէր . վէ կիւճպէլա պիր
գաչ եէրտէ պիր գաչ չիչէք վէ պիր գաչ Տա-
սիյէթլի ազաճլար պուլունուր» :

Պու ճիւղէ իլէ ՄլըսՏ թա՛ալա Տազըթթլէրի
կերչէքլիյէ սաՏապէթլիք էտէճէք պիր գաչսա-
տըգ գուլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլարըն
պիր գաչընը զիքը էտէճէյիղ : Պուրատա իլքի-
չարէթ էտէճէյիմիղ՝ Սէմէսթանտա ՅովՏաննէս
Մընտ տըր , քի օ 1555 սէնէսինտէ տօղուպ՝ 1621
թարիխինտէ էօլտիւ . վէ ՅովՏաննէս ՂէրՏարա
Տէմ եօգարըտա զիքը օլունան Մնգրէաս վէ Քը-
րիսթիան Աբրիլէր տախի՝ պու տէՏրին զայրէթ-
քէչլէրինտէն իտիլէր , վէ օնլար տախի կերչէք-
լիք իչիւն չօգ չալըշտըլար :

Յակոբ Աբէնէր 1635 իլէ 1705 թարիսին մա-
 պէյնինտէ եաշատը : () Ելլաչէտէ տօղուպ՝ Վի-
 լիսէ խօճասը փայեսի իլէ Պրանքֆօրթա՝ Սէյ-
 նէ շէհրինէ չաղըրտը : () իպատէթքեարլըղօ օ-
 յանտըրմագ վէ ճանլաթմագ նիյէթի իլէ՝ տին-
 տար Վրիսթիանլարը՝ իպթիտա քէնտի էվինտէ
 վէ սօնկրա Վիլիսէտէ օնլարա թալիմ՝ վէ թէր-
 պիյէ էթմէք իչիւն ճէմ՝ էտէր իտի , վէ հէր
 կէլէնի գապուլ էտէրիտի : Պու ճէմիյէթ էր փէք
 չօգ մէյվէ վէրտիլէր : () նտան ի՛պրէթ ալուպ՝
 Վէմչէսթանտա չօգ տին խօճալարը օնուն կօլու-
 նու թուլթուլար : Վ է լաքին օնա փէք չօգ գար-
 շը գօյանլար տա օլտու :

Հէրման Պրանք տախի օլ ատէմլէրին պիլի
 տիր քի՝ չօգ զաճմէթ չէքիպ՝ Վէմչէսթանտա
 փէք պէջիւք էյլիքլէր էյլէտիլէր . վէ Աբէնէր
 կիպի իպատէթքեար վէ տինտար օլուպ՝ Հալլ
 շէհրինտէ էօքսիւզլէր իչիւն պիր մէտրէսէ եափ-
 տը : Պրանք Ելլաչըն փատիշահլըղընըն իլէրլէմէ-
 սի իչիւն՝ Ելլաչըն էլ՛նտէ գուվլէթլի պիր ա-
 լաթ օլտու . օնուն շայիրտլէրինին չօղու՝ Ին-
 ճիլին սատրգ վա՛ղճըլարը եախօտ մէթէպ միւտէր-
 ըիսլէրի օլտուլար , վէ քէնտիլէրինի գարանլըգտան
 աճայրպ ըլըղա չաղըրանըն Փազիլէթլէրինի վէ
 գուվլէթինի պէյան էթտիլէր :

Ֆ Ո Ս Լ Ի Ն

Պոհեմիալը գարընտաշար :

(Սէնէ 1519 — 1565)

Պոհեմիալը գարընտաշար՝ իւր տէ՛ֆասը Լուտերին ճէսարէթլի սերպէսթլիք իլէ Քիթապի Շէրիֆին թալիմաթլարընը վա՛ղ վէրտիյինի իշիթ-տիրէրինտէ՛ տերէճէսիղ պիր սէվինճ տույտուլար : Վըրգ սէնէ էվվէլիսի՝ քէնտիլէրինէ պէնկզեր Քրիսթիանլար արատրլար : Սէ 1519 թարիսինտէ՛ տինինտէ գավի տուրմաղա օնա դայրէթ վէրմէք իշիւն պիր գաջ Քալիքսթին փափաղլար Լուտերէ մէքթուպ եազմըշարըտը , վէ օնա պէյան էթմիշէրիտի քի՛ օնուն վա՛ղ էթտիյի թալիմաթլար՝ Քիթապի Շէրիֆէ մութապըզ տըր : Լուտեր տախի օնլարա վէրտիյի ճէվապտա՛ պիլ-տիրէրի կերչէքլիքտէ գավի տուրմաղա օնլարա դայրէթ վէրտի , վէ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի , օլմայա քի պիր ալտատըճը ումուտ ըլա Ռօմա Քիլիսէսինէ թապի օլտունլար . վէ օնլարա թագրիր էյլէտի քի՛ գավի տուրմատըղլարը թագտիրտէ Յովհաննէս ռուտուն վէ Ռահալը շերոնիմուտուն գանը իշիւն Մլասա ճէվապ վէրմէյէ պօրճլու օլաճաղլար : Պոհեմիալը գարընտաշար Լուտեր , իլէ պիրլէշմէյէ արգու էտերլէրիտի . անճադ քէնտի Քիլիսէ ըուսումաթլէրինտէ հիչ պիր թէպտիլիք էթմէք իսթէմէզլէրիտի . վէ Լուտեր օլ վազըթ օնլարը Ռօթէսդանդ Քիլիսէսինէ սօգմայը գա-

պիլսիզ շէյ գըյաս էթմէյիլէ՝ օնլարըն արասընտա
 թէքմիլէն պիր պիրլէշմէք վուգու պուլմասընա
 մա՛նի օլտու : Ա է 1542 թարիխինտէ՝ պու գարըն-
 տաշար սօն տէֆա Աուտերէ պա՛ղը էլէիլէր տա-
 հա եօլլատըլար , քի քէնտի բուսուամթ ու թէր-
 պիյէլէրինի՝ Նէմէէսթանըն իսլահ օլմուշ քիլիսէ-
 լէրինէ սօգմադա հիշ պիր ումուտ վա՛ր մը տէյիւ
 վուգուֆ օլտունլար : Պու էլէիլէր՝ Յուլհաննէս Աւ-
 կուսթա վէ Գեօրգ Խարայէլ վէ տահա պաշգա
 քիմնէլէր խի : Օնլար Աուտերտէն փէք չօգ իք-
 րամ կէօրիւպ՝ օնա Պոհեմիանըն վէ Մօրավիանըն
 Հուսսիլէրի պէյնինտէ՝ Նէմէէսթանըն Խսլահի
 Մէղհէպ թալիմաթընըն պէօյիւք իթիպարտէ օւ-
 տուղունու խապէր վէրտիլէր . լաքին պունու տա
 տէտիլէր քի՝ օլ թալիմաթտա քիլիսէ թէրպիյէ-
 սի խուսուսունտա պիր շէյ պուլունմատըղընտան՝
 քէնտի քիլիսէլէրինէ պիր կէվէքլիք վէրիպ՝ օ-
 նուն աղալարընտան պիր չօղու՝ թէրպիյէնին հասի-
 յէթլի վէ Փայտալը պօյունտուրուղունտան քէնտի-
 լէրինի չէքիպ չօգարմագ իչին՝ քիլիսէլէրինտէն
 պրըլլարըար : Անտէն օնա սիւալ էթտիլէր քի ,
 «Ինճիլին աղատըղընը պէօյլէ ֆէնա դուլանըլմաղա
 բուխսաթ վէրմէսի սանա էյի կէօրիւնիւրմիւ» :
 Աուտեր ճէվապ վէրտի քի , էյէր հէփ պաթըլ
 զիւիւմիլէր վէ զամիր էսիրլիյի պաթմասայըտը ,
 Փափավիլիք տախի երգըլմաղտը . վէ լաքին
 շիմտի հէր քէսին օպիր ուճունա կէչտիյի՝ եա-
 նի Ինայէթ (Շնորհք) թալիմաթընը ֆէնա
 վէ թէհլեքլի պիր եօլ ըլա գուլանտըղը էճիլ-
 տէն , պունա գարշը գօմագ իչին իգթիղա էտէյօր
 քի պիր քիլիսէ թէրպիյէսի թէրթիպ օլտուն , վէ
 վագթ բուխսաթ վէրտիքտէ՝ անիտէ պու մատտէնին

իճրասը օլաճագ տըր : () նլարըն օնտան պըրըտըղը վազթ' Սուտեր օնլար իլէ Քրիսթիան իլճագըղընըն նիշանէսի օլան էլ թութուշմագ բուսումունու իճրա էտիպ' օնլարա տէտի : « Սիղ Պոճեմիալըլարըն բէսուլարը օլուն , վէ պէնիմ արգատաշլարըմ վէ պէն տախի' արղուլարըղ քի' պիղիմ Տեմէճըիլէրիմիլին բէսուլու օլալըմ : Սագըթ Տէր նէ գատար սիղէ բուսասթ վէրիբէ , սիղին մէմլէքէթինիղտէ տայմա Քրիստոսուն փատիշաճըղընըն իլէրիլէմէսիննէ չալըշն , պիղտէ պիղիմ թարաֆըմըգտան Յիսուս Նֆէնտիմիլին պիղէ վէրտիլի գուլվէթէ կէօրէ չալըշըրըղ » : Սէ Սուտեր օնլար իլին շաճատէթլիք տէ էթտի , քի' Ռէսուլարըն վաղթընտան պերու Տիչ պիր ճէմաթ Ռէսուլարըն Քիլիսէսիննէ օնլար կիպի պէնղէմէմիլ տիր . վէ տէր իտի քի , « Արըլի օլգարընտաշլար սալիճ թայիմաթ խուսուսունտա պիղտէն իւսթ տէյիլ տիրլէր . լաքին թէրպիլէն խուսուսունտա օնլար պիղտէն իւսթիւն տիրլէր , վէ պուսէպէգտէն էօթիւրիւ պիղտէն զիյատէ իլ կէօրիւյօրլար . վէ պիղ Սլաճըն վէ կերէքըլիլին իզղէթի իլին պունու իգրար էթմէլիլիլ : Պիղիմ 'Աեմէճէ ճէմաթթըմըղ Փայտալը թէրպիլէնին պօյունտուրուղու ալթընա կ'ըմէք իսթէմէղ » :

Պին պէշ եիւղ գըօգ թարիլիլնտէ՝ Պոճեմիալը գարընտաշլարա գարշը եէնիտէնպիր գօվալայըլը չըգտը . զիրա իմիկերաթօր Սաքսոնիա Նլէքթօրունա գարշը ճէնք էթէք իլին ասքեր գալտըրտըղը գէման , օնլար ասքեր եաղըմաղա իսթէմէտիլէր : () զէման օնլարըն սայըլըր ատէմլէրիլի մաճպուս էթտիլէր , պիր գաչընը սօփայըլա տէյտիլէր , պիր գաչընա ճէրիմէ վէրտիլթտիլէր , վէ պիր գաչընը

տա սիւրկիւն եախօտ դաթլ էթտիլէր . Օնլարն փափազարընա փէք չօդ էղիյէթ վէրտիլէր , շէջլէ քի՛ մաղարալարտա սաղլանմաղա մէճպուր օլտուլար . վէ տիւշմանլարընըն էլինտէն տայմա գաչամատըլար : Չօգլարը տա աճայըպ եօլլարըլա գուրթուլտուլար : Փաւլօ Պօսանկ իսմինտէ սարկաւազըն պիրինի թութուպ հապս էթտիլէր : Պու սարկաւազ հապստա եիւրէքտէն Մլլահա տուա՛ էթտի , քի քէնտինի օրատան խէլաս էթտին . կէճէ տիւշիւնտէ պիր բաղպէթլի իխթիյար կէօրիւնիւպ՝ Օնա զընտանըն տուվարընըն իւղէրինէ մըխլը պիր էնքսէր կէօսթէրտի : Օ՛ օյանտըղը զէման՝ սահիհ հէն օ էնքսէրի պուլտու , վէ Օնուն ըլա փէնճէրէյի օգատար աչտը վէ պէյիւթտիւ , շէջլէ քի քէնտի վիճուտի Օնտան կէչէպիլտի : Օլ վագըթ եօրուլմուշ օլտուղունտան , թէքրար եաթտը ույուտու . վէ թէքրար օլ իխթիյար տիւշտէ կէօրիւնիւպ՝ Օնա տէտի քի , էյէր տիւշմանլարընտան գուրթուլմագ իսթէրսէն , մութլագա շիմտի պունտան գաչմալըսըն : Իմտի քէնտինի եօգարտան չուգուրուն իչինէ աթըպ՝ տիւշիւնտէ ալտըղը խապէր կիպի գալէ պաղչէսինին գափուլարը աչոդ պուլտու վէ գօշուպ չարսուտա պիր պօշ տիւքքեան իչինտէ սաղլանտը : Ա է օրատա թէքրար եաթտը ույուտու . վէ թէքրար օլ իխթիյար Օնու օյանտըրըպ՝ տէտի . «Նիչիւն սէն պունտա էյլէնիյօրտուն . պիլմէ՞ղմիսին քի սէնի տահա գօվալայօրլար» : Իմտի օ՛ աճէլէ իլէ օ մէմլէքէթտէն չըգըպ՝ Բրուսիսյա գաչտը , վէ օրատա 1551 թարիխինտէ էօլտիւ : Ա է պալատէ զէքր էթտիյիմիլ Պէօրգ Իսրայէլ իսմինտէ Ինճիլ խատէմէսինին հագգընտահիւքմ էթտիլէր քի՛ պին ֆիօրին ճէրիմէ վէրսին :

() Նուն ճէմնաթը վէ ախեր ասթարը պու ագէյի
 օնուն եերինէ քէնտիլերի էաա էթմէյէ հազարան-
 արար. վէ լաքին օ գապուլէթմէյի պ' տէտի . «Պանա
 եէթիշիր քի պիր տէֆա պէնիմ Վուրթարըճըմըն
 գանըյըա սաթըն ալքնտըմ . թէքրարէն սաթըն ա-
 լընմաղա իհթիաճըմ եօգ : () Լագճէնիզի սագլայըն .
 նէֆի օլուրսանըղ սիզէ լազըմ օլուր» : Պու ճիւմյէ
 իլէ Լլաճ օնուղայէթ հիքմէթլի պիր եօլուլա գուր-
 թարտը : Աիւնտիւզլէյին պէքճիլերին հուզուրուն-
 աա օ՝ եազըճը գըյաֆէթի իլէ գուլաղընտա գա-
 լէմ՝ վէ էլինտէ հօգգա վէ քեաղտ օլարագ հա-
 պըստան չօգտը : Ա է ճէմի՝ էնկէլէրէ գարշա գօ-
 յուպ՝ Աէհէ կիթտի : Յովհաննէս Լլկուստա՝
 քիլիսէնին իսթիյարլարընըն պիրի՝ Վէորգ Խս-
 րայէլ իլէ պերապեր մահպուս օլմուլ ուտու : ()
 նուն ճէլատլարը իւչ քէրրէ օնու իսքէնճէյէ գօ-
 տուլար , վէ չօգ քէրրէ օնու գամչըյըա թէփէլէ-
 տիլէր . վէ օնա սալթ աղաճըգ էքմէք վէ սու վէրիւ-
 լէր իտի , վէ ումարլարըտը քի օնուն իւսթիւնէ աթ-
 արգլարը իֆթիրայը վէ եալան գապահաթը օնա
 իգրար էթտիրսինլէր : Ա է օնա իգրար էթտիրէ-
 մէտիքլէրի իչիւն՝ օնալթը սէնէ օնու մահպուս
 գութտուլար : Ա է լաքին օ քէնտի սապըրյըա ,
 վէ Լլաճա պիր տիւզիյէ էթտիյի խիւլիւսի փաք
 տուալար ըլա՝ քէնտի գօվալայըճըլարը վէ տիւչ-
 մէնլերինի իմանա կէթիրտի :

Վալար քի՝ Աէհիսթանըն շէհրի Բօսէնտէ պիր
 քիլիսէ գուրուլմուլ ուտու , վէ 1551 թարիխինտէ՝
 Վէորգ Խսրայէլ՝ վա՛իզ փայէսի իլէ օրայա եօլա-
 նըլլըլըտը : Ա է լաքին օնուն տիւչմէնլերինին ա-
 տալէթի օգատար արթտը քի . 1553 թարիխինտէ
 սալթ կիլի ճէմիյէթլէրտէ վաղ վէրէպիլիր իտի :

Պարընտաշար ճեմ՝ օլտուգլարը էվին Եօնիւնտէ
էմին վէ սատրգ ատէմլէր տուրտուրուրլարըտը], քի
Եապանճը վէ շիւպհէլի ատէմլէրի իչերի ալմա-
սընլտը : Ա է վա'իզին սէսի հէմ ճէմիյէթին մա-
գամլըտոււսը՝ սօգագտան իշիտիլմէսին տէյուլ փէն-
ճէրէլէրի տէօշէք Եաստրգլարըյըլա Եօրթէրլէր ի-
տի : Պու ճիւմլէ իլէ Բօսէնին Եպիսկոպոսու Խս-
պինսքի՝ պու ճէմիյէթլէր հագգընտա խապէր ա-
լըպ , գըրգ հօվարտա ատէմլէր պյաղա գալ-
տըրտը . վէ օնլարա Էմր Էթտի քի, Վէորք Խս-
րայէլ վա'իզի թութուպ՝ քէնտի Էլինէ թէսլիմ
Էթսինլէր : Պու Վէորգ Խսրայէլ նէ՝ գաչտը վէ
նէ տէ սագլանտը . իլլա քէնտիսինի Մլլահըն հի-
մայէթինէ թէսլիմ Էտիպ , մէմլէքէթին իչինտէ
կէզերիտի , վէ քէնտի իլինէ մէշղուլ օլուրուտու :
Պու ճիւմլէ իլէ՝ զիյատէսինճէ ագըլը վէ ու-
յանրգ տուրարագ տավրանըրըտը : Ա՛էսէլա՝ սըգ
սըգ քէնտի գըյաֆէթինի տէյիշտիրիպ՝ կեահրի-
ճալ գըյաֆէթինէ վէ կեահ արապաճը գըյա-
ֆէթինէ կիրէրիտի : Վէնտի գարընտաշարընը
զիյարէթ Էթտիյի վազըթ՝ չօգ տէֆա քէնտի-
սինի թութմաղա թային օլան ատէմլէրէրասթ կէ-
լիրիտի . վէ լաքին օնլարըն կէօզի շէօյէ պիր պաղ-
լանըրըտը քի . քէնտիսինի ասլա թանըյամաղլար
ըտը : Ա է գարընտաշարա գարըլը օլ տէրէճէ իւ-
մումի վէ պէօյիւք պիր ատապէթ վարըտը , քի օն-
լարըն Էօլիւսիւնիւ պիլէ կէօմմէյէ իզն Եօղ ու-
տու . պու սէպէպտէն Էօթիւրիւ քէնտիլէրինտէն
պիրի Էօլտիյիւնտէ՝ վասիյէթ Էթտի քի քէն-
տի ճէնաղէսինի կէօլէ աթսընլար :

1565 թարիխինտէ՝ Վէվհաւսըն Յօվակիմ՝ Պու
հէմիա Վանչէլիէրի՝ Ա իննայա կիթտի , քի գա-

րընտաշարըն քիլիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ
 խարապ վէ եօղ էթմէք իչիւն՝ Լաքինճի Ա՛պրսիմի-
 լիանոս Խմիէրաթօրտան պիր ֆերման չըգարթ-
 սըն . վէ լաքին եազը լմըշ տըր քի՝ «Վիւշապէրէ
 էտին , լաքին պօշ օլուր . սէօզ սէօյլէյին , լաքին
 աապիթ օլմազ . զիրա Մլա՛ճ պիզիմ իլէ տիր» * ,
 Պէօյլէճէ Քանչէլիէր՝ Խմիէրաթօրտան ֆեր-
 մանը աըպ՝ եօլա չըգտը , քի Պո՛Տեմիայա տէօն-
 սիւն . վէ Ա ինննայա եազըն՝ պիր աճճապ քէօփրիւ
 իւսթիւնտէն թոււնայը կէչէրիքէն՝ քէօփրիւնիւն
 պիր քէմէրի գըրըտը , վէ Քանչէլիէր պիւթիւն
 էթպա՛սըյըա պերապեր սույա տէօքիւլտիւլէր :
 Օնլարտան եաչընըզ ալթը աթըը եիւզէրէք գուր-
 թուլտուլար : Իչէրինտէն քիչիզատէ կէնճին պի-
 ըր՝ պու զուճուրաթտա Մլա՛ճըն գարընտաշարա
 էթտիյի սաճապէթլիյի կէօքիւպ՝ թէաճճիւպ էյ-
 լէտի . վէ պիր ազ վազըթտան սօնկրա օնլարըն
 քիլիսէսինէ գաթըլտը : Ա է փիր իսթիյար օլուպ՝
 եէնի տօղուշ սիլսիլէյէ Մլա՛ճըն պու զապապը-
 նըն Տիքեայէթինի նագլ էտէրիտի , վէ տէրիտի
 քի քէնտիտի սուտա եիւզէրիքէն , կէօրմիւշ քի
 ազընթը Քանչէլիէրի գափմըշ կէօթիւրիւյօր . իմ-
 տի մումալիյէյճին իմտատընա պիր գայըգ եէթի-
 շինճէյէտէք՝ պօյնոււտաքի ալթըն զինճիրինտէն
 թու.թմուշ տուրմուշ : Եթիշիչպ սուտան չըգար-
 մըլար . լաքին չի ֆատէ օ վազըթա գատար բու-
 ճու՛նու թէպլիմ էթմիշ իմիշ . ֆերմանըն սանտըզը
 իսէ պիւսպիւթիւն նապէտիտ օլմուշ :

Ֆ Ը Ս Լ Ի Ր

Ենե Պահե՛տաւը գարննորաշար հա՛րէնիս՝ վէ պիեք
չը-հո-բախլար :

(Սէ1565—1732)

Թէվարիս՝ պու տէվիրտէքի գարննտաշարըն
քիլխսէսինին տէրունի հալինին իւղէրինէ փեք
չօգ հիսսէ ալընաճագ շէյլէր նագլ էտէր : Պիր
Բրօթէսդանգ քիլխսէ խատէմէսի՝ 1559 Թարի-
խինտէ օնլարըն հագգընտա պէօյլէ եազար . «Պո-
հեմիատա գարննտաշար՝ Բիգարտլար եա-
խօտ Ա օտուալար իսմի իլէ պիր Թագըմ՝ ա-
տէմլէր վար , քի չօգ Թիւրլիւ Թա՛ամ էթմէյի՝
րաքս էթմէյի՝ օյուն քեաղըտը վէ Թալու օյնա-
մայր քէնտիլէրինէ եասագ էթմիշլէր տիր : Ա է
օնլարտան պու միսիլի գանունլարընա միւթիւ
օլմայանլար՝ իքի իւչ քէրրէ նասիհաթ ալտրգտան
սօնկրա՝ ճէմա՛աթլարընտան Թարա օլունուրլար .
վէ աշիքեար Թէվպէ նիշանլարը զահիրէն կէօս-
Թէրմէզլէր իսէ , Թէքրար օլ ճէմա՛աթա կիրէ-
մէզլէր : Իշ կիւնլէրի օնլարըն իչինտէ ասլա պիր
պօշ վէ իշսիզ ատէմ կէօրիւնմէզ . Պազար կիւն-
էրի Մաշըն Բէլամընը տիյնէմէք վէ պիրիպիր-
լէրինի ա՛ղիզ տինտէ մամուր էթմէք իչիւն պիր
եէրէ ճէմ՝ օլուրլար : Օնլարըն չօղու փափազ-
լարտան Ղզեյատէ՝ Բիթպիա Շէրիֆէ վու-
գուֆ տուրլար : Խասթալարը պազմագ վէ Թէ-
սէլի էթմէք իչիւն մախսուս ատէմլէր Թային էթ-

միշտ տիրէր : Պիղիմ իշխմիդտէ պէջլէ շէյլէր
Վաթ մը” :

Իշխմէ պաշգա պիր տինտար միւլլէրրիս պէջլէ
տէր . “Պին պէշ եիւղ սէքսէն պիր թարիխինտէ՝
Սթրասպուրկտան Լէհիսթանա տէօնտիւլիւմտէ՝
եօլլումու պիր աղ սափրթարմ , վէ Պոհեմիատան
կէշտիմ քի Պրէսլաւլը վէ Բրահալը գարընտաշ-
լարըւ կէօրիւշէյիմ : Օնլարըն իսթիյարընըն
իսթի՝ Յովհաննէս Վալէփ իտի , մէրգում աղըր
մէշրէպլի պիր ատէմ իտի . վէ ճէմի՝ գարընտաշար-
տա օնա պէնղէրլէր իտի : Հէր շէյի տիգգաթ իլէ
թէճէսսիւս էթտիմ , վէ օնլարըն հէր պիր եօ-
լունա վուգուֆ օլտում . վէ զանն էտէրիտիմ քի
քէնտիմի Եփեսոսուն եախօտ թեսագոնիկէնին
Քիլիսէսինտէ՝ եախօտ Բեսուլլարըն վագթընտա
օլան Քիլիսէլէրին պիրինտէ պուլոյօրում : Վէ
Բեսուլլարըն մէթուլլարընտա վէ Քիլիսէ միւ-
տէրրիսլէրինին քիթապլարընտա էվվէլ զէման Քը-
րիսթիանլարընըն իւզէրինէ օգուտուղումուղ շէյ-
լէրին հէփսինի՝ օրատա գուլագլարմ ըւա ի-
շիթտիմ վէ կէօղէրիմ իլէ կէօրտիւմ” :

Իսլահի Սէզհէպէ թա՛պի օլան Լչէքթօր Փա-
լագին Քրետերիկոսուն 1618 թարիխինտէ՝ Պո-
հեմիա թախթընա օթուրմասը՝ օթուղ երլըրգ
սէֆէրէ պաշանկըճ օլտու : Պու Փրէնսին Իքինճի
Ֆէրտինանտոս Իմիէրաթօրա գարըն գօյաճագ
գատար գուվվէթի օլմատըղընտան՝ Պոհեմիա Իը-
րօթէսդանղլարը Իմիէրաթօրուն խըշմընա օղա-
տըլար . չիւնքի օնուն էմրինէ գարըն տուրուպ
մէրամընը իճրա էթմէտիլէր : Ճէմի՝ Ինճիլի Քի-
լիսէ խատէմէլէրի վէ խօճալարը իպթիտա Բրա-
կատան՝ վէ պատէհու պիւթիւն Պոհեմիատան

վէ Մօրավիատան սիւրկիւնն օլտուլար : Օնլարըն իպատէթիսանէլէրինի «ա՛ղեղ սուլուլա» թէմիզէ տիլէր . վա՛ղ մէնպէրլէրինի վէ Աշայը Քապապանի սօֆրալարընը տէյենէքլէր իլէ տէջտիւլէր , վէ գատէճէրինի քիրլէթտիլէր : Պինլէրճէ Քիթապի Շէրիֆլէր պաշգա բուճանի քիթապլարըլա պերապէր եագտըլար . Քրօթէսդանգլարըն լէշէրինի քէնտի մէզարլարընտան չոգարըլպ կէրիզլէրէ աթտըլար : Պիր չօգ ատէմլէր՝ էվվէլքի Քըրիսթիանլարըն տինի վէ ճէսարէթի իլէ էօլիւմէ թէճամիւլ էթտիլէր . վէ պիր թագըմը տա սէվինճիլէ զընտանլարա՝ էզիյէթլէրէ՝ վէ մալ զարարլարընա սապը էթտիլէր , վէ կէօնիւլ խօշնուլթուղու իլէ էապանի մէմլէքէթլէրէ սիւրկիւնն օլտուլար : Քիպարլարըն չօղու Պոճնմիայը թէրք էյլէտիլէր . վէ օթուլ պին Փամիլեա գատար Աուսակէյէ՝ Սաքսօնիայա՝ Պրանտէպուրկա՝ Քըրուսիայա՝ Աէճէ՝ Մաճարիսթանա վէ թըրանսիլվանիայա տաղըլտըլար , վէ օրատա փէք չօգ պէլալարա օղըպըլպ՝ ազալտըլար : Պոճնմիայը Ապիսկոպոս Ամուս Ղոմենիոս՝ պու զուհուրաթըն ճագընա պէօյլէ եազար . «Ալաճ թա՛պա օնլարըլ պիր գասըրղա իլէ կիպի զեյարէթ-էթտի , վէ կէճէլէյին սուլարըն ճօշմատը կիպի՝ օնլարըն էսքի մաճսուլտար վէ չիէքլէնմիշ պաղէօինի պապըլ սիւրտիւ կէօթիւրտիւ : Աէ բուխաթ վէրտի քի օնլարըն պէօյիւքլէրի՝ էսիրլեյէ սիւրիւլսինն , վէ օնլարըն գանը սու կիպի տէօքիւլսինն : Օնլարըն սէվինճի վէ իֆթիխարը օլան եիւզլէրճէ քիլիսէլէրտէն՝ քէնտիլէրինէ պիր տանէ պիլէ գալմատը : Չօպանլար տաղըլտըլար , վէ սիւրիւլէր էսիր օլտուլար : Ղօվալայըլտան սաղ գալանլար՝

սիւրկիւնտէ թէլէֆ օլտուլար : Հէմէն ճէմի' խօ-
 ճալար' ինթիյարլար' Եպիսկոպոսլար' սարկաւազ-
 ար վէ կիսասարկաւազլար նապէտիա օլտուլար ,
 վէ եալընըզ պէն վէ պէնիմ Լէհտէքի արգատա-
 ջըմ սաղ գալտըգ" : Պէջլէճէ սէֆիլ Պոհեմիա-
 տա պու քիլիսէտէն եալընըզ պիր գաչ թա-
 նըլմամըլ քիմսէլէր գալտը , եալընըզ կէճէլէյին
 մաղարալարտա ճէմ' օլուրլարըտը , վէ պիր-տիւ-
 զիյէ մէշագգաթ վէ սըգընթը չէքէրլէր իտի :
 Մ'օլտաւիւալը Տիւրկէր Բրիսթիանոս Ղաւիթ իս-
 մինտէ պու գարընտաշարըն պիրի' Լուսակէտէ
 Օլնդէնտօրֆուն Ղօնթէսի իլէ իւնսիյէթ փէյ-
 տա էտիպ' օնտան իզն ալտը , քի պիր գաչ պաշ-
 գա գարընտաշարըլա պէրապէր օնուն Պէրթէլ-
 տօրֆտէնիլէն թօփրաղընտա միւթէմէքքին օլուն :
 Ղաւիթ 1722 թարիխինտէ պիր գաչ գարըն-
 տաշար իլէ օրայա կէօչ էթտի . վէ օ գարըն-
 տաշար քէնտի գարըլարընը վէ էվլատլարընը պէ-
 րապէր կէօթիւրտիւլէր : Պունլար տօլաշըգ եօլլար-
 տան կիտիպ' Ղօնթէնին թօփրաղընա եէթիշտիլէր ,
 վէ շութպերկ տէնիլէն պայըրըն իւղէրինտէ օնլա-
 րա օթուրաճագ միւնասիպ պիր եէր կէօսթէրիտի :
 Ղաւիթ քէնտի պալթասընը աղաճլարըն պիրինէ
 սաիլայըպ նիտա էյլէտի . "Մէրչէ տախի էվ' վէ
 գըրլանկըճ քէնտի եալթուլարընը գօյաճագ եուվա
 պուլտու' սէնին մէզպահլարընըն եանընտա' եա' ա' ս-
 քէրլէրին Բապըլ" * : Սէ 1722 Յունիսին
 17 սինտէ' իլք աղաճը քէստիլէր , քի սաքին օլ-
 տուլարը մահալին իլք էվլնի եափսընլար . վէ

օնուն ատրնա Հէրնհուլթ* գօտուլար . վէ պունուն
 իլէ պէյան էթտիլէր քի Մլահըն հիմայէթի-
 նին ալթընտա եաշամաղա արզու էտէրլէր : Օ-
 րայա Սօրավիատան պաշգալարը տա կէլիպ՝ պուն-
 լարա գաթըտըլար , վէ Հէրնհուլթ օ գատար պէօ-
 յիւտիւ քի 1724 թարիխինտէ՝ Սայիսին 12 սին-
 տէ , տուա՝ իչիւն թային օլունան իլք էվին թէմէլ-
 լէրինի պրագապիլտիլէր : Ալ է պու՝ Մէկպուրկուն
 Խգրարը տինիյէսինի գապուլ էտէն գարընտաշ-
 լարըն եէնի պիրլիյինին պիր զայիֆ թօխումու-
 խի : Օնլարըն շուրութու վէ գանունու՝ գա-
 րընտաշարըն էսքի թէրպիյէսի միւճիպինճէ
 գուրուլտու : Ալ է 1727 թարիխինտէ՝ Օգոստոս-
 սուն 13իւնտէ իլք տէֆա Աշայը Բապպանինին
 բուսումունու իճրա էթմէքտէ՝ Մլահ Բուհունու
 էօյլէ պիր աշիքեար վէ թէէսիրլի թարզըլա օն-
 լարա կէօնտէրտի , քի հէր երլ օ կիւնտէ քէնտի
 հիքեայէթլէրինին պիր մէշուր թարիխի կիպի
 պէօյիւք գիյնէթ էտէրլէր խի :

1732 թարիխինտէ Օլնզէնտօրֆուն Գօնթէ-
 սի Հէրնհուլթու զիյարէթ էթտի . վէ օ վագըթ-
 տան՝ քէնտին , ա՛ղիլ խըզմէթէ թադտիս էթմէ-
 յէ եիւրէյինտէ սրզու տույտու . վէ Պէրլինտէ
 Մապլօնսքի Մպիսկոպոսուն էլի իլէ գարընտաշ-
 լարըն քիլիսէսինէ Մպիսկոպոս նասպ օլտու :
 Օլ թարիխտէ 1760 սէնէսինտէ վու՛գու պու-
 լան քէնտի էօլիւմիւնէտէք՝ քէնտի քիլիսէսի-
 նին խըզմէթինտէ ճանը կէօնիւլտէն չաըշար . վէ
 օլ քիլիսէ Մէմէսթանտա վէ պաշգա սէմթ-
 լէրտէ զիյատէսինճէ եայըլտը : Հէրնհուլթ քիլի-

*Մլահըն հիմայէթի եախօտ նազարէթի :

սէսի կիպի քիլիսէլէր՝ ‘Աեմէնսթանտա՝ շօլանտա տա՝ Տանիմարգատա՝ Ինկիլթէրատա՝ Րուսիատա վէ Մէրիգատա տախի գուրուլտու . վէ հէփսի տէ իւմումիվէ ալէսսէվ՝ յէ պիր շուրուլթ իլէ պիրի պիրլէրի իլէ պիրլէշմիշ տիրլէր . վէ ըիյազաթ ու թէէտիպաթ խուսուսլարը՝ խօճալարտան իպարէթ պիր մէճլիս իլէ ըուլթէթ օլունուրլար : Ալէ պինլէրճէ Քրիսթիանլար տա կէրչի պու Քիլիսէլէրտէն ուզազ մահալէրտէ տիրլէր , Փագաթ Փիքեր իլէ վէ մուհապպէթ իլէ օնլար ըլա պիրլէշմիշ տիրլէր :

Փ Ա Ս Լ Ի Ք

Պոստիլերտէ Իրօթէսդանդլարըն քոթէրէսլէրէ Ինճիլէ վա՛ղ էլիսէ + իոսսսստունոս օլան ճէհարլէրի :

(Սէնէ 1517 — 1736)

Պիր պէօյիւք պաղէ սահիպի փէք չօգ երլլարտան սօնկրա թէքրար պաղէյէ կիրիպ՝ օնու պօզուլմուշ վէ տիքէնլէր իլէ տօլմուշ պուլտուղու զէման , հասէպիւլ իգթիզա՝ իպթիտա օնու թէմիզլէմէյէ չալըշըր , վէ սօնկրա օնու պէօյիւթմէնին եօլունու տիւշիւնիւր : Օնալթընճը աէհրտէ Իսլահի Սէզհէպէ եէլթէնէնլէրին թուլթտուղու եօլտախի հէմէն պէօյլէ օլտու : Օ գատար տէհրլէրտէն պէրի Քիլիսէնին իչիստէ թէրաքիւմ էթմիշ խարապիյէթիգալալըմադիս խայլը զահմէթ չէքտիքլէրինտէն էօթիւ-

րիւ , Յիսուս Քրիստոսու Տիւ թանրմայան միլի-
 օնլարճա փուլթիէրէսթլէրի տիննէ կէթիրմէյէ չա-
 ըըշմագ իչիւն վագըթ գալմատր : Աէրչի Աուտեր
 պու մատտէնին հագըրնտա տէրէճէսիզ պիր զայ-
 րէթ կէօսթէրտի , վէ լարին իճրա օլաճագ Տիւ
 պիր զէմին գուրամատր : Տինտար մախլէզ իլէ զի-
 քըր օլունան Սաքսոնիա Աթմանըն Տուգասը Այր-
 նէսթ՝ Աուտերին թա՛լիմաթլարընը պաշղա սէլմթ-
 լէրէ եայմաղա միւրատ էթտի : Բուսիատա Աու-
 տերահան մէզՏէպի իւզրէ սէրպէօթ ի՛պատէթ, օ-
 լունմասը իչիւն բուխսաթ ալտը , վէ Անթաքիա
 Փաթրիքի իլէ մէքթուպլաշմաղա պաշլատը . վէ
 1663 թարիխինտէ Սըսըրա պիր վա՛իլ եօլլատը ,
 քի օնտան Հապէշէ կէչսին : Աէ էվինտէ խայ-
 ը վագըթ Վրիգոր իսմինտէ Հապէշի պիր փա-
 փաղ սագլատը , քի Հապէշ Ամիէրաթօրօյու-
 լա պիր միւնասիպէթ փէյտա էթսին : Պու ճիւմէ
 իլէ իսթէտիյի շէյլէրի եափամայրպ՝ չօգ իլ կէօ-
 րէմէտի :

Պարոն Յուստինիանոս Տէվէլը՝ Աէմէլէրին
 փուլթիէրէսթլէրէ Խնճիլ եայմագ իչիւն իլք
 շիրքէթինի գուրտու : Աէ 1664 թարիխինտէ Բա-
 թիզպոնուն Բրօթէտղանդ այալէթլէրինէ պիր ար-
 զուհալ թագաիմ էտիպ՝ օնլարտան մաթլուպ էյ-
 լէտի քի փուլթիէրէսթլէրի տէօնտիւրմէյէ վա՛նդ-
 լար եօլլասընլար : Պու արղուհալ իլէ քէնտի
 մէրամընը իճրա էտէմէտիյինտէ , քէնտիսի փուլթ-
 փէրէսթլէրէ Խնճիլ վա՛իլզէր կէօնտէրմէք իչիւն
 պիր շիրքէթ գուրուպ՝ օնա 28,800 Ֆիօրին վագֆ
 էյլէտի , վէ փուլթիէրէսթլէրէ վա՛իլզէր հազըր-
 լամագ իչիւն մէքթէպլէր եափտըրտը : Անճամը
 քէնտի տէ Խնճիլ խատէմէսի օլուպ՝ ախէր վա՛իլզ-

էր իլէ պէրապէր Հինտիսթանըն զարպ թարա-
 Փընա կիթտի . վէ գալան էօմրիւնիւ փուլթիւ-
 րէսթլէրին իչինտէ կէչիրտի : Պուռնտան պիր գաչ
 երլ էվիլէլէ՛ Քրանսանըն Բրօթէսդանդլարը տա
 պու միսիլի զայրէթ իլէ՛ Պրազիլտէ պիր էվ է-
 տինմէյէ միւրատ էթտիլէր , վէ լաքին իծրասընը
 էտէմէտիլէր : 1691 թարիխինտէ Ինկիլթերատա՝
 Վրիսթիանլըղը եապանի մէմլէքէթլէրէ եայմագ
 իչիւն “Շիրքէթի Նէշը էլ Ինճիլ” նամընտա
 պիր շիրքէթ փէյտա օլտու . վէ 1700 սէնէսինտէ՝
 Վրիսթիանա միւլթէալիգ մալիւմաթլարըն իլէր-
 լէմէսի իչիւն՝ եինէ օրատա “Շիրքէթի թէրվիճ
 իւլ Մէարիֆի Իսէվիյէ” նամընտա տիկէր պիր
 շիրքէթ տաճա թէշքիլ օլտու : Օնէաինճի տէճ-
 րին սօնուռնտա՝ “Տանիմարգա Միսիօնէր շիրքէ-
 թի” գուրուլուպ՝ թըրանքէպարա վէ Հինտիսթա-
 նըն կիւն տօղուսուռնա վա՛իզար եօլլատըլար : Պու
 շիրքէթին խրղմէթինտէ պուլուռնան Օլիյէճէն-
 պալկ վէ Շ վարդ նամ՝ վա՛իզերին իսիմլէրի Վը-
 րիսթիանլարըն ինտինտէ տաիմա գըյմէթլի վէ
 միւլթէպէր թուլթուլաճագ տըր : 1721 սէնէսին-
 տէ՝ Տանիմարգալը Ինճիլ խատէմէսի Յովհան-
 նէս Իչճէտ՝ Վրիստոսուռն մուհապպէթի իչիւն վէ
 Յիսուս Իչֆէնտիմիզին խայը տէճըլէրտէն պէրի
 երգըլմըլ վէ վիրան գալմըլ Վիլիստէսինի թէք-
 րար շէնլէթմէք իչիւն՝ կրօնլանտըն տօնմուլ գը-
 յըլարընը զիյարէթ էթտի : Յովհաննէս Իչլի-
 օթ վէ Ղաւիթ Պրայինէրտ կէրչէքտէն Բէսուլ-
 լարա մախսուս պիր զայրէթ իլէ շիմալի Լ՛մե-
 րիգանըն եապանի ատէմլէրինին իչինտէ ճալը-
 տըլար :

Հերնհուլթ գարընտաշարընըն եէնի քիլիսէ-

սինտէ՝ փուծիէրէսթլէրէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէք բու-
հու տէրէճէսիզ պիր գուլվէթ իլէ թէքրար օ-
յանտը : Օլինգէնտօրֆուն Վօնթէսի՝ Վօքէն-
հայկ շէհրինտէ Լ՛ղիզ թուլմաստէնիլէն մէշքրգի
Հինտիսթան առասընտան օլան պիր սիյահ ա-
րապ իլէ կէօրիւշտիւյիւնտէ, օլ արապ օնա տէմիշ
խի բի քէնտի գըլգարընտաշքնը Սուրբ թուլ-
մաս առասընտա պրագմիշ տըր, վէ էկէր միւմ-

քին օլուպ տա սէլամէթ միւթտէսինի իշիտէճէք օլ
սա, նէ՛ գատար չօգ սէվին՛ճէք տիր : Պու զու-
հուրաթ սէպէպ օլտու քի Վօնթէ՝ Հէրնհութա
տէօնտիւյիւ վագըթ՝ պիր նիյաղնամէ իլէ սէֆիլ
փուծիէրէսթլէրի քէնտի գարընտաշլարընա սը-
փարըշ էյլէսին : Խմտի քէնտիլէրինի զուլումտան
գուրթար տըղը իչիւն՝ տախմա քէնտի Վութարը-
ճըլարընա, շեքիւր վէրէն օլ Նէմճէսթան Վրիս-
թիանշարը՝ փուծիէրէսթլէրի հագգ տինէ կէթիր-
մէյիլէ՝ Լուսահա մագպուլ՝ պիր խըղմէթ էթմէյէ

Ջգտան պէրի պիր Ֆուրսաթ արամագտա օլտուգ-
լարընտան՝ Գօնթէնին թէրլիֆինի վէ նիյազընը
սէվինճ իլէ գապուլ էթտիլէր : Ս է 1732 սէնէ-
սինտէ () գոստոսուն Չ1ինտէ՝ 1 էօնարտ Տօպէր
վէ Գաւիթ Աիշման , իբիսի տէ Սօրավիալը օ-
լարագ՝ վա՛իզ փայէսի իլէ Լ՛զիզ թուվմաս ա-
տասընըն սիյահ արապլարընա կիթտիլէր : Ս է
էրթէսի երլ Յունվարըն 19ունտա՝ Վրիսթիա-
նոս Գաւիթ վէ Սատթէոս վէ Վրիսթիանոս
Սթագ կէմիյէ պինիպ՝ Արօէնլանտա կիթտիլէր :
1734 սէնէսինտէ գարընտաշար՝ շիմալի Լ՛մէրի-
գանըն եապանիլէրինէ՝ վէ 1735 տէ՝ Լ՛մէրիգա-
նըն ճէնուպ թարաֆընա՝ Սուրինամա վէ Պէրպի-
չէյէ՝ վէ 1736 թարիսինտէ՝ Լ՛ֆրիգաքնըն ճէ-
նուպ թարաֆընտա սաքին օլան շօթէնթօթ-
լարա վա՛իզէր եօլատըլար :

 Փ Ա Ս Լ Ի Պ

Լքնէ պոս րեվերեն իւննրե՝ փոթիլէրեմիլէրոթ Լնճի-
լէն վա՛ղ օլտանտալ իոստոտանպա (Երօթէպրանդլա-
րըն էթիոյն ճէնրլէր :

(Սէնէ 1736 — 1839)

Պու վա՛իլլէր սատէտիլ վէ ալչագ կէօնիւլ-
լիւ պայազը սանա՛թըեարլար եախօտ չիֆթճի-
լէր իտի . չօգ շէյէ միւ՛ճթաճ տէյիլ իտիլէր , վէ

պիր չալըշգան վէ զահմէթլի՝ Էօմիւրէ ալըշմըշը-
տըլար : Ա՛ է՝ աճապա կիտէճէբլէրի եօլ ուզո՛ւն
մոլտուր, գարատա՛ն մը եօգսա տէնիլտէն մի կիթ-
սինլէր, կիտէճէբլէրի մէմլէբէթ սըճա՛գ մը՝ տըր
եօգսա սօո՛ւզ մոլտուր՝ ասլա տիւշիւնմէզլէրիտի :
Օնլարըն մերամը եալընըզ ճանլարը Վրիստոսա
չէվիլմէբ իտի . վէ պիր ճան գազանմագ իչիւն՝
Տիւսնիւ ըրիլալէրի իլէ քէնտի Էօմիւրլէրինի ֆէ-
տա էտերլէր իտի :

Պու վա՛իղլիգ հավէսի վէ զայրէթի՝ պիր տա-
գիգա սիւրէն սաման աթէշինէ պէնկզմէզ իտի :
Կերչի Հինտիսթանըն զարպ թարաֆընըն Էօլտիւ-
րիւճիւ իգլիմի՝ ազ սէնէնին մապէյնինտէ օնլա-
րըն եիլմի վա՛իղլէրինի թէլէֆ էթտի , ֆագաթ
պու ճիւմլէ իլէ՝ օնլար տախմա քէնտի գայրպլա-
րընը տօլտուրմաղա չալըշտըլար , վէ տախմա եէ-
նի արթիյէ իշճիլէր թէտարիգ էթտիլէր : Պու
թարիխէտէբ պու քիլիսէնին իչինտէ՝ էրքէբ վէ
գարը վա՛ղճըր վէ միւժտէճիլէր ասլա էբսիբ
օլմամըշ տըր . վէ 1732 սէնէսինտէն 1832 սէ-
նէսինէտէբ՝ Հինտիսթանըն զարպ թարաֆլարըն-
տա , Տանիմարգալըլարըն ատալարընտա էրքէբ
վէ գարը օլարագ 190 վաի՛ղ թէլէֆ օլմուշ
իբէն՝ տախմա պարըշ էլէիլէրի կիպի եօլա չըգ-
մաղա հազըր տըրլար : 1754 թարիխինտէ գա-
րընտաշար Ղամայիգայա վէ 1756 տա Անթի-
կօայա վա՛իղլէր կէօնտէրտիլէր : 1770 թարիխին-
տէ՝ Ապրատօր գըյըսընտաբի իլք մէքեանլա-
րընը փէյտա էթտիլէր . վէ օլ վագըթլարտա՝
Խնկիլթէրանըն մաղըրպի ատալարընտա տահա
պաշգա վա՛իղկեահլէր փէյտա օլտու : Ա՛ է լաբին
գարընտաշարըն վա՛իղլէր հէմէն պու գատարի

իլէ թէքմիլ օլմազ . զհրատիւնեանն Տէր թարա-
 ֆընտա օնլարըն վա'իզէրի վարըտը . վէ Տէր եէր-
 տէն Յիսուսուն մուհապպէթինին ա'ղեղ աթէշինի
 եագմաղա չալըշըլարըտը . վէ Տիչ պիր իղվա եա-
 խօտ ուգուպէթ օնլարըն իշինէ էնկէլ օլմազըտը :
 Հէրնհուլթտա թէմէք.քիւն էթմէյէ պաշատըգա-
 լարը զէման' Շ վէտին Վափօնլարընա , Աինէա-
 նըն վէ Վրօլիանըն սիյահ արապլարընա , Շ'է-
 զայիրին էսիր Քրիսթիանլարընա , վէ Մ.մսդէր-
 տամըն Աէհուտիլէրինէ վա'իզէր եօլլատըլար :
 Ա է Սէյլան ատասընա՝ թարանգէպարա՝ Նիգօ-
 պար ատալարընա՝ Մ.ճէմիսթանըն Աէպլլէրինէ՝
 Սըսըրըն Վըպթիլէրինէ տէ պաշգա վա'իզէր
 եօլլատըլար , վէ պիզէ Հապէշին գափուլարընը
 տախի աչտըլար : Ա է լարին Ինճիլի վա'ղ էթմէք
 պապընտա պու վէ պունուն կիպի վաֆիր ախէր
 ճէհուլէրի պիր սապիթ մէյվէ կէօսթէրմէտիքլէ-
 րինտէն , պիլ իգթիղա թէրք օլունտուլար . ամմա
 պու ճիւմիլէ իլէ քի'մ տէյէ պիլիր քի օնլար պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ պօշա չոգտըլար : Օ.հրա 1732
 թարիխինտէն 1832 թարիխինէ գատար՝ գարըն-
 տաշլարըն վա'իզէր 1199ա պալիղ օլուր , քի
 օնլարտան 740ը էրքէք վէ 459ու գարը խտի : Ա է
 պուկիւնքի կիւնտէ օնլարըն 42 վա'իզէրի վար
 տըր : Իշթէ մէրհամէթքեանի Մ.լահ Ս'օրապիա-
 ան սիւրիւլմիւշ պէօլէ պիր քիւչիւք սիւրիւյէ՝
 վէ օնուն տին խուսուսու իչին պաշյատըղը իշէ՝ պիր
 տէհրին իչինտէ պու միսիլի պէրէքէթ իհսան էյ-
 լէտի : Ա է պու վա'իզէրին բուհանի իտարէսի
 ալթընտա պուլունան Արօէնլանտըլարտան՝ Վսգիմ-
 լիլէրտէն՝ Հինտիսթանլարտան՝ սիյահ Մ.րապ-
 լարտան՝ Հօթէնթօթլարտան վէ Վաֆիրէր-

տէն օլան նուֆուսուն սայըսը՝ շիմտի 45,000 է պալիզ օլուր :

Ինկիլթէրանըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսին տէն չըգան Ս էսլէյեանլար քիլիսէսինին՝ փուլթ փէրէսլէրէ Ինճիլ վա՛ղ էթմէք զըմնընտա գուրտուգլարը շիրքէթ տախի քէնտի իշլէրինի զիյատէսինճէ իլէրի կէօթիւրտիւ : Պու քիլիսէյի գուրանլար՝ Յոլհաննէս Ս էսլէյ վէ Պէորք Ս իթֆիլթ իտիլէր : Պունլար իքի նամտար Ինճիլ իըզմէթճիլէրի իտի : Պունլար գուլվէթիլ թէմսիլէր իլէ իսպաթ էտէրլէր իտի քի , պիր առէմին սահիհէն թէվպէբեար օլուպ Լըլասա տէօնմէսի՝ քէնտի քրիսթիանճա էօմրիւնտէն պէյան օլմալը տըր : Պու քիլիսէսին թէվապիսի փէք չօգ տուր , վէ օնլար Ինկիլթէրատա վէ Լմէրիգանըն շիմալի էյալէթիլէրինտէ եայըլըշ տըրլար , վէ փուլթ փէրէսլէրտէն չօգ պինլէրճէ քիմսէլէրի Վըրիստոսա տէօնտէրտիլէր : 1790 սէնէսինտէ՝ Լոնտրատա «Մկրտիչեան Միսիօնար Շիրքէթի՝ վէ «Լոնտրա Միսիօնար Շիրքէթի» թէշքիլ օլունտու : Լոնտրանըն վարճի շիրքէթի քէնտի վա՛րիզինի էվվէլա ()թայիթէ ատասընա եօլատը . վէ Մկրտիչեանլարըն Շիրքէթի մէշօրի շինտիսթանա կէօնտէրտի : Իքիսինին տէ իշի իլէրլէտի . վէ Լոնտրա վա՛ղի շիրքէթինին շիմտի տիւնեանըն հէր թարաֆընտա վա՛րիզլէրի վար : Ս է օնլարտան պիր ազ սօնկրա գուրուլան Ինկիլթէրանըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսի Շիրքէթի տախի՝ Ինճիլին պէրէքէթինի տիւնեանըն տէօրթ քէօշէսինէ տաղըթտը : Ս է Ինկիլթէրատա իհթաս օլան պիր չօգ Շիրքէթիլէր օնունուլա պէրապէր փուլթ փէրէսլէրէ Ինճիլ վա՛ղ էթմէսին

պէօյիւք վէ ճէսիմ՝ մասլահաթընա եարտըմ է-
տէրլէր : Պուսլարըն հէփսինէ եարտըմ էտէր՝ Ին-
կիլիզ վէ Լճնէպիլէրին՝ Վիթապի Շէրիֆ
Շիրքէթի քի 1804 սէնէսինտէ գուրուլտու , վէ
Մաահըն Վէլամընը 150 տէն զիյատէ լիսանլէ-
րէ թէրճիւմէ էտիպ՝ միլիօնլարճա ճիլպէրինի տիւն-
եայանէշը էտէր : Սէմէնէսթան՝ Պրանսա վէ Օվի-
չէրա տախի պու վա՛ղ մատտէսինէ զիյատէսինճէ
չալըշտըլար : Պու մէմլէքէթլէրին հէփսինտէ՝ վախիզ-
լէր իչիւն Շիրքէթլէր գուրուլտու : Մմերի-
գանըն Միւճթէմի Մյալէթլէրինին քրիսթի-
անլարը՝ Ներուիա Վրիսթիանլարընտան զիյատէ
ղայրէթլի վէ իշկիւղար կէօրիւնտիւլէր . վէ ճէմի՝
պու Ինճիլ վախիզիլի Շիրքէթլէրինին պիր
տիւզիյէ չալըշմասըլլա՝ ճէմի՝ փութփէրէսթլէր
էօմիւր Վէլամընը տիյնէմէյէ տէրէճէսիլ պիր
արզու սույայօրլար : Լճօթէտէն պէրու Ինճիլէ
գափուլարընը գափամըշ օլան Չինոււմաչին՝ շիմտի
սէլամէթ միւթտէսինէ գափուլարընը աչմըշ տըր :
Մֆրիգա տախի պու թաթլը վէ էյլիքքեանի ը-
շըգտան միւնէվիլէր օլմաղա պաշլատը : Փէք ու-
զագտա օլան ատալար քիւլիւ շէյէ գատըր Մա-
լահըն սէսինի իշիտիյօրլար : Աէօրիւնիւր քի օլ
կիւզէլ կիւնիւն սապահը սօղայօր , քի "Նէր
սուլար տէնիլի գապլատըղը կիպի Րապպըն պիլ-
կիսինտէն սօլաճագ տըր"* :

Երո՞հարոս տե՛նիւնք Վէ դա՛նըւն Ե՛րեգար :

Ինսան պի՞ծ թապի՛ տախմա պիր տինէ միւհ-
 թաճ տրը , վէ հէր քէս՝ պիր շէյէ ի՛ թիգատ էթ-
 մէյէ մէճպուր տուր : Պու սէպէպտէն ինսան Ել-
 լահը թէրը էտէր իսէ , եա շէյթանա իման էտէր ,
 եախօտ քէնտի խայալընտա քէնտինէ նէֆսանի
 պիր փու՞ծ փէյտա էտէր : Ի՞ծիգատսըլըդ վէ
 պաթըլ ի՞ծիգատ հէր նէ գատար պիրի պիրէրինէ
 զըտտ կէօրիւնիւրէր իսէ , օ գատար տա պիրի պիր-
 լէրինէ եարտըմճը տըրլար : Ա է էյի պիլիւրիլ քի ,
 քէնտիլէրինի ագըլը զանն էտիպ՝ Սադուկեցի-
 լէր կիպի հիչ պիր շէյէ ինանմայան՝ վէ Ելլահըն
 վար օլտուղունա պիլէ իման կէթիրմէյէն էն մէշ-
 հուր տինտիղէր՝ թէրպիյէսիղ չօճուգլար կիպի պա-
 թըլ ի՞ծիգատը վէ գօրգադ օլուրլար : Ա է հա-
 գիգաթ Ինճիլին կերչէքլիքլէրինէ ի՞ծիգատ էթ-
 մէյէն քիմսէ՛ փէք չօգ շէյտէն գօրգար վէ տի՞ծ-
 րէր : Վալտը քի՛ պու միսիլի իմանսըղար՝ պա-
 թըլ ի՞ծիգատտան գուրթուլամայրպ՝ տախմա քէն-
 տի իմանսըլըգլարընըն ա՛ղապ ու ճէզասընը պու-
 լուրլար :

Փափափիլիք հէմէն պիւ՞ծիւն Վրիսթիան
 մէմլէքէթլէրինէ հիւքմ էթմիշ օլան օլ գարանըդ
 տէհըլէրտէ՛ պաթըլ ի՞ծիգատ տէրէճէյի նիհա-
 յէյէ էրմիշ իտի . Փագաթ օ վագըթ տախի ի-
 մանսըլըղըն փէք չօգ թէվապիլէրի վարտը :
 Օլ տէհըլէրտէ՛ Բօմա Եպիսկոպոսըլու քիւր-

սիւսիւնէ էօյլէ Վափաւարօթուրտուլար, քի պիւ-
 թիւն քէնտի վափազարը վէ էթպալէրի իլէ սա-
 ՏիՏ տինսիղ իտիլէր : ՕԼ վագըթ տինսիղիք
 քէնտինի կիղլի թութայօրուտու, վէ իւմումի պա-
 թըլ իթիգատ՝ կէօղլէրինէ աշիքեարէ կէօրիւն-
 մէյէ ճէսարէթ էտեմէյօրուտու : ԻսլաՏի Մէղ-
 Տէպ՝ զամիր սերպէսթիլիինի վա՛ղ էթմէյէ պաշ-
 լատըղը զէման՝ օլ վագըթ տինսիղիք տէ թա-
 զէլէնմէյէ՝ վէ արթըգ Վափանըն Տերետիկոսլուզա
 գարըը գուլանտըղը էօրֆ ու ազապլէրտէն ասլա
 գօրգամամաղա պաշլատը : Օնալթընճը վէ օն
 ետինճի տէՏըլէրտէ՝ Նէմէսթանա վէ Օվիէ-
 րայա Ինճիլին սալիՏ թա՛լիմաթլարընը եօլլամըշ
 օլան մէմլէքէթ՝ եինէ օնլարա տինսիղլիլին զէ-
 Տիրինի Տէման օ՛ մէմլէքէթ եէթիշտիրտի . պու
 զէՏիրլի աղաճ իսէ՝ թապիա՛թը իլէ Տեր թօփ-
 րադտա պիթիպ Տասըլա կէլիը : Օնսէքիղինճի
 տէՏրտէ՝ Ինկիլթերատա տինսիղ քիթապլարը
 պասըլըպ՝ Նւրուփատա օլան մէմլէքէթլէրէ նէշը
 օլտու : Ս է պու Քիթապլարըն միւկլիֆլէրի
 Մաթիէրիալէթիլէր՝ եա՛նի էօյլէ ատէմլէր իտի , քի
 պիր իճատըն՝ միւճիտի օլմայարագ , եախօտ պիր
 րէսմին՝ րէսսամը օլմայարագ Տասըլա կէլմէսի-
 նէ ինանըրլար . եախօտ Տէթիլէր՝ (Լստուած-
 եանլար) եա՛նի Շէրիֆ Քիթապլարըն թա-
 րիֆ էթտիլի ԼլաՏընըն սիւշմանլարը քի՛
 խայալէրինտէ իսթէտիքլէրի կիպի քէնտիլէրինէ
 պիր ԼլաՏ իճատ էթմիշէր իտի : Քրանսատա
 պիր թագըմ՝ ֆասիտ ֆիլօսօֆլար՝ քի օնլարըն
 պաշը նամտար Ս օլթէր իտի , պիւթիւն ագըլ-
 արըլըլա վէ զէՏինլէրի իլէ ճէՏա էթտիլէր քի՛
 պու զարարըլը թալիմաթլարը նէշը էթտինլէր :

Պու տիւշմանլարըն ժարօլասը՝ Պէրնասը էլէլէ՛ խտի : Պիլիւրմիսինիլ Օնլարըն ինտինտէ՛ օլ էօղ էթմէք խթէտիբլէրի պէտնամ՝ քի՛մ խտի . օ՛ Յիսուս Վրիստոսուն Ինճիլի իլէ Բօմա փափասըլըտը : Օնլար քէնտի քէօրլիւքլէրինտէն՝ Բօմանըն մէքրու՛ճ վէ պօղուգ դանունլարլնը՝ Ինճիլին Տայաթպախշ թալիմաթլարըլըլա միւսալի թութարլարըտը : Ա՛ է հէր շէյտէն զեյատէ Յիսուս Վրիստոսուն Ալլահըզընը՝ վէ Օնուն էօլիւմիւ իլէ պիլիմ կիւնահլարըմըզըն ա՛ֆվ օլմասընը րէտտ էտէրլէր խտի : Օնսէքիլինճի տէհրին սօնունտա՛ տինսիլլէք օ տէրէճէ արթթը քի՛ , Աէմէնթանտա կէրչէքլիլին գըլմէթլի էմանէթինի հըֆղ էթմէյէ խըզմէթլէրի օլան Վրիլիսէ խօճալարը՝ Օնու էիւրէքտէն ինքեար էտէրէք , մէնպէրլէրտէ վէ մէտրէսէլէրտէ Օնա գարշը աշիքեարէ ճէնքլէշիլլէր խտի : Ֆրանսա՛ տինսիլլէքտէն էօթիւրիւ փէք պէօյիւք պէլալարա օղըայըպ՛ հէփսինէ պիր էօրնէք օլտու . վէ օլ մէմլէքէթ թէճրիւպէ իլէ էօյրէնտի քի՛ , կէրչէքլիլէք Վէլամընը թէրք էտէն՝ մութլագա ճէղասընը պուլուպ պէլայէ օղտար : Ա՛ է Տայը վագըթտան պէրու պաթլլ ի՛թիգատըն խպունտուրաղընըն ալթընտա իքի գաթ օլմուշ գալմըշ օլան Ֆրանսըղ ճէմա՛աթը՝ ափանսըղ պիր տէրէճէսիլ նիգամըզըղա գուրպան օլտու : Պիլլէրճէ ատէմլէր տինսիլ զօրպալարըն պըզքըսըլըլա պիլիլտիլլէր . վէ պիր չօգ ատէմլէր տախի քէնտի վաթանլարընտան սիւրկիւն օլուպ՛ կիւնլէրինի էճնէպի մէմլէքէթլէրտէ թէքմիլ էթտիլլէր : Ա՛ է օ վագթըն մասլահաթկիւղալարը՝ օ տէրէճէ արսըղլըղա վէ էտէպսիլլէյէ մալիք օլմուշարըտը

քի Ահրազի եախօտ Բապպըն կիւնիւնիւ պիլէ
 դալտըրտըլար, վէ ՄլաՏ եօգ տուր տէյիւ պիր
 Ֆէրմանը իւմումի նէշօ էյլէտիլէր: Պ'ր ՓաՏի-
 շէ-գարըյը թուժուպ' պիր Տէյ.քէլէ կէօթիւրտիւ-
 լէր, վէ օնու աս'ըլ փո-նո- իսմի իլէ ճէմա'աթա
 ի'պատէթ էթմէյէ պիր ալլաՏ տէյիւ սունտու-
 լար, քի խալգ օնա սէճտէ գըլալար: Պապաթ
 աղ վագըթտան սօնկրա' սիր եէնի Ֆէրման չը-
 գարըպ' եհնէ ՄլաՏա սէճտէ գըլընմասընա բուխ-
 սաթ վէրտիլէր: Ա է նագլ օլունուր քի, պու
 ուղուրսուղ տէվիրտէ' Սանթէս շէՏրին մէճի-
 սինտէն վէ միւճատէլէտիստէն սօնկրա' օլ մէճի-
 սին բէյիտի էմր էթտի քի օրատա պուլունան
 ատէվէրին իշինտէ Տէր քիմ քի ՄլաՏա ինա-
 նըրսա' էլինի եօգարը գալտըրսըն. վէ օլ մէճ-
 լիստէ ճէսարէթ էտիպ էլինի եօգարը գալտըրան
 սատէ պիր գօճա գարը պուլունտու: Պու ճիւմ-
 լէ իլէ թէքրար ագըլարը պաշարընա կէլիպ պիր
 թա'ալա ղաթըն վարըղընա իման էթտիլէր. վէ
 լաքին օնուն՝ Էրիֆ Քիթապլարըն թա-
 րիֆ էթտիյի ՄլաՏտան փէք չօգ Փարզը վար
 ըտը. վէ չօգ իսթէտիլէր քի, օնա պիր եօրթու
 թագտիս էթտիլէր: Օլ ասիրտէ Փարիզի օղ-
 լանըն պիրի խըրսըղըգ էտիպ, անասը օնա թա-
 ղիր էտէրէք տէտի. «Մ' սէֆիլ, պու իշի սանա
 քիմ էթտիրթտի»: Չօճուգ սաֆըղըլա օնա ճէ-
 վապ վէրիպ տէտի. «Սաթէտիմ քի, ՄլաՏը
 քէնտի եէրինէ օթուրթմազտան էվվէլ' պիր խըր-
 սըղըգ էտէյիմ. զիրա օ վագըթ' խըրսըղըգ էթ-
 մէյէ քիմսէ ճէսարէթ էտէմէլ»: Պլանգարթտա'
 պիր թագըմ Տօվարտալար ճէպը իլէ պիր զէնկին
 ատէմ էվինէ կիրիպ' օնուն իւզէրինէ Տիւճիւմ

էթտիլէր, վէ մէրգումու եէրէ եաթըրըպ՝ իւզէ-
 րինէ պիր չօգ պօշ չուվալար երզմաղա պաշա-
 տըլար: Պու սէֆիլ քիմսէ՝ «Նէ՞ եափայօրսու-
 նուզ . պէնի էզէճէքմիսինիզ» տէյիւ պաղըրտը-
 ղընտա, հօվարտանըն պիրի՝ «Վէնի էօլտիւրէճէ-
 յիմ» տէտի: () վագըթ սէֆիլ ատէմ պաղըր-
 տը, «Պարի պանա պիր գաչ տագիգա վագըթ
 վէր, քի ճանըմը Լըլահա հափալէ էյլէյիմ»: Պու-
 նունն իւզէրինէ հօվարտալար՝ «Նէ՞ սէօյլէ-
 յօրսուն, տէտիլէր. սէն նէ՞ ճէսարէթ իլէ պի-
 զէ Լըլահըն իամինի անայօրսուն . պիլմէ՞ զմիսին
 քի միլէթ օնու արթըգ իսթէմէյօր, վէ էօյլէճէ
 ֆէրման էթմիշ տիր. էօյլէ իսէ մէվլէքէթին նօ-
 մօսունա վէ գանունունա սէնին իթա՛աթըն եօգ
 տուր» տէտիլէր: Վէ պունու օնա պէօյիւք
 թէօհմէթ սայարագ՝ մէրգումու օրատա սօփալա-
 րըլա խըյանէթճէ տէօյիւպ՝ պիչարէ պրագտըլար:
 Իշթէ տինսիզլիյին պիր գաչ սէմէրէլէրինի
 իշարէթ էթտիք: Իշէր հէփսինի նագլ էթմէք
 իսթէսէք ճիւտէր տօլտուրմալըյը: «Ը իմտի
 եա՛ փատիշահլար՝ ա՛գըլանըն. եա՛ եէրին հաքիմ-
 լէրի՝ նասիհաթ ալըն: Բապպա գօրգու իլէ ի՛-
 պատէթ էտին, վէ տիթրէմէ իլէ խա՛ֆվ էտին:
 () ղուլու էօ՛փիւն, օլմայա քի էօվքէլէ-
 նիպթէզ զազապը թուլուշունճա՛ եօլտա հէ-
 րաք օլասընըզ. նէ՛ մուլուլ ճիւմլէ օնա կիւվէ-
 նէնլէրէ»*:

*Սաղ. Բ. 10 — 12:

Վրիսթիան Վելիստինիան անվան հաղորդեան ի-ղեբնե :

Վրիսթիան քիլիսէսինին օն սէքիլ տէհրլէրի-
նին հիքեայէթինի վէ օնուն Փիւթուհաթլարընը
վէ զէվալարընը մուխթասարճէ նազլ էթտիքտէն
սօնկրա , պիր ալ տա քիլիսէսին շիմտիքի հա-
լինի մուխթասարճա թարիֆ էտէլիմ : Ինսանլար
Մէշրուգտէն մաղըրպէ տողրու իլէրի վարա-
րագ՝ տիւնեայը շէնլէթտիլէր : Վրիսթիանըգ
տա հէմէն կիւնէշին եօլունու թուլթուու : Ա է
հալա պիր էյիճէ գարար գըլընմամըլ տըր , քի
աճապա Լճէրիգանըն իլք ահալիսի Լճիճատան
մը կիթմէ տիր : Պագաթ պիր էսքի ըիվայէթ
միւճիպինճէ նազլ օլունուր քի Լճլանգիք իսմի
իլէ էսքի պիր գարա վարըմըլ , քի օնու Լճլանգ
տէնիզին սույու պասմըլ վէ էօրթմիւշ տիւր . վէ
պու գարա՝ շիմտի իքի գարայը՝ եանի Լճսքի իլէ
Եէնի տիւնեայը օրատա պիրլէշտիրիը վէ պիթիշ-
տիրիրիտի : Ա է Լճիա , քի Ինճիլ քէնտի զարպ
թարաֆընըն պիր ուճունտան տողմուշ տուր ,
հալա էն չօգ մահալի պիւթիւն պիւթիւնէ փուլթ-
փէրէսթլէք գարանլըղըլըա գափը գալմըլ տըր :
Ինճիլին փարլագ կիւնէշի պաթըլա տողրու եիւ-
րիւմէյէ պաշաստըղը կիպի՝ տինի — իսլամ տա-
խի Պաղեստին՝ Սիւրիա վէ Սաղիր Լճիա վէ
Լճէմիսթանա տողրու եիւրիւտիւ : Լճրապիսթան
վէ Ինտոս վէ կանճէ ըրմազլարընըն գըլըարը-

նըն պիր փայր՝ հալա տինի իսլամէ թապի տիր-
լէր : Ա է մէշօքի շինտիսթանըն պապի գալան
ճէմա՝ աթը՝ Չինուամաշինին սընըրընատագ՝ Պրահ-
մանի վէ Պուտհապի փուլթիէրէսթիլիզէ թապի՝
տիրլէր : Ա է փուլթիէրէսթիլիբ կէօնէկէօն շէ-
քիլէր իլէ պիւթիւն Չինուամաշինտէ հիւքիւմէթ
սիւրէր . վէ թիպէթին եիւքսէք տաղսըրնտան
շիմալի Լ. սիանըն ուճունատագ՝ սէրպէսթ Լ. ամա-
նըն մէղհէպի գուլանըլըր :

Պու փուլթիէրէսթիլիբ թիպէթին ճէնուպ թա-
րաֆընտա՝ պիրաղ Փափապիլիյէ պէնկզէր . վէ
տահա ուղաղլարտա միւնասիպէթսիլ վէ զայէթ
եօլսուղ սյինլէրտէն վէ գաիտէլէրտէն իդարէթ
պիր շէյ տիր : Պէօյէճէ տահա Լ. սիա սայ քի
մէճուլան՝ պիր էօլմիւշ վէ թաղլիտ Վրիսթի-
անըրգ իգրար էտէն պաղը՝ միլէթիլէրտէն մա՝ տա՝
փուլթիէրէսթիլիբ գարանըղըլըլա գափլանմըշ
տըր : Ա է Ինճիլին ըշըլը Լ. սիանըն ճէնուպ գը-
յըլարընտա հէնուղ փարլամաղա պաշտոյօր, զի-
րա տինտար վէ չալոշգան վաիղէր՝ Խաչըն
Վէլամընըն գըյմէթիլի թօխուամուու իգպալ իլէ
օրայա եայայօրլար : Պու պարըշ էլիլիլի՝ Միւ-
րիյատա՝ Լ. ճէմիսթանտա՝ Կովկաս տաղընըն է-
թէյինտէ վէ Լ. րալ կէօլիւն քէնարընտա պու-
լունան պաղը ըշըղը եերլէրէ եէթիշմէղտէն էփ-
վէլ՝ փէք չօգ գարանըրգ սէթթիլէրտէն կէչէճէք
տիրլէր :

Լ. Ֆրեգա պիր խուսուտա՝ Մօրիօ տէնիլէն պէօ-
յիւք քէփէնէյէ պէնլէր , քի օնուն գանատլարը
պիւթիւն ս. յահ՝ վէ Ֆագաթ քէնարլարը պէ յաղ
տըր : Եերին պու պէպիւք գըթատընըն իչինտ՝ հատ-
սըղ հիսապսըղ եապանճը միլէթիլէր վէ փուլթ-

փերէսմէր պուլունուր : Պագաթ օնուն քէնար-
լարնտա փէք չօգ Վրիսթիան վա'իղէր պու-
լունան եկրէր տախի վար , քի օրատան Խնճիլին
ըզղընա իչէրիյէ տօղրու պիր եօլ աչմաղա՝ վէ
օգատար տէհրէրտէն պէրու օլ պէօյիւք մէմէքէ-
թի գափլայան գարանըղը տաղըթ մաղա չալըջը-
յօրլար : Մըսըրտա վէ Հապէշտէ՝ տիշարրտան
կէլիւօ օրատա էյլէնէն միւսաֆիրլէրտէն մատա՝ հա-
լա վաֆիր եկրի Վրիսթիանլար պուլունուր . վէ
Եւրօսիանըն վա'իղէրի ճէհտ էտէյօրլար քի օն-
լարն սէօնմիւշ րուհանի չէրաղընը թէքրար փար-
լաթօընլար Մֆրիգանըն ճէնուպ թարաֆընտա
Վրիստոսուն էլչիլէրինին սայրսը կիւն պէ կիւն
արթըպ՝ տախմա գարանըղըն իչինտէ իլէրի վարը-
յօրլար , վէ սէլամէթ Վէլլամընըն մաշալասընը
պէրապէր թաշյօրլար : Օնուն զարպ թարա-
ֆընտա՝ առալէթին կիւնէշի փէք չօգ եկրլէրէ ը-
ջրօ վէրիյօր : Լնճամը շիմալի Մֆրիգատա , քի
վագթի իլէ ճ միյէթլի վէ ճէսիմ Վիլեսէլէր ի-
լէ տօրլուտու , ալ վագթթտան պէրու կէրչէք-
լիյին իքի մաշալասը եէնիտէն փարլամաղա պաշ-
լատը :

Մէրիգանըն Միւլճթէմի՝ այալէթլէրինտէ՝ հա-
լա եկրի-եապանիլէրին պիր գաչ փուլթիլէրէսթ
գա իլէլէրի վէ վաֆիր Րօմա Վաթթօլիլէրլի պու-
լունուր : Վաքին օթուղպ՝ ր միլիօն նուֆուսուն-
տան եիրմի սէրիլ միգտարի Երօթէսդանգ տըր :
Օրատա զիյատէսինճէ մէզհէպ սէրպէսթլիյի վար
Հինտիսթանըն պաթը թարաֆընտաքի առալար՝
Վրիսթիանըղըն տիւրիւ շիքէթլէրինէ թապի
տիրլէր : Մէրիգանըն ճէնուպ թարաֆընը՝ ճիլ-
վիթլէրին մարիֆէթի իլէ Րօմա Վիլեսէսի զապթ

էթտի . պու ճիւմլէ իլէ իչերլերտէ հալա պիր գաչ
 փուլթիերեսթ սիլսիլէլերի պուլունուր : Պահրի
 մուհիթի շարգի (Խաղաղական Ովկիանոս) ատա-
 լարընըն չօղու՝ Խնճիլի Բրօթէսդանդ վա'իլլերին
 վա'զը իլէ Վրիսթիանըղը գապուլ էթտիլեր , վէ
 Վրիստոսուն փատիշահըղը օրատա կիւզէլ Փիւ-
 թուհաթլար էթտի :

Եւրոփատա՝ Բուսիա թօիրաղընտա , պաշըճա
 վէ պուլուրան մէղհէպ՝ Բուժ Վիլ սէսի տիր : Ա է
 Մաճարիսթանըն վէ թրանսիլվանիանըն պիր փայը
 Եւսթրիա՝ Իթալիա վէ Նէմէսթանըն ճէնուպ
 թարաֆընըն պիր պէօլիւք փայը՝ Օվիչերանըն պիր
 փայը՝ Ֆրանսա՝ Սպանիա՝ Բօրթուկալ վէ Իր-
 լանտա՝ հալա փափավ լերին հիւքմիւնիւն ալթըն-
 տա տըր : Ֆագաթ Բրուսիա՝ շիմալը Նէմէս-
 թանըն էն պէօլիւք փայը՝ վէ ճէնուպ թարաֆը-
 նըն տա պիր գաչ սէմթլերի՝ Օվիչերա վէ Վրան-
 սանըն պիր փայը Խնկիլթերա՝ Սօջիա՝ Շ վէտ վէ
 Տանիմարթա՝ Ֆիլէմէնք վէ Վուրլանտիանըն պիր
 փայը՝ Բրօթէսդանդ Վիլիսէսիսին ճէմա՝ աթլարը-
 նա միւթէա՝ ըիգ տիրլեր :

Պու վէճհիլէ աղնաշըլըր քի Խնճիլին ըջըղը
 պիւթիւն տիւնեանըն իւղերինէ եայըմաղա տահա
 փէք չօգ շէյ լազըմ՝ տըր : Ա է Վրիսթիանըղը
 իգրար էտէնլերին իչինտէ՝ աճապա գաչ սահիճ
 Վրիսթիան վար տըր : (Նու եալընըղ էիւրէքլէ-
 րի վէ պէօլրէքլերի թէֆթիշ էտէն պիլեր : Էեր
 նէ հալիսէ՝ էյեր պիզ Վրիսթիանըլարը տիւնեա-
 նըն պիւթիւն ճէմա՝ աթլարըլըւա բուպար էտէ-
 ճէք օլուր իսէք , նէ գատար աղ տըրլար : Պու
 ճիւմլէ իլէ՝ տիւնեանըն կէնիշ մէքասընտա եայըլ-
 մըլ օլան Ելլահըն էվատլարընըն քիւչիւք սիւրիսիւ՝

Ինճիլին սէօյլէտիյի մայա տըր* , քի թէզ եա կ'ճ' պիւթիւն Ինսան ճինսինին խամուրունու մայալա-
յաճագ տըր :

Ֆ Ո Ս Լ Ի Է

Վրիսիան Վիլիսեանին ահալէ հաղըրէսէ :

Օ կիւզէլ կիւն տահա կէլմէտի . Փագաթ օ-
նուն պաշանկըճընը կէօրիւյօրուղ : Օհրա Րէ-
սուլարըն վագթընտան պերու՝ հիչ պիր տէվը-
տէ Մլահ քէնտի Վէլամընըն մաշալասընը պու
գատարչօգ եերլէրտէ փարլաթմամըլ տըր . վէ հիչ
պիր տէվրտէ պունճա Մլահըն գուլարը պուգա-
տար գուվիլէթ իլէ սէլամէթին միւթտէսինի վա'ղ
էթմէմիշէր տիր : Ա է հիչ պիր տէվրտէ
Շէրիֆ Վիթապլար պուգատար հէր միլ-
լէթէ եայըլմամըլ տըր : Ինճիլ իլք տէհրտէն պէ-
րու պէօյլէ կիւզէլ Ֆիւթուհաթլար իճրա էթմէ-
միշ տիր : Պիղ պալատէ Ինճիլի վա'իզլէր շիր-
քէթլէրինին իչէրինի զիբը էթմիշեղ տիր : Օլ՝
տիւնեանըն պիւթիւն միլլէթլէրի Յիսուսուն լա-
թիֆ իսմինի իչիտէճէրլէրի՝ վէ պիւթիւն տիւնեա-
տա Վրիսթիանըղըն թէմէլլէշմէտի հագգընտա
եազըլան սայըսըղ փէյղամպէրլիբլէր իճրա օլա-
ճագլարը զէման ուղագ տէյիլ տիր : Ա է փուլթ-
փէրէսթ ճէմա'աթլարըն իչինտէ եէնիտէն գու-

բուլմուշ քիլիսէլերտէն պիլէ խօճալար՝ Վրիս-
թիան թախմաթընը էօյրէտէնընը՝ աւետարանիչ-
լեր վէ վա'իլըեր գուհր էտիպ՝ քէնտիլըրիտէ ա-
խէր միլէթըեր՝ քէնտիլըրինի միւնէվլէր էտէն ը-
շըղը կէօթիւրիւյօրլար :

Վրիսթիանըղըն նէշրի իչլւն վուգու՝ պուլան
ճէմի՝ իշէր պիրիպիրլըրինէ եարտըմ էտէյօր-
լար : Շէրիֆ Վրիթապլարըն վէ վա'իլըեր՝ն շիր-
քէթըրի՝ կէրէքըլիյին թօխումունու հէր թարա-
ֆա եայտըզլարը հալտէ, եէնի մէքթէպլեր աչըպ՝
փէք չօգ էյիքըլեր էտէյօրլար : Աիրակի մէքթէպ-
լըրինին՝ մա'սումլար մէքթէպլըրինին՝ սէֆիլ չօ-
ճուզլար մէքթէպլըրինին վէ պիր թագըմ Վրիս-
թիանըգ շ'րքէթըլըրինին վէրտիյի վէ տահա վէ-
րէճէք խտիյի ճէլիլ մէյվէյէրի բիմ թարիֆ է-
տէպիլըր . զիրա օնլարըն հէփիսի տէ պիր Փիքըրէ
խըղմէթ էա'րլեր, վէ ճիւմլէսի Յիսուս Վրիստո-
սուն փատիշահըղընըն իլէրլէմէսինէ չալըշըրլար :

Ճէմի՝ պու մէքթէպլըր տին ամէլի տիրլեր : Պու
մէքթէպլըր՝ իպթիտա հէր հանկը մէմլէքէթըլըրտէ
գուրուլտուլար իսէ, օ մէմլէքէթըլըրտէ տիրի քը-
րիսթիանըգ տախի քէմալի մէքթէպլէտէ իճրա օ-
լունտուր Աիրակի մէքթէպլըրի իպթիտա 1785 թա-
րիխինտէ Ինկիլթէրատա իստաս օլունտու, վէ չօ-
ճուզլարըն բուհանի ֆայիտէսինէ թագտիմ օլուն-
տու : 1824 թարիխինտէ Վէպիր Պրիթանիատա
7500 տէն զիյատէ պու միսիլի մէքթէպլըր վար
ըտը . վէ օնլարըն իչինտէ 74,614 այլըգսըլ խօ-
ճա վէ 900,000 շայիրտ մէվճուտ ուտու : Սէ պու
մէքթէպլըր՝ Ֆրանսանըն վէ Օվիչէրանըն փէք չօգ
չէհիրլըրինտէ վէ քէօյլըրինտէ՝ Մմէրիգատա՝ Աէմ-
լէսթանտա՝ Տանիմարգատա վէ Շ վէտտէ վէ 12-

Փէնտիմիզին՝ «Չօճուգլարը գօ՛յ վէրին , վէ օնլարը պանա կէրմէքատէն մէն՝ էթմէն . զիրա կէօքլէրին փատիշահըղը պէօյլէլէրին տիր»* , սէօզլէրինի իշիթմիշ անտօսը վէ՛ Վրիսթիան ճանլար պուլունան հէր մահալտէ իխտաս օլուպ իլէրլէմէքատէ տիրլէր :

Վրիսթիան քիլիսէսի տիւնեանըն թուղուտուր : (Օնա ճան վէ ըլըգ վէրէն Րուհ՝ օնու գուլվէթլէնտիրիր , քի տիւնեանըն պօղուգլուղունա գարչը գօսուն , վէ է յի էֆքեարլէրի՞նի իճրա էյլէսին : Ա է պու տախի Վրիսթիանըղըն մէյվէլէրինտէն տիր քի , սիյահ Մրապլարըն եախօտ Հապէշիլէրին էսիր սաթըլուպ ալընմասը բէֆ՝ վէ մէն օլունտու . վէ իպթիտա Վրիսթիանլարտան Վուագըր Փըրգասը՝ 1727 թարիխինտէ պու մէքրուհ ախուլթիթայա գարչը գօյուպ՝ 1774 թարիխինտէ Մմէրիգանըն Փէնտիլվանիա էյալէթատէ էսիր ախուլթիթասը Փէնա վէ հագսըղ պիր շէյ տիր տէյիւ թագրիր էթտիլէր : Ա է լաքին խայլը վագըթինսանլար՝ քեար վէ ալթըն թամա՛ըյըլս՝ զամիրին վէ ինսանիյէթին սէսինի տինչլէմէտիլէր . վէ 1807 թարիխինտէ՝ բաղպէթլու վէ իպատէթքեար Ա իլպէրֆօրտուն վէ Լնկիլթէրանըն ախէր քրիսթիանլարըն զայրէթի վէ մարիֆէթի իլէ՛ պու էսիր սիյահ Մրապլարըն ախուլթիթասը պէօյիւր ճէզալէրէ միւսթահագ գապահաթլարըն սըրասընա տախիլ օլունտու : Պու զիւլիւմ՝ 1815 թարիխինտէ՝ Փրանսատա տախի գապուլ օլունտու . վէ պու մէքրուհ ախուլթիթայը եալընըղ Փէնա տէյիւ թագրիր էթմէյիլէ պիթմէղ իտի . իլա իգթիղա էտէր-

* Կատթ . ԺԹ . 14 :

իտի քի քէնտի վաթանլարընտան սիւրիւմիւշ վէ նագլի իսքեան էյլէտիքլէրի մէմլէքէթլէրինին խալգը՝ գըլըճընըն ալթընտա էղլիմիշ օլան պինլէրճէ էսիրլէրի ազատ էթսինլէր : Չիւնքի պունլար տա Ալլահըն գուլլարը վէ Մուհապպէթ տէնիլէն Օւաթը զուլճէլալըն պէնտէլէրի տիր : Իմտի օնլար նիյաղ իլէ վէ Քրիսթիան տինինին իամի իլէ էսիրլէրին ազատըղընը մաթլուպ էթտիլէր : () նլարըն սէսի իշիտիլտի, վէ 1834 սէնէսինտէ () գոստոսուն պիրինտէ Փարլամէնթ մէճլիինին պիր Փէրմանըյըլա Խնկիլիլէրին նագլի իսքեան էյլէտիքլէրի ճէմի՝ մէմլէքէթլէրտէ էսիրլիք եասագ օլտու . վէ տէվլէթ՝ էհալիտէն 800, 000 էսիր սաթըն ալըպ ազատ էյլէտի : Քըրիսթիան մէմլէքէթի օլան Ֆրանսա տախի՝ քէնտի շուրալարընտան պու առալէթ Փէրմանընը հալա պէքլէմէտէ տիր . քեանչքի չափուգ իճրասընը էտէյիտիլէր :

Պիղ պու Քրիսթիան քիլ՝ սէսինին թարիտինտէ՝ էյլիք էթմէնին զեյատէ միւնէվլէր վէ զեյատէ Փայտալը եօլունու կէօսթէրմէյէ մէմուր օլան Փէրհիլքեարլըգ շիրքէթլէրինի՝ հապըսլէրի գուրթարմագ շիրքէթլէրինի՝ վէ մուհապպէթ եախատ մէրհամէթ շիրքէթլէրինի տախի զեբը էտէ պիլիբիլգ : Պիւթիւն պու իշլէր՝ Քէլալըն փաք վէ սալիհ մաշալասընտան միւնէվլէր օլունմուշ ճէմաաթլարտա իճրա օլունուր . վէ ճիւմլէյի ալէվլէտէն՝ վէ ապա եօրուլմայան քրիսթիան մուհապպէթինին մէյլէլէրի տիր : Քրիսթիանըղըն ըշըղը ալար ազարհեր եերէ վէ ճիւմլէյէ թէէսիր էտէյօր : Տէվլէթլէր վէ մէքթէպլէր վէ պիւթիւն տիւնեա՝ կիւն

պէկինն օնուն էյլիբլերինի տույայօրլար : Ին-
ճիլտէ պույուրուլմուշ՝ վէ չօգտան պերու մէքս օլ-
մուշ օլան զաֆր վէ Ֆրանսի «Էրպէ» «Էրպէ» Վրիս-
թիան միլէթլերինն չօղունուն գանուննամեսին .
տէ քէնտինէ շայեսթէ օլան տերէճէյի պուլտու .
վէ հէր ներէտէ սահիհ Վրիսթիանլըգ տերին
քէօբլեր սալմը շըսա , օրատա սահիհ ֆիւթուհաթ-
լար իլէ իլերուլեր :

Ինճամը՝ կէօզլըրիմիլի եօգարը գալտորալըմ ,
վէ ճիւմլէյի գուլաղուզլայան վէ Վրիլտէնին Պա-
շը օլան Մէսիհին էլինի կէօրէլիմ , քի քէնտի
էվլատլարընըն էպէտի սէլամէթի՝ վէ օնլարը տիւ-
նեանըն ճէմի՝ ուճլարընտան ճէմ՝ էթմէք իչինն
քէնտի էֆբեար ու նիյէթլերինի թէքմիլէն իճ-
րա էտէճ՝ք : Օնուն երգամատրղը հիչ «իւր գա-
լա՝ վէ եէնէմէտիյի հիչ պիւր տիւշմէն եօգ տուր :
Թէքմիլ օլմուշ փէյղամպերլիբլեր պիլէ՝ Ալա-
հըմըզըն սատագաթընը վէ հիւբիւմէթինի պէյան
էտերլեր . վէ հէնուզ թէքմիլ օլմամըշ փէյղամ-
պերլիբլեր տէ՝ թէքմիլ օլմաղա քէնտի կիւնլերի-
նի պէբլերլեր :

Փ Ը Ս Լ Ի Ը

Խ ա ի ն ի ղ Է :

Եւ այս պուք թիթապը օգույան ա՛ղիղ տօսթում , սէն՝ Վրիսթիան քիլիսէսինին կէօնէկէօն վուգու՛աթլարընը սէյր էթտիքտէն սօնկրա՛ պուք թիթապը պաշգա թէ՛վարիսլէր կիպի եախօտ եօլճուլուգ նագլիյէթի քիթապլարը կիպի գափայը պ պիր թարաֆա՛նը աթաճագսըն : Լաղըմ տէյիլ մի տիր քի սէն օնտան պիր աղ հիսսէ ալասըն , վէ ֆայիտէլի շէյլէր էօյրէնէսին : Պիղ կէօրտիւք քի Վրիստոսուն Խաչը աղար աղար ճէմա՛աթլարըն փութլարընը խարապ էյլէտի : Ելլահըն Ինճիլի տախմա վաք վէ տէյիշիլմէղ օլտուղունտան՝ ինսանլարըն գալպինտէ քէնտինէ եօլ աչարագ՝ տախմա ֆիւթուհաթլար իճրա էյլէտի . վէ օնուն սախթէ տօսթլարը՛ պսթըլ իթիգատ փիսլիքլէրի իլէ վէ զուլումքեար էլլէրի իլէ օնու քիլլէտէմէտիլէր : Եէրիֆ Վրիթապլարտաքի Վրիսթիանըգ տախմա պիր տիւրլիւ տիւր . զիրա Ելլահտան վէրիլմիշ օլան Եէրիֆ Վրիթապլար Ելլահըն քէրէմի իլէ հըֆղ օլունմուշ տուր : Պօղոս Բէսուլուն կիւնիւնտէն՝ Օգոստինոսուն , Յովհաննէս Հուսուն , Լուտերին , Կալվինին , Վօքսուն , Օլինգէնտօրֆուն կիւնիւնտէք՝ վէ պու կիւնէտէք Վրիսթիան քիլիսէսինին հայաթպախշ թալիմաթլարը՛ տախմա քէնտի ա՛ղիղ թէէսիրաթլարընը վէ պօզուլմաղ տամիլարընը սագլամըլ տըրլար : Ալէ

Տէր թարիխտէ՝ Տէր շէհիրտէ՝ Տէր լիսանտէ վէ
 Տէր իսմտէ պուլունան Լուսնն ճէմի՝ սատրգ
 գուլարը՝ պիր Գուրթարը՝ ճրյա ինանտըլար, վէ
 պիր սէմավի վաթանա կէօզլէրինի տիրտիլէր : Ա
 Տէփսի տէ պիր մէրասա հազըրլանմըլ օլտուգ-
 շարընտան, հէփիսի տէ՝ Յիսուս Քրիստոսա՝ է-
 պէտի Պապայա վէ Բուհ էլ Գուտսա սէճտէ
 գըլտըլար վէ իպատէթ էթտիլէր. վէ քէնտիլէ-
 րինէ եալընըլ ատալէթ վէ եալընըլ Բապպ վէ
 թէսէլլիճի՝ լմէօլիսի Մուգգատտէսէյի պիլիլըլէր :
 Պիզ պունտան նէ՞ մէֆհուժ չըգարմալըյըլ :
 Մէֆհումու շու քի, Երիֆ Քիթապլարըն
 Քրիսթիանըզը թէքմիլ՝ թէպտիլ օլմազ վէ
 էպէտի տիր. վէ ինսանլարըն պուլտուղու իլմ-
 շէր վէ սանա՛թլար կիպի ազար ազար քէմալիյէ-
 թէ էրմէզ : Լյէր էօյլէ օլսայըտը, Տէր տ՛հը՝
 Տէր ելլ՝ Տէր կիւն վէ Տէր սա՛թ՝ Բուհ էլ
 Գուտստան պիզէ իլհամ օլմալըյըտը : Լաքին
 իլհամըն քիթապը գափանմըլ տըր. զիրա ի-
 քի Լ՛հալարըն սնունտա պէօյլէ եազըլմըլ տըր.
 «Պէն պո- իննապըն փէյլամալըլիյինն սէօզլէրինն հէք
 էշիտենն շէհապէթի ետէրին՝, ի Լյէր պիր իմնէ պո-նլարըն
 ի-զլէրինն զամ՝ ետէրոն, Լուսն օլ իմնէնինն ի-զլէրինն
 պո- իննապոս եազըլըլ օլան պէլալարըլ զամ՝ ետէճէ+ : Ա
 էյէր պիր իմնէ պո- փէյլամալըլիյինն իննապընըն սէօզ-
 լէրիննտինն իննաճ էտէրոն, Լուսն օնո-ն հիսսէսինն պո-
 իննապոս եազըլըլ օլան շայաթ իննապընտան վէ մո-գապո-
 տէն շէհրտէն իննաճ էտէճէ+ տիր»* : Քրիսթիանըզըն
 թալիմաթլարը թէպտիլաթ գապուլէթմէզ. վէ պու
 քիթապըն պիզէ վէրտիյի իլք տէրս վէ նասիհաթ
 պու տուր :

*Յայտ . ԻԲ . 18, 19 :

Պիղ պու քիթապտա կէօնէ կէօն ուղու-
 պէթլէր վէ իսքէնծէլի էօլիւմլէր սէյր էթտիք :
 Արուսաղէմտէ զալըմ Էրոփգէսի վէ մէրհա-
 մէթտիղ զապիթլէրի կէօրտիւք, քի Յիսուսուն
 իւք շայիրալէրինին իւզէրինէ հիւճիւմ էթտիլէր :
 Ա է տաիի կէօրտիւք քի, Վրիսթիանլարը պա-
 յաղը պիր շիքեար կիպի՝ երթթըճը հայվանլարըն
 էօնիւնէ աթտըլար : Պիղ 'Աերոն' 'Պոմետիա-
 նոս' Տրայիանոս' Աուկիոս Աերոս' Աեպտիմոս
 Աեվերոս' Սաքսիմիանոս' Ղուկիոս' Ապղերիա-
 նոս' Աւրեղիանոս' Ղիոկղեօտիանոս' վէ Աոստան-
 դիանոստան էվվէլ օթուրան ճէմի՝ Րօմա իմիէ-
 րաթօրլարընը կէօրտիւք, քի էհլի ճէհէննէմ
 զայրէթի իլէ քէնտի մէքրուհ վէ խարապ էտիճի
 զէմիւլէրինէ տէվամ էտէրլէրտի : Ա է խայը
 տէհրլէրտէն պերու՝ Րօմա քիլիսէսի պօղուզու-
 դունուն գարանլըղ՝ հէմէն պիւթիւն Վրիսթի-
 անլըղը գափլամըլըտը, վէ ալ գալտը քի՝ էյի
 Չօպանա սատըղլըղըլա թապի գալմըլ քիւչիւք
 սիւրիւնիւն իւզէրինտէ փարլայան Ինճիլ ըշըղե-
 նըն սօն շաֆգլարընը սէօնտիւրէճէլիտի : Թէտ-
 գիգաթը Ըլրիֆ Սահքէմէսի քէնտի աթէշէ-
 րինի եադտը, էօլիւմ իսքէնծէլէրինի հաղըրլա-
 տը, վէ եալընըլ Յիսուս Վրիստոսա իման կէ-
 թիրէն պիւլէրճէ ատէմլէրի էօրտիւրտիւ : Օնտան
 սօնկրա տինսիղլիք քէնտի մուխաթարալը զէհիրի-
 նի հէր եէրէ տէօրտիւ : Տիւնեանըն ձէմի՝ տէվ-
 լէթլէրի՝ Վրիսթիան քիլիսէսինէ գարըը գօ-
 մագ իչիւն պիրլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ օ տա-
 յիմա հայաթտա վէ գուվվէթ քէսպ էթմէքտէ
 տիր, վէ քէնտի սընըրլարընը կէնիշէտիյօր . վէ
 ալ վագթըն մապէյնինտէ պիւթիւն տիւնեայը

զապթ էտեճէք տիր: Իմիտրաթօրլարն խըշլը՝
 թեւոգիգաթը Շէրիֆ Մահքեմսինին իսքէն-
 ճէլէրի՝ վէ զալմլարն վուրուշարը՝ օնու թէմէ-
 լինտէն սարսը գ երգամատըլար. զիրա օնուն թէ-
 մլի Վրիստոս տուր: Վօլալայըշն գըլըճը եա-
 խօտ աթէշի Վրիսթիանլարը շէրէֆէ աախիլ
 էթտիյի զէման՝ Վրի թիանյար սէմալի վաթան-
 լարնա կիրէրիքէն, քէնտի գարնտաշարնա վէ
 էվստալարնա տինին պօղուլմալ միրասընը վա-
 սիյէթ էտերլէր իտի: Ալլահըն Վիլիսէսինին
 թէվարիսինին պիզէ վէրտիյի իքինճի տերս պու
 տուր, քի Հիսուս Վրիստոս տայիմա քէնտինին-
 քիլէրի իլէ պերապէր տիր: Ալ է Փէտերէ չըգ-
 մալտան էվլէլ պունու տէմիշ իտի. «Վշթէ
 պէն տայիմա՝ տիւնեանըն սօնունատէք սիզին
 իլէ իմ»:

(Նուն Վիլիսէսի պօղուլմալ վէ էպէտի տիր:

(Նուն Վիլիսէսի տէտիք, եանի Վրիստոսուն
 Վիլիսէսի՝ տէյիլ ինսանլարն իճատ էթտիյի
 քիլիսէ. զիրա օնու խարապ էտէն զալաթյար ին-
 սան իշի տիր, վէ ինսան կիպի զայպ օլաճագլար:
 Օ եանղըշ ատէթլէր՝ հերետիկոսլուգլար՝ փութ-
 փերէսթիլգլէր վէ եքրահիյէթլէր, քի Վրիսթի-
 անլըգ-օնլարըլա քիլլէնտի վէ հալա քիլլէնիյօր,
 նէ՞ սէպէպտէն զուհը էթտիլէր: Ինսանլար՝ վէ
 ալէլ խուսուս Վիլիսէ խօճալարը սաղ սուլարն
 պերրագ փունկարնտան ուղագլանըպ՝ քէնտի
 էլէրի իլէ քէնտիլէրինէ զէհիլլէնմիշ սարնըճլար
 գաղըտըգլարը սէպէպինտէն տէյիլ մի: Հիչ
 քիմսէ՝ Վրիստոսուն իլք շայիրտլէրինին ալսագ
 կէօնիլլիլ իթա՝աթըլըլա՝ Շէրիֆ Վիթապ-
 լարա իթիգատ էթմէտիյի վէ օգուճատըլը սէ-

պէսպէս տէրի՞ն մի : Ա՛յ պիր սէպէպի տէ պու-
քի Ալահըն Վիթապընը՝ ինսանլարըն եափ-
աղը քիթապըլարըն սըրասընա գոմագ իսթէտի-
լէր . վէ ինսանլարըն խայալէրինի՝ Ալահըն Իլ-
Տամընըն եերինէ կէշիրտիլէր : Ա՛յ պուսլարտան
տիւրլիւ զալաթլար վէ եանշլըշլագլար զուհր է-
տիպ՝ Ալահընըլ Բապըն կիւզէլ թալլասընը
ալթիւսթ էթտիլէր : Նիշին վէ նա՛սը , Արէն-
նին՝ Բիէմնթէ վէ Քրանսա Աօտուալարը՝ վէ
Ճէմի՝ Ինճիլի Վրիսթիանլար՝ Ալպիժուալար՝ Բի-
քարտլար՝ Ալլարտլար՝ Հուսիլէր վէ Յիսուս
Վրիստոսուն ճէմի՝ ասքերինին օրտուսու՝ Ինճի-
լին պայրաղընըն ալթընտա գալըպ՝ պու գատար
տէհըլէրտէն պերու պու գատար քէսքին գօլա-
լայըշլարըն իչինտէ՝ կէրչէքլիսին գըյմէթլի վէ
ա՛ղիլ խաղինէսինի թէմիլ սագլայապիլտիլէր :
Պունուն իչին քի՝ օնլար Շէրիֆ Վիթապ-
լարա մալէք խտիլէր , վէ եալնըլ Շէրիֆ
Վիթապլարա իման էտերլէր իտի : Ա՛յ սէվ-
կիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշլարըմ , պու պի-
ղիմ հագգըմըլա նէ կիւզէլ տերս վէ էօրնէք
տըր : Իշթէ էլիմիլտէ օլան օլ Վիթապը Շէ-
րիֆ վէ օլ Ալլամէթ միւժտէսի տիր քի , օնլար-
տան պիղէտէք կէլտի , քի կէյէ եախօտ ճէն-
նէթէ գուլալուլլայան պիր տանէճիք տօղըու եօ-
լու պիղէ կէօթթէրէ :

Ա՛յն սէլամէթ միւժտէսիննէ եա՛նի Ինճիլէ օ-
լան տիրի Վէ սաֆ իմանըն գուվէթլի ամէլէ-
րինի կէօրտիւքտէն սօնկրա , սէնին գալպինին ի-
չինտէ հիչ պիր սէս իշիթմէ՞լլիսին , քի սանա
նիտա էյլէյէ քի , «Ա՛յն նէ՛ եօլա խըլմէթ է-
տէյօրսուն . սէն քէնտի քէնտիննէ հիչ պիր գուլ-

վէժի օլմայան եալընըղ սոլյուլա մը վաճթիզ
 օլտուն , ճ'անը կէօնիւտէն՝ օլ ԼՂԵՏՆԵՐԸ
 Բապպըն սէնի քէնտինէ ճէլպ էթմէք Ի-
 չիւն սէնին էլինէ տէյտիրտիյի Վէլամը գա-
 պուլ էթմի՞շմիսին : Յիսուս Վրիստոսուն Վի-
 լսէսինին էօլիւ եօգսա տիրի ազասըլըսըն՝ :
 Պու սիւալար սանա զիյատէսինճէ թէէսիր էթ-
 մէլի տիրէր, եօգսա՝ տէմէլիսին քի պու քիթա-
 պըն իչինտէ կազըլան շէյլէր պիւթիւն մասալ
 տըր, վէ ԼՂԵՏՆԵՐԸ Վէլամը տա եալան տըր :
 Ետսօտ տէմէլիսին քի՝ պու Խնճիլ սէնին իչիւն
 տէյիլ տիր . վէ օնուն վա՛ղ էթտիրի պարըշա
 վէ մաթրուպ էթտիրի եէնի տօղուշա՝ վէ օնուն
 պէյան էյլէտիրի Վուրթարըքը ԼՂԵՏՆԵՐԸ
 իճթիաճաթըն եօգտուր : Ա՛ է պու ճիւլէ իլէ
 ԼՂԵՏՆԵՐԸ ճէմա՛թընըն թէվարիսինտէքի սաճիճ
 վէ տօղըու վուգուաթ արա շէճատէթ էտէն պին-
 լէրճէ պին շաճիտլէրէ գարը շէճատէթ էթմէյէ
 տախի ճէսարէթ էտէմէզսին : Ա՛ է ճէսարէթ է-
 տիպ տէյէ պիւրմիսին քի սէն օնսէքիզ տէճ-
 րին իչինտէքի՝ Վրիստոսա սատէ իման կէթիրէն
 վէ օնա սըզընան ճէմի՝ ատէմլ'րտէն զիյատէ ա՛-
 զիզ վէ զիյատէ ազըլը սըն : Պունու տա տէյէ-
 մէզսին . զիրա զամիրին սանա գարըն չըգար : Ե՛յ-
 լէ իսէ , էյէր պիր թարաֆտան Վրիսթիան քի-
 լիսէսինին թէվարիսի սաճիճ պիր թէվարիս օ-
 լուպ՝ մասալ օլմատըղընա իսքեաթ օլմաղա վէ
 իղրար էթմէյէ մէճպուր իսէն , վէ էյէր տիկէր
 թարաֆտան տա՝ իսթէմէյէրէք պիր կիզլի սէս
 իչիտիյօրսան , քի «Ա՛էն կիւնաս իչլէմիշսին» տէ-
 յիւ սանա խապէր վէրիյօր , օլ վազըթ սէն նէ՞
 ետիաճագսըն . քիմտէ՞ն չարէ պուլաճագսըն ,

վէ նա՞սը Լ գուրթուլաճագսըն : Սանա եա՛լընըզ պիր չըգար եօլ վար . վէ սէնին պաշընտա սօլաշան Լ լաճըն իըշմընըն գասըրդասընա գարըք սալթ պիր սըղընաճագ եէր վար . եա՛նի՛ վարըպ գուլվէթլի Գուրթարըճընըն գուճաղընա տիւշմէլիսին , վէ էպէտի էօմիւր պաղըշլայանա կիւ վէնմէլիսին :

Եա՛ Լնճիլի ըէտտ էտէնլէր՝ եախօտ օնու թանըլ մայանլար , սիղէ՛ ըէճա էտէրիմ , քի սասիճ Լնճիլի ինսանլարըն իճատ էթտիլի թագլիտ Լնճիլիլէ պիր սա՛նմայասընըզ : Սիղ պու քիթապը օգուտուգտա էյի վուգուֆ օլտունուզ քի , Շէրիֆ Վիթապլարըն իչինտէքի Վրիսթիանլըգ խասս տըր , վէ պու միսիլի գարըշըգ վէ ալէսգ այար գապուլ էտէմէլ : Սիղին էն պէօյիւք իշինիլ խէլասը պուլմագ տըր : Լամի Վրիստոստան մատա՛ պաշգա եէրտէ նէճաթ եօգտուր . խէլաս՝ եալընըզ Վրիստոստա պուլունուր : Վէրէք սօղուշունուզ հասէպի իլէ վէ կէրէք իրատէթինիլ իլէ կէօրիւնիւշտէ հէր հանկը մէզհէպէ եախօտ շիրքէթէ եափըշմըշտանըզ տայիմա սիղէ պիր Գուրթարըճը լաղմ տըր : Սիղ օնու եալընըզ Շէրիֆ Վիթապլարտան թանըյըպ պուլապիլիրսինիլ . վէ մուհապպէթին Լ լաճը սիղի օ շիֆալը վէ հասիլէթլի սուլարա աավէթ էտէր , քի վարըպ սուսուզուզունուզու գանաըրասընըզ : Շէրիֆ Վիթապլարը քէնտիլէրինէ տին գանունու տէյի գապուլ էտէն ճէմի՛ Վրիսթիանլարըն մապէյնինտէ հալա պուլունան՝ վէ ագտէմճէ վուհը էթմիշ կէօնէ կէօն գըյասլար սանա էնկէլ օլմասըն : Սէն պու Վրիսթիան քիլիսէսինին թէվարիլինտէն էյի իսքեաթ օլտուն քի , կէօրիւն-

մէզ Վիլիսէնին սահիճ ազալարը կերչի պիր գաչ մատտէլէրտէ պիրիպիրլէրինտէն թէՔրիք օլմուշարսա տա , եինէ հ փիսինին թէմէլի պիր տիր . վէ Յիսուս Վրիստոսուն Խաչընըն այաղընտա հէփիսի պիրիպիրինէ գափուշուպ պիրլէշիրլէր . Պիղ սիղի պոլ թէմէլին իւզէրինէ սապիթ օլմաղա վէ պոլ Խաչա կիւվէնմէյէ տավէթ էտէրիզ : Լշոյլէ իսէ Լլաւաճըն Վրէլամը օլան Վրիթապը Ը Լրիֆի Էլինէ ալ վէ օգու . փագաթ տուա՝ վէ նիյաղ էտէրէք օգոլ . օնու սատրղանէ վէ պիր կիւն հէփիմիղին շէրիա՝թը օլ Վրէլամըն միւճիպինճէ կէօրիւլէճէյինի խաթրընա կէթիրէրէք օգու : ()նու օգոլ , վէ օնուն միւլէլիֆի Բուհ էլ Գուտս օնու եիւրէյինէ վաղ էյլէսին : Տուա՝ էտէրէք արա՝ վէ արայարագ տուա՝ էթ , վէ թէզ աղնարսըն քի , « Լլաւաճ թէ՛ալա քէնտիսինի արայանլարա քէնտիսինի չափուգ պուլտուրուր » :

Լշա՛ սէվկիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշար՝ սիղ պունուն թաթը վ . գըյմէթի թէճրիւպէսինի էթմիշսինիզ . սիղ քի էվլատըրգ մէօհլարինիլիւ իւսթ լնիւզոէ թաշըրսընըզ , վէ Պօղոս Բէսուլ կիպի « պաշգա շէյ պիլմէք իսթէմէզսինիզ , իլա Յիսուս Վրիստոսու՝ վէ Խաչա չրգմըշ Յիսուս Վրիստոսու » : Պու մուհապպէթ Լլաւաճը սիղէ քէնտիսինի պուլտուրտու , եաիօտ աիւնեօնըն չէօլլէրինտէ սիղի արատը , շէոյլէ քի սիղի քէնտի աղըրընա կէօթիւրսին , վէ սիղ սալթ օնունսէսինին արտընճա կիտէսինիզ : Ղէննէթէ տաիիլ օլան Վրիսթիանլարըն էօրնէյի վէ իպրէթի՝ պիզլմ հազգըմըլտա զայպ օլտու՞ն մու : Լշոյի պիլնն՝ էյ գարընտաշար , քի պիլլմ թէքմիլ վէ

քեամիլ էօրնէյիմիլ պի՛ր թանէճիք տիր , վէ պի-
 զիմ Վֆէնտիմիլ վէ Խօճամըզ օ՛տուր : Վ էլաքիւն
 պիզ տէ Իէսուլուն սէօղլէրի իլէ տէյէ պիլիբիլ .
 «Պիզ տախի էթրաֆըմըզ սարմըշ պու գատար
 շահիտէր ճիւմճիւրիւ վար իբէն , հէր եիւքիւ վէ
 պիզի գօլայճա զապթ էտէն կիւնաճը պրագա-
 լամ , վէ էօնիւմիւզէ գօնմուշ մէյտանը սէ-
 յիրտիշինտէ սապր իլէ սէյիրտէլիմ : Վ է իմանըն
 պաշայըճըսը վէ թէքմիլ էտիճիսի Յիսուսա պա-
 գալամ , քի օ՛ էօնիւնէ գօնմուշ շաղըղա մէպնի՛
 խաչա թէհամիւլ էտիպ ութանմայը խօր կէօրտիւ .
 վէ Լըլաճըն թախթընըն սաղ եանընտա օթուր-
 տու» * : Պիզ տախի պի՛ր ա՛ղիլ զայրէթ իլէ
 թութուշալամ . վէ պիզիմ տէ ճէնկիմիլ չափուգ
 պիթէր . վէ պիզ տէ չափուգ Լըլաճըմըզն սէլա-
 մէթինի կէօրիւրիւղ : Վ է օնուն իճթ/շամը կէ-
 լիշինէ պէքլէյէրէք՝ օլ քիմնէլէրի խաթըրմըզա
 կէթիրէլիմ , քի սօնունատաք տայանըպ՝ էօմիւր
 թաճընա նայիլ օլտուլար : Վ է պիզի սաթըն ա-
 լանը սատըգըզըլա իգրար էտէլիմ , օնուն իըզմէ-
 թինէ մուգայէտ օլալամ , վէ օնուն սէլամէթ փա-
 տիշահըղընը իլէրլէթմէյէ վէ Յիսուս իլէ պիրլէշ-
 մէյէ հավէս էտէլիմ : «Վ է հէր ինայէթին Լը-
 լաճը՝ քի պիզի քէնտի էպէտի իզզէթինէ Քրիստոս
 Յիսուստա տավէթ էյլէտի , սիզի քէնտիսի թէք-
 միլ էտէ , գայիմ էտէ , գուվիլէթլէտէ , թէմէլէտէ :
 Օնա էպէտիւլ ապատ ի՛զզէթ վէ գուտրէթ օլ-
 տուն ամին : Ա . Պէր . Ե . 10 , 11 :

* Երբ . ԺԲ . 1 , 2 :

Չ Ա Մ Ի Մ Է

Պու զամբիմետէ պիզիմ' նիյէթիմիզ պու տէհ-
րին պաշանդըճընտան պերու փուլթիերէսթլէրէ
Խնճիլի վա'զ էթմէք, վէ տիւնեանըն հէփ թա-
յիֆէլէրինէ Լ.Լ.ահըն քէլամընը վէրմէք իչիւննէ'
ամէլ իճրա օլունմուշ իսէ, ծնլարը պիրազ թա-
րիֆ էթմէք տիր: Իմտի Վիթապի Շէրիֆ, տի-
յանէթէ տայիր ճիւզ տաղըթմագ, վէ Միփօնէրլէր
կէօնտէրմէք իչիւն պէօյիւք Շիրքէթլէրին պաղը
մասլահամլարընը մուլթասարճէ զիքր էտէճէյիզ.
շօլ Շիրքէթլէր քի Խնկիլթէրրատա, Լ.մէրիգատա
վէ Լչրօրսնըն պաղը մէմալլ.քինտէ թէշքիլ օլմուշ
տուր, միւմքիւնիւ մէրթէպէ կէօսթէրէճէյիզ հէր
պիր Շիրքէթլէրին 1860 տա գաճ Միփօնէրլէ-
րի վարիտի, գաճ մէրթէպլէրի, գաճ շակիրտլէրի,
գաճ Վիլիսէլէրի, հէմ գաճ քիլիսէ աղալարը:
Պու Շիրքէթլէր գաճ քիթապլար, Վիթապի
Շէրիֆլէր վէ տիյանէթէ տայիր ճիւզլէր թապ
էթմիշլէր, վէ հէր պիր շիրքէթ քէնտի իշի-
նիլէրույէ կէօթիւրմէք իչիւն նէ' գատար ազէ
թօիլամըշ տըր:

ԻՆԿԻԼԻՉ ՇԻՐՔԷԹԼԷՐ

Ինկիլէրա ապալիտի իշիւն վէ էմէպիլէր իշիւն Վի-
թապի Շէրիֆ նէշր էրէն Շիրքէթլէր:

Ինկիլիզ միլլէթի վէ էճնապլլէր իչիւն Վի-

Թապի Երրիֆ նեշը էտեն Երբէթ թեշքիլ օլունմուշտուր 180 է թարիսինտէ , ընուն ախղ էյլէտիյի 1860 տա , 178,222 օսմանը լիրասը օլմուշ խաի . օլ սենէտէ Չինուճաշին վէ շինտիսթան իշին մախտուս 2,200 լիրա թօիլանմըլ խաի : Անէ օլ սենէտէ տաղըան քիթաղլար 1,917,897 առէտ տիր : Երբէթին ճէման տաղլթորը 37,527,828 առէտ օլմուշ տուր : Պու Երբէթ Լըսհըն քեւանը 160 լիսանտէ վէ էյալէթ տիլէրինտէ տաղլթօրը տրր , 1861 տէ պու Երբէթին ախղ էյլէտիյի 202,400 լիրա խաի :

Իննէշ Չըր Մեհօնար Երեթի :

Պու Երբէթ 1799 տա թեշքիլ օլունմուշ տուր , վէ էլք նիյէթի Լֆրիգայա վէ Եարգ թարաֆընա Միսիօնէրլէր կէօնտերմէք խաի , վէ պունուն իշին թէսմիյէ օլունտու , «Լֆրիգա վէ Եարգ իշին Չըր Միսիօնէր Երբէթի» : Իմաի ընուն Լֆրիգատա , շինտիսթանտա , թուրքիսթանտա , վէ շինտիսթանըն պաթըրընտա , Լվսթրաղասիատա վէ Եիմալի Լմէրիգանըն զարպ թարաֆընտա միսիօնէրլէրի վարտըր : Պու Միսիօնէրլէրին սայ ու զայրէթի Լֆրիգատա , շինտիսթանտա վէ Լվսթրաղասիատա չօգ միւյէստէր օլմուշտուր : Պու Երբէթին մասրաֆը Ինկիլիկ Քիլիսէտիին Ինճիլի գըսմընտան իտարէ օլունուր :

Տէօրթ սենէ զարֆընտա եանի 1799 , 1800 , 1801 վէ 1802 տէ ախղ էյլէտիյի եալընը 141 լիրա խաի | 1860 տա 160,191 լիրա օլմուշ տրր : Եիմաի ընուն 134 վախլէրի , 45 սայիր պէլտէլէրտէն վէ 57 նասպ օլունմուշ եերու

վա՛րդէր, 2060 սայիր եարտրմ՛ճը վէ խօճալար, վէ
19 340 Վիլիսէ ազալարը վարտըր :

1. օնոն Անեօնէր Շիրեմնէ :

Պու՛ Շիրքէթ 1795 թարիխինտէ թէշքիլ օ-
լունմուշ տուր, օնուն մասարիֆի օլ Վրիսթիան-
լարտան խտարէ օլունուր, քի Ինկիլիզ Վիլիսէ-
սինէ մէրպութ տէրիլէր : Պու Շիրքէթին նի-
յէթի իսլթիտա պահրի ճէնուպ ատալարընա
Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք խտի . լաքին շիմտի
տէրիլ եալընըզ օ ատալարտա Միսիօնէրլէրի,
իլլա ճէնուպի Եֆրիգատա, Եֆրիգանըն ատա-
լարընտա, Չինոււմաշինտէ վէ շինտիսթանտա տա-
խի վարտըր : Պու Միսիօնէրլէր Ելլահըն քէլա-
մընը 14 լիսանլէրէ վէ էալէթ տիլլէրինէ թէրծիւ-
մէ էթմիշլէրտիր : 1860 տա պու Շիրքէթին ախշ
էլլէտիյի 102,300 լիրայա գալիզ օլմուշուտու :
Պու ճէտիմ մէպալիղին 14,400 լիրասը Միսիօ-
նէրլէրըն մէմուրիյէթ մահալլէրինտէ թօիլան-
մըշ ըտը :

Պու շիրքէթին վասիթասըյըլլա Մատագաս-
կարա Միսիօնէրլէր կէօնտէրիլմիշ տիր 1818տէ ,
քի օնուն ահալիսի 4,000.000 տան ինպարէթ տիր :
Պու Միսիօնէրլէրին օրատասայ ուղայրէթի ղայ-
էթլէ մուպարէքլէնմիշխտի . լաքին պիր փուլթիկ-
րէսթ Սուլթանըն ղայէթ ղալիմ միւգալլէմէթ/նտէն
1834տէ օնլար տըշարը գօվուլտուլար : Սուլթան
էօլթիքտէն սօնկրա , օղու թախթա ճիւլիւս
իթտիղինտէ , օնլարա 1862տէ թէքրար օրայա
տէօնմէյէ միւսաատէ օլունտու : Փատիշահ քէն-
տիսի պիր Ինճիլի Վրիսթիյան տէրիլիսէ տէ ,

Միսիօնէրդէրէ վեգայէ Կթմէքտէ Տիւրմէթի չօդ տուր . վէ Վրիթապի Շէրիֆին տաղըմասընա վէ Խալզըն արասընտա Ինճիլին վաղ օլունմասընա արզուսու վարտըր :

Ուէյլէն (Մէնհօրէն) Մէնիօնէր Շէրէթի :

Պու շիրքէթ 1778 տէ թէշքիլ օլուննուշ ըտը . օնուն Միսիօնէրդէրի 35 լիսանտէ Ինճիլի վաղ էտէրդէր . օնլար Մէշըրդի վէ Մաղըրպի շինտիսթանտա , Լֆրիգատա , շինտիսթանտա , Սէյլօնտա , Լվսթրալասիատա , Պօլինիսիատա , Չինումաչլնտէ , Իրլանտատա , վէ Լւրորա գլթմասընտա չարըշըրար : 1860 թարիխնտէ պու Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի 154,000 լերա խտի : Օլ սէնէտէ օնուն 763 Միսիօնէրդէրի վէ վախիլէրի 13,606 սայրը Խարտըմճըլարը վէ Խօճալարը , 132,726 քիլիսէ աղալարը , վէ 120,760 շակիրտլէր վարըտը , Վրիլիսէ աղալարընըն 35,000 գատարը Ինկիլիզ վէ Իրլանտալը տըրլար :

Տէյանէյէ որայիք ճիւղ նէշը Էրէն Շէրէթի :

Պու Շիրքէթ (Լօնտրատա) 1799 թարիխնտէ թէշքիլ օլուննուշտուր : Ս է նիյէթի ճիւղլէր վէ տիյանէյէ տայիր քիթապլար նէշը էթմէք տիր Օ պէօյիւք իշ կէօրմիւշտիւր , վէ Տալա զայէթ միւյէսսէր Տալտէ տիր : Սէնէնին խթամր ասարընտէ 1862 Մարտըն 30ունտա 41,661 097 ատէտ ճիւղլէր վէ քիթապլար չըգարմըլտըր : 1799 տան 1862 յէ տէկին պու Շիրքէթին ճէման թապ էթտիյի 959,000,000 ա պալիլ

օլունուր : Պու ճիւղէր վէ քիթապար 116 լիսանլէրտէ նէչը օլունմուշ տուր : Օնուն մէգքիւր սէնէտէ ախլ էյլէտիյի 109,29) Օսանլը լիրասը տըր : Պու Շիրքէթ Ինկիլթէրրատա օլան ճէմի Վրիխտէլէրին Ինճիլի Վրիխթիյանլարընտան իտարէ օլունուր :

Լճորատա Ետհոտիլէր Իշէն Շիրէն :

Պու Շիրքէթ 1809 տա թէշքիլ օլմուշտուր : Օնուն էնէպիլէր Իշին Իլք կէօնտէրտիյի Միսիօնէր 1818 տէ 1 էճ վիլայէթինէ վարմըլ տըր : 1855 տէ օնլարըն սայըսը 78 է գատար արթար , քի օնլարտան 59ու իմանա կէլմիլ Եաճուտիլէրտէն իտի : Պու Շիրքէթ 1811 տէ քիթապար վէ ճիւղէր թապ էթմէյէ պաշատը : Եաճուտիլէր Իշին Վիթապի Շէրիֆէրի Եանի Լճորլ Լթիգ վէ Լճորլ ճէտիտի 1 էճտէ , Միւրիատա , Եէվէսթամնտա , Միանիատա է սայր մէմալիքտէ թապ էյլէտի : Պու Շիրքէթին վասիթասը ըլա չօգ ալս մէթէպլէր սապիթ օլմուշտուր . տիւննատէ պու էն ալա Շիրքէթ տիրտէյէ պիլիւրիլ , քի Լճասըն էսքի գամլինըն իմանա կէլմէտի Իշին չալչոր : 1860 տա օնուն ախլ էյլէտիյի 44,537 լիրայա պալիլ օլմուշտուր :

Պու Շիրքէթտէն մատա Ինկիլթէրատա , Սօջիատա , Լւրորատա վէ Լմէրիգատա , սայըր պիր գաչ Շիրքէթլէր վար տըր քի Եաճուտի գամլընա Ինճիլի վալ էթմէք Իշին չալչմարտա տըրլար :

Տիւննատա Եաճուտիլէրին նուֆուղու — 5,000,000
Միսիօնէրլէրին մէմուրիյէթ մաճալլէրի — 115

Միսիօները	— 200
Մէքթէպէրտէ օլան չօճուղլար	— 12,000
50 սէնէ զարֆընտա իմանա կէլէնլէր	— 20,000
1854տէ քիլիսէտէ պուլունանլար	— 15,000

Մշտեանն Միսիօնէր Եւրեւելի :

Ազօջիանըն Բրեսպիմերիէն Վիլիսէսի 1826 տա Միսիօները իշինէ էլ վուրտու : Անուն էն միւթէպէր վէ իլէրուլէնմիշ Միսիօները իշի Հինտիսթանաա տըր, քի օրատա Միսիօները զայէթ ալա մէքթէպէր սապիթ էթտ լէր : 1483 տէ Ազօջիա Վիլիսէսի պէօլիւնտիւ, վէ օլ վազըթտան պէրու օլ Վիլիսէնին իքի պէօլիւլիւ տէ տըշարըյա Միսիօները կէօնտերմէքտէտիլէր : Պուսլարըն «Պրի Չըրչ» տէնիլէն պէօլիւլիւն 1858տէ 9՝ Միսիօները վար տըր : Պու Միսիօները ին մէքթէպէր ինտէ 6,000 շակիրալէր վար տըր : 16 սէնէնին զարֆընտա եանի 1843տէն 1859է տէկին Պրի Չըրչ քէնտի վաիլէրինին մասարիֆի իշիւն 22000,00 Ամանլը լիրատը վէրմիշ տիր . թալիմ վէ թէրպիլէ իշիւն 25000 լիրա . Ա էթան Միսիօները իշի իշիւն 129800 լիրա . Այնէպի Միսիօները իշի իշիւն 495.000 լիրա . 800 քիլիսէլէրին պինա օլունմատը իշիւն 797,500 լիրա . վէ սայըր էնվայի իշիլէր իշիւն վէրտիքլէրի սայ քի 5,500,000 լիրայա պալիղ օլուր : Մատամ քի պու Վիլիսէնին ազալարը 250,000 քիշի անճագ վար տըր , պու թօվլանան ազգէյի օնլարըն իւլէրինէ թագսիմ էտէրսէք , հէր պիլիւնէ 22 լիրա տիւշէր : Պու պիր կիւլէլ իպրէթ տէյիլմի :

1858տէ Սգօշիանըն սայրը Միսիօնէր Շիրքէթէրինին Էնէպի մէճլէքէթէրտէ 63 վահլէրի վարար : () սէնէտէ թօխլաօրդլարը 23,720 լիրայա պալիզ օշտու :

Պօթնի-ն Մի-իօնէր Շիրքէթէ :

Պու Շիրքէթ 1792տէ թէշքիլ օլունմուշ տուր . վէ շինտիսթամնա օլ մէշտօր Ալլէմ Վէրրի զսթը կէօնտերտի : Վէրրի գօնտուրաճը րար , վէ շօղսրը օնա թափէլէրէ Ինճիլի կէօնտէրմէք զայրէթի իշունտիվանէ նազարըյըլա պագարլար րար . Ինկիլթէրրանըն պէյիւքէրինին շօղու . զայէթէ օնու զէվգլէնիլէր իտի , վէ օնա նափճաթ էտէրլէր իտի , քի քէնտի սէնաաթընտա օթուրուպ իշինէ պագսըն . լաքին քէնտիսի խաչըն պիր սաճիճ ճէնքճիտի կիպի տէվամ էտիպ , նիյէթիմտէն տէօնմտի վէ զայէթէ միյէսսէր օշտու : Իշմէ օլ զաթըն վասիթասըյըլա պու Շիրքէթ թէշքիլ օլունտու . վէ շինտի Շիրքէթին շինտիսթամնտա , Լճրիգատա , Պաթը շինտիսթամն տէնիլէն Լճրիգատա Միսիօնէրլէրի վար տըր : 1860տա օնուն ախլ էյլէտիյի 39,546 (սմանը լիրար իտի : 1792տէն 1854է տէկին օնուն ախլ էյլէտիյի 690,075 Օսմանը լիրար իտի : Վէնտի իտարէօինտէ 400 Միսիօնարլար վէ միւավիլէր վար տըր .

Լճրիգատա Էնէպի Մի-իօնէր վէ Վէնտի Շիրքէթ

1. «Պալ Մի-իօնէր Շիրքէթ» (Նէմէթմանտա) 1859տէ օնուն ախլ իյլէտիյի 22,275 լիրա իտի . Մալապարտա , Չինուճաշինտէ , շին-

տիտիանոս, Մասնոս վէ ստիր մեմայլքէրտէ
15 վախկեանսլարը վէ 45 Միսիօնէրլէրի վարտի :
2. «Վրասիա վէ Լոսթըս Են-նէնը» , պու շիր-
քէթ տախի Վեմէնթանոս տըր : 1858 տէ օնուն
ախլ էյլէտիյի 21,533 լիրա խի :

3. «Վեմէնէլէեւ Միսիօնէր Երեւնի» (Պը-
րանսատա) 1858 տէ ճէնուպի Միսիօնէրտա օն Մի-
սիօնէրլէրի վարտի : Միսիօնէրտա քիստէլէ-
րէ միւլսագ 1.400 քիստէ ազալարը վարտի :

4. «Վեմէնէլէ Միսիօնէր Երեւնի» 1797 տէ
թէշքիլ օլմնտու : Պու շիրքէթ Չինոււմաչինէ օլ
մէշօւր Միսիօնէր Վուձլաֆր կէօնտէրտի : 1850
տէ Մէշրըգի Չինտիտանոս օնուն 17 վախկ-
եանսլարը վէ 19 Միսիօնէրլէրի վարտը . օլ
սէնէտէ օնուն ախլ էյլէտիյի 9,000 լիրա խի :
Պու Երքէթին Վոթթէրտէմ շէճրինտէ մի-
սիօնէրլէր թախիմ էթմէր ու հաղըրլամագ ի-
չին աքըլ քէնտի միւլքիւ զարագ պըր մէթթէ-
պի վարտը :

5. «Վեմէնէլ Միսիօնէր Երեւնի» , 1828 տէ
Վեմէնթանոս թէշքիլ օլմնտու : Ճէնուպի Մի-
սիօնէրտա , Պօրնէօտա վէ Չինոււմաչինտէ Չի վա-
խկեանսլարը վարտը : 1857 տէ 12,894 լիրա
ախլ էյլէտ :

6. «Պերլինի Միսիօնէր Երեւնի» , 1800 տէ
թէշքիլ օլմնտու . 1857 տէ Ճէնուպի Մի-
սիօնէրտա 11 վախկեանսլար վէ 18 Միսիօնէրլէրի
վարտը . օլ սէնէտէ ախլ էյլէտիյի 8,384 լիրա
խի :

7. «Տրեշըն Միսիօնէր Երեւնի» , Չինտի-
տանոս Վամիլս տէնիլէն դապիլէլէրին արատըն-
տա 14 Միսիօնէրլէրի վարտը . իմանա կէլէնլէր

4,500 տիր : 1857 տէ 8,000 լիրա ախղ իյէտի :
 Լչփրօքանըն կէօնէկէօն մէմալիքլէրինտէ չօգ
 սայրը քիւչիւք Միսիօնէր Շ իրքէթլէրի վար տըր ,
 լաքին օնլարըն հէփիսինի իսմէրի իլէ զ քր էթմէյէ
 հաճէթ եօգ տուր : Պու Շ իրքէթլէրին չօղունուն
 նիյէթի մախաուսէլէրի , Լւստրիատա , Ֆրանս
 սատա , Իթալիատա վէ սայիր մէմալիքլէրտէ օ
 լան փափազիլէրին արասընտա տիյանէթէ տայիր
 ճիւզէր վէ քիթապլար տաղըթմագ , վէ Ինճիլ
 վաղ էթմէք տիր :

Հէմ տախի Ֆրանսատա , Կէմէթանտա ,
 Տանիմարգատա , Բրուսիատա վէ Բուսիատա Բի
 թապի Շ էրիթ տաղըտան Շ իրքէթլէր վար տըր :

Լչփրօքա գըթասընըն պէօյիւք փայը հալա փա
 փապի քիլիսէնին հիւքփիւ ալթընտա տըր , վէ
 շ քիլիսէ քէնտի ճէմի՝ գուվլէթինի պիւթիւն
 խաղըր դարանլըգտա վէ ճէհալէթտէ սագլամաղա
 գուլանըր :

ԱՄԻՐԻԳԱՏԱ ՄԻՍԻՕՆԷՐԼԷՐ ԿԷՕՆՏԻՐԷՆ
 ՎԷ ԲԵԹԱՊԻ ՇԷՐԻՖ ՏԱՂԼՏԱՆ ՇԻՐԲԷԹԼԷՐ :

Լւերիգան Պօրտ :

Լւերիգան Պօրտ՝ Լւերիգանըն պէօյիւք Մէզ
 հէպի շիրքէթլէրին իլք վէ էն ֆաթաէլուլէրտէն
 պիրի տիր տէմէք պիւսպիւթիւն հադդ տըր : 1810
 տա թէշքիլ օլունմուշ տուր . վէ ճէսարէթ է
 տէրիլ տէմէյէ քի օնուն սայու զայրէթլէրի վաթիլ
 լէրինին մէմիւլէրինտէն իարիճ միւպարէլէնմիլ
 տիր : Իլք տէֆա տիշարըյա կէօնտէրիլէն պէշ իշ
 ճիլէր՝ պու Պօրտուն ե տի իլէ 1812 տէ Հինտիս
 թանա կէօնտէրիլմիշլէր տիր . օնլար իլմի իլահիտէ

Թալիմ օլունուպ իրզմէթլէրինէ նասպ օլունտուլար վէ իսմէրի Նիւէլ , Ղըտարն , Հալլ , Ուայս վէ Նօթ իտի : Օնլար ունուտուլմայաճագ վէ օնարըն զլքրի տրւնեանըն սօնունատէք Վըրիստոսուն քլիսէսինտէ միւթէպարէք օլաճագ տրր : 1816տա Պօրտ թարաֆընտան Շիմալի Լմերիգա թարաֆընտա օլան եապանիլէրէ Միսիօնէրլէր կէօնտէրիլտի . 1820տէ Սանտուիչ ատալարընա . 1821տէ Սիւրիայա . 1822տէ Մալթայա . 1826տա թիւրքիայա . 1830տա Եիւնանիսթանա , հէմ տախի 1830տա Չինումաչիւնէ . 1831 տէ Սիամա . 1834տէ Լճէմիսթանըն Նաստուրիլէրինէ . հէմ տախի 1834 տէ պաթըր Լֆրիգայա . 1835 տէ մազըրպի Լֆրիգայա . 1836 տա . 1844տէ Մատրասա (Հինսիսթան) թիւրքիտա պուլունան Եասուտիլէրէ վէ 1852 տէ Պասի Միւհիթի շարգիտէ Մլքրսնէղիայա : Պու վսիղկեաճարտան պաղըսը տէվամ էտէմէտի . լաքին Լֆրիգատա , Լճէմիսթանտա , թիւրքիյատա , Չինումաչիւնտէ , Հինսիսթանտա , Սանտուիչ ատալարընտա վէ Շիմալի Լմերիգա թարաֆընտաքի եապանիլէրտէ օլանլար հալա դայէթ միւյէստէր իլ կէօրմէքտէ տիրլէր : Սանտուիչ ատալարընտա , Հինսիսթանտա վէ թիւրքիյա մէմալիքինտէ Խնճիլին վաղը դայէթ իւլգայէ միւպարէրլէնմիլ տիր : Օիրտէքի ճէտվէլ հէր պիր վիլայէթէ գաջ Միսիօնէր կիթմիլ օտուղունու կէօսմէրիր : Շօլ ճէտվէլ Պօրտուն Սէր քեաթիլլէրինաէն իրի Տօքթըր Լնտըրսըն տէնիլէն գաթըն 1861տէ թէրքիպ էթտիյի տիր :

Ի Ի Մ Ո Ւ Մ Ի Ի Ճ Մ Ա Լ

Մ Ի Մ Ա Լ Ի Բ Ի

Վ Ա Ս Զ Կ Ե Ա Է

	Հարգումն հասող մշակութիւնը	Հարգումն հասող մշակութիւնը	Միւս մշակութիւնը	Երբեք մշակութիւնը	Միւս մշակութիւնը	Միւս մշակութիւնը
Աֆրիգա	37	1	43	40	41	81
Թիւրքիյա վէ Եիւնան	117	7	151	128	147	275
Ղարպի Հինտիսթան	28	—	43	32	39	71
Ճէնուպի Հինտիսթան	58	3	76	61	74	137
Շարդի Ասիա	45	2	50	49	48	97
Շիմալի պահարի միւսիթ	53	6	108	80	87	167
Ճէնուպի Ամերիգա .	2	—	—	2	—	2
Եապանի Ամերիգա .	75	5	348	173	255	488
	415	24	819	567	691	1258

Պէշլէճէ կէօրիւրիւզ քի օլ 1812տէ նասպ օլան պէշ Միսիօնէրլէրին քիւլիք սայրսը 1860 տա 415էտէք արժմըշ տըր: Ա է կերէք Էրբէք՝ կերէք տիշի Ճէմի Միսիօնէրլէր օլ սէնէլէրին զարֆընտա ճտէն 1258էտէք արժմըշ տըր:

Շիմալի Ամերիգան Պօրտուն հիմայէտինտէ իւկ'րմի վաիզկեաճ մերքեզէրի վար, քի 111 վաիզկեաճլար վէ 190 խարիճ վաիզկեաճլար պօւնլարա մերպուլթ տուր:

Օլրտէ օլան Ճէտվէլէր հալա եէտլէրինտէ գաջ իշճիլէր, քիլիսէլէր, մէքթէպլէր, Էճ օլտուլունու կէօսթէրի:

Նասպ օլան Միսիօնէրլէր	145
Հէքիմլէր (նասպ օլունմամըշ)	6
Սայիր էրբէք միւսվնէր	6
Գարը վէ գըզ միւսվնէր	174
Ամերիգատան շրգանլարըն մէճմուխի .	

Եկրու քիլիսէ չօգանլարը	31
„ Ս արղէր	198
„ Սիւալինլէր	299
„ Սէքթէպ խօճալարը	305
„ Սէճմուի	833
„ Պօրտա մերսուլթ օլան ճէմի իշճիլէր	1,164

Թասպ

Թասպխանէլէր	3
1860տա Թասպ օլունան սա Տիֆէլէր .	10,229,200

Վիլէէլէր

Վիլիսէլէր (Սանտուիչ ատալարընքիլէր Տէփիսի Տիսապէ ալընարագ)	
Վիլիսէ ազալարը	2
1860տա գապուլ օլունանլար	

Սեփեպլէր

Իլմի Իլահի մէքթէպլէրի	9
Սայըր կէճէի կիւնտիւլլիւ մէքթէպլէր	11
Պայաղը մէքթէպլէր (Սանտուիչ ատա- լարընքիլէրի Տիսապէ ալմայարագ)	328
Պայաղի մէքթէպլէրտէքի շակիրալէր	8,098
Իլմի Իլահի շակիրալէրի	273
Կէճէի կիւնտիւլլիւ շակիրալէր	258
Ղէմի շակիրալէր	8,629

Պօրտուն 1862 ոէ ճէման ախլ էլլէտիյի
76,293 Օսմանլը լիրասընա պալիլ օլուր:

օլունուր: 21 սէնէնին զարֆընտա պու Շիր-
քէթին քիժապ կէզտիրիճիլէրի 7.413 171 առեա
սաժմըչար տրր, վէ ճապա վերտիրլէրի 2 132,
924 առեա տիր. վալ վէ առաւելուն 205 770 ճէշ
միլէթիլէրի իպատէթ էթմիշտիրլէր: վէ 4 385.0 5
Փամիլեալար լըս տին մատտէլէրի վէ տինտարլըգ
խուտուտուտա կէօր, շիւպ միւսաճէպէ իթմիլէր
տր: 1800 ա պու Շիրքէթին ախլ իլլէտիլի
77.224 Օսմանլը լիրասը իտի:

←→ Բերեգա Վիւոյը Շէրֆնէշէրի Շէրէթի:

Վերիգատա Վիժապի Շէրիֆ նէշը իտն
Շիրքէթ 1816 ա թէշքիլ օլունմաշ տուր, վէ
Վերիգատաքի ճէմի ինճիլի Վիլիսէլ'րտէն իտա-
րէ օլունուր: 1860 ա 753.772 ճիրալ'ը նէշը
օլունմաշ տուր. վէ իպմիտատան պէրու ճէման
14 278 881: Պու Շիրքէթ Վիժա ի Շէրիֆ-
լէրի Վրապճա, Նըմէնիճէ, վէ Նըմէնի Տարֆլէրի ի-
լէ թիւրք ճէ, վէ շօգ էճնադի լիսանլէրտէ նէշը ի-
տէր: 1860 ա օնուն ախլ էլլէտիլի 93 090
Օսմանլը լիրասընտան զեյատէ իտի:

Իճնադէլէրի Միսիօնէր կէօնտէրթէ իլին Ռէտայիլե-
րէն Պօրո Շէրէթի:

Վերիգատաքի Ռէտայիլեթիան քիլիսէլ'րին
Միսիօնէր կէօնտէրմէք Տարաքէթի փէք իրէն
վազլթտէ պաշամըշ տրր: Օլ մէշտըր Պաիթ
Պրէ յնարա օնլարն վասիթաթ իլէ Վիւ Նօրքտա
1744 թարիլիստէ: Նունիսին 1 շօնտէ նասպ օլուն-
մաշտու. վէ անիտէ Նապանի Վերիգալ լարա
Միսիօնէր կէօնտէրիլտի: Վազլթտան վազլթա
լիտիսթմանա սայըր Միսիօնէրլէր կէօնտէրլէ-

տի: 1800 թարիխինստէ Ռրէսպիթէրիանյար պիր նիզամլու թարզաա Միսիօնէր կէօնտէրմէք շինէ էլ վարտուլար: Ե իմտի օնյարըն շինտիսթանտա, Չինուժաշինտէ, Բ.Ֆրիգատա, զէ Բ.մերիգանըն եազանի գապիլէրին արասընտա Միսիօնէրլէրի վար տըր: 1854 սէնէտինէտէք օնյար 56 նասպ օլմուշ Միսիօնէրլէր իսթիտամ էթմիշլէր իտի: Ենա իլէրէ Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք իշիւն Պարտուն 1800աա ախզ էյլէտիյի 53,546 օսմանլը լիրասը ըար:

Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք էլէն Մեմհորի-նի Չարլ Երէնի:

Պու Երբէթ Բ.մերիգանըն Բնճիլտէն մահրում գալան սէմթլէրինէ զէ էնապիմէմլէրէթլէրէ Բնճիլի կէօնտէրմէք նիյէթի իլէ 1819աա թէշքիլ օլունտու: ()նուն Բ.Ֆրիգատա Չինուժաշինտ զէ Բ.մերիգանըն եազանիլէրին արասընտա Միսիօնէրլէրի վար տըր: Պու Երբէթ եազըն վազըթլէրտէ թիւրքիանըն Ռումիլի գըթաընա Պուլլարիսթանա տախի Միսիօնէրլէր կէօնտէրտի: Պու Երբէթին 1860աա էնապի վիլայէթլէրտէ 100, զէ Բ.մերիգատա 319 Միսիօնէրլէրի վար ըար: ()լ սէնէտէ մէգքիւր Երբէթին ախզ էյլէտիյի 60 883 ()սմանլը լիրասը ըար: 1850 սէն 1860ա տէկին ախզ էյլէտիյի 496,558 ()սմանլը լիրասը իտի:

Բերիտ-նի Պարիսի Միշնէրի Են-նըն:

Պու Երբէթ 1814տէ թէշքիլ օլունմուշ տուր. օնուն էն մէշուր Միսիօնէրլէրինտէն պիւրի զէ իլքի Պատ. Ետօնայրամ ճըտսըն իտի,

քի օնուն սայ ու զայրէթլէրի շինտիսթանտա զայէթլէ միւսարէքլէնտի : Մըսհըն իշի Պուրմատա Քերինլէրին արատընտա աճայիպ թարղտէ իւրուլէմիշ տիր : Ինճիլին գուվվէթինին սէյրանը կերէք էսքի վէ կերէք Եէնի ասարտէ պունտան պէօյիւիւ զուհուրէ կէլմէմիշ տիր : 1800 տա պու Շիրքէթին հիմայէսինտէ 19 վաիղկեահար 85 Սիսիօնէրլէր , 439 եերու վաիղլէր վէ 27017 միւսվինլէր , 355 քիլիսէլէր , վէ բիլիսէ ազալարը վար իտի : Պու Շիրքէթին օլ Էէնէտէ ախղ էյլէտիյի 29 784 Օսմանլը լիրասը իտի :

Մէղքիւր թարիֆիմիղտէն վէ Շիրքէթլէրին իրատ ու մասրաֆը ինհասընտան աշիքեար կէօրիւնտիւ՝ քի տէհրի հաին պաշանղըճընտան պէրու Ինկիլթէրրատա , Մերիգատա վէ Լչվոսբատա Քրիստոսուն Քիլիսէսի քէնտուսինէ հավալէ օլունմուշ իշին աղիմ էհէմիյէթի օլտուղունա օյանմըշ տրը , վէ խէլասըն շաղղոգ խապէրինի պիւթիւն տիւնեայա նէշը իթմէյէ գուլվէթլու սայ ու զայրէթ էթմէքտէ տիր : շէմ տախի կէօրիւնտիւ քի հէր նէրէտէ ատէմլէր քէնտիլէրինի Քրիստոսուն խըղմէթինէ թախսիս էթմիլէր իսէ , օնլար քէնտի տիւնեավի վարըղլարընտան (Նուն զուլճէյալ իշինին իլէրուլէմէսինէ Եարտըմ էթմէք իշիւն ճան ու կէօնիւլտէն վէ պօլ պօլ վէրիլլէր :

ՖԻԶՐԻՍԹ

ԻԼԹ ՏԵՎՐ

Պենակիստէ՝ Բուհ էլ Գուտսուն վիւրուտու էվվէ-
լինաէն Կոստանդիանոս Իմիէրաթօրա դատար (33—324)

ՔԱՍԼ

ՍԱՀԻՖԷ

Ը.	Քիլիսէնին պաշլանկըճը	7
Բ.	Պօղոս Բէսուէ	13
Գ.	Պօղոս Բէսուլուն վէ սայիր Բէսուէ- լէրին իշլէրի : Ինճիլի Շէրիֆին Քիթապլարը	19
Դ.	Ներսնուն վաղթընտարի գովալայրը	25
Ե.	Երուսաղէմին խարապ օլմասը, վէ Պօղոս Բէսուլուն էօլիւմիւ	29
Չ.	Ինճիլին՝ գովալայրըլարա գարըը տուրարագ՝ Պաղեստինէ՝ Սըսըրա՝ Երապիսթանա վէ Հինտիսթանա հայրւմասը	35
Լ.	Ինճիլին՝ Կիւրճիսթանա, Լնասօ- լույա, Սակեղոնիայա, Բումիս- թանա, Իլլիրիայա վէ Բօմանըն նազլի խքեանի օլան սայիր մեմ- լէբէթլէրինէ հայրւմասը : Թէ- րայեան լիվասը տէնիլէն ա՛սքերին ճիւմլէսի շէհիա օլմասը	39
Ը.	Ինճիլին՝ Հելվետիայա՝ Վէմէթսթա- նա վէ Ֆրանսայա հայրւմասը	49
Թ.	Սպանիասա՝ Պրէթանիասա վէ Եֆ- րիզատա Յիսուս Քրիստոսուն Ինճիլինին վազ օլմասը	52
Ժ.	Քրիսթիանլարըն գովալայրըլարը	57
ԺԵ.	Սիմէօնուն՝ Իգնատիոսուն՝ Պօղէ- կարպոսուն՝ Փոտինոսուն՝ Պլան-	

տինանըն վէ պաշգա Վրիսթիան լարըն շէհտ օլմալերի 61

ԺԿ. Եֆրեզատա՝ Սըսըրտա վէ Բօմատա օլան դօվալայըշար 66

ԺԳ. Չօդ Վրիսթիան չօճուզլարըն շէհտ օլմասը , վէ տիւրլիւ դաղէպլէր իլէ Բօմա տէվլէթինին խաբապ օլմասը 70

ԺԴ. Լյվլէլբի իւչ տէհրլէրտէ Վրիսթիան Վիլիսէլէրինին ուսուլի հիւքիւմէթ վէ նիղամը 74

ԺԵ. Վրիսթիանլարըն իպատէթ ուսուլու վէ էօմրիւ տախիլիյէլէրի : Սինադոսլար 79

ԻՔԻՆՃԻ ՏԻՎՐ

Կոստանդիանոս Իմֆերաթօրտան Եէտինճի Գրիգօր Փափայատէք : (Սէնէ 325—1073)

Ե . Կոստանդիանոսուէ կիւնիւնտէքի քիլիսէ : Յուլիանոս ըուզնամէսի : 82

Բ . Լըրմէնիսթանտա վէ Գօթլարտա Ինճիլին իլէրլէմէսի : Եարը կապանի թաիֆէլէրին հիւճմէթ մէսի : 86

Գ . Բօմա տէվլէթինին պէօլիւնմէսի : Ելարիգ՝ Ետտիղաս՝ Կէնսէրիգ գըթալար : Եապանի միլլէթլէրին Վրիսթիան Վիլիսէսինէ տախիլ օլմասը 90

Դ . Սանասթըրլարըն պաշանկըճը վէ գուրուլմասը 95

Ե . Պալթրիկիոս : Սարաինոս 69

ՖԱՍԼ

ՍԱՀԻՓԷ

Օ.	Բլօժիս փատիշահ : Գօլումպան վէ կալլ բուհպանլար	105
Լ.	Քիլիսէնին տին փաբլըղնտան սափ- մասը	108
Ը.	Եմբրոսիոս՝ Հերոնիմոս՝ Ոսկեբերան՝ Եթանաս վէ Օգոստինոս ա՛ղիզ- լէր	116
Թ.	Պու տէվրին իչինտէ շինալի Եւրո- փատա Ինճիլին իլերլէմէսի	124
Ժ.	Վինֆրէտին՝ Մթուրմուն վէ սա- յիր վաղճըլարըն իշլերի	126
ԺԵ.	Քրիսթիանճա էօմիւրին կիթտիբ- ճէ տահա պօզուլտուղու	133
ԺԲ.	Վօտուա Քրիսթիանլարըն էվվէլբի հօլլարը	138

ԻԻՉԻԻՆՃԻԻ ՏԷՎՐ

Ետինճի Գրիգոր Փափատան՝ Իսլահի Մէզէպէտէր :
(Սէնէ 1073—1517)

Ե.	Պու տէվրին իչինտէ Քրիսթիան- լըղն հայրմասը : Հարգ վէ Ղարպ Քիլիսէլերին այրըմասը	141
Բ.	Կէօնակէօն պէլալեր : Թաուն : Խաչտար ասաբիր	145
Գ.	Պու տէվրին տերէճէսիզ ճէհալէ- թի : Եփվլըզ սէնէտլերի	151
Դ.	Փափալարըն քեսպ էթտիյի հիյ- պէթլու գուվվէթ : Թէտգիգաթը շերիֆ Սահքէմէսի	158
Ե.	Ենսիմոս արքեպիսկոպոս : Գլէրվօ- լու Բերնարդոս բուհպան	165

Օ. Վօտուալարըն թալիմաթլարը վէ
օնլարըն էօմբիւ 171

Լ. Պեարոս Վալասօ : Վօտուալարըն գօ-
վալայըը 180

Բ. Վօտուալարըն գօվալայըընըն աէ-
վամը 185

Թ. Պոհեմիալը դարընտաշլարըն հիքեայէ-
թի 190

Ժ. Յովհաննէս Վիքլիֆ : Յովհաննէս
հուս 192

ԺԵ. Իրահալը հերոնիմոս : Տիւշմանըն
տէրէճէսիզ էօվքէսի 200

ԺԺ. Նէմէէտէքի Վիլիսէ : Թարթորլու-
լար 203

ԺԳ. Նէմէէտթան Վրիսթիանլարընըն
իչինտէքի Փրօգալար : Վալիքս-
թինլէր : Նէնի շէհալէր 209

ԺԴ. Նէմէէտթանըն Վրիսթիանլարընըն
բահաթլըղը վէ վազլարը : Օնլա-
րըն աիւշմանլարընըն զաղէտլէրի 213

ՏԻՕՐՏԻԻՆՃԻԻ ՏԷՎՐ

Իսլահի Մեզհէպտէն պերու (Սէնէ 1517—1839)

Ա. Լչանայի զուլմէթ : Խնսանլարըն
հալի վէ զիւիւմիւ : Իսլահի Մեզ-
հէպին լուզումու 217

Բ. Ըշըզ : Նէմէէտթանըն Իսլահի Մեզ-
հէպի : Լուտեր 226

Գ. Վիլիամալը Շէրիֆին թապ'օլմասը :
Լուտերին բիթապլարը : Վօրմ-
սունն սինադոսու : Լուտեր Վարդ-

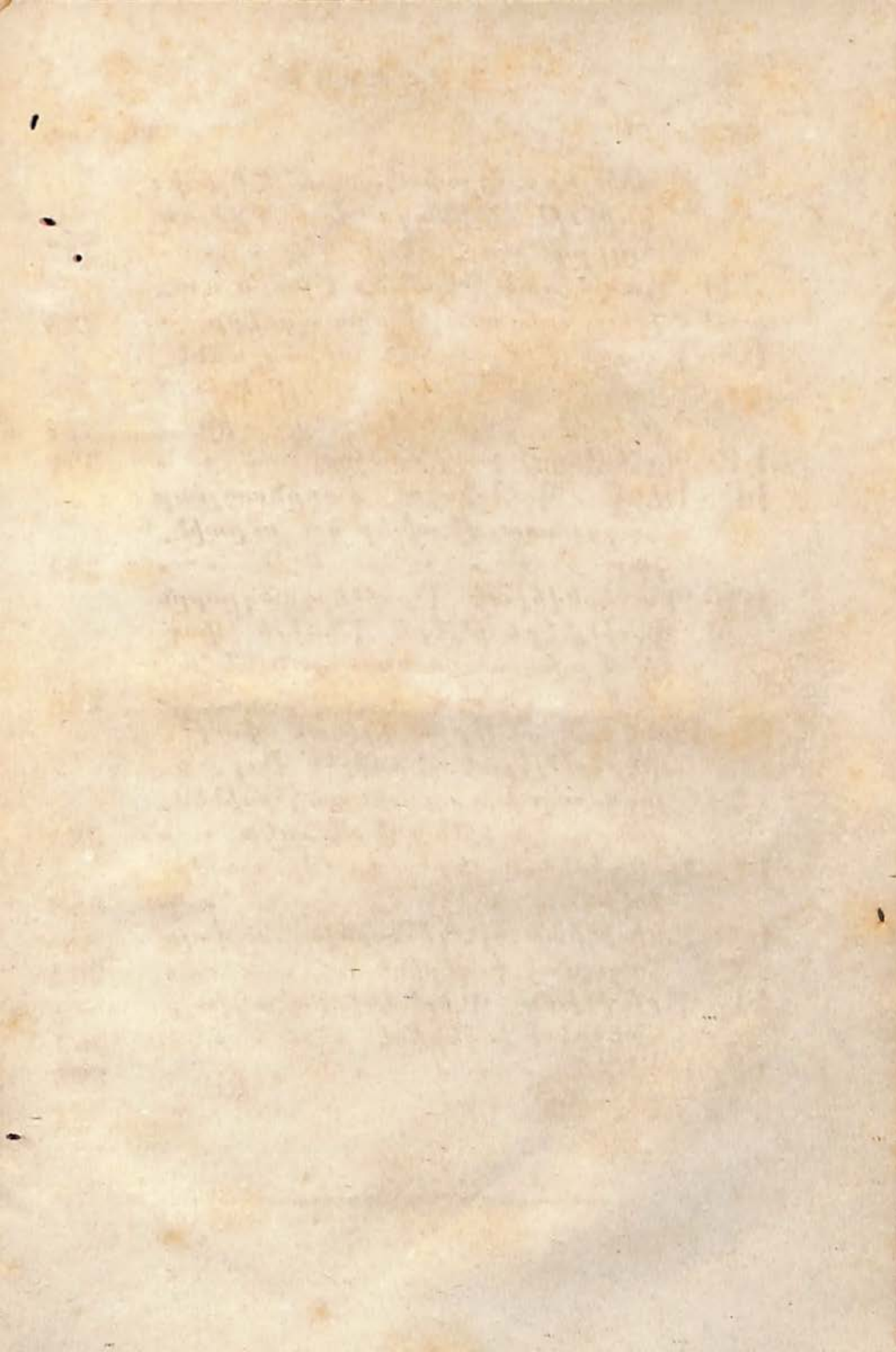
ՔԱՍԼ

ՍԱՀԻՓԷ

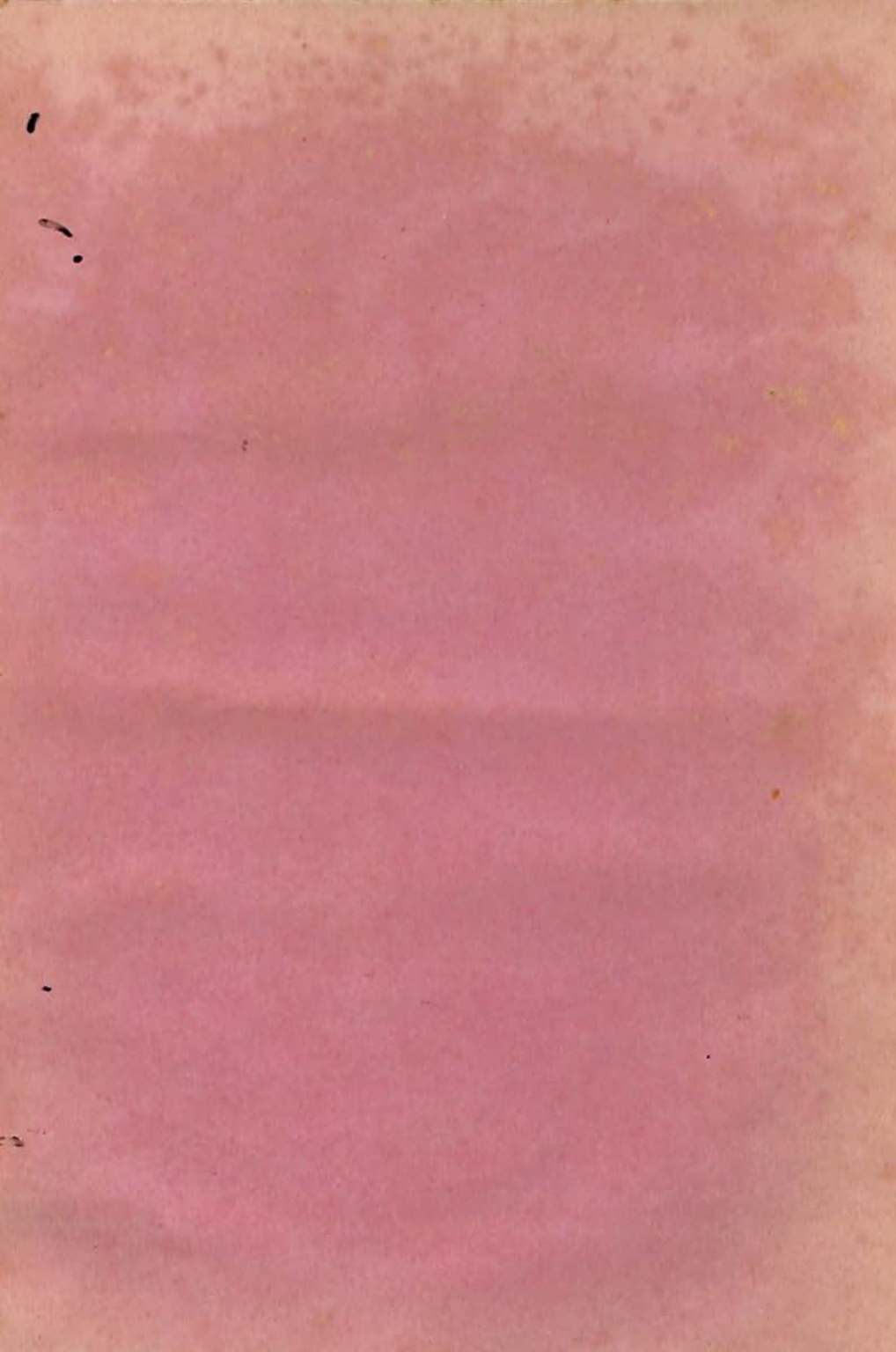
	պուրկտա	230
Գ.	Իսլահի Մէզզէպին իլէրլէմէսի : Լուտերին էօլիմիւ : Եւկզպուրի շէհրինտէ օլան պարըլ	237
Ե.	Օվիչերա եախօտ շիվետիանըն Իսլահի Մէզզէպի : Օուինիլ	240
Օ.	Օվիչերատա Պերնա վէ Վօտ սան ճազլարընըն Իսլահի Մէզզէպի	243
Է.	Ճէնէվանըն Իսլահի Մէզզէպի	247
Ը.	Յովճաննէս Կալվին : Թէոդօրօս Պէզա	251
Թ.	Օվիչերանըն պաշգա Թարաֆլա րընտա վուգու պուլան Իսլահի Մէզզէպ	261
Ժ.	Ֆրանսատա օլան Իսլահի Մէզզէպ	266
ԺԵ.	Ֆրանսատա Իսլահի Մէզզէպին տեվամը	272
ԺԿ.	Ինկիլթերրատա վէ Սգօջիատա օլան Իսլահի Մէզզէպ : Թինտալ Պրօֆն վէ Լանպերթ նամ քիմ սէլէրին շէհիտ օլմալերի	281
ԺԸ.	Ինկիլթերրատա վէ Սգօջիատա վու գու պուլան Իսլահի Մէզզէպին տեվամը : Կերչէբլիյի սըտգ ըլա իզբար էտէնլէր : Յովճաննէս Նօքս	287
ԺԹ.	Իթալիատա օլան Իսլահի Մէզզէպ	294
ԺԿ.	Եինէ Իթալիատա Իսլահի Մէզ զէպ	301
ԺՁ.	Եինէ Իթալիատա Իսլահի Մէզզէպ	306
ԺԼ.	Սպանիատա Իսլահի Մէզզէպ	313
ԺԵ.	Իսլահի Մէզզէպէ գարըլ Բօմանըն էթաիյի Եննի ճէհալէր : Ճիլ	

	վեթիւք : Փրօփականտա մէճիտի :	
	Թարէնթ սինադոսու : Օթուղ	
	երլլըգ մուհարէպէ	317
ԺԹ.	Եանթէտէ ֆերման : Օնուն պա-	
	թալ օլմասը : Ղաղա ապէրի	323
Ի.	Իսլահի Սէզէպաէն պիրաղ սօնկ-	
	րա Բրոթէսդանդ Վիլիսէսինին	
	իչէրքի հալի : Իդրարը տին	331
ԻԸ.	Պոհմիալը դարընտաշար	337
ԻԹ.	Եինէ Պոհմիալը դարընտաշար	
	հազգընտա, վէ ախէր զուհուրաթ-	
	լար	344
ԻԿ.	Պու տէվերտէ Բրոթէսդանդլարըն	
	Փութ փերէսթլէրէ Ինճիլի վաղ	
	էթմէք խուսուսունտա օլան ճէհա-	
	լէրի	349
ԻԿ.	Եինէ պու տէվերին իչինտէ փութ-	
	փերէսթլէրտէ Ինճիլին վաղ օ-	
	լունմասը խուսուսունտա Բրոթէս-	
	դանդլարըն էթաի յի ճէհալէր	353
ԻԵ.	Եւրոփատա տինսիզլիք վէ պաթըլ	
	իթիգատ	358
ԻԶ.	Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալը	
	հազըրէսի իւզէրինէ	363
ԻԷ.	Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալը	
	հազըրէսի իւզէրինէ	367
ԻԸ.	Խաթիլէ	372
	Օամիմէ	381

İstanbul Belediyesi
İnkilâb Müzesi ve Kütüphanesi

Sayı:

Oda

Dolab

Raf

BB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi

ERM0966

255.07.02.01.06.00/

5

